

**БІБЛІОТЕКИ КИЄВА
ПІД ЧАС
НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ
(1941–1943)**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ АРХІВІВ УКРАЇНИ
Центральний державний архів вищих органів влади
та управління України

Бібліотеки України під час Другої світової війни

БІБЛІОТЕКИ КИЄВА В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1943)

**Дослідження. Анотований покажчик.
Публікації документів**

КИЇВ 2004

У запропонованому виданні вперше представлені документи з історії бібліотек Києва періоду нацистської окупації 1941–1943 рр. Оперативного штабу окупованих східних областей, рейхскомісара України, Київської міської управи, які зберігаються в київських архівах.

Видання складається з трьох частин. Перша – містить дослідження, в яких розкрито проблему бібліотек у контексті війни, публікуються наукові розвідки з історії бібліотек і бібліотечної справи та огляди архівних фондів, що зберігаються в Києві та Бундесархіві у Берліні; у другій частині репрезентовано анотований покажчик архівних документів, що всебічно розкриває склад і зміст документів, подана структура Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга, Рейхсміністра окупованих східних областей та Рейхскомісаріату України; третя частина – це публікації документів про нацистську діяльність щодо бібліотек у Києві та Україні в цілому.

Висвітлені основні напрями нацистської політики в галузі культурного освоєння окупованих територій, організації “захисту” та переміщення книжкових культурних цінностей, аспекти використання книжкових фондів.

Для істориків, бібліотекознавців, викладачів вузів, всіх, хто досліджує долю культурних цінностей періоду Другої світової війни та небайдужий до проблем їхнього збереження, охорони та захисту.

Редакційна колегія

О. С. Онищенко (голова), Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна,
Н. М. Зубкова, О. О. Маврін, Н. В. Маковська,
Н. І. Миронець, В. Ю. Омельчук, Роман Процик, П. С. Сохань

Укладачі

Л. А. Дубровіна, Н. І. Малолетова

Підготовлено за сприяння

Фонду Кадетр Українознавства (Гарвардський університет, США).

*Програма українознавчих досліджень, фундатором якої є ФКУ,
фінансується за рахунок благодійних пожертв українських громад
США і Канади*

ISBN 966-02-3364-7

© Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, 2004

© Л. А. Дубровіна, Н. І. Малолетова, укладання, 2004

© Дослідження та огляди, автори, 2004

ЗМІСТ

Список умовних скорочень	5
Список абревіатур	6
Переднє слово	9
Дослідження та огляди	11–169
<i>Онищенко О. С.</i> Бібліотечний фонд України в контексті Другої світової війни та її наслідків	13
<i>Боряк Г. В., Дубровіна Л. А.</i> Дослідження історії переміщення книжкової культурної спадщини України в період Другої світової війни	36
<i>Дубровіна Л. А., Малолєтова Н. І.</i> Бібліотеки м. Києва в період нацистської окупації (1941–1943): загальні напрями політики та діяльність окупаційних установ.....	59
<i>Сєбта Т. М.</i> Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга та його бібліотечна діяльність в Україні: джерелознавчий аналіз	114
<i>Кашеварова Н. Г.</i> Документи Рейхсміністерства окупованих східних областей та Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга з питань переміщення книжкових культурних цінностей з колекції мікрофільмів в ЦДАВО України (КМФ-8)	149
Анотований покажчик архівних документів Оперативного штабу окупованих східних областей, рейхскомісара України, Київської міської управи (1941–1944)	171–587
Основні принципи археографічного опису документів.....	173
Структура Управління Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга.....	178

Структура Рейхсміністерства окупованих східних областей	178
Структура Рейхскомісаріату України	179
Анотований перелік справ.....	180
1941	204
1942	237
1943	383
1944	582
Основні напрями нацистської політики в документах. Документальна публікація архівних джерел	589–777
Показчики	779–813
Іменний показчик	781
Географічний показчик	791
Показчик бібліотек	798
Показчик установ	808

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

акад.	академік
арк.	аркуш
б.п.	без підпису
бл.	близько
б.д.	без дати
б.м.	без міста
д-р	доктор
друк.	друкований
док.	документ
зв.	зворот
кг	кілограм
м.	місто
млн.	мільйон
нім.	німецька
оп.	опис
ориг.	оригінал
пол.	польська
прим.	примітка
прибл.	приблизно
рос.	російська
рукоп.	рукопис
спр.	справа
тис.	тисяча
укр.	українська
ф.	фонд
шт.	штука

СПИСОК АБРЕВІАТУР

АН	Академія наук
БАН	Бібліотека Академії наук
БРСР	Білоруська Радянська Соціалістична Республіка
ВБУ	Всенародна бібліотека України
ВШ	Вища школа (Hohe Schule)
ВКП(б)	Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ГКК	Генералкомісаріат Києва (Generalkommissariat Kiew)
ГОК	Генеральний округ Києва (Generalbezirk Kiew)
ГРГ	Головна робоча група (Hauptarbeitsgruppe – HAG)
ГРГО	Головна робоча група Остланду (Hauptarbeitsgruppe Ostland)
ГРГУ	Головна робоча група України (Hauptarbeitsgruppe der Ukraine)
ЗАГС	Запис актів громадянського стану
ІМЕЛ	Інститут Маркса-Енгельса-Леніна при ЦК ВКП(б)
КБК	Крайова бібліотека, Київ (Landesbibliothek Kiew)
КДА	Київська духовна академія
КМБ	Київська міська бібліотека
КМПБ	Київська міська публічна бібліотека
КМУ	Київська міська управа
КПІ	Київський політехнічний інститут
КПЛ, лавра	Києво-Печерська лавра
КУАБМ	Крайове управління архівами, бібліотеками та музеями при Рейхскомісаріаті України (Landesverwaltung der Archive, Bibliotheken und Museen beim Reichskommissariat für die Ukraine)
КЦРУАЦ	Київська Церковна Рада Української Автокефальної Церкви
ЛДБ	Львівська державна бібліотека
МТС	Машинно-тракторна станція
НКВС	Народний комісаріат внутрішніх справ

НСДАП	Націонал-соціалістична робітничка партія (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – NSDAP)
ОРР (ERR)	Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга (Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg – ERR)
ОУН	Організація українських націоналістів
ПДБ	Прусська державна бібліотека
РАТАУ	Радіотелеграфне агентство України
РГ	Робоча група (Arbeitsgruppe)
РКО	Рейхскомісаріат Остланду (Reichskommissariat Ostland – RKO)
РКУ	Рейхскомісаріат України (Reichskommissariat für die Ukraine – RКУ)
РНК	Рада Народних Комісарів
РОСО	Рейхсміністерство окупованих східних областей (Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete – RMfdbO)
СА	Штурмовий загін (Sturmabteilung – SA)
СБР	Східна бібліотека Розенберга (Ostbücherei Rosenberg)
СД	Служба безпеки (Sicherheitsdienst – SD)
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
СС	Охоронний загін (Schutzstaffel – SS)
США	Сполучені Штати Америки
УАН	Українська академія наук
УНР	Українська Національна Рада
УРСР	Українська Радянська Соціалістична Республіка
ЦБВШ	Центральна бібліотека Вищої школи (Zentralbibliothek der Hohen Schule – ZBHS)
ЦБРУ	Центральна бібліотека рейхскомісара України (Zentralbibliothek des Reichskommissare für die Ukraine)
ХДНБ	Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка
ЦДАВО України	Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
ЦДАГО України	Центральний державний архів громадських організацій України

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Джерелознавче дослідження процесів, пов'язаних з долею культурних цінностей під час Другої світової війни, пояснюється актуалізацією проблеми серед істориків-архівістів, бібліотечних фахівців, музейних працівників як в українській, так і в світовій науці. Зокрема, об'єктивний аналіз втрат бібліотечних фондів є домінуючим стосовно вивчення нацистської політики з питань культури на окупованих територіях та її наслідків для національної бібліотечної справи.

Вивчення історії бібліотек, архівів та музеїв періоду окупації, а також діяльності нацистських установ та органів місцевого самоврядування дає змогу висвітлити своєрідну організацію функціонування культурних установ на окупованій території, побудовану відповідно до завдань рейху. Документальні матеріали з цієї проблематики можна відшукати як у національних архівних установах, так і в архівах інших країн, які брали участь у Другій світовій війні.

Пропоноване видання продовжує започаткові раніше камерально-археографічні та науково-дослідні студії стосовно вивчення історії бібліотечної справи періоду окупації України нацистами в 1941–1944 рр. Основною метою дослідження є якнайповніше висвітлення складу та змісту документів, що стосуються окупаційного періоду столиці України і зберігаються у київських архівах: Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (фонди рейхскомісара України та Оперативного штабу рейхсміністра окупованих східних областей Розенберга), Державному архіві Київської області (фонди Київської міської управи та Музею-Архіву переходової доби).

У відповідності до задекларованих у виданні завдань воно має доволі складну структуру. Перший розділ – “Дослідження та огляди” репрезентує наукові розвідки стосовно загального стану проблеми з історії бібліотек під час війни, історіографічних аспектів дослідження питання, перспектив подальших студій, визначення обсягів та значення документів з архівних установ м. Києва та

Бундесархіву у м. Берліні відносно до загальної джерельної бази з історії культурних цінностей періоду Другої світової війни. Деякі статті, раніше опублікованих в інших наукових студіях, вміщені у пропонованому виданні із суттєвими доопрацюваннями та доповненнями новими матеріалами.

Матеріали другого розділу – “Анотований покажчик архівних документів Оперативного штабу окупованих східних областей, рейхс-комісара України та Київської міської управи” – складаються з докладних анотацій документів зазначених фондів. Хронологічні межі розділу – від 1941 р. до 1944 р. – є дещо ширшими за період окупації м. Києва, що зумовлене необхідністю докладніше проаналізувати витoki та наслідки нацистської політики з питань культури. Анотації надаються українською мовою, що полегшить роботу з вивчення проблеми дослідникам, які не знають німецької мови.

Публікації найважливіших документів (оригіналів та їхніх перекладів українською мовою), які дозволяють висвітлити основні напрями нацистської політики в галузі бібліотечної справи на окупованих східних територіях, зокрема щодо бібліотек Києва та України в цілому, а також репрезентувати специфіку німецької офіційної документації, представлені у третьому розділі.

Науково-довідковий апарат видання складається з іменного та географічного покажчиків (стосуються усіх трьох розділів), покажчика установ та покажчика бібліотек, що згадуються в документах (охоплюють другий розділ). У зв'язку з тим, що опис справ з вказаних архівів, де містяться документи, не дає повноцінного уявлення про зміст справи, автори-упорядники вважають за необхідне подати анотований список справ, де містяться подані у виданні документи.

Упорядники висловлюють щире подяку за допомогу в роботі над пропонованим виданням співробітникам ІР НБУВ О.М. Гальченко, І.В. Клименко, О.М. Костюченко, Т.В. Міцан та головному спеціалісту Державного комітету архівів України Н.І. Лісуновій.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОГЛЯДИ

О.С. Онищенко

БІБЛІОТЕЧНИЙ ФОНД УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ЇЇ НАСЛІДКІВ

Осмилення істориками причин і наслідків Другої світової війни як найзначнішого соціального загальносвітового катаклізму ХХ ст. відбувається вже понад півсторіччя. Серед значного кола фахових проблем не останнє місце займають питання дослідження наслідків війни для культури і науки тих держав, що були окуповані нацистами.

В українській історіографії зазначена тема впродовж останніх 50-ти років ґрунтовно та об'єктивно не опрацьовувалася, і нині питання долі бібліотечних фондів у період війни актуалізувалося у зв'язку із початком дослідження історії культурного надбання України як незалежної держави, необхідністю виявлення втрат бібліотечного фонду, створення за наслідками дослідження електронного реєстру знищеної та вивезеної національної духовної спадщини тощо. Проблема втрат почала досліджуватися в Україні в 90-х роках, однак поки лише на локальному рівні головних наукових бібліотек України: Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Національної парламентської бібліотеки України, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Наукової бібліотеки імені Михайла Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка¹.

У СРСР загальні матеріальні втрати бібліотек були визначені Надзвичайною державною комісією для встановлення і розслідування злочинів нацистських загарбників². Втрати сукупного бібліо-

течного фонду України перевищували 50 млн. од. зберігання: книжок, періодики, рукописів та ін. Зокрема, втрати фондів Бібліотеки Академії наук УРСР (нині – Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського), проаналізовані в 1944–1945 рр., були оцінені в 38 млн. 832 тис. 642 крб.³

Однак, з плином часу, ми розуміємо, що руйнівні наслідки війни не обмежуються лише матеріальною оцінкою, а є значно ширшими за масштабами і значенням для нащадків. Найпомітнішою темою в історіографії загальної проблеми наслідків війни для культури стало дослідження історії втрат та переміщення культурних цінностей, в тому числі й бібліотечних.

Однак питання переміщення фондів та реституції трофейних матеріалів хоча й є основним, але не єдиним із загальної проблеми, яка може бути взагалі окресленою, як “Бібліотеки в контексті війни та її наслідків”. Основний зміст проблеми складається з того, що війна докорінно зруйнувала історично складений бібліотечний фонд України та систему бібліотечних установ. Найнегативніше це відбилося на історичних фондах книжкової спадщини, колекційних зібраннях та бібліотеках, а також на структурі фонду архівного примірника друку України. Це можна зрозуміти лише аналізуючи бібліотечну справу, зокрема, історію бібліотечних фондів України першої половини ХХ ст., склад і зміст бібліотечних колекцій та зібрань, їхню долю напередодні війни, специфіку нацистського ставлення до бібліотек, які вони також сприймали не лише як об’єкт пограбування та наживи книжковими раритетами, а й як ідеологічні установи, що визначають свідомість народу та впливають на неї, а бібліотечні фонди, відповідно, розглядалися й з точки зору наукових досліджень національних, расових, політичних та соціально-економічних інституцій щодо окупованих територій.

Об’єктивна загальна оцінка руйнації не може бути здійсненою без огляду історичних умов та долі книжкового фонду у 10–30-х роках ХХ ст. У цілому можна відзначити, що початок процесу деструктуризації бібліотечних фондів для України був пов’язаний з декількома масштабними історичними подіями, початок яким поклали Перша світова війна, злам державного устрою Російської імперії і революції 1917–1920 рр.

Найцінніший бібліотечний фонд напередодні Першої світової війни був зібраний у системі вищих навчальних закладів та духовних установ. Слід назвати Фундаментальну бібліотеку Київського університету св. Володимира, Університетську бібліотеку у Львові,

Фундаментальну бібліотеку Новоросійського імператорського університету в Одесі, Бібліотеку Харківського імператорського університету, а також інститутські, шкільні – при середніх спеціальних закладах, таких, як, наприклад, Колегії Павла Галагана, гімназіях, українських жіночих ліцеях Галичини тощо. Так, в університетських колекціях було зібрано великий масив книжкових колекцій, що відтворював історичний розвиток України та українського народу, повноцінний профільний фонд наукової літератури з усіх галузей знань. Ці бібліотеки мали в основі фонди своїх попередників, як наприклад, бібліотека Львівського університету – бібліотеку Львівського єзуїтського колегіуму, яка поповнювалася колекційними надходженнями збірок анульованих австрійським урядом монастирів Галичини та Буковини тощо⁴. Бібліотека Одеського університету мала в основі бібліотеку Рішельєвського ліцею, приватні збірки родини Воронцових, відомого державного діяча О. Строганова, історика М. Шільдера⁵. На базі місцевих цінних книжкових збірок створювалися фонди Харківського імператорського університету⁶. Величезний фонд Кременецького ліцею та Віленського університету, закритих царським урядом ще в 40-х роках XIX ст., де зберігалися величезні колекції польського короля Станіслава Августа Понятовського, магнатів Вишневецьких, Мнішків, Яблоновських, представників шляхти Мошинського, Мікошевських та інших, був покладений в основу зібрання Київського університету св. Володимира⁷. Значну цінність складали бібліотеки духовних відомств православної (на території України, що входила до складу Російської імперії), а також римо-католицької та греко-католицької (на території Східної Галичини) церков: митрополичих та єпископських консисторій, капітул, парафій, інших релігійних установ, навчальних закладів, монастирів, кафедральних соборів. Бібліотеки були і при установах інших релігійних конфесій (зокрема, слід відзначити Вірменську митрополичу консисторію та Єврейську релігійну громаду у м. Львові). Так, серед найбільших таких бібліотек слід згадати бібліотеку Римо-католицького митрополичого капітулу (1417–1939).

Крім того, значними були бібліотеки як при вищих духовних академіях, так і при середніх – семінаріях. Найбільшу цінність складали бібліотеки вищих навчальних закладів, зокрема, у Києві – Київської духовної академії (1819–1918) з фондами Києво-Могилянської академії; а також Львівський ставропігійний інститут (1793–1940), численні духовні семінарії, зокрема, Київська духовна семі-

нарія, Греко-католицька богословська семінарія (1783–1928, від 1928 р. – академія). У більшості цих закладів збереглися єпархіальні книгозбірні та губернські бібліотеки. У них було зібрано значну рукописну та книжкову спадщину не лише релігійного, а й загальнокультурного змісту. Важливі фонди колекційно-музейного характеру зібрали церковні товариства та об'єднання. Так, Церковно-археологічне товариство при КДА заснувало Церковно-археологічний музей з цінним книжковим фондом, який на 1917 р. вважався одним з найвагоміших у Російській імперії. Від Львівського церковного музею (1905–1909) з його широко званою збіркою кирилических друків починає свою діяльність Український національний музей у Львові (1909–1939), книжкова збірка якого, в свою чергу, стала основою товариства “Студіон” у Львові⁸.

Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. було організовано бібліотеки й рукописні зібрання єпархій та книгосховища у великих монастирях та кафедральних соборах, зокрема, у Києво-Печерській та Почаївській лаврах, православних, католицьких та греко-католицьких монастирях, релігійних установах інших конфесій. Бібліотеки цих установ мали давні традиції збирання книжок, хоча вони не усі були значними за обсягом, вміщуючи, передусім, богослужбові книги та видання релігійного змісту, однак культурологічна цінність цих бібліотек була надзвичайною.

Одночасно діяли й бібліотеки, що зібрали найцінніші фонди книжок української культури та так звані бібліотеки національних “Просвіт”. Там було зосереджено не лише власні видання просвітян, а й “золотий книжковий фонд” української мови, літератури та культури в цілому: так, наприклад, бібліотека Київської “Просвіти” налічувала 6500 закаталогізованих книжок “україніки” – українською мовою з різних напрямів знань⁹.

Окремим типом спеціалізованих бібліотек були книгосховища громадських, професійних, верстових об'єднань та інших соціальних інституцій (товариств, спілок, як, наприклад, “зібрання”, “клуби”, народні доми, Севастопольська морська офіцерська бібліотека, що збирала військову літературу тощо). Також цінними були бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові та Українського наукового товариства у Києві.

Значну частину бібліотечного фонду складала книжкові та архівні фонди державних установ та відомств, переважно економічного та управлінського характеру, які формували фонди спеціалізованої літератури відповідно до профілю діяльності установи.

Вони були сформовані органами губернського рівня (фонди дореволюційних установ та відомств, що склалися з бібліотек усіх міністерств, відомств та органів місцевого самоврядування дореволюційного часу).

Отже, перед Першою світовою війною сукупний бібліотечний фонд України складався із фондів різних за походженням універсальних та спеціалізованих бібліотек. Вони засновувалися у державних та громадських інституціях, установах духовних відомств та приватно (родинні, сімейні бібліотеки, книгосховища окремих діячів науки та культури). Сукупний фонд університетських та духовних академічних установ сягав більше ніж половини загального бібліотечного фонду України, його зміст відтворював світовий рівень розвитку науки і культури, однак певною мірою визначав і політику російського та австрійського урядів.

Перша світова війна 1914–1918 рр. відповідно супроводжувалася руйнівними процесами, коли бібліотечні фонди також зазнали евакуації, частково були зруйновані і не всі повернулися назад, оскільки війна переросла в революційні події.

Характерною особливістю України до революції було те, що вона не була самостійною державою, не мала власних державних установ, зокрема й бібліотек, відповідно – Головної бібліотеки – Національної, а також Книжкової палати, національних органів влади та управління в галузі освіти, науки, культури, які б дозволили здійснювати управління бібліотечною справою і провадили координацію в галузі створення бібліотечного фонду держави. До того ж Україна належала до складу різних держав.

Злам державного устрою Російської імперії і революція 1917–1920 рр. викликали нові, значно важливіші наслідки для бібліотек: багато історичних колекцій було розформовано, а ті, що залишилися, були націоналізовані. Спроби різних, в тому числі націоналістичних, урядів врятувати бібліотеки через запровадження урядових постанов та декретів про захист фондів не завжди досягали успіхів у зв'язку із короткотривалістю їхнього існування. Доля книжкових скарбів України, що стала театром воєнних дій для різних урядів, на місцях складалася по-різному, однак завдяки самовідданій праці багатьох представників національної інтелігенції та певного прошарку свідомих урядовців значну частину унікальних колекцій та зібрань все ж було зібрано в наукових бібліотеках України, зокрема, в містах Києві, Катеринославі, Харкові, Одесі, Житомирі, Кам'янці-Подільському та інших центрах,

де свого часу функціонували публічні та університетські бібліотеки.

Певні зміни в історично складеній системі фондів пов'язані з періодом утвердження соціалістичного ладу в 20–30-х роках ХХ ст., під час розбудови радянської бібліотечної системи, формування концептуальних засад поняття бібліотеки як ідеологічної установи, зміни власності стосовно бібліотечних колекцій та зібрань дореволюційного часу. Було здійснено конкретні кроки щодо централізації бібліотечних фондів царського часу, які або ж було переведено на державну форму зберігання, обліковано та передано до державних сховищ, або ж їхні приміщення переводилися на положення бібліотечних сховищ. У цей час вже не було масштабних втрат літератури, фонди історичних бібліотек, що були врятовані від розпорошення, були обліковані та переміщені у декілька державних бібліотек, де вони хоча й не залучалися до активного наукового обігу, однак зберігалися у належних приміщеннях і охоронялися.

Центром бібліотечної діяльності стала головна наукова бібліотека України – Національна бібліотека Української держави, створена в 1918 р. (від 1919 р. – Всенародна (Національна) бібліотека України, від 1934 р. – Бібліотека Академії наук УРСР). Заснування Національної бібліотеки та Книжкової палати розглядалися як ознаки державотворення. В основу фонду Національної бібліотеки було покладено цінні та значні за кількістю українознавчі книжкові зібрання, наприклад, бібліотеки “Старої Громади” та Київської “Просвіти” (так було започатковано фонд “україніки”)¹⁰. Після встановлення радянської влади, ліквідації приватної власності та державних установ попередніх урядів, націоналізації, скасування старих чинів та звань, а також виходу Декрету РНК УСРР від 3 квітня 1919 р. “Про передачу історичних та художніх цінностей у відання Народного комісаріату освіти” практика комплектування національної книгозбірні була суттєво скорегована: почався процес передачі усіх дореволюційних державних і приватних архівів та бібліотек у власність радянської держави. Бібліотеки ліквідованих установ, громадських об'єднань та колекційні фонди, що перебували до революції у приватних осіб, стали концентруватися в ВБУ, а також обласних публічних бібліотеках. Упродовж перших п'яти років обсяги фондів ВБУ сягають 1 млн. 100 тис. томів¹¹.

Значну роботу з рятування книжкових колекцій та зібрань здійснювали губернські (надалі – обласні) бібліотеки, які стали центрами концентрації регіональних книгосховищ, передусім, приватних, покинутих під час революційних подій напризволяще.

Національна (Всенародна) та обласні бібліотеки впродовж 20–30-х років зібрали значний за обсягом колекційний фонд, репрезентований різноманітною книжковою та рукописною продукцією з багатьох галузей знань, що відображала історичний шлях українського народу та людської цивілізації взагалі. Так, фонд Всенародної бібліотеки України як всеукраїнського бібліотечного центру становив напередодні війни 7,5 млн. загального фонду, з яких понад 3 млн. – це були унікальні рукописні фонди, стародруки, цінні та рідкісні видання, колекції відомчої літератури дореволюційних видань, газети, листівки, гравюри, нотні видання, а також історичні бібліотеки і книжкові зібрання видатних діячів XVII–XVIII ст. Однією з найцінніших була колекція архівного примірника українського друку від 1923 р.

Характеризуючи бібліотечну справу цього періоду, необхідно підкреслити специфіку формування нової структури бібліотечного фонду, що згодом спричинило до величезних втрат бібліотечних фондів у період війни.

У 20–30-х роках радянський уряд провадив усвідомлену політику на концентрацію універсальних книжних фондів, збирання старих колекцій та зібрань у декількох центрах, у тому числі у найзначнішому за змістом та складом фондів – Всенародній бібліотеці України в м. Києві, а також у Харківській та Одеській наукових та інших бібліотеках. У цих книгосховищах було зібрано фонди дореволюційних світських та духовних навчальних установ, наукових товариств, ліквідованих царських міністерств та відомств, приватні бібліотеки.

У грудні 1929 р. цей процес поширився й на музеї: за розпорядженням радянського уряду було переглянуто склад музейних сховищ і передано “зайві” книжкові фонди до найближчих наукових бібліотек – ВБУ, Харківської, Одеської, трохи згодом – Дніпропетровської¹². Таким чином, у цих бібліотеках опинилися фонди багатьох історично складених бібліотек, як, наприклад, у м. Києві, у ВБУ, – Волинського науково-дослідного краєзнавчого музею у Житомирі із цінною рукописною та книжковою колекціями “волинки”¹³. Крім того, у цих бібліотеках сконцентрувалася заборонена література, що раніше зберігалася на правах вільного доступу, тепер же, після революції, ідеологічні вимоги нового уряду автоматично обмежили користування нею. Було дозволено зберігати 3 примірники подібної літератури лише у ВБУ, в Харківській та Одеській центральних наукових бібліотеках. У спеціальній Ін-

струкції для масових та публічних бібліотек до забороненої літератури було віднесено: “1) релігійні (видання. – *О.О.*), що провадять релігійну агітацію й пропаганду, як, наприклад, релігійні трактати, описи життя святих, книги з історії церкви, монастирів тощо; капітальні книги з історії та філософії релігії, історії церкви, релігійно-догматичні й богословсько-філософські твори (наприклад, Володимира Соловйова, Василя Великого, Іоанна Златоуста та ін.) залишалися лише в одному примірнику; 2) шовіністичні, що під’южують націю на націю та що видавалися за царської влади різними установами, церковними і чорносотенно-патріотичними організаціями, наприклад, партіями монархістів, октябристів, “Союзом русского народа”, “Союзом Михаила Архангела”, видавництвами Крушевана, Кащенка, “Юная Россия” тощо, а також шовіністична література, яка видавалася при Центральній Раді, гетьманщині та інших контрреволюційних урядах; 3) антирадянські агітаційні брошури проти комуністичного руху більшовиків, брошури кадетські, есерівські, меншовицькі, анархічні; 4) книги, що захищали окультизм, спіритизм, теософію, а також книги по хіромантії, магії, сонники та ін.; 5) порнографічні; 6) книги не суто наукові, а пропагандуючі буржуазний капіталістичний устрій, ідеї феодалізму, як, наприклад, твори Суворова, Шульгіна, Мещерського, а також популярна література, яка за змістом суперечить завданням економічного будівництва, що видавалися до Жовтневої революції та за часів гетьманщини, петлюрівщини та ін. контрреволюційних урядів (наприклад, Прокопович “Кооперативное движение в России”); 7) застарілі підручники: старі географії, історії, диктанти, а також правничі збірники неіснуючих законів царського та Тимчасового урядів; 8) по педагогіці – в дусі виховання основ старого устрою: релігійність, монархізм, націоналістичний патріотизм, мілітаризм, шаноба знатностей й багатств”¹⁴. Усі зазначені видання (крім 3-х примірників) відправлялися у макулатуру. Складність цієї ситуації полягає в тому, що власне ці фонди під час німецької окупації склали найбільший інтерес для рейху і підлягали вивезенню. На щастя, брак кадрів у наукових бібліотеках не дав змоги здійснити масштабне знищення “забороненої літератури”, однак, в будь-якому разі, Україна зазнала подвійних втрат цих фондів.

Отже, за 1918–1934 рр. у ВБУ, Харківській, Одеській та Дніпропетровській наукових бібліотеках було зібрано майже увесь найкращий фонд дореволюційної літератури відповідно до встанов-

лених регіональних принципів розподілу і почалося одночасне комплектування фондом обов'язкового примірника творів друку. Найціннішу для української історії частину писемної спадщини репрезентували рукописні та книжкові фонди, що збиралися державними та церковними установами, громадськими, науковими та культурними товариствами, окремими видатними діячами в ХІХ – на початку ХХ ст.

Так, зокрема, до ВБУ окремим комплексами надходили архіви та бібліотеки таких відомих українських діячів науки і культури світового рівня, як В. Вернадський, М. Василенко, С. Єфремов, А. Кримський, М. Петров, П. Стебницький, В. Винниченко, Д. Дорошенко, О. Олесь та ін. Склад бібліотечних фондів було також поповнено за рахунок таких спеціалізованих інституцій, як Інститут єврейської пролетарської культури та Інститут польської пролетарської культури з їхніми спеціалізованими фондами юдаїки й гебраїки (210 тис. кн.) та полоніки (понад 100 тис. кн.)¹⁵. Слід відзначити, що бібліотеку Інституту єврейської пролетарської культури було передано комплексно, що мало велике значення, адже Інститут отримував обов'язковий державний примірник видань СРСР єврейською мовою. Відповідно, після передачі фондів бібліотеки Інституту до ВБУ головна книгозбірня України була повністю укомплектована повним архівним примірником видань СРСР єврейською мовою¹⁶.

Аналогічні процеси концентрації історичної книжкової спадщини розгорнулися в західних областях України у 1939 р., там Львівська наукова бібліотека стала центром, який мав зберігати регіональні книгозбірні, зокрема – Інституту імені Оссолінських, Товариства імені Шевченка, "Народного Дому" та ін.¹⁷

Найнищівнішою для бібліотечних фондів стала Друга світова війна. Вона характеризується фатальними наслідками стосовно втрат бібліотечного фонду України: на жаль, він став як об'єктом стихійних пограбувань у період воєнних дій, так і результатом цілеспрямованої політики знищення та організованого вивезення культурних цінностей нацистами.

Проблема історії бібліотек та бібліотечних фондів під час війни має хронологічно розглядатися в декількох історичних взаємопов'язаних етапах: у період бойових дій та напередодні окупації, в період окупації, після окупації в контексті повернення фондів, а також повоєнного перерозподілу бібліотечних фондів у СРСР.

Через швидке просування нацистських військ територією

СРСР вдалося вивезти небагато книжкових фондів: це були фонди, що вважалися цінними, однак різні бібліотеки підходили до поняття цінності або з власної точки зору, або відповідно до вказівок місцевої влади. Фонди, що могли бути використані проти інтересів СРСР, зокрема бібліотечні "спецхрани", підлягали знищенню після прийняття відповідних рішень ЦК ВКП(б) та РНК СРСР, якщо бібліотеки не встигали їх вивезти в евакуацію. Бібліотек, що мали "спецхрани", як вже зазначалося, було чотири, і усі вони постраждали тією чи іншою мірою, про що свідчить опублікований у цьому виданні "Показчик бібліотек та бібліотечних фондів", що згадуються в німецьких документах. Так, "спецхран" Бібліотеки Академії наук УРСР був частково вивезений, частково спалений (за свідченням О.І. Полуляха – близько 100 тис. кн.). "Спецхрани" Київської міської публічної бібліотеки, Дніпропетровської наукової бібліотеки і Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка були вивезені нацистськими робочими групами Оперативного штабу Розенберга і зондеркомандою Кюнсберга.

Руйнування будівель бібліотек, спричинене воєнними діями, також не дало змоги вивезти всі фонди до евакуації, деякі ж були втрачені внаслідок бомбардувань ешелонів з книгами, пожеж. На початку війни після окупації міст на східних територіях за наказом командуючого VI німецькою армією фон Рейхенау "Про поведінку військ на Сході" від 13 листопада 1941 р. нацистським військовикам роз'яснювалося, що "ніякі історичні або культурні цінності на Сході не мають значення", а архітектурні споруди та житлові приміщення повинні використовуватися для розміщення казарм (окрім спеціально обумовлених промислових об'єктів)¹⁸. Так, за окупаційними документами, у БАН УРСР розмістилася казарма для німецьких солдатів, які по-варварському ставилися до книжок, каталогів і бібліотечного обладнання, пристосовуючи їх для облаштування власного постю¹⁹. Зокрема, вони використали для опалення не лише меблі, а й майже 7 тис. книжок (у т.ч. з відділу міжнародного книгообміну – 5 тис.), надзвичайно цінний для наукової бібліотеки каталог розкритих псевдонімів, криптонімів та антонімів, який налічував 18 тис. карток. Також були частково знищені робочі картотеки періодичних і серійних видань (5 тис. карток)²⁰. Знищувався й обліковий апарат, який з бібліотек не вивозився до евакуації, на відміну від архівів.

Іншим фактором, що спричиняв втрати бібліотечних фондів, було їхнє неконтрольоване вивезення нацистськими організаціями,

відомствами та вермахтом до того моменту, як вони були взяті під контроль Міністерством окупованих східних областей. Так, уповноважений від Пруської державної бібліотеки д-р Вернер Шміц, просуваючись з передовими військами групи армій "Південь", провів у жовтні 1941 р. обстеження бібліотек міст Києва, Бердичева та Житомира²¹, а уповноважений шефа військових архівів при групі армій "Південь" полковник фон Гьодль здійснював конфіскацію важливих архівних та бібліотечних матеріалів військового характеру²².

Оперативна команда VI Відділу "G" Головного імперського управління безпеки діяла на Україні під керівництвом унтерштурмфюрера СС д-ра фон Гена і відбирала економічну, технічну, краєзнавчу літературу, статистичні матеріали для дослідницьких інститутів цього управління²³. Спеціальні команди СС – науково-дослідного товариства "Спадщина" та воєнізовані геологічні групи займалися збиранням географічних та геологічних видань й архівних матеріалів, що сприяли проведенню військових операцій та промислового "освоєнню" окупованих територій²⁴.

Масштабну діяльність з вивезення бібліотечних колекцій та рідкісних й цінних видань проводив батальйон СС під командуванням штурмбанфюрера барона Ебергардта фон Кюнсберга, підпорядкованого Міністерству закордонних справ. Батальйон мав у своєму розпорядженні 4 роти і науковий штаб, укомплектований спеціалістами з різних галузей знань. Зондеркоманда Кюнсберга "Потсдам" під керівництвом д-ра Пацака мала підгрупи в містах Києві, Львові, Одесі, Харкові, у Криму і діяла в межах військової групи армій "Південь" в Україні¹⁹.

У цей період облік вивезеної нацистами літератури майже не здійснювався, через що нині пошук документів з відомостями про те, куди потрапили ці фонди, дуже утруднений. Лише після запровадження сталого управління окупованими територіями було проведено попередній облік та експертизу цінності книжкових фондів, визначено культурну значимість історичних бібліотек та призупинено стихійні пограбування.

Крім того, ідеологічні завдання нацистських владних структур (передусім, вивчення теорії та практики більшовизму та масонства) поставили під удар і основні фонди наукових бібліотек, сформованих у радянський період. У короткий термін нацисти організували масштабну кампанію обліку, відбору та вивезення фондів різного історичного профілю, змісту та цінності. Перехід до політики

“захисту” (організованого пограбування) був пов’язаний з установленням управління окупованими територіями Рейхскомісаріатом та розгортанням діяльності Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга, встановленням між ними узгоджених, хоча подекуди й конкуруючих відносин.

Діяльність Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга була підпорядкована також інтересам Вищої школи, проект створення якої, як майбутнього партійного університету, був розроблений Розенбергом і схвалений Гітлером ще у 1939 р. Вища школа офіційно мала стати “центром національно-соціалістичного дослідження, навчання та виховання”, здійснюючи дослідження в галузі генетики, з расового питання, походження арійської нації та її історії, з питань релігії, історії, філософії тощо²⁶. У 1939 р. було створено Центральну бібліотеку Вищої школи та ряд науково-дослідних інститутів, першим з яких був відкритий 26 березня 1941 р. Інститут вивчення єврейського питання у Франкфурті-на-Майні, куди надійшло за період окупації лише з Києва понад 100 тис. прим. видань²⁷. До системи Вищої школи належали також Інститут німецької етнографії, Інститут релігієзнавства та Інститут біології і расової теорії, куди також направлялися бібліотечні фонди з України. Від 1939 р. до жовтня 1942 р. Центральну бібліотеку Вищої школи очолював д-р Вальтер Гроте, знаходилася вона у м. Берліні, а від жовтня 1942 р. – в австрійському місті Анненгеймі, недалеко від якого в монастирі містечка Танценберг у 1943 р. було організовано велике книгосховище²⁸.

Отже, вивезення літератури супроводжувалося систематизацією бібліотечних фондів відповідно до завдань Вищої школи та її спеціальних інститутів: відокремлювалися ті книжкові фонди, що становили особливий інтерес з політичної та ідеологічної точок зору для вивчення більшовизму як ідеології та інших політичних течій. Крім того, ряд відомств був зацікавлений в літературі, що містила економічні та історичні відомості про Україну, її населення, географічні умови, природні ресурси тощо, тому велике значення надавалося будь-яким енциклопедичним та довідковим виданням, науково-технічній літературі з усіх галузей знань, які обліковувалися у повному обсязі, без винятків. Вивозилася література різноманітного змісту: наукова, мистецька, політична, економічна, довідкова, картографічна, релігійна, історична, а також усі колекції та зібрання. Бібліотека Вищої школи комплектувала універсальні фонди, і нині пошук цих фондів проведений лише в

межах “повернення”, яке було організоване американською окупаційною адміністрацією. Хоча багато часу було витрачено на відшукування американськими експертами після війни бібліотечних фондів за штампами, зрозуміло, що на повернення могли розраховувати лише фонди, що мали статус колекцій і зберігалися компактно. Власне, їхню долю можна реально простежити за німецькими та американськими документами.

Східна бібліотека, створена Оперативним штабом Розенберга, мала стати бібліотечним центром з історії та культури народів, які населяли так званий “східний простір” – росіян, українців, білорусів, прибалтійських народів, а також центром дослідження теорії та практики більшовизму. Формування фондів Східної бібліотеки було розпочато взимку 1941–1942 рр. у Ризі, а у травні 1942 р. основні її фонди вже частково були перевезені до Берліна.

З України до Оперативного штабу Розенберга надсилалася література для Центральної бібліотеки Вищої школи та інститутів, що входили до системи Вищої школи, література для Східної бібліотеки. Найзначніша робота з відбирання книг для Східної бібліотеки проводилася у Харкові, головне, у Науковій бібліотеці імені В.Г. Короленка, та в Києві, в тодішній Київській міській публічній бібліотеці (нині – Національна парламентська бібліотека України). Взагалі для Східної бібліотеки у Берліні з окупованих територій СРСР було вивезено понад півмільйона книг.

Однак після ознайомлення з конкретною ситуацією на окупованих територіях окупаційна влада вирішила створити на основі бібліотек Харкова, Дніпропетровська, Києва, Криму філію Східної бібліотеки у Києві, яка б дублювала за основними фондами берлінську. Кращі за станом книги або наявні в одному примірнику концентрувалися в Берліні, дублети – в Києві. Створення фонду розпочалося у КМПБ, однак, на жаль, сховище КМПБ – головний пункт концентрації – було зруйноване під час бомбардування в 1943 р., а зібрані там фонди – відповідно втрачені назавжди.

З іншого боку, певні фонди було заплановано залишити також і на окупованих територіях для їхнього вивчення, управління ними та для функціонування у перспективі публічних бібліотек на “східних просторах”. Перегляд та оцінка літератури, як правило, супроводжувалися “очищенням”, тобто знищенням за спеціально складеними списками значної кількості “більшовицької, ідеологічно шкідливої” літератури, а також літератури єврейських авторів.

Трофейні фонди на території Німеччини також зазнали пере-

міщення: бомбардування американськими та радянськими військами німецьких міст, зокрема, Берліна, Мюнхена, Франкфурта-на-Майні та інших, спричинило до термінового перевезення літератури з основних центрів концентрації в Німеччині до різних місцевостей Польщі, Чехословаччини, Румунії, Угорщини у численні замки та сховища. Так, наприкінці 1943 р. внаслідок бомбардувань Східна бібліотека була переміщена з Берліна до Ратібора (польське місто Рацібуж), яке знаходиться у Сілезії, у 80 км від Катовіц²⁹. Центральна бібліотека Вищої школи у жовтні 1942 р. перемістилася до австрійського міста Анненгейма³⁰.

Після завершення війни почалася робота з реєстрації культурних цінностей, які були вивезені до Німеччини: за Постановою РНК СРСР від 6 червня 1945 р. була створена Військова адміністрація в радянській зоні окупації Німеччини³¹, що було наслідком діяльності Союзної Контрольної Комісії, Координаційного комітету союзників, а також Контрольного Штабу. Начальники відділів Штабу організували Директорат, куди увійшли 12 відділів, в тому числі і Відділ репарацій, поставок і реституцій, який пізніше був перейменований на Директорат репарацій, поставок і реституцій. Слід відзначити, що американці на вимогу радянської адміністрації провели значну роботу з фіксації, розшуку та повернення до СРСР бібліотечних фондів, які переховувалися у понад 1500 різних сховищах. Транспортування з американської зони здійснювалося через радянську Військову адміністрацію, відповідно – через Берлін та Москву.

На жаль, не всі фонди, переміщені свого часу на територію Німеччини із “східних просторів”, були повернуті, зокрема, й в Україну: з реституції було виключено фонди, що належали єврейській культурі (за попередніми даними П. Кеннеді Грімстед, вони потрапили до деяких єврейських наукових центрів та інститутів в Єрусалимі, Нью-Йорку, Вашингтоні³²); ті фонди, на котрі знайшлися власники в еміграції, а також, – це не було публічно задекларовано, – фонди, що мали стратегічний інтерес для визначення політики щодо СРСР, вивчення його науки, економіки: вони також переміщувалися до США. Лише нещодавно із США до Росії повернувся так званий “Смоленський партійний архів”, який був затриманий там з ідеологічною метою.

Певна деструкція бібліотечних фондів супроводжувала й процес їхнього повернення, який відбувався не лише через американську адміністрацію, а й безпосередньо через радянську, якщо фонди знаходилися в її окупаційній зоні.

Окремим питанням є дослідження процесів реституції бібліотечних фондів за радянськими документами. Основна особливість цього процесу – те, що у документах відомчих архівів немає даних щодо складу та змісту повернутих фондів, як правило, вони містили загальний обсяг книжкових фондів, що вимірювався вагонами, теками, зрідка – одиницями зберігання. Прикладом є документи БАН УРСР, що була центром концентрації повернутих книг (якщо не було прямої вказівки на адресата). Так, за даними відомчого архіву Бібліотеки, у травні 1945 р. з Польщі (з Кракова) надійшло 26 тис. 550 книг, через Москву було отримано 7 вагонів (745 тек) книг, з котрих 3 вагони (234 теки) були передані бібліотекам Білоруської РСР з Румунії³³. У липні 1945 р з Румунії прибули ще 394 книги німецькою мовою, котрі, відповідно до постанови РНК УРСР № 1273, були передані до БАН УРСР³⁴. Крім того, з Бухарестського університету повернулися 14 ящиків із 2 тис. 506 книгами, журналами і картами; з Румунської Академії наук – 50 ящиків із 7 тис. 910 книгами, журналами та картами. В ящиках були також рукописи та стародруки. Один ящик (№ 178) належав Інституту біохімії³⁵.

Разом за 1945 р. БАН отримала з Бухареста та Кракова 11 тис. 431 книгу, 1 тис. 360 од. графіки, 195 стародруків та 415 тек рукописів, 1 тис. 546 географічних та історичних карт³⁶. Наприкінці 1945 р. в Австрії працювали українські академічні вчені з питань повернення вивезеного обладнання бібліотек інститутів Академії наук³⁷.

17 березня 1946 р. союзниками була прийнята чотиристороння процедура реституції, яка стосувалася всього майна, що підпадало під повернення. Спеціальні групи займалися розшуком, інвентаризацією та охороною такого майна на території Німеччини. Майно обліковувалося на спеціальних картках, вказувалося місце знаходження, власники, надавалася класифікація предметів. Серед інших були означені й архіви, книги, малюнки, рукописи, карти. Власне так були віднайдені книжки Київської науково-дослідної станції (3500 томів), а також інші київські книжкові фонди, які поверталися до СРСР у 29 вагонах (157347 томів) разом з іншими культурними цінностями³⁸.

Американські війська знайшли понад 1000 книжкових тимчасових сховищ взимку 1945–1946 рр.: вони були ліквідовані, а їхні фонди сконцентрувалися в 4-х пунктах (у містах Мюнхені, Вісбадені, Марбурзі, Оффенбаху), де книги описувалися для повернення до СРСР.

Від 2 березня 1946 р. до 30 квітня 1949 р. з бібліотечних збірних

пунктів та реституційного центру м. Оффенбаха після здійснення аналізу наявних штампів та екслібрисів було повернуто до СРСР 273645 книг; у червні 1946 р. було відправлено не менше, ніж 242 теки для України; у липні – другий транспорт – 23 теки (з 5 тис. книг); у жовтні 1947 р. – 40 тис. 395 книг та архівних справ; у квітні 1947 р. з Мюнхенського пункту – 11 тис. книг³⁹; 24 жовтня 1947 р. до СРСР було відправлено 2341 теку, один транспорт (8 вагонів) був повернутий до Києва⁴⁰.

У серпні–жовтні 1946 р. БАН одержала 13 вагонів з радянською літературою й газетами. Безпосередньо з Німеччини прибуло 3 машини (10 тис. книг) та 3 вагони з літературою, що належала Державній Білоруській Бібліотеці та Бібліотеці Академії наук БРСР.

БАН УРСР було проведено значну роботу з реституції бібліотечних фондів їхнім власникам – бібліотекам академічних установ та іншим київським книгозбірням. Однак через стислі терміни опрацювання вивезених нацистами фондів реальний облік не здійснювався, книжки передавалися за оперативними актами як поодиночно, так і кубічними метрами: від 1945 р. було повернуто власникам до 15 тис. томів, одночасно йдеться про 22 куб. м книг і журналів, 60 куб. м газет, 87 куб. м літератури єврейськими мовами, 60 куб. м вітчизняної літератури без бібліотечних печаток або з печатками вже неіснуючих на той час бібліотек⁴¹. БАН в 1946 р. було опрацьовано (за скороченим циклом) та закаталогізовано 1 млн. 507 тис. 553 книги, журнали, брошури, газети, аркушівки, стародруки і рукописи. Одночасно з цих фондів Бібліотека безкоштовно передавала дублетну літературу академічним інститутам та іншим бібліотекам країни.

7 січня 1948 р. академічна Бібліотека отримала через Відділ техпостачання АН УРСР партію вивезеної нацистами літератури загальною вагою 6 тонн, у процесі розбирання якої виявилось, що ця література вивозилася, як “технічна література 20–30-х років ХХ ст.” Після детальної звірки з каталогами книги було передано встановленим власникам, а безгосподарну літературу використано для доукомплектування БАН та бібліотек академічних установ УРСР⁴².

Отже, деструктивні процеси щодо загального бібліотечного фонду України продовжувалися і після війни, коли книгосховища пережили новий етап перерозподілу фондів для укомплектування бібліотек, зруйнованих воєнними діями. Тоді було втрачено багато органічно укладених масивів бібліотечних, архівних і музейних цінностей – як матеріальних, так і духовних.

Важливо відзначити, що постраждали не лише колекції та основні бібліотечні фонди, але й уся, без винятку, видавнича продукція України періоду революційних змагань та радянських часів: обов'язковий архівний примірник, починаючи від 1923 р., отримували декілька бібліотек, однак у зв'язку із змінами в законодавстві щодо обов'язкового примірника в 20–30-х роках лише Бібліотека Академії наук УРСР комплектувалася ним повністю⁴³. Отже, деструкція цього фонду також є дуже негативним наслідком війни для української бібліотечної справи, адже ця книжкова спадщина є органічною часткою історичного розвитку держави, і від її повноти та репрезентативності залежить об'єктивність досліджень тих чи інших історичних епох. Нині реконструкція втраченого архівного примірника українського друку також є складною проблемою, яка потребує чимало зусиль для виявлення цієї літератури хоча б у бібліографічному репертуарі, спираючись на дані архівних фондів Книжкових палат СРСР та України, архівні джерела Головліту тощо.

Як зазначалося вище, у період окупації бібліотечними співробітниками проводилася робота щодо віднайдення та реєстрації державних і приватних архівів та бібліотек, залишених після евакуації в різних установах та приватних помешканнях⁴⁴. Так, у БАН УРСР було сконцентровано понад 100 таких бібліотек загальною кількістю понад 1,5 млн. книг⁴⁵. Копітку роботу з перегляду, виокремлення та організації передачі бібліотечних фондів, що надійшли, наприклад, до Крайової бібліотеки під час окупації їхнім колишнім власникам здійснювали спеціальні групи бібліотекарів одночасно з роботою по сортуванню літератури під загальним керівництвом Т.М. Марківської⁴⁶. Якщо колишніх власників не можна було визначити за штампами, розробили спрощену схему опрацювання літератури та виокремлення дублетів: перший примірник звірявся з каталогами, після чого здійснювалася перевірка наявності видання у сховищі. Якщо цього видання не було у фондах БАН, його описували та залишали на полицях для поповнення основних фондів. На книги складалася картотека, книжки та картки нумерувалися. У разі наявності видання у фондах, воно передавалося до резервного фонду для доукомплектування інших бібліотек. Таким чином, з БАН до книгосховищ, які постраждали внаслідок воєнних дій, надійшло близько 1 млн. видань.

Отже, БАН УРСР, фонди котрої також зазнали значних збитків через війну, брала участь у відновленні не лише суто наукових, а й

масових бібліотек⁴⁷, через що мала постійні контакти з Державним фондом літератури у Москві, який займався питаннями поповнення бібліотечних фондів.

Воєнні втрати національної духовної спадщини викликали суттєвий перерозподіл книжкових фондів між масовими бібліотеками, обласними та академічними, що здійснювалося переважно за рахунок дублетів, хоча іноді й досить цінних, та поповнення радянськими суспільно-політичними виданнями. Однак знищені бібліотеки не могли відновити довоєнний фонд за його змістом і складом⁴⁸. Отже, опосередкованим наслідком війни було те, що відбулася зміна складу і змісту фондів наукових та публічних бібліотек у бік його зменшення.

Слід згадати також і про примусовий перерозподіл фондів. Так, наприклад, нацисти вивезли з Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника кілька десятків скринь архівних та рукописних матеріалів, які потім були знайдені на території сучасної Польщі, біля Вроцлава, що й досі зберігаються у відділі рукописів Бібліотеки Народової у Варшаві. Лише незначну їхню частину згодом було повернуто до Києва, а саме до рукописних підрозділів Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка та Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського. До Польщі добровільно було передано значну частину бібліотечних фондів Оссолінеума⁴⁹.

Осмишуючи наслідки війни для бібліотечного фонду України, складність його реконструкції, що нині актуалізована як загальнодержавний проект для бібліотек України, можна наголосити на деяких особливостях історії фондів та питаннях майбутньої роботи.

Перед війною основний багатомільйонний масив книжкових фондів України, навіть після втрат у Першій світовій війні, внаслідок революцій та репресивної політики у бібліотечній справі, мав важливе значення як для національної, так і для загальносвітової культури. Усвідомлена політика радянської влади з централізації та контролю над фондами призвела до того, що вони були зосереджені лише в декількох українських наукових бібліотеках та наукових центрах. Власне ці бібліотеки і стали основним об'єктом нацистських пограбувань.

Там було зібрано: 1) найцінніші колекційні фонди бібліотек скасованих радянською владою дореволюційних інституцій, передусім урядових, навчальних, численних архівів культових установ та відомств, просвітніх та наукових організацій і товариств; 2) "репресовані" бібліотечні фонди, які з огляду на ідеологію тоталі-

тарного режиму перебували в обмеженому доступі або взагалі були заборонені радянською владою (книжкові фонди релігійного та політичного змісту, література, яка видавалася у період діяльності Центральної Ради, Гетьманату та інших оголошених контрреволюційними урядів, видання численних “буржуазно-націоналістичних” організацій, оголошених ворожими течій та рухів тощо) і зберігалися в обмеженій кількості в тих само наукових бібліотеках⁵⁰; 3) фонди архівного примірника друку, що репрезентував усі видання радянського періоду.

Концентрація таких цінних для рейху книжкових фондів лише в декількох певних бібліотеках України значно спростила у період воєнних дій організацію опрацювання, перегляду та вивезення фондів різними нацистськими відомствами. Отже, у короткий термін був зруйнований найцінніший фонд книжкової спадщини України. Нині він не може бути встановленим фізично, однак цілком можливим є проведення наукової реконструкції складу і змісту цих зібрань напередодні війни по всіх трьох комплексах бібліотечних фондів у бібліографічному репертуарі раритетних примірників та цілісних колекцій. Важливим аспектом встановлення реальних втрат є реконструкція бібліографічного репертуару національного друку України з 1923 р. на основі так званих “літописів” Книжкової палати та архівного примірника видань із зазначенням місцезнаходження примірників. Ці фонди є органічною джерельною базою з історії України, яка нині практично не відображається в бібліографічних довідниках.

Втрати війни складаються з втрат під час бойових дій, руйнації під час окупації, вивезених та неповернутих фондів. Облік бібліотечних втрат тим самим передбачає не лише фіксацію відсутніх фондів, а й дослідження причини втрати. Слід визначитися також і з одиницями обліку: втрати склалися як з окремих примірників, так і з цілісних колекцій та зібрань. Наукова та культурологічна цінність втрачених окремих примірників, комплексів та цінних фондів і колекцій є безумовно різною.

Не можна обійти увагою процес реституції бібліотечних фондів з огляду на відповідність їхнього повернення саме довоєнним власникам: на жаль, цей процес не супроводжувався відповідним документальним забезпеченням з боку отримувачів фондів. Поверталися лише ті фонди, що мали безперечну вказівку на власника (штампи державних бібліотек як юридичних осіб).

Слід врахувати й поповнення фондів різних бібліотек після

війни за рахунок повоєнного перерозподілу між бібліотеками. Це важлива ланка бібліотечного дослідження, яка має супроводжуватися визначенням критеріїв та оцінкою цінності втрат, можливістю фізичної реконструкції видань в контексті історичної, наукової та культурної значимості тощо. Також необхідною є наявність чіткого державного обліку фондів колекційного рівня за фактом їхнього сучасного перебування та реєстрації в Державному реєстрі національного культурного надбання.

Комплексний підхід до встановлення найцінніших втрат передбачає реєстрацію бібліотечних фондів, пов'язану з реконструкцією складу і змісту національного духовного надбання напередодні війни, у кожному книгосховищі і простеження долі цих фондів за документами не лише відомчих, а й окупаційних архівів, що нині зберігаються в ЦДАВО України, а також у різних архівосховищах європейських держав, зокрема й Росії, та США, а також за документами повоєнного періоду – до 1948 р., що містять дані про реституційні процеси, здійснювані як американською, так і радянською адміністрацією в окупованій союзними військами Німеччині. Це великі матеріальні витрати, що потребують відповідного кадрового забезпечення.

Отже, тема втрат бібліотечних фондів нерозривно пов'язана з проблемою бібліографічної та книгознавчої реконструкції бібліотечних фондів та колекцій як напередодні війни, так і у повоєнний час та дослідженням історичних складових книжкової спадщини України.

¹ Див. уміщений в цьому ж виданні історіографічний огляд у статті Г. Боряка та Л. Дубровіної "Дослідження історії переміщення книжкової культурної спадщини України в період Другої світової війни".

² Сообщение ЧГК о разрушениях и зверствах, совершенных немецко-фашистскими захватчиками в г. Киеве. – М., 1944; О разрушениях и зверствах, совершенных немецко-фашистскими захватчиками в г. Киеве // Сборник сообщений Чрезвычайной государственной комиссии о злодеяниях немецко-фашистских захватчиков. – М., 1946.

³ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 642, арк. 52.

⁴ Наукова бібліотека Львівського державного університету ім. Івана Франка: Корот. довідник. – Л., 1959; Архівні установи України: Довідник. – К., 2000. – С. 194–196.

⁵ Наукова бібліотека Одеського державного університету імені ІІ. Мечникова: Путівник / Упор. Т.З. Хождаш. – Одеса, 1959; *Бородіна Г.Г.* Приватні бібліотеки та приватні зібрання Півдня України (XIX ст.) // Архівознавство. Археографія, Джерелознавство: Міжвідом. наук. зб. – К., 2000. – С. 252–261; *Вона ж.* Приватні

бібліотеки Півдня України другої половини XIX ст. // Бібліотека. Інформація. Суспільство: Зб. наук. пр. / НБУВ. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 88–94.

⁶ *Рубинский К.И.* Библиотека Харьковского университета за 100 лет ее существования (1805–1905). – Харьков, 1907: *Мазманьянц В.К., Зайцев Б.П., Куделко С.И.* История Центральной научной библиотеки Харьковского университета (1805–1917 гг.). – Харьков, 1992.

⁷ *Мяскова Т.Є.* Заснування та комплектування бібліотеки Університету св. Володимира. 1834–1841 // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1998. – Вип. 4. – С. 292–302.

⁸ Центральний державний історичний архів у м. Львові. – Л., 2001. – С. 243.

⁹ *Зворський С.Л.* Бібліотека Київської “Просвіти” (1916–1910 рр.) // Історія бібліотечної справи в Україні: Зб. наук. пр. – К., 1997. – Вип. 2. – С. 51–69; *Зворський С.Л.* Товариства “Просвіта” і бібліотечна справа // Державні бібліотеки : сучасні проблеми і перспективи : Зб. наук. пр. – К., 1993. – С. 75–82.

¹⁰ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 1, арк. 2–2 зв.

¹¹ *Постернак С.П.* Всенародна бібліотека України : (До 5-річного ювілею). – ІР НБУВ, ф. 52, № 2. Публ.: П’ятирічний ювілей Всенародної Бібліотеки України // Бібліологічні вісті. – 1923. – № 4. – С. 87–88.

¹² Бюл. НКО. – 1929. – № 51–52. – С. 9.; *Дубровіна Л.А., Онищенко О. С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, 1918–1941. – К., 1998. – С. 160–161.

¹³ *Булатова С.О., Біленький Є.А.* Матеріали з історії бібліотеки баронів де Шодуар у фондах ІР НБУВ (Архівна та рукописна спадщина) // Рукописна та книжкова спадщина України. – Вип. 6. – 2000. – С. 56–74. *Біленький Є.А.* Родовий архів Шодуарів у фондах Інституту рукопису НБУВ // Арх. України. – 2000. – № 4/6. – С. 44–51; *Мищук С.М.* Регіональне наукове краєзнавство України кінця XIX – початку XX ст. (Товариство дослідників Волині, Волинський музей у Житомирі, Волинське церковно-археологічне товариство, Волинський окрархів) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2002. – Вип. 7. – С. 111–119.

¹⁴ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 160, арк. 56–57 зв.; *Дубровіна Л.А., Онищенко О. С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, 1918–1941. – К., 1998. – С. 112–113, 300–301.

¹⁵ *Chwalewik E.* Zbiory polskie w ojczyźnie i na obczyźnie. – Kraków ; Warszawa, 1927. – Т. 1–2.

¹⁶ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 515, арк. 1–4; спр. 522, арк. 92–93.

¹⁷ Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника : Іст. нарис. – К., 1989. – С. 116.

¹⁸ Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. – К., 1963. – С. 53.

¹⁹ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 7, арк. 221.

²⁰ Там само, спр. 64., арк. 24–25.

²¹ *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, 1941–1964. – К., 2003. – С. 31–32.

²² *Малолєтова Н.І., Дубровіна Л.А.* Бібліотеки Києва у період нацистської окупації (1941–1943 рр.) // Бібл. вісн. – 2001. – № 3. – С. 2–18.

²³ *Сєбта Т.М.* Архівні джерела про українські культурні цінності, вивезені нацистами у роки Другої світової війни. Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2000. – С. 3–4.

²⁴ “Betr.: Sicherstellung”. NS-Kunstraub in der Sowjetunion / Hrsg. V.W. Eichwede, U. Hartung. – Bremen: Ed. Temmen, 1998. – S. 27. *Hartung U.* Raubzüge in der Sowjetunion. Das Sonderkommando Künsberg 1941–1943. – Bremen: Ed. Temmen, 1997. – S. 34, 75.

²⁵ Betr.: Sicherstellung". – S. 124. Нюрнбергский процесс над главными немецкими военными преступниками : Сб. материалов : В 3 т. – М., 1965. – Т. 1. – С. 41.

²⁶ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 211–212; ф. 3676, оп. 1, спр. 136, арк. 222–231.

²⁷ *Grimsted P.K.* The Odyssey of the Smolensk Archive. – Pittsburgh. – 1995. – P. 11–13; "Betr.: Sicherstellung". – S. 31.

²⁸ *Grimsted P.K.* The Odyssey. – P. 11; ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 22, арк. 174.

²⁹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 21, арк. 31–33, 91; спр. 213, арк. 65–71, 128–144, 166–171; *Grimsted P.K.* The Odyssey. – P. 16; Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни : Документи. – К., 1997.

³⁰ *Дубровіна Л. А., Малолетова Н.І.* Нацистська політика щодо вивезення бібліотечних фондів з окупованих східних територій у 1941–1944 рр. і формування Східної бібліотеки і Центральної бібліотеки Вищої школи у Німеччині // Пам'ятки. Археографічний щорічник. – 2003. – Т.4. – С.46–68; *Grimsted P.K.* The Odyssey. – P. 11; ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 22, арк. 174.

³¹ Документи цього підрозділу й досі не відкриті для широкого доступу.

³² U.S. Restitution of Nazi-Looted Cultural Treasures to the USSA, 1945–1959. Facsimile Documents from the National Archives of the United States / Compiled with the Introduction by P.K. Grimsted. – Washington (D.C.), 2001. P. – 41–54.

³³ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 670, арк. 76; спр. 657, арк. 43.

³⁴ Там само, спр. 657, арк. 173

³⁵ Там само, арк. 41, 42, 44

³⁶ Там само, спр. 659, арк. 86.

³⁷ Арх. Президії НАН України, ф. 251-Р, спр. 183, арк. 17, 182. – (Протокол 18, параграф 10).

³⁸ *Мазурицкий А.М.* Книжные собрания России и Германии в контексте реституционных процессов. – М., 2000. – С. 41–54, 84.

³⁹ Там само. – С. 121. Патриція Грімстед встановила, що цифра 3 млн. є помилковою – в копії документа написано в 2 млн.: *Grimsted P.K.* Trophies of War and Empire: The Archival Heritage of Ukraine, World War II, and the International Politics of Restitution. – Cambridge (Mass.), 2001. – P. 225

⁴⁰ Ibid. – P. 85–86.

⁴¹ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 671, арк. 3.

⁴² Там само, спр. 703, арк. 15.

⁴³ *Чепуренко Я.О.* Державне забезпечення системи обов'язкового примірника творів друку України: етапи розвитку. – К., 1998. – С. 37–39.

⁴⁴ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 637, арк. 63.

⁴⁵ Там само, арк. 7–9; спр. 648, арк. 162–163.

⁴⁶ *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, 1941–1964. – К., 2003.

⁴⁷ Там само. – С. 63–64.

⁴⁸ *Онищенко О., Дубровіна Л.* Доля бібліотеки Оссолінеум в історії України та Польщі у документах 1945–1946 рр.: повертаючись до питань спільної історико-культурної спадщини // Бібл. вісн. – 2002. – № 2. – С. 2–31; *Дубровіна Л.А.* Фонди Бібліотеки Академії наук УРСР та її філій у кінці 1943 – на початку 1948 рр.: перерозподіл між бібліотеками, установами, приватними особами //

Библиотечное дело и краеведение : Сб. науч. тр. – Киев ; Симферополь, 2000. – С. 27–40; *Онищенко О., Дубровіна Л.* Книжкові і архівні фонди БАН та академічних інститутів у 1944–1948 рр. // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2002. – Вип. 8. – С. 37–49.

⁴⁹ *Дашкевич Р.Я.* Після погрому (Про долю і недолю бібліотеки НТШ) // Бібліотека Наукового товариства ім. Шевченка: книги і люди. – Л., 1996. – С. 10–11; *Крушельницька Л.* Правда про Оссолінеум // Пам'ятки України: історія та культура. – 1994. – № 3/6. – С. 85–86; Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника: історичний нарис. – К., 1989. – С. 116; *Крушельницькая Л.* К вопросу о собрании Оссолинеум // Военные трофеи : Электронный журн. – 1998. – № 5.

⁵⁰ *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, 1941–1964. – К., 2003. – С. 104–109; *Онищенко О., Дубровіна Л.* Доля бібліотеки Оссолінеум в історії України та Польщі у документах 1945–1946 рр.: повертаючись до питань спільної історико-культурної спадщини // Бібл. вісн. – 2002. – № 2. – С. 2–31.

Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ПЕРЕМІЩЕННЯ КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Проблема наслідків війни стосовно світової культури і національних культур різних народів тісно пов'язана з питанням втрачених та переміщених культурних цінностей як трофеїв. Зрозуміло, що дослідження долі бібліотечних фондів не можна відокремити від питання долі культурних цінностей в цілому в контексті нацистської політики в галузі культури, освіти, науки на окупованій території, повоєнного устрою Європи та політики держав стосовно культури. Разом з тим специфічність бібліотечної культурної спадщини, специфіка історії формування і змісту бібліотечних фондів, їхньої класифікації, складність обліку – все це потребує окремого розгляду.

У державах, створених внаслідок розпаду СРСР, багаторічне замовчування теми відносно історії культурних цінностей було порушене лише в 90-х роках, коли розпочався процес деідеологізації суспільства та розсекречування архівних документів. Саме тоді вивчення цього питання і, в тому числі, – бібліотечних втрат набуває об'єктивного характеру.

У центрі уваги дослідників опинилися факти загибелі культурних цінностей, явного та прихованого цілеспрямованого перерозподілу в міжнародних масштабах книжкових колекцій та зібрань державами-учасницями війни, а також питання відносно воєнних трофеїв, у тому числі й бібліотечних фондів, вивезених як у Німеччину, так і з її території. Хоча Відомство військової адміністрації США в Німеччині здійснило у 1945–1948 рр. безпрецедентне за масштабами повернення награваних нацистами культурних цін-

ностей, знайдених на території англійської та американської зон окупації, в історії переміщення бібліотечних фондів залишилося багато нез'ясованих й досі таємниць, вирішення котрих є неможливим без ґрунтовної архівної реконструкції джерельної бази дослідження цього питання.

Історіографія зазначеної теми має коротку історію, однак це не применшує її складності.

Одразу по війні, по свіжих слідах, було опубліковано низку загальних описових статей про стан бібліотек у період окупації. Серед них – повідомлення Д. Тацької та Т. Марківської про БАН та Бібліотеку ім. ВКП(б)¹. У цих статтях емоційно висвітлювалася діяльність бібліотек за часів окупації; сьогодні вони викликають винятково історіографічний інтерес. Публікації про втрати бібліотек під час війни спиралися на матеріали газетних статей та агітаційні публікації періоду війни та повоєнного часу, документи республіканської Надзвичайної державної комісії з розслідування злочинів окупантів та встановлення збитків, заподіяних під час війни, які значною мірою мали однобокий характер, оскільки фіксували загальний обсяг втрат, а зведені акти, опубліковані у відкритому друці, не містили детальних матеріалів, зібраних на місцях².

Надалі ця тема дуже поверхово висвітлювалася лише в підручниках та загальних працях з історії бібліотек та бібліотечної справи у рамках курсів з історії бібліотечної справи. Огляди 80-х років (Н. Ф. Королевич та З. В. Гімальдінова³) мали занадто побіжний й узагальнений характер.

Постановочний період

На початку 90-х років, із створенням Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей (нині Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через Державний кордон України), ця проблематика активізується. У період загального захоплення цією тематикою виникає багато так званих “постановочних статей”, де проблема переміщення й повернення бібліотечних цінностей висвітлювалася вперше. На цьому етапі було досліджено загальні питання повернення бібліотечних фондів в Україну (це, зокрема, праці таких дослідників, як О. Федорук, В. Врублевська, А. Корнієнко, О. Александрова, Л. Андрієнко, Г. Ковач, Ю. Лазаренко, М. Воробей, А. Бровкін, Н. Малолетова, Л. Дубровіна та ін.).

У цей самий період починається вивчення правових аспектів проблем реституції у контексті норм міжнародного права (В. Акуленко, А. Мироненко, С. Кот); виходять друком збірки нормативно-правових документів щодо реституційних процесів та трофеїв війни⁴.

Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України разом з Інститутом української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України організувала ряд конференцій, круглих столів, нарад з питань повернення культурного надбання України, на яких широко висвітлювалися зазначені проблеми, завдання, перспективи. Організаційна роль цього періоду мала велике значення для визнання проблеми, хоча більшість статей, опублікованих внаслідок обговорення цього питання, або висвітлювала проблему в цілому, або ж оприлюднювала певні факти загибелі чи вивезення книжкових скарбів з України, а також розглядала окремі питання джерельної бази теми, правові аспекти реституції.

У бібліотечній справі загальна постановка питання була реалізована у програмній статті В. Врублевської та О. Александрової "Знайти, відновити, зберегти: підхід України до проблеми розкрадених книжкових багатств"⁵. У статті А. Бровкіна "Фонди ЦНБ ім. В.І. Вернадського: втрати під час Другої світової війни і проблеми пошуку" було поставлене питання про необхідність вивчення джерельної бази, в тому числі окупаційних архівів, що зберігаються в Москві, Києві, архівів США, Німеччини, Польщі, Чехії, Словаччини, Австрії, а також про створення бази даних бібліотечних втрат⁶. Констатація питання про реєстрацію втраченого та формування баз даних властива також статтям Л. Андрієнко⁷. Окремі відомості про втрати вузівських бібліотек і, зокрема, наукової бібліотеки Київського університету ім. Тараса Шевченка наведено в статті Г. Ковач⁸.

Питання стосовно поодиначного книгознавчого обліку та експертизи, паспортизації книжок, створення облікової бази даних піднімалися в статтях І. Лосієвського, О. Більницької, Л. Дубровіної, О. Соханя⁹. Автори цих досліджень акцентували увагу на обліку найціннішої категорії книжок – стародруків, цінних та рідкісних видань, рукописів, ідентифікація котрих вимагає копіткої роботи з встановлення їхнього походження та цінності.

Напрями вивчення долі культурних цінностей на базі камеральних методик та проблеми дослідження історії архівних документів було визначено Г.В. Боряком під час роботи у рамках Бре-

менського проекту "Доля культурних цінностей, вивезених з СРСР під час Другої світової війни"¹⁰. Практичний досвід роботи з реалізації Бременського проекту щодо ґрунтовного опрацювання джерельної бази проблеми повернення музейних цінностей (а власне на реєстрацію переміщених мистецьких цінностей і був переважно спрямований проект) показав складність роботи з вивезеними бібліотечними фондами. Автор спеціально відзначив проблемність обліку книжкових фондів з причин узагальненого опису в документах як німецького, так і американського походження (відомості про бібліотечні фонди подавалися або на колекційному рівні, або загалом "книжки та рукописи").

Поряд із позитивними наслідками такого підвищеного інтересу до теми виникли і негативні явища. Можливість доступу до забороненої теми (іноді не без кон'юнктурних міркувань) спричиняла ситуації, коли на обмеженому ареалі виявлених поспіхом документів виникали узагальнення щодо бібліотечної справи періоду окупації в цілому¹¹. Недостатній стан вивчення проблеми призводив до частих повторів, помилок, наприклад, щодо претензій на вивезені цінності, які насправді вже давно перебувають на території України. Необізнаність з історією бібліотечної справи визначила й те, що до втрат війни було віднесено й фонди, які ще задовго до війни законним шляхом перемістилися з одних бібліотек до інших¹².

Повідомлення про втрати бібліотечних фондів базувалися на документах відомчих архівів бібліотек (головне, на актах про втрати фондів під час окупації, що склалися бібліотечними комісіями), а також інших документах згаданої Надзвичайної комісії¹³. Деякі публікації містили архівні відомості, однак без точних посилань на конкретні справи та аркуші, що взагалі було притаманне виданням того періоду¹⁴. На жаль, переважна більшість авторів статей не враховувала опубліковані німецькими дослідниками матеріали, зокрема, М. Комаровські та Н. Мюллера¹⁵, а також Ульріке Гартунг, яка написала декілька праць, присвячених тотальній грабіжницькій діяльності команди Кюнсберга¹⁶, складним питанням трофейних фондів Г. Шьобеля та багатьом іншим¹⁷.

Поки у середовищі українських бібліотекознавців тривав постановочний період, до вивчення цієї проблематики прилучається відома американська дослідниця, знавець радянських – російських та українських – архівів Патриція Кеннеді Грімстед, яка мала доступ до західних архівів і водночас була блискуче обізнана у загальних питаннях політики СРСР у галузі культури.

Першу невеличку брошуру Патриції Грімстед початку 90-х років ХХ ст., підготовлену за участю Геннадія Боряка, також можна вважати постановочною. Однак у ній було розглянуто принципові питання щодо реституційних процесів, показана складність проблеми, її багатоаспектність, необхідність ґрунтовного вивчення загальної політики рейху, організації вивезення матеріалів нацистами, діяльність радянської адміністрації у період та після війни, повоєнні рішення та реституційні процеси в Європі тощо. Було висвітлено основні напрями нацистської політики в галузі переміщення культурних цінностей та опубліковано документальні свідчення про переміщення культурних цінностей, в тому числі і деяких бібліотечних колекцій України під час Другої світової війни з Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Бундесархіву в Кобленці (ФРН), відділу рукописів (нині – Інститут рукопису) Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського та Національного архіву США¹⁸.

Патриція Грімстед, Н.М. Яковенко та Г.В. Боряк у 1993 р. здійснили спеціальну археографічну експедицію до Опави, де у 1944–1945 рр. переховувалися деякі вивезені з України архівні та бібліотечні фонди, якими опікувався відомий український діяч бібліотечної та архівної справи М.В. Геппенер, і у спеціальному дослідженні певною мірою висвітлили питання стосовно переміщення деяких бібліотечних колекцій України в контексті загальних питань культурних цінностей, порушили важливі проблеми реконструкції архівних фондів, що складають джерельну базу вивчення цього питання¹⁹.

Дослідження джерельної бази проблеми стосовно долі бібліотечних фондів як одного з чинників культурних цінностей

Постановочний період в історіографії питання вивезення книжкових фондів України під час Другої світової війни тривав п'ять-шість років, поки не стала зрозумілою необхідність переходу від ейфорії до ґрунтовного осмислення питання як з методологічного боку, так і з боку копіткої архівознавчої діяльності в галузі реконструкції документальної й, передусім, архівної бази проблеми.

Як правило, в роботах, присвячених втратам матеріальних та духовних цінностей, бібліотечні фонди згадуються лише побіжно, а джерельна база цього питання взагалі не розглядається. У загальних публікаціях німецьких документів останніх років щодо України ці аспекти не знайшли відповідного висвітлення²⁰.

Одним із перших ґрунтовних проєктів, який розкрив важливість проблеми, було дослідження українськими й німецькими вченими питань повернення культурних цінностей з американської зони окупації. Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського разом з німецькими колегами взяв участь у так званому Бременському проєкті “Доля українських культурних цінностей під час Другої світової війни”²¹, присвяченому виявленню архівних документів щодо історії переміщення музейних цінностей.

У ФРН при Дослідницькому центрі по Східній Європі Бременського університету була створена зі своїми завданнями Робоча група для реалізації проєкту “Доля скарбів мистецтва, вивезених з СРСР під час Другої світової війни” (далі – БРГ), яка спрямувала свою діяльність на виявлення архівних матеріалів і документів у ФРН, Україні, Білорусії та Росії, які відображали б історію переміщених цінностей та дозволили б простежити їхню подальшу долю, зокрема, повернення до СРСР. Її очолив проф. Вольфганг Айхведе.

Групою було здійснено комп’ютерне опрацювання унікального за інформативністю документального масиву, що зберігається у Федеральному архіві в Кобленці – Картотеки мистецьких об’єктів (Property Card Art) з позначкою “українські музеї”, що була складена в 1945–1948 рр. реституційними структурами Відомства військової адміністрації США в Німеччині (Office of Military Government of the United States – OMGUS) і нині знаходиться у фонді Мюнхенського центрального збирного пункту (BA B323, “Treuhand Verwaltung für Kulturgut München”). Картотека налічує 4500 карток, на яких надзвичайно детально подана інформація про десятки тисяч музейних експонатів та деяких бібліотечних збірок, які було вивезено нацистами з України і які американській адміністрації вдалося розшукати по різних сховищах у цій окупаційній зоні, сконцентрувати в Мюнхені, ідентифікувати, описати, частково реставрувати і повернути власникам.

Звертає на себе увагу наявність серед суто музейних експонатів – ікон, картин, скульптур, археологічних пам’яток – бібліотечних та архівних матеріалів, картографічних та фотодокументів, які, на жаль, як правило, описувалися сумарно, на відміну від музейних цінностей. Наведемо для прикладу деякі анотації на матеріали, відправлені до радянської зони окупації 3-м транспортом: “плани церков – 22 [...] 5 метрів актів [...] ящик з фотонегативами [...] 3,5 м актів [...] 13 пакунків з рукописами і 46 ящиків з фото [...] 1 м

фотонегативів [...] 50 рулонів карт ... з архівів [...] 1,5 м актів [...] документи і фото в 25 ящиках [...] 0,60 м актів [...] архівалія, рукописи, книги, каталоги в 19 ящиках [...] 3 м актів, 125 фото, карти і плани, 2 ящики + 1 м актів [...] 0,33 м актів [...] 2 плани (реконструкція Києва, Софія) [...]. Книги і рукописи : 112 книг, 240 книг, 115 книг, 100 книг [...] 26 рукописів 18-19 ст. [...] 20 томів і архів [...] 12 ящиків з рукописами, картами, книгами [...]” тощо (В323, № 498).

Книжкові та архівні матеріали у Мюнхенському збірному пункті представлені в незначному обсязі, тому на них не були спеціально розроблені системи змістового опису. Вони описувалися сумарно, як було показано вище; зазначався лише тип пам'ятки: манускрипт / друк / мікрофільм / фотокопія, негатив, позитив, відбиток.

Цей проект вперше показав реальний шлях до пошуків втрачених та переміщених цінностей: необхідно було провести подвійний облік бібліотечних колекцій та окремих унікальних книг і рукописів – за американськими джерелами (картотекою; транспортними списками, актами передачі матеріалів з американської до радянської зони окупації), з одного боку, та обліковими документами на відсутні цінності з архівів українських музеїв, бібліотек, – з іншого. Відповідно, ідентифікація і співставлення об'єктів, що були передані американською адміністрацією до радянської зони окупації, але не повернулися в Україну, може визначити вектор подальших розшуків – цього разу вже у російських та музейних сховищах. На жаль, цю роботу з боку української сторони не було проведено, а Бременський проект завершився публікацією результатів опрацювання мюнхенської картотеки у вигляді бази даних на компакт-диску, а згодом – збірника матеріалів²².

Одним з перших новий погляд на евакуацію культурних цінностей на Схід, що базувався на вивченні радянських архівних фондів періоду війни та окупаційних німецьких архівів, висловив М. Коваль²³. Серед іншого він аналізував і питання вивезення з українських бібліотек книжкових колекцій.

Серед істориків, які вивчали питання джерельної бази переміщення бібліотечних культурних цінностей в контексті загальної політики щодо архівів, бібліотек та музеїв на матеріалах київської частини архіву Розенберга, слід назвати Т. Себту, яка спеціально досліджувала ці питання²⁴. Слід назвати публікацію документів харківських учених “Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни”, а також довідкове видання Д. Мешкова (передмова

написана разом з дослідницею історії організації архівної справи під час окупації в Україні М. Дубик) "Дніпропетровські архіви, музеї та бібліотеки в роки Другої світової війни", – хоча й незначне за обсягом, однак містить концентровану інформацію про документи з фондів обласного музею щодо діяльності бібліотек, конфіскації та вивезення бібліотечних фондів. Довідник побачив світ у серії "Доля культурних скарбів України під час Другої світової війни: архіви, бібліотеки, музеї", започаткованій Державним комітетом архівів України та Національною академією наук України²⁵.

За матеріалами російської частини фонду Розенберга М. Бойцов та Т. Васильєва опублікували картотеку "Z" Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга – своєрідний реєстр культурних об'єктів, що підлягали вивезенню з території Росії, України, Білорусії, складений у 1941–1942 рр. У картотечі зафіксовано й українські бібліотечні фонди, хоча й побіжно – подано лише загальні відомості за вказаний період, а облік та вивезення продовжувалися й надалі²⁶.

Одночасно продовжила свої дослідження Патриція Грімстед. На матеріалах архівів різних держав (російських, польських, чеських, французьких, англійських, угорських, голландських, американських) вона видала низку наукових праць щодо проблеми переміщення культурних цінностей. Нею вперше простежено долю деяких архівних, бібліотечних та музейних цінностей за матеріалами спеціальних служб американської військової адміністрації в США, що займалися поверненням до Радянського Союзу культурних цінностей, виявлених в американській зоні окупації. Її останню фундаментальну працю "Трофеї війни та імперії: Архівна спадщина України. Друга світова війна та міжнародна політика реституції" було видано під грифами Українського наукового інституту Гарвардського університету, Державного комітету архівів України, Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через Державний кордон України в 2001 р.²⁷

Монографія отримала високу оцінку істориків, як така, що допомагає здійснити низку практичних кроків у розв'язанні стратегічної проблеми повернення й реконструкції національної архівної спадщини України в контексті міжнародного права та історичних реалій. Книга має цінний довідковий апарат – найповнішу бібліографію з питань переміщення культурних цінностей (монографії, статті, публікації документів, переліки втрачених культурних цінностей, матеріали конференцій та симпозіумів тощо), а також

містить публікацію текстів рекомендацій, конвенцій і резолюцій ООН, ЮНЕСКО, МРА щодо охорони та реституції культурних цінностей (1978–1991), звіт про реституцію радянських культурних цінностей Управління військової адміністрації США в Німеччині (OMGUS); перелік міжнародних правових актів – міждержавних угод, резолюцій, конвенцій (1907–1996), національних законодавчих актів та інших правових норм, рекомендації конференції з проблем реституції культурних цінностей, що відбулася під егідою ЮНЕСКО в Києві в 1996 р. тощо²⁸. Хоча об'єктом дослідження є, в першу чергу, архівні фонди, у книзі містяться й певні згадки про рукописні та книжкові фонди бібліотек, оскільки нацистська політика вивезення та повернення архівних та бібліотечних фондів провадилася одними й тими самими відомствами і структурами.

З'являються й наукові праці, пов'язані з вивченням складу та змісту джерельної бази питання переміщення культурних цінностей, вивчення архівних фондів, що зберігаються в Україні. Серед них – публікація Н. Малолетової та Л. Дубровіної, в якій автори розглядали питання джерельної значимості звітів про діяльність Крайової бібліотеки (1942–1943), утвореної нацистами на базі БАН УРСР та наукових бібліотек Києва, а також підготували публікацію документів, що висвітлювали нацистську політику щодо вивезення бібліотечних фондів з окупованих східних територій у 1941–1944 рр. і формування у зв'язку з цим Східної бібліотеки і Центральної бібліотеки Вищої школи у Німеччині²⁹.

Огляд архівних джерел з історії бібліотек України на базі Колекції мікрофільмів КМФ–8, що розкривають частину фондів архіву Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга із збірки Бундесархіву в м. Кобленці, був зроблений Н. Кашеваровою³⁰. Цю частину фонду було вивезено за океан Управлінням військової адміністрації США в Німеччині (OMGUS). До 60-х років документи зберігалися і копіювалися у Національному архіві США, звідки оригінали було передано до Німеччини. Мікрофільми цих документів нині зберігаються в ЦДАВО України³¹. У статті було поставлено проблему реконструкції фонду Розенберга за його частинами в архівах міст Києва, Москви, Берліна та вивчення на цій базі питань бібліотечної справи.

Дослідження в галузі історії бібліотечної справи та реституційних процесів

Серію спеціальних праць російського дослідника бібліотечної справи О. Мазурицького присвячено історії бібліотечної справи в СРСР, і тому у них висвітлено й факти з історії бібліотек України. Зокрема, в монографії “Книжные собрания России и Германии в контексте реституционных процессов”³² згадувалося в загальному контексті про Україну, подано деякі відомості про переміщені фонди, організацію їхнього повернення в 1945–1947 рр. У книзі розглядалися питання генези ідеології пограбування культурних цінностей на окупованих територіях, осмислення подій, понять і контексту проблеми “трофеїв”, узагальнюються основні напрями діяльності нацистської окупаційної адміністрації. Автор також наводить, хоча й неповну, однак показову статистику: подає перелік бібліотек і книжкових зібрань, відправлених представниками Комітету культпросвітустанов з радянської зони окупації до Радянського Союзу, складений на базі документів Державного архіву Російської Федерації (рос. – ГА РФ). Автор опрацював також фонди Архіву Російської академії наук, інших державних та відомчих архівів Російської Федерації, а також, що важливо, – ЦДАВО України (фонд Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга, ф. 3676), відомчий архів Міністерства культури України, білоруські архіви. Доступу до “Особового архіву” він не отримав. У центрі уваги автора – складність процесів “повернення трофеїв” (“реституційний тупик”). У монографії наводиться значний за обсягом російський бібліографічний матеріал з питань реституції культурних цінностей.

На жаль, автору бракує знайомства з фундаментальними працями західних, а також українських дослідників у галузі реституції, що, на нашу думку, дещо погіршило видання. Разом з тим він звернув увагу на багато професійних питань, що стосувалися бібліотек та бібліотечних фондів. Особливо слід відзначити, що він розглянув правові і моральні аспекти питання повернення трофейних фондів через призму діяльності Російської Державної Думи, позиції громадськості та російського уряду щодо питань трофейних культурних цінностей, що важливо для України з огляду на спільність історії вивезення культурних цінностей Німеччиною, питань повернення фондів, багато з котрих поверталось через столицю СРСР. Ним же поставлені питання координації діяльності бібліотек Росії та України з питань культурних цінностей, переміщених під час Другої світової війни³³.

Значення наукового центру з вивчення історії бібліотек у період війни останнім часом набуває Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. Тут починається ґрунтовне вивчення історії бібліотек м. Києва та бібліотечної справи у період нацистської окупації на базі архівних документів німецької окупаційної влади та Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга³⁴.

Наукові праці Н. Малолетової та Л. Дубровіної написані на значній кількості документальних джерел, виявлених в архівах окупаційного періоду, що зберігаються в ЦДАВО України та Державному архіві Київської області, передусім, це фонди нацистських окупаційних влад та органів місцевого самоврядування, що зберігаються у ЦДАВО України (ф. 3206 – рейхскомісара України та ф. 3676 – Оперативного штабу рейхсміністра окупованих східних областей Розенберга); Державному архіві Київської області (ф. Р–2356 – Київська міська управа; ф. Р–2412 – Музей-Архів переходової доби). Автори концентрують свою увагу на бібліотечній політиці окупаційної влади в цілому у бібліотеках і бібліотечній справі Києва, зокрема на долі Бібліотеки Академії наук УРСР, а також комплексного бібліотечного комбінату – Центральної бібліотеки рейхскомісара України і Крайової бібліотеки, де були зібрані фонди усіх наукових бібліотек Києва, в тому числі й бібліотек вищих навчальних закладів. Водночас у згаданих працях висвітлюється також розширене коло аспектів історії бібліотек та бібліотечної справи періоду окупації, зокрема, питання матеріально-технічного стану бібліотек, розгортання робіт з обліку бібліотек та бібліотечних фондів Києва та системи Академії наук України, організація обслуговування бібліотеками окупаційної влади, книгообмін з бібліотеками й видавництвами рейху, організацію бібліотек для німців, виставок, а також масштабну діяльність щодо аналізу фондів з метою їхньої оцінки для відкриття масових бібліотек в Україні і цензурного перегляду на предмет вилучення неблагонадійної та шкідливої для рейху літератури. Розкрито й діяльність Київської міської управи та органів місцевого самоврядування в галузі бібліотечної політики, збереження кинутих напризволяще бібліотечних фондів тощо.

Іншим ґрунтовним виданням Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського є нещодавно опублікована монографія О. Онищенко та Л. Дубровіної, присвячена історії Бібліотеки Академії наук у 1941–1964 рр. У монографії, що продовжує попереднє видання з історії Бібліотеки тих самих авторів за період 1918–1941 рр. (1998 р.), послідовно розглянуто історію головної бібліотеки України – БАН

УРСР (нині – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського) напередодні окупації, в евакуації, під час нацистської окупації, в останні роки війни та повоєнний період.

Характерною особливістю монографії є те, що питання вивезення культурних цінностей фундаментально розглядаються авторами у контексті загальної історії бібліотек та науки, культури, освіти у період окупації, розкривається організаційна діяльність Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, показані масштаби організації бібліотечної справи, поповнення та перерозподілу бібліотечного фонду у перші повоєнні роки, розкрито факти повернення вивезених фондів України. Це дало можливість скласти реальне уявлення про вивезені та повернені фонди бібліотеки в цілому.

Вперше розкрито й функції БАН УРСР як головного центру накопичення та перерозподілу повернутих у 1945–1948 рр. фондів – бібліотечних колекцій та зібрань, знайдених на територіях Німеччини, Румунії, Польщі, Чехо-Словаччини³⁵. У дослідженні поставлені й питання перерозподілу бібліотечних фондів як всередині України між бібліотеками у повоєнний період, так і поза її межами (між Польщею та Україною). У монографії показано, що поняття наслідків війни не обмежується з'ясуванням втрат та вивезених і неповернутих фондів. Автори використовують поняття “повоєнний перерозподіл фондів” між бібліотеками, показують негативні наслідки для культури в цілому результатів руйнації системи бібліотек, реструктуризації бібліотечного фонду України, що не могло не відбитися на бібліотечній справі упродовж наступних двох десятиліть.

Діяльність Національної парламентської бібліотеки України у період війни досліджувалася С. Зворським у колективному історичному нарисі “Літопис Національної парламентської бібліотеки України”, що базується, переважно, на опублікованих документах і матеріалах М. Ковалю, спогадах Т. Марковської, статтях Н. Малолетової та Л. Дубровіної³⁶. Хоча цей огляд і не має самостійного джерелознавчого значення для узагальнення матеріалу щодо Бібліотеки, яку спіткала трагічна доля в період війни, він однак є важливим для подальших досліджень в цьому напрямі.

Історія переміщення фондів різних бібліотек України періоду війни також вийшла за межі постановчих питань і піднялася на рівень опрацювання архівних джерел, зокрема, щодо бібліотечної справи м. Києва періоду окупації (Н. Малолетова та Л. Дубровіної)³⁷, харківських бібліотек та долі приватних колекцій (І. Лосієвський та І. Плахтій)³⁸.

Одночасно простежується доля окремих фондів інших наукових бібліотек України, що значно постраждали внаслідок війни. Передусім слід назвати бібліотечні збірки Львова, – це особлива тема у питанні переміщених культурних цінностей України, тісно пов'язана із Польщею. У першу чергу, це стосується Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (дослідження Л. Крушельницької, О. Онищенко, Л. Дубровіної)³⁹. У Польщі тему вивезення Оссолінеума досліджує М. Матвіюв⁴⁰. Доля бібліотечних фондів Львівського державного університету розглядалася О. Луцьким⁴¹.

Розвиток інформаційних технологій значно поширює можливості оперативного розповсюдження інформації, зокрема, формування електронних ресурсів в Інтернеті, в тому числі українського походження.

Питання загальної історії переміщення трофейних фондів із залученням західних архівних документів активно висвітлюються й на сторінках електронного Міжнародного бюлетеня “Трофеї війни” (“Spoils of War”), але український аспект реституційних проблем поки що не знайшов належного висвітлення, на жаль, – через відсутність дописувачів з України, адже бюлетень є відкритим для цілого світу⁴².

Загальну бібліографію питання ґрунтовно опрацьовано у працях Патриції Грімстед. На сайті Міжнародного інституту соціальної історії в Амстердамі опубліковано електронний бібліографічний довідник американської дослідниці з повнотекстовими публікаціями більшості з них включно (Displaced Cultural Treasures as a Result of World War II and Restitution Issues: A bibliography of publications by Patricia Kennedy Grimsted. First published January 31, 2002: http://www.iisg.nl:80/archives_in_russia/bibliography.html). На сайті Державного комітету архівів України опубліковано електронний бібліографічний довідник з акцентом на український аспект проблеми (Г. Боряк, А. Кисельова, Л. Одинока, Р. Романовський, А. Слободніченко. Проблеми втрачених та переміщених архівів, бібліотек, музеїв: матеріали до бібліографії. – К., 2002: <http://www.archives.gov.ua/Archives/index.php?displaced>).

Проблеми подальшого дослідження долі бібліотечних фондів

Отже, нині про бібліотечні втрати України періоду війни в цілому написано багато праць з різних аспектів історії бібліотек та переміщених книжкових фондів. Багато напрямів так і залишилося на рівні постановки проблеми. Однак почалося й опрацювання

джерельної бази українських архівів, передусім, вивчення долі фондів у період окупації безпосередньо на основі документів фондів окупаційної влади: рейхскомісара України та Оперативного штабу окупованих східних областей, а також документів міських управ, що зберігаються в обласних архівах Київської, Харківської, Дніпропетровської областей.

У центрі уваги українських дослідників, головне, опинилися окремі проблеми долі бібліотечних фондів переважно у період окупації та діяльності американської адміністрації в галузі повернення культурних цінностей в 1945–1948 рр. Однак сьогодні можна констатувати, що ці питання вивчені фрагментарно і не складають цілісної картини. Вважається, що період ґрунтовного вивчення історії бібліотек та долі книжкових фондів тільки почався. Головна перешкода – розпорошеність джерельної бази, яка, у свою чергу, також є результатом війни. І справа не лише в окупаційних архівах Розенберга або Коха, хоча ці документальні комплекси є відправними у справі дослідження переміщених фондів. Історія книжкових фондів має бути розглянута у зв'язку із загальною політикою в галузі культурних цінностей та реституційними процесами після війни. Дослідження історії бібліотечної справи показало тісний взаємозв'язок багатьох процесів у галузі освіти, науки, культури, що впливали на концепцію вивезення фондів, відшкодувань втрат та трофейних матеріалів як у період війни, так і після неї. Це потребує вивчення не лише окупаційних архівів, а й архівних матеріалів з цього питання країн-союзників.

Архів рейхсляйтера Розенберга опинився в декількох архівосховищах різних держав: в містах Берліні, Кобленці, Києві, Москві; архів Рейхскомісаріату України в повному обсязі не зберігся. Найбільший комплекс окупаційних архівів нині зберігається в Києві. Патриція Грімстед провела значний пошук документальних фрагментів переміщених фондів переважно за матеріалами архіву рейхсляйтера Розенберга, а також документів нацистських організацій, котрі дали б можливість вивчити увесь процес реструктуризації бібліотечних колекцій та зібрань, а також встановити втрачені назавжди фонди, простежити шляхи та з'ясувати долю книжкової спадщини як під час війни, так і після неї внаслідок реституційних процесів.

Цілком очевидно, що не всі фонди, переміщені на територію Німеччини, було повернуто в Україну. Управління американської зони вирішило виключити з реституцій радянським країнам влас-

ність, що належала єврейській культурі, емігрантам, країнам Балтії. Тому, хоча українська спадщина єврейської культури частково повернулася в УРСР, все ж долю значної кількості зібрань юдаїки та гебраїки досі не встановлено. За попередніми даними Патриції Грімстед, вони потрапили до деяких єврейських наукових центрів та інститутів в Єрусалимі, Нью-Йорку, Вашингтоні⁴³. Не встановлено історію деяких фондів, що належали емігрантам і відповідно розглядалися, як приватна власність людей, які постраждали від більшовизму.

Майже не досліджувалися процеси повернення фондів в Україну через радянську зону окупації Німеччини, куди й були передані усі документи та знайдені в американській зоні окупації бібліотеки. Відомо, що архів Радянської військової адміністрації в Німеччині (рос. – СВАГ) лише нещодавно почав розсекречуватися у Москві (у зв'язку з спільним російсько-німецьким проектом); українські дослідники ще не мали можливості працювати з його розсекреченими документами. Опрацювання документів цього архіву дозволило б простежити долю бібліотечних фондів, що повернулися в Україну через союзні структури в Москві. Це особливо важливо у зв'язку із необхідністю для України складання Реєстру втрачених культурних цінностей (слід відзначити, що Державним комітетом архівів України завершується реалізація першого етапу масштабного проекту, наслідком якого стане багатотомне видання “Національний реєстр втрачених і переміщених під час і після Другої світової війни архівних фондів”; за неповними даними реєстр налічує близько 20 тис. фондів).

Дослідження історії НБУВ, що була одним з найзначніших пунктів централізованого повернення книжок, показують, що значна частина фондів з окупованої союзниками Німеччини надійшла до України через Москву, однак цей масив літератури не ідентифікується за існуючими документами. Так, у 1945 р. до БАН надійшло через Москву 7 вагонів книжкових фондів (745 тек), з котрих 234 ящики було передано бібліотекам Білоруської РСР⁴⁴.

У серпні–жовтні 1946 р. БАН одержала 13 вагонів з радянською літературою й газетами. У документах міститься інформація, що з одержаної літератури повернуто бібліотекам інститутів АН УРСР та іншим київським бібліотекам до 15 тис. томів й відкладено власникам 22 куб. м книг і журналів. Решта складалася з газет – 60 куб. м, літератури єврейськими мовами – 87 куб. м, вітчизняної літератури без бібліотечних печаток або з печатками

неіснуючих бібліотек – 60 куб. м⁴⁵. 24 жовтня 1947 р. до СРСР було відправлено 2341 теку. Один транспорт (8 вагонів) був відправлений з Москви до Києва⁴⁶. 7 січня 1948 р. БАН УРСР отримала через Відділ техпостачання АН УРСР партію вивезеної нацистами літератури загальною вагою 6 тонн. При розборі виявилось, що ця література була дійсно вивезена з різних бібліотек Києва та інших міст УРСР під час тимчасової нацистської окупації (за змістом – “технічна література 20–30-х років ХХ ст.”)⁴⁷.

Питання щодо книжкових фондів з печатками “нині неіснуючих бібліотек” потребує пояснення. В основі проблеми – облік історико-культурних фондів напередодні війни, які вважалися неактуальними. До таких фондів, як правило, відносилися дореволюційні бібліотеки та колекції ліквідованих царських установ й окремі приватні колекції осіб, які емігрували у період громадянської війни та української революції. Багато з них були сконцентровані в 30-х роках за відповідними постановами РНК у декількох книжкових сховищах. За браком часу у бібліотеках не проводився облік та штампування цих зібрань, вони зберігалися у фондах концентрації. Якщо на ці фонди була відсутня достовірна інформація, вони не поверталися, а у разі повернення (якщо не збереглися цілісні комплекси) проходили процедуру перерозподілу через обмінно-резервні фонди між різними бібліотеками за принципом передання дублетних примірників в бібліотеки, що постраждали під час війни.

Недослідженим залишається повернення книжкових фондів з Румунії, Польщі, Чехії та Словаччини. Разом з тим НБУВ отримувала ешелонами книжки з цих країн у 1945–1946 рр. Важливо врахувати ті обставини, що передані безпосередньо радянською адміністрацією в Німеччині, а також із англійської та американської зон окупації архівні і бібліотечні цінності в 1944–1946 рр. за браком часу та кадрів не проходили відповідного документального оформлення. Це показує, що необхідно ретельно вивчати тогочасні транспортні документи з місць відправлення.

Не опрацьоване також питання стану бібліотек після нацистської окупації України, а також повоєнного розподілу бібліотечних фондів. Це є важливим, оскільки повернення фондів відбулося вже після складання актів про матеріальні збитки і втрати, а ці акти, як правило, розглядаються сучасними дослідниками без відповідної кореляції з документами пізнішого часу.

Бібліотечна справа та національне культурне надбання стало

об'єктом як стихійних пограбувань у період воєнних дій, так і цілеспрямованої політики знищення та організованого вивезення культурних цінностей, які супроводжувалися руйнацією історично складеної структури національної культури та її джерельної та книжкової бази. Проблема історії бібліотек та руйнації бібліотечних фондів має розглядатися в трьох історичних взаємопов'язаних періодах: у період бойових дій та напередодні окупації, у період окупації, після окупації в контексті повернення фондів, а також повоєнного перерозподілу бібліотечних фондів у СРСР. Це дозволить висвітлити проблему в її повноті і завершеності.

Нині реституція бібліотечних фондів має базуватися на ретельному розшуку бібліотечних колекцій та зібрань, що належали українським бібліотекам напередодні війни і незаконно опинилися в інших державах. Попередній облік таких колекцій та зібрань має спиратися на: а) довоєнний обліковий апарат бібліотеки та архівні документи відомчого архіву; б) згадки та вказівки в німецьких документах окупаційних архівів, передусім, у найцінніших за змістом – фондах Оперативного штабу Розенберга, спеціально створеного для організації вивезення культурних цінностей, а також фондах рейхскомісара України; в) повоєнні документи з питань реституційних процесів, що зберігаються в різних архівах європейських держав та Російської Федерації (нині це найскладніша проблема); г) встановлення втрат книжкових фондів, що постраждали внаслідок бойових дій та знищення напередодні окупації за наказом радянського уряду.

Найважча проблема пов'язана з обліком вивезених в евакуацію, залишених на окупованій території, втрачених під час військових дій та свідомо знищених фондів за вказівками радянської і німецькою влади, а також вивезених у Німеччину та Румунію бібліотек та книжкових фондів, фондів, що були повернуті, і тих, що не були повернуті до СРСР. Проведення такого обліку має базуватися на копійчій роботі кожної бібліотечної установи з архівними документами, що відображають стан фондів напередодні війни, документами евакуаційного та поєвакуаційного періодів, а також періоду після війни, коли фонди частково були повернуті. Основною обліковою одиницею може стати назва бібліотеки, з якої вивозилися фонди як загальні, так і колекційні, а також окремі книжкові раритети, які взагалі надзвичайно важко ідентифікувати, оскільки багато з них "осіли" у приватних колекціях, будучи вибраними з історично складених фондів.

Однак, завершуючи нарис, слід зазначити, що перші ґрунтовні дослідження цього процесу вже почалися. Незабаром виходить спільне видання Національної академії наук України, яку представляє Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, та Центрального державного комітету архівів України, який представляє Державний архів вищих органів влади та управління України, – анотований покажчик документів з фондів ЦДАВО України (ф. 3206 – рейхскомісара України та ф. 3676 – Оперативного штабу окупованих східних областей рейхсляйтера Розенберга), а також Державного архіву Київської області (ф. Р-2356 – Київської міської управи; ф. Р-2412 – Музею-Архіву переходової доби). Це фундаментальне довідкове видання дозволить простежити історію вивезення бібліотек м. Києва (а також тих, що переміщувалися через Київ) до Німеччини і водночас відкрити нові перспективні напрями опрацювання архівних фондів з історії переміщених і втрачених бібліотечних колекцій України.

Сподіваємося, що ґрунтовний міжфондовий довідник “Бібліотеки Києва в період нацистської окупації 1941–1943 рр.” започаткує новий напрям у дослідженні проблеми, що дозволить згодом провести масштабну реєстрацію, ідентифікацію, реконструкцію і, можливо, часткове повернення втраченої книжкової спадщини України.

¹ *Тацька Д. П.* Бібліотека Академії наук УРСР під час Вітчизняної війни // Наук. зб. Б-ки АН УРСР. – К., 1946. – № 1. – С. 1. – С. 65–68; *Марковська Т.* Бібліотека ім. ВКП(б) // Київ. правда. – 1943. – 26 листоп.

² Див.: Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні : 3б. документів і матеріалів. – К., 1963.

³ *Королевич Н. Ф.* Бібліографія в Українській РСР у період Великої Вітчизняної війни // Українська радянська бібліографія. – К., 1980. – С. 87–91; *Гімалдінова З. В.* Бібліотеки України в роки Великої Вітчизняної війни // Бібліотекознавство і бібліографія – 1985. – Вип. 25. – С. 10–16; *Вона ж.* Бібліотечна справа на Україні у період Великої Вітчизняної війни (1941–1945) : Лекції для студентів з курсу “Історія бібліотечної справи в СРСР”. – Х., 1963.

⁴ *Акуленко В.* Міжнародно-правові аспекти проблеми повернення культурних цінностей, втрачених під час Другої світової війни // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6 – С. 50–66; *Мироненко А. Ф.* Міжнародні правові норми повернення і реституції культурних цінностей // Бібліотечне краєзнавство у відновленні історичної пам’яті народу України. – К., 1998. – С. 159–164; *Кот С. І.* Національне законодавство та його відповідність міжнародно-правовим нормам у сфері охорони культурних цінностей як інструмент реституції та повернення національних культурних надбань // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи. – К., 1997. – Вип. 10. – С. 145; Україна в міжнародно-

правових відносинах. – К., 1997. – Кн. 2: Правова охорона культурних цінностей; *Акуленко В. І.* Реституція культурних цінностей // Державотворення і правотворення в Україні: Досвід, проблеми, перспективи. – К., 2001. – С. 626–650; *Акуленко В. І.* На перехресті закону і совісті. – К., 2001; *Він же.* Культурна спадщина людства: Збереження та використання. – Л., 2002.

⁵ *Врублевская В., Александрова А.* Найти, восстановить, сохранить: Подход Украины к проблеме возвращения расхищенных книжных богатств // Библиотека. – 1994. – № 12. – С. 4–7.

⁶ *Бровкін А. Г.* Фонди ЦНБ ім. В. І. Вернадського: втрати під час Другої світової війни і проблеми пошуку // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6. – С. 234–238.

⁷ *Андрієнко Л.* Розвідка втрачених бібліотечних цінностей Херсонщини, як перший етап їх реституції // Там само. – С. 278–282.

⁸ *Ковач Г.* Втрати бібліотечних фондів ВУЗама України. Пошуки, Проблеми, Перспективи // Там само. – С.316–320.

⁹ *Лосієвський І.* Книгознавчі аспекти реституції бібліотечних фондів // Там само. – С. 309–312; *Дубровіна Л.* “Інтелектуальне” повернення історичної спадщини: до проблеми опису та реєстрації документальної інформації в Національній архівній та бібліотечній автоматизованій системі України // Там само.– С. 261–270; *Сохань О.* Національна архівна інформаційна система та її місце у реституції культурних цінностей України // Там само. – С. 270–272; *Більницька О.* Проблеми формування банку даних про втрачені цінності бібліотек Одеси // Там само. – С. 272–277.

¹⁰ *Боряк Г. В.* Бременський проект “Доля культурних цінностей, вивезених з СРСР під час Другої світової війни” (ФРН): Камеральні методики і проблеми дослідження історії архівних документів // Там само. – С.251–260; *Він же.* У рамках проекту “Доля українських культурних цінностей, вивезених з України під час Другої світової війни” // Арх. України. – 1993. – № 1/3. – С. 80–84.

¹¹ Прикладами підготовлених поспіхом праць є, наприклад, такі праці, як *Лазоренко Ю.* Доля бібліотек під час Другої світової війни // Бібл. вісник. – 1995. – № 6. – С. 8–10, а також вкрай недосконалий бібліографічний список: Реституція бібліотечних фондів : Бібліогр. список / Авт.-уклад.: С. С. Савченко, Ю. І. Лазоренко. – К., 1994. – 11 с.

¹² Так, у 1932 р. внаслідок купівлі з фондів бібліотеки ім. ВКП(б) до БАН УРСР перейшли колекції Д. та В. Юзефовичів, І. В. Лучицького та Д. С. Трощинського. Про незаконність переміщення цих колекцій після війни, очевидно не маючи у своєму розпорядженні достовірних відомостей та документів, пише Олена Александрова (*Александрова О.* Попередні підсумки діяльності бібліотеки по розшуку втрачених книжкових фондів // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6.– С. 238–242). Про купівлю цієї бібліотеки БАН УРСР див.: *Дубровіна Л. А., Онищенко О. С.* Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1918–1941. – К., 1998. – С. 161–162.

¹³ Див.: Матеріали круглого столу “Проблеми вивчення архівних матеріалів “Оперативного штабу Рейхсміністра окупованих областей Сходу Розенберга” // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи – К., 1994. – Вип. 5; Матеріали національного семінару “Проблеми повернення національно-культурних пам’яток, втрачених або переміщених під

час Другої світової війни". Чернігів, вересень 1994 // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6.

¹⁴ *Александрова О.* Попередні підсумки діяльності бібліотеки по розшуку втрачених книжкових фондів // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання перспективи. – К., 1996. – Вип.6. – С. 238–242; *Корнієнко А.* Про знищення та вивезення бібліотечних фондів України: факти та наслідки // Там само. – С. 66–73.

¹⁵ Серед таких видань передусім слід згадати видання: *Komorowski M.* Deutsche Bibliothekspolitik in der Sowjetunion (1941–1944) // Bibliotheken während des Nationalsozialismus / Hrsg. P. Vodosek, M. Komorowski. – Wiesbaden : Kommission bei Otto Harrassowitz, 1989. – S. 475–484; *Müller N.* Okkupation, Raub, Vernichtung: Dokumente zur Besatzungspolitik der faschistischen Wehrmacht auf sowjetischem Territorium 1941 bis 1944.– Berlin: Militärverlag der DDR, 1980.– 431 S.

¹⁶ *Hartung U.* Raubzüge in der Sowjetunion: Das Sonderkommando Künsberg 1941–1943.– Bremen: Ed. Temmen, 1997.– 135 S.; "Betr. : Sicherstellung"; NS-Kunstraub in der Sowjetunion / Hrsg. v. W. Eichwede, U. Hartung.– Bremen : Ed. Temmen, 1998.– 263 S.

¹⁷ *Schöbel G.* Eine kleine Geste an die Ukraine: Rückgabe von verschleppten Büchern // Displaced Books: Bücherrückgabe aus zweierlei Sicht: Beiträge und Materialien zur Bestandsgeschichte deutscher Bibliotheken im Zusammenhang von NS-Zeit und Krieg. – 2nd ed. – Hannover: Laurentius Verlag, 1999. – S. 68–74.

¹⁸ *Грімстед Патріція Кеннеді.* Доля українських культурних цінностей під час Другої світової війни: Винищення архівів, бібліотек, музеїв / За участю Г. Боряка. – 2-е вид.– Л., 1992; *Вона ж.* Нищення українських музеїв, архівів, бібліотек у роки Другої світової війни / За участю Г. Боряка // Пам'ятки України. – 1994. – № 3/6. – С. 92–105.

¹⁹ *Боряк Г. В., Яковенко Н. М., Грімстед Кеннеді П.* Меморіальна археографічна експедиція по Чехо-Словаччині: Слідами культурних цінностей, вивезених з України під час Другої світової війни // Український археографічний щорічник. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 437–445.

²⁰ Україна в Другій світовій війні у документах : Зб. нім. арх. матеріалів / Упоряд. В. Косик. – Львів, 1997.– Т. 1.

²¹ *Боряк Г. В.* Бременський проект "Доля культурних цінностей, вивезених з СРСР під час Другої світової війни" (ФРН): Камеральні методики і проблеми дослідження історії архівних документів // Там само. – С.251–260; *Він же.* У рамках проекту "Доля українських культурних цінностей, вивезених з України під час Другої світової війни" // Арх. України. – 1993. – № 1/3. – С. 80–84.

²² "Betr.: Sicherstellung". NS-Kunstraub in der Sowjetunion / Wolfgang Eichwede, Ulrike Hartung (Hrsg.). – Bremen, 1998. – 264 S.

²³ *Коваль М.* Доля цінностей української культури, або залишковий принцип евакуації 1941–1942 рр. // Укр. культура. – 1994. – № 9/10; *Він же.* Доля української культури за "нового порядку" (1941–1944 рр.) // Укр. іст. журн. – 1993. – № 11/12. – С. 15–36; *Він же.* Пограбування та знищення фашистськими загарбниками музейних, архівних та бібліотечних цінностей України (1941–1944) // Повернення культурного надбання України : Проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6. – С. 34–42.

²⁴ *Севта Т.* Київська частина матеріалів Айнзацштабу рейхслайтера Розенберга // Арх. України.– 1997.– № 1/6.– С. 53–73; *Вона ж.* Архівні джерела про

українські культурні цінності, вивезені нацистами у роки II світової війни : Дис. ... канд. іст. наук. – К., 2000. – Машинопис; *Вона ж.* Колекція документів Штазі як джерело дослідження долі українських культурних цінностей під час Другої світової війни // *Арх. України.* – 1995. – № 1/3. – С. 69–76; *Вона ж.* Документи Айнзацштабу рейхсляйтера Розенберга про діяльність в українських бібліотеках під час нацистської окупації // *Наукові записки : Зб. наук. пр. молодих вчених та аспірантів.* – К., 1999. – Т. 4. – С. 398–412.

²⁵ Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: Документи / Упоряд. Я. Лосієвський та ін. – К., 1997; Дніпропетровські архіви, музеї та бібліотеки в роки Другої світової війни: анотований перелік документів і матеріалів / Упоряд. Д. Мешков. – К., 2000. – 75 с.

²⁶ Картоотека "Z" Оперативного штабу "Рейхсляйтер Розенберг". Цінности культуры на оккупированных территориях России, Украины и Белоруссии 1941–1942 / Изд. подг. М. А. Бойцовым и Т. А. Васильевой. – М., 1998.

²⁷ *Grimsted P.K.* Trophies of War and Empire: The Archival Heritage of Ukraine, World War II, and the International Politics of Restitution. – Cambridge (Mass.), 2001. Першу частину праці було реферативно викладено українською мовою Л. Скрицькою: *Скрицька Л.* Патриція Кеннеді Грімстед про проблему возз'єднання української архівної спадщини: [Реферативний переклад першої частини праці П. Кеннеді Грімстед "Трофеї війни та імперії: архівна спадщина України" (2001)] // *Студії з арх. справи та документознавства.* – 2003. – Т. 10. – С. 20–31. Важливо згадати електронне видання на компакт-диску кобленських документів з ґрунтовною передмовою: *U.S. Restitution of Nazi-Looted Cultural Treasures to the USSA, 1945–1959. Facsimile Documents from the National Archives of the United States / Compiled by P.K.Grimsted National Archives and Records Administration.* – Washington (D.C.) 2001.

²⁸ *Боряк Г. В.* Чи не час збирати каміння? (Думки з приводу виходу в світ книги "Трофеї війни та імперії...") // *Арх. України.* – 2001. – № 4/5. – С. 25–33.

²⁹ *Малолетова Н. І., Дубровіна Л. А.* Звіти про діяльність Крайової бібліотеки Рейхскомісаріату України як джерело з історії бібліотек і долі бібліотечних фондів у період нацистської окупації Києва (1941–1943 рр.) // *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики.* – К., 2001. – Число 6 (7), ч. 2: Збірка наукових праць та спогадів пам'яті відомого вченого, доктора історичних наук, професора Володимира Олександровича Замлинського. – С. 6–24; *Вони ж.* Нацистська політика щодо вивезення бібліотечних фондів з окупованих східних територій у 1941–1944 рр. і формування Східної бібліотеки і Центральної бібліотеки Вищої школи у Німеччині // *Пам'ятки. Археографічний щорічник.* – К., 2003. – Т. 4. – С. 46–68.

³⁰ *Кашеварова Н. Г.* Документальна колекція мікрофільмів нацистської окупаційної адміністрації на східних територіях як джерело вивчення діяльності Оперативного штабу А. Розенберга з вивезення бібліотечних фондів України // *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики.* – К., 2003. – Число 10, ч. 2: Збірка наукових праць пам'яті відомого вченого-історика, доктора історичних наук Михайла Брайчевського. – С. 277–286.

³¹ *Грімстед Патриція Кеннеді.* Доля українських культурних цінностей під час Другої світової війни. – С. 34; *Grimsted P.K.* U.S. Restitution of Nazi-Looted Cultural Treasures to the USSA, 1945–1959. Facsimile Documents from the National Archives of the United States. / P.K.Grimsted (compiled); National Archives and Records Administration. – Washington (D.C.), 2001. – (Pre-publication copy).

³² *Мазурицький О.* Очерки истории библиотечного дела периода Великой Отечественной войны, 1941–1945 гг. – М., 1995; *Он же.* Книжные собрания России и Германии в контексте реституционных процессов. – М., 2000. Бібліографію праць *О. Мазурицького* вміщено у книзі “Очерки истории...”.

³³ *Мазурицький О.* Координація діяльності бібліотек Росії та України з питань культурних цінностей, переміщених під час Другої світової війни // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6. – С. 301–308.

³⁴ *Дубровіна Л. А.* М. В. Геппенер – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В.І. Вернадського АН України // Укр. археогр. щорічник. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 32–36; *Малолєтова Н. І., Дубровіна Л. А.* Нацистська бібліотечна політика у період окупації Києва у 1941–1943 рр. і доля книжкових фондів Бібліотеки Академії наук УРСР // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 5. – С. 139–172; *Вони ж.* Бібліотеки Києва у період нацистської окупації (1941–1943) // Бібл. вісн. – 2001. – № 3. – С. 2–18; *Вони ж.* Діяльність Київської міської управи в галузі бібліотечної справи під час нацистської окупації (1941–1942) // Там само – 2003. – № 3. – С. 17–28.

³⁵ *Дубровіна Л. А., Онищенко О. С.* Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, 1941–1964. – К., 2003.

³⁶ *Зворський С. Л.* Бібліотека у вирі війни (22 червня 1941 – 6 листопада 1943 р.) // Літопис Національної парламентської бібліотеки України. – К., 2001. – Розд. 4: Бібліотека у вирі війни, ч. 2: Березень 1917–1943 р. – С. 130–151.

³⁷ *Малолєтова Н. І., Дубровіна Л. А.* Нацистська бібліотечна політика у період окупації Києва у 1941–1943 рр. і доля книжкових фондів Бібліотеки Академії наук УРСР // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 5. – С. 139–172; *Вони ж.* Діяльність Київської міської управи в галузі бібліотечної справи під час нацистської окупації (1941–1942). // Бібл. вісн. – 2003. – № 3. – С. 17–28.

³⁸ *Лосієвський І.* Українські приватні колекції пам'яток друку та писемності у роки Другої світової війни // Культурні цінності України: Втрати. Шляхи повернення: Матеріали постійно діючого “круглого столу”. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 70–71; *Плахтій І. С.* Пограбування німецькими загарбниками музеїв, архівів і бібліотек Харкова в 1941–1943 рр. // Вісн. Харк. держ. акад. культури : 36. наук. пр. – Х., 2001. – Вип. 4. – С. 126–132.

³⁹ *Крушельницька Л.* Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України: Документи, факти, коментарі. – Л., 1996; *Онищенко О., Дубровіна Л.* Доля бібліотеки Оссолінеум в історії України та Польщі у документах 1945–1946 рр.: Повертаючись до питань спільної історико-культурної спадщини // Бібл. вісн. – 2002. – № 2. – С. 2–31; *Крушельницькая Л.* К вопросу о собрании Оссолинеум // Военные трофеи : Междунар. электрон. бюл. – 1998. – № 5; *Вона ж.* Правда про Оссолінеум // Пам'ятки України: історія та культура. – 1994. – № 3/6. – С. 85–86.

⁴⁰ *Матвійов М.* Евакуація польських зібрань зі Львова в 1944 р. // Арх. України. – 2001. – № 4/5. – С. 149–151; *Matwijów, Maciej.* Ewakuacja zbiorów ze Lwowa w 1944 r. // Rocznik Lwowski 1995/1996: 31–46; *Lwowskie Ossolineum w listach Mieczysława Gśbarowicza z lat 1943–1946* // Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. – 1992, N 1. – S. 159–162; *Mieczysław Gśbarowicz (1893–1984),*

ostatni dyrektor lwowskiego Ossolineum // *Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*. - 1993. - N 2. - S. 9-71; *Walka o lwowskie dobra kultury z lat 1945-1948*. - Wrocław, 1996.

⁴¹ *Луцький О. І.* Доля бібліотечних цінностей Львівського державного університету в світлі нових фактів // *Роль бібліотек, монастирів, соборів та інших установ у розвитку культури України: Тези наук. конф.* - К., 1993. - С. 86-89.

⁴² Див., наприклад: *Коркмазова Е.* Конференція "Бібліотеки в період Другої світової війни: судьби колекцій, проблеми пошуку та реконструкції" // *Трофеї війни: Міжнародн. бюл.* - 1999. - № 6. Електронна версія англійською мовою: *Spoils of War: An International Newsletter* (<http://www.beutekunst.de/bremen/sow/contents.html>); російський переклад під назвою "Трофеї війни" публікується на сайті Всеросійської державної бібліотеки іноземної літератури ім. М. Рудомино (рос. - *Всероссийская государственная библиотека иностранной литературы им. М. Рудомино*) (<http://spoils.libfl.ru/spoils>). Див. також онлайнвий каталог цієї бібліотеки "Перемещенные культурные ценности": <http://www.libfl.ru/restitution/bd1.html>; порівн. інші спеціальні Інтернет-ресурси з проблеми, наприклад, *Legal Resources on the Spoils of War/International Protection of Cultural Property (University of Chicago)*: <http://www.lib.uchicago.edu/~llou/spoilsofwar.html> *U.S. Restitution of Nazi-Looted Cultural Treasures to the USSR, 1945-1959: Facsimile Documents from the National Archives of the United States / Compiled with an Introduction by P.K. Grimsted. Foreword by Michael J. Kurtz. CD-ROM edition.* - Washington, DC: GPO, 2001.

⁴³ *U.S. Restitution of Nazi-Looted Cultural Treasures to the USSR, 1945-1959: Facsimile Documents from the National Archives of the United States / Compiled with an Introduction by P.K. Grimsted. Foreword by Michael J. Kurtz. CD-ROM edition.* - Washington (D.C.): GPO, 2001. - P. - 41-54 [Компакт-диск].

⁴⁴ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 670, арк. 76; спр. 657, арк. 43.

⁴⁵ Там само, спр. 671, арк. 3.

⁴⁶ Там само, арк. 85-86.

⁴⁷ Там само, спр. 703, арк. 15. *Дубровіна Л. А., Онищенко О. С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, 1941-1964. - К., 2003.

Л. А. Дубровіна, Н. І. Малолєтова

**БІБЛІОТЕКИ м. КИЄВА
В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1943):
ЗАГАЛЬНІ НАПРЯМИ ПОЛІТИКИ
ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОКУПАЦІЙНИХ УСТАНОВ**

Період окупації нацистами м. Києва є складним та дуже важливим для історії бібліотечної справи. Два роки гітлерівської влади призвели до масштабних втрат матеріальних ресурсів, було завдано величезні моральні збитки, що відбилися на подальшому розвитку України. Національні архіви, музеї і бібліотеки безповоротно постраждали від воєнних дій, бібліотечних реорганізацій у період окупації, переміщення фондів на Захід внаслідок грабіжницької політики нацистів, а також їхнього перерозподілу після війни.

Доля культурних скарбів України в період війни почала вивчатися спочатку фахівцями з історії організації архівної справи та переміщення фондів. Частково їхні публікації містили й відомості про музеї та бібліотеки (наукові студії О.В. Долинського, М.Г. Дубик, Т.М. Себти, О.В. Соханя, Н.М. Маковської, Д.Н. Мешкова, Г.В. Боряка, П. Кеннеді Грімстед¹). Важливого значення набула й розробка окупаційних фондів для вирішення питання щодо переміщення культурних цінностей з України (статті М.Г. Дубик, яка вивчала архівну справу окупаційних часів², і Т.М. Себти, котра реконструювала матеріали Оперативного штабу Розенберга щодо діяльності з питань бібліотечної справи³).

Про долю бібліотек періоду окупації до 90-х років було опубліковано лише нотатки лекційно-узагальноючого характеру (зокрема, Н.Ф. Королевич та З.В. Гімальдінової⁴). У 90-х роках у межах діяльності Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей над проблемою працювали А. Корнієнко, О. Александ-

рова, Л. Андрієнко, Г. Ковач, Ю. Лазаренко, І. Лосієвський, Н. Малолетова, М. Воробей та ін. Їхні дослідження в цілому були постановчими і ґрунтувалися на матеріалах здебільшого відомчих архівів бібліотек (головне, на актах про втрати фондів під час окупації, складених бібліотечними комісіями) та матеріалах зазначеної Комісії⁵. Діяльність бібліотек розглядалася переважно в плані втрат фондів, і лише деякі публікації містили архівні відомості, але без посилань на конкретні справи та листи⁶. Однак, в цілому, архівна документальна база окупаційних відомств у працях зазначених дослідників не опрацьовувалася або залучалася випадково.

Переважна більшість статей не враховувала документи, оприлюднені німецькими дослідниками⁷, хоча ця проблема останнім часом дуже ретельно вивчається в Німеччині (зокрема, грабіжницька діяльність команди Кюнсберга⁸).

У цей період вийшов збірник документів “Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: Документи”, підготовлений харківськими дослідниками (К., 1997), деякі опубліковані в 90-х роках документи щодо бібліотек м. Києва та загальної політики нацистів з питань культури у період війни містять матеріали, які лише згадують про бібліотечні фонди, наприклад, “Україна в Другій світовій війні у документах” (Львів, 1997)⁹.

Й досі бібліотеки не склали реєстри збитків, не простежили долю своїх зібрань, не оцінили реальні втрати та трансформацію їхнього переміщення спочатку в Україні, а потім – поза її межами. Вивчення історії бібліотек періоду окупації фактично розпочинається лише в 2000 р., коли вийшла спільна стаття Н.І. Малолетової та Л.А. Дубровіної про діяльність Бібліотеки Академії наук УРСР під час нацистської окупації¹⁰. Трохи згодом були опубліковані ще дві праці загального характеру, де ці питання було частково розглянуті: “Літопис Національної парламентської бібліотеки України”, частина II, березень 1917–1943 рр., автори П.Б. Гапченко, С.Л. Зворський (К., 2001) та праця Л.А. Дубровіної та О.С. Онищенко “Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. 1941–1964” (К., 2003). Історіографічний аспект проблеми розглянутий у пропонованому нині виданні у спільній статті Г.В. Боряка та Л.А. Дубровіної.

Питання долі бібліотечних фондів цього періоду, зокрема київських, потребує серйозного ставлення до джерельної бази, необхідності залучення всіх можливих архівних джерел, насамперед, з фондів київських архівів (зокрема, Центрального державного ар-

хів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) (фонд 3206 – “Рейхскомісар України” і фонд 3676 “Оперативний штаб рейхсміністра окупованих східних областей Розенберга”); Державного архіву Київської області (ДАКО) (фонд Р-2356 “Київська міська управа”; фонд Р-2412 “Музей-Архів переходової доби”).

Загальний обсяг документів стосовно бібліотек та переміщення фондів, які містять ґрунтовну інформацію про організацію бібліотечної справи в Україні взагалі і в Києві зокрема, а також про долю книжкових фондів, що були або планувалися до переміщення в межах України й у Німеччину, є надзвичайно великим.

Основні напрями нацистської політики щодо бібліотек та книжкових культурних цінностей

17 липня 1941 р. Гітлер підписав наказ про запровадження цивільного управління на окупованій території колишнього Радянського Союзу. Згідно з цим наказом всі окупаційні органи цивільної влади підпорядковувалися Рейхсміністерству окупованих східних областей. Керівником Рейхсміністерства було призначено рейхсляйтера Альфреда Розенберга, який оголосив політику захисту культурних цінностей від більшовизму¹¹.

Необхідність введення нової системи управління та адміністративно-територіального поділу на окупованій території і, фактично, напрями діяльності окупаційної адміністрації були обґрунтовані і визначені Гітлером на нараді в ставці Верховного головнокомандуючого 16 липня 1941 р., де всі окуповані нацистами території порівнювалися з величезним пирогом, який потребував розподілу, що надало б можливість панувати над ними, управляти ними, експлуатувати їх¹². Апарат Рейхсміністерства окупованих східних областей і підлеглого йому Рейхскомісаріату України власне й мав відповідати за досягнення поставленої мети.

Територія, що перебувала у віданні рейхсміністра, поділялася адміністративно на рейхскомісаріати, генеральні округи, генералкомісаріати, штатткомісаріати, гебітскомісаріати. Рейхскомісари підпорядковувалися рейхсміністру окупованих східних областей, а призначалися особисто фюрером¹³. Структурно Рейхсміністерство складалося з численних підрозділів, серед яких найбільш важливими були чотири Головні відділи:

- Головний відділ I – “Політика” (керівник Г. Ляйббрандт);
- Головний відділ II – “Організаційний” (керівник Л. Рунге);

Головний відділ III – “Господарчий” (керівник Г. Шльоттерер);
Головний відділ IV – “Технічний” (керівник Ф. Шютце).

За такою ж схемою структурувалися й створені трохи згодом Рейхскомісаріат, генералкомісаріати, штатдткомісаріати, гебітскомісаріати України¹⁴.

Територія України була штучно поділена на окремі адміністративні одиниці. Зокрема, з частини українських земель, які раніше належали Польщі (Львівська, Дрогобицька, Станіславська і Тернопільська області без північних районів), був утворений так званий “дистрикт Галичина” з центром у Львові. У серпні 1941 р. генерал-губернатор Франк за наказом Гітлера включив Галичину до складу Генерал-губернаторства, яке складалося з частини окупованих німцями польських земель. Тоді ж за угодою, підписаною між Німеччиною та Румунією в м. Бендерах, Одеська область, південні райони Вінницької області та західні райони Миколаївської області були передані Румунії (так звана “Трансністрія”). До Румунії також відійшли Чернівецька та Ізмаїльська області¹⁵.

Основну частину України було включено до складу Рейхскомісаріату України (РКУ) з центром у м. Рівному, наказ про утворення якого був підписаний Гітлером 20 серпня 1941 р. Рейхскомісаром призначили гауляйтера Еріха Коха. Згодом директивами Рейхміністерства окупованих східних областей були визначені кордони, розмір і територіальний поділ РКУ, який розподілявся на 6 генеральних округів: Волинь – Поділля, Житомир, Київ, Миколаїв, Таврія, Дніпропетровськ. Генеральний округ Чернігів не був створений, його територія підпорядковувалася військовому командуванню¹⁶.

На 26 січня 1942 р. організаційна структура центрального апарату РКУ складалася з 4-х Головних відділів:

Головний відділ I – “Організаційний” (керівник ландесгауптман фон Ведельштедт);

Головний відділ II – “Політика” (керівник регірунгспрезидент д-р Даргель);

Головний відділ III – “Господарство” (керівник майор, д-р Крукенберг);

Головний відділ IV – “Техніка” (керівник рейхсбандиректор-президент Бауман)¹⁷.

Бібліотеки підпорядковувалися Відділу II і, керівником якого був Пальцо.

В особистому підпорядкуванні рейхскомісара України були

його заступник, референт, ад'ютант, начальник інформаційної служби та канцелярія. До апарату РКУ належали вищий СС- і поліцайфюрер, моторизована рота, офіцер зв'язку військового командування, уповноважені з рейхсміністерств закордонних справ, пошти та залізниць¹⁸.

На початку військової кампанії згідно з наказом командуючого 6-ю німецькою армією генерал-фельдмаршала фон Рейхенау "Про поведінку військ на Сході" від 13 листопада 1941 р. оголошувалося, що "ніякі історичні або культурні цінності на Сході не мають значення", а архітектурні споруди та будівлі розглядалися винятково як можливі приміщення для розташування казарм (окрім спеціально обумовлених промислових об'єктів)¹⁹. Тому в перші місяці війни частина бібліотек України суттєво постраждала від воєнних дій та розміщень в їхніх будівлях військових: як правило, у зоні бойових дій в них розміщувалися військові підрозділи, які вкрай недбало ставилися до майна установ культури.

З метою збереження для рейху культурних цінностей наприкінці жовтня 1941 р. було видане спеціальне розпорядження начальника Відділу військової адміністрації оперативного тилового району "Південь", де в параграфі 1 "Наукові установи" зазначалося про окремі випадки розміщення у зоні бойових дій у наукових установах військових підрозділів, які без усякої на те потреби нищили і викидали на вулицю колекції, бібліотеки та інше майно. Підкреслювалося, що у багатьох випадках такі культурні цінності становлять особливий інтерес для рейху і вермахту, тому що в них можна знайти невідомі раніше відомості про структуру країни та її населення, які мають значення і для нинішньої війни. У зв'язку з цим військовим заборонялося займати наукові установи, а у разі крайньої необхідності рекомендувалося приймати необхідні заходи щодо збереження колекцій та іншого культурного майна, яке там зберігалось²⁰.

Разом з передовими частинами вермахту до міста входили військові підрозділи різних німецьких відомств, які негайно "брали під контроль" і опечатували бібліотеки, архіви, музеї та наукові установи.

З кінця вересня 1941 р. у Києві з'явилися представники зондеркоманд батальйону СС під командуванням штурмбанфюрера СС барона Ебергарда фон Кюнсберга²¹, який просувався разом з передовими частинами вермахту. Цей загін безпосередньо був підпорядкований Міністерству закордонних справ Німеччини. Вони організували у місті свій опорний пункт і, маючи такого могут-

нього заступника, як Ріббентроп, розпочали самостійну діяльність з конфіскації культурних цінностей, у тому числі й у бібліотеках²².

У розпорядженні батальйону були чотири роти і науковий штаб, укомплектований першокласними спеціалістами з різних галузей знань. У рамках військової групи армій "Південь" в Україні діяла зондеркоманда Кюнсберга "Потсдам", існували її підгрупи в Києві, Львові, Одесі, Харкові, Криму²³.

Керівником групи "Потсдам" був д-р Пацак, а консультантами-спеціалістами з окремих економічних, політичних та військових дисциплін – оберштурмфюрер СС д-р В. Краллерт, унтерштурмфюрер СС д-р Паульсен та оберштурмфюрер СС д-р Лібен, д-р Прюсман і представник Географічної служби д-р Козак²⁴.

Спочатку зондеркоманди Кюнсберга відбирали винятково літературу стратегічного й тактичного значення для рейху в період війни. Першими переглядалися фонди бібліотек колишніх урядових і партійних установ, з яких до Берліна було вивезено літературу з питань економічної статистики, таблиці про структуру промисловості й засоби виробництва. Військові матеріали, зокрема карти переправ через Дон і Волгу, були безпосередньо передані уповноваженим військових груп "Південь", а представники Вищого командування військової геології одержали значний масив геологічної літератури про Донбас та Урал. Було переглянуто і фонди бібліотек наукових інститутів, церков, соборів і музеїв²⁵. З розгортанням робіт працівники зондеркоманди зрозуміли й значення цінних та раритетних фондів бібліотек.

Уже 12 жовтня 1941 р. д-р Краллерт доповідав у Берлін представнику Рейхсміністерства закордонних справ д-ру Лютеру, що в Києві конфісковано надзвичайно багатий матеріал. "Тільки в інститутах Академії наук і Академічній бібліотеці було переглянуто 3 млн. книг з питань краєзнавства, цей матеріал дотепер перевищує в 10 разів аналогічний матеріал з Риги і все більше зростає через копіткий перегляд. Конфісковано близько 8 тис. книг і приблизно 5 тис. географічних карт"²⁶. Найціннішими д-р Краллерт вважав новий на той час атлас про Мурманську область з багатьма економічними та географічними даними й супровідним текстовим томом, ряд геологічних карт Донецького басейну з реєстрацією нових родовищ корисних копалин, нову, нещодавно надруковану адміністративну карту України, а також спеціальні карти Ірану. Було вивезено велику кількість атласів та енциклопедій радянського періоду, статистичні матеріали й топографічні словники. Особлива

увага приділялася матеріалам з питань видобування та переробки сировини і виробництва каучуку²⁷.

Представник Географічної служби д-р Козак у своєму звіті від 10 листопада 1941 р. писав, що кількість переглянутих зондеркомандою в Києві книжок становить 4–5 млн. Конфісковано багато повних комплектів періодичних і серійних видань з питань геології, етнографії й антропології, представлених у великій кількості, а також максимально повно взяті видання з економічної географії, геодезії і карти. Д-р Козак навіть поставив собі завдання переглянути протягом жовтня приблизно 3 млн. книг, які лежали у стосах. За даними експертів Кюнсберга, найбільш значні й цінні зібрання карт було виявлено в ящиках, що їх підготували, але за браком часу не відправили в евакуацію до Уфи бібліотеки академічних інститутів²⁸.

Фонди Володимирського собору, які належали БАН, були переглянуті 30 жовтня 1941 р. Представники команди зазначали, що в соборі від підлоги до стелі зберігаються мільйони книг переважно релігійного змісту, журнали. А від 6 листопада зондеркоманда Кюнсберга працювала у філії БАН на Подолі, де зберігалося велике зібрання гебраїки та юдаїки. Д-р Козак звітував, що попри те, що очікуються ще матеріали з Одеси, Харкова та прибалтійських республік, київське зібрання є найзначнішим, для належної розстановки його потрібне спеціальне приміщення. За даними досліджень, єврейські колекційні фонди, переважна частина котрих зберігалася на Подолі, за станом на 1939 р. становили 250576 од. зб. і мали значну історико-культурну цінність²⁹.

Підтверджуючи високу оцінку київських матеріалів БАН, д-р Козак писав, що було виявлено рукописну географічну карту часів Петра I. Вже 10 листопада зондеркомандою Кюнсберга, не рахуючи матеріалів для Географічної служби, було спаковано 370 ящиків для відправки до Берліна (230 ящиків одразу ж було відвезено вантажівками до Житомира, а звідти – залізничним транспортом до Німеччини)³⁰.

Після перегляду командою Кюнсберга бібліотечних фондів Київської духовної академії, розміщених на Подолі, у центральний корпус БАН, на Володимирську, 62, було вивезено каталоги, журнали й стародруки. З листа О.І. Полуляха (тодішнього керуючого бібліотекою) до І.І. Коровицького (наукового співробітника Музею-Архіву переходової доби, референта віросповідних справ Відділу культури і освіти Київської міської управи) про долю церковно-

богословських бібліотек дізнаємося, що у липні 1942 р. в Подільському корпусі БАН залишилося всього 200 тис. книг з фондів КДА³¹. Масштаби розкрадання церковної літератури зросли після прибуття додаткових експертів з Одеси, Варшави й Берліна.

14 березня 1942 р. керівник протокольної служби Рейхсміністерства закордонних справ барон Дьорнберг влаштував у Берліні, в приміщенні Рейхсміністерства на Гарденбергштрассе, 29 а, для вузького кола привілейованих осіб – представників вищих органів влади країни – виставку видань, конфіскованих командою Кюнсберга у східних окупованих областях. До виставки було підготовлено покажчик на 22-х сторінках, розданий усім запрошеним. Експонати було систематизовано за чотирма розділами: 1. Географія; 2. Політика; 3. Політичні акції; 4. Цінності, “врятовані від знищення”. Під останніми малися на увазі раритети та рідкісні видання, література з фондів Академічної бібліотеки, в тому числі розкішно оформлені видання XVIII ст. з Володимирського собору, Києво-Печерської лаври, Бібіковської колекції³².

Узагалі спектр видань, конфіскованих командою Кюнсберга, за тематикою був надширокий: карти і географічна література з інформацією про родовища сировини; література з економіки, транспорту, статистичні дані про розміщення населення; етнологічна, антропологічна та історична; з актуальних питань медицини, сільського господарства і промисловості, а також архівна справа, пропагандистські матеріали, політичні акції, плакати й платівки, цінні бібліотечні фонди XVII ст. Загальна кількість конфіскованих командою Кюнсберга видань на території колишнього СРСР становить за попередніми даними 304694 од. На всю цю літературу було складено докладні каталоги (географічні й предметні), які розсилалися зацікавленим нацистським науковим установам³³.

Представники цієї команди (50 осіб) протягом двох місяців, до створення Центральної бібліотеки рейхскомісара України, що взяла на себе організацію й координацію дій, вивезли великий масив економічної, статистичної, географічної та етнографічної літератури, безцінні першодруки та інші рідкісні книги, зокрема 50 скринь з книгами із колекції Бібікова, підготовлених до евакуації. З газетного книгосховища було конфісовано всі німецькомовні газети, які виходили на території колишнього СРСР³⁴. Але команда Кюнсберга, що від 10.09.1942 р. стала називатися батальйон “Зброя-СС” (Bataillon der Waffen SS), за розпорядженням головного командування СС від 29.07.1943 р. була ліквідована, а всі матеріали, які

вона вивезла з окупованих територій, розподілені між іншими зацікавленими нацистськими організаціями та відомствами. Тому точну кількість вивезених з України зондеркомандою Кюнсберга видань встановити практично неможливо. Грабіжницька діяльність Кюнсберга була настільки широкомасштабною, що відбилася у матеріалах Нюрнберзького процесу³⁵.

Культурними цінностями України цікавилася багато конкуруючих між собою нацистських організацій і відомств, які належали до окремих військово-політичних структур фашистської Німеччини. Це, передусім, представники вермахту, Рейхсміністерства закордонних справ, Рейхсміністерства окупованих східних областей, СС, націонал-соціалістичної партії тощо. У всіх них були різні інтереси, цілі та методи діяльності.

У рамках вермахту групи армій "Південь" в Україні діяв уповноважений від Пруської державної бібліотеки д-р Вернер Шміц і одночасно з ним – уповноважений шефа військових архівів при групі армій "Південь" полковник фон Гьодль. Обидві ці команди мали забезпечити збереження потрібних їм об'єктів на окупованій території від вандалізму й розграбування, і в той же час були наділені правом конфіскації важливих архівних та бібліотечних матеріалів воєнного характеру. Уповноважені Пруської державної бібліотеки і шефа військових архівів просувалися разом з передовими військовими частинами, через що їхні звіти містять цінну інформацію про стан бібліотек та архівів у перші дні окупації³⁶.

Оперативна команда VI Відділу "G" Головного імперського управління безпеки функціонувала в Україні під керівництвом унтерштурмфюрера СС д-ра фон Гена. Ця команда мала своїм завданням забезпечити економічною, технічною, краєзнавчою літературою та статистичними матеріалами дослідницькі інститути цього управління³⁷. В Україні активно діяли в рамках СС і науково-дослідне товариство "Спадщина", й воєнізовані геологічні групи СС.

На території РКУ функціонував Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга (ERR), якому відповідно до наказу Гітлера від 1 березня 1942 р. були надані надзвичайні повноваження стосовно перевірки бібліотек, архівів, масонських лож та інших ідеологічних і культурних організацій всіх видів, їхньої конфіскації для виконання завдань націонал-соціалістичної партії в галузі ідеології і відповідного подальшого використання фондів зазначених установ в науково-дослідній роботі вищих шкіл. Такому ж розподілу підлягали й культурні цінності, що були власністю євреїв, а також безгосподарні цінності та цінності нез'ясованого походження³⁸.

ERR був утворений як окрема самостійна організація рейхс-ляйтера, складався з Управління штабу в Берліні, очолюваного штабсфюрером Герхардом Утікалем, та розгалуженої системи відділів, груп, зондеркоманд і зондерштабів. Працівники останніх були висококваліфікованими фахівцями в різних галузях знань.

У структурі ERR працювали 13 зондерштабів, які були підпорядковані безпосередньо Управлінню штабу і охоплювали майже всі галузі науки й культури, відіграючи роль своєрідного інтелектуального центру на відміну від робочих груп як організаційних і виконавчих центрів. Серед них були, зокрема, зондерштаби світоглядної інформації, науки, бібліотек, прадавньої історії, образотворчого мистецтва тощо³⁹. Вони здійснювали огляд та оцінку об'єктів науки й культури з точки зору їхньої корисності для рейху з урахуванням завдань ERR і вивезення їх до Німеччини.

Вирішенням конкретних завдань на окупованій території України займалася Головна робоча група України (ГРГУ), що підпорядковувалася безпосередньо Управлінню ERR і була створена за директивою Розенберга від 3 жовтня 1941 р. За цим документом рейхсміністр доручав рейхскомісару України Еріху Коху взяти на облік всі культурні цінності на території РКУ, необхідні для вивчення ідеологічного противника націонал-соціалізму і взагалі для досліджень німецької науки. Рейхскомісарові пропонувалося категорично заборонити вивезення з території РКУ будь-яких культурних цінностей без його дозволу⁴⁰.

У результаті рейхскомісар почав вживати заходи, спрямовані на запобігання знищенню книжкових колекцій світового рівня з метою поповнення скарбів рейху, з одного боку, а з іншого, – плануючи встановити свою владу на тривалий час, нацисти відокремлювали ті книжкові фонди, що становили особливий інтерес з політичної та ідеологічної точок зору для вивчення більшовизму та інших політичних течій, а також фонди, що містили економічні та історичні відомості про розвиток України й її населення, природні ресурси для організації управління окупованими територіями. Велике значення надавалося будь-яким енциклопедичним та довідковим виданням, науково-технічній літературі з усіх галузей знань, – вони обліковувалися в повному обсязі. Література ідейно-політичного напрямку відбиралася з книгосховищ України для спеціальних бібліотек рейху, які мали стати базою для різнобічних наукових досліджень в інститутах Німеччини. Ці дослідження мали на меті довести перевагу націонал-соціалістичної доктрини

над ідеологіями інших країн. Паралельно склалися спеціальні пошукові каталоги.

ГРГУ прибула до Києва вже 18 жовтня 1941 р. Вона контролювала територію Східної та Південної України, Криму й південних областей Росії і налічувала на березень 1943 р. п'ять робочих груп: Києва, Харкова, Херсона, Криму і Дніпропетровська, а також чотири зондеркоманди, які діяли у прифронтових зонах. Взагалі на окупованій території колишнього СРСР діяли три головні робочі групи: Остланду, України та Центру⁴¹. Керівником ГРГУ було призначено гауамтслайтера Франца Зайбота, а від 10.08.1942 р. – штабсайнзацфюрера Георга Антона. Водночас на її території діяло чотири зондеркоманди – в Одесі, Мелітополі, Миколаєві та Чернігові⁴².

ERR мав гнучку структуру, здатну швидко реагувати на зміни обставин і здійснювати великий обсяг роботи в стислі терміни при незначній кількості співробітників, регулярно і точно щомісяця звітував перед Управлінням штабу у Берліні і укладав спеціальну картотеку культурних об'єктів⁴³.

При ERR було створено так звану Східну бібліотеку Розенберга, яка мала стати бібліотечним центром з історії та культури народів, котрі населяли "східний простір", – росіян, українців, білорусів, прибалтійських націй, а також центром дослідження ідей та практики більшовизму. Її дирекція і основне книгосховище розташувалися в Берліні, а філії – у Києві та Ризі. Формування фондів Східної бібліотеки розпочалося взимку 1941–1942 р. у Ризі, а в травні основні її матеріали частково було перевезено до Берліна. До роботи з організації філії в Києві були залучені всі робочі групи ERR в Україні. Філія Східної бібліотеки в Києві створювалася на базі бібліотек Харкова, Дніпропетровська, Києва, Криму, Риги та Парижа.

Книгосховище в Києві мало дублювати основний фонд Східної бібліотеки у Берліні. Тому кращі за станом книги (або наявні в одному примірнику) концентрувалися в Берліні, а дублети – у Києві. В цей період найбільша робота, спрямована на відбір книг до Східної бібліотеки, проводилася в Харкові, головне, у Науковій бібліотеці ім. В.Г. Короленка, та в Києві, в тодішній Київській державній обласній бібліотеці ім. ВКП(б) (нині Національна парламентська бібліотека України). Для Східної бібліотеки з окупованих територій колишнього СРСР, включаючи Україну, було вивезено понад півмільйона книг. Наприкінці 1943 р. її було переміщено з Берліна до Ратібора⁴⁴.

ERR мав право діяти при виконанні своїх завдань в окупава-

них областях як цивільного, так і військового управління⁴⁵. Його діяльність була підпорядкована також інтересам партійного відомства Розенберга та Вищої школи. Проект створення останньої як майбутнього партійного університету розробив Розенберг за схваленням Гітлера ще в 1939 р. За розпорядженням фюрера від 29.01.1940 р. Вища школа офіційно мала стати “центром націонал-соціалістичного дослідження, навчання та виховання” і здійснювати дослідження в галузі генетики, з расового питання, походження арійської нації та її історії, з питань релігії, історії, філософії тощо. Її планувалося створити після закінчення війни, а рейхсляйтеру Розенбергу доручалося провести дослідницькі підготовчі роботи та зібрати бібліотеку. В зв'язку із отриманим завданням у рамках Вищої школи було створено ще в 1939 р. Центральну бібліотеку (Берлін) та ряд науково-дослідних інститутів. Першим із них був Інститут вивчення єврейського питання у Франкфурті-на-Майні, офіційно відкритий 26.03.1941 р., куди згодом лише з Києва надійшло понад 100 тис. прим. видань⁴⁶.

До системи Вищої школи входили також Інститут німецької етнографії, Інститут релігієзнавства та Інститут біології і расової теорії. Від 1939 р. до жовтня 1942 р. Центральну бібліотеку Вищої школи очолював д-р Вальтер Гроте. У жовтні 1942 р. вона переїхала до м. Анненгейма (Австрія): недалеко від нього, в монастирі містечка Танценберг, у 1943 р. було організоване велике книгосховище⁴⁷.

Отже, трьома основними напрямками діяльності ERR були відбір юдаїки, літератури для Центральної бібліотеки Вищої школи та літератури для Східної бібліотеки.

У жовтні–грудні 1941 р. зондерштаб ERR “Наука” для уточнення діяльності Президії АН, академічних інститутів та бібліотек, а також персонального складу науковців, котрі залишилися в Києві, обстежив їхню діяльність з точки зору доцільності і корисності для рейху⁴⁸. Було здійснено перевірку стану бібліотек академічних інститутів, Політехнічного інституту, Університету, Центральної медичної бібліотеки після вивезення книжок зондеркомандою Кюнсберга під керуванням д-ра Паульсена, що дало змогу з'ясувати реальну картину бібліотечних втрат і обсяг фондів бібліотек. Це обстеження Академії наук під керівництвом д-ра фон Франке завершилося на початку 1942 р. У звіті від 5 січня 1942 р. рейхскомісару України було дуже докладно описано академічні інститути, Університет, Київський політехнічний інститут, їхній персональний склад, матеріальний стан і бібліотеки⁴⁹.

Так, за підрахунками директора Університетської бібліотеки Новицької ця книгозбірня на 1 грудня 1941 р. складалася з основного відділу (140 тис. книг), відділу періодики (651 назва ілюстрованих журналів, 200 пореволюційних та 1000 іноземних газет), студентського відділу (220 тис. підручників), 13-ти спеціалізованих кабінетів (до 100 тис. книг)⁵⁰.

Бібліотека Політехнічного інституту налічувала бл. 500 тис. томів технічної літератури. Сільськогосподарська бібліотека в Голосієвому – приблизно 200 тис. томів; Юридична бібліотека – 30–40 тис. томів; Центральна медична бібліотека – 200 тис. видань (крім того, ця бібліотека мала ще 46 тис. книг у чотирьох книгосховищах міста, 26 тис. книг старих видань латинською, грецькою, німецькою та іншими мовами, фонд машинописних дисертацій).

Технічна бібліотека нараховувала 250–300 тис. од., багато іноземних журналів, до її складу належала також бібліотека Авіаційного інституту.

Історична бібліотека лаври складалася з 180 тис. томів, зберігала фонди релігійної літератури, книг латинською, польською, німецькою мовами, надрукованих у Західній та Центральній Європі. Тут були дуже цінні приватні колекції, зокрема бібліотека митрополита Флавіана (20 тис. од. зб.), Потоцького, Маклакова, численні стародруки. Історична бібліотека була передана до ERR для подальшого надсилання до бібліотеки Вищої школи⁵¹.

У січні 1942 р. було обстежено бібліотеки Держплану і Раднаркому, де налічувалося понад 100 тис. од. книжок, та багато інших бібліотек⁵².

У зв'язку з постійною конкуренцією між різними відомствами рейху в центрі подій опинилася Бібліотека Академії наук, яка хоча й була евакуйована, але не встигла вивезти зі свого приміщення значну кількість бібліотечних фондів, каталогів, картотек та бібліотечного обладнання⁵³. Після захоплення Києва 19 вересня 1941 р. й до налагодження окупаційного режиму в головному приміщенні бібліотеки розмістилася казарма для німецьких солдатів, які по-варварськи поводитися з книжками, каталогами та бібліотечним обладнанням, пристосовуючи їх для облаштування власного постюю. Зокрема, вони використали для опалення не лише меблі, а й майже 7 тис. книжок (у т. ч. 5 тис. з відділу міжнародного книгообміну), надзвичайно цінний для наукової бібліотеки каталог розкритих псевдонімів та криптонімів, який налічував 18 тис. карток, було частково знищено й робочі картотеки періодичних і серійних видань (5 тис. карток)⁵⁴.

Після перевірки генералкомісар Києва бригадефюрер Квіцерау одержав дозвіл рейхскомісара України на розпуск управлінь АН, ліквідацію академічних інститутів та Університету і передачу від 15 січня 1942 р. академічних бібліотек у підпорядкування Генералкомісаріату⁵⁵.

До БАН було приєднано фонди бібліотек Університету, Технічної і Медичної республіканських бібліотек, які стали її відділами, а також фонди численних бібліотек академічних та науково-дослідних установ Києва й інших міст, що залишилися без господарів. При БАН деякий час діяла Українська Книжкова палата⁵⁶. На 29 грудня 1941 р. налічувалося: у БАН – 50 працівників, Медичній бібліотеці – 9, Технічній бібліотеці – 9, Київській державній обласній бібліотеці імені ВКП(б) – 21, Бібліотеці імені Вінчевського – 13⁵⁷.

Основними завданнями БАН тоді були збереження та охорона фондів, виявлення безгосподарних колишніх державних і приватних бібліотек та їхня концентрація в Центральній бібліотеці, збирання рукописних і архівних матеріалів⁵⁸. У газеті “Українське слово” (1941.– 4 груд. (№ 74) у статті “Бібліотека Української Академії наук” йшлося, що “бібліотеці потрібно підготувати свої книжкові фонди для обслуговування тих великих завдань, що стоять перед оновленою Україною”.

Хоча БАН офіційно підпорядковувалася Рейхскомісаріату України, її діяльність контролював ERR. Між Розенбергом і Кохом існували істотні протиріччя відносно окупаційної політики в Україні, це відбилося й на їхніх ділових стосунках. Еріх Кох офіційно визнавав присутність ERR на території Рейхскомісаріату України, але одночасно з тим, не бажаючи, щоб на підвладній йому території безконтрольно діяли представники штабу, поступово починав концентрувати в своїх руках управління установами культури⁵⁹. Результатом такої концентрації стало створення Центральної бібліотеки рейхскомісара України з її численними відділами й книгозховищами, а згодом і Крайової бібліотеки⁶⁰.

Свою офіційну назву Центральна бібліотека рейхскомісара України (ЦБРУ) БАН одержала згідно з постановою рейхскомісара України Еріха Коха від 06.06.1942 р., в якій йшлося про її організацію на основі фондів колишньої Бібліотеки АН і Університетської бібліотеки та їхніх філій (з можливим приєднанням інших бібліотек). ЦБРУ мала підпорядковуватися безпосередньо рейхскомісару України і розташовуватися у Києві. Для збереження її основних фондів користувачам планувалося видавати тільки дублети.

Шефом ЦБРУ був призначений відомий книгознавець та історик книги, представник Пруської державної бібліотеки д-р Й. Бенцінг⁶¹. Він розпочав постійну роботу в Києві ще від 20 січня 1942 р. Бенцінг мав широкі повноваження стосовно керівництва виявленням, відбором та вивезенням до Німеччини книжкових фондів з усієї України також і як представник (до 1 березня 1942 р.) робочої групи "Західна Україна".

17 лютого 1942 р. Й. Бенцінг обстежив ряд київських бібліотек, головне наукових, і надіслав до ERR у Берліні⁶² звіт, в основу якого були покладені відомості, надані йому колишнім директором БАН Полуляхом.

За даними звіту, у фондах БАН за станом на 21 червня 1941 р. налічувалося 4 млн. 397 тис. прим. книг і журналів, а також 5 млн. 850 тис. газет і листівок. Фонди БАН були розміщені в чотирьох приміщеннях: по вул. Володимирській, 58 а знаходилися 1 млн. 903 тис. книг, 360 тис. неопрацьованих книг та 31 тис. дублетів (переважно радянських видань з питань політики і старої правознавчої літератури); у Володимирському соборі зберігалося 50 тис. од. опрацьованих та 858 тис. неопрацьованих книг, 350 тис. дублетів – в основному журналів; у газетному сховищі, яке тоді розташовувалося в Софійському соборі, – 2 млн. 500 тис. опрацьованих номерів газет, 2 млн. неопрацьованих, 350 тис. листівок, 1 млн. дублетів (усього 5 млн. 850 тис. газет). У Подільській філії зберігалося 840 тис. книг, у тому числі 320 тис. опрацьованих та 520 тис. неопрацьованих примірників⁶³.

Після створення ЦБРУ процес вивезення книжкових фондів з бібліотек Києва продовжувався.

Адміністрація рейхскомісара України, а також ERR надавали великого значення виявленню та вивезенню до Німеччини єврейської літератури. Протягом першої половини 1942 р. д-р Бенцінг, д-р Гранцін і д-р Поль проводили цілеспрямовану роботу, внаслідок якої в приміщенні філії БАН на Подолі було виявлено велике зібрання юдаїки – близько 150–250 тис. прим.⁶⁴ Частину цих націоналізованих у 20–30-х роках фондів не було впорядковано та обліковано. Німецький архівіст, консультант ГРГУ д-р Гранцін звернув увагу на те, що нові книжки не мали штемпеля бібліотеки⁶⁵. Серед цієї літератури налічувалося близько 50 тис. фоліантів рабініки. В колекції юдаїки д-ром Полем (представником Інституту вивчення єврейського питання) було виділено основний фонд – приблизно 50 тис. прим. юдаїки та гебраїки, на який існу-

вала картотека. Близько 25 тис. прим. гебраїки XV–XX ст. (Біблії, Талмуди, коментарі до них, газети, журнали) були складені хаотично і потребували впорядкування⁶⁶.

Окремо було обстежено й книгосховище колишньої Центральної єврейської бібліотеки імені Вінчевського, яке розміщувалося в т. зв. “Естраді” (вул. Маловасильківська, 13). Воно налічувало, крім юдаїки, близько 30 тис. прим. гебраїки і, мабуть, у період окупації було передане до фондів КМПБ, звідки найціннішу частину фондів згодом відправили до Німеччини⁶⁷.

Для Розенберга влаштовувалися виставки найціннішої літератури, реквізованої на східних окупованих територіях, зокрема з єврейських фондів, на котрі він звертав найбільшу увагу⁶⁸.

У Центральній бібліотеці ERR було підготовлено для відправки до Центральної бібліотеки Вищої школи значну кількість матеріалів щодо єврейського населення України, зокрема, з демографії та його економічного становища; інформаційні бюлетені єврейської групи Відділу національностей Державної публічної бібліотеки (№ 1–4: 1935); “Русско-еврейский архив” (т. 1–3: 1882–1903); “Вестник Еврейского отдела Народного комиссариата по национальным делам” (№ 1–3: 1920) та ін.⁶⁹

Й. Бенцінг спробував під приводом підпорядкування наукових та спеціальних бібліотек Крайовій бібліотеці зібрати в Україні повноцінний фонд, що репрезентував би місцеву літературу. Він був проти вивезення з України літератури, що мала в одному примірнику, в тому числі й перекладів німецькою мовою російських та українських класиків (І. Тургенєва, Л. Толстого та ін.), творів Гете, Шіллера й будь-яких словників⁷⁰. Також Бенцінг дбав і про долю інших бібліотек. Зокрема, його турбував стан Сільськогосподарської бібліотеки у Голосієвому та необхідність її збереження. За німецькими документами, вона у цей час “розграбовувалася місцевим населенням”⁷¹. Для запобігання остаточній втраті фондів рейхскомісар України підготував наказ від 19.03.1943 р. щодо утворення Центральних сільськогосподарських бібліотек у Києві та Херсоні⁷².

З метою збереженості міських бібліотек 26 березня 1942 р. рейхскомісар України видав наказ про взяття під охорону українських бібліотек, оголосивши всі бібліотеки, крім ЦБРУ, зачиненими. Для отримання книжок необхідно було мати письмовий дозвіл рейхскомісара⁷³. Але зусилля, спрямовані на відбір з цих бібліотек книжок для відправки до Німеччини, не припинялися.

Одночасно збиралися для Вищої школи й історичні бібліотеки та раритетні видання. У вересні 1942 р. Кюнсберг передав ERR для Центральної бібліотеки Вищої школи 5 тис. томів з Бібіковської колекції (протокол передачі від 3 лютого 1943 р.)⁷⁴.

У цей період ЦБРУ послідовно збирає бібліотечні фонди безгосподарних установ та приватних зібрань. За період від жовтня 1941 р. до липня 1942 р. її фонди поповнилися на 372 тис. од. Крім того, також шляхом концентрації до університетського відділу ЦБРУ надійшло 25821 прим.; до технічного відділу – 100 тис. прим.; до медичного відділу – 45442 прим. Отже, разом фонди ЦБРУ зросли протягом цього часу на 543263 прим. Це були переважно видання після 1917 р. з різних галузей знань, передусім з історії, літератури, права, філософії, а також з питань техніки і природознавства. Серед зібраної літератури налічувалося до 2 тис. книг XVIII ст., 1200 тек і пакунків рукописних та архівних матеріалів, 2 тис. нот, 25 прим. опрацьованих та зшитих газетних комплектів до 1917 р., 150 прим. – за 1920–1941 рр. тощо. Від Української Книжкової палати було одержано 1200 прим. нової літератури (газет, брошур, дрібних видань)⁷⁵.

ЦБРУ обслуговувала й потреби рейху, причому використання літератури зумовлювалося практичним аспектом діяльності різних відомств, що вивчали реалії СРСР перед початком воєнних дій для полегшення просування німецьких військ на фронті або для аналізу можливостей використання природних ресурсів. Коло читачів складалося майже винятково з представників військових частин та німецьких цивільних установ Рейхскомісаріату України. За лютий–липень 1942 р. було зареєстровано 272 абоненти, 2010 відвідувань; видано 8 тис. 277 книжок і підготовлено 384 бібліографічні довідки для різних установ та окремих осіб рейху, переважно економічного і наукового змісту⁷⁶.

Здійснювалося листування з німецькими книговидавничими фірмами, зокрема Гаррасовіца, Лоренца, Тренкле й іншими, відносно книгообміну та абонементів. На останній видавалася література, головне, з фондів ЦБРУ (тематика майже універсальна). Водночас книгообмін здійснювався на продукцію Видавництва Академії наук УРСР, реквізовану Бенцінгом у лютому 1942 р.⁷⁷

Основними видами діяльності ЦБРУ в 1942 р. були концентрація фондів, їхній перегляд і сортування залежно від мети – відправка до ERR для пересилання до Німеччини, виокремлення “більшовицької літератури”, каталогізація. Хоча за браком джерел

та відповідного обліку зараз немає змоги встановити загальну цифру надходжень (а лише за звітами, що збереглися за час керівництва Й. Бенцінга), проте певною мірою можна уявити загальний рух фондів.

За серпень–вересень 1942 р. найбільшу кількість видань було одержано з інститутів літератури (28586 од.) та історії (32401 од.). У колишньому Будинку оборони (вул. Хрещатик, 1) було переглянуто 20 тис. видань, прийнято до бібліотеки 9018 прим. книг, брошур, журналів та 98 опрацьованих комплектів газет. З Відділу інформації Київської міської управи (б-р Шевченка, 18) до бібліотеки було перевезено 5196 прим. видань з різних галузей знань. Усього за два місяці шляхом концентрації надійшло 68044 од. книг і журналів, 98 комплектів опрацьованих газет, 540 малюнків, 829 прим. рукописних та архівних матеріалів, 163 проекти, 70 прим. нот, 284 теки перекладів з іноземних журналів, 191 прим. державних стандартів, 922 окремих аркуші, 7 плакатів тощо⁷⁸.

ERR, з огляду на наказ фюрера від 01.03.1942 р., запропонував проводити основну роботу з фондом, виходячи з розподілу на літературу, яка вийшла до 1917 р. і після революції. При цьому до-революційна література могла залишатися в бібліотеках, а більшовицька (після 1917 р.) – вилучалася. Всі книги єврейських авторів, незважаючи на час видання, вважалися більшовицькою літературою.

Переглядалися і передмови в пореволюційній літературі (видання з техніки, природознавства, медицини, мистецтва та ін.) щодо наявності більшовицьких цитат. Якщо їх не було, книги залишали в бібліотеках, залишали також видання за давні роки, твори іноземних письменників та такі, які не викликали сумніву, також вся релігійна література, але антирелігійна пропаганда вилучалася.

Стосовно відбору та вивезення літератури однозначно декларувалося, що всі твори, які мають значення для вермахту або інших воєнних цілей, повинні були надаватися в розпорядження команд, котрі вивозили літературу, а частина літератури, вилучена й непотрібна для німецьких бібліотек, мала здаватися у макулатуру.

Фонди забороненої літератури вилучалися і зберігалися в закритих приміщеннях. Література обмеженого користування, яка призначалася для вермахту або інших важливих воєнних цілей, могла видаватися на абонемент за квитанціями за умови повідомлення про це Центру збереження та обліку культурних цінностей у Берліні. Єдина бібліотека, що мала право зберігати вилучену літературу під суворим контролем, була Крайова. Для України,

вважав ERR, досить однієї бібліотеки для зберігання забороненої літератури⁷⁹.

У другій половині 1942 р. у відділі “Періодика” ЦБРУ проводилася активна робота з обліку періодичних видань. ERR були передані 4-й та 5-й примірники російської та 7-й примірник української періодики після 1917 р. – всього 17 тис. од.⁸⁰

Й. Бенцінг мав складати списки забороненої літератури, він узяв під свій контроль не лише відбір літератури, що підлягала забороні, а й продаж дозволеної російської та української літератури в книгарнях⁸¹. Бенцінг на початок 1943 р. вже підготував списки забороненої художньої літератури в українських та російських перекладах з інших мов (314 поз.) і заборонених авторів та художню літературу до 1917 р. (російська й українська белетристика – 130 поз.) і у зв'язку з відкриттям дитячої бібліотеки почав готувати списки дозволеної дитячої літератури⁸².

В областях цивільного підпорядкування на території Рейхскомісаріату України з метою охорони та збереження культурних цінностей від розкрадання насамперед іншими нацистськими організаціями 7 грудня 1942 р. було створене Крайове управління архівами, бібліотеками та музеями (КУАБМ). ERR передував КУАБМ на території Рейхскомісаріату України і в майбутньому мав з ним тісні зв'язки⁸³.

Керівництво КУАБМ було доручено д-ру Георгу Вінтеру. Підпорядковуючися Рейхскомісаріату України та Архівному управлінню рейху, він водночас представляв штаб Розенберга⁸⁴.

Одна з причин утворення КУАБМ – прагнення рейхскомісара України обмежити повноваження ERR щодо порядкування культурним майном України. Співробітники КУАБМ провели загальний облік українських бібліотек. Вони відвідували та обстежували їх за єдиною схемою: в звітному записі передбачався опис приміщення бібліотек, їхніх фондів, висвітлювалася евакуація або знищення бібліотечних фондів більшовиками, список персоналу, використання фондів німецькими службами та проведені в даній бібліотеці заходи. Інформація заносилася до спеціальних картотек.

КУАБМ поставило перед д-ром Бенцингом завдання перебудови бібліотечної справи в Україні на німецький зразок⁸⁵, а д-р Вінтер навіть готував для Розенберга доповідь “Про бібліотечну систему в Києві”⁸⁶.

Від 1943 р. ERR поступово передає контроль над бібліотеками до КУАБМ. Бенцінг залишився бібліотечним радником і керівником Групи бібліотек Управління⁸⁷.

У лютому 1943 р. після виокремлення забороненої літератури більшовицького змісту та єврейської літератури і докомплектування фондів літературою для масового читача розпочинається підготовка Міської бібліотеки до відкриття. У цей період сюди потрапила Бібліотека східних народів (12 тис. од.) і Бібліотека промислової кооперації (5 тис. од.); від ERR загалом надійшло 58061 од. у 1943 р., у тому числі польська література (8480 од.), підручники, довідники (5 тис. од.), з фондів концентрації – 25 тис. од. Усього надійшло додатково 223997 од., що разом з попередніми 271660 од. склали загальний обсяг фонду Міської бібліотеки на 20.08.1943 р. у кількості 495657 од.⁸⁸

У Міській бібліотеці почався масовий перегляд літератури. На 01.04.1943 р. було опрацьовано 40199 кн., з них дозволено до видачі 24683. У червні у книжковому фонді головного книгосховища переглянуто 2 тис. кн., з нього було вилучено 700 кн., у липні переглянули та вилучили 2055 кн. Усього дозволено для користування 30414 кн. У створеному іноземному відділі для читачів було підготовлено німецьку художню літературу – 2309 кн.; переклади німецькою мовою – 707 кн.; словники – 389 од.⁸⁹

До Вищої школи і Східної бібліотеки відправлялися відібрані книжкові фонди Міської бібліотеки з лютого 1943 р., а її планувалося відкрити для читачів восени⁹⁰. Через розвиток подій на фронтах і під приводом прискорення відкриття бібліотеки за ініціативою ERR 4 червня 1943 р. у приміщенні КУАБМ відбулася нарада представників цих двох установ щодо принципів вилучення книг з Міської бібліотеки (присутні: Вінтер, оберайнзацфюрер Шюллер, айнзацфюрер Томсон). Нарада переслідувала мету прискорити відбір книжок для відправки в Німеччину і значно розширювала склад книжок, що відбиралися для формування бібліотеки Вищої школи. Представник ERR Шюллер наполягав: крім більшовицьких книг для потреб Вищої школи належить вилучати з фондів Міської бібліотеки дореволюційні видання з питань політичної історії, історії культури, національного питання, історії мистецтва, філософії, історії літератури народностей Росії та прибалтійських республік. Цілком закономірно, Г. Вінтер підтримав його у цьому питанні і підтвердив: інтереси Вищої школи важливіші, ніж інтереси України, для котрої було достатньо одного примірника. Він мав зберігатися в Крайовій бібліотеці. Для подальшої практичної роботи вирішили картки видань, які цікавлять ERR, вилучати з картотек Міської бібліотеки й передавати

Крайовому управлінню для перевірки, а видання, які є у Крайовій бібліотеці, передавати ERR без усяких перешкод. Дублети книг, яких у ній немає, ERR і КУАБМ планували відшукувати в інших бібліотеках⁹¹.

На початок 1943 р. у Крайовій бібліотеці працювало 86 співробітників, 14 з них було скорочено. Фонди за вісім місяців поповнились на 110569 од., переважно за рахунок концентрації фондів різних установ (зокрема, Видавництва АН, його книгарні по вул. Фундукліївській, 12, книжкового складу по вул. Саксаганського, 44), приєднання фондів інших бібліотек тощо. За цей період було попередньо засистематизовано і перевірено 31 тис. журналів та 154 тис. видань, складених у стоси; відібрано 19178 журналів для ERR. Велася робота й з метою відбору для східних робітників у Німеччині 10-ти бібліотечок (головне, українська і російська художня література та дублети книг, одержаних від інших бібліотек і приватних осіб, – 3250 од.). За 1942 р. Бібліотеку відвідав 871 читач (5822 відвідувань), видано 27149 од. книг (у читальному залі й на абонементі)⁹². З них 1832 книги було надіслано до Німеччини за абонементом і шляхом обміну. Паралельно проводилася робота, спрямована на вилучення з метою спеціального зберігання забороненої радянської літератури, складено списки ідеологічної та російської художньої літератури і перекладів з іноземних мов⁹³.

Німецька окупаційна влада для притягнення на свій бік віруючого населення Києва вирішила звільнити Володимирський собор від книжок і пристосувати його для релігійних потреб. Від 28 червня до 4 серпня 1943 р. з храму вивозилися видання, які належали Крайовій бібліотеці. Літературу було перевезено і перенесено до приміщень колишньої Духовної академії на Подолі, де вже знаходилися стародруки, та приміщень Педагогічного інституту (350 тис. книг) і Університету (120 тис. томів релігійної літератури, головне журналів). 18 тис. журналів із фондів БАН, що зберігалися у Володимирському соборі, було вивезено до Міської бібліотеки, де формувалися вантажі для відправки до Німеччини⁹⁴.

Значний інтерес становить також звіт БАН майже за весь час її діяльності у період німецької окупації – від 15 жовтня 1941 р. до 24 вересня 1943 р. включно⁹⁵. Він складався відразу після звільнення Києва, і в ньому можна знайти характеристику тодішньої ідеологічної ситуації. У звіті констатується, що основна робота БАН від початку окупації полягала у розшуку та концентрації книжок з т. зв. “безгосподарних” фондів, до яких належали

бібліотеки всіх партійних і громадських організацій, підприємств, більшості інститутів, ліквідованих німецькою владою, приватних бібліотек тощо. Силами працівників бібліотеки (перенесено на руках і перевезено вручну двоколкою) було виявлено і звезено 850 тис. кн. од., 472 пакунки рукописних матеріалів та 4 тис. нот. Було врятовано більшість фондів інститутів Академії наук, літератури яких отримала бібліотека. Це, зокрема, інститути літератури – 33148 кн. од.; історії – 23 тис.; мистецтвознавства, фольклористики та етнології – 12550; мовознавства – 12 тис.; фізики – 12766; математики – 11150; механіки – 11012 кн. од. тощо.

Крім цього, зазначалося у звіті, було збережено книжкові збірки проф. П.М. Попова – 8413 кн. од., акад. М.М. Крилова – близько 10 тис., акад. М.Г. Холодного – 3414 кн. од., рештки бібліотеки акад. О.О. Богомольця та деякі ін.⁹⁶ Перенесено і збережено також відділ “Орієнталія”, якому загрожувала небезпека та частину якого (приблизно 10 тис. од.) було викинуто німцями на сніг. Усього було врятовано приблизно 200 тис. кн. од.

У колишньому будинку Ради народних комісарів працівники бібліотеки переглянули протягом кількох днів на десяти поверхах приблизно 200 тис. кн. од. З них було відібрано понад 53 тис. кн. од. Забрати всі не було можливості за браком транспорту⁹⁷.

Значні зусилля були спрямовані на розшук та зберігання не лише академічних архівів та збірок, а й рукописних збірок і архівів видатних українських діячів культури, котрі залишилися в окупованому Києві. Цими операціями керував М.В. Геппенер і завідувач рукописним відділом О.О. Назаревський. Були врятовані архіви Івана Ле, Володимира Сосюри, Семена Скляренка, Петра Панча, Андрія Малишка, Натана Рибак, Юрія Яновського, Павла Тичини, Максима Рильського, Олександра Богомольця, Андрія Головка, Сергія Шелухіна, Бориса Зданевича та багатьох ін. Значну кількість було віддано власникам після їхнього повернення до Києва⁹⁸. Робота з виявлення та збирання безгосподарних фондів здійснювалася всім колективом бібліотеки. Відповідальною за роботу з комплектування від лютого 1943 р. була призначена К.К. Дзюбенко (група комплектування складалася з 9–12 осіб).

Одночасно з цим проводилося також комплектування обов'язковим примірником. Бібліотека одержувала з Української Книжкової палати лише ті матеріали, які виходили в Києві. З районів Київського округу матеріали надходили тільки випадково. За цим джерелом комплектування отримано 15982 прим. газет; 1755 книг, брошур,

періодичних видань; 473 дрібних матеріали; 881 плакат. За передплатою в 1943 р. надійшло декілька назв німецьких газет та три назви журналів – усього 442 прим. Придбано було лише 104 кн. од.

Улітку 1943 р. групою комплектування укладено та надіслано для українських робітників, котрі працювали в Німеччині, 11 бібліотечок на 3350 кн. од. Списки на цю літературу не склалися. Крайова бібліотека збирала видання 1942–1943 рр., зокрема з Крайового архіву було передано всі книги та твори друку, опубліковані майже протягом року – всі плакати, а також по чотири примірники всіх інших видів друку. В свою чергу, для КУАБМ передавалися по 6 прим. газет⁹⁹.

Нацистська влада послідовно організовувала аналіз, відбір та вивезення фондів упродовж усього періоду окупації. Так, на початок 1943 р. було порушено питання про перспективи функціонування бібліотеки Педагогічного інституту (була підпорядкована Крайовій, але практично знаходилася в законсервованому стані). За попереднім обстеженням вона мала фонд у 500 тис. од., який не використовувався. Його частину планувалося передати Крайовому інституту господарчих досліджень, частину – до ERR, а частину залишити у складі Крайової бібліотеки. З документів не зрозуміло, чи здійснилися ці наміри вповні, але бібліотека переглядалася щодо вивезення книжок у 1943 р. під керівництвом Бенцінга, оскільки була частиною Крайової¹⁰⁰. На жаль, відсутність певних документів не дозволяє оцінити загальні втрати бібліотеки Педагогічного інституту.

Серед архівних матеріалів збереглися численні документи з переліками кількості книг і журналів, звіти, рапорти, розпорядження, інструкції, супровідні документи, що свідчать про маршрути вивезення бібліотечних фондів України. Зокрема, керівник ГРГУ ERR Г. Антон доповідав, що з “Естради” 24 вересня 1942 р. вивезено залізничним транспортом до Франкфурта-на-Майні 45 тис. книжок з юдаїки та гебраїки, а зі сховища Крайової бібліотеки на Подолі 28 травня 1943 р. – близько 56 тис. томів з позначкою “Karllsgue 32545” (номер вагона – 06350395). 16 липня 1943 р. – приблизно 60 тис. томів – з позначкою “Opeln 18781”. 16 серпня 1943 р. звітти ж підготовлено до вивезення 5813 книг та 2 ящики з газетами й брошурами. Було повністю вивезено і картотеку єврейської літератури на Подолі, яка знаходилася у приміщенні колишньої Духовної академії¹⁰¹.

19 вересня 1943 р. перед переїздом до м. Кам’янець-Подільського

керівник КУАБМ д-р Вінтер підписав протокол передачі установ Управління до відання Штадткомісаріату Києва. Серед зазначених установ була й Крайова бібліотека зі своїми відділеннями. За неї протокол підписав П. Максименко¹⁰². А Бенцінг того ж дня – акт про передачу начальнику поїзда Мюллеру з політехнічного відділу Крайової бібліотеки для відправки у Берлін-Целендорф 1500 монографій та журналів у “тимчасове користування”¹⁰³.

27 вересня 1943 р. д-р Томсон, співробітник ERR, один з організаторів Східної бібліотеки, подав звіт про припинення дій його робочої групи внаслідок поспішного відступу з Києва німецьких військ. Але він зазначав, що проведеною роботою закладено основи бібліотеки, яка разом з книжковим матеріалом, що вже знаходився в Берліні, об’єднає цінну російську й українську літератури і зможе служити базисом для наукових досліджень¹⁰⁴.

З кінця вересня 1943 р. КУАБМ продовжило свою діяльність у Кам’янці-Подільському. М.В. Геппенер 16 вересня 1941 р. одержує наказ супроводжувати вантаж з архівними та бібліотечними фондами залізницею¹⁰⁵. 10 жовтня 1943 р. д-р Вінтер повідомив рейхс-комісара України, що серед музейних експонатів було відправлено й 10 ящиків з виданнями Крайової бібліотеки, серед них: 2 ящики з рукописами, 5 – зі стародруками, 2 – з нотами, 1 – з творами мистецтва і рукописами, 1 – з українікою¹⁰⁶. Ці матеріали потрапили спочатку до Кам’янця-Подільського, потім до Троппау (Опави)¹⁰⁷.

У жовтні 1943 р. розпочалася також підготовка до переїзду до Троппау (Опави), де КУАБМ продовжувало діяти від січня 1944 р. до початку 1945 р.¹⁰⁸ Бібліотечні фонди у вересні–жовтні 1943 р. відправляли як адміністрація Вінтера, так і представники ERR. 9 жовтня 1943 р. Г. Вінтер та Й. Бенцінг повернулися до Києва для організації вивезення архівних та бібліотечних матеріалів¹⁰⁹. Представник Штадткомісаріату проф. Мансфельд разом з Г. Вінтером звернувся до керівництва 75-го піхотного дивізіону 7-ї армії з проханням до діючих частин зберігати, за можливістю, від пошкоджень приміщення, де знаходяться культурні цінності. Серед перелічених об’єктів була і Крайова бібліотека з усіма приналежними їй книгосховищами й філіями¹¹⁰. Масовий вивіз літератури до Німеччини у зв’язку з наближенням лінії фронту КУАБМ пояснювало бажанням зберегти цінні видання від пошкоджень та загибелі з тим, щоб пізніше вони стали корисними для німецької науки¹¹¹. Остання відправка літератури з Києва сталася 26 жовтня 1943 р. Вінтер і Бенцінг ще знаходилися в місті, мешкали у приміщенні Генералкомісаріату¹¹².

Разом з ERR та Рейхскомісаріатом України активізувалися й воєнізовані команди, зокрема функціонуюче в СС науково-дослідне товариство "Спадщина" та геологічні групи. Пік вивозу припав на другу половину 1943 – середину 1944 р., оскільки вони працювали безпосередньо в зоні бойових дій. Там, де вже цивільного управління не існувало і всі культурні цінності залишалися напризволяще, а отже були легкодоступними, зазначені команди діяли за традиційною схемою: незадовго до відступу військових частин, головне з великих міст, туди направлялася оперативна команда, яка опрацьовувала невивезені нацистськими організаціями фонди наукових бібліотек, відбирала потрібну літературу і направляла її до Німеччини.

Звільнення Києва зупинило розграбування київських бібліотечних, архівних та музейних фондів. За попередніми даними, під час німецької окупації лише з фондів БАН УРСР було вивезено 719 тис. творів друку – 705 тис. книг та журналів, 10 тис. прим. газет, 4 тис. плакатів, у т. ч. з основного книгосховища – 235 тис. од.; з Філії № 1 – 120 тис. од.; з Філії № 2 – 360 тис. од. При цьому найбільшу кількість видань було вивезено в 1941 і 1943 рр. – відповідно 305 і 250 тис. од. У 1942 р. – 150 тис. од. книг і журналів, 4 тис. плакатів та 10 тис. прим. газет.

Хоча ERR був найбільшою нацистською грабіжницькою організацією, яка в роки Великої Вітчизняної війни організовано вивезла з окупованих областей України сотні тисяч предметів культури, діяльність Штабу відіграла й певну позитивну роль в аспекті збереження культурних цінностей від несанкціонованих пограбувань, оскільки одночасно була спрямована на запобігання знищення об'єктів культури, зокрема бібліотек, що охоронялися як від місцевого населення, так і від нацистів.

Діяльність Київської міської управи у галузі бібліотечної справи в 1941–1942 рр.

Історію бібліотек періоду окупації неможливо об'єктивно висвітлити без розгляду діяльності органів місцевого самоврядування, передусім, міських управ. Найбільш активна діяльність Київської міської управи (КМУ) у галузі бібліотечної справи відбувалася в 1941–1942 рр.

У ДАКО зберігаються численні матеріали стосовно функціонування бібліотек, що свідчать про роботу КМУ в цій галузі в роки німецької окупації (див. "Анотований перелік справ").

Перед тим, як приступити до розгляду діяльності КМУ, необхідно зупинитися на становищі у самому місті, стані існуючих громадсько-політичних сил, ставленні до них представників окупаційної влади.

Усі ланки громадсько-політичного, економічного і культурного життя Києва відразу після окупації не функціонували. З історичних документів добре відомо, що життєдіяльність міста була паралізована, воно опинилося без світла, води і продовольства. Серед свідків цих подій були й майбутній голова КМУ (третьій) Л.І. Форостівський¹¹³, і голова Української національної ради (далі УНР), ректор КПІ проф. М.І. Величківський¹¹⁴. У своїх спогадах вони докладно зупиняються на тогочасному становищі у Києві: перелічують заміновані об'єкти, взірвані 4 мости через Дніпро, пожежі у центральній частині міста, які тривали протягом майже двох тижнів, настрої населення тощо.

Змістовним у цьому плані є витяг із секретного звіту уповноваженого Рейхсміністерства окупованих східних областей при групі армій "Південь" капітана Коха від 5 жовтня 1941 р. про руйнування у Києві: "Пожежа Києва 24–29 вересня 1941 р. знищила власне центр міста, тобто красиву і величну його частину – з двома великими готелями, головним поштамтом, радіоцентром, телеграфом і декількома універмагами. Пожежею був охоплений простір близько 2 кв. км, без притулку залишилось приблизно 50 тис. людей; вони абияк розміщуються в залишених квартирах. Як покарання за явний саботаж, 29–30 вересня знищені євреї міста, загалом (за відомостями оперативних команд СС) близько 35 тис. людей, половина яких жінки..."¹¹⁵.

Що стосується громадсько-політичного життя, то учасники "пересувних груп" ОУН зробили серйозну спробу перетворити Київ на центр самостійницького руху. Найбільш активні представники цих груп майже одночасно з вступом німців до Києва прибули до міста і вивісили національний прапор на дзвіниці Софійського собору. "...Метою цього символічного кроку було звернути увагу на те, яким шляхом мають розвиватися події, а німецьким військовим і політичним чиновникам дати виразно зрозуміти, що Київ – столиця і серце України". Однак реальна дійсність вимагала негайних практичних дій від місцевої інтелігенції та прибулих кадрів українських націоналістів на чолі з д-ром Олегом Ольжичем-Кандибою, заступником голови Проводу українських націоналістів. З його ініціативи 20 вересня Головою КМУ було об-

рано проф. О.П. Оглоблина (з двох запропонованих кандидатур – О.П. Оглоблина і В.П. Багазія).

Проте точна дата утворення КМУ спірна. Голова УНР проф. М.І. Величківський, як і представник ОУН Зенон Городиський вважали, що ця подія мала місце 20 вересня, а інші, в тому числі сотник С. Сулятицький – на третій чи четвертий день після зайняття німцями Києва¹¹⁶. Перший наказ О.П. Оглоблина як Голови КМУ був підписаний 3 жовтня 1941 р.¹¹⁷

4 жовтня у Києві на Подолі відбулася нарада представників інтелігенції для обговорення тогочасного становища у місті. На пропозицію О. Ольжича ухвалили заснувати УНР як зародок майбутнього уряду України, що мала на меті представництво в німецьких органах влади, боротьбу проти більшовизму за національне відродження, піклування про виховання молоді і налагодження громадсько-політичного життя в Україні. Головою УНР було обрано проф. М.І. Величківського, який вже 5 жовтня був на прийомі у Маріїнському палаці у генералкомісара Києва та гауптмана проф. Ганса Коха. У своєму меморандумі УНР закликала український народ спільно з німецьким народом на боротьбу з більшовицькою Москвою. Крім того, було прийнято відозву до Еріха Коха, в якій виголошувалася подяка Гітлеру та німецькій армії за визволення України й висловлювалася готовність співпрацювати з окупаційною владою¹¹⁸.

Завдяки активній діяльності КМУ і УНР поступово почали проявлятися ознаки відновлення наукового і культурного життя міста: зокрема, спроба поновити діяльність Української Академії наук (УАН), Університету, КПІ та інших установ. 20 жовтня під головуванням О.П. Оглоблина у будинку УАН (вул. Володимирська, 55) була скликана нарада у справі відновлення її діяльності. Ухвалили вважати цей день першим днем відновленої Академії наук. Тоді ж було призначено і Президію УАН, а також затверджено штат її керівного складу. За даними, які вдалося з'ясувати уповноваженим з організації відновлення УАН, у Києві на той час налічувалося 1139 науковців, серед них 3 академіки, 180 професорів, 253 доценти тощо¹¹⁹.

Від 21 жовтня, тобто на третій день після вступу німців до Києва, почала виходити газета "Українське слово" (попередні номери газети публікувалися у Житомирі, а у Києві вони продовжувалися), головним редактором був призначений І. Рогач. У № 51 газети за 7 листопада 1941 р. зазначалося, що "українцям на їхній

батьківщині належить провідна роль, вони мають посідати керівну роботу, брати всі справи у свої руки... В систему нової Європи український народ хоче увійти як порядкуючий у своєму просторі і не має сили, щоб спинила його поступ”.

Спілка українських письменників затвердила тимчасовий статут і тим поклала початок своїй діяльності. Керівником Спілки було призначено О.І. Телігу, яка почала видавати літературно-мистецький щотижневик “Литаври”. Створюється Всеукраїнська вчительська спілка, почала працювати при Інституті мовознавства УАН комісія з підготовки нового українського правопису, відновлює свою діяльність і Будинок вчених, ряд закладів культури тощо¹²⁰. Всі ці заходи свідчать про те, що у своїй практичній діяльності КМУ і УНР використали той факт, що спочатку окупаційна адміністрація підтримувала український національний рух, що давало змогу закласти базис для відродження наукового і культурного життя міста.

Проте згодом ставлення німецької окупаційної влади до діяльності КМУ та УНР змінюється. Певну роль відіграло побоювання, що заклади культури, наукові та вищі навчальні установи перетворяться на розсадник націоналізму і користі від їхньої діяльності для рейху не буде. Починаються репресії, які продовжуються і в 1942 р. Еріх Кох видає таємний наказ про припинення діяльності УНР (від 27 листопада 1941 р. УНР діяла у підпіллі), а 28 листопада з'являється наказ про закриття вищих шкіл та ліквідацію УАН. Видання газети “Українське слово” було припинено, І. Рогача заарештовано і в грудні 1941 р. розстріляно¹²¹.

Від 14 грудня головним редактором “Нового українського слова” був призначений проф. К.Т. Штепа, і газета стає органом з суто німецькою спрямованістю, про що свідчить 1-й номер, де у зверненні до читачів зазначалося, що “крайні націоналісти ... зробили спробу перетворити національно-українську газету на інформаційний орган своїх зрадницьких цілей, всі застереження німецької цивільної влади про те, що газета має бути нейтральною і служити лише на користь українському народові, не були взяті до уваги. Була зроблена спроба підірвати довіру, яка існує між нашими німецькими визволителями і українським народом...”.

Бібліотечною справою у КМУ опікувалася Інспектура бібліотек, очолювана В.П. Тарнавським¹²², яка підпорядковувалася Відділу культури та освіти (вул. Фундукліївська, 31) і мала закріпити бібліотеки за діючими науковими та районними бібліотеками м. Києва. Відповідно до наказу окупаційної влади КМУ за підписом О. Оглоб-

лина приймає постанову № 36 від 17 жовтня та її доповнення за № 244 від 11 грудня 1941 р. "Про збереження книжкових фондів", якими передбачалося здійснення заходів, спрямованих на інвентаризацію бібліотек і облік фондів. У цих постановах зазначалося, що керуючі будинками м. Києва та його околиць мають взяти на облік усі безгосподарні бібліотеки, які раніше належали радянським установам і різним закладам, а також приватним особам, котрі залишили Київ разом із більшовиками. На ці бібліотеки керуючим будинками потрібно було в триденний термін скласти облікові відомості, де вказувалися порядковий номер, назва установи чи закладу або прізвище колишнього власника бібліотеки, адреса, загальна характеристика змісту і кількість книжок¹²³. У разі, коли будівля була зайнята іншими мешканцями, реквізовані бібліотеки потрібно здавати новим власникам на збереження, оформлюючи здачу відповідним актом. Вимагалось всі відомості негайно передавати до Правничого відділу КМУ¹²⁴.

У результаті перевірки бібліотек та обліку бібліотечного фонду міста було зареєстровано 425 бібліотек (у тому числі 16 наукових, крім бібліотек науково-дослідних установ АН) та 279 приватних. З метою збереження фонди цих бібліотек було перевезено до БАН¹²⁵.

У віданні КМУ знаходилося 22, в основному масові, бібліотеки, тобто майже вдвічі менше, ніж у довоєнний період (42 бібліотеки). З них було відкрито лише одну – Київську міську бібліотеку для дорослих і дітей по вул. Володимирській, 46; інші були закриті і перебували в стані консервації. Кількість бібліотечних працівників зменшилася на 75 % (із 700 залишилося 179)¹²⁶.

КМПБ по вул. Кірова, 14 б не працювала і стала центром, куди звозили для подальшої відправки до Німеччини відібрані бібліотечні фонди з усіх бібліотек України¹²⁷.

Якщо за станом на 19.09.1941 р. фонд КМПБ налічував 297264 од., то при перевірці у листопаді–грудні 1941 р. виявилось, що відсутні 25604 од., тобто фонд дорівнював 271660 од. За станом на 1 жовтня 1942 р. у фонд концентрації для відправки надійшло 168517 од.¹²⁸

Незважаючи на такі об'єктивні обставини, Інспектура бібліотек КМУ активно береться за роботу. Вже з перших чисел жовтня 1941 р. розпочинається реєстрація бібліотек міста. Серед документів ДАКО знаходиться заява т. в. о. заступника БАН І.О. Федорова від 2 жовтня 1941 р. з проханням зареєструвати бібліотеку та дати дозвіл розпочати внутрішні роботи. До цієї заяви додавалася довідка про завдання, структуру і штат БАН (133 співробітники),

вивезену літературу, а також зазначалося, що основне приміщення бібліотеки зайняте німецькими військовими частинами, а бібліотека зможе працювати нормально лише за умови звільнення приміщення від військових підрозділів¹²⁹.

У цей же час відбувається офіційне призначення керівників найбільших бібліотек Києва на тимчасове виконання обов'язків директорів: БАН – О.І. Полуляха (від 03.10.1941 р.), КМПБ – Т.М. Марківську – (від 11.10.1941 р.); Науково-медичної – В.К. Магеровського (від 10.10.1941 р.); Київської дитячої – Т. П.Гібу (від 04.10.1941 р.); Науково-технічної – Н.В. Піскорську (від 07.10.1941 р.); Науково-історичної – І.Д. Горохолінську (від 07.10.1941 р.)¹³⁰

17 жовтня КМУ приймає постанову № 27 щодо передачі всіх книгарень, що розташовані у м. Києві, у розпорядження Відділу пропаганди КМУ. До окремого розпорядження відкривати книгарні та продавати книжки, що залишилися у книгарнях, заборонялося. У той же день вийшла постанова КМУ № 28 “Про передачу Володимирського собору Київській церковній раді Української автокефальної православної церкви”, в якій зазначалось про необхідність негайного звільнення приміщення собору від книжкового архіву та передачі собору в користування Церковної ради для відправлення служби¹³¹.

У 20-х числах жовтня 1941 р. КМУ приймає постанову про утворення нового об'єднання міської торгівлі “Книгокультторгу” (у документі наводився перелік приміщень, які закріплювалися за цим об'єднанням). Для відновлення роботи видавничих товариств “Сяйво”, “Час”, “Рух”, “Культура”, “Просвіта”, “Січ”, діяльність яких була припинена у радянський час, а майно конфісковане, вирішено було їх передати, за домовленістю з Відділом пропаганди, до “Книгокультторгу”, директором якого затверджувався Р.О. Пилипенко¹³².

25 жовтня 1941 р. завідувачий секцією культури Дубина¹³³ та інспектор бібліотек Тарнавський підготували завідувачому Відділом культури та освіти проф. К.Т. Штепі доповідну записку з проханням звернутися до керівництва КМУ з пропозицією затвердити мережу бібліотек Києва. У свою чергу проф. К.Т. Штепа передав до Фінансового відділу КМУ подання з повідомленням про те, що, виходячи з умов воєнного часу, мережу бібліотек Києва скорочено на 50 %. З наукових бібліотек пропонувалося залишити чотири: БАН, Науково-технічну, Науково-медичну і Науково-історичну, а з міських бібліотек дві: КМПБ і Міську публічну для дітей. Додавався перелік київських бібліотек з потрібними штатами,

які залишаються для проведення внутрішніх робіт від жовтня 1941 р. до березня 1942 р. Орієнтовна місячна зарплата всіх бібліотечних працівників мала становити 65400 крб.

На початку листопада мережа бібліотек Києва була затверджена, і у зв'язку з цим весь керівний склад бібліотек було переведено з т. в. о. директорів на директорів¹³⁴.

Для удосконалення роботи в справах середньої освіти, вищої школи та мистецтва 29 жовтня КМУ ще за підписом О.П. Оглоблина ухвалюється постанова № 68 "Про затвердження заступниками керівника Відділу культури та освіти Єфременюка П.О., Кавалерідзе І.П. та проф. Окіншевича"¹³⁵. У цей же час затверджується "Тимчасове положення про Українську Книжкову палату", яка існувала при БАН¹³⁶.

Наприкінці жовтня 1941 р. Інспектура бібліотек КМУ розпочинає співробітничати з ERR, зокрема ГРГУ¹³⁷. Про це співробітництво свідчить доповідна записка Дубини та Тарнавського професору Штепі, де зазначається, що Тарнавський в останніх числах жовтня контактував з представниками ERR Йогансеном і Зайботом. Штабом було опечатано всі наукові міські та районні бібліотеки, тобто вони були закриті для відвідувачів і було дозволено проводити внутрішні роботи (переінвентаризацію, зовнішнє упорядкування силами штату, затвержені КМУ). З метою збереження приватних бібліотек від нищення та розграбування ERR не заперечував проти звезення безгосподарного майна і зосередження його в приміщенні БАН.

В.П. Тарнавський як відповідальний працівник КМУ, який опікувався бібліотеками, супроводжував представників ERR при обстеженні бібліотек міста. Завдяки цьому ми маємо уявлення про стан бібліотек у перші дні німецької окупації, зокрема про те, що БАН зайнята представниками Рейхсміністерства закордонних справ (зондеркомандою Кюнсберга) і охороняється СС; Володимирський собор, де зберігалися фонди БАН, опечатаний також Рейхсміністерством закордонних справ і закритий; книгосховище газет БАН у Софійському соборі опечатане гауптманом Кохом; Університетська бібліотека частково опечатана оберлейтенантом Шміцем, частково Рейхсміністерством закордонних справ; до Історичної бібліотеки лаври вхід тільки з дозволу рейхскомісара; всі районні та партійні бібліотеки зачинені; від керівників бібліотек взято письмові зобов'язання – не видавати книг без дозволу ГРГУ¹³⁸.

Протягом останніх місяців 1941 р. КМУ ухвалює ряд постанов,

зокрема, постанову № 133 від 13 листопада “Про передачу Спілці письменників книгарні, яка знаходилася по вул. Володимирський, 46 і раніше належала Літфонду письменників”¹³⁹. Деякі постанови – № 157 та № 158 від 20 листопада 1941 р. (“Про організацію управи Української Книжкової палати” та “Про організацію Архівної української управи в м. Києві”) були ухвалені, але згодом рішенням штадткомісара анульовані¹⁴⁰.

Постановою № 188 від 28 листопада проф. К.Т. Штепа за власним бажанням був звільнений від виконання обов’язків керівника Відділу культури та освіти з 19 листопада 1941 р. і від того ж дня призначений директором Архіву стародавніх документів (давніх актів) при Університеті. Керівником Відділу культури та освіти було призначено П.О. Єфременюка, а на посаду заступника керівника цього відділу – М. Андрусяка¹⁴¹.

Наприкінці листопада К. Штепа і завідуючий Правничим відділом В. Лобуцький надіслали до голови КМУ доповідну записку, що у зв’язку з тим, що постанова № 36 від 17 жовтня 1941 р. “Про збереження книжкових фондів” не була виконана, і жодних відомостей не надходило (вона була надрукована в газеті “Українське слово” лише 9 листопада 1941 р.), вважалось за потрібне винести постанову вдруге, змінивши де в чому її зміст¹⁴². Текст нової постанови від 11 грудня, підписаний В.П. Багазієм, який від 29 жовтня очолював КМУ, порівняно з постановою від 17 жовтня залишився без змін, лише було додано, що відомості про безгосподарні бібліотеки потрібно негайно передати до Інспектури бібліотек Відділу культури та освіти КМУ (вул. Фундукліївська, 31, 2-й поверх), яка повинна їх закріпити за науковими та районними бібліотеками м. Києва¹⁴³.

Цінним свідченням про стан найбільших бібліотек Києва у перші часи німецької окупації є їхні звіти за жовтень–грудень 1941 р. У ДАКО зберігся звіт О.І. Полуляха про роботу БАН від 15 жовтня до 1 грудня 1941 р., в якому повідомлялося, що спочатку бібліотека була зайнята німецькими військовими частинами. Майже до кінця листопада не було можливостей приступити до впорядкування та обліку книжкових фондів, тому що в ній продовжували працювати представники німецької влади. У цей час проводились такі роботи: наведення порядку в приміщеннях та упорядкування деяких частин фонду, де це було можливо і невідкладно; збереження книжкових фондів, бібліотечного майна і власне будинків; попередній облік вивезених до Уфи книг (особливо у відділах стародруків, рукописному, музичному та образотворчого мистецтва) і

залишеного бібліотечного майна; виявлення безгосподарних бібліотек та їхнє перевезення до бібліотеки тощо.

Було розроблено тимчасову структуру бібліотеки, проведено оформлення її правового і матеріального стану, добір відповідного контингенту співробітників, зокрема:

- 1) бібліотека була взята на утримання КМУ;
- 2) затверджено штат співробітників у кількості 50-ти осіб;
- 3) від КМУ одержано будинок по вул. Столипінській, 55 б для перевезення до нього книг з Володимирського собору.

Штат бібліотеки був укомплектований, головне, компетентними особами, які довгий час працювали в БАН. Проте він був занадто малий навіть для такої звуженої роботи, яку здійснювала бібліотека у стані консервації. За допомогою Відділу харчування КМУ було організовано їдальню для співробітників, але вже у листопаді постачання припинилося, і бібліотека порушила клопотання перед КМУ щодо його відновлення.

У звіті зазначалося також, що негативним був факт затримки заробітної платні: за станом на 9 грудня 1941 р. співробітники бібліотеки не одержали жодного разу платні, незважаючи на наказ голови КМУ. Здійснювалося денне і нічне регулярне вартування спеціальних охоронників – пожежників, а також співробітників бібліотеки. Був запроваджений такий порядок, що без дозволу німецького командування жодна книжка чи будь-яке бібліотечне майно не видавалося. Бібліотека підтримувала тісний зв'язок з Інспектурою бібліотек, особливо у справі концентрації безгосподарних фондів. За звітний період було перевезено 83535 кн. од., які склали у стоси, відокремивши деякі індивідуальні бібліотеки.

Від 15 жовтня до 1 грудня читачам було видано 190 монографічних видань, 7 назв журналів (28 річних комплектів), 600 номерів газет і 25 річних комплектів, підготовлені бібліографічні довідки ("Література про торговельні біржі", "Література про Петлюру"), а також бібліографічний реферат про стан врожаїв картоплі на Правобережжі та в Чернігівській області за 1940–1941 рр. При цьому потрібно враховувати те, що проводилося лише обслуговування представників німецького командування та тих установ і осіб, які одержали дозвіл на користування фондами бібліотеки¹⁴⁴.

У звіті за грудень О.І. Полулях повідомляв, що у БАН розпочато підготовку до звірки книжних фондів з інвентарями, для чого були складені відповідні інструкції. Упорядковано різних видів літератури на 12095 м полиць; відібрано 40 тис. безгосподарних видань, з них

перевезено 30680 кн. од. За грудень було одержано 1015 замовлень на книги, видано 1658 книг, надано 459 бібліографічних довідок.

Від житлового відділу КМУ було одержано ордери на два будинки по вул. Столипінській, 55 та 55 а для перевезення туди книг з Володимирського та Софійського соборів. Проте до отримання дозволу від німецької влади на зайняття приміщень література не перевозилася. У грудні було проведено скорочення штату на 15 осіб¹⁴⁵.

Зі звіту керівника КМПБ Т.М. Марківської за жовтень 1941 р. дізнаємося, що будинок бібліотеки був пошкоджений у результаті воєнних дій, скло вибите, всі двері вирвані, зіпсовані замки, пошкоджене електрообладнання. Опалення вимагало огляду та часткового ремонту. Приміщення було завалено брудом, склом, піском, побитими гіпсовими бюстами, порваними портретами тощо. Майже всюди були розкидані книжки, винесені з книгосховища, частина з яких була підготовлена до евакуації. Необхідно було розпочинати роботу бібліотеки від самого початку, починаючи з перевірки фондів і закінчуючи дрібною господарською роботою, що і було зроблено. Потрібним штатом бібліотека забезпечена не була, він затверджувався поступово. Від 11 до 22 жовтня працювало лише 4 співробітники. 21 жовтня, згідно з постановою КМУ, штат бібліотеки був збільшений до 27 осіб.

Було розпочато внутрішні роботи з упорядкування будинку, складено кошторис на необхідний ремонт приміщення, вся розкидана література розібрана і віднесена до книгосховища. Проведено кількісний переоблік загального книгосховища – 140439 кн. од., абонементів – 19811 кн. од., стародруків – 6944 кн. од., а також приступили до кількісного переобліку майна КМПБ¹⁴⁶.

Від 1 листопада 1941 р. штат бібліотеки знову змінюється і складає 21 особу (з них бібліотекарів – лише 11). Після загального кількісного переобліку бібліотека налічувала 271660 од. книжок, журналів та часописів (зокрема, періодика абонементів – 2310 од., журнали основного книгосховища – 4661 од., хори великого читального залу – 29833 од., архіви – 40273 од., спецфонд – 6444 од., методкабінет – 1638 од., іншомовний відділ – 19307 од.).

На початок листопада КМПБ одержала розпорядження від представників ERR фон Франке та Шмідта і через відділ консультацій почала обслуговування читачів: у листопаді було дано 67 консультацій (використано 321 кн. од., 11 дореволюційних журналів та 16 підшивок часописів). Після часткового впорядкування фонду іншомовної літератури був відкритий абонемент іншомовного

відділу. Здійснювалася редакція каталогів, було виправлено описи на 460 картках.

Приміщення бібліотеки очистили від бруду (вивезено 20 куб. м сміття). За сприянням КМУ було засклено частину вікон і книгосховища 2-х читальних залів загальною площею 138 кв. м. Співробітники бібліотеки отримали можливість харчуватись у їдальні¹⁴⁷.

У грудні шляхом концентрації КМПБ було відібрано 4773 кн. од. (у звіті наводиться перелік 16 актів, в яких зазначалися адреса, кількість і тематика книжок). Проводився переоблік фондів іншомовного відділу (майже 50 % – 8425 кн. од.), абонементів (20876 кн. од.). Протягом місяця надано 34 консультації (використано 202 книжки). Опрацьовані відібрані ліцензорами україномовні книжки з колишнього спецфонду¹⁴⁸.

У звіті Історичної бібліотеки за листопад 1941 р. зазначалося, що бібліотека знаходиться на території Лаврського монастиря і дуже потерпіла від вибухів, а також була частково пограбована. Наприкінці жовтня вхід до приміщення бібліотеки був заборонений. Про це свідчить також доповідна записка директора І.Д. Горохолінської до інспектора бібліотек КМУ В.П. Тарнавського, в якій зазначається, зокрема, про те, що поліцейськими чинами СС було запропоновано залишити приміщення та здати ключі від бібліотеки. У листопаді було відновлене право входу, і співробітники зробили все для збереження фондів. У центрі міста для бібліотеки було виділено нове приміщення. На 10 жовтня штат складав 8 осіб¹⁴⁹.

За звітними даними директора Науково-медичної бібліотеки В.К. Магеровського за жовтень–листопад 1941 р. відомо, що вже від перших чисел жовтня здійснювалися перегляд, вилучення, списання з інвентарних книг та каталогів марксистсько-ленінської літератури (за звітний період вилучено 1534 книги та 20 назв журналів). За пропозицією Облздороввідділу було обстежено 45 безгосподарних бібліотек (наприклад, опрацьовано та занесено на каталожні картки з бібліотеки лікаря Рашби 412 книг і 138 комплектів журналів), упорядковано 419 неопублікованих медичних дисертацій, обслуговано 16 читачів (з них – 4 німецьких лікарі), яким видано 92 видання. Проведено облік заборгованості читачів бібліотеки та її філій (1923 книги, 1511 журналів та перевірено 881 читацький абонемент)¹⁵⁰. У грудні виявлено та перевезено до бібліотеки 726 кн. од., упорядковано 5400 прим. іншомовної періодики. Здійснювалися роботи з пристосування нового приміщення для книгосховища¹⁵¹.

Звіт директора Науково-технічної бібліотеки (вул. Прорізна, 19)

Н.В. Піскорської свідчить про те, що співробітники бібліотеки у жовтні–листопаді 1941 р. займалися пристосуванням приміщення та створенням нормальних умов для збереження фондів, упорядкуванням штату, який на 15.10.1941 р. становив 11 осіб, та різними побутовими справами, освоєнням нового приміщення по вул. Фундукліївській, 51, а також віднайденням та перевезенням безгосподарних бібліотек¹⁵².

У грудні продовжувалося освоєння нового приміщення та концентрація безгосподарних фондів (перевезено 10941 кн. од.). Найбільше видань зі складу Держполітвидаву – 7600 кн. од., решта – з приватних приміщень. У галузі організаційно-адміністративної роботи проведено формування штату бібліотеки через канцелярію Бенцінга, оформлювалися документи фінансової звітності. Для співробітників виклопотали додаткові хліб та крупу, отримано наряд на 1 т картоплі¹⁵³.

У відомостях, надісланих до Інспектури бібліотек КМУ від 9 грудня 1941 р., повідомляється, що за інвентарними книгами в бібліотеці Київського педагогічного інституту (у документі – назва Київський учительський інститут) налічується 204 тис. книг, 20 тис. брошур та близько 6 тис. комплектів журналів. Виявилося: книг на 30 тис. менше, тому що вони були розіслані по районах для заочників та до Львівського університету. Зазначається, що точні відомості про кількісний склад фондів та стан бібліотеки зараз відсутні, тому що від перших днів вступу німецьких військ до Києва і до поточного часу приміщення Педагогічного інституту було зайняте військовими. Документ підписаний директором бібліотеки Завітневичем¹⁵⁴.

25 листопада 1941 р. за ініціативою д-ра фон Франке відбулося засідання представників УАН та вищої школи, основним питанням якого було обговорення проблем щодо фінансових труднощів утримання УАН, що було одним із формальних приводів для її ліквідації. Аналогічне засідання відбулося 29 листопада, в ньому брали участь 19 представників вищих шкіл. З метою уникнення ускладнень політичного характеру КМУ доручалося видавати зарплатню і забезпечувати харчуванням тих науковців, які залишились без роботи, до 1 січня 1942 р.¹⁵⁵

За наказом д-ра фон Франке 6 січня 1942 р. до відання Генерал-комісаріату Києва були передані 12 академічних інститутів, які німецька адміністрація планувала використати для воєнно-господарських потреб, а також для освоєння захопленої території. Шість інститутів були ліквідовані, а їхні фонди передані БАН (інститути

математики, електрозварювання, економіки, географії та статистики, історії України, літератури та фольклору; стосовно Інституту мовознавства, то у ньому був залишений лише один відділ, який завершував роботу над укладанням німецько-українського словника)¹⁵⁶.

Наказом рейхсміністра окупованих східних областей від 21.01.1942 р. Президія УАН та Університет були остаточно ліквідовані¹⁵⁷. Німецька адміністрація вважала, що УАН менше служить науці, аніж політичним прагненням українського націоналізму. Зазначалось також, що не визнана німецьким цивільним управлінням УНР знаходилась при Президії і після її заборони продовжувала свою нелегальну діяльність у приміщеннях УАН та Університету. Вважалось, що з розпуском Президії УАН ліквідується ще один небажаний політичний осередок, у якому викристалізовувалися націоналістські ідеї стосовно самостійності України¹⁵⁸.

Серед документів ДАКО зберігаються щомісячні звіти КМПБ за січень–липень та листопад 1942 р., а також за січень–лютий 1943 р. За даними цих звітів, підписаних Т.М. Марківською, робота здійснювалася, головне, з обліку та упорядкування фондів, їхньої каталогізації, удосконалення алфавітного, предметного та топографічного каталогів, вилучення небажаних видань, придбання літератури шляхом концентрації тощо¹⁵⁹. Крім того, є зведений звіт цієї бібліотеки за період від 11 жовтня 1941р. до 10 червня 1942 р., в якому зазначалося, що бібліотеці виповнилося 75 років, за змістом своїх фондів вона є єдиною універсальною міською бібліотекою, що має іншомовний відділ з фондом у 25 тис. видань. За станом на 10 червня 1942 р. у фондах КМПБ налічувалось приблизно 440 тис. кн. од., враховуючи 167 тис. од., отриманих шляхом концентрації. За звітний період було обстежено понад 400 управлень будинками, виявлено 79 бібліотек, у тому числі – бібліотека колишньої Школи пропагандистів.

У процесі підготовки до відкриття у КМПБ здійснювалася значна робота з кількісного переобліку фондів усіх підрозділів. Розібрано та систематизовано 63 тис. кн. з безгосподарних фондів. За завданням ERR упорядковані книжки колишнього спецфонду (6444 кн. од.), зроблено його переоблік та упорядковано алфавітний каталог. Розібрано також 17484 прим. періодики з безгосподарних фондів. Проводилася видача книжок за дозволами штабу, підібрано літературу до виставки "Мистецтво Палеха". Штат бібліотеки налічував 23 співробітники, а на 1 вересня 1942 р. було затверджено мінімальний штат у кількості 56 співробітників¹⁶⁰.

ERR у приміщенні КМПБ організував центральний пункт зі зведення, сортування, обліку, опрацювання та відправки до рейху всіх культурних цінностей, конфіскованих в окупованих східних областях. У бібліотеці було утворене допоміжне книгосховище Східної бібліотеки Розенберга, комплектування якої здійснювалося за вказівками Управління штабу у Берліні дуже оперативно і цілеспрямовано.

Роботою так званої Центральної бібліотеки керувала Елізабет Пірсон, яка готувала тижневі і місячні звіти – складову частину звітів робочої групи “Київ” – за такою схемою:

- опрацювання, каталогізація, перегляд та включення видань до фондів Східної бібліотеки;
- транскрипція, переклади назв видань, підготовка рецензій на журнали;
- удосконалення каталогів (головний, алфавітний, предметний, топографічний);
- централізований облік та опрацювання журналів;
- упорядкування іншомовного відділу;
- підготовка та розсилка пошукових списків для забезпечення заповнення прогалин у фондах Східної бібліотеки¹⁶¹.

Загалом уся робота КМПБ була спрямована на поповнення фондів Східної бібліотеки. Крім того, відбиралася література для Центральної бібліотеки Вищої школи та Інституту вивчення єврейського питання.

6 червня 1942 р. КМПБ відвідав рейхсляйтер Розенберг під час своєї подорожі по Україні, його супроводжували рейхскомісар України Еріх Кох і генералкомісар Києва Магунія¹⁶².

Передача всіх наукових бібліотек від 1 березня 1942 р. до відання Генералкомісаріату Києва висвітлена у фондах ДАКО лише за звітом БАН від 6 серпня 1942 р. за період від жовтня 1941 р. до липня 1942 р., підписаним д-ром Бенцінгом, а також за звітами Історичної та Науково-технічної бібліотек за січень 1942 р.¹⁶³

У звіті БАН зазначається, що її фонди за цей час поповнилися на 372 тис. од. книг і журналів. Крім того, шляхом концентрації до фондів університетського відділу Центральної бібліотеки надійшло 25821 кн. од.; до технічного відділу – 100 тис. кн. од.; до медичного відділу – 45442 кн. од. Отже, разом фонди Центральної бібліотеки зросли за означений період на 543263 кн. од. Ця література репрезентувала, головне, видання після 1917 р. з різних галузей знань, передусім з історії, літератури, права, філософії, а також з

питань техніки і природознавства, у т. ч. до 2 тис. книг XVIII ст., 1200 пакунків та тек рукописних і архівних матеріалів, 2 тис. прим. нот, 25 прим. опрацьованих та зшитих газетних комплектів до 1917 р., 150 прим. за 1920–1941 рр. тощо. Крім того, від Української Книжкової палати було одержано 1200 прим. нової літератури (газет, брошур, дрібних видань).

Одночасно з придбанням літератури поступово розгорталася робота з обслуговування читачів, коло яких складалося майже винятково з представників військових частин та німецьких цивільних установ. За лютий–липень 1942 р. у ЦБРУ (разом з університетським, технічним і медичним відділами) зареєстровано 272 абоненти, 2010 відвідувань; було видано 8277 книжок та складено 384 бібліографічні довідки¹⁶⁴. Звіти про діяльність ЦБРУ за другу половину 1942 р. знаходяться в архівному фонді Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського¹⁶⁵. Починаючи від 1943 р. звіти Центральної бібліотеки зберігаються у фонді Рейхскомісаріату України¹⁶⁶.

Відповідно до постанови Штадткомісаріату від 11 квітня 1942 р. щодо підготовки списків усіх культурних установ Києва за станом на 19.09.1941 р. (концертні зали, бібліотеки, клуби, видавництва, книжкові магазини тощо) керівник секції культури КМУ Будяк подав щодо бібліотек такі відомості: бібліотек масового користування – 36; клубних бібліотек – 18; наукових бібліотек – 14; бібліотек вищих і середніх навчальних закладів – 25, загалом – 119¹⁶⁷.

Важливою подією в культурному житті Києва стало створення Музею-Архіву переходної доби, який спочатку підтримувався окупаційною адміністрацією, що намагалася таким чином сприяти утвердженню нового режиму. 17 квітня 1942 р. за підписом т. в. о. голови м. Києва Л. Форостівського була видана постанова № 74 “Про заснування Музею-Архіву, присвяченого переходовому періоду в житті Києва”, який очолив проф. О.П. Оглоблін. На Музей-Архів були покладені такі завдання: “Зібрати, систематизувати і охороняти весь історичний матеріал (фотознімки, картини, листівки, книжки, письмові та усні свідчення окремих осіб, різні речі тощо), що стосується даного періоду життя Києва. ...Музей-Архів підпорядкувати Відділові культури та освіти по Секції музеїв, бібліотек, архівів та охорони пам’яток культури”¹⁶⁸.

З приводу утворення Музею-Архіву газета “Нове українське слово” 17 травня 1942 р. писала, що в ньому будуть збиратися матеріали про панування більшовиків у Києві, їхній терор та

руйнування пам'яток старовини, а також про відродження українського національного життя в усіх його проявах та українсько-німецьку дружбу і допомогу київського населення Німеччині. Сам О.П. Оглоблин назвав Музей-Архів "важливим чинником у боротьбі з рештками більшовизму в Києві та його агентури"¹⁶⁹.

Штат Музею-Архіву налічував 14 співробітників, серед консультантів музею були такі відомі вчені, як колишній директор Музею західного і східного мистецтва С.О. Гіляров, історик архітектури І.В. Моргилевський, історик Н.Д. Полонська-Василенко, директор Історичного архіву В.В. Міяковський, директор Софійського заповідника О.І. Повстенко, директор консерваторії О.М. Лисенко та ін. Була розгорнута інтенсивна діяльність по збиранню відповідних експонатів та матеріалів. Загалом на кінець серпня 1942 р. Музей-Архів налічував 6376 експонатів, зокрема, 3045 документів, 756 фотографій і фототипій, 154 фотонегативи, 195 малюнків, 183 плакати, 383 листівки, 1433 номери газет, 133 журнали, 96 книг. Постійної експозиції у Музеї не було, а зібрані експонати демонструвалися на окремих тематичних виставках. Перша така виставка мала назву "Руйнація більшовиками культурних пам'яток у м. Києві"¹⁷⁰.

У липні 1942 р. Музей-Архів за підписом О. Оглоблина надіслав до окупаційної адміністрації (Борнеману) листа з робочим планом і переліком експонатів до виставки, присвяченої річниці вступу німецьких військ до Києва, яка мала назву "Визволення Києва німецькою армією від єврейсько-більшовицького іґа й відродження культурного життя міста". У листі було висловлено також прохання надіслати для виставки відповідні матеріали і наголошувалось, що "основна мета виставки – продемонструвати досягнення органів міського управління під керівництвом німецької влади"¹⁷¹.

Проте в умовах окупації, коли майже всі культурні установи припинили свою діяльність, Музей-Архів переходової доби був ледве чи не єдиним культурно-науковим закладом, що намагався об'єднати всі знищені за радянський час і період німецької окупації культурно-наукові установи Києва. Німці вирішили остаточно розрахуватися з державницькими ілюзіями українців, і ця українська культурно-наукова установа стала заважати нацистській окупаційній політиці.

Про це яскраво свідчать матеріали перевірки діяльності Музею наприкінці вересня 1942 р. У звіті про цю перевірку повідомляється: "Протягом цього року силами колишнього першого бургомістра

Києва проф. О.П. Оглоблина при підтримці окружного комісара м. Києва був створений т. зв. Музей-Архів переходової доби на Подолі. Архів має метою показати усі сторони життя рад з 1934 р. до відступу з Києва, а також господарські, культурні та інші заходи, що проводилися німецькими військовими та цивільними органами. До цього часу була влаштована одна виставка "Руїнування у Києві, вчинені радами в останні роки, включаючи наслідки воєнних дій і актів саботажу". Виставка не справила на мене хорошого враження... Слабо представлені оригінальні документи. Фотографії досить пристойні. Переклади німецькою мовою погані і іноді незрозумілі. Думка про створення подібного музею з подібною цільовою настановою взагалі є нісенітницею. Він задуманий, як пристанище для людей, які замість корисної праці використовують свій організаторський талант на зовсім непотрібному об'єкті. Може скластися враження, що відбудова й будівництво міста, що знаходиться під німецьким управлінням, є справою українських установ. Це ж – справа лише німецьких установ. Я вношу пропозицію Музей-Архів закрити, а його матеріали передати до центрального архіву"¹⁷². Музей-Архів переходової доби припинив своє існування наприкінці жовтня 1942 р., всі його матеріали було передано до Головного історичного архіву¹⁷³.

У червні 1942 р. Відділ культури та освіти КМУ за підписом керівника відділу І. Солодовника та інспектора бібліотек О. Полуляха надіслав до Штадткомісаріату листа з проханням дати дозвіл на відкриття від 1 липня 1942 р. бібліотеки по вул. Володимирській, 46. У цьому листі зазначалося, що вона має відповідне приміщення і значний книжковий фонд (97 тис. книг, у т. ч. 46 тис. було отримано шляхом концентрації). Основними правилами бібліотеки декларувалися такі: користування книгами у читальні є безплатним, а при видачі книг на абонемент читачі повинні вносити заклад за одну книгу у розмірі 20 крб. для дорослих і 10 крб. для дітей, а також вносити щомісячну абонементну плату – 3 крб.; на кожний абонемент видавалася лише одна книга терміном на 10 днів. Для забезпечення роботи бібліотеки потрібен штат у кількості 16 співробітників¹⁷⁴.

У жовтні 1942 р. за підписом керівника Відділу культури та освіти КМУ І. Солодовника та інспектора бібліотек О. Полуляха до керівників київських бібліотек були надіслані циркулярні листи з проханням подати до 1 листопада 1942 р. докладний звіт про діяльність, починаючи від 1 жовтня 1941 р. до 1 жовтня 1942 р. за означе-

ною схемою. Зберігся звіт КМПБ, укладений за такою формою¹⁷⁵.

Інспектура бібліотек КМУ здійснювала велику роботу з організації виявлення, відбору та перевезення безгосподарних книжкових фондів до великих бібліотек міста. Зокрема, зберігся лист голови Спілки письменників О.І. Теліги від 30 грудня 1941 р. до Відділу освіти та культури КМУ з проханням дати дозвіл на одержання для бібліотеки Спілки безгосподарних книжкових фондів колишніх партійних курсів (вул. Хрещатик, 5), ІМЕЛ (вул. Леваківська, 10), Палацу піонерів тощо та виділити з приватних бібліотек книги згідно з поданим списком. На документі є резолюція – “Дати [дозвіл] на ІМЕЛ”¹⁷⁶.

Протягом жовтня–грудня 1941 р. шляхом концентрації безгосподарних фондів було перевезено 184236 видань, у тому числі БАН – 113329 од., Науково-технічною бібліотекою – 14096 од., Науково-медичною – 1812 од., КМПБ – 6473 од., Історичною бібліотекою – 2590 од. тощо¹⁷⁷.

У доповідній записці Інспектури бібліотек від 24 листопада 1941 р. до ГРГУ наводився перелік перевезених до БАН безгосподарних фондів від установ і приватних осіб, зокрема з:

- Наркомосу – 33 500 од. (історія, математика, сходознавство);
- Інституту удосконалення сільського господарства – 12500 од. (сільське господарство);
- Будівельного технікуму – 5200 од. (будівництво);
- НКВС – 1200 од. (політична література);
- від секретаря ЦК КП(б)У Лисенка – 3000 од. (художня література);
- від директора Інституту історії Білоусова – 1300 од. (історія);
- від літературознавця Стебуна – 2100 од. (літературознавство, художня література) тощо.

При цьому підкреслювалося, що через відсутність транспортних засобів робота виконана не повністю (відібрано значно більше)¹⁷⁸. А у звіті БАН від 16 січня 1942 р. до Інспектури бібліотек за підписом директора О.І. Полуляха і завідуючого відділом комплектування М.І. Ясинського повідомлялося, що протягом першої половини січня до БАН прийняті бібліотеки українських письменників загальною кількістю 14 777 кн. од. та 3700 рукописів, серед них:

- П. Тичини – 7500 кн. од., 1600 рукописів;
- П. Панча – 2812 кн. од., 1300 рукописів;
- Ю. Яновського – 2 тис. кн. од., 400 рукописів;
- Н. Рибак – 407 кн. од., 400 рукописів¹⁷⁹.

Інспектура бібліотек за підписом О.І. Полуляха на запит наукового працівника Музею-Архіву переходової доби І.І. Коровицького підготувала довідку щодо наявності у Києві двох церковно-богословських бібліотек – Київської духовної академії та бібліотеки митрополита Флавіана. Відносно бібліотеки КДА повідомлялося, що вона є складовою частиною БАН, залишається у своєму старому будинку, а каталоги вивезені до головного приміщення БАН. Фонд бібліотеки УАН – близько 200 тис. од. зберігання, головне, іноземна та єврейська література. Місцезнаходження стародруків і журналів є невідомим. Бібліотека митрополита Флавіана перевезена з лаври до КМПБ¹⁸⁰.

Відділ культури та освіти КМУ на підставі клопотання директорів БАН, КМПБ та Науково-технічної бібліотеки звернувся до керівників поліції Печерської, Шевченківської та Богданівської районних управ відносно встановлення спеціальних постів від 6-ї години вечору до 6-ї години ранку біля бібліотек, а також до Німецької польової комендатури – з проханням оглянути приміщення КМПБ для виявлення там мін. Аналогічні звертання були і відносно поновлення діяльності охоронних постів у зв'язку з їхньою ліквідацією 5 січня 1942 р.¹⁸¹

Аналізуючи роботу КМУ у 1941–1942 рр., передусім треба враховувати те, що її діяльність здійснювалася під тиском окупаційної адміністрації, яка намагалася спрямовувати роботу КМУ відповідно до потреб рейху.

Проте навіть в тих умовах КМУ здійснювала різнобічні заходи, які допомагали місцевому населенню вижити в тяжкий час. Невдовзі після приходу німців до Києва за допомогою Голови КМУ В.П. Багазія був утворений Український Червоний Хрест, що поширив свою діяльність і на табори військовополонених (була складена картотека на 60 тис. чоловік).

У грудні 1941 р. за підписом В.П. Багазія був надісланий лист до штадткомісара Києва Муса про голод серед населення внаслідок низьких норм постачання продуктами харчування.

Після розпуску УНР при КМУ був утворений Відділ у релігійних справах, який фактично продовжував діяльність УНР. Здійснювався також тиск на єпископа Пантелеймона, щоб змусити його бути більш рішучим у вирішенні національних питань.

За донесеннями служби безпеки окупаційної адміністрації В.П. Багазій оточив себе особами “шовіністичного” спрямування, які “проводили все більше ворожу і ненависницьку політику щодо

німецьких заходів". Німці вважали, що у КМУ знаходиться центр нелегальної діяльності ОУН (А. Мельника)¹⁸². В.П. Багазія було заарештовано, а згодом – розстріляно.

Стосовно діяльності КМУ у 1941–1942 рр. у галузі бібліотечної справи слід відзначити, що у жовтні–листопаді 1941 р. Інспектурою бібліотек була проведена величезна організаційна робота з реєстрації та обліку бібліотек міста. Всім бібліотекам були розіслані обіжники для заповнення, що склалися приблизно з 40-ка позицій, зокрема: загальні відомості про бібліотеку, кількість і склад книжкових фондів, основні напрями роботи, списки співробітників тощо¹⁸³. Починаючи від перших чисел жовтня до Інспектури бібліотек надходять довідки, складені керівниками бібліотек¹⁸⁴. На основі цих довідок були підготовлені докладні списки-огляди бібліотек міста, які широко використовувалися у звітах всіма гілками окупаційної адміністрації і давали чітке уявлення про наявність та стан бібліотек Києва на початку німецької окупації. Фонди київських бібліотек налічували приблизно 8–10 млн. видань без урахування приватних бібліотек, книжкового майна, яке знаходилося у колишньому академічному видавництві та численних книгарнях, а також газетного сховища у Софійському соборі.

До відання КМУ відносились 22 законсервовані бібліотеки, у т. ч. і КМПБ, а також 21 районна бібліотека; не відносилися – 18 наукових бібліотек. Це, передусім, БАН з усіма її відділами, а також бібліотеки інститутів хімічної технології (вул. Володимирська, 55); металотехніки (Брест-Литовське шосе, 39); гідрології та рибного господарства (вул. Володимирська, 44); науково-судової експертизи (вул. Володимирська, 15); захисту рослин (вул. Володимирська, 55); сільськогосподарської ботаніки (вул. Гімназична, 9); палива (вул. Велика Житомирська, 19); економіки (вул. Новопавлівська, 2); землеробства (вул. Тимофіївська, 12); селекції (вул. Енгельса, 20); плідівництва (сел. Китаєво), а також бібліотеки музеїв Шевченка (вул. Фундукліївська, 52), українського мистецтва (вул. Олександрівська, 39) та Театрального (вул. Пироговська, 9), Будинку вчених (вул. Велика Підвальна, 3) та Першої клінічної лікарні (вул. Бульварно-Кудрявська, 2). До компетенції КМУ також не входили 14 бібліотек вищих і середніх навчальних закладів і шести бібліотек різних установ¹⁸⁵.

Документи ДАКО свідчать про різносторонню діяльність КМУ в галузі бібліотечної справи, а їхня цінність полягає в тому, що вони об'єктивно відображають стан бібліотек Києва протягом німецької окупації міста.

Оцінити втрати бібліотек і простежити долю вивезених матеріалів під час війни надзвичайно важко.

Відома дослідниця історії українських архівних та бібліотечних фондів часів Другої світової війни П. Кеннеді Грімстед вивчала шляхи вантажів за документами німецьких архівів. Вона вказувала, що, крім Східної бібліотеки Розенберга, частина київських бібліотечних фондів потрапила до бібліотеки "Hohe Schule", яка розміщувалася в австрійському місті Танценберзі. Туди потрапили фонди бібліотеки Бібікова, книжки з юдаїки та гебраїки (в тому числі й із згаданої вище "Естради")¹⁸⁶. Відомо, що частина цих фондів повернулася до України. Проте, за даними П. Кеннеді Грімстед, деякі матеріали через центри концентрації в Державному архіві у Опаві (Троппау) в Чехії та Франкфурті-на-Майні було переправлено до інших країн (як, наприклад, Смоленський партійний архів, що лише нещодавно був повернутий Російській Федерації з США). Розшуки шляхів повернених книжок – тема окремого дослідження з використанням відповідних джерел, що зберігаються в архівах Німеччини, США, Москви. Згадана вище американська дослідниця докладно опрацювала матеріали 3-ї Американської армії та адміністрації американської окупаційної зони, але доля багатьох видань так і залишилася невідомою.

Причин для цього декілька: проведення розшуків щодо шляхів вивезених бібліотечних фондів є складним не лише в зв'язку з обмеженістю архівного матеріалу, а й з причин відсутності й донині в бібліотеках України реальних списків та переліків вивезених матеріалів, що їм належали. В цих документах окупаційної влади зазначені відомості, вказані у загальних рисах як супровід вантажів. Найзначнішими втратами можна вважати матеріали, відібрані з необлікованих фондів Бібліотеки АН УРСР, що зберігалися в Подільській філії, Володимирському соборі, інших сховищах бібліотеки. За браком часу на них не встигли проставити бібліотечні штампи¹⁸⁷. Практично складно встановити й втрати рідкісних фондів інших бібліотек, де були відсутні ознаки приналежності до того чи іншого книгосховища України. Втрати каталогів та інвентарів під час війни значно ускладнюють цей пошук.

Відомості про переміщення до БАН у 1942 р. фондів радянських бібліотек і бібліотек системи АН УРСР дуже важливі для зіставлення з відомостями БАН повоєнного періоду, зокрема про

повернення та поповнення фондів спеціалізованих бібліотек. У звітах БАН УРСР за 1944–1946 рр. є кількісні показники з сортування й повернення установам їхніх бібліотечних фондів. Отже, можна оцінити реальні масштаби втрат кожної зі згаданих бібліотек, хоча, природно, з поправками на те, що до періоду діяльності Й. Бенцінга немає змоги встановити матеріали стосовно вивезення бібліотек вермахтом.

Уявлення про масштаби реституції дають численні відомості, що містяться в документах архіву НБУВ за 1944 р. Так, Наркомату закордонних справ УРСР був частково повернутий, а частково укомплектований фонд у 5 тис. книжок; Наркомату освіти УРСР було повернуто 4 тис. книжок і журналів та доукомплектовано 1117 кн.; бібліотеку ЛКСМУ повністю укомплектовано з дублетного фонду; 5 тис. кн. повернуто Науково-технічній бібліотеці; Наркомату харчової промисловості УРСР – 60 кн., а місцевому комітету цього ж Наркомату – 204 кн.; місцевому комітету Наркомату місцевої промисловості УРСР – 1823 кн.; Палацу культури хлібопекарської промисловості – 6880 кн.; Держплану УРСР – 983 кн. та архів; курсам партпрацівників – 11517 кн.; Округу Червоної Армії – 2838 кн.¹⁸⁸

За офіційними даними, відділ комплектування БАН в 1944 р. здійснював величезну діяльність з повернення матеріалів численним академічним інститутам й установам АН УРСР. Серед них передусім: Відділ суспільних наук (28 кн.), Інститут літератури, історії, фольклору та мовознавства АН УРСР¹⁸⁹ (76487 кн. і рукописна збірка), а після реорганізації – Інститут історії АН УРСР (695 кн., 192 пак. рукописів); Інститут мовознавства (337 рукописних матеріалів); Інститут експериментальної біології та патології (3266 кн.); Науково-методичний кабінет бібліотекознавства АН УРСР (900 кн.); Агробіостанція (125 кн.). Інститут єврейської культури (171 кн.); Інститут фізики (12840 кн. і 47 пак. рукописів); Інститут математики (11150 кн.); Інститут електрозварювання (6027 кн. і 1286 проєктів); Інститут будівельної механіки (11012 кн.); Інститут економіки (385 кн.); склад Академії наук, де зберігалися видання Академії (137 тис. кн.)¹⁹⁰.

У 1945 р. з дублетних фондів БАН передано іншим бібліотекам за постановою уряду: до західних областей – 30869 кн., до університету м. Ужгорода – 1548 кн., до Київського держуніверситету – 3198 кн., до Бібліотеки ім. ВКП(б) – 4457 кн., власникам з автографами – 11556 кн., обмін становив – 13548 кн.¹⁹¹

До БАН у травні 1945 р. було повернуто: з Польщі – 26550 кн. (із Кракова), 7 вагонів через Москву (745 тек), з Румунії – 3 вагони. З Бухареста та Кракова БАН отримала затримані під час воєнних дій вагони з книжками з бібліотек Києва: 11431 кн., 1360 арк. графіки, 195 стародруків, 415 тек рукописів, 1546 географічних та історичних карт¹⁹². Літературу було посортовано за штампами і передано власникам бібліотек.

Протягом серпня–жовтня 1946 р. бібліотека одержала 13 вагонів з радянською літературою та газетами, які під час тимчасової окупації було вивезено нацистами. Безпосередньо з Німеччини, з Рьосселя (Rössel), прибуло три машини (10 тис. кн.)¹⁹³

БАН у 1946 р. здійснювала величезну роботу стосовно фонду концентрації. Після передач 1944–1945 рр. він мав 1 млн. 748 тис. 719 прим. книжок, брошур, газет, графіки, нотних видань, плакатів, листівок тощо¹⁹⁴.

Отже, втрати періоду окупації були надзвичайно значними. У ХХ ст., вперше у 1917–1920 рр., вдруге – під час війни, зокрема окупації 1941–1944 рр., український національний бібліотечний фонд зазнавав руйнації та перерозподілу, вивезення та знищення.

¹ *Долінський О.В., Дубик М.Г., Себта Т.М., Сохань О.В.* Доля українських культурних цінностей в роки Другої світової війни в рамках Бременського проекту "Доля переміщених радянських скарбів мистецтв під час і після Другої світової війни" // Національна архівна інформаційна система "Архівна та рукописна україніка": Зб. наук. праць. – К., 1996. – Вип.1. – С. 175–189; *Грімстед П.К.* Доля українських культурних цінностей під час Другої світової війни: Винищення архівів, бібліотек, музеїв / За участю Боряка Г. – 2-е вид. – Л., 1992; *Вона ж.* Нищення українських музеїв, архівів, бібліотек у роки Другої світової війни / За участю Боряка Г. // Пам'ятки України. – 1994. – № 3/6. – С. 92–105; *Боряк Г., Дубик М., Маковська Н.* Нацистське золото в Україні: в пошуках архівних свідчень. – К., 1998–1999. – Вип. 1–2.; Дніпропетровські архіви, музеї, бібліотеки в роки Другої світової війни: Анот. перелік документів і матеріалів / Упоряд. Д. Мешков. – К., 2000.

² *Дубик М.* Хто руйнував, хто охороняв: До історії політики окупаційних установ в Україні під час Другої світової війни // Старожитності. – 1995. – № 5/6. – С. 12; До історії архівної діяльності нацистських установ в Україні під час окупації у 1941–1944 рр. Крайове управління архівами, бібліотеками та музеями при Рейхскомісаріаті України // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6. – С. 194 – 198; *Вона ж.* Архіви Києва часів німецької окупації (1941–1943) // Зб. праць молодих вчених і аспірантів. – К., 1997. – С. 519–542; *Вона ж.* Архівна справа в окупованій Україні (1941–1944): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 1997; Схема справ Крайово-

го управління архівами, бібліотеками та музеями при Рейхскомісаріаті України (1944 р.) // Арх. України. – 1995. – № 1/3. – С. 35–41.

³ *Сєбта Т.* Колекція документів ШТАЗІ як джерело дослідження долі українських культурних цінностей під час Другої світової війни // Арх. України. – 1995. – № 1/3. – С. 69–76; *Вона ж.* Київська частина матеріалів Айнзацштабу рейхсляйтера Розенберга // Арх. України. – 1997. – № 1/6. – С. 53–73; *Вона ж.* Документи Айнзацштабу рейхсляйтера Розенберга про діяльність в українських бібліотеках під час нацистської окупації (1941–1944) // Наук. зап. : Зб. праць молодих вчених та аспірантів / НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1999. – Т. 4. – С. 398–412; *Вона ж.* Архівні джерела про українські культурні цінності, вивезені нацистами в роки II світової війни : Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2000. – 20 с.

⁴ *Королевич Н.Ф.* Бібліографія в Українській РСР у період Великої Вітчизняної війни // Українська радянська бібліографія. – К., 1980. – С. 87–91; *Гімальдінова З.В.* Бібліотеки України в роки Великої Вітчизняної війни // Бібліотекознавство і бібліографія. – 1985. – Вип. 25. – С. 10–16; *Гімальдінова З.В.* Бібліотечна справа на Україні у період Великої Вітчизняної війни (1941–1945): Лекції для студентів з курсу “Історія бібліотечної справи в СРСР”. – Х., 1963. – 35 с.

⁵ Див.: Матеріали круглого столу «Проблеми вивчення архівних матеріалів “Оперативного штабу Рейхсміністерства окупованих областей Сходу Розенберга”. – К., 1994. – Вип. 5; Матеріали національного семінару “Проблеми повернення національно-культурних пам’яток, втрачених або переміщених під час Другої світової війни”. Чернігів, вересень 1994. – К., 1996. – Вип. 6. Можна назвати оглядову статтю, написану на основі опублікованих джерел: *Лазаренко Ю. І.* Доля бібліотек під час Другої світової війни // Бібл. вісн. – 1995. – № 6. – С. 8–10.

⁶ *Александрова О.* Попередні підсумки діяльності бібліотеки по розшуку втрачених книжкових фондів // Повернення культурного надбання України: Проблеми, завдання, перспективи. – К., 1996. – Вип. 6. – С. 238–242; *Вона ж.* Потери библиотек Украины: Проблемы выявления и поиска // Сумеснае выкарыстанне бібліятэчных збораў. – Минск, 1996. – С. 92–98.

⁷ Серед таких видань передусім слід згадати видання: *Komorowski M.* Deutsche Bibliothekspolitik in der Sowjetunion (1941–1944) // Bibliotheken während des Nationalsozialismus / Hrsg. v. P. Vodosek, M. Komorowski. – Wiesbaden : Kommission bei Otto Harrassowitz, 1989. – S. 475–484; Müller N. Okkupation, Raub, Vernichtung: Dokumente zur Besatzungspolitik der faschistischen Wehrmacht auf sowjetischem Territorium 1941 bis 1944. – Berlin: Militärverlag der DDR, 1980. – 431 S.

⁸ *Hartung U.* Raubzüge in der Sowjetunion: Das Sonderkommando Kunsberg 1941–1943. – Bremen: Ed. Temmen, 1997. – 135 S.; “Betr.: Sicherstellung”: NS-Kunstraub in der Sowjetunion / Wolfgang Eichwede, Ulrike Hartung (Hrsg.). – Bremen: Ed. Temmen, 1998. – 264 S.

⁹ Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: Документи / Упоряд. І. Лосієвський та ін. – К., 1997. – 102 с.; Україна в Другій світовій війні у документах: Зб. нім. арх. матеріалів / Упоряд. В. Косик. – Львів, 1997. – Т. 1.

¹⁰ *Малолєтова Н.І., Дубровіна Л.А.* Нацистська бібліотечна політика у період окупації Києва у 1941–1943 рр. і доля книжкових фондів Бібліотеки Академії наук УРСР // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 5. – С. 139–172.

¹¹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 50–50 зв.; ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 57–58 зв.; Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні : Зб.

документів і матеріалів – К., 1963. – С. 14–15, 30–31; Промова гауляйтера Еріха Коха // Нове укр. слово. – 1943. – 4 бер. – Ч. 74.

¹² Преступные цели-преступные средства. Документы об оккупационной политике фашистской Германии на территории СССР (1941–1944 гг.). – М., 1985. – С. 48.

¹³ Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. – К., 1963. – С. 14–16.

¹⁴ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 22, спр. 33, арк. 1–2; ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 2, спр. 22, арк. 19, 24.

¹⁵ Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. – С. IX–X.

¹⁶ Там само. – С. 30–31.

¹⁷ ЦДАГО України, ф. 4620, оп. 3, спр. 239, арк. 12–14.

¹⁸ Там само, ф. 3206, оп. 2, спр. 19, арк. 16–18; оп. 5, спр. 27, арк. 72–73.

¹⁹ Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. – С. 53.

²⁰ ЦДАВО України, КМФ – 8, оп. 2, спр. 153, арк. 31–33.

²¹ Малолетова Н.І., Дубровіна Л.А. Вказ. праця. – С. 144–145.

²² *Hartung U.* Raubzüge in der Sowjetunion: Das Sonderkommando Künsberg 1941–1943. – S. 23–31; “Betr.: Sicherstellung”; NS-Künstraub in der Sowjetunion. – S. 62.

²³ “Betr.: Sicherstellung”; NS-Kunstraub in der Sowjetunion. – S. 27.

²⁴ *Hartung U.* Raubzüge in der Sowjetunion: Das Sonderkommando Künsberg 1941–1943. – S. 124–125.

²⁵ Ibid. – S. 36.

²⁶ Ibid. – S. 37–40.

²⁷ Ibid. – S. 38.

²⁸ Ibid. – S. 39–40.

²⁹ *Serгеева І.А.* З історії формування колекції єврейської літератури Національної бібліотеки України (1918–1939) // Бібл. вісн. – 1995. – № 6. – С. 15; Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 590, арк. 6.

³⁰ *Hartung U.* Raubzüge in der Sowjetunion: Das Sonderkommando Künsberg 1941–1943. – S. 40.

³¹ ДАКО, ф. Р–2356, оп. 2, спр. 199, арк. 67–67 зв.; ф. Р–2412, оп. 2, спр. 199, арк. 112; ф. Р–2360, оп. 1, спр. 23, арк. 43.

³² *Hartung U.* Raubzüge in der Sowjetunion: Das Sonderkommando Künsberg 1941–1943. – S. 95–96.

³³ Там само. – С. 100.

³⁴ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 73–74; *Hartung U.* Raubzüge in der Sowjetunion: Das Sonderkommando Künsberg 1941–1943. – S. 105, 110.

³⁵ Нюрнбергский процесс над главными немецкими военными преступниками : Сб. материалов : В 3 т. – М., 1965–1966. – Т. 1. – С. 41.

³⁶ “Betr.: Sicherstellung”; NS-Kunstraub in der Sowjetunion. – S. 22–23.

³⁷ Там само. – С. 65; *Себта Т.М.* Архівні джерела про українські культурні цінності, вивезені нацистами в роки II світової війни : Дис. ... канд. іст. наук. – К., 2000. – С. 3–4.

³⁸ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 277–278

³⁹ Там само, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 49; спр. 221, арк. 36; спр. 59, арк. 93–96; *Себта Т.М.* Документи Айнзацштабу... – С. 401.

⁴⁰ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 50–50 зв.; спр. 58, арк. 306–306 зв.; ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 182–184.

⁴¹ Там само, ф. 3676, оп. 1, спр. 141, арк. 258, 270–271.

⁴² Там само, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 183-184, 314–315; ф. 3676, оп. 1, спр. 141, арк. 258, 270–271; *Себта Т. М.* Київська частина матеріалів Айнзацштабу рейхсляйтера Розенберга // Арх. України. – 1997. – № 1/6. – С. 55.

⁴³ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 103–110; спр. 149, арк. 227–229; спр. 225, арк. 155–160; Картотека “Z” Оперативного штабу “Рейхсляйтер Розенберг”. Цінності культури на окупованих територіях Росії, України і Білорусії 1941–1942. / Изд. подг. М.А. Бойцовым и Т.А. Васильевой. – М., 1998. – С. 17.

⁴⁴ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 21, арк. 31–33, 91; спр. 213, арк. 65–71, 128-144; *The Odissey of the Smolensk Archive.* – Pittsburg : The Center of Russian East European Studies; 1995. – P.16; Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: Документи / Упоряд І. Лосієвський та ін. – К., 1997; *Себта Т.М.* Документи Айнзацштабу рейхсляйтера Розенберга. – С. 405–407.

⁴⁵ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 136, арк. 222–231; спр.149, арк. 263–284; ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 211–212; Картотека Z. – С. 28.

⁴⁶ *Grimsted P.K.* *The Odissey of the Smolensk Archive.* – P. 11–13; “Betr.: Sicherstellung”: NS-Kunstraub in der Sowjetunion. – S. 31; ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 22, арк. 174; спр 136, арк. 222–231.

⁴⁷ *Себта Т.М.* Документи Айнзацштабу рейхсляйтера Розенберга. – С. 400.

⁴⁸ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 5, 241–250, 251–260, 261–272.

⁴⁹ Там само, арк. 7–10; 11–15; 223–226; 335–338.

⁵⁰ Там само, оп. 2, спр. 67, арк. 13.

⁵¹ Там само, оп. 5, спр. 4, арк. 71–74, 86–90.

⁵² Там само, арк. 55, 91.

⁵³ Там само, оп. 5, спр. 7, арк. 221.

⁵⁴ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 642, арк. 24–25.

⁵⁵ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 4.

⁵⁶ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 635, арк. 1; ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2,спр. 244, арк. 31; ф. Р-2356, оп. 6, спр.11, арк. 1–5; ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 57–58 зв., 63; спр. 16, арк. 592– 596, 607.

⁵⁷ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 175-6, арк. 4, 9.

⁵⁸ Там само, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 244, арк. 2.

⁵⁹ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 199.

⁶⁰ Там само, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 57–57 зв.; спр. 10, арк. 124, 155.

⁶¹ Там само, спр. 4, арк. 57–58; спр. 16, арк. 459–461.

Йозеф Бенцінг (1904–1981) – на початку своєї діяльності тимчасово підпорядковувався Оперативному штабу Розенберга, спеціаліст з романської філології; 1934–1945 – працівник Пруської державної бібліотеки; 1946–1966 – працював у Бібліотеці Університету в Майнці. Проводив велику дослідницьку роботу з історії німецького книгодрукування, передусім XVI ст. Розробив науково-теоретичні передумови для “Зведеного каталогу німецькомовного друку XVI ст.” // *Deutsche biographische Enzyklopädie.* – München : Saur, 1995.– Bd. 1.– S. 432.

⁶² ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4; арк. 4–14, 17–21, 53–54, 71–74, 97; спр. 7, арк. 219–222, 282–286, 361–365; спр. 8, арк. 413; спр. 10, арк. 155.

⁶³ Там само, спр. 4, арк. 17–21.

⁶⁴ Там само, ф. 3676, оп.1, спр. 228, арк. 213.

⁶⁵ Там само, спр. 50а, арк. 10–14; спр. 228, арк. 213, 216; ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 417.

⁶⁶ Там само, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 155–157.

⁶⁷ ДАКО, ф. Р–2356, оп. 1, спр. 51, арк. 3; Р–2356, оп. 6, спр. 175-б, арк. 9; ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 85, арк. 11; ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 317.

Будинок Бібліотеки розміщувався по вул. Маловасильківській, 13 і був побудований у 1898 р. як хоральна синагога. Діяла до 1926 р. Після цього там знаходився Клуб кустарів та ремесел одинаків, профспілка взуттєвників. Перед війною – книгосховище Центральної єврейської бібліотеки ім. Вінчевського. З 1948 р. – Державний єврейський театр юного глядача (*Ковалинський В.* Меценаты Кнева. – К., 1998. – С. 215–216). Під час німецької окупації був зареєстрований як Бібліотека ім. Вінчевського та Бюро естради, музики та цирку (з дозволу Штадткомісаріату на існування деяких організацій у м. Києві).

Моріц Вінчевський – Ліпе Бенціон Новахович (1856–1932), єврейський письменник, член соціал-демократичної партії Німеччини (з 1877 р. ?), компартії США з 1921 р., мешкав у Росії, Німеччині, США // *Краткая еврейская энциклопедия.* – Иерусалим, 1976. – Т. 1. – Стб. 676. У деяких опублікованих матеріалах наводяться не зовсім точні відомості щодо цієї бібліотеки (зокрема, див.: *Рогова А.Л.* Матеріали про діяльність Центральної єврейської бібліотеки ім. Вінчевського // *Єврейська історія та культура в Україні.* – К., 1994. – С. 129-132).

⁶⁸ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 485 – 488.

⁶⁹ Там само, спр. 48, арк. 54–58.

⁷⁰ Там само, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 7, 305, 346–347.

⁷¹ Там само, спр. 16, арк. 617–618. Як нам вдалося встановити за післявоєнними документами, вона була збережена співробітником Інституту біохімії Масленковим, який зміг зібрати близько 100 тис. прим. у його приміщення. – Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 637, арк. 63.

⁷² ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 616–617зв.

⁷³ Там само, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 80–83 зв., 280–280 зв..

⁷⁴ Там само, ф. 3676, оп. 2, спр. 1, арк. 4–6, 40–57

⁷⁵ ДАКО, ф. Р–2412, оп. 2, спр. 244, арк. 1–4; ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 245, 275–279, 314; спр. 4, арк. 92; Див. детальніше: *Малолетова Н.І., Дубровіна Л.А.* Вказ. праця.

⁷⁶ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 217, 220, 223, 241, 280, 329–380; спр. 18, арк. 2-6, 329–416; ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 49, 81.

⁷⁷ Там само, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 46–47, 55–56, 95.

⁷⁸ Там само, арк. 621–625.

⁷⁹ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 635, арк. 1–5; спр. 645, арк. 6.

⁸⁰ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 586.

⁸¹ Там само, арк. 626–626 зв., 641–642, 645–647.

⁸² Там само, спр. 10, арк. 124, 155–155 зв.

⁸³ Там само, арк. 154; спр. 8, арк. 73–73 зв.

⁸⁴ Там само, спр. 8, арк. 413–415.

⁸⁵ Там само, спр. 4, арк. 192–194.

⁸⁶ Там само, спр. 8, арк. 68–70; спр. 10, арк. 155–155 зв.

⁸⁷ Там само, спр. 16, арк. 128–129.

⁸⁸ Там само.

⁸⁹ Там само.

⁹⁰ Там само, арк. 445; спр. 10, арк. 194.

⁹¹ Кількість відвідувань коливалася: за липень – 1054 відвідувань і видано 3678 книг; за червень – 1103, видано 4113 книг. – Там само, спр. 7, арк. 282–286.

⁹² Там само.

⁹³ Там само, арк. 193–194; Архів НБУВ, оп. 1, спр. 635, арк. 1–5; спр. 645, арк. 6.

⁹⁴ Там само.

⁹⁵ Після війни частину матеріалів, за бажанням власників, було повернуто. Див. ст.: Частину награбованої німцями академічної літератури повернуто її власникам // Віст. АН УРСР. – 1944. – № 3/4. – С. 79–81.

⁹⁶ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 635, арк. 1–5.

⁹⁷ *Дубровіна Л.А.* М. В. Геппенер – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В.І. Вернадського АН України // Укр. археогр. щорічник. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 32–36.

⁹⁸ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 651; Архів НБУВ, оп. 1, спр. 635, арк. 4–9.

⁹⁹ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 591.

¹⁰⁰ Там само, ф. 3676, оп. 1, спр. 39, арк. 1–4; спр. 50а, арк. 10–13; спр. 54, арк. 34, 98, 100; спр. 221, арк. 155–157, 193. Центральна бібліотека Hohe Schule знаходилася в австрійському містечку Танценберзі; у Франкфурті-на-Майні було засновано спеціальне відділення Hohe Schule під назвою “Відділення для вивчення єврейського питання”, куди надходили книги з основних єврейських колекцій Європи. Див.: *Грімстед П.К., Боряк Г.* Доля українських культурних цінностей. – С. 23.

¹⁰¹ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 221–221 зв.

¹⁰² Там само, спр. 7, арк. 224.

¹⁰³ Там само, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 36–40; спр. 51, арк. 5, 100.

¹⁰⁴ Там само, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 250.

¹⁰⁵ Там само, арк. 15–16; спр. 1, арк. 1.

¹⁰⁶ Там само, спр. 8, арк. 9; *Грімстед П.К., Боряк Г.* Доля українських культурних цінностей. – С. 23–24, 61. У цьому виданні опубліковано у додатках серію документів періоду Кам'янця-Подільського та Опави.

¹⁰⁷ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 2–6 зв., 114–115, 180. Після Троппау частину матеріалів було повернуто Україні (можливо, рукописи потрапили до ЦДІАК України), але повністю доля книжок та мистецьких матеріалів з цих 10 ящиків з літературою Бібліотеки не відома.

¹⁰⁸ Там само, ф. 3676, спр. 51, арк. 69.

¹⁰⁹ Там само, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 196.

¹¹⁰ Там само, арк. 200–201.

¹¹¹ Там само, ф. 3676, спр. 51, арк. 69–70.

¹¹² “Betr.: Sicherstellung”... – S. 34, 75.

¹¹³ *Форостівський Л.* Київ під ворожими окупаціями. – Буенос-Айрес, 1952. – С. 20–31.

¹¹⁴ *Величківський М.* Сумні часи німецької окупації (1941–1944 рр.) // Визвольний шлях. – 1965. – Р. 18, кн. 1. – С. 44–45.

¹¹⁵ Преступные цели – преступные средства. – М., 1985. – С. 257.

¹¹⁶ *Городиський З.* Українська національна рада у Києві // На зов Києва. – К, 1993. – С. 270, 272; *Сулятицький С.* Перші дні в окупованому Києві // Там само. – С. 190.

¹¹⁷ *Верба І.В.* Олександр Оглоблин та його внесок в українську історіографію 1920–1940-х років : Дис. ... д-ра іст. наук. – К., 2000. – С. 266.

¹¹⁸ *Величківський М.* Указ. праця – С. 45–50.

¹¹⁹ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 166, арк. 2–3; спр. 172, арк. 12–13; *Верба І.В.* Спроби відновлення Української Академії наук у Києві (кінець 1941 – середина 1942 р. // *Укр. історик.* – 1995. – № 1/4. – С. 87–89.

¹²⁰ *Укр. слово.* – 1941. – 17 жовт. (Ч. 33). – С. 4; 7 листопа. (Ч. 51). – С. 1; 8 листоп. (Ч. 52). – С. 4; 16 листоп. (Ч. 59). – С. 4; 6 груд. (Ч. 75). – С. 4; 13 груд. (Ч. 81). – С. 3.

¹²¹ *Величківський М.* Указ. праця. – С. 296–297.

¹²² ДАКО, ф. Р-2412, оп.1, спр. 27, арк. 14.

¹²³ Постанова Київської міської управи № 244 від 11 грудня 1941. – ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 1, арк. 10. Постанову від 17 жовтня було надруковано в газеті «Українське слово» 9 листоп. 1941 р.

¹²⁴ Там само, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 175-б, арк. 8; спр. 181, арк. 1; ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк. 36.

¹²⁵ Збереження бібліотечного фонду // *Укр. слово.* – 1941. – 12 листоп. (№ 55).

¹²⁶ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 2, спр. 67, арк. 14–24.

¹²⁷ ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 144, арк. 13.

¹²⁸ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 128–129.

¹²⁹ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 31, 33–38.

¹³⁰ Там само, спр. 183, арк. 24; спр. 189, арк. 8, 14.

¹³¹ Там само, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк. 28–29.

¹³² Там само, арк. 63; спр. 9, арк. 57–58.

¹³³ У документах ініціалів не знайдено.

¹³⁴ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 181, арк. 2, 14; спр. 183, арк. 24.

¹³⁵ Там само, спр. 1, арк. 1, 3; ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк. 72.

¹³⁶ Там само, спр. 11, арк. 1–5.

¹³⁷ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 54.

¹³⁸ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр.184, арк. 9; ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 361–365.

¹³⁹ ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк. 138.

¹⁴⁰ Там само, арк. 169, 170.

¹⁴¹ Там само, арк. 212.

¹⁴² Там само, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 46.

¹⁴³ Там само, спр. 1, арк. 10; спр. 183, арк. 33; ф. Р-2412, оп. 2, спр. 2, арк. 57.

¹⁴⁴ Там само, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 10–15.

¹⁴⁵ Там само, арк. 29–30.

¹⁴⁶ Там само, спр. 186, арк. 4.

¹⁴⁷ Там само, арк. 5–6.

¹⁴⁸ Там само.

¹⁴⁹ Там само, спр. 189, арк. 11, 13.

¹⁵⁰ Там само, спр. 185, арк. 39.

¹⁵¹ Там само, арк. 20–21.

¹⁵² Там само, арк. 4–9; спр. 189, арк. 15.

¹⁵³ Там само, арк. 44–44 зв.

¹⁵⁴ Там само, спр. 185, арк. 40. У документах ініціалів не знайдено.

- ¹⁵⁵ ЦДАВО України, ф. 3205, оп. 5, спр. 4, арк. 7.
- ¹⁵⁶ Там само, арк. 5.
- ¹⁵⁷ Там само, арк. 8.
- ¹⁵⁸ Там само, арк. 11–14, 356–357.
- ¹⁵⁹ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 12, 15, 17–18, 20–21, 23–24, 27–27 зв., 31, 34–36.
- ¹⁶⁰ Там само, арк. 28–28 зв.
- ¹⁶¹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 30–33.
- ¹⁶² Там само, арк. 16–20.
- ¹⁶³ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 46, 50.
- ¹⁶⁴ Там само, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 244, арк. 1–4.
- ¹⁶⁵ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 635, арк. 1–5; спр. 645, арк. 6.
- ¹⁶⁶ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7 та спр. 16.
- ¹⁶⁷ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 175-б, арк. 1; спр. 181, арк. 18–23.
- ¹⁶⁸ Там само, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 176, арк. 2; ф. Р-2412, оп. 1, спр. 27, арк. 83.
- ¹⁶⁹ Нове укр. слово. – 1942 р. – 18 липня.
- ¹⁷⁰ Музей-Архів переходової доби. Пофондовий путівник / Уклад. О. Белая. – К., 2002. – Арк. 8–9; *Гирич І.* Київський музей переходової доби (1942) // Укр. історик. – 1998. – Т. 35, № 1/4. – С. 192–196.
- ¹⁷¹ ЦДАВО України ф. 3206, оп. 5, спр. 1, арк. 88–91. На жаль, підпису на копії цього звіту немає. Проте деякі дослідники, зокрема М.В. Коваль, стверджують, що цей звіт був підготовлений Й. Бенцінгом (Укр. іст. журн. – 1993. – № 11/12. – С. 33).
- ¹⁷² ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 1, арк. 84–87.
- ¹⁷³ Музей-Архів переходової доби... – С. 11–12.
- ¹⁷⁴ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 183, арк. 40–40 зв.
- ¹⁷⁵ там само, арк. 1–3, 33–33 зв.
- ¹⁷⁶ Там само, спр. 184, арк. 87.
- ¹⁷⁷ Там само, спр. 183, арк. 36, спр. 184, арк. 101.
- ¹⁷⁸ Там само, спр. 184, арк. 54–54 зв.
- ¹⁷⁹ Там само, спр. 185, арк. 32.
- ¹⁸⁰ Там само, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 199, арк. 67–67 зв.
- ¹⁸¹ Там само, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 40–43, 45, 48, 107.
- ¹⁸² *Косик В.* Україна і Німеччина у Другій світовій війні – Париж та ін., 1993. – С. 226–227, 559; Історія застерігає. Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни. – К., 1986. – С. 72.
- ¹⁸³ ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 181, арк. 64–67 зв.
- ¹⁸⁴ Там само, спр. 182, арк. 26; спр. 185, арк. 4–9; спр. 189, арк. 15.
- ¹⁸⁵ Там само, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 244, арк. 11–42; ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 62–63.
- ¹⁸⁶ Про склад та історію цих фондів див. відповідні розділи: *Дубровіна Л.А., Онищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, 1918–1941. – К., 1998.
- ¹⁸⁷ Архів НБУВ, оп. 1, спр. 644, арк. 21–36; 643, арк. 22–24.
- ¹⁸⁸ Об'єднаний Інститут історії літератури і мови існував до 17 липня 1941 р. – Постанова Ради Народних Комісарів Української РСР № 810 від 7 липня 1944 р., м. Київ "Про структуру Академії наук УРСР" // Вісті АН УРСР. – 1944. – № 3/4. – С. 5–7.

¹⁸⁹ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 643, арк. 28, 34.

¹⁹⁰ Там само, спр. 659, арк. 69, 74.

¹⁹¹ Там само, арк. 86.

¹⁹² Там само, спр. 670, арк. 76; спр. 657, арк. 43.

¹⁹³ *Дубровіна Л.А.* Фонди Бібліотеки Академії наук УРСР та її філій у кінці 1943 — на початку 1948 рр.: перерозподіл між бібліотеками, установами, приватними особами // Библиотечное дело й краеведение : Сб. науч. тр. — Киев; Симферополь, 2000. — С. 27-40.

¹⁹⁴ Арх. НБУВ, оп. 1, спр. 670, арк. 2, 32–35.

Т. М. Себта

ОПЕРАТИВНИЙ ШТАБ РЕЙХСЛЯЙТЕРА РОЗЕНБЕРГА ТА ЙОГО БІБЛІОТЕЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Наше дослідження^{*1} висвітлює діяльність в бібліотеках України однієї з найбільших грабіжницьких організацій Третього рейху, яка планомірно і цілеспрямовано з метою дослідження культурної спадщини “ворогів націонал-соціалізму” – євреїв, масонів та більшовизму вивозила різноманітні культурні цінності з окупованих країн Європи, – Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей (Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg für die besetzten Gebiete – далі Оперативний штаб)¹.

Діяльність Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга завжди розглядалася дослідниками в рамках проблеми культурного пограбування нацистами країн Західної та Східної Європи під час Другої світової війни². Доля радянських культурних цінностей у цей період присвятила свої численні праці Патриція Кеннеді Грімстед³, в яких серед іншого висвітлювалась і діяльність Оперативного штабу. Наприклад, у монографії “The Odyssey of the Smolensk Archive”⁴ авторка в окремих розділах висвітлила діяльність Східної бібліотеки Розенберга, що створювалась Оперативним штабом протягом 1941–1943 рр., Інституту дослідження єврейського питання у Франкфурті-на-Майні та Центральної бібліотеки Вищої школи, матеріали для яких також відбиралися Оперативним штабом.

У своїй останній великій монографії „Trophies of War and Em-

^{*1} В основу даної публікації покладена стаття: Себта Т. Документи Айнзацштабу рейхсляйтера Розенберга про діяльність в українських бібліотеках під час нацистської окупації (1941–1944) // НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – 1999. – Т. 4. – С. 398–412.

pire: The Archival Heritage of Ukraine, World War II, and the International Politics of Restitution” Патриція Кеннеді Грімстед опрацювала величезний масив документів та досліджень з питання вивезення українських культурних цінностей, головне архівних, бібліотечних, під час Другої світової війни та їхньої реституції по війні. Дослідниця детально висвітлила правові аспекти реституції, опублікувала у додатку ряд міжнародних документів, що регулюють реституційні процеси у світі та окремих країнах.

Історію організації нацистського пограбування культурних цінностей в окупованих областях колишнього Радянського Союзу та реституційних процесів після війни висвітлює ряд публікацій (збірники статей, документів, монографія), підготовлених у Дослідному центрі Східної Європи при Бременському університеті⁵ (Forschungsstelle Osteuropa an der Universität Bremen), співробітники якого в 90-х роках минулого століття досліджували тему переміщення радянських культурних цінностей під час Другої світової війни.

Серед публікацій, що з’явилися в рамках зазначеної теми, слід назвати статтю Габрієли Фрайтаг та Андреаса Гренцера, “Практика німців щодо радянських культурних цінностей під час Другої світової війни: Один із аспектів націонал-соціалістичної окупаційної політики”⁶. В ній мова йде про нацистські організації, діяльність яких була тісно пов’язана з долею культурних цінностей, і серед них, звичайно, Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга. Автори висвітлили створення та завдання Оперативного штабу, його структуру на східних окупованих територіях, конкуренцію з іншими нацистськими організаціями, в компетенції яких також знаходилися культурні цінності.

Долю українських бібліотек та їхніх фондів під час Другої світової війни в останнє десятиріччя минулого століття досліджували в своїх публікаціях як українські, так і польські, німецькі історики⁷. Щоправда, зарубіжні автори українські бібліотеки в своїх дослідженнях розглядали як складову частину радянських.

Початок діяльності та завдання Оперативного штабу

Оперативний штаб був створений після захоплення нацистською Німеччиною у травні–червні 1940 р. Люксембурга, Голландії, Бельгії та Франції. З окупацією цих країн до рук нових господарів потрапили численні політичні, ідеологічні матеріали, велика кількість різноманітних культурних цінностей в бібліотеках, архівах, музеях

як державної, так і приватної власності, чії господарі покинули свої країни, рятуючись від нацистського наступу. Все це становило не тільки велику цінність і значний інтерес для нацистської Німеччини, а й потребувало захисту, догляду та управління.

У зв'язку з цим 5 липня 1940 р. був виданий за розпорядженням фюрера наказ шефа Верховного командування вермахту (№ 2850/40 g Adj. Chef OKW), у якому рейхсляйтеру Розенбергу⁸ доручалося досліджувати державні бібліотеки, архіви, канцелярії вищих церковних установ та масонських лож на предмет цінних для Німеччини видань і матеріалів, направлених проти неї політичних документів та конфісковувати заслуговуючий на увагу матеріал⁹. На основі цього наказу А. Розенберг 17 липня 1940 р. створив так званий "Оперативний штаб служб рейхсляйтера Розенберга для окупованих західних областей і Нідерландів"¹⁰, який згодом був перейменований на "Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей".

Численні накази Верховного командування вермахту, вищих керівників рейху про завдання Оперативного штабу¹¹ були остаточно підсумовані в наказі фюрера від 1 березня 1942 р.: "Євреї, масони та інші, пов'язані з ними, ідейні противники націонал-соціалізму, є винуватцями теперішньої, направленої проти рейху війни. Планомірна ідеологічна боротьба проти цих сил є важливим завданням війни". Його виконання фюрер поклав на Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга з наданням йому права "...матеріали бібліотек, архівів, лож та інших ідеологічних і культурних установ усіх видів досліджувати і для ідейних завдань НСДАП¹² та майбутніх наукових досліджень Вищої школи конфісковувати"¹³.

Згідно з цим завданнями Оперативного штабу були:

а) *збирання матеріалів щодо "ідейних противників націонал-соціалізму"* – означало створення бібліотек або інших інститутів з фондами книг, періодики, фільмів, плакатів, платівок, фотографій, картин з питань юдаїзму, масонства та більшовизму;

б) *знищення матеріалів "ідейних противників націонал-соціалізму"* (книжок, документів, картин, плакатів, фільмів і т.д.), що не були відібрані Оперативним штабом для своїх цілей і могли б слугувати "ідейним противникам";

в) *ідеологічна боротьба*, під якою мався на увазі аналіз зібраних матеріалів і написання на основі нього різноманітних довідок з питань "більшовизму", юдаїзму, масонства, що мали використовуватися в цілях нацистської пропаганди¹⁴.

У рамках виконання цих завдань Оперативним штабом була створена так звана Східна бібліотека Розенберга (Ostbücherei Rosenberg), яка мала стати бібліотечним центром з історії та культури народів, які населяли т. зв. "східний простір" – росіян, українців, білорусів, прибалтійських народів, а також центром дослідження ідей та практики „більшовизму”.

При виконанні третього пункту завдань Оперативний штаб велику увагу приділяв написанню на основі зібраних матеріалів різноманітних статей інформаційного, науково-довідкового характеру з економіки, політики, історії, науки, культури, охорони здоров'я тощо, в першу чергу Радянського Союзу, а також усіх тих окупованих країн Європи, де діяли підрозділи Оперативного штабу. Написані статті, викладені в них факти та цифри використовувалися пропагандистськими службами. До роботи над цими статтями, як правило, залучалися місцеві вчені, спеціалісти, журналісти. Написані ними статті, дослідження, рецензії на книги та публікації склали так званий "Архів Оперативного штабу", що в середині 1944 р. налічував лише з тематики Радянського Союзу близько 3000 робіт¹⁵. У документації Оперативного штабу ці роботи називаються "розробками" (Ausarbeitungen), що у нашому розумінні означає дослідження науково-довідкового характеру. Обсяг цих досліджень міг бути від десяти до кількох сотень сторінок¹⁶.

Діяльність Оперативного штабу була підпорядкована також інтересам партійного відомства Розенберга, яке мало назву „Уповноважений фюрера у справі нагляду за загальним духовним та ідейним навчанням і вихованням у НСДАП” та Вищої школи.

Призначення у січні 1934 р. рейхсляйтера Розенберга уповноваженим фюрера у справі нагляду за загальним духовним та ідейним навчанням і вихованням у НСДАП (Beauftragte des Führers für die Überwachung der gesamten geistigen und weltanschaulichen Schulung und Erziehung der NSDAP) окреслило сферу компетенції рейхсляйтера Розенберга – культура, наука та ідеологія. Це спричинило створення однойменного відомства Розенберга „Уповноважений фюрера...”, яке мало у своєму складі такі відділи: навчання (Lehrplanung), світоглядної інформації¹⁷ (Weltanschauliche Information), літератури (Schriftumspflege), науки (Wissenschaft), прадавньої історії (Vorgeschichte), мистецтва (Kunstpflege), Культурно-політичний архів (Kulturpolitisches Archiv), музики (Musik) та образотворчого мистецтва (Bildende Kunst)¹⁸. Під час Другої світової війни цими відділами формувалися т. зв. зондерштаби з

однойменними назвами спеціально для роботи в окупованих країнах в рамках Оперативного штабу.

Оперативний штаб обслуговував також інтереси Вищої школи (Hohe Schule). Її проект розробив А. Розенберг ще наприкінці 30-х років, що був схвалений фюрером. За його розпорядженням від 29.01.1940 р. Вища школа мала стати "центром націонал-соціалістичного дослідження, навчання та виховання". Вона повинна була проводити дослідження в галузі генетики, релігієзнавства, мистецтвознавства, філософії, з расового питання, походження та історії арійської нації і т.д.¹⁹ Створити Вищу школу планувалося по війні, а для підготування ґрунту для її створення рейхсляйтеру Розенбергу доручалося "провести дослідницькі підготовчі роботи та створити бібліотеку"²⁰. Як результат, у рамках Вищої школи було створено ще у 1939 р. Центральну бібліотеку Вищої школи (Zentralbibliothek der Hohen Schule) та цілу низку науково-дослідних інститутів, першим з яких був Інститут дослідження єврейського питання (Institut zur Erforschung der Judenfrage), що офіційно відкрився 26.03.1941 р. у Франкфурті-на-Майні²¹.

Для наукових досліджень обох названих відомств рейхсляйтера Розенберга – "Уповноваженого фюрера у справі нагляду за загальним духовним та ідейним навчанням і вихованням в НСДАП" та Вищої школи, Оперативний штаб мав забезпечувати зв'язок німецьких наукових інститутів з місцевими інститутами, вченими та результатами їхніх досліджень шляхом направлення в окуповані області німецьких учених з конкретними завданнями або відправки наукового матеріалу до рейху в розпорядження німецьких інститутів. Для цього Оперативний штаб співпрацював з т. зв. зондерштабами, що формувалися окремими відділами відомства рейхсляйтера Розенберга "Уповноважений фюрера...". Як вже говорилося, зондерштаби мали ті ж самі назви, що і відділи, які їх формували. Наприклад, зондерштаби: світоглядної інформації, літератури, науки, прадавньої історії, музики, образотворчого мистецтва і т. д.

За весь час діяльності Оперативного штабу кількість зондерштабів, які співпрацювали з ним, не була постійною. В 1945 р. при Оперативному штабі діяло 8 зондерштабів²², а всього за 6 років існування Оперативного штабу з ним співпрацювало 15 зондерштабів²³, їх співробітниками були висококваліфіковані спеціалісти – досвідчені науковці, доктори, професори. Вони проводили огляд, робили оцінку об'єктів культури і науки, відповідали за їхнє збереження, а також здійснювали відбір предметів культури для ви-

везення їх до Німеччини не тільки з точки зору їхнього значення для завдань Оперативного штабу, але й художньої або наукової цінності. Як правило, зондерштаби не займалися вивезенням культурних цінностей, хоча були винятки, коли деякі з них самі організували вивезення відібраних предметів і колекцій²⁴.

У цілому численні завдання Оперативного штабу в рамках Вищої школи та відомства “Уповноважений фюрера...” слугували одній із головних ідеологічних цілей націонал-соціалізму – обґрунтування на основі зібраних та опрацьованих матеріалів “історичної місії” німецького народу на Сході – визволення народів Радянського Союзу від „більшовизму”²⁵.

Співпрацювання з Рейхсміністерством окупованих східних областей

Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга виконував також завдання Рейхсміністерства окупованих східних областей (Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete), що було утворено 17 липня 1941 р.²⁶ на чолі з А. Розенбергом. Ці завдання були викладені рейхсміністром А. Розенбергом в його листах керівнику Оперативного штабу Герхарду Утікалю від 20.08.1941 р.²⁷ і рейхскомісарам Остланду та України – Гінріху Лозе²⁸ і Еріху Коху²⁹ – відповідно від 20.08.1941 р. та 3.10.1941 р.³⁰ Згідно з ними Оперативному штабу доручалося взяти під контроль в рейхскомісаріатах Остланду³¹ та України³² культурні цінності, що могли мати інтерес для “націонал-соціалістичного дослідження”.

Згідно з наказом рейхсміністра А. Розенберга від 7.04.1942 р. Оперативному штабу доручалося здійснювати загальний облік і єдину обробку культурних цінностей і наукових матеріалів бібліотек, архівів, музеїв і науково-дослідних установ, що знаходяться на території Рейхсміністерства окупованих східних областей (далі Рейхсміністерство). Вивезення або переміщення культурних цінностей могло відбуватися тільки з дозволу Оперативного штабу, у виняткових випадках – рейхскомісарів або генералкомісарів з наступним повідомленням Оперативного штабу³³. Документ передбачав широкі повноваження Оперативного штабу в обох рейхскомісаріатах, але в дійсності такими вони не стали.

Оскільки рейхскомісари Е. Кох і Г. Лозе знаходилися в постійному протистоянні зі своїм шефом, демонструючи при кожному зручному випадку своє небажання йому підпорядковуватися та

свою незгоду з ним (особливо свій сепаратизм виявляв рейхскомісар України³⁴), цей наказ рейхсміністра Розенберга, що давав Оперативному штабу необмежені права на підвідомчих рейхскомісарам територіях, існував недовго. Він був автоматично анульований наступним наказом Розенберга від 27.04.1942 р., що заснував при першому політичному відділі Рейхсміністерства Центр обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях (Zentralstelle zur Erfassung und Bergung von Kulturgütern in den besetzten Ostgebieten)³⁵ – (далі “Центр”). Очолити “Центр” доручалося керівнику Оперативного штабу, який мав підпорядковуватися керівникові першого політичного відділу Рейхсміністерства. “Центр” мав відповідно свої представництва і в рейхскомісаріатах у вигляді окремого сектора, що також входив до складу політичного відділу. Одним з важливих завдань Оперативного штабу у зв’язку зі створенням “Центру” було складання Центральної картотеки (Zentralkartei), що повинна була фіксувати стан пам’яток історії, архітектури, установ культури та науки на окупованих „східних територіях”³⁶.

Завдання фюрера та Рейхсміністерства Оперативний штаб мав право виконувати також в областях військового управління³⁷. Це було підтверджено наказами шефа рейхсканцелярії Ламмерса про право Оперативного штабу при виконанні своїх завдань діяти в окупованих областях як цивільного, так і військового управління³⁸. Наказом генерального квартирмейстра сухопутних військ від 30.09.1942 р. згідно з розпорядженням Вищого командування вермахту команди Оперативного штабу були включені в тиллові частини вермахту³⁹.

Підрозділи Оперативного штабу: Головна робоча група України

Оперативний штаб був створений як окрема, самостійна організація рейхсляйтера Розенберга, що належала до його відомства “Уповноважений фюрера...” і фінансувалася НСДАП⁴⁰. Структурно Оперативний штаб складався з Управління штабу⁴¹ (Stabsführung des Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg), що знаходилося в Берліні⁴², а безпосередніми виконавцями завдань Оперативного штабу на окупованих територіях були головні робочі, робочі групи та зондеркоманди. Робочі групи та зондеркоманди контролювали окремі етнічні території, області або міста і, як правило, підпорядковувалися головним робочим групам. В окупованих країнах Західної Європи були організовані три головні робочі групи – Головна робоча група

(Hauptarbeitsgruppe – далі ГРГ) Франції, ГРГ Бельгії та Північної Франції, ГРГ Нідерландів⁴³. На окупованій території Радянського Союзу діяли також три головні робочі групи: ГРГ України, ГРГ Остланду⁴⁴ і ГРГ Центру⁴⁵. Наприкінці війни Оперативний штаб мав 7 головних робочих груп⁴⁶, які контролювали величезну територію Східної, Західної та Південно-Західної Європи. Підрозділи Оперативного штабу не діяли лише в Генерал-губернаторстві⁴⁷ та Протектораті Богемії і Моравії⁴⁸.

Датою створення ГРГ України можна вважати 3 жовтня 1941 р., коли в своєму листі до рейхскомісара України рейхсміністр А. Розенберг повідомив про направлення в Україну робочої групи Оперативного штабу, яка б мала взяти під контроль культурні цінності, що могли становити інтерес для “націонал-соціалістичного дослідження”⁴⁹.

Перші співробітники ГРГ України чисельністю 9 чоловік на чолі з керівником групи гауамтслайтером Францем Зайботом прибули до Києва 18 жовтня 1941 р.⁵⁰ У Києві ГРГ України затрималася ненадовго, під приводом віддаленості міста від південних та східних областей України вона переїхала у листопаді 1941 р. до Херсона, де розмістилася за адресою Готельний провулок, 9⁵¹.

Майбутня структура та завдання ГРГ України були розроблені в 17-ти службових розпорядженнях, що з’явилися в період від 16.11.1941 р. до 17.04.1942 р. За розпорядженням № 2 від 27.11.1941 р. було створено перші дві робочі групи: Західної та Південної України з центрами відповідно у Києві та Херсоні⁵², за розпорядженням № 6 від 21.02.1942 р. – ще дві робочі групи: Східної України та Криму з центрами, відповідно, у Дніпропетровську та Сімферополі⁵³, а за розпорядженням № 13 від 16.03.1942 р. – робочу групу Харкова⁵⁴. За станом на 30 квітня 1942 р. найчисленнішою була робоча група Західної України – 27 чоловік, робоча група Східної України налічувала 9 чоловік, Південної України – 11 чоловік, Криму – 6 чоловік. Всього ГРГ України мала на цей час 53 співробітники⁵⁵.

Діяльність ГРГ України умовно можна розділити на чотири періоди: I період – розгортання діяльності (18.10.1941–30.04.1942); II – основної діяльності в Україні (травень 1942 р. – вересень 1943 р.); III – відступ групи з України (жовтень 1943 р. – січень 1944 р.); IV – завершальний (лютий 1944 р. – 20.10.1944 р.).

За перші півроку діяльності Оперативного штабу в Україні (18.10.1941 р. – 30.04.1942 р.) була створена структура ГРГ України, налагоджені зв’язки з представниками Рейхскомісаріату України,

військової влади та місцевого цивільного управління. В цей період були взяті під контроль, опечатані, оглянуті бібліотеки, архіви, музеї, наукові та навчальні заклади у Києві, Дніпропетровську, Миколаєві, Херсоні та Криму, організована робота по збереженню та обліку їхніх фондів.

Другий період (травень 1942 р. – вересень 1943 р.) – це час активної цілеспрямованої діяльності всіх робочих груп по обліку та відбору літератури для Східної бібліотеки Розенберга, Центральної бібліотеки Вищої школи, юдаїки для Інституту дослідження єврейського питання у Франкфурті-на-Майні, а також огляд нових міст та установ культури України. В цей період Оперативним штабом інтенсивно вивозилися бібліотечні культурні цінності. Масовий вивіз вже не тільки бібліотечних, а й архівних та музейних колекцій починається у серпні–жовтні 1943 р. з початком відступу нацистів з України.

Початок другого періоду поклав переїзд 10 червня 1942 р. управління ГРГ України з Херсону до Києва, яка розмістилася на бульварі Шевченка, 8 (в 1942–1943 рр. – Рівненська вулиця)⁵⁶. З переміщенням центру ГРГ України до Києва робоча група Південної України була ліквідована, і на її місці у Херсоні приблизно до кінця 1942 р. діяв т. зв. зв'язковий центр⁵⁷. Робоча група Східної України переїхала 22.8.1942 р. до Харкова, залишивши у Дніпропетровську свій філіал⁵⁸. У цей період сталися також зміни і в керівництві групи. Новим керівником ГРГ України від 10 серпня 1942 р. було призначено СА-штурмбанфюрера Георга Антона⁵⁹.

На початку грудня 1942 р. робочі групи Західної, Східної України та Криму були переіменовані, відповідно, в робочі групи Києва, Харкова та Сімферополя⁶⁰, в яких разом з філіалом у Дніпропетровську налічувалося в цей час близько 100 співробітників⁶¹. Приблизно у лютому 1943 р. філіал у Дніпропетровську був перетворений на робочу групу⁶². Отже, на початку 1943 р. ГРГ України контролювала територію Східної й Південної України, Криму та південних областей Росії і налічувала чотири робочі групи – Києва, Харкова, Дніпропетровська і Сімферополя та кілька зондеркоманд⁶³, які працювали в різних містах України та Росії. Взагалі кількість робочих груп постійно коливалася, за весь час діяльності ГРГ України у її складі було 5 робочих груп. До названих вище чотирьох робочих груп слід додати робочу групу Херсона, яка діяла у 1941–1942 рр.

Третій період (жовтень 1943 р. – січень 1944 р.) – це час відступу групи на Захід, масового вивозу культурних цінностей, особливо у жовтні–грудні 1943 р., серед яких найбільша частка

припадає на бібліотечні матеріали та колекції з історичних музеїв. Шлях відходу ГРГ України на Захід пролягав по Україні після залишення Києва через Трускавець (5.10–31.10.1943) та Моршин (1.11.1943–24.01.1944)⁶⁴.

Рамки третього періоду діяльності ГРГ України визначили дати, коли Київ залишили керівництво ГРГ України (2.10.1943) та її ар'єргардна команда (19.10.1943)⁶⁵, а також дата від'їзду ГРГ України з Моршина (24.01.1944) у напрямку м. Білостока⁶⁶, що знаменувало собою повний вихід Оперативного штабу з території України.

Цікавими є свідчення документів про діяльність ар'єргардної команди Оперативного штабу у Києві, яка була залишена ГРГ України у складі 5 чоловік спеціально для збереження установ культури від пошкоджень та розкрадання в забороненій зоні⁶⁷. Заборонена зона у Києві була створена 24 вересня 1943 р. військовими, що означало смугу території впродовж правого берега Дніпра шириною 3 км. З цієї зони у Києві 24–26 вересня 1943 р. були відселені місцеві жителі, а також всі нацистські цивільні установи та організації⁶⁸.

Ар'єргардна команда Оперативного штабу була прикріплена до 75-го піхотного дивізіону 7-ї армії і тісно співробітничала з його відділом І-с. У разі пошкоджень шибок, дверей в установах культури в результаті вибухів або пострілів артилерії, що стояла в центрі міста, члени ар'єргардної команди, щоб попередити пограбування, мали забивати вікна фанерою, навішувати вибиті двері та опечатувати заклади культури як такі, що конфісковані військовим комендантом. Ар'єргардна команда слідувала також, щоб були виставлені пости біля найважливіших установ культури⁶⁹. Слід зауважити, що до завдань ар'єргардної команди також належала організація вивезення майна Оперативного штабу та тих культурних цінностей, що перебували в установах культури, які контролювалися ним під час окупації.

Не всі установи культури були під контролем Оперативного штабу. Крім них, у місті в цей час знаходився представник штадт-комісару професор Мансфельд, який мав організувати "евакуацію наукових інститутів, колекцій та бібліотек"⁷⁰. В його розпорядженні знаходилися музеї російського та західного і східного мистецтва⁷¹. До Києва 9 жовтня 1943 р. повернувся керівник Крайового управління архівів, бібліотек та музеїв д-р Георг Вінтер⁷² разом з двома своїми співробітниками для організації вивезення архівних та бібліотечних матеріалів⁷³, який перед цим 25.09.1943 р. залишив

Київ і передав підлеглі йому установи культури штадткомісару⁷⁴. Під контролем ар'єргардної команди Оперативного штабу в забороненій зоні Києва залишилися Історичний та Архітектурний музеї (на території Софійського собору), Український художній музей, колишня Центральна бібліотека ім. ВКП(б) (нині – Національна парламентська бібліотека України), з яких у 8-ми вагонах останньою командою Оперативного штабу були відправлені вглиб окупованої нацистами території їхні колекції⁷⁵.

З жовтня 1943 р. по січень 1944 р. на території України залишалися ще дві робочі групи – Кривого Рогу⁷⁶ та Сімферополя, і діяв філіал у Кракові. У першій половині грудня 1943 р. обидві робочі групи Сімферополя та Кривого Рогу покинули свої місця і у другій половині місяця об'єдналися з ГРГ України у Моршині⁷⁷. У Кракові розмістився зондерштаб прадавньої історії, де були сконцентровані вивезені з численних українських історичних та краєзнавчих музеїв археологічні, етнографічні колекції, а також музейні бібліотеки та архіви⁷⁸.

Четвертий період (лютий 1944 р. – 20.10.1944 р.) у діяльності ГРГ України – завершальний. Відомо, що у лютому 1944 р. сталися зміни у керівництві групи, Георг Антон був призначений керівником новоствореної ГРГ “Південний Схід”, а його місце з 15.02.1944 р. зайняв Рудольф Прокш⁷⁹. Співробітники ГРГ України в цей період займалися розробкою різноманітних тем і складанням численних статей науково-довідкового характеру. Місцезнаходженням групи від 4 лютого до початку липня 1944 р. було місто Білосток (пол. Białystok), а приблизно з середини липня 1944 р. – Фрауенберг (нім. – Frauenberg, чеськ. – Hluboka nad Vltavou)⁸⁰.

Дату 20 жовтня 1944 р. теоретично можна вважати днем ліквідації ГРГ України. Відомо, що 20 жовтня 1944 р. вийшли розпорядження № 98 і 99 про “Підсумки завдань Оперативного штабу на 6-му році війни”, згідно з якими була змінена структура Оперативного штабу. Головні робочі та робочі групи були ліквідовані, а замість них утворені зондеркоманди: Півночі, Сходу, Південного Сходу, Півдня та Заходу⁸¹.

Архівні джерела щодо бібліотечної діяльності Оперативного штабу в Україні

Джерельною базою дослідження є архіви підрозділів Оперативного штабу, що зберігаються в архівосховищах України, Німеччини та Росії. Відомо три великих, оригінальних, не дублюючих один одного комплекси архівних документів Оперативного штабу, що

знаходяться у Києві в ЦДАВО України – фонди 3676: Штаб імперського керівника Розенберга для окупованих східних областей і 3674: Штаб імперського керівника (рейхсляйтера) Розенберга для окупованих західних областей та Нідерландів⁸², у Федеральному архіві в Берліні (Bundesarchiv Berlin) – фонд NS-30: Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg та в Російському державному військовому архіві у Москві (РДВА) – фонд К-1401: Оперативний штаб Розенберга.

Документи, що висвітлюють діяльність Оперативного штабу в українських бібліотеках, знаходяться лише у фонді 3676 (ЦДАВО України) серед документації ГРГ України (оп. 1, справи 1–86, 221–232) та у справі 6 опису 1 фонду К-1401 РДВА, де міститься листування ГРГ України з Центральною бібліотекою Вищої школи за 1942 р. У берлінській частині документації Оперативного штабу (фонд NS-30) зберігається великий масив документів Східної бібліотеки Розенберга (справи № 54–62) за 1942–1944 рр., що висвітлюють її створення та розбудову. Проте найбільше документів в берлінському архіві за другу половину 1943 р. – 1944 р., що свідчать про діяльність Східної бібліотеки Розенберга у Ратіборі (пол. Racibórz). Цей комплекс документів має велике значення для нашого знання про характер роботи бібліотеки в останні півтора року війни, з якими інститутами рейху вона співпрацювала, звідки і у якій кількості надходили книги, де і як вони розміщувалися, і куди потім були перевезені її фонди.

Бібліотечна діяльність Оперативного штабу в Україні була найінтенсивнішою, оскільки ним відбиралися книги та періодика для трьох великих книгосховищ відомства Розенберга – Інституту дослідження єврейського питання у Франкфурті-на-Майні, Центральної бібліотеки Вищої школи у Берліні/Танценберзі та Східної бібліотеки Розенберга у Берліні/Ратіборі, не беручи до уваги окремих замовлень літератури від інших відомств, як, наприклад, для Вищого командування вермахту, зондерштабу прадавньої історії, Інституту німецької етнографії, Інституту континентально-європейського дослідження і т.д.

Серед багатого і різноманітного матеріалу щодо бібліотечної діяльності Оперативного штабу в Україні – розпорядження, листування, різноманітні звіти, документи про передачу Оперативному штабові книг з українських та російських бібліотек, захоплених зондеркомандою Кюнсберга⁸³ в 1941–1942 рр. На початку лютого 1943 р. зондеркоманда Кюнсберга передала Рейхсміністерству окупованих східних областей, а остання Оперативному штабові,

книги з Бібліотеки АН УРСР (колекція Бібікова) у Києві, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка, царських палаців під Ленінградом⁸⁴. Документи щодо передачі зондеркомандою Кюнсберга книг досить розпорошені у фонді 3676. Вони знаходяться як у першому описі (справи № 22, 213, 219), так і другому описі (справи № 1, 25, 31) фонду 3676, і є важливим свідомством долі книжкових колекцій з українських бібліотек під час війни.

Серед великого масиву документів Оперативного штабу щодо його діяльності в бібліотечній галузі нами визначено три напрями дослідження:

1) відбір і вивезення юдаїки з українських бібліотек до Інституту дослідження єврейського питання;

2) відбір і вивезення книг та періодичних видань до Центральної бібліотеки Вищої школи;

3) відбір і вивезення книг та періодики до Східної бібліотеки Розенберга.

Інститут дослідження єврейського питання

На території Рейхскомісаріату України Оперативний штаб мав право працювати лише в тих бібліотеках, які не входили до Центральної бібліотеки рейхскомісара України, яка після створення Крайового управління архівів, бібліотек та музеїв⁸⁵ стала називатися крайовою. Центральна бібліотека рейхскомісара України (далі "Центральна бібліотека") була створена 6 червня 1942 р. за розпорядженням рейхскомісара Е. Коха⁸⁶. На перших порах вона об'єднала фонди колишньої Бібліотеки АН УРСР та Університетської бібліотеки з усіма прилеглими книгосховищами. "Центральна бібліотека" вважалась головним бібліотечним фондом Рейхскомісаріату України, з якої заборонялося будь-яке вилучення літератури за винятком дублетних примірників. За "Центральною бібліотекою" залишалося право включати в своє відомство фонди інших бібліотек шляхом надання їм статусу належності до "Центральної бібліотеки". Керівником був призначений доктор Йозеф Бенцінг⁸⁷, бібліотекар за фахом, колишній співробітник Оперативного штабу.

У Києві закритими бібліотеками для Оперативного штабу стали Бібліотека АН УРСР (далі – БАН), Університетська бібліотека, Технічна і Медична бібліотеки, фонди яких були приєднані до БАН. Виняток становили фонд юдаїки БАН в Духовній академії на Подолі та періодика у Володимирському соборі.

У розпорядженні Оперативного штабу залишилася колишня

Київська обласна бібліотека ім. ВКП(б) (нині Національна парламентська бібліотека України), лаврські бібліотеки – Історична (нині Державна історична бібліотека України) та Флавіанівська⁸⁸, а також два сховища юдаїки – у колишній Духовній академії на Подолі та так званій „естраді”. Під “естрадою” мався на увазі будинок синагоги на вул. Маловасильківській (нині Шота Руставелі), 13, де перед війною знаходилося одне з книгосховищ Центральної державної єврейської бібліотеки ім. Вінчевського (центральне приміщення бібліотеки розташовувалося до війни на вул. Лютеранській, 1). Під час окупації у будинку синагоги була зареєстрована бібліотека ім. Вінчевського і бюро естради, музики та цирку⁸⁹.

Увесь комплекс документів, що стосується юдаїки, – невеликий і має відношення до двох сховищ з Києва та колекції юдаїки з Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка⁹⁰ (далі – ХДНБ). Цей документальний комплекс складають звіти за 1942 р. про огляд сховищ юдаїки та сортувальні роботи, проведені в них, листування з Інститутом дослідження єврейського питання щодо вивезення юдаїки (вересень–жовтень 1942 р.), звіти робочої групи Києва за березень, травень, липень 1943 р. та тижневі звіти за серпень 1943 р., в яких зафіксовано вивіз юдаїки.

Про огляд київських сховищ юдаїки розповідають три звіти за січень–червень 1942 р. співробітників Оперативного штабу – д-ра Й. Бенцінга від 27.1.1942⁹¹, д-ра М. Гранціна⁹² від 10.3.1942⁹³ та д-ра Поля⁹⁴ від 28.6.1942⁹⁵. Вони свідчать про проведення ними поверхового огляду цих сховищ та містять попередню оцінку їхніх колекцій.

З цих звітів ми дізнаємося, що у приміщенні колишньої Духовної академії на Подолі було виявлено велике зібрання юдаїки (бл. 150000–250000 прим.⁹⁶) Бібліотеки АН УРСР. Як зазначав д-р Бенцінг, який провадив огляд, це зібрання колись належало Будинку єврейської культури, що знаходився на вул. Левашівській (нині вул. Шовковична), 18⁹⁷. Насправді, це було сховище колишньої Єврейської наукової бібліотеки, зібраної Інститутом єврейської пролетарської культури. Після ліквідації інституту в 1936 р. його бібліотека була передана Всенародній бібліотеці України⁹⁸. Зі звіту д-ра Гранціна про колекцію юдаїки в Духовній академії на Подолі ми дізнаємося, що книжки видання новітнього часу не мали ніякого штемпеля бібліотеки⁹⁹.

Зі сховища юдаїки на Подолі в приміщенні колишньої Духовної академії іншим оглядачем колекції – д-ром Полем, згадується основний фонд близько 50000 прим. юдаїки та гебраїки, що був

закаталогізований, та близько 25000 прим. гебраїки XV–XX ст. (біблії, талмуди, коментарі до них, газети, журнали), що були складені хаотично і потребували упорядкування. Про інші, щонайменше, ще 75000 прим. цієї колекції, що за даними звіту д-ра Бенцінга налічувала близько 150000–250000 прим., звіт д-ра Поля нічого не повідомляє.

У Києві також було виявлено книгосховище колишньої Центральної державної єврейської бібліотеки ім. Вінчевського, що розміщувалося в будинку синагоги по вул. Маловасильківська, 13 (“естрада”) і налічувало за даними звіту д-ра Поля, крім юдаїки, близько 30000 прим. гебраїки, з якої “приблизно 100 творів давньоєврейською мовою, інші лише радянська література мовою ідиш”.

Точні цифри нам дають документи, що фіксують вивезення юдаїки з київських сховищ до Франкфурта-на-Майні. Це, в першу чергу, однотипні звіти за місяць, тиждень ГРГ України, робочої групи Києва, в яких є окремий пункт “транспортування”, де завжди зазначалося, які культурні цінності були підготовлені до вивезення за звітний період, які були вивезені, крім того, також повідомлялося, куди направлявся той або інший вантаж, номер вагона та транспорту. Подібні звіти за жовтень 1942 – вересень 1943 рр. зберігаються у справах № 54 та 55 (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1), де зафіксовано за датами вивіз культурних цінностей з Києва та інших міст України. Зіставивши ці звіти, вдалося встановити загальну кількість вивезеної з Києва юдаїки та гебраїки:

Таблиця 1. Юдаїка та гебраїка з Києва, вивезена в 1942–1943 рр. до Інституту дослідження єврейського питання у Франкфурті-на-Майні¹

№ п/п	Назва бібліотеки	Дата вивезення, № вагона, транспорту	Зміст транспорту	Кількість примірників
1	2	3	4	5
1	Центральна державна єврейська бібліотека (сховище „естрада”)	24.09.1942	гебраїка, юдаїка	бл. 45000 ^{*2}
2	Бібліотека АН УРСР (сховище в колишній Духовній академії на Подолі)	28.05.1943 „Карлсрує 32 545”. 06 350 395	гебраїка, юдаїка	бл. 56000 ^{*3}

^{*1} Зміст транспорту подається у відповідності до документів.

^{*2} ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 156; спр. 39, арк. 2.

^{*3} Там само, спр. 39, арк. 1; спр. 54, арк. 34–35; спр. 228, арк. 163; спр. 50 а, арк. 14.

1	2	3	4	5
3	а) * - *	16.07.1943	гебраїка, юдаїка картотека	бл. 60000
	б) Бібліотека "Єврейської консерваторії"	„Ошпельн 18 781“, 06 357 193		4 шафи* ⁴
4	Бібліотека АН УРСР (сховище в колишній Духовній академії на Подолі)	16.08.1943 (підготовлено до вивезення)	книжки газети, брошури	5813 2 шафи* ⁵

Усього: близько 167000 юдаїки, гебраїки

Юдаїка та гебраїка, вивезена 28.05.1943 р. у кількості 56000 од., включала близько 6000 книжок, журналів та нот з бібліотеки „Єврейської консерваторії“¹⁰⁰ по вул. Павлівській, 2¹⁰¹, а також близько 5000 фоліантів рабіники та близько 3000 підшивок газет, відібраних д-ром Полем зі сховища Духовної академії на Подолі ще у жовтні 1942 р.¹⁰²

Центральна бібліотека Вищої школи та Східна бібліотека Розенберга

Дві великі бібліотеки відомства Розенберга – Центральна бібліотека Вищої школи та Східна бібліотека Розенберга (далі Східна бібліотека) комплектувалися Оперативним штабом паралельно. За комплектування були відповідальні д-р Ней¹⁰³, співробітник Центральної бібліотеки, та д-р Томсон¹⁰⁴, співробітник Східної бібліотеки.

Центральна бібліотека Вищої школи мала бути центром дослідження германської нації та історії¹⁰⁵. З 1939 р. до жовтня 1942 р. бібліотека, очолювана директором д-ром Вальтером Гроте, розміщувалась у Берліні на вулиці Еренштрассе, 49. У жовтні 1942 р. вона переїхала до австрійського міста Анненгейма (Appenheim), недалеко від якого в монастирі містечка Танценберг (земля Карінтія) у 1943 р. було організовано велике книгосховище¹⁰⁶.

Центральна бібліотека Вищої школи мала свій зондерштаб, який називався – зондерштаб Бібліотеки Вищої школи. Його документи, що зберігаються серед документації Оперативного штабу, датуються лише 1942 р. Так, у справі № 45 (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1) зібрані документи зондерштабу Бібліотеки Вищої школи, що ста-

*⁴ Там само, спр. 54, арк. 19–20.

*⁵ Там само, спр. 55, арк. 41–42.

новлять тижневі робочі звіти д-ра Нея за 26 липня – 14 листопада 1942 р. про облік та відбір, в першу чергу, серії наукових академічних видань як радянського, так і дореволюційного часу, наукової періодики та книжок з Історичної бібліотеки у Києві. На жаль, звіти не містять точної інформації щодо назви відібраних серій, журналів, їхньої кількості примірників. Згадується лише, наприклад, що майже повністю зібрано всі видання, крім двох томів “Повідомлень Наукового товариства ім. Шевченка у Львові”¹⁰⁷, та на 20 вересня 1942 р. “для Центральної бібліотеки упорядковано 2605 прим. книг”¹⁰⁸.

Звіти робочої групи Києва та ГРГ України за жовтень 1942 р. – вересень 1943 р. зафіксували від 4.03.1943 р. лише один транспорт з книгами з Києва до Центральної бібліотеки (Анненгейм, Карінтія) – 125 ящиків (№ 1–125) з 7648 книгами у вагоні “Штеттін 18 558”, транспорт 07 173 398 та підготовлені в кінці серпня 1943 р. для Центральної бібліотеки Вищої школи 12 ящиків (№ 126–137) з 2391 книгою і один ящик (№ 138) з 87 книгами у вересні 1943¹⁰⁹.

Отже, безпосередньо з Києва для Центральної бібліотеки Вищої школи протягом березня–вересня 1943 р. всього було підготовлено 138 ящиків з 10126 книгами. Але скільки книг могло ще надійти до Центральної бібліотеки Вищої школи з українських бібліотек через посередництво Східної бібліотеки Розенберга в 1944–1945 рр. або іншими шляхами як, наприклад, вивезена зондеркомандою Кюнсберга Бібіковська колекція, що потрапила у 1943 р. до Центральної бібліотеки Вищої школи після її передачі Оперативному штабові¹¹⁰, – невідомо.

Найбільшу частину документації ГРГ України складають документи щодо комплектування та каталогізації книг для Східної бібліотеки Розенберга. Документи розміщені досить компактно – у фонді 3676, опис 1. Це, в першу чергу, документація групи “Східної бібліотеки” відділу обліку та контролю (II с) Управління штабу за 1942–1943 рр., що знаходиться у справах № 213, 214. Листування (листопад 1942 р. – грудень 1943 р.) ГРГ України з названим відділом з питань комплектації Східної бібліотеки знаходиться у справі № 31.

Основу документації робочої групи Харкова (справи № 58–73) становлять документи щодо відбору книг з Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка для Східної бібліотеки. Щотижневі та щомісячні звіти за жовтень 1942 р. – вересень 1943 р. робочої групи Києва та ГРГ України (справи № 54–55) детально розповідають про розбудову фондів Східної бібліотеки, що комплектувалися у Києві – допоміжного, дублетного та періодики.

Серед документації групи “Східної бібліотеки” слід згадати довідку “Розбудова Східної бібліотеки Розенберга”¹¹¹, підготовлену її керівником штабсайнізацфюрером Гербертом Ломмачем. Вона висвітлює початок створення Східної бібліотеки та її розбудову до середини квітня 1943 р. З неї ми дізнаємося, що початок Східної бібліотеки поклало бажання Центральної бібліотеки Вищої школи мати окремий бібліотечний фонд щодо “більшовизму” та “східного простору”. Комплектування бібліотеки почалося у Ризі зимою 1941–1942 рр., до якої відбиралися книги з бібліотек Мінська, Новгород, Таллінна, Каунаса, Вільнюса, Риги. Згідно з предметним каталогом 1942 р., книги відбиралися з таких розділів: “більшовицька ідеологія”, комуністична партія, радянська держава, радянські збройні сили, будівництво народного господарства, наука, мистецтво, художня література, довідкові видання¹¹².

Коли було сформовано фонд з 15000 книг, Управління штабу вирішило перевезти його у травні 1942 р. до Берліна (Berlin NW 4, Alt-Moabit 130) і залучити до формування фондів Східної бібліотеки, крім Риги, бібліотеки ГРГ України. Для ГРГ Остланду були виділені для відбору книг номерні групи 1–50000¹¹³ та 150001–200000, для ГРГ України – 50001–150000, для ГРГ Центру – з 200001¹¹⁴.

Була запланована така структура Східної бібліотеки Розенберга: основний фонд у Берліні, три допоміжних фонди у Києві, Ризі та Мінську і дублетний фонд у Києві. Між ними книги були розподілені таким чином: основний фонд у Берліні – № 1–80000, до нього приєднувались так звана “троцькістська бібліотека” і бібліотека “Союзу воєнних безбожників”¹¹⁵ (№ 80001–90000); I допоміжне сховище у Києві – № 90001–150000; II допоміжне сховище у Ризі – № 150001–200000 і III допоміжне сховище у Мінську – № з 200001¹¹⁶.

Номерна група основного та допоміжного фондів Східної бібліотеки, що була виділена для ГРГ України – з 50001 по 150000, розподілилась на березень 1943 р.¹¹⁷ таким чином:

- 50001–55000 (53717)¹¹⁸ – для Центральної бібліотеки Вищої школи,
- 55001–56000 (56999) – іншомовна література,
- 56001–58000 (57896) – книги польською мовою,
- 58001–60000 – іншомовні видання Радянського Союзу,
- 60001–70000 – фонди інших міських бібліотек,
- 70001–80000 (78532) – Флавіанівська бібліотека з Києво-Печерської лаври,
- 80001–90000 – фонди інших міських бібліотек,

90001–100000 (94002) – різні київські фонди,
100001–125000 (105545) – номери для ХДНБ,
125001–130000 – номери для Сімферополя,
130001–135000 – номери для Дніпропетровська,
135001–140000 (137965) – атеїстична література.

Допоміжне сховище І Східної бібліотеки у Києві комплектувалося разом з дублетним фондом на базі Київської обласної бібліотеки ім. ВКП(б) (далі Бібліотека ім. ВКП(б)). За оцінками фахівців Оперативного штабу в Бібліотеці ім. ВКП(б) у їхньому розпорядженні знаходилося 226000 книг (159000 назв)¹¹⁹. У Києві на основі великого сховища періодики у Володимирському соборі був сформований відділ періодики Східної бібліотеки¹²⁰. Створений при Східній бібліотеці західноєвропейський відділ комплектувався, в першу чергу, за рахунок паризьких бібліотек¹²¹.

Книги бралися на облік шляхом складання алфавітного та систематичного каталогів. Роботи по відборі книг провадилися у тісному співробітництві між головними робочими групами, які обмінювалися копіями своїх алфавітних каталогів та пошуковими переліками, щоб уникнути повторів.

До формування основного книгосховища Східної бібліотеки у Берліні та допоміжного у Києві була залучена і Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, про що свідчить цілий ряд найрізноманітніших документів (звіти, розпорядження, повідомлення, переліки книг) серед матеріалів робочої групи Харкова у справах № 58–73. Документи щодо бібліотечної діяльності датуються серпнем 1942 р. – липнем 1943 р.

Серед документів розпорядчого характеру цікавим є лист від 12.10.1942 р. відділу обліку та планування ГРГ України до підпорядкованих робочих груп про облік книг¹²². У ньому суть Східної бібліотеки визначається ще як “центральный збірний пункт всіх взятих на облік Оперативним штабом і зондерштабами книжкових фондів”. Це означало, що Східна бібліотека мала також бути і центральною установою, яка б вела облік всіх книжкових фондів на Сході. Визначено було, у зв'язку з цим, три найважливіших пункти обліку книжкових фондів – Київ, Харків та Мінськ, які повинні були брати на облік кожен книгу, картографувати її у 4-х примірниках: одна картка наклеювалась у книгу, три інші передбачалися для Східної бібліотеки до предметного, алфавітного та місцевого каталогів. Визначені були також найважливіші книжкові фонди – атласи, карти, статистичні видання, географічна, геологічна література,

словники, довідники, краєзнавча література, видання з археології, етнографії, мистецтва, виховання та атеїстична література, видання після початку війни¹²³.

Серед матеріалів харківської робочої групи п'ять справ містять документи щодо ХДНБ та інших бібліотек Харкова – № 60–62, 65 та 70 (ф. 3676, оп. 1). Серед них звіт про перший огляд ХДНБ від 5.08.1942 р.¹²⁴, документи про головні напрями обробки фондів цієї бібліотеки¹²⁵, також цікаві звіти про огляд харківських бібліотек, в яких згадані всі громадські бібліотеки до самих найменших – районних і відомчих¹²⁶. Велика кількість різноманітних переліків міститься в цих справах – перелік книг, взятих і не повернутих до ХДНБ¹²⁷; співробітників цієї бібліотеки (31 співробітник)¹²⁸; великий перелік німецькомовної етнографічної літератури, що була вилучена з бібліотеки Харківського університету і направлена приблизно у липні–серпні 1943 р. до Інституту німецької етнографії¹²⁹; список 674 книг, що були передані у серпні 1943 р. у розпорядження Оперативного штабу¹³⁰ та ін.

Важливим, на наш погляд, є перелік підготовлених для Східної бібліотеки книг з фондів ХДНБ, упорядкованих за розділами знань¹³¹. Цей документ не має автора та дати. Перелік складено за двома формами. Перша форма має дві колонки – назва розділу і підрозділу (наприклад, “Історія: Росії, інших країн, давня історія”) та кількість примірників¹³². Друга форма є більш складною. Вона зроблена у вигляді таблиці з п'яти колонок: порядковий номер, шифр розділу (наприклад, мистецтво позначено буквою “К”, партійна література – “Мх”), назва розділу, кількість примірників, дата відправки карток до Києва та дата їхнього повернення назад¹³³. Згідно з крайньою датою відправлення карток – 18.01.1943, можна припустити, що цей документ був складений не раніше січня 1943 р. За переліком першої форми було відібрано для Східної бібліотеки 16989 книг, за другим переліком – 18213.

Важливими є документи щодо систематичного та інших каталогів ХДНБ, з яких варто назвати перелік розділів предметного каталогу¹³⁴ та повідомлення про вивезення 21 квітня 1943 р. до Берліна 14 шаф систематичного каталогу. Важливими, на наш погляд, є звіти російською мовою за червень–липень 1943 р. про роботу харківських бібліотек, архівів та музеїв, що зібрані в справі № 71.

Співробітники робочої групи Харкова відбирали літературу і з Центральної бібліотеки Харківського університету. В документах фонду 3676 ЦДАВО України свідчень про це, на жаль, немає. Проте в монографії І. Я. Лосієвського “Бібліотечні фонди Харкова

в роки Другої світової війни” повідомляється, що з бібліотеки Харківського університету Оперативним штабом під час першої окупації міста (23.10.1941–16.02.1943) було вилучено 34654¹³⁵ прим. книг, що згоріли в одному зі сховищ міста у березні 1943 р.¹³⁶

Про характер робіт, що проводилися в Бібліотеці ім. ВКП(б) по обліку її фондів, їхньої каталогізації і, таким чином, розбудови основного, допоміжного I і дублетного фондів Східної бібліотеки розповідають вже не раз згадувані нами щомісячні та щотижневі звіти робочої групи Києва та окремі щомісячні звіти ГРГ України за жовтень 1942 р. – вересень 1943 р. (справи № 54–55). Ці звіти є безцінним свідченням створення допоміжного та дублетного фондів Східної бібліотеки у Києві. В них детально зазначається про проведену роботу в період за серпень–вересень 1943 р.: скільки книжок було проглянуто, взято на облік, скільки внесено до предметного, алфавітного каталогів, скільки відібрано до основного фонду Східної бібліотеки, допоміжного і дублетного фондів у Києві, скільки складено пошукових списків і до яких бібліотек відправлено.

До комплектації названих фондів Східної бібліотеки у Києві, крім харківських і київських бібліотек, були залучені бібліотеки й інших міст України і Південної Росії – Дніпропетровська, Сімферополя, Керчі, Херсона, Миколаєва, Сталіно (нині Донецьк), Курська, Воронежа, Ростова, Краснодар¹³⁷. Так, довідка штабсайнзацфюрера Ломмача “Розбудова Східної бібліотеки” містить інформацію про те, що з Дніпропетровська надійшов великий фонд книг, близько 10000 прим., який потребує розбору; близько 5000–10000 різних журналів надійшли частково від зондеркоманди Кюнсберга, Географічної служби та з Дніпропетровська; а у Сімферополі упорядковувалася для відділу періодики Східної бібліотеки велика колекція журналів радянського періоду у кількості кількох тисяч примірників¹³⁸.

З Херсона до Києва для Східної бібліотеки у другій половині серпня 1943 р. надійшло 26 ящиків з книгами. В дорозі вагон, очевидно, було пограбовано, оскільки 4-х ящиків не було взагалі, 2 ящики були напівпорожні, а окремі ящики були зламани¹³⁹.

У серпні 1943 р. на основі дублетного фонду у Києві за розпорядженням Управління штабу розпочалося створення так зв. “Резервної бібліотеки” (Ersatzbibliothek), що мала замінити основний фонд Східної бібліотеки на випадок повної або часткової його загибелі. На кінець серпня 1943 р. до фонду “Резервної бібліотеки” було відібрано 2100 прим., а вже усередині вересня 1943 р. вона налічувала 8866 книг¹⁴⁰.

У період від жовтня 1942 р. до жовтня 1943 р. звіти фіксують як підготовку книг до вивезення, так і безпосередній вивіз бібліотечних колекцій до Східної бібліотеки, інтенсивність якого припадає на вересень–жовтень 1943 р. Усього для Східної бібліотеки було вивезено тільки з київських бібліотек близько 56,5 тис. книг. З них у лютому–вересні 1943 р. 38769 книг, а у жовтні 1943 р., незадовго до визволення міста, – один вагон з допоміжним фондом і „Резервну бібліотеку” (разом близько 17,7 тис. книг¹⁴¹)¹⁴².

Якщо систематизувати вивезення книжок з українських бібліотек до Східної бібліотеки в Берліні/Ратіборі у порядку слідування відправки транспортів, ми отримаємо таку картину:

Таблиця 2. Вивезення книг з українських бібліотек до Східної бібліотеки Розенберга*¹

№ п/п	Місце призначення	Дата відправлення, № вагона, транспорту	Кількість ящиків, зміст транспорту, назва бібліотеки/колекції	Кількість одиниць
1	2	3	4	5
Київ:				
1	Берлін	24.02.1943 "Ониель 4636"	126 ящиків книг: • 20 ящ. (6234 книги) – „троцькістська бібліотека” з Бібліотеки ім. ВКП(б); • 44 ящ. (4966 книг) з Бібліотеки ім. ВКП(б); • 62 ящ. (8749 книг) – Фланіанівська бібліотека	19940 ²
2	Берлін	7.05.1943 "Кассель 81271"	77 ящиків книг: • 23 ящ. (3639 книг) – бібліотека „Союзу безбожників”; • 54 ящ. (5004 книги) – з Бібліотеки ім. ВКП(б) 22 ящики журналів; 13 пакетів газет; 4 пакети бібліографічних видань	8643 8067 1126 205 ³

*¹ Зміст транспорту подається у відповідності до документів.

² ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 84, 89.

³ Там само, арк. 34; спр. 214, арк. 100–106.

1	2	3	4	5
3	Ратібор	27.09.1943	42 ящики книг з Бібліотеки ім. ВКП(б)	10186 ^{*4}
4	Моршин	жовтень 1943 р.	Донаміжний фонд та „Резервна бібліотека” з Бібліотеки ім. ВКП(б)	17,7 тис. ^{*5}

Всього: близько 65800 одиниць.

Харків (Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка):

1	Берлін	21.04.1943 ^{*6}	• технічна література, енциклопедії, словники; • систематичний каталог	2500 (7446) ^{*7} 14 шаф ^{*8}
2	Оперативний штаб (Своркету ^{*9})	серпень 1943 р. пагон „G”	юнгги	674 ^{*10}

Усього: близько 3200 одиниць.

Детальні звіти ГРГ України та робочої групи Києва, що є у наявності без пропусків, починаючи від жовтня 1942 р. і закінчуючи останніми днями перебування Оперативного штабу у Києві та в Україні, дають право стверджувати, що дані про вивезення книг та періодики до Східної бібліотеки Розенберга, Інституту дослідження єврейського питання, Центральної бібліотеки Вищої школи з бібліотек Києва та Харкова є досить точними.

Але скільки книжок було вивезено Оперативним штабом невеликими партіями, окремими примірниками як з названих, так і інших міст України для різних новостворених нацистських інститутів, організацій, сказати важко, оскільки документальні комплекси під-

^{*4} Там само, спр. 171, арк. 272.

^{*5} Там само, арк. 255.

^{*6} Там само, спр. 214, арк. 95–96.

^{*7} І.Я. Лосієвський повідомляє, що працівникам ХДНБ вдалося залишити близько 5000 книг у бібліотеці (Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: Документи / Упоряд. І.Я. Лосієвський та ін. – К., 1997. – С. 15).

^{*8} У повідомленні керівника робочої групи Харкова Вендгаеля від 21.4.1943 р. зазначено, що вивезено 14 шаф каталогу (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 214, арк. 95–96). Очевидно це помилка, оскільки І. Я. Лосієвський у своєму дослідженні називає іншу цифру: “13 каталожних шаф, 802 шухляди, до 1,2 млн. карток” (Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: Документи / Упоряд. І.Я. Лосієвський та ін. – К., 1997. – С. 14).

^{*9} Sprocket – співробітник робочої групи Харкова (березень – серпень 1943 р.).

^{*10} ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 65, арк. 215; спр. 70, арк. 1–34.

розділів Оперативного штабу, що зберігаються сьогодні в різних архівах, – далеко не повні.

Вивезені з Києва книги та періодика, що передбачалися для Східної бібліотеки Розенберга, опинилися згодом у м. Ратіборі (пол. Racibórz), де з вересня 1943 р. почав діяти відділ обліку та відбору (II с) Управління штабу, до якого поступово приєдналися інші відділи Оперативного штабу та його підрозділи. В 1944 р. Ратібор перетворився на великий дослідний центр Оперативного штабу, де у серпні 1944 р. працювало 147 співробітників¹⁴³.

У Ратіборі на основі зібраного архівного та бібліотечного матеріалу розроблялися численні теми, що стосувалися Радянського Союзу, Америки, питань сіонізму, масонства; продовжувалася комплектація фондів Східної бібліотеки Розенберга. Співробітники Східної бібліотеки підбирали літературу на замовлення читачів і численних установ рейху. Східна бібліотека співробітничала з 79 інститутами і організаціями нацистської Німеччини, що користувалися її літературою¹⁴⁴.

У середині грудня 1944 р. Східна бібліотека Розенберга налічувала близько 150000 закаталогізованих, розставлених на полицях книг, з яких 119894 книг складали основний фонд бібліотеки, та приблизно 24000 прим. – дублети російськомовних книг. За відділом періодики значилося близько 8000 найменувань журналів з приблизно 12000 комплектів¹⁴⁵. Крім того, був ще величезний масив книг, на обробку яких у співробітників Оперативного штабу не було ні часу, ні достатньої робочої сили, ні відповідного приміщення для обліку і, навіть, розміщення. Не врахованими документи називають, українські та білоруські книжкові фонди¹⁴⁶, книги, вивезені в 17-ти вагонах до Ратібора з Бібліотеки ім. Леніна та Бібліотеки АН БРСР у Мінську¹⁴⁷. Про кількість вивезених книг говорить також той факт, що тільки у Ратіборі фонди Східної бібліотеки Розенберга були розміщені у 6 сховищах, які знаходилися в різних частинах міста та двох сховищах за містом¹⁴⁸. В одному зі своїх досліджень К.П. Грімстед повідомляє, що Східна бібліотека налічувала на цей час біля одного мільйона книг¹⁴⁹.

У грудні 1944 р. Східна бібліотека Розенберга розділилася на Східну і Західну бібліотеки. Східна бібліотека опікувала літературу щодо Росії, "більшовизму", Радянського Союзу і теорії марксизму, країн Балтії і Фінляндії, Комуністичного Інтернаціоналу, історії комуністичних партій; а Західна бібліотека – "направлену проти Німеччини" літературу з 1914 р., книги щодо „американізму і лібе-

ралізму”, Польщі, балканських країн, а також марксистську не-комуністичну літературу¹⁵⁰.

Після війни в американській зоні окупації Німеччини, в Баварії, біля міста Бамберга в замку Банц та містечку Штафельштайн були виявлені радянські фільми, тисячі книжок, вивезених Оперативним штабом з бібліотек окупованих республік Радянського Союзу та західних країн, які, на нашу думку, складали фонди Східної бібліотеки Розенберга. Крім того, тут була знайдена численна документація Оперативного штабу¹⁵¹.

Відомо, що протягом серпня – жовтня 1946 р. Бібліотека АН УРСР отримала 13 вагонів з радянською літературою й газетами, які були повернуті до Радянського Союзу внаслідок реституційних процесів після війни¹⁵². Очевидно, це були книги з фондів колишньої Східної бібліотеки Розенберга, яку протягом трьох років Оперативний штаб створював за рахунок українських, білоруських, російських бібліотек і бібліотек країн Балтії.

Також після війни були повернуті колишньому Радянському Союзові бібліотечні колекції, вивезені Оперативним штабом до Інституту дослідження єврейського питання та Центральної бібліотеки Вищої школи¹⁵³. Проте проблема реституції бібліотечних колекцій до України та аналіз її наслідків є предметом окремого дослідження.

¹ У ранніх працях авторка використовувала німецьку назву Оперативного штабу, що в кириличному написанні звучить, як Айнзацштаб.

² *Günther-Hornig M.* Kunstschutz in den von Deutschland besetzten Gebieten 1939–1945 / In-t für Besatzungsfragen Tübingen // *Studien des In-tes für Besatzungsfragen.* – 1958, Nr. 13; *Nicholas L. H.* The Rape of Europa. – New York, 1994; *Зейдевиц Рум и Макс.* Дама с горностаем: Как гитлеровцы грабили художественные сокровища Европы: Пер. с нем. – М., 1966; *Manasse P.M.* Verschleppte Archive und Bibliotheken: Die Tätigkeit des Einsatzstabes Rosenbergs während des Zweiten Weltkrieges. – St. Ingbert, 1997; *Зиниц М. С.* Деятельность Оперативного штаба А. Розенберга по вывозу культурных ценностей из СССР // *Отечественная история.* – М., 1999. – № 4. – С. 161–169.

³ *Grimsted P.K.* The Fate of Ukrainian Treasures During World War II: The Plunder of Archives, Libraries and Museums under the Third Reich // *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas.* – 1991. – N 39. – H. 1. – S. 53–80; *Грімстед П.К.* Доля українських культурних цінностей під час Другої світової війни: Винищення архівів, бібліотек, музеїв / За участю Г. Боряка. – 2-е вид. – Львів, 1992; *Grimsted P. K.* Displaced Archives on the Eastern Front: Restitution Problems from World War II and Its Aftermath // *IISG-Research Paper* – Amsterdam, 1995. – Nr. 18; *Grimsted P.K.* Trophies of War and Empire: The Archival Heritage of Ukraine, World War II, and the International Politics of Restitution / Harvard Ukrainian Research Institute,

State Committee on Archives of Ukraine, State Service for the Control of the Transmission of Cultural Treasures Across the Borders of Ukraine. – Cambridge, 2001.

⁴ *Grimsted P. K.* The Odyssey of the Smolensk Archive. – Pittsburgh, 1995.

⁵ *Hartung U.* Raubzüge in der Sowjetunion: Das Sonderkommando Künsberg 1941–1943. – Bremen, 1997; “*Betr.: Sicherstellung*”: NS-Kunstraub in der Sowjetunion / Hrsg. W. Eichwede, U. Hartung. – Bremen, 1998; *Hartung U.* Verschleppt und verschollen: Eine Dokumentation deutscher, sowjetischer und amerikanischer Akten zum NS-Kunstraub in der Sowjetunion (1941–1948). – Bremen, 2000.

⁶ *Freitag G., Grenzer A.* Der deutsche Umgang mit sowjetischem Kulturgut während des Zweiten Weltkrieges: Ein Aspekt nationalsozialistischer Besatzungspolitik // *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*. – 1997. – N 45. – S. 237–272.

⁷ *Komorowski M.* Deutsche Bibliothekspolitik in der Sowjetunion (1941–1944) // *Bibliotheken während des Nationalsozialismus*. / Hrsg. P. Vodosek, M. Komorowski. – Wiesbaden, 1989. – Teil I. – S. 475–484; *Hiller M. P.* Bücher als Beute: Das Schicksal sowjetischer und deutscher Bibliotheken als Folge des Zweiten Weltkrieges // *Nordost-Archiv*. – 1995. – N 1. – S. 9–27; *Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: Документи / Упоряд. І. Я. Лосієвський та ін.* – К., 1997; *Малолетова Н.І., Дубровіна Л.А.* Нацистська бібліотечна політика у період окупації Києва у 1941–1943 рр. і доля книжкових фондів Бібліотеки Академії Наук УРСР // *Рукописна та книжкова спадщина України*. – 2000. – Вип. 5. – С. 139–172; *Дубровіна Л.А., Малолетова Н.І.* Звіти про діяльність Крайової бібліотеки Рейхс-комісаріату України як джерело з історії бібліотек і долі бібліотечних фондів у період нацистської окупації Києва (1941–1943 рр.) // *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : Збірка наук. пр. та спогадів пам'яті відомого вченого історика, д-ра іст. наук, проф. В.О. Замлинського : У 2 ч.* – К., 2001. – Число 6 (7), ч. 2. – С. 6–24; *Дубровіна Л., Малолетова Н.* Діяльність Київської міської управи в галузі бібліотечної справи під час нацистської окупації (1941–1942) // *Бібліотечний вісник*. – № 3. – 2003. – С. 17–28.

⁸ Альфред Розенберг (1893, Таллінн – 1946, Нюрнберг) – один з найвищих керівників Третього рейху. За походженням А. Розенберг прибалтійський німець, закінчив Вищу технічну школу у Москві і отримав спеціальність архітектора, у 1918 р. приїхав до Німеччини, на початку 20-х років примкнув до націонал-соціалістичного руху, з 1923 р. головний редактор центрального органу нацистської партії “Фьолькішер Беобахтер” (*Völkischer Beobachter*), з 1933 р. керівник зовнішньополітичного відділу Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини, з 24.01.1934 р. уповноважений фюрера у справі нагляду за загальним духовним і ідейним навчанням та вихованням у партії. За висловом Гітлера вважався “головним ідеологом” нацистської партії, 17.07.1941 р. був призначений рейхс-міністром окупованих східних областей (*Bundesarchiv Berlin (далі – ВАР), NS-8, Findbuch, S. 7; Bollmus R.* Das Amt Rosenberg und seine Gegner: Studien zum Machtkampf im nationalsozialistischen Herrschaftssystem. – Stuttgart, 1970).

⁹ Російський державний військовий архів (далі – РДВА), ф. К-1401, оп. 1, спр. 1, арк. 10; ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 177.

¹⁰ У проекті своєї доповіді Гітлеру від 8.06.1944 р. Розенберг називає саме цю дату створення Оперативного штабу (ЦДАВО України, ф. 3676, оп.1, спр. 211, арк. 39).

¹¹ Перелік цих наказів з коротким викладенням їхнього змісту див.: *Севта Т.* Архівні джерела про українські культурні цінності, вивезені нацистами в роки II світової війни : Дис. ... канд. іст. наук. – К., 2000. – С. 195–197. – Машинопис.

¹²НСДАП – Націонал-соціалістична німецька робітничка партія (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – NSDAP).

¹³ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 49.

¹⁴Там само, спр. 59, арк. 53–54.

¹⁵Фото “Das Archiv des Einsatzstabes” / Архів Оперативного штабу (ВAB, NS-30, Ар.1).

¹⁶Див., напр.: “Старий Крим”, “Євреї в Криму” (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 197а, арк. 31–55, 74–91); “Брюшний тиф на Україні та методи боротьби з ним” (там само, спр. 197, арк. 151–252).

¹⁷„Світоглядна інформація” – дослівний переклад назви відділу та однойменного зондерштабу, який використовується у даному виданні. В ранніх роботах автора назва відділу/зондерштабу *Weltanschauliche Information* перекладалася як *ідеологічна інформація*, оскільки поняття „світогляд” належить до компетенції ідеології.

¹⁸*Brenner H. Die Kunstpolitik des Nationalsozialismus. – Reinbeck, 1963. – S. 238–239.*

¹⁹*Freitag G., Grenzer A. Der deutsche Umgang mit sowjetischem Kulturgut während des Zweiten Weltkrieges: Ein Aspekt nationalsozialistischer Besatzungspolitik // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 1997. – N 45. – S. 246.*

²⁰РДВА, ф. К-1355, оп. 4, спр. 1, арк. 6.

²¹*Freitag G., Grenzer A. Der deutsche Umgang mit sowjetischem Kulturgut während des Zweiten Weltkrieges: Ein Aspekt nationalsozialistischer Besatzungspolitik // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 1997. – N 45. – S. 253*

²²Це були зондерштаби: американізму, образотворчого мистецтва, музики, преси, етнографії, давньої історії, світоглядної інформації, науки (“Anordnung Nr. 98, 99 vom 20.10.1944: Die Zusammenfassung der Aufgaben des ERR im 6. Kriegsjahr” / Розпорядження № 98, 99 від 20.10.1944: Підсумок завдань Оперативного штабу на 6-му році війни – ВAB, NS-30, Ар. 4).

²³Крім згаданих вище, також діяли зондерштаби: Центральної бібліотеки Вищої школи, Інституту дослідження єврейського питання, архівів, генеалогії, д-ра Абба, театру, виставок (фотографія “Der Einsatzstab beschafft den Dienststellen des Reichsleiters für ihre politischen Aufgaben Arbeitsmaterial aus den besetzten Gebieten” / Оперативний штаб забезпечує політичні завдання служб рейхсляйтера робочим матеріалом з окупованих областей. ВAB, NS-30, Ар. 1; ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 26а, арк. 56, 134, 229–230).

²⁴Особливо це стосується зондерштабу давньої історії, що вивіз з українських історичних та краєзнавчих музеїв численні археологічні та інші колекції.

²⁵ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 59, арк. 56.

²⁶Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні 1941–1944 рр. : 36. документів. – К., 1963. – С. 14–16.

²⁷ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 37.

²⁸*Hinrich Lohse (1896, Mühlenbarbek bei Itzehoe – 1964, ebd.) – керівник Рейхс-комісаріату Остланду (1941–1944), утвореного на території країн Балтії та Білорусії. В 1923 р. примкнув до нацистської партії, з 1925 р. гауляйтер, 1933 р. оберпрезидент землі Шлезвіг-Гольштейн, 1937 р. обергрупенфюрер СА, 1941 р. рейхскомісар Остланду. Після війни у 1948 р. був засуджений судом м. Білефельд до десяти років позбавлення волі, звільнений 1951 р. за станом здоров'я (Enzyklopädie des Nationalsozialismus / Hrg. Von W. Benz, H. Graml, H. Wei. – München, 2001. – S. 859).*

²⁹ Erich Koch (1896, Elberfeld/Wuppertal – 1986, Barczewo) – ставленик Гітлера на посаду рейхскомісара України, активний провідник нацистської політики гноблення та експлуатації українського народу. Трудову діяльність у 10-х роках минулого століття розпочав як торговий службовець. У 1920 р. вступив до нацистської партії, з 1928 р. гауляйтер партії у Східній Пруссії, з 1933 р. верховний президент Східної Пруссії. У 1941–1944 рр. рейхскомісар України, у 1944 р. керівник цивільного управління округу Цеханув-Білосток. Наприкінці війни втік до Західної Німеччини, де переховувався до свого викриття у 1949 р. Того ж року керівництво Британської зони окупації Німеччини передало його Польщі. У 1958–1959 рр. у Польщі відбувся судовий процес над Е. Кохом, на якому він був засуджений до страти, але смертний вирок було замінено на постійне ув'язнення. Помер Е. Кох у Польщі (Brockhaus Enzyklopädie. – Mannheim, 1990. – Bd. 12. – S. 131).

³⁰ Freitag G., Grenzer A. Der deutsche Umgang mit sowjetischem Kulturgut während des Zweiten Weltkrieges: Ein Aspekt nationalsozialistischer Besatzungspolitik // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 1997. – Bd. 45, Н. 2. – S. 253; ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 183–184.

³¹ Рейхскомісаріат Остланду (Reichskommissariat Ostland) – адміністративно-територіальна одиниця у складі Рейхсміністерства окупованих східних областей. Був утворений 17.07.1941 р. на території країн Балтії та Білорусії. Мав у складі 4 генерал-комісаріати: Литви, Латвії, Естонії та Білорусії. Очолював рейхскомісар Гінріх Лозе (Enzyklopädie des Nationalsozialismus / Hrg. Von W. Benz, H. Graml, H. Weiß. – München, 2001. – S. 678).

³² Рейхскомісаріат України (серпень 1941 р. – листопад 1944 р.) – адміністративно-територіальна одиниця, утворена 20.08.1941 р. на території України нацистською Німеччиною для цивільного управління окупованих українських областей. Рейхскомісаріат України мав у своєму складі шість генеральних округів: Волині та Поділля, Житомира, Києва, Дніпропетровська, Миколаєва та Криму. Проте сам Крим до рейхскомісаріату не входив, він залишався під владою військового управління (Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні 1941–1944 рр. : 36. документів. – С. 34–36; Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Львів, 1993. – С. 175).

³³ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 150, арк. 3–4.

³⁴ “Мій фюрер, – писав 19.03.1943 р. у своєму листі Розенберг, – рейхсляйтер Кох не признавав з перших же днів свого вступу на посаду призначеного Вами рейхсміністра Сходу... більш того, він говорив, що і не думає орієнтуватися на Берлін, що має право постійно доповідати безпосередньо Вам, а міністерство Сходу зовсім не потрібне” (ВAB, R-6, Ar. 18). В іншому листі від 26.03.1943 р. Розенберг писав фюреру: “...нещодавно він (Е. Кох. – Авт.) кричав мені в лице, що не признає мою компетентність в оцінці його статей щодо політики на Сході...” (ВAB, R-6, Ar. 18).

³⁵ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 150, арк. 1–2. Структуру “Центру” див. там само, ф. 3676, оп. 1, спр. 142, арк. 24–26.

³⁶ Там само, ф. 3676, оп. 1, спр. 59, арк. 55. Структуру Центральної картотеки див. там само, спр. 147, арк. 426–428. Частина Центральної картотеки була опублікована: Картотека “Z” Оперативного штаба “Рейхсляйтер Розенберг”: Ценности культуры на оккупированных территориях России, Украины и Белоруссии, 1941–1942 / Изд. подгот. М. Бойцовым, Т. Васильевой // Тр. Ист. фак. Моск. ун-та. – 1998. – № 5. – Сер. 1. Ист. источники, № 1.

³⁷ Müller N. Okkupation, Raub, Vernichtung: Dokumente zur Besatzungspolitik der faschistischen Wehrmacht auf sowjetischem Territorium 1941 bis 1944. – Berlin, 1980. – S. 187–188.

³⁸ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 210–212; ВАР, NS-30, Aufnahme 091191–92.

³⁹ Наказ: Gen. St. d. H/Gen. Qu. II/11 564/42 Betr.: Einsatz von Sonderkommandos des ERR / Відносно: включення зондеркоманд Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга (ВАР, NS-30, Аг. 1).

⁴⁰ ВАР, NS-30, Аг. 1.

⁴¹ Постійним керівником Оперативного штабу з 1.4.1941 р. був Герхард Утікаль (Державний архів Російської Федерації (далі – ДАРФ), ф. Р-7445, оп. 2, спр. 139, арк. 277). До нього Оперативний штаб очолював Георг Еберт (ВАР, NS-30, Аг. 198).

⁴² Спочатку Управління Оперативного штабу знаходилося в Парижі в готелі “Commodore” (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 159, арк. 524), а з весни 1941 р. – у Берліні за адресою: Berlin W 35, Margarethenstrasse 18, згодом – Berlin, Charlottenburg 2, Bismarckstrasse 1.

⁴³ Фактично ці три головні робочі групи були створені в середині червня 1942 р. замість реорганізованого відділення Оперативного штабу “Захід”, який очолював Курт фон Бер (Kurt von Behr) (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 141, арк. 269–270).

⁴⁴ ГРГ Остланду була створена 20.08.1941 р. з центром у Ризі (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 37). До складу її входило 4 робочих групи: Латвії, Литви, Естонії і Білорусії, що контролювали територію Балтії, західні, північно-західні області Росії та територію Білорусії (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 3а, арк. 18–19).

⁴⁵ Головна робоча група Центру – колишня робоча група Білорусії, що виокремилася 1.05.1943 р. з ГРГ Остланду (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 26а, арк. 260).

⁴⁶ У лютому 1944 р. робоча група “Південний Схід” була преретворена в ГРГ “Південний Схід” (“Anordnungen und Mitteilungen” Nr.17, Anordnung 92: Personalveränderungen / “Розпорядження та повідомлення” № 17, розпорядження № 92: Зміни в особовому складі. ВАР, NS-30, Аг. 4).

⁴⁷ Генерал-губернаторство – адміністративно-територіальна одиниця, утворена нацистською Німеччиною 12.10.1939 р. на території чотирьох колишніх польських воєводств – Варшавського, Люблінського, Краківського та Радомського, які стали називатися дистриктами. Окремим п'ятим дистриктом до Генерал-губернаторства 1 серпня 1941 р. увійшла Галичина. Генерал-губернатором було призначено Ганса Франка (1900–1946), столицею Генерал-губернаторства став Краків (*Werner Hilgemann. Atlas zur deutschen Zeitgeschichte 1918–1968. – München, 1984. – S. 104–105; Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні 1941–1944 рр. : Зб. документів. – К., 1963. – С. 25–27).*

⁴⁸ Протекторат Богемії та Моравії – адміністративно-територіальна одиниця, утворена 16.03.1939 р. на окупованій у березні 1939 р. території Чехії. Територія Протекторату була об'явлена частиною рейху зі своїм самоуправлінням. Так зване “самоуправління” було формальним, за період 1939–1945 рр. змінилося 4 рейхс-протектори Богемії та Моравії, яких призначав фюрер (*Enzyklopädie des Nationalsozialismus / Hrg. Von W. Benz, H. Graml, H. Weiß. – München, 2001. – S. 656).*

⁴⁹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 50–50 зв.

⁵⁰ Там само, спр. 52, арк. 54.

⁵¹ Там само, арк. 55–56.

⁵² Там само, спр. 59, арк. 177.

⁵³ Там само, арк. 157.

⁵⁴ Фактично робоча група Харкова як філія робочої групи Східної України розпочала свою діяльність з другої половини червня 1942 р. (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 26, арк. 32). Після переміщення робочої групи Східної України 22.08.1942 р. до Харкова група отримала нову назву – робоча група Харкова (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 75, арк. 299; спр. 59, арк. 108).

⁵⁵ Там само, спр. 52, арк. 60, 83, 89, 103.

⁵⁶ Там само, спр. 59, арк. 73.

⁵⁷ Останній відомий документ за підписом керівника зв'язкового центру Херсона датований 31 жовтня 1942 р. (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 109–109 зв.).

⁵⁸ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 75, арк. 299.

⁵⁹ Там само, спр. 141, арк. 258, 270–271.

⁶⁰ Там само, спр. 228, арк. 124.

⁶¹ Там само, спр. 52, арк. 132.

⁶² Там само, спр. 75, арк. 288.

⁶³ Кількість зондеркоманд була невелика – 2–3, але оскільки вони були мобільними підрозділами, тому в залежності від міста, в якому працювали, отримували відповідну назву. В Україні зондеркоманди працювали в містах: Одесі, Мелітополі, Маріуполі, Миколаєві, Кіровограді та Чернігові (Схема архіву ГРГ України Оперативного штабу. ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 53, арк. 1).

⁶⁴ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 171, арк. 241, 255, 258.

⁶⁵ Там само, спр. 51, арк. 5, 100.

⁶⁶ Там само, спр. 171, арк. 241.

⁶⁷ Там само, спр. 51, арк. 100.

⁶⁸ Auflockerung der Dienststelle Kiew, den 27.09.1943 / Евакуація київського штабу (ВАН, NS-30, Аг. 51).

⁶⁹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 69–70 зв., 89–91.

⁷⁰ Там само, арк. 98.

⁷¹ Там само, арк. 102.

⁷² Georg Winter (1895, Neuruppin – 1961, Koblenz) – відомий німецький архівіст. До Другої світової війни працював у 1921–1939 рр. в одному з найстаріших архівів Німеччини – Пруському державному таємному архіві. Займав посаду держархівдиректора. У 1939 р. був призваний на військову службу. Під час війни у 1941–1944 рр. працював в Україні – з жовтня по грудень 1941 р. як вищий радник військового управління при штабі командуючого тилу групи армій “Південь”; з травня по серпень 1942 р. – як держархівдиректор при ГРГ України; з другої половини серпня 1942 р. – у Рейхскомісаріаті України, де з 7 грудня 1942 р. до березня 1944 р. очолював Крайове управління архівів, бібліотек та музеїв. Після війни був організатором і першим директором (1952–1960) новоствореного Федерального архіву (Бундесархів) ФРН у Кобленці (Дубик М. Архіви Києва часів німецької окупації (вересень 1941 – листопад 1943) // Наук. зап. : Зб. пр. молодих вчених та аспірантів / НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – К., 1997. – Т. 2. – С. 538–539; Rohr W.

Georg Winter // *Der Archivar*. – 14. Jahrgang. – München, 1961. – Н. 3. – S. 179–190; ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 205, 223).

⁷³ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 69.

⁷⁴ *Auflockerung der Dienststelle Kiew, den 7.09.1943* / Евакуація київського офісу (ВАН, NS-30, Аг. 51); ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 101.

⁷⁵ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 69–69 зв.

⁷⁶ Робоча група Кривого Рогу – нова назва робочої групи Дніпропетровська, що залишила місто 26.09.1943 р. і переїхала до Кривого Рогу (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 75, арк. 6–63в.).

⁷⁷ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 75, арк. 175; там само, ф. 3676, оп. 1, спр. 171, арк. 247–248.

⁷⁸ Див. листування ГРГ України з філіалом у Кракові (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 225, арк. 252–308).

⁷⁹ *Anordnung 92: Personalveränderungen in "Anordnungen und Mitteilungen" Nr. 17 vom 29.06.1944* / "Розпорядження та повідомлення" № 17, розпорядження 92: Зміни в особовому складі (ВАН, NS-30, Аг. 4).

⁸⁰ Див., наприклад, лист співробітника ГРГ України Курцвайля з Фрауенберга в Управління штабу в Ратіборі від 14.07.1944 р. (ВАН, NS-30, Аг. 33).

⁸¹ *Anordnung Nr. 98, 99 vom 20.10.1944: Die Zusammenfassung der Aufgaben des ERR im 6. Kriegsjahr* / Розпорядження № 98, 99 від 20.10.1944: Підсумок завдань Оперативного штабу на 6-му році війни (ВАН, NS-30, Аг. 4).

⁸² Про київські фонди Оперативного штабу див.: *Себта Т.* Київська частина матеріалів Айнзацштабу рейхслайттера Розенберга // *Арх. України*. – 1997. – № 1/6. – С. 53–73.

⁸³ *Sonderkommando Künsberg (1939–1943)* – особлива команда на чолі з Ебергардом фон Кюнсбергом, що за завданням Міністерства іноземних справ Німеччини, просуваючись, як правило, з передовими підрозділами вермахту, відбирала в окупованих країнах архівні матеріали зовнішньополітичної діяльності, карти, видання з геології, економіки і т. д. На території колишнього Радянського Союзу в рамках військових груп "Північ", "Центр", "Південь" діяли, відповідно, три оперативні групи зондеркоманди Кюнсберга: "Штеттін/Гамбург", "Нюрнберг" та "Потсдам" (територія України). Зондеркоманда Кюнсберга, яка з 10.09.1942 р. стала називатися батальйон "Ваффен-СС" і остаточно увійшла до структури СС, 29 липня 1943 р. була ліквідована, а всі матеріали, що вона вивезла з окупованих країн, були розподілені між іншими нацистськими організаціями (*Hartung U.* *Raubzüge in der Sowjetunion: Das Sonderkommando Künsberg 1941–1943*. – Bremen, 1997).

⁸⁴ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 22, арк. 229; спр. 213, арк. 200–202 зв.; спр. 219, арк. 131–134; оп. 2, спр. 1, арк. 4–5, 40–41; спр. 25, арк. 115–115 зв.

⁸⁵ Крайове управління архівів, бібліотек та музеїв при РКУ було створено 7 грудня 1942 р. на чолі з д-ром Георгом Вінером (ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 74 зв.–75). Про Крайове управління архівів, бібліотек та музеїв (7.12.1942 – 1944) див.: *Дубик М.* Архівна справа в окупованій Україні (1941–1944 рр.) : Дис. ... канд. іст. наук. – К., 1997. – Машинопис.

⁸⁶ ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 57.

⁸⁷ *Josef Benzing* (4.02.1904, Neuses (Hessen) – 18.05.1981, Mainz) – бібліотекар, бібліограф, дослідник історії книгодрукування в Німеччині. В університеті вивчав романську філологію. В 1934–1941 рр. працював у Пруській державній

бібліотеці. З січня 1942 р. до кінця лютого 1942 р. – співробітник ГРГ України Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга. Працював у Києві у складі робочої групи Західної України, відповідав за бібліотечний напрям. З 1 березня 1942 р. перейшов працювати до генерал-комісаріату Києва, у якому керував бібліотечним напрямом роботи. З 6.06.1942 р. очолив Центральну бібліотеку рейхскомісара України, створену на базі колишньої Бібліотеки АН УРСР у Києві та бібліотеки Київського університету. Після утворення 7.12.1942 р. Крайового управління архівів, бібліотек та музеїв при Рейхскомісаріаті України перейшов працювати до цього відомства, у якому з 1.03.1943 р. очолив Крайову бібліотеку (нова назва Центральної бібліотеки). Після війни у 1946–1966 рр. працював у бібліотеці університету в Майнці (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 62; ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 57; *Deutsche biographische Enzyklopädie*, Bd. 1. – München, 1995. – S. 432).

⁸⁸ Флавіанівська бібліотека – бібліотека, закладена 1910 р. митрополитом Київським та Галицьким, священно-архімандритом Києво-Печерської лаври Флавіаном (1840–1915), в миру Микола Городецький. Бібліотека знаходилася до війни у великій Лаврській дзвіниці та налічувала близько 15000 томів (Київ : Провідник / За ред. Ф.Ернста. – К., 1930. – С. 538).

⁸⁹ *Дубровіна Л.А., Малолетова Н.І.* Нацистська бібліотечна політика у період окупації Києва у 1941–1943 рр. і доля книжкових фондів Бібліотеки Академії наук УРСР // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 5. – С. 155, 170; Київ : Провідник / За ред. Ф.Ернста. – К., 1930. – С. 771.

⁹⁰ Харківської наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка стосується лише один звіт д-ра Поля від 1.11.1942 р. про перегляд каталогу гебраїки та юдаїки (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 50 а, арк. 1–2).

⁹¹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 216.

⁹² *Martin Granzin* (19.05.1905, Torgau – ?) – німецький архівіст, доктор філософії. З 1936 р. працював міським архіваріусом у місті Штаде. У жовтні 1939 р. був призваний до вермахту, звідки у листопаді 1941 р. перейшов на службу до Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга. Одразу ж був відправлений у розпорядження ГРГ України до Києва, куди прибув 8. 12. 1941 р. Контролював архівну галузь у ГРГ України, зокрема київські архіви. 13 травня 1943 р. був відкликаний з Києва до Берліна в розпорядження Управління Оперативного штабу (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 3, спр. 22, арк. 2, 9, 22, 29).

⁹³ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 213.

⁹⁴ *Dr. Pohl* – німецький бібліотекар, співробітник Інституту дослідження єврейського питання у Франкфурті-на-Майні. В червні–липні 1942 р. у рамках Оперативного штабу провадив огляд та відбір юдаїки в київських та харківських бібліотеках.

⁹⁵ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 50а, арк. 10–11.

⁹⁶ Колекція юдаїки Всенародної бібліотеки України налічувала на 1939 р. 250576 прим. (*Сергєєва І.* З історії формування колекції єврейської літератури Національної бібліотеки України (1918–1939) // *Бібл. вісн.* – 1996. – № 6. – С. 15).

⁹⁷ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 216.

⁹⁸ *Сергєєва І.* З історії формування колекції єврейської літератури Національної бібліотеки України (1918–1939) // *Бібліотечний вісник.* – 1996. – № 6. – С. 13, 15; *Погребинская И. М.* История еврейских научных учреждений на Украине (1919–1949) // *Єврейські наукові установи в Україні у 20–30 роки ХХ століття* : Зб. наук. пр. / Ін-т нац. відносин і політології НАНУ. – К., 1997. – С. 19.

⁹⁹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 213.

¹⁰⁰ „Єврейська консерваторія” – вважаємо, що в німецьких документах таку назва отримало відділення єврейської драми театрального факультету Музично-драматичного інституту ім. Лисенка (колишня консерваторія, тепер Національна музична академія ім. П. І. Чайковського) (Київ: Провідник / За ред. Ф. Ернста. – К., 1930. – С. 762).

¹⁰¹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 39, арк. 1.

¹⁰² Там само, спр. 39, арк. 1; там само, спр. 50а, арк. 14–14 зв.

¹⁰³ Dr. Ney – німецький бібліотекар, співробітник зондферштабу Бібліотеки Вищої школи. В липні–листопаді 1942 р. працював у Києві в бібліотеках у Лаврі, Центральній державній єврейській бібліотеці ім. М. Вінчевського (сховище по вул. Маловасильківській, 13), де відбирав книги для Центральної бібліотеки Вищої школи і Східної бібліотеки Розенберга.

¹⁰⁴ Dr. Thomson – бібліотекар, співробітник Східної бібліотеки Розенберга. З липня 1942 р. був переведений до ГРГ України для комплектування фондів Східної бібліотеки за рахунок українських бібліотек. Очолював київське відділення Східної бібліотеки, організовував роботи по відбору книг до Східної бібліотеки у Харкові, Києві. Укінці 1944 р. очолив Східну бібліотеку Розенберга.

¹⁰⁵ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 136, арк. 226.

¹⁰⁶ *Grimsted P. K. The Odyssey of the Smolensk Archive.* – Pittsburgh, 1995. – P. 11.

¹⁰⁷ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 3–4.

¹⁰⁸ Там само, арк. 2.

¹⁰⁹ Там само, спр. 55, арк. 7.

¹¹⁰ Там само, оп. 2, спр. 1, арк. 41.

¹¹¹ Там само, оп. 1, спр. 213, арк. 128–146.

¹¹² Там само, спр. 233, арк. 292.

¹¹³ Перші п'ятдесят тисяч книг були розподілені таким чином: Рига (1–17000, 19001–24000, 30001–35000, 48001–50000, Мінськ (17001–18000, 24001–30000, 47001–48000), Каунас (18001–19000), Вільнюс (35001–40000), Берлін (40001–41000), Таллінн (41001–47000), Новгород (49001–50000) (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 233, арк. 118).

¹¹⁴ ВАВ, NS-30, Аг. 167, Вл. 40.

¹¹⁵ Обидві бібліотеки були вивезені з Києва. Бібліотека “Союзу воєвничих безбожників” була вилучена з Антирелігійного музею у Лаврі і налічувала 3639 книг. “Троцькістська бібліотека”, так співробітники Оперативного штабу називали фонд забороненої літератури Київської обласної бібліотеки ім. ВКП(б) – 6234 книги (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 50, 89).

¹¹⁶ *Arbeitsplan für die Ergänzung der Ostbücherei, 2.06.1943 / Робочий план комплектування Східної бібліотеки* (ВАВ, NS-30, Аг. 55; Аг. 167, Вл. 40).

¹¹⁷ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 81–82.

¹¹⁸ У дужках зазначені номери відібраних книг у цій групі на час звіту. Відкинувши першу цифру, ми отримуємо кількість відібраних книг.

¹¹⁹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213, арк. 142.

¹²⁰ Там само, спр. 26а, арк. 243; спр. 58, арк. 394; спр. 213, арк. 132–133.

¹²¹ Там само, спр. 26а, арк. 243.

¹²² Там само, спр. 58, арк. 392–394.

¹²³ Там само, арк. 392–394.

¹²⁴ Там само, спр. 62, арк. 53–55.

¹²⁵ Там само, спр. 61, арк. 15–16; спр. 62, арк. 35, 41–43.

¹²⁶ Там само, спр. 60, арк. 11–14; спр. 65, арк. 135–143.

¹²⁷ Там само, спр. 65, арк. 294–298.

¹²⁸ Там само, арк. 301–301 зв.

¹²⁹ Там само, арк. 335–349, 359–359 зв.

¹³⁰ Там само, арк. 215; спр. 70, арк. 1–34. Перелік книг опубліковано також у: *Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: Документи / Упоряд. І.Я. Лосієвський та ін. – К., 1997. – С. 57–90.*

¹³¹ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 61, арк. 130–136.

¹³² Там само, арк. 130–132.

¹³³ Там само, арк. 133–136.

¹³⁴ Там само, спр. 65, арк. 209–214.

¹³⁵ Цікаво, що у довідці Ломмача “Розбудова Східної бібліотеки Розенберга” подається інша цифра – 25000 назв. При цьому не зрозуміло, з якої бібліотеки Харкова вони були відібрані – чи то з ХДНБ, чи то з університетської бібліотеки (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213, арк. 132).

¹³⁶ *Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: Документи / Упор. І.Я. Лосієвський та ін. – К., 1997. – С. 19, 28 (зноска 39).*

¹³⁷ Схема (фото) „Ostbücherei Rosenberg” (ВАН, NS-30, Ар. 1).

¹³⁸ ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213, арк. 135, 137.

¹³⁹ Там само, спр. 55, арк. 34.

¹⁴⁰ Там само, спр. 54, арк. 2; там само, спр. 55, арк. 1.

¹⁴¹ У вересні 1943 р. допоміжний фонд налічував 8802 книги, „Резервна бібліотека” – 8866 книг (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 2; спр. 55, арк. 1).

¹⁴² ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 34, 50, 84, 89; спр. 55, арк. 31; спр. 171, арк. 255, 272.

¹⁴³ К.П. Грімстед називає іншу кількість співробітників Оперативного штабу, близько 350 фахівців, які працювали у Ратіборі (*Grimsted P.K. The Odyssey of the Smolensk Archive. – Pittsburgh, 1995. – P.17*). Очевидно, це число включало співробітників й інших відомств рейхсляйтера Розенберга, які також переїхали до Ратібора: Культурно-Політичного архіву, відділів: науки, театру, музики, виставок, преси, літератури (ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 2, спр. 20, арк. 6–7; *Vierteljahresbericht vom 5.10.1944 für das 3. Vierteljahr vom 1.07. bis 30.09.1944, Stabsführung, Hauptabl. IV/Geschäftsführung* (Квартальний звіт гол. від. IV/секретаріат Управління Оперативного штабу від 5.10.1944 за 1.07.–30.09.1944). ВАН, NS-30, Ар. 17).

¹⁴⁴ *Bericht vom Dr. Thomson über den Stand der OBR Mitte Dezember 1944, d. 14.12.1944 / Звіт д-ра Томсона про стан Східної бібліотеки Розенберга на середину грудня 1944 р. (ВАН, NS-30, 58).*

¹⁴⁵ *OBR. Stand vom 1.12.1944 / Східна бібліотека Розенберга. Стан на 1.12. 1944 р. (ВАН, NS-30, Ар. 58).*

¹⁴⁶ *Bericht über den Stand der OBR Mitte Dezember 1944 / Звіт про стан Східної бібліотеки Розенберга на середину грудня 1944 р. (ВАН, NS-30, Ар. 58).*

¹⁴⁷ *Vierteljahresbericht vom 17.04.1944 der OBR vom 1.01.1944 bis 31.03.1944 / Квартальний звіт Східної бібліотеки Розенберга за 1.01.–31.03.1944 (ВАН, NS-30, Ар.55).*

¹⁴⁸ Відділ періодики знаходився недалеко від Ратібора, у замку графа фон Плесс на околиці однойменного містечка (нім. Pless, пол. Pszczyna), а частина основного фонду Східної бібліотеки Розенберга (книги № 1–25029) – в приміщенні цигаркової фабрики біля міста Кранштедт (нім. Kranstädt, пол. Krzanowice (Arbeitsbericht vom 21.02.1944 für die Woche vom 13.–19. Februar 1944 / Звіт за тиждень з 13 по 19 лютого 1944 р.; Vierteljahresbericht vom 17.04.1944 der OBR vom 1.01.1944 bis 31.03.1944 / Квартальний звіт Східної бібліотеки Розенберга за 1.01.–31.03.1944. ВАР, NS-30, Ар. 55; *Grimsted P.K.* The Odyssey of the Smolensk Archive. – Pittsburgh, 1995. – P. 17).

¹⁴⁹ *Grimsted P.K.* The Odyssey of the Smolensk Archive. – Pittsburgh, 1995. – P. 17–18.

¹⁵⁰ Abgrenzung zwischen Ostbücherei und Westbücherei. Ratibor, d. 13.12.1944 / Розподіл Східної та Західної бібліотек (ВАР, NS-30, Ар. 50).

¹⁵¹ *Freitag G.* Die Restitution von NS-Beutegut nach dem Zweiten Weltkrieg // "Betr.: Sicherstellung": NS-Kunstraub in der Sowjetunion / Hrsg. W. Eichwede, U. Hartung. – Bremen, 1998. – S. 110–111, 180–181.

¹⁵² *Дубровіна Л.А., Малолєтова Н.І.* Звіти про діяльність Крайової бібліотеки Рейхскомісаріату України як джерело з історії бібліотек і долі бібліотечних фондів у період нацистської окупації Києва (1941–1943 рр.) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : Зб. наук. пр. та спогадів пам'яті відомого вченого історика, д-ра іст. наук, проф. В.О. Замлинського : У 2 ч. – К., 2001. – Число 6, ч. 2. – С. 23.

¹⁵³ Протягом 1946–1948 рр. з американської зони окупації Німеччини, з Оффенбахського центрального збірного пункту, де була зібрана єврейська література, вивезена Оперативним штабом з багатьох окупованих країн, Радянському Союзу було повернуто лише 273645 примірників книг (*Freitag G.* Die Restitution von NS-Beutegut nach dem Zweiten Weltkrieg // "Betr.: Sicherstellung": NS-Kunstraub in der Sowjetunion / Hrsg. W. Eichwede, U. Hartung. – Bremen, 1998. – S. 198). У травні 1946 р. з англійської зони окупації Австрії до Радянського Союзу повернулося біля 55000 книг, виявлених у книгосховищі Центральної бібліотеки Вищої школи у Танценберзі (*Grimsted P.K.* Trophies of War and Empire: The Archival Heritage of Ukraine, World War II, and the International Politics of Restitution / Harvard Ukrainian Research Institute, State Committee on Archives of Ukraine, State Service for the Control of the Transmission of Cultural Treasures Across the Borders of Ukraine. – Cambridge, 2001. – P. 231–232).

Н. Г. Кашеварова

**ДОКУМЕНТИ РЕЙХСМІНІСТЕРСТВА
ОКУПОВАНИХ СХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ
ТА ОПЕРАТИВНОГО ШТАБУ
РЕЙХСЛЯЙТЕРА РОЗЕНБЕРГА З ПИТАНЬ
ПЕРЕМІЩЕННЯ КНИЖКОВИХ КУЛЬТУРНИХ
ЦІННОСТЕЙ З КОЛЕКЦІЇ МІКРОФІЛЬМІВ
В ЦДАВО УКРАЇНИ (КМФ-8)**

Архівні документи канцелярії Оперативного штабу (Айнзацштабу, ERR) та Рейхсміністерства окупованих східних областей, яким відав рейхсляйтер Розенберг, нині добре відомі дослідникам історії нацистської політики в галузі культури. Три великі частини цього архіву зберігаються в Києві, Москві і Берліні. Крім того, відомі також й інші, менші за обсягом, однак також дуже значимі для повноти джерельної бази стосовно переміщення культурних цінностей групи документів: у Парижі – в Документальному центрі сучасної юдаїки, в Амстердамі – в Інституті військової документації, у Вашингтоні – в Бібліотеці Конгресу, у Нью-Йорку – в Єврейському науковому інституті, в бібліотеці Гуверівського інституту у Стенфорді та в Бундесархіві у м. Кобленці (в останньому, зокрема, зберігаються особові документи Г. Вінтера та Е. Кюнсберга¹).

Перший значний за обсягом компактний масив, що надійшов до Києва у 1945 р., зберігається в ЦДАВО України: ф. 3676 (Оперативний штаб імперського керівника Розенберга для окупованих східних областей – 347 справ) і ф. 3674 (Оперативний штаб імперського керівника Розенберга для окупованих західних територій та Нідерландів – 4 справи). Цей масив документів у частині, що стосується загальної бібліотечної політики та бібліотек Києва, представлений в цьому виданні у розділі “Анотований покажчик”.

Другий компактний масив зберігається у Москві, в фондах Російського державного військового архіву (ф. 1401-К – Оперативний штаб Розенберга з колишнього “Особого архіву” – налічує 77 од. зб.). Т.М. Себта, яка вивчала долю архіву Айнзацштабу, підкреслила, що ці оригінальні матеріали² не дублюють один одного.

Третій масив, огляд якого пропонується у даній статті, нині зберігається у Бундесархіві в Берліні (ф. NS 30). Відразу після війни він був вивезений з американської зони окупації Німеччини до США. Всі матеріали було передано до Національного архіву США, де їх систематизували за принципом військових формувань та змікрофільмували. В 1960 р. на мікрофільми було складено загальний каталог. До 1963 р. документи зберігалися у Національному архіві США. Американські архівісти цю частину трофейного архіву розглядали, як єдиний комплекс документів Рейхсміністерства окупованих східних областей (далі – РОСО), без виділення з його складу документів ERR. Так само він був повністю змікрофільмований, оформлений як публікація мікрофільмів EAP-99. Публікація становить собою компактний масив роликів, змікрофільмований за сформованими поспіхом американськими архівістами справами з дуже приблизною структурою та без ґрунтового коментаря й опису (U.S. National Archival Microfilm Publication T-454 107 rol.)³. У 60-х роках цей фонд мікрофільмів поповнився копіями мікрофільмів з Єврейського наукового інституту у Нью-Йорку (YIVO) (16 справ). Загалом сьогодні він налічує 197 справ.

У 1963 р. документи повернулися до Бундесархіву м. Кобленца. Там він був розформований на два архівні фонди – РОСО (RMfdbO- R-6) та власне Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга (ERR, R-8). Після возз'єднання Німеччини документи РОСО в 1996 р. були передані до Бундесархіву у Берліні. Однак, як стверджує відома американська дослідниця Патриція Кеннеді Грімстед, ці матеріали додатково поповнювалися іншими документами, що надходили з архівів східних областей Німеччини, а власне розподіл фонду значно ускладнив користування зазначеними матеріалами за допомогою публікації мікрофільмів, хоча на ці матеріали й було створено довідковий апарат⁴.

У 1965 р. мікрофільми документів, виготовлені у Національному архіві США (164 ролики на 207294 кадри), були придбані Головархівом УРСР через Всесоюзну організацію “Міжнародна книга” і передані на зберігання у ЦДАЖР УРСР (нині – ЦДАВО України). Спираючись на опис справ, підготовлених у Національ-

ному архіві США, 164 ролики були переглянуті: у кожному з них міститься від 3-х до 20-ти сформованих за одиницями зберігання справ по 1000–1400 кадрів у кожній. Було складено 2 описи, на базі описів – іменну картотеку, з англійської мови перекладено анотації. Від 1989 р. фонд перебуває у відкритому доступі⁵.

Однак й досі небагато українських дослідників історії переміщення культурних цінностей використовували цей фонд, вивчаючи переважно документи фонду київської частини ERR (ф. 3676, 3674) та фонду рейхскомісара України (ф. 3206). У дослідженнях історії України періоду окупації матеріали фонду мікрофільмів активно використовувалися, зокрема, М.В. Ковалем в його дослідженнях з історії культури у період окупації України⁶.

Факт існування такого масиву документів був вперше оприлюднений у 1989 р., коли Л.В. Яковлева та А.Й. Шевчук опублікували інформацію про цю колекцію в “Українському історичному журналі”⁷. У статті було висвітлено історію фонду, принципи систематизації та опису матеріалів, стисло охарактеризовано їхній зміст та характер. Цей фонд містить документи за 1938–1945 рр., що були вивезені при відступі німецьких військ і як трофеї потрапили до американського військового командування.

Навіть побіжний огляд мікрокопій і співставлення їх з документами окупаційних архівів в ЦДАВО України свідчать, що документи фонду КМФ–8, хоча й містять деяку спільну інформацію з документами ф. 3676, 3674 та 3206 у ЦДАВО України (багато документів розсилалося ERR по різних організаціях і відклалося там в копіях), однак загалом не збігаються, а лише суттєво їх доповнюють.

Цей величезний масив документів, незважаючи на наявність описів, потребує детального перегляду де-візу кожного документа, оскільки принцип систематизації (за різними установами та військовими формуваннями, які діяли в окупованих східних областях) та анотації лише поверхово відбивають зміст справ: наявні значні розбіжності, неточності та помилки.

Документи фонду досить різноманітні, вони характеризують основи нацистської ідеологічної політики та відображають всі напрями діяльності окупаційної влади. Серед основних – політика у галузі культури, у тому числі і вивезення культурних цінностей з окупованих територій, економічна політика щодо використання матеріальних ресурсів та організації праці, боротьба з партизанським рухом та підпіллям, утримання та використання військовополонених, політика щодо цивільного населення, зокрема політика терору та

винищення, відомості про діяльність українських національних сил тощо.

Опис 1 містить документи різних німецьких установ, що діяли в окупованих східних областях, переважно в Україні, Білорусії, Прибалтиці. Серед них: матеріали ERR, Рейхскомісаріатів України і Остланду, робочих груп, зондерштабів, різних відділів та установ Рейхсміністерства Розенберга по управлінню окупованими східними областями (політики, у тому числі політики у галузі культури, преси і пропаганди, управління, господарства та ін.). У фонді є невеликий комплекс документів, що відноситься до управління на територіях окупованих Франції, Бельгії та інших західноєвропейських країн і складається з наказів, директив, інструктивно-методичних матеріалів, звітів, доповідних записок, донесень, повідомлень, матеріалів засідань і нарад, листування, різноманітних списків.

Опис 2 складають документи німецьких армій, військових підрозділів, груп, з'єднань та нацистських тилових охоронних і поліцейсько-жандармських підрозділів. Характерними документами для цього опису є накази, розпорядження, інструкції, плани, рапорти, журнали бойових дій, карти і схеми⁸.

Велика за обсягом група матеріалів присвячена процесам збирання, конфіскації, описування та вивезення культурних цінностей з територій окупованих країн до Німеччини. Документація ERR охоплює документи 1938–1945 рр. найрізноманітнішого характеру: від документів ідеологічного змісту за 1938–1939 рр. до документів, що висвітлюють евакуацію зазначених інституцій у 1944–1945 рр. Власне документи та справи опису 2 і розглядаються нами у цій статті.

У фонді зберігається листування представників керівництва ERR з численними організаціями, у тому числі і з націонал-соціалістичною партією та канцелярією РОСО з різних питань, листування Розенберга з рейхсміністром Герінгом, фельдмаршалом Кейтелем (спр. 254), Борманом, Гессом, Геббельсом (спр. 245), директиви, розпорядження, накази, донесення та звіти про діяльність оперативних груп по боротьбі з "більшовицькою загрозою" в галузі ідеології (спр. 256).

Значна їхня частина розкриває власне вивезення культурних цінностей з окупованих східних областей. Основний комплекс документів такого характеру відноситься переважно до окупованої території України, частково Білорусії та Прибалтики. Серед матеріалів адміністративно-службового характеру: списки співробітників ERR і робочих груп, відомості про видачу посвідчень, різноманітні

звернення та клопотання, розписки. Виділяються матеріали стосовно вивезення культурних цінностей з території окупованих Франції та Нідерландів. І, нарешті, декілька справ відносяться до документації Головної робочої групи “Белград” (ГРГ “Белград”) та спеціального відділення Головної робочої групи “Центр” (ГРГ “Центр”) у Ратіборі.

Матеріали ГРГ “Центр” представлені документами про стан державних архівів у Мінську, серед яких фамільний архів Радзивілів у Несвіжі (спр. 274, к. 909002–909003), опис вивезених старих богослужбових книг з церков Мінська з фотознімками (спр. 282). Окремий блок документів – листування з інститутами у Лейпцигу, Франкфурті-на-Майні, Вищою школою про вивезення церковних книг та архівів з Мінська, Брянська, Вітебська, з Рейхскомісаріатом Остланду (спр. 285), університетом у Зальцбурзі про пошуки у бібліотеках книжок та журналів (спр. 280), списки вивезених книг і відповідне листування (спр. 283, 285), щоденні звіти (спр. 286).

Документи ГРГ “Белград” містять щомісячні звіти за червень–серпень 1943 р. (спр. 258), листування з Відділом науки, різними науковими інститутами та музеями (спр. 288), численними військовими підрозділами для допомоги ГРГ в її діяльності (спр. 289).

Франція та Нідерланди відображені у листуванні з рейхсміністром Герінгом про порядок конфіскації, розподілу та доставлення творів мистецтва з Франції до Німеччини (спр. 254) та у протоколі від 15.01.1945 р. про вивезення з Нідерландів до рейху витворів мистецтва (спр. 262) тощо.

Інформація стосовно культурних цінностей, вивезених з території України, міститься в переважній більшості у документації безпосередньо ERR та у документації Головної робочої групи України (ГРГУ). Значна їхня частина – це накази, організаційні вказівки та директиви ERR керівникам робочих груп (спр. 270, 273, 281, 284), листування Розенберга (спр. 264), у тому числі про напрями роботи бібліотек і шкіл в окупованих східних областях, протокольні записи нарад Розенберга з співробітниками штабу (спр. 259), розпорядження щодо розпуску та евакуації зондеркоманд та зондерштабів ERR у Києві, Белграді, Данії (спр. 257). Присутні схеми організаційної структури штабу, списки співробітників за 1943 р. (спр. 267) та радянських діячів культури, які співробітничали зі штабом (спр. 256).

Велике значення мають характеристики стану київських музеїв, вищих навчальних закладів (спр. 265), наведені списки книг з музики

і образотворчого мистецтва, що підлягають конфіскації (спр. 269). Зустрічаються документи РГ “Естонія” – про бібліотеки Естонії, зокрема Ревеля, від 10.03.1943 р.(спр. 275, р. 94), к. 1522), а також про переміщення книжок з Парижа до Берліна, документи РГ, що працювали в Італії (спр. 257, р. 27, 490–492). Серед матеріалів – копія звіту РГ “Південна Європа” (Белград, 31.08.43) за червень–серпень 1943 р., де повідомляється, що було вивезено 100 ящиків книжок та архівних матеріалів до Берліна, близько 40 тис. томів [спр. 273, р. 13, к. 921050–57].

Матеріали дуже розпорошені по різних справах, про що свідчить навіть такий факт, як наявність листування про вивезення бібліотек та архівів, захоплених на Сході, серед матеріалів про політику німецького командування на Сході, про призначення націонал-соціалістичного керівництва у вермахті для посилення пропаганди, про характеристику становища у Богемії та Моравії та про діяльність німецьких торгових агентств в окупованих східних областях (спр. 247). Значна кількість документів – це звіти та листування щодо розподілу серед німецьких вищих шкіл і бібліотек вивезених зі Сходу книг (спр. 261), листування з різними німецькими установами щодо долі бібліотечних фондів (спр. 277), щомісячні звіти про процес відбору книг та їхню конфіскацію (спр. 279), опис стану радянських науково-дослідних інститутів та вищих навчальних закладів України й Криму (спр. 275), документи з питань виховної роботи у вищих навчальних закладах України (спр. 276).

Значний за обсягом комплекс становить документація ГРГ України, Остланду, “Центру”, є матеріали РГ “Південна Європа” (Белград).

Що стосується документів ГРГУ, то вони досить різноманітні і відтворюють діяльність цієї та інших робочих груп, стан і процес опрацювання та переміщення до Східної бібліотеки і Центральної бібліотеки Вищої школи книжкових фондів з різних областей України та Росії. Найважливішою серед зазначених матеріалів є службова документація з діяльності робочих груп з питань аналізу, реєстрації, організації опрацювання книжок та каталогів з метою вивезення їх до Німеччини. Наприклад, у справі 274 містяться повідомлення керівника спеціального зондерштабу “Наука” Ганса Брауна щодо діяльності робочих груп у містах України (Київ, Харків, Херсон, Дніпропетровськ, Сімферополь), характеристики стану бібліотек, зокрема у Києві – Міської публічної бібліотеки (нині Національна парламентська бібліотека України). Наведено процес вивезення літератури: описи книг, каталоги, списки відіб-

раних книг, різноманітні вказівки та інструкції з відбору літератури. У цій же справі зберігаються щомісячні звіти робочих груп, листування їхніх керівників та співробітників ERR за 1942–1944 рр. (спр. 274, к. 907814–907816, 907819, 907863, 908414, 909001–909115; 909022–909026, 909115).

Важливе значення мають матеріали щодо службових нарад та повідомлень різних зондерштабів, зокрема зондерштабу “Наука”, з питань стану державних бібліотек, відбору книжок для Вищої школи та наукових інститутів, узгоджень позицій з керівником Крайової бібліотеки у Києві Й. Бенцінгом з приводу необхідності формування дублетних фондів для Бібліотеки Вищої школи у Києві, бібліотек наукових установ Києва та Херсона тощо (спр. 272, р. 1, к. 907858–90795).

За цими матеріалами чітко простежується ідеологічне спрямування діяльності ERR – першочергового значення у роботі груп набував відбір більшовицької літератури, різних праць з історії жовтневої революції та партії, ідеологічних питань, масонства та юдаїзму як “ідейних противників націонал-соціалізму”, а також наукової літератури, літератури з мистецтва. Велику цінність мали і численні музейні експонати, твори світового мистецтва, книжкові колекції і зібрання, серед яких – цінні рукописи, стародруки, рідкісні видання. Відомості про стародавні єврейські рукописи з Центрального єврейського архіву містяться у листуванні з Центральною бібліотекою Вищої школи (спр. 278). Відібрана література мала бути розподілена між різними німецькими установами: Центральною бібліотекою Вищої школи, Східною бібліотекою Розенберга при ERR, Інститутом вивчення єврейського питання, Інститутом расових досліджень тощо.

Значна кількість документів датована 1943–1944 рр.: листування зондерштабів та робочих груп з приводу надсилання книг, їхнього розподілу між бібліотеками та приватними особами; листування Вищої школи, зокрема замовлення на книги, що надійшли зі Сходу, матеріали різних наукових інституцій з картографії, етнографії, більшовицької антирелігійної пропаганди, списки книжок, необхідних Вищій школі, звіти і записи телефонних розмов, звіти Центральної бібліотеки (нині Національної парламентської бібліотеки України) за станом на 1943 р. тощо (спр. 255, р. 36, к. 131–139, 146, 152 155, 162, 167–172, 192, 195, 249, 272, 275, 277, 304, 325–326, 332, 340, 456, 482, 567, 589, 590, 595, 601, 640.)

Розглянемо деякі справи детальніше.

Переважає більшість документів ERR, що стосується питань діяльності бібліотек та вивезення фондів, міститься в спр. 257 (р. 27), 259 (р. 40), 264 (р. 100), 265 (р. 21), 275 (р. 94), 276 (р. 28), 277 (р. 29), 273 (р. 13), 272 (р. 1); 279 (р. 98).

У невеликій за обсягом групі документів за 1941 р. відклалися армійські розпорядження про заборону руйнувати бібліотеки при наукових та навчальних установах, оскільки вони можуть мати значення для рейху (спр. 265, р. 21, к. 321–322, 381, 382), повідомлення керівників робочих груп (спр. 265, р. 21, к. 877–880), зокрема згадуються бібліотеки наукових інститутів у Дніпропетровську (к. 1190), вилучені ГРГ “Остланд” книжки та культурні цінності в Естонії (спр. 265, р. 21, к. 1118–1123, 1028).

Основним є комплекс документів, що були створені внаслідок діяльності робочих груп, передусім, повідомлення про розподіл службових обов'язків ГРГУ та інших робочих груп, особливо у Києві (спр. 257, р. 27, к. 493), документи загального змісту, плани і звіти, розпорядження, інформація, нотатки (спр. 264, р. 100, к. 225–228; 230–231 (копії 250–252, 253–255), звіти першого періоду окупації – до початку 1942 р., в основному, групи “Наука”, що містять загальні відомості про стан бібліотек та архівів, музеїв, інститутів Академії наук переважно у Києві, діяльність освітніх та наукових установ (спр. 275, р. 94, к. 1191–1196, 1204–1224, 1229–1236, 1241–1258, 1269–1272, 1279–1289, 1313–1316, 1322–1326).

У спр. 264 містяться: службове розпорядження щодо політики відбору літератури для Центральної бібліотеки Вищої школи (див. “Анотований покажчик”) від 19 грудня 1941 р. (спр. 264, р. 100, к. 221); документи, що висвітлюють основні засади роботи зондерштабу “Наука” та робочих груп, підписані Брауном 23 грудня 1941 р. (спр. 264, р. 100, к. 245–249); документи, підписані керівником ГРГУ гауамтслайтером Зайботом, що предписує відповідальним співробітникам штабу узгодження всіх переміщень та вилучень зібрань бібліотек наукових установ тощо (спр. 264, р. 100, к. 189). Серед документів – основні правила для здійснення ревізій бібліотек, матеріали перевірки книжкових запасів України, вилучення заборонених книжок, список заборонених видань до 1917 р., рекомендації стосовно того, що залишати в бібліотеках для подальшого користування, тощо (спр. 264, р. 100, к. 195–197).

Комплексний масив документів стосується діяльності спеціального зондерштабу “Наука”, створеного ERR для аналізу діяльності наукових та освітніх установ у різних регіонах України і оцінки

можливостей використання їхніх матеріальних ресурсів. Оскільки у кожній такій установі були спеціалізовані бібліотеки, в документах міститься багато матеріалів щодо бібліотечних фондів: загальні огляди, історичні довідки, облікові листи, статистичні відомості тощо. Найбільша кількість документів стосується періоду жовтня 1941 – початку 1942 рр.

Велику за обсягом київську групу документів складають, передусім, звіти та огляди групи “Наука”. Так, документи, датовані жовтнем–груднем 1941 р., містять:

- відомості про установи культури та освіти м. Києва, що перебувають у віданні міських органів влади, в тому числі окремо виокремлені науково-дослідні інститути (спр. 275, р. 94, к. 1109–1114);

- повідомлення рейхсгауптштелленляйтера Брауна про опечатування Київського університету від 03.10.1941 р. (спр. 275, р. 94, к. 1123) та про розмову з проф. Біликом, представником міської адміністрації, про долю установ вищої школи (спр. 275, р. 94, к. 1124);

- звіт від 16 жовтня 1941 р. за підписом д-ра Йогансена щодо бібліотек Києва, список наукових та публічних бібліотек міста із зазначенням адреси, керівництва, загального обсягу фондів, в тому числі вказується БАН (з її підрозділами у Володимирському та Софійському соборах, де знаходився газетний відділ БАН, та приміщеннями на Подолі), районні, спеціалізовані, дитячі, партійні бібліотеки тощо (спр. 275, р. 94, к. 1031–1033);

- огляд бібліотек у Києві з вказівкою, у віданні яких відомства, груп та команд знаходяться бібліотеки (спр. 275, р. 94, к. 1044–1045); про діяльність сільськогосподарських інститутів Києва (спр. 275, р. 94, к. 1157); звіт про стан та перспективи роботи вищої школи та науково-дослідних інститутів м. Києва (спр. 275, р. 94, к. 1130–1138, 1182–1190);

- протоколи засідань від 25 та 29 листопада 1941 р. 19 представників Академії наук, Університету, Інституту мистецтв, Київського сільськогосподарського інституту та Інституту народного господарства, Педагогічного інституту, консерваторії тощо (спр. 275, р. 94, 1159–1164, 1178);

- стислі звіти щодо перевірки бібліотек наукових інститутів Києва у листопаді 1941 р. (спр. 275, р. 94, к. 1191–1196), доповідна записка ректора університету проф. Штепи від 29.11.1941 р. – фон Франке “Про університет у Києві” (спр. 275, р. 94, к. 1197–1203);

- звіти групи “Наука” від 4 грудня 1941 р. про діяльність у Києві, зокрема, інформація про зібрання БАН, Володимирського

собору, Києво-Печерської лаври, музеї, церкви тощо (спр. 275, р. 94, к. 1204–1218);

– акти про огляд 11 грудня 1941 р. Київського сільськогосподарського інституту, Педагогічного, Ветеринарного інститутів, Ботанічного саду тощо (спр. 275, р. 94, к. 1147–1149);

– звіт групи “Наука” ERR, д-ра фон Франке від 12 грудня 1941 р. щодо доцільності діяльності наукових інститутів (спр. 275, р. 94, 1220–1224, 1225–1228, 1232–1235).

Звіти про діяльність групи “Наука” з огляду та оцінки діяльності установ науки та культури, датовані груднем 1941 – лютим 1942 рр., містять інформацію про цінність архівних, музейних та бібліотечних зібрань, в тому числі БАН, зокрема, рекомендовано зробити її бібліотекою рейхскомісара України; рекомендації щодо об’єднання на базі БАН бібліотек вищих навчальних закладів та академічних інститутів Києва, а також Юридичної, Медичної, Політехнічної, Історичної бібліотек (спр. 275, р. 94, к. 1229–1231, 1246–1257); відомості про те, що керівництво, ймовірно, буде здійснюватися д-ром Бенцінгом, що відбуватиметься залучення для поповнення втрат приватних книжкових колекцій тощо (спр. 275, р. 94, к. 1237–1241).

Серед документів 1941 р., крім документації групи “Наука”, відклалися інші матеріали: службове розпорядження від 27 листопада 1941 р. щодо робочої групи “Західна Україна” – про призначення рейхсштелленляйтера Клаусберга керівником та про те, що до групи приписані Франк і Кляйн; про робочу групу “Південь” (відповідно, у Миколаєві – Рудольф, приписані Вьоль і Ланге); “Крим” (у Сімферополі – Шмідт) (спр. 264, к. 240); відомості про обстеження наукових та навчальних установ Києва (спр. 273, р. 13, к. 920857); облікові документи та зразок заповнення облікового бланку щодо реєстрації бібліотек міста (із зазначенням складу, кількості полиць, відповідального за облік та підпорядкованості за листопад 1941 р.) (спр. 264, р. 100, к. 239).

Звіти робочої групи “Київ” та зондерштабу “Релігія та церква” за цей період також містять відомості про бібліотечні фонди культових установ (спр. 275, р. 94, к. 1151–1154).

У 1942 р. ця діяльність продовжилася. Так, група “Наука” представлена доповідною запискою та звітами співробітника зондерштабу “Наука” Рудольфа Прокша за березень–квітень 1942 р. та іншими документами. Зокрема, у доповідній записці поданий історичний огляд Києва та Києво-Печерської лаври, де вказані і біб-

ліотеки Театрального музею (20 шаф), Історичного музею (20 тис. книжок), а також підручні бібліотеки численних культурних та релігійних установ міста (спр. 275, р. 94, к. 1273–1278).

Серед документів – плани відвідування наукових установ Києва, фотоархів лаври, ідеологічний аналіз управління установами культури (спр. 275, р. 94, 1279–1287); розпорядження керівника ГРГУ Зайбота від 17 квітня 1942 р. щодо організації робочих груп у складі ГРГУ, зокрема, “Західна Україна” (Київ, Рудольф), “Східна Україна” (Дніпропетровськ, Венднагель), “Південна Україна” (Херсон), “Крим” (Сімферополь, Шмідт) та окремо за групами тощо (спр. 264, р. 100, к. 230–231, 250–255); інструктивні матеріали 1942 р. щодо принципів відбору більшовицької літератури (Утікаль, Зайбот, Браун), в тому числі щодо каталогізації літератури (спр. 264, р. 100, к. 224), загальні вказівки робочим групам керівника ГРГУ Зайбота від 27 листопада 1941 р. (спр. 264, р. 100, к. 225–228); розпорядження штабсфюфера Утікаля від 8 жовтня 1942 р. щодо відбору з бібліотек видань різними мовами тощо (спр. 264, р. 100, к. 29), а також звернення київського Інституту прадавньої та давньої історії до Відділу обліку ГРГУ від 15 травня 1942 р. з метою укомплектування інститутської бібліотеки археологічною літературою тощо.

Група місячних та тижневих звітів за серпень–жовтень 1942 р. складається з довідок, пропозицій, звітів ГРГУ (д-р Зіблер), зокрема про діяльність групи “Університет” у Києві (спр. 275, р. 94, к. 1288), аналітичної записки д-ра Зіблера про розвиток суспільних наук, організацію освіти в СРСР (спр. 275, р. 94, 1289–1312). Так, звіт Зіблера від 23 серпня висвітлює мету його перебування та діяльність у Києві від 14 до 22 серпня 1942 р. щодо огляду Університету та наукових бібліотек (спр. 275, р. 94, к. 1313–1335); є історичні довідки про розвиток історичної науки в Університеті за радянських часів, складені Зіблером та проф. Оглоблиним (спр. 275, р. 94, к. 1316–1321).

Важливими є документи з питань дослідження окремих наукових тем німецькими вченими, зокрема, про роботу д-ра Томаса у бібліотеках Києва, Харкова, Дніпропетровська у серпні–жовтні 1942 р. стосовно вивчення радянського сільського господарства (спр. 275, р. 94, к. 1322); звіти д-ра Дойхлера за жовтень–грудень 1942 р., присвячені питанню біологічних та психологічних досліджень (спр. 275, р. 94, к. 1323–1326).

Група повідомлень, що охоплює період від 27 вересня до 2 жовтня 1943 р., стосується розформування служб Києва та евакуації куль-

турних цінностей. В ній, зокрема, інформується про переміщення Пфайффера з матеріалами образотворчого мистецтва з Чернігова та Харкова, Вінтера з Бенцінгом до Вінниці, далі через Кам'янець-Подільський, про загальний стан евакуації, нестачу транспорту, супроводження вагонів тощо (спр. 277, р.27, к. 493–506).

Звіти групи "Наука" аналізують стан бібліотек навчальних закладів у Харкові, Дніпропетровську, Сімферополі, Одесі, Херсоні, Житомирі. Вони містять, зокрема, статистичні дані про наявність літератури переважно науково-технічного змісту у бібліотеках цих установ та повідомлення про огляд наукових установ та навчальних закладів; подається інформація про стан, евакуацію, склад, чисельність їхніх наукових бібліотек, каталоги та збереженість книжок. Найзмістовнішими є документи стосовно:

Харківського науково-дослідного інституту металу та його бібліотеку (зазначається загальна кількість фонду – 18268 назв та 226 журналів, відсутність підручників, словників та посібників) (спр. 275, р. 94, к. 1486–1490, 4906707);

Харківської ветеринарної вищої школи (д-р Браун у записці від 12 липня 1942 р. вказує на наявність у бібліотеці 70 тис. томів) (спр. 272, р. 1, к. 4906675–4906676);

Харківського державного університету (д-р Браун характеризує склад бібліотеки за станом на 11 липня 1942 р.: до війни було майже 560 тис. томів, під час війни 10 % втрачено, з тих, що залишилися, 230 тис. складає переважно юридична та медична література) (спр. 272, р. 1, к. 4906692–4906695);

Харківського сільськогосподарського інституту (на липень 1942 р. налічувалося 350 тис. книжок, з них 50 % навчальної літератури, 30 % – соціально-економічного змісту, 10 % – белетристики) (спр. 272, р. 1, к. 4906703–49067060).

У фонді зберігаються загальні нотатки д-ра Гімпеля, уповноваженого з догляду за бібліотеками, щодо огляду 18 наукових та публічних бібліотек Харкова (серед них – ХДНБ ім. В.Г. Короленка, бібліотека Університету, Технічна центральна тощо) (спр. 272, р. 1, к. 4906715–4906720), а також узагальнені та іноді неповні відомості про бібліотеки міста: адреси, керівництво, склад фондів (спр. 272, р. 1, к. 4906724–4906727). Важливим, на наш погляд, є порівняльний стислий звіт ERR, складений на основі різних поданих звітів та інформації за період від 08.02 до 07.04.1943 р., у тому числі висвітлення загальних питань з історії Харкова, архіви тощо (спр. 272, р. 1, к. 4907637).

Листування зондерштабу "Наука" та РГ "Крим" від 15 травня 1942 р. (д-р Браун) характеризує стан справ з бібліотеками Сімферополя: це повідомлення про Сімферопольський сільськогосподарський інститут та склад його бібліотеки, що налічувала на той момент 60 тис. книжок (загалом на початок війни було 90 тис.), переважно навчального та наукового змісту (спр. 275, р. 94, к. 1437–1439), а також Сімферопольського медичного інституту, де зберігалось 100 тис. книжок (до війни – 150 тис.) (спр. 275, р. 94, к. 1443–1449, 1453–1456).

Серед документів звертають на себе увагу "міркування" д-ра Томсона (Рейхсуніверситет, Геологічно-палеонтологічний інститут (Познань) щодо наукового потенціалу українських, білоруських та російських земель (жовтень 1942 р.) (спр. 275, р. 94, к. 1094), його лист до зондерштабу "Наука" з оглядом геологічної колекції Дніпропетровська (спр. 275, р. 94, к. 1095), геологічної колекції та бібліотеки Інституту геології у Києві (спр. 275, р. 94, к. 1099–1102), бібліотек Сімферополя (спр. 275, р. 94, 1103–1104) та повідомлення д-ра Штарке з Дніпропетровська від 26 червня 1942 р. комісару з питань забезпечення збереженості книжкових фондів у східних областях щодо бібліотек, персоналу, основних завдань тощо (спр. 272, р. 1, к. 4906858–4906874).

Окрему групу складають документи щодо діяльності команди "Наука" в Криму (спр. 275, р. 94, к. 1327), звіт керівника РГ "Південна Україна" штабфюрера Рудольфа від 29.04.1942 р. про заповідник "Асканія-Нова" та його цінну бібліотеку у 25 тис. томів (спр. 275, р. 94, к. 1407–1415, 1473, 1481); про обстеження 19 жовтня 1942 р. бібліотеки обсерваторії у Сімеїзі, яка могла бути використана для поповнення бібліотек німецьких обсерваторій (спр. 275, р. 94, 1499–1505), інші установи Криму, підручні бібліотеки тощо.

Для історії бібліотек Одеси та Херсона важливе значення має підсумковий та інші звіти уповноваженого від РГ "Південна Україна" зондерштабу "Наука" Тіле щодо історичного розвитку та огляду установ цих міст. Зокрема, у звіті від 15 вересня 1942 р., присвяченого діяльності Одеського університету, Інституту ім. Лисенка та ін., згадується про стан бібліотек та каталогів, наявність пропагандистської літератури (спр. 275, р. 94, к. 1259–1262, 1264–1270).

Житомирські бібліотеки висвітлено у звіті уповноваженого зондерштабу "Наука" Ернста Ланге від 02.07.1942 р. про огляд культурних цінностей м. Житомира 7 липня 1942 р. музеїв, бібліотек, архівів, установ освіти, видавництва (спр. 275, р. 94, к. 1125–1129), а також про стан м. Житомира на кінець січня 1942 р. (спр. 275, р. 94, к. 1150).

Слід відзначити повідомлення службових та приватних осіб, які займалися дослідницькою діяльністю на території України, їхнє листування з зондерштабами, наприклад, відомості д-ра Франца Кляйна про подорож у жовтні–листопаді 1942 р. Україною з метою збирання матеріалів у бібліотеках та архівах міст для проведення дослідження стосовно магдебурзького права в Україні; офіційні розпорядження, зокрема з Харкова, про дозвіл працювати в архівах та бібліотеках, у тому числі у Військово-історичному архіві, та надання Кляйну консультантів Дубровського та Максименка (спр. 272, р. 1, к. 4906825–4906827). Оскільки документи щодо магдебурзького права зберігалися в Центральному історичному архіві у Києві, Кляйн не зібрав документів з цього питання в інших містах України, однак, будучи фахівцем з історії Росії, він одночасно обстежив усі бібліотеки та архіви міст, де перебував (зокрема, Київ, Житомир, Вінниця, Кам'янець-Подільський, Проскурів, Кременець, Рівне та ін.), а також залишив цікаві нотатки щодо окремих документів польського та російського походження, складу бібліотек, архівів українських міст, подробиці подорожі, зроблені ним вже в Магдебурзі (спр. 272, р. 1, к. 4906825–4906827, 4906828–4906831).

Серед загальних донесень ознайомчого характеру є відомості про єврейські матеріали, вивезення юдаїки та гебраїки, зокрема, згадується про світовий єврейський конгрес (спр. 279, р. 98, к. 1154–1155). Репрезентовані також аналітичні матеріали щодо історії та культури євреїв, які проживали на території СРСР: огляди архівних, рукописних і книжкових колекцій, що зберігалися при єврейських інститутах у різних містах окупованих східних областей, передусім у Вільно та Києві, Інституту єврейської культури АН у Києві (у документі – “кафедри” юдаїки Єврейського інституту), Єврейського центрального архіву у Києві, приєднаного до Центрального історичного архіву у Києві. Важливою є аналітична довідка, де використано матеріали звіту співробітника Інституту вивчення єврейського питання у Франкфурті-на-Майні д-ра Поля, який досліджував колекції Києва та Вільно (спр. 279, р. 98, к. 1149–1153 (б. м., б. д.)). Хоча документ без дати та місця, його можна віднести до періоду пізніше червня 1942 р., оскільки аналітичний звіт д-ра Поля, вказаний у “Анотованому покажчику” цього видання, датується 28.06.1942 р.

У фонді відклалася група протоколів обговорення різних оперативних питань діяльності Штабу і Вищої школи за 1943–1944 рр., нотатки про Вищу школу (спр. 259, р. 40, к. 479), списки керівни-

ків робочих груп (спр. 259 р. 40, к. 730), інформація про інститути при Вищій школі (спр. 259, р. 40, к. 740) та передачу річних звітів ГРГУ до ERR (к. 402); повідомлення Утікаля Гітлеру від 08.06.1944 р. про діяльність ERR (спр. 259, р. 40, к. 5–10). Є також документи, що стосуються діяльності Центральної бібліотеки Вищої школи і висвітлюють критерії відбору літератури (спр. 264, р. 100, к. 221), підготовку картотек, виокремлення дублетів тощо (спр. 259, р. 40, 16, 98).

Змістовним є звіт про службове відрядження Ломмача по східних областях, де працювали робочі групи "Остланд" та "Центр" від 30 квітня до 12 травня 1943 р. (складений у Берліні 14 травня 1943 р.), де описаний в цілому хід роботи з організації вивезення фондів до Східної бібліотеки у Берліні. Відзначаються і київські матеріали (спр. 272, р. 1, к. 4907580–4907586, спр. 277, р. 29, к. 1162–1164). Цей звіт, очевидно, частково увійшов до загальновідомої довідки Ломмача "Розвиток Східної бібліотеки Розенберга"⁹, а також зустрічається в копіях (спр. 272, р. 1, к. 4907595–4907612). Про цю поїздку згадується у квітневому звіті ГРГУ від 15 травня 1943 р. у "Анотованому покажчику" цього видання, де висвітлюється візит Ломмача до Києва та його перебування у місті. Серед документів є також проект заснування земельних (регіональних або крайових. – Н. К.) бібліотек, підготовлений Управлінням ERR у Берліні 24 березня 1943 р. (див. "Анотований покажчик") (спр. 272, р. 1, к. 4907650–4907651).

У фонді є також: повідомлення щодо звіту архівного радника Моммсена про його службове відрядження, поїздки до Вітебська та Смоленська, евакуацію Смоленського партархіву до Вільно; спеціальний звіт про бібліотеки та музеї міст Таганрога, Маріуполя, Краснодар; звіт про київські бібліотеки та музеї; коротка історія зібрання бібліотеки Кримського педагогічного інституту та Таврійського університету; інформація про організацію систематизації та каталогізації видань у Ризі та Києві для Східної бібліотеки у Берліні, про Київську центральну бібліотеку як філію Східної бібліотеки у Берліні (спр. 272, р. 1, к. 4907637–4907647); відомості про переміщення спецхранів ("троцькістської бібліотеки") з Харкова, про бібліотеки Риги, Мінська, Смоленська.

Серед документів: пошукові списки на картках Східної бібліотеки (спр. 279, р. 98, к. 1291), дані про ревізії каталогів (вказується кількість закаталогізованих і незакаталогізованих видань, групи карток, іноді вказано, звідки надійшли ті чи інші групи матеріалів, згадуються київські матеріали, а також матеріали спецхрану з Хар-

кова, книжкові фонди з Дніпропетровська (спр. 279, р. 98, к. 1246–1247, 1156, 1223, 1228), зібрання дублетів (спр. 279, р. 98, к. 1160), різні питання щодо каталогізації (спр. 279, р. 98, к. 1167; 1176–1177, 1185–1186).

Велике значення мають документи щодо конкретних фактів стосовно вивезення бібліотечних фондів. Окремо можна виділити матеріали, що мають відношення до Київської міської бібліотеки. Це, як правило, характеристики стану справ з організації переміщення фондів, накопичених у бібліотеці: облік, каталогізація, пакування матеріалів, дублети, різні бланки і формуляри (спр. 264, р. 100, к. 189, 191; спр. 279, р. 98, к. 1230, 1231, 1234, 1235, 1236, 1237, 1238). Серед них – Акт передачі книжкового зібрання та карток Центральної бібліотеки ERR у Києві від 21 вересня 1943 р., складений у вигляді звіту та підписаний директором фрау Пірсон, яка констатує, які фонди на той час знаходяться у будинку бібліотеки: ще залишаються книжки Центральної бібліотеки – бл. 50 тис. більшовицької літератури, несортовані бл. 3 тис. “більшовистики”, бл. 30 тис. книг навчального характеру, 33 тис. підшивок журналів, з них 3 тис. – з Володимирського собору; запаковано 12 ящиків з 2400 книгами польської та європейської літератури для Вищої школи, 10 тис. томів залишків збірок, зокрема з Харкова, Херсона та Київської міської бібліотеки – бл. 9900 томів з книжкових складів, а також 228 тис. підшивок журналів, карткові каталоги (8 ящиків з “троцькістської бібліотеки” тощо [спр. 264, р. 100, к. 186–188]).

Відомості про діяльність ГРГУ за 1944 р. репрезентовані у зверненні Рудольфа Прокша від 23 березня 1944 р. до відділу II ERR щодо контролю за переміщенням документів ГРГУ (спр. 273, р. 13, к. 920836).

Окрему групу документів складають копії наказів та розпоряджень Центру обліку та збереження культурних цінностей ERR в окупованих східних областях, зокрема:

– текст розпорядження від 27.04.1942 р. про створення Центру обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях, для публікації у “Mitteilungsblatt” (див. “Анотований покажчик”) (спр. 273, р. 13, к. 921043);

– копії наказів рейхсміністра Розенберга від 9–18 квітня 1942 р. щодо дій Центру обліку та збереження культурних цінностей у східних областях, розіслані рейхскомісарам, генералкомісарам та гебітскомісарам окупованих східних областей (спр. 273, р. 13, к. 921026–921927, 921036–921037, 921038–921039, 921041–921042);

– копії розпоряджень щодо виконання наказу рейхсміністра Розенбера від 9 квітня 1942 р. на основі параграфа 8 наказу Гітлера від 17 липня 1941 р. по збереженню культурних цінностей у східних областях (спр. 273, р. 13, к. 921028–921029);

– листування керівника Управління ERR Утікаля від 9 квітня 1942 р. щодо Інструкції Центру обліку та збереження культурних цінностей та порядку її виконання (спр. 273, р. 13, к. 921025);

– листування Управління ERR від 18–23 вересня 1944 р. з Ратібора між Вундером та Цьольфелем про надсилання примірників промов Й. Сталіна, в тому числі й за 7 листопада 1941 р. (спр. 273, р. 13, к. 920863–920888, 920946).

Серед документів Центру є робочі інструкції ERR своїм науковим співробітникам від 1 червня 1943 р., зокрема, настанова спиратися на ідеологічну теорію та вказівки штабу, вивчати більшовицьку пропаганду та бібліографію актуальних тем, правила складання звітної документації та роботи з пресою тощо, підписані Прокшем (спр. 273, р. 13, к. 921019–921022).

Масив документів, що відображають діяльність Східної бібліотеки, дуже різноманітний: загальні питання, переважно за 1943–1944 рр. (спр. 279 р. 98, к. 1163–1164, 1165–1166, 1201, 1202, 1203, 1204, 1205, 1206, 1207, 1239, 1257, 1260); кварталні звіти (характер київських зібрань, номерні групи в каталогах, дублети (спр. 279, р. 98, к. 1243–1245, 1246–1247, 1250–1252, 1253–1255, 1288; 1310–1327; 1328–1330; 1331–1333); робочі плани та річні звіти Східної бібліотеки, де, як правило, є загальна частина, в якій подається опис бібліотеки, а саме – характер матеріалів, склад зібрань, ступінь опрацювання, критерії визначення актуальності матеріалів для їхнього використання на користь рейху (спр. 279, р. 98, к. 1293–1299; спр. 277, р. 29, к. 1159; 1162–1164);

інструкції робочим групам щодо маркування ящиків з літературою (спр. 272, р. 1, к. 4907534, 4907539–4907541); плани книжкової виставки (спр. 272, р. 1), к. 4907624–4907626, 4907628–4907630, 4907652–4907655), проміжні звіти, записи розмов між Майєром та Натушем щодо облаштування Східної бібліотеки, зокрема, організації предметного каталогу Кірова-бібліотеки у Києві, номерних груп для каталогізації, розподіл номерів, дублетів між Ригою та Києвом (спр. 272, р. 1, к. 4907624–26, 4907628–30) тощо.

Важливими для історії бібліотек України є такі документи, як інформація і копії згаданого звіту Ломмача щодо Східної бібліотеки (спр. 272, р. 1, к. 4907593–4907612), надіслані 10 травня 1943 р.,

про пересилання звітів з Управління ERR з Берліну д-ром Віллем ГРГ "Остланд", "Центр", "Україна" (Рига, Мінськ, Київ), а також копія робочого плану ГРГУ щодо відбору літератури для поповнення фондів Східної бібліотеки бібліотечними матеріалами від 6 квітня 1943 р., комплектування та поповнення Східної бібліотеки матеріалами з російських бібліотек (д-р Мюллер) від 8 червня 1943 р. (спр. 272, р. 1, к. 4907632–4907636).

Є у фонді й документи про концентрацію матеріалів для Східної бібліотеки у Ратіборі, їхню кількість, склад, походження, наявність дублетів (спр. 277, р. 29, к. 1147, 1152).

Окрема група матеріалів представлена листуванням ERR у травні 1943 р. з приводу замовлення літератури, розшуку книжок з фондів Східної бібліотеки та Центральної бібліотеки Вищої школи (спр. 272, р. 1, к. 4907512, 4907520).

Значний обсяг займає листування стосовно уточнення наявності літератури різного характеру та видачі книжок у тимчасове користування (спр. 277, р. 29, к. 626, 692, 696–701, 723, 736, 744, 812, 815, 829, 948, 999, 1005, 1019, 1073, 1105, 1136, 1137, 1159). Серед листів: повідомлення Омеляну Пріцаку щодо його запиту на "Исторические записки" і "Вестник древней истории" (к. 710); запит проф. Штепи на книгу Платонова (к. 815); про бажання проф. Мірчука, керівника Українського наукового інституту у Берліні, переглянути матеріали бібліотеки Наукового інституту у Варшаві, що зберігалися у Бібліотеці Вищої школи (к. 726) тощо.

У листах також міститься опосередкована інформація про зміст Східної бібліотеки, у якій формувалися спеціальні фотоархіви радянських міст та радянської індустрії. Про це згадується у листуванні від 30 березня 1944 р. ГРГУ д-ра Прокша (з м. Білосток) та Головного відділу ERR (м. Ратібор), оберштабсайнзацфюрера д-ра Вілля, з приводу отримання 76 журналів "СРСР в будівництві" із Східної бібліотеки для копіювання ілюстрацій та вивчення інформації стратегічного значення щодо промислового будівництва, техніки та транспорту в СРСР, а також можливостей приєднання фотокопій до "Архіву радянської індустрії" або "Архіву радянських міст" (спр. 279, р. 98, к. 1090–1097). Є запит з дозволом Рудольфа до фотоархіву (п. Круліку) щодо можливостей виготовлення фотокопій з фотоілюстрацій деяких номерів журналів "СРСР в будівництві" від 25 жовтня 1944 р. (спр. 279, р. 98, к. 1098).

Серед матеріалів фонду – різноманітні повідомлення про запити та розшуки періодичних видань (переважно радянські жур-

нали та газети) та наукових праць, листування різних підрозділів штабу (м. Ратібор) та Східної бібліотеки з різних питань (спр. 273, р. 13, к. 920863, 920946), у тому числі відносно потреб у літературі в тих чи інших установах з метою її використання при освоєнні східних областей, окремі запити щодо книжок та газет за листопад–грудень 1944 р. (спр. 275, р. 28, к. 15–18, 43, 156); листування з представниками українських організацій у Берліні з приводу українських матеріалів з Києва тощо (спр. 277, р. 29, к. 725, 726, 710, 815).

Більшу частину матеріалів Східної бібліотеки складають документи про опрацювання фондів, переміщених з різних бібліотек України до Київської міської бібліотеки, колекцій, зібрань, книжок і журналів, які вже знаходилися у процесі каталогізації, про складання пошукових списків, організацію роботи бібліотеки та переміщення опрацьованих фондів та картотек до бібліотеки (спр. 279, р. 98, к. 1279–1286 тощо). Є інструкції щодо переміщення Східної бібліотеки до Ратібора: від 21 січня 1944 р. – про організацію бібліотеки у Ратіборі, упорядкування перших примірників, матеріали ГРГУ з Моршина, з українських бібліотек. Вказується, що частина дублетів залишається у Ризі, а у Берліні продовжує працювати служба, що мала у розпорядженні картотеки, які допоможуть замовляти матеріали з Ратібора (спр. 279, р. 98, к. 1147, 1152, 1156, 1160).

Для істориків – фахівців з питань переміщення культурних цінностей становлять значний інтерес документи про відправку та переміщення вагонів з книжками зі східних областей (Київ, Мінськ, Рига) до Німеччини, зокрема, у листі від 25 грудня 1944 р. повідомляється про відправку вагонів з [Риги ?] до Кранштедту (спр. 279, р. 98, к. 1146), а також з Києва (спр. 279, р. 98, к. 1161).

Окремо можна виділити групу документів ГРГУ, Верховного командування, Управління штабу ERR, що містить інформацію про проведену РГ роботу в Криму (спр. 259, р. 40, к. 449) та про евакуацію звідти культурних цінностей: звіт керівника групи “Сімферополь”, підписаний оберайнзацфюрером Вайссером від 20.11.1943 р. про евакуацію бібліотечних фондів з Криму у напрямку Одеси (спр. 257, р. 27, к. 89–90).

Листи штабсайнзацфюрера РГ “Південний Схід” Антона з Белграда та відповіді на листи зондерштабу “Образотворче мистецтво” за 17–27 травня 1944 р. містять прохання про копіювання та надсилання фотокопій його зустрічі з членами ГРГУ під час візиту до Київської міської бібліотеки (Кірова-бібліотеки) в 1943 р. (спр. 272, р. 1, к. 4907351, 4907352, 4907353).

Крім власне українських матеріалів, важливо відзначити наявність документів ГРГ “Центр” та “Остланд” за 1942–1943 рр.

1942 рік представлений звітами РГ “Білорусія” та “Центр” за липень (Мінськ, Гомель, Могильов, Ново-Белица тощо) (спр. 275, р. 94, к. 1067–1069, 1070–1075, 1077–1079, 1080–1084) та запискою про бібліотеки у Могильові (к. 1076)

За 1943 р. збереглася значна кількість документів, переважно за підписом Ломмача: звіти, листування, супроводжувальні листи щодо переміщень книжок до Центральної бібліотеки Вищої школи та Інституту вивчення єврейського питання, загальні відомості про бібліотеки Мінська, Смоленська, Могильова, Ревеля, відбір літератури, організацію каталогізації та вивозу книжок (спр. 272, р. 1, к. 4907018–4907020, 4907073, 4907086–4907087, 4907090, 4907092, 4907097–4907098, 4907101, 4907111–4907118, 4907131, 4907225, 4907227–4907231, 4907233, 4907235, 4907238, 4907242–4907259, 4907261, 4907267; 4907272, 4907276; 4907282–4907283, 4907289, 4907460, 4907500, 4907509–4907510), облік книжок та журналів для Риги з фондів Академічної бібліотеки у Мінську, Білоруської публічної бібліотеки (4907519, 4907546–4907547, 4907549–4907550), відповіді на запити стосовно рідкісних видань з бібліотек Могильова, каталогізації (4907551–4907553), загальні матеріали про білоруські бібліотеки (4907557–4907559, 4907562, 4907565–4907570, 4907571, 4907620–4907621), розшук необхідних видань у бібліотеках східних областей (4907554). Серед цієї групи документів – й запити про наявність у складі бібліотек юдаїки та гебраїки (спр. 272, р. 1, 4907276) та відомості про зміст бібліотеки Радзівіллів за травень 1943 р. (спр. 272, р. 1, к. 4907592, 4907649).

Окрему групу документів становлять стислі тижневі звіти ГРГ “Центр” за травень–червень 1944 р., листування з Головним відділом IV Управління ERR у Ратіборі (спр. 272, р. 1, к. 4907702, 4907668–4907669, 4907676–4907678, 4907756–4907757, 4907789, 4907760–4907761, 4907770–4907772, 4907785) тощо.

Важливо відзначити проміжний звіт щодо розподілу діяльності між Ригою, Києвом та Мінськом стосовно каталогізації та комплектування Східної бібліотеки від 5 травня 1943 р. (к. 4907627, копія – к. 4907531), а також документи, де відображається процес каталогізації книжок та журналів у Смоленську від 24 травня 1943 р. (4907564); опрацювання журнальних зібрань та перевірка дублетів для Східної бібліотеки з Риги, Сімферополя, Дніпропетровська, Києва, Смоленська у травні 1943 р. (спр. 272, р. 1, 4907652–4907655).

Отже, колекція мікрофільмів (КМФ-8), що міститься в ЦДАВО України, є надзвичайно великою за обсягом та важливою за змістом і містить як дублюючі, так і оригінальні документи, що не повторюють інформацію з фондів 3676 та 3206 ЦДАВО України. Можливість доступу українських дослідників періоду війни та історії вивезення культурних цінностей до мікрофільмів документів, що нині зберігаються в Бундесархіві в Берліні, є нагодою значно розширити дослідження історії бібліотечної, музейної та архівної справи цього періоду, вивчити конкретні форми нацистської політики в галузі культури і освіти, простежити долю культурних скарбів України.

¹ *Сєбта Т.М.* Архівні джерела про українські культурні цінності, вивезені нацистами в роки Другої світової війни : Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2000. – С. 11–12; *Grimsted P.K.* Trophies of War and Empire: The Archival Heritage of Ukraine, World War II. – С. 587.

² *Сєбта Т.М.* Архівні джерела про українські культурні цінності, вивезені нацистами в роки Другої світової війни. – С. 11.

³ *Grimsted P.K.* Trophies of War and Empire: The Archival Heritage of Ukraine, World War II, and the International Politics of Restitution.– Cambridge (Mass.) 2001. – P. 157, 584–586. Див також частково опубліковані нею документи з цього фонду: у виданні: U.S. Restitution of Nazi-Looted Cultural Treasures to the USSR, 1945-1959: Facsimile Documents from the National Archives of the United States / Compiled with an Introduction by P.K. Grimsted. Foreword by Michael J. Kurtz. CD-ROM edition. – Washington (D.C.), 2001

⁴ *Grimsted P.K.* Trophies of War and Empire: The Archival Heritage of Ukraine, World War II. – P. 585.

⁵ *Яковлева Л.В., Шевчук А.Й.* Колекція мікрофільмів фашистської окупаційної адміністрації і командування вермахту в ЦДАЖР УРСР // Укр. іст. журн. – 1989. – № 1. – С. 155

⁶ *Коваль М.В.* 1941–1945: Україна // Там само. – 1991. – № 5; *Він же.* Українська культура та її діячі в політиці нацистських колонізаторів // Там само. – 1993. – № 9. – С. 145–149.

⁷ *Яковлева Л.В., Шевчук А.Й.* Колекція мікрофільмів фашистської окупаційної адміністрації і командування вермахту в ЦДАЖР УРСР // Там само. – 1989. – № 1. – С. 155.

⁸ Там само.

⁹ *Сєбта Т.М.* Документи Айнзаштату рейхсляйтера Розенберга про діяльність в українських бібліотеках під час нацистської окупації (1941–1943) // 36. праць молодих вчених та аспірантів / НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського – К., 1999. – Т. 4. – С. 405.

**АНОТОВАНИЙ ПОКАЖЧИК
АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ
ОПЕРАТИВНОГО ШТАБУ
ОКУПОВАНИХ СХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ,
РЕЙХСКОМІСАРА УКРАЇНИ,
КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ УПРАВИ
(1941–1944)**

Основні принципи археографічного опису документів

За основу побудови Показчика прийняті подокументний опис та хронологічний принцип розміщення описових статей.

Описова стаття складається з камерального опису як одного документа, так і спорідненої групи документів. За поняття “документ” як одиницю опису було взято: 1) власне окремий документ; 2) документ разом з додатками при наявності таких.

Об'єднаний опис. У разі необхідності в одній описовій статті під єдиним заголовком подається декілька документів, об'єднаних логічно і за походженням, які потребують спільного опису для запобігання розпорошенню “вузькотематичної інформації” та для зручності користування цим показчиком при пошуках конкретних відомостей. Об'єднання документів, як правило, стосується таких випадків, як, наприклад: низька інформативність документів; документи з однотипною інформацією, де інформація багаторазово повторюється (наприклад, утворення Київського управління архівами, бібліотеками, музеями), документи, присвячені одному локальному або дрібному питанню (розшуки читачів, які мають заборгованість книжок, переданих у тимчасове користування; листування з видавництвами щодо книгообміну тощо). Усі ці документи об'єднуються за крайніми датами та загальним заголовком, узагальненою є і легенда. Всередині такої комплексної статті документи подаються за хронологією.

Копійність розпорядчих документів німецької канцелярії, що розсилалися по різних інстанціях, є характерною особливістю архівів. Якщо документ існує в багатьох копіях, перевага надається оригіналу. Оригінали та копії фіксуються в одній описовій статті, однак у легенді показані відмінності між копіями (наявність поміток, розсилка до відома тощо), відомості про їхнє місцезберігання та інші особливості.

Мова. Абсолютна більшість документів написана німецькою мовою. **Зміст документів** німецькою та російською мовами перекладається на сучасну українську мову з дотриманням останніх правил транслітерації при передачі прізвищ, офіційних посад і назв.

Імена (прізвища) передаються за документом, де переважна більшість імен німецьких військових, представників Рейхсміністерства та Рейхскомісаріату подається без ініціалів.

Назви бібліотек, а також найменування колекцій та зібрань передаються у відповідності до німецьких документів, хоча у більшості вони не збігаються з реальною або офіційною назвою, прийнятою у радянський час. Вільне та вжиткове використання назв бібліотек і фондів в німецьких документах пояснюється тим, що ці назви давалися переважно за адресами та випадковими ознаками, *наприклад, "Кірова бібліотека", "Естрада"* тощо. Тому у виданні пропонується показчик **назв бібліотек і книжкових фондів**, в якому, для зручності читача, за основу беруться їхні сучасні назви, а потім подається ряд назв цих установ та фондів, що використовувалися у період окупації. *Наприклад, Парламентська бібліотека України – Бібліотека Кірова, Кірова-бібліотека, Київська міська публічна бібліотека, Міська бібліотека, Центральна міська бібліотека* тощо. Для полегшення подається й зворотний показчик: *Київська міська публічна бібліотека – див. Парламентська бібліотека України.*

Основний принцип описування як форми, так і змісту передбачає слідування змісту та специфіці документа. Тому в описі збережені особливості лексики, стилю та форми документа. Структура опису передбачає: Заголовок, Анотацію, Примітки, Легенду.

Заголовок складається з дати, місця створення документа, типу документа, адресанта-адресата, стислого змісту документа або групи документів.

Дата документа або групи документів передається арабськими цифрами у послідовності: день, місяць, рік. У разі відсутності дати і можливості встановлення її лише опосередковано, вона вказується в квадратних дужках (за співставленням документів усі дати були археографічно встановлені в межах місяця). Якщо дату неможливо встановити, документи відзначаються як "б.д." і вміщуються після логічно завершеного хронологічного ряду. У разі об'єднаного опису ставляться крайні дати. У випадках, коли листування між установами ведеться впродовж значного відрізка часу (більше року), об'єднаний опис розділений на декілька логічних груп у кожному році, що дозволяє краще орієнтуватися у матеріалі.

Місце створення документа (територіально-адміністративна ознака) передається географічною назвою, яка побутувала на той час, *наприклад, м. Ревель, м. Дертт* тощо. Є вказівка на **тип документа**, якщо він позначений, як “таємний”.

Адресант-адресат (адміністративна ознака) включає: назву установи або посаду та прізвище особи, що репродукували документ. У разі описування офіційних листів, вказується місцезнаходження адресата (якщо воно зазначене у документі). Якщо адресант та адресат – офіційні особи, вказуються їхні посади. У разі означення лише посади та відсутності прізвища, адресант-адресат вказується так само, як у документі, – без наведення прізвища.

Стислий зміст складається з назви документа, *наприклад, інструкція, телеграма, розписка, звіт*, та характеристики основної суті документа. У разі відсутності назви, вона надається археографом. Тому подекуди вказаний в описі вид документа є умовним, тобто таким, що визначався за змістом документа (*наприклад, повідомлення, звернення, оголошення, директива*). В окремих випадках, якщо в українському діловодстві немає аналогів назви документа, номінал документа через специфіку лексики німецької канцелярії надається у прямому перекладі (*наприклад, актовий запис*). Одночасно передається основний короткий зміст документа.

Анотація. Анотація розглядається як науково-інформаційне джерело з історії бібліотек у період війни, нацистської політики в галузі бібліотек, передусім, знищення книжок, а також вивезення фондів, колекцій та зібрань як культурних цінностей. Вона складена у довільній формі і передбачає передачу змісту документа щодо досліджуваного предмета – історії бібліотек. Оскільки упорядники прагнули до збереження специфіки документа, вона написана у констатуючому стилі, близькому до мовних конструкцій та структури документа. Це дозволяє уникнути подвійних помилок при передачі змісту тексту. Якщо документ за змістом ширший, ніж питання стосовно бібліотек та бібліотечної справи, стислий загальний зміст викладається в заголовку, а в анотації розкривається лише та інформація, що стосується бібліотеки та бібліотечних фондів або дотична до цієї теми.

Обсяг і зміст анотації залежить від цінності інформації документа для історії бібліотек. Він може бути як стислим, так і розгорнутим (переважно у зведених звітах робочих груп, фундаментальних інструкціях щодо обліку та переміщення фондів тощо). Оскільки ця інформація безпосередньо стосується втрат фондів під час

війни, подається будь-яка інформація про опрацювання фондів, зведену каталогізацію та індексацію бібліотек, комплексів книжок та періодики, знищення книжок, проблеми переміщення тощо.

Перераховуються важливі для розкриття змісту документа відомості щодо діяльності бібліотек в цілому: особливості бібліотечної політики рейху, адміністративні документи (відкриття та закриття бібліотек, організаційні зміни в структурі системи бібліотек та управління ними), внутрішня діяльність (обслуговування, комплектування, каталогізація, організація фондів, переїзди, перегляд літератури), а також і питання організації вивезення бібліотечних фондів та книжкових колекцій, підготовки та переміщення книжкових фондів тощо. Велика увага надається розкриттю змісту важливих для історії переміщених культурних цінностей відомостей щодо бібліотечних фондів, колекцій, окремих груп матеріалів, в тому числі питанням технології опису та каталогізації книжок і періодичних видань, принципам та конкретним питанням відбору книжок. Особлива увага приділяється загальним звітам бібліотек, у яких фонди переглядалися, відбиралися, опрацьовувалися, пакувалися для відправки та для здачі в макулатуру.

З метою збереження історичних реалій в анотації використовується лексика німецького документа, а в разі необхідності наводиться коментар. Так, залишені стійкі словосполучення, які репрезентують на німецький лад такі поняття, як: "збереження культурних цінностей" (означало збереження від більшовизму, конфіскацію на користь рейху та вивезення у Німеччину), "концентрація" (малося на увазі збирання бібліотечних фондів для перегляду, виділення та відправки до Німеччини), "небажана література" (заборонена з ідеологічних причин література, більшовицька література) тощо.

Звертається увага не лише на відомості щодо бібліотек Києва, а й на інформацію стосовно інших бібліотек та книжкових фондів, що міститься у документах київських архівів, оскільки Київ був одним з транзитних пунктів переміщення фондів. Розкриваються відомості щодо фондів інших бібліотек, зокрема Риги, Павловська (петербурзького), Курська, Воронежа, Харкова, Миколаєва та інших міст окупованої нацистами території, які перевозилися через центральні пункти збору та переміщень Києва.

До анотації включається рубрика "*Підпис*". Цій рубриці надається важливе значення, оскільки питаннями бібліотечної справи займалися різні відомства та різні підрозділи, що діяли під егідою відомств рейхсміністра окупованих східних областей та рейхс-

комісара України. Від імені керівників цих відомств і на бланках міністерств підписувалися різні особи, які мали відповідний статус (“за дорученням”). Тому спеціально наголошувалося на тому, що документ підписує не власне адресат, а також у разі відсутності такої інформації в заголовку в зв'язку із характером номіналу документа. Наводяться особливості підпису, якщо підпис особи не відповідає надрукованому в документі, зокрема, заступників або довірених осіб, а також “б. п.” та “підпис нерозбірливо”. Якщо на копії підпису немає, але надруковано, хто мав підписуватися, вказується “підпис надруковано”, у разі копії на бланку – “власноручного підпису немає”.

Додаток. У додатку вказуються ті документи, які мають безпосереднє відношення до основного документа, однак випадково опинилися у різних розділах справи. Якщо у документі був додаток, а в наявності його немає, на цьому наголошується спеціально.

Анотація не наводиться, якщо у заголовку розкривається зміст документа повністю, і він не містить значної інформації.

Рубрика “*Примітка*” введена з метою розкриття додаткових пояснень щодо особливостей документа в цілому як в частині заголовку, так і в анотації, наприклад, вказівка на позначки різних осіб на документах, приписки. *Зірочкою* позначаються коментарі від авторів видання з приводу деяких незрозумілих місць у тексті.

Легенда складається з вказівки на архів, фонд, опис, аркуш, оригінальність та копійність документа, засоби передачі тексту, мови документів. Документи, оригінали та копії, як правило, машинописні, тому слово “машинопис” опускається. В інших випадках вказується на засіб: рукопис, машинопис з рукописними правками, олівець, рукописна чернетка з правками, чернетка з рукописними правками, друкарський відбиток тощо. Оригінали спеціально відзначаються в дужках, *наприклад, ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 465; спр. 4, арк. 56 (чернетка з рукоп. правками). Чернетка, копія, нім.* У разі необхідності, зокрема, коли описуються комплексні матеріали, до легенди вводяться додаткові пояснення, наприклад, супровідний лист, копія окремого документа тощо, а також у дужках, при наявності оригіналу та копій, вказується оригінал, *наприклад, ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 310–315; арк. 310–316; ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 49 (копія наказу Гітлера). Копії, нім.* Вказуються також й інші особливості, наприклад, конверти, поштові картки, фотокопії тощо.

Структура Управління Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга

Стан на 12.05.1942 р.

- I відділ – Організаційний
- II відділ – Західних та південно-східних областей
- III відділ – Східних областей
- IV відділ – Використання
- V відділ – Спеціальних завдань

Стан на 30.01.1943 р.

- Головний відділ I – Організаційний
- Головний відділ II – Оперативний
 - Відділ II a – Контроль західних та південно-східних областей
 - Відділ II b – Контроль східних областей
 - Відділ II c – Облік та контроль
 - Відділ II d – Центр по опрацюванню звітів та обліку і збереженню культурних цінностей
- Головний відділ III – Спеціальних завдань

Реорганізація у листопаді 1943 р.

Чотири головних відділи. Відділ II c, який переїхав до Ратібора, став IV Головним відділом – Відділом використання. Назви трьох інших відділів за документами чітко не визначені.

Структура Рейхсміністерства окупованих східних областей

- Головний відділ I – Політика
 - Головний відділ I b, Група письменства

Головний відділ II – Організаційний
Головний відділ II 1 d
Головний відділ III – Господарчий
Головний відділ IV – Технічний

Структура Рейхскомісаріату України

· · · · · Стан на 26.01.1942 р.

Головний відділ I – Центральний (організаційний)
Відділ I/Arch.– Відділ I/Архів
Відділ I/ Vue – Відділ II/Бюро, канцелярія
Головний відділ II – Політика
Відділ II а – Загальні питання політики
Відділ II с – Управління
Відділ II і
Відділ II і 2
Головний відділ III – Господарчий
Головний відділ IV – Техніка і транспорт

За станом на кінець 1943 р. Головний відділ II Політика розподілявся на 3 відділи

P I – Загальні питання політики
P II – Наука і культура
P III – Німецька нація (народність)

Анотований перелік справ

ЦДАВО України

Фонд 3206 рейхскомісара України, м. Рівне

Опис 1

Спр. 8. Листування РКУ з державними і книготорговельними установами Німеччини та Австрії відносно придбання книг для створення в Україні бібліотек для німців. 15.01–24.03.1942. 45 арк.

Спр. 68. Листування стосовно книг, замовлених РКУ: листи німецьких книготорговельних фірм про надсилання книг до України згідно з листом Центральної служби поставок РКУ від 15.01.1943 р.; підтвердження гебітскомісарами і штадткомісарами отримання книг. 05.06–12.10.1943. 18 арк.

Спр. 70. Листування з генералкомісарами різних міст України стосовно роботи бібліотек; про німецькі книги, які розподілялися Україною, в тому числі і про надсилання українсько-німецького словника Я. Рудницького у кількості 100 прим., з них 13 прим. – для Києва. 17.12.1942–19.07.1943. 46 арк.

Спр. 71. Про надсилання книг на адресу рейхскомісара України. Переліки і рахунки на видання німецьких авторів. 10.02.1942–18.01.1943. 62 арк.

Спр. 98. Листування стосовно пересилання книжок з Німеччини до РКУ, зокрема до Генералкомісаріату Київського генерального округу. Зміни у розкладі поїздів. Лист Розенберга до Коха від 06.11.1941 р. про стосунки між ними і внутрішнє протистояння. 06.11.1941–11.09.1943. 6 арк.

Опис 2

Спр. 19. Про персональний склад службовців-німців РКУ та РКО й обов'язки, які входили в їхню компетенцію. Переліки генерал-комісаріатів і гебітскомісаріатів України з прізвищами їхніх керівників. 26.01.1942. 69 арк.

Спр. 22. Структура Рейхскомісаріату України за станом на 26.01.1942 р. 33 арк.

Спр. 25. Схеми відділів Рейхскомісаріату України. Підпорядкування установ РКУ та їхня організація. 7–12 вересня 1941 р. 16 арк.

Спр. 27. Звіт про діяльність Рейхскомісаріату України за 1941 р. 14.01.1942. 31 арк.

[Про бібліотеки інформація відсутня, однак декларуються загальні принципи політики окупаційної влади на Україні, зокрема про необхідність створення працелюбного народу, відданого Німеччині, для чого залучаються преса, радіо, кіно та ін.]

Спр. 67. Звіт секції культури та освіти Київської міської управи від 13.03.1942 р. про київські бібліотеки. Доповідна записка О. Полуляха про евакуйовані фонди БАН. Звіт Університетської бібліотеки від 24.11.1941 р., зокрема й про кількість вивезеної Паульсеном літератури. Загальні відомості про КПІ. Матеріали щодо перевірки колишніх інститутів АН УРСР. Перелік німецьких книг з питань архітектури і мистецтва, надісланих з Німеччини до РКУ. 24.11.1941–13.03.1942. 25 арк.

Спр. 69. Пропагандистські матеріали для окупованих східних областей. Листування про організацію книжкових фірм в Україні. 01.10–16.12.1941. 47 арк.

Спр. 72. Листування з генералкомісарами України про організацію бібліотек для німців, які працювали в окупованих областях України. Лист рейхсміністра окупованих східних областей до рейхскомісара України про виділення коштів для цієї мети. Тематика літератури, яка враховувалася при формуванні бібліотек для німців. Рознарядки кількості книг для бібліотек рейхскомісара, генералкомісарів, гебітскомісарів та ін. Т.1 12.01–21.10.1942. 81 арк.

Спр. 73. Те ж саме. Т.2. 25.10.1942–07.06.1943. 53 арк.

Спр. 75-83. Листування з книжковими фірмами Німеччини про доставку книг до Рейхскомісаріату України. Т. 1–9. 11.09.1941–25.06.1943. 848 арк.

Спр. 84. Повідомлення книжкових фірм Німеччини про книги, надіслані до Рейхскомісаріату України. 13.03–грудень 1942. 64 арк.

Спр. 85. Квитанції про доставку книг і журналів до Рейхскомісаріату України. 1942. 147 арк.

Спр. 88. Інвентарний опис книг німецьких авторів за станом на 03.12.1943 р. для Рейхскомісаріату України. Замовлення відділів РКУ і генералкомісарів Волині, Поділля, Житомира на книги і газети з Німеччини. Перелік українських газет, що надходили до РКУ. Зошит реєстрації газет за станом на 19.11.1943 р. 04.03.1942–16.12.1943. 67 арк.

Опис 3

Спр. 2-8. Листування РКУ з книжковими фірмами Німеччини про відправку книг до Рейхскомісаріату України. Т. 1–7. 10.10.1941–05.08.1943. 308 арк.

Спр. 21-29. РКУ України. Відділ техніки. Листування ліквідатора фірми “Werkdienst Holland” в Україні з німецькими установами про її ліквідацію, сплату рахунків, повернення устаткування тощо. Т. 1–9. 09.09.1942–16.09.1943. 539 арк.

[Фірма “Werkdienst Holland” – комерційна фірма при РКУ, яка постачала співробітникам РКУ необхідне обладнання, побутові речі та книги з Німеччини].

Опис 5

Спр. 1. Про охорону, стан та діяльність архівів і бібліотек України. Службові відрядження представників КУАБМ по Україні. Постанова Київської міської управи від 20.11.1941 р. про утворення Архівного українського управління при Відділі культури та освіти. Характеристика проф. Оглоблина; звіт про роботу Архіву-Музею переходнової доби; виставка, присвячена річниці “визволення” Києва німецькими військами. Взаємний обмін матеріалами між групами архівів і бібліотек КУАБМ. Витяг з переліку перевезених до Троппау культурних цінностей, в тому числі 10 ящиків з книгами Крайової бібліотеки. 20.11.1941–07.02.1944. 465 арк.

Спр. 3. Відомості про взяття під охорону архівних матеріалів в окупованих областях України та їхнє опрацювання. Протокол передання КУАБМ до Рейхсархіву Троппау архівних і бібліотечних матеріалів на зберігання. Перелік перевезених з Кам'янця-Подільського до Троппау 30 ящиків з культурними цінностями, в тому числі 10 ящиків з книгами Крайової бібліотеки. Про партійний архів

з Дніпропетровська; матеріали про німецькі поселення (Дніпропетровськ); повідомлення Бенцінга стосовно того, що 8–10 грудня він буде супроводжувати музейні експонати до Кенігсберга. 10.01.1940–16.02.1944. 188 арк.

Спр. 4. Директиви рейхсміністра окупованих східних областей рейхскомісарам Остланду та України про взяття під охорону культурних цінностей, дослідницьких матеріалів і наукових установ, а також утворення Центральної служби обліку та збереження культурних цінностей. Послання Розенберга до Коха про намір створити та направити до РКУ робочі групи ОРР та про заборону діяльності Кюнсберга. Накази Гітлера і представників Верховного командування вермахту щодо повноважень і завдань ОРР.

Матеріали ГРГУ: про початок діяльності робочих груп на території РКУ; звіти групи “Наука” про обстеження Києво-Печерської лаври, Університету, київських бібліотек і наукових установ; заключний звіт про реорганізацію та часткову ліквідацію зазначених закладів; про взаємодію 4-х зондеркоманд ОРР з вермахтом при конфіскації культурних цінностей.

Наказ рейхскомісара України від 26.03.1943 р. щодо подальшої роботи архівів і бібліотек. Постанови РКУ про утворення Крайового управління архівами, бібліотеками та музеями, Центральної бібліотеки рейхскомісара України та центральних сільськогосподарських бібліотек у Києві та Херсоні. Звіт Бенцінга про стан бібліотек у приміщенні колишнього Держплану, а також його доповіді про стан і діяльність бібліотек Києва.

Листування стосовно повернення конфіскованих архівів і документів польських установ, вивезених у 1939 р. Вивезення єврейської літератури з Київської духовної академії та “Естради”.

Дозвіл ГКК на вивезення атеїстичних матеріалів з Києво-Печерської лаври. Про заборонену і небажану літературу. Вилучення з фондів ЦБРУ книжок дослідника масонів Шварца-Бостуніча з його екслібрисом. Запити на видання; текст оголошень для взятих під контроль установ; бланки посвідчень тощо. 29.07.1940–25.03.1943. 687 арк.

Спр. 5. Директиви Рейхсміністерства окупованих східних областей рейхскомісарам Остланду та України, Генералкомісаріату Білорусії щодо вилучення забороненої літератури, відповідні накази РКО та РКУ підпорядкованим їм установам. Переліки забороненої та небажаної літератури. 15.12.1942–25.03.1943. 14 арк.

Спр. 7. Директиви рейхсміністра окупованих східних областей

про повноваження та завдання ОРР; проект наказу РОСО про ліквідацію у бібліотеках окупованих східних областей забороненої та небажаної літератури; співробітництво з цього питання між ОРР та КУАБМ; переліки та розповсюдження списків цієї літератури. Звіти про наукові відрядження представників КУАБМ до різних міст України з метою обстеження архівів, бібліотек та музеїв. Відомості про стан та діяльність найбільших бібліотек Києва. Звіти-огляди ОРР бібліотек Києва на основі матеріалів Відділу культури та освіти Міської управи. Аналогічні звіти Бенцінга до РКУ та ОРР.

Акт передачі Бенцінгу видань колишнього складу та книгарні АН. Обстеження складів "Книгокультторгу" з наведенням їхніх адрес.

Утворення сільськогосподарських бібліотек, бібліотек для фольк-сдойче і військових; перелік військових і цивільних бібліотек, які брали літературу на абонемент у Крайовій бібліотеці. Вивезення фондів КБК з Володимирського собору.

Підготовка бібліотечок для відправки остарбайтерам та українським солдатам у Аграмі (Загреб). Вилучення книг з фондів КБК для Шварца-Бостуніча. Про приватну бібліотеку А. Кримського. Розрахунки з книготорговельною фірмою Тренкле.

Про передачу 1500 книг з фондів колишньої бібліотеки КПІ для відправлення до Німеччини. Переїзд КУАБМ до Кам'янця-Подільського.

Про повернення 2-х варшавських рукописів. Запити на видання; накладні до Управління ОРР на вивезену літературу. Обмін матеріалами між групами архівів і бібліотек КУАБМ. Зразки посвідчень, оголошень при опечатуванні приміщень тощо. 27.10.1941–16.02.1944. 432 арк.

Спр. 8. Про утворення Крайового управління архівами, бібліотеками та музеями: фінансові та господарчі питання, схеми опису справ, "Службова інструкція". Перейменування Центральної бібліотеки рейхскомісара України на Крайову бібліотеку (Київ) і приєднання до неї бібліотеки колишнього Київського політехнічного інституту. Звіти представників КУАБМ про наукові поїздки Україною з метою обстеження архівів, музеїв та бібліотек. Переїзд КУАБМ до Кам'янця-Подільського та Троппау, відомості про стан збереження книжок. Заходи з охорони у Києві приміщень, де зберігалися культурні цінності (у т.ч. і Крайової бібліотеки з філіями). Протокол передачі установ КУАБМ до відання штадткомісара Києва перед залишенням міста. Списки працівників всіх трьох груп КУАБМ. 16.02.1942–15.01.1944. 648 арк.

Спр. 9. Про наукові поїздки співробітників КУАБМ Україною з метою дослідження архівів, музеїв і бібліотек. Листування з генеральним директором держархіву у Потсдамі та іншими особами з цих питань. Звіт КУАБМ до рейхскомісара України про діяльність за травень–червень 1943 р. Евакуація КУАБМ до Кам'янця-Подільського. Повідомлення про перебування Вінтера, Байнса і Бенцінга у Києві протягом 9–21 жовтня 1943 р., внаслідок чого було вивезено 4,5 вагони з архівними та бібліотечними матеріалами. 1941–1944. 214 арк.

Спр. 10. Про утворення Крайового управління архівами, бібліотеками та музеями. Звіт КУАБМ Рейхскомісаріату України про діяльність за січень–червень 1943 р. Наказ Гітлера від 01.03.1942 р. про повноваження ОРР. Директиви Розенберга до рейхскомісарів Остланду та України відносно взяття під контроль культурних цінностей, дослідницьких матеріалів і наукових установ та утворення Центральної служби з їхнього обліку та збереження. Листи Розенберга до Коха про заборону діяльності на території РКУ команди Кюнсберга, а також усіх інших зондеркоманд, крім ОРР. Про співробітництво ОРР та РКУ у справі вилучення з бібліотек забороненої і небажаної літератури. Численні документи про вивезення німецькомовної та дореволюційної літератури з фондів власне КМБ, єврейської літератури, виділення коштів для українських допоміжних установ, а також документи з питань захисту від повітряних нальотів тощо. 17.11.1941–08.02.1944. 311 арк.

Спр. 11. Звіти співробітників КУАБМ про наукові поїздки Україною з метою дослідження архівів і бібліотек. Є відомості про стан діяльності архівів у Брест-Литовському, Бресті на Бузі, Кам'янці-Подільському, Луцьку та Рівному. 19.09.1941–16.02.1944. 285 арк.

[Згадується Міська бібліотека і деякі інші бібліотеки в Кам'янці-Подільському].

Спр. 16. Звіти і плани Крайової бібліотеки, її підрозділів і філій; КМБ, бібліотеки по вул. Короленка, 46 та інших, їхній стан. Про утворення Крайового управління архівами, бібліотеками та музеями, затвердження Службової інструкції КУАБМ. Співробітництво ОРР з РКУ у визначенні основних напрямів діяльності відповідно до наказу Гітлера від 01.03.1942 р. Підготовка списків забороненої та небажаної літератури, їхнє розповсюдження та вилучення такої літератури у бібліотеках України. Листування Крайової бібліотеки з питань купівлі та продажу книжок, книгообміну, абонементу; підготовка бібліографічних довідок з Головним управ-

лінням бібліотеками Генерал-губернаторства, Львівською та Пруською державними бібліотеками, Німецькою службою книгообміну з закордоном тощо. Розшук, перегляд, вилучення та перевезення до Німеччини єврейської літератури. Зустрічі Бенцінга і Геппенера з київськими книготорговцями у Відділі пропаганди Київської міської управи, обговорення питань відносно вилучення забороненої літератури. Про заходи щодо протиповітряної оборони в Крайовій бібліотеці та інших установах КУАБМ. Господарчий план Крайової бібліотеки. Запити Управління ОРР та різних німецьких установ на українські видання. 30.10.1941–26.08.1943. 665 арк.

Спр. 18. Листування Крайової бібліотеки з німецькими книготорговельними фірмами (О. Гаррасовіца, Г. Тренкле, Лоренца). Переліки запропонованих та надісланих видань, у тому числі повний список літератури колишнього Видавництва АН. Документи з питань діяльності КБК, її листування з Німецькою бібліотекою у Лейпцігу, численні списки дозволеної і забороненої літератури. 22.03.1942–02.09.1944. 534 арк.

Спр. 23. Господарчі кошториси на 1943 р. для КУАБМ у цілому, а також окремо для кожного з його підрозділів. Переліки співробітників всіх підрозділів КУАБМ, їхні звіти про відрядження, особисті справи співробітників-німців. 03.08.1942–31.07.1944. 610 арк.

Спр. 25. Листування КУАБМ з РКУ та іншими установами про обстеження українських архівів, музеїв і бібліотек з метою їхнього вивезення до Німеччини. 16.08.1941–29.09.1943. 212 арк.

Спр. 27. Схема справ і структура КУАБМ; звіт Крайового управління за квітень і план на травень 1944 р; документи про передачу інститутів та дослідницьких центрів з РКУ до відання РОСО; службовий щоденник Г. Вінтера. Розрахунки з книготорговельною фірмою Гаррасовіца. Інструкція Генералкомісаріату Києва для німців щодо правил поведінки та відвідання різних установ. 02.10.1943–05.09.1944. 239 арк.

Фонд 3676 Штабу імперського керівника (рейхсляйтера) Розенберга для окупованих східних областей

Опис 1

Спр. 1. Доповідь про стан і наявність книжкових фондів, умови їхнього зберігання у бібліотеках Бердичева, Житомира і Києва. 10.09–05.11.1941. 3 арк.

Спр. 2. Схема звіту, запропонованого на 1943 р. для головних

робочих груп. Списки військовополонених і результати їхнього допиту з політичних та ідеологічних питань. Запит на біржі праці в Берліні стосовно військовополонених для вантажних робіт. Намір Рейхсміністерства закордонних справ передати ОРР культурні цінності, конфісковані групою Кюнсберга в окупованих східних областях; про аналітичні розробки і переклади пропагандистських та ідеологічних матеріалів. 11.03.1942–25.10.1944. 95 арк.

Спр. 3а. Листування ОРР з керівництвом поліції Ратібора стосовно надання проїзних свідоцтв співробітникам ОРР. Схема розподілу документації й кореспонденції ОРР та її головних робочих груп тощо. 1942–1943. 23 арк.

Спр. 4. Списки книжок, що надійшли до Західноєвропейського відділу Східної бібліотеки. 1943. 23 арк.

Спр. 5. Журнал реєстрації вихідних документів Рейхскомісаріату України від березня до липня 1942 р. 131 арк.

Спр. 6. Акт і листування про передачу Дерптському університету вивезених з Курська книг. Про особовий склад ОРР. 1943–1944. 16 арк.

Спр. 7. Службові інструкції ОРР, зокрема для ГРГУ. Обіжники і листування щодо особового складу ОРР, залучення до роботи місцевих співробітників. Перелік аналітичних розробок, які надійшли до Берліна. 28.01.1942–28.11.1944. 124 арк.

Спр. 26а. Повідомлення робочих груп Дніпропетровська, Харкова, Сімферополя, Ростова та інших міст до Управління ОРР про діяльність. Справа містить, головне, випуски видання ОРР "Anordnungen und Mitteilungen", циркулярні листи ГРГУ робочим групам та іншим установам з різних питань, пов'язаних з конфіскацією культурних цінностей, а також з розробкою аналітичних праць. Структура ОРР за станом на 30.01.1943 р. Схема розподілу фондів Східної бібліотеки. 25.03.1942–05.11.1943. 368 арк.

Спр. 27. Донесення Управлінням ОРР про настрої населення під час перебування А. Розенберга у Києві; тематика запропонованих робіт, характеристика окремих осіб, які співробітничали зі штабом; про вивезення кіноархіву з Херсона; списки відкритих німцями у Києві церков та культурно-просвітницьких установ. Про передачу папки з 113 фотокопіями секретного статистичного покажчика про керівних осіб в СРСР, виданого в 1934 р. Інформаційним відділом КП(б)У. 1942–1943. 330 арк.

Спр. 28. Список співробітників КМБ. 27.09.1942–13.09.1943. 16 арк.

Спр. 31. Листування Управління ОРР з ГРГУ: вказівки щодо каталогізації бібліотечних фондів, розробки правил приймання книг до допоміжних книгосховищ Східної бібліотеки у Києві та Ризі; переліки аналітичних розробок, анотацій, рецензій, перекладів політичного, ідеологічного та пропагандистського характеру, підготовлених ГРГУ; запити на літературу та підтвердження її одержання; надсилання до Берліна оригіналів квитанцій на видання, передані ГРГУ різним установам; робота з перекладами тощо.

Спр. 22. Директива Розенберга рейхскомісарам Остланду та України про призначення Утікаля керівником Центральної служби обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях та завдання цієї служби. Реорганізація Головного відділу II і ОРР.

Відбір найбільш важливих видань з фондів Східної бібліотеки для відправлення до Ратібора у зв'язку з бомбардуванням Берліна.

Листування про вивезення до Берліна систематичного каталогу ХДНБ ім. Короленка, церковних книг німецьких переселенців з районних архівів Одеської області. Про визначення постійного місцеперебування у Німеччині українців, які виїхали разом з німцями. 1942–1943. 234 арк.

Спр. 24. Акт про отримання Управлінням ОРР, Відділ II с, 4-х пергаментних сувоїв і убрання з Києво-Печерської лаври. 1943. 1 арк.

Спр. 25. Переліки отриманих ОРР аналітичних розробок з таких питань: історія, країна і народ, народонаселення, жінка і сім'я, етнографія, розповіді про пережите, політика і пропаганда, більшовизм, війна, національна політика і націоналізм, політичні партії, міжнародна політика окремих держав, військова пропаганда, пропаганда антибільшовизму, преса і радіо, культура і наука, освіта, соціальна політика, економіка, сільське господарство, військова справа, торгівля і промисловість, релігія і церква, антирелігійний рух, євреї, антисемітизм, масони, католицизм. 20.02.1943–15.02.1944. 69 арк.

Спр. 26а. Повідомлення робочих груп Дніпропетровська, Харкова, Сімферополя, Ростова та інших міст до Управління ОРР про діяльність. Справа включає, головне, випуски видання ОРР "Anordnungen und Mitteilungen", циркулярні листи ГРГУ до робочих груп та інших установ щодо питань, пов'язаних з конфіскацією культурних цінностей та розробкою аналітичних праць. Структура ОРР за станом на 30.01.1943 р. Схема розподілу фондів Східної бібліотеки. 25.03.1942–05.11.1943. 368 арк.

Спр. 27. Донесення Управління ОРР про настрої населення під

час перебування А. Розенберга у Києві; тематика запропонованих робіт, характеристика окремих осіб, які співробітничали зі штабом; про вивезення кіноархіву з Херсона, списки відкритих німцями у Києві церков та культурно-просвітницьких установ. Про передачу папки з 113 фотокопіями секретного статистичного покажчика про керівних осіб в СРСР, виданого в 1934 р. Інформаційним відділом КП(б)У. 1942–1943. 330 арк.

Спр. 28. Список співробітників КМБ. 27.09.1942–13.09.1943. 16 арк.

Спр. 31. Листування Управління ОРР з ГРГУ: вказівки щодо каталогізації бібліотечних фондів, розробки про правила приймання книг до допоміжних книгосховищ Східної бібліотеки у Києві та Ризі; переліки аналітичних розробок, анотацій, рецензій, перекладів політичного, ідеологічного та пропагандистського характеру, підготовлених ГРГУ; запити на літературу та підтвердження про її одержання; надсилання до Берліна оригіналів квитанцій на видання, передані ГРГУ різним установам; робота з перекладами тощо.

Про надходження книг до Західноєвропейського відділу Східної бібліотеки. Звіт д-ра Томсона про проведену у Харкові і Києві роботу з комплектування Східної бібліотеки.

Звіт робочої групи “Крим” про підготовку виставки, присвяченої приїзду А. Розенберга до Сімферополя. Перелік стародруків та рідкісних видань, надісланих з Києва для виставки у Берліні. Матеріали про харківські бібліотеки.

Транспортування книг з Києва до Німеччини (“бібліотека безбожників”, “троцькістська бібліотека” тощо); обмін пошуковими списками літератури (Київ, Харків, Мінськ, Сімферополь, Рига). 19.10.1942–20.12.1943. 554 арк.

Спр. 38. Супровідні листи до відправлених Управлінню ОРР рукописів, книжок, картин, аналітичних розробок ідеологічно-пропагандистського характеру. Про пожежу в приміщенні штабу у Берліні (Бісмаркштрассе, 1). Розшук д-ром Томсоном 4-х пакетів з картковим каталогом “Держава і право”. 9-й звіт про нові надходження до Західноєвропейського відділу Східної бібліотеки за 19.07–31.07.1943 р., 16.08.1943–23.03.1944. 25 арк.

Спр. 39. Листування з франкфуртським Інститутом вивчення єврейського питання стосовно відправки з Києва та інших міст України єврейських та антиєврейських періодичних видань і книг. 28.03.1942–29.05.1943. 7 арк.

Спр. 42. Службова інструкція від 01.10.1942 р. та персональ-

ний склад ГРГУ. Книжкові фонди Воронежа та Курська. Зібрання іудаїки у Києві. Надсилання до Німеччини книг, цінних гравюр та оригіналів грамот. Пропозиції щодо удосконалення алфавітної і предметної картотек Східної бібліотеки. Списки забороненої літератури. Запити РОСО, Управління штабу та інших установ на книжки, квитанції про передачу до різних установ літератури, тижневі та щомісячні звіти зондерштабу Вищої школи. Підготовлені ГРГУ переліки цінних радянських видань для аналітичних розробок, зразки оформлення аналітичних праць. Тижневий звіт з Херсона, надісланий ГРГУ до Управління штабу в Берліні, про бібліотеку Бальзака, партійний архів у Кіровограді, зондеркоманди Донецької області тощо. 20.01.1942–28.12.1943. 326 арк.

Спр. 44. Наказ Гітлера про передачу в окупованих областях усіх архівів бібліотек, музеїв та інших культурно-освітніх установ у розпорядження штабу Розенберга. Пам'ятна записка про використання німецької мови та німецького навчання в Україні. Матеріали про утворення ОРР (Mitteilungsblatt. – 1943. – № 1. Ч. 1).

Загальна службова інструкція № 2 для співробітників КМБ (німців). Правила внутрішнього розпорядку та основних напрямів роботи для поповнення фондів Східної бібліотеки у Києві та розподіл робочої сили для виконання необхідних процесів. Інструкція з відбору книг з бібліотеки Києво–Печерської лаври. Методика комплектування німецькомовної підручної бібліотеки та перекладацька робота в КМБ. Звіти про стан музеїв, архівів та бібліотек Бердичева і музеїв Києва. Про вивезення з Бердичева до Берліна бібліотеки Бальзака тощо. 1941–1943. 83 арк.

Спр. 45. Тижневі звіти про діяльність зондерштабу бібліотек Вищої школи при робочій групі “Київ”, вивезення німцями Воронежської бібліотеки, звіти про розбирання книжок, що надійшли в Київ з Курська. Про Центральну бібліотеку в Полтаві, а також призначення на роботу в ГРГУ д-ра Гоша, представника уповноваженого зі збереження бібліотек у східних оперативних районах д-ра Абба. 1942. 21 арк.

Спр. 46. Циркуляри і листування щодо фондів та основних принципів ревізії бібліотек в окупованих східних областях. Поповнення фондів Східної бібліотеки. Про вилучені і дозволені для читачів книжки, переліки заборонених видань, переліки німецьких книжок з різних галузей знань, які рекомендуються для східних областей, про роботу цензури у бібліотеках. 23.09.1942–20.07.1943. 83 арк.

Спр. 46а. Службові інструкції ОРР щодо оформлення пере-

везень культурних цінностей до Німеччини. Внутрішній розпорядок роботи КМБ і Центрального книгосховища ГРГУ на вул. Прорізній. Про німецькомовну підручну бібліотеку і перекладацьку роботу в КМБ. Довідка Ломмача про Східну бібліотеку. Правила для опрацювання книжок у робочих групах ОРР. Робочий план поповнення Східної бібліотеки, допоміжних книгосховищ та методичні вказівки щодо обліку та опрацювання різних видів видань. Обговорення представниками ГРГУ та КУАМБ питань відносно вивезення до Німеччини літератури з фондів КМБ тощо. 12.03.1942–16.12.1943. 121 арк.

Спр. 48. Анотації на російські книжки і рецензії на журнали, зібрані в КМБ. Список – дезидерата № 2 серійних видань для Центральної бібліотеки Вищої школи за такими розділами: загальнонаукові видання, бібліографія, біологія, етнографія та антропологія, прадавня історія, генеалогія, археографія, географія, слов'янознавство, єврейство, мистецтво, зовнішня політика. Всього 75 назв. Б.д. 524 арк.

Спр. 50а. Звіти про огляд зібрань юдаїки та гебраїки в Київській духовній академії на Подолі та Центральній єврейській бібліотеці в “Естраді”, характеристика цих фондів та підготовка для відправки до Інституту вивчення єврейського питання у Франкфурті-на-Майні. Окремо звіт про опрацювання єврейської літератури на Подолі. 1942. 14 арк.

Спр. 51. Листування щодо вивезення книжок з бібліотек України та експонатів з Музею українського мистецтва у Харкові. Переїзд ГРГУ до Трускавця. Повідомлення про надходження до Ратібора 7 ящиків з каталогами КМБ. Відомості про діяльність співробітників ГРГУ, залишених для завершення вивезення культурних цінностей від 3 до 9 жовтня 1943 р. Про бібліотеку Воронцовського музею в Алуці. 1943. 104 арк.

Спр. 52. Звіт про діяльність ГРГУ за період від 08.10.1941 по 30.04.1942 р. Місячні звіти ГРГУ та робочої групи “Західна Україна”, персональний склад ГРГУ та робочої групи “Західна Україна”, переміщення та кадрові зміни. Листування щодо діяльності зондеркоманд ОРР та їхню взаємодію з представниками вермахту. 1941–1943. 46 арк.

Спр. 53. Схема розподілу документації та кореспонденції ГРГУ та її зондерштабів за станом на 18.03.1943 р. Предметні рубрики для картотек оперативних пунктів за такими розділами: архіви, бібліотеки, музеї, інститути тощо. 1943. 10 арк.

Спр. 54. Місячні і кварталні звіти про діяльність робочої

групи "Київ" та всіх її підрозділів. Звіти ГРГУ до Управління ОРР про діяльність, головне, описового характеру. 1942–1953. 132 арк.

Спр. 55. Докладні щотижневі звіти робочої групи "Київ" про всі процеси роботи, пов'язані з виявленням, відбором, обліком, опрацюванням всіх видань та підготовкою до їх транспортування до Німеччини. 1943. 51 арк.

Спр. 56. Опис експозицій антирелігійного музею в Києво-Печерській лаврі, списки вивезених нацистами ікон, картин, антирелігійних плакатів, фотознімки окремих частин експозиції. 1942. 95 арк.

Спр. 57. Листування про утримання грошей із зарплатні співробітників КМБ. 1943. 12 арк.

Спр. 58. Заява Герінга про повноваження ОРР. Звернення А. Розенберга до представників німецьких управлінь і торгових товариств в окупованих східних областях стосовно заборони грабінництва місцевого населення, про взяття під контроль культурних цінностей, дослідницьких матеріалів і наукових установ та утворення Центральної служби по їхньому обліку та збереженню; підтвердження призначення Зайбота керівником ГРГУ.

Циркулярний лист ГРГУ до всіх робочих груп оперативних пунктів ОРР стосовно значення Східної бібліотеки і Центральної бібліотеки Вищої школи та основних принципів і методик поповнення їхніх фондів. Реорганізація управління штабу за станом на 21.03.1944 р. Регулювання діяльності ОРР з вермахтом у районі оперативних дій та протокол про співробітництво з Східним господарчим штабом. Про архіви, бібліотеки, музеї, лікувальні установи Харкова. Зразки листів до пошукових списків тощо. 1941–1944 (переважно 1942). 431 арк.

Спр. 59. Циркуляри Управління штабу до всіх керівників служб ОРР про особливі завдання ОРР та координуючу роль керівництва штабу; про повноваження ОРР в областях цивільного управління. Звернення Утікаля до співробітників ГРГУ щодо підтримання суворої дисципліни для виконання поставлених завдань. Про правила оформлення відправлень до Німеччини.

Численні службові інструкції ГРГУ та робочої групи "Харків" з усіх питань їхньої практичної діяльності. Акт про вивезення з Харкова книг. Про роботу харківських музеїв. Перебування А. Розенберга у Дніпропетровську. Реорганізація в ГРГУ у зв'язку з зростанням обсягу робіт, персональний склад співробітників ОРР. Адреси відділень ОРР у різних окупованих країнах тощо.

У справі наявні 13 випусків видання ОРР "Anordnungen und Mitteilungen" (від 25.03.1942 до 10.08.1943 р.). 1941–1943. 445 арк.

- Спр. 60.** Переліки бібліотек та архівів м. Харкова. 1943. 31 арк.
- Спр. 61.** Обіжники про роботу харківських бібліотек. Відомості про роботу ХДНБ та її каталоги. 1942–1943. 144 арк.
- Спр. 62.** Про стан фондів та систематичний каталог ХДНБ. Переклад на німецьку мову статті з газети “Соціалістичний Харків” про початок роботи читального залу ХДНБ. Звіт Томсона про значення фондів ХДНБ для Східної бібліотеки. 1943. 59 арк.
- Спр. 63.** Щодо поїздки Розенберга в Україну і заходи, пов’язані з цим. Про співробітництво ОРР і вермахту. Витяг з промови Е. Коха на засіданні членів партії у Києві від 05.03.1943 р. щодо поводження з місцевим населенням. 1943. 125 арк.
- Спр. 64.** Циркуляри про роботу і форми звітності харківських бібліотек. 1943. 41 арк.
- Спр. 65.** Листування про роботу харківських бібліотек, списки співробітників. Про вивезення літератури до Німеччини.
- Спр. 67.** Замовлення Управління ОРР та інших установ і приватних осіб на видання з фондів харківських бібліотек. 1943. 50 арк.
- Спр. 68.** Дозволи, видані робочою групою “Харків”, на право користування фондами харківських бібліотек. 1943. 136 арк.
- Спр. 70.** Список книг, вивезених німцями з Харкова. Серпень 1943 р. 35 арк.
- Спр. 71.** Місячні звіти про роботу харківських бібліотек. 1943. 160 арк.
- Спр. 72.** Тижневі звіти робочої групи “Харків”. Червень–липень 1943 р. 46 арк.
- Спр. 74.** Про стан архівів, музеїв і бібліотек Дніпропетровська за станом на 07.04.1942 р. 1942. 6 арк.
- Спр. 75.** Періодичні звіти робочої групи “Дніпропетровськ” про наявність матеріалів для взяття під контроль, їхнє переміщення. Про роботу архівів, бібліотек та музеїв Дніпропетровська. 1942–1943. 25 арк.
- Спр. 76.** Актіві записи про вивезення з Дніпропетровська енциклопедій, словників, атласів, карт, журналів, картин, а також 15 тис. книжок з різних галузей знань. Переліки видань, надісланих РОСО, ГРГУ, Східному господарчому штабу, Акціонерному товариству “Farbenindustrie” тощо. I 1942–1943. 25 арк.
- Спр. 79.** Відомості про бібліотеки та музеї Херсона, діяльність робочої групи “Херсон”. Серед матеріалів: Історичний музей у Херсоні, перелік учбових закладів та закладів культури Херсона, докладно – про Центральну міську бібліотеку тощо. 1942. 89 арк.

Спр. 87. Місячні звіти з питань особового складу за 1942–1943 р., головне, про персональні зміни в ГРГУ та її окремих робочих групах. 1942–1943. 84 арк.

Спр. 102. Особисті справи співробітників ГРГУ. Прізвища від К до М. 1941–1943. 363 арк.

Спр. 103. Те ж саме. Прізвища від N до R, частково на К. 1941–1943. 429 арк.

Спр. 104. Те ж саме. Прізвища від T до Z. Є звіт зондерштабу бібліотек робочої групи “Крим” про бібліотеки Сімферополя за червень–серпень 1942 р. 1941–1943. 365 арк.

Спр. 119. Матеріали робочої наради ОРР у Мінську 19–21.06 1943 р. Головне, матеріали головних робочих груп Остланду та Центру. 1941–1943. 670 арк.

Спр. 136. Звіти про результати обстеження архівів на території Остланду та їхнє перевезення. Інструктивні матеріали Управління ОРР про політику поповнення фондів Центральної бібліотеки Вищої школи, правила для опрацювання книжкових фондів у робочих групах ОРР. Директиви зондерштабу бібліотек Вищої школи щодо оперативної діяльності на Сході та звіт про роботу від 01.11.1941 до 31.12.1942 р. (матеріали ГРГО). Довідки про найбільші бібліотеки СРСР, у тому числі і БАН УРСР, а також театри у Рейхскомісаріаті Остланду, газетні вирізки з різної тематики. 1941–1942. 561 арк.

Спр. 141. Службові інструкції ОРР робочим групам щодо порядку їхньої діяльності і складу робочих груп Прибалтики. Директиви РОСО рейхскомісарам Остланду та України щодо взяття під контроль культурних цінностей, дослідницького матеріалу і наукових установ та про утворення Центральної служби обліку та збереження культурних цінностей в східних окупованих областях. Службові інструкції ОРР з усіх питань практичної діяльності установ та про утворення Центральної служби з обліку та збереження культурних цінностей в східних окупованих областях. Службові інструкції ОРР з усіх питань, численні випуски видання ОРР “Anordnungen und Mitteilungen” особового складу; спеціальні завдання зондерштабу бібліотек Вищої школи, звітність ОРР, зразки оформлення. 1942–1943. 336 арк.

Спр. 144. Матеріали і документи робочої групи “Білорусія”, головних робочих груп Нідерландів, Бельгії та Північної Франції, службові інструкції ГРГУ з питань обліку, опрацювання та правил оформлення відправки книжкових фондів. Листування ГРГ Ост-

ланду та ГРГ України стосовно оформлення, ведення та обміну пошуковими списками картотек, інформаційно-аналітичних праць та перекладів; переліки періодичних видань, необхідних різним бібліотекам та установам рейху, зокрема, Німецькій бібліотеці (Лейпціг) та Німецькій державній бібліотеці (Берлін). 1943. 540 арк.

Спр. 146. Головне, матеріали ГРГ Остланду, серед них – звіт про нараду керівників та співробітників відділів обліку головних робочих груп Остланду, України та Центру. Справа вміщує також: протокол передачі Університетській бібліотеці у Дерпті вивезених у 1915 р. наукових видань і правила поповнення фондів Східної бібліотеки та її допоміжних книгосховищ. 1941–1943.

Спр. 147. Матеріали пропагандистської діяльності ГРГ Остланду, пропагандистської школи. Короткі повідомлення вермахту про стан на фронтах, результати наради у Мінську в червні 1943 р., про центральну картотеку обліку всіх конфіскованих на Сході книжкових фондів, правила опрацювання книжкових фондів та їхній облік в ГРГО. Звіти про надходження літератури до Східноєвропейського відділу Східної бібліотеки. 01.09.1941–03.12.1943. 472 арк.

Спр. 150. Директиви РОСО рейхскомісарам Остланду та України щодо утворення Центральної служби з обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях та взяття під охорону культурних цінностей і дослідницького матеріалу та наукових установ. Про співробітництво ОРР з Відділом науки Східного господарчого штабу, про завдання ОРР на Сході в області цивільного управління. 1942. 19 арк.

Спр. 171. Місячні та тижневі звіти про роботу робочих груп Франції, Нідерландів, Італії, Югославії, Остланду та Центру, а також звіти ГРГУ, матеріали наради у Мінську 20.06.1943 р. керівників і співробітників відділів обліку ГРГУ та Центру ГРГУ. Докладно про діяльність спеціальної команди ГРГУ перед залишенням Києва. 1943–1944. 436 арк.

Спр. 181. Німецькі газети, що видавалися в Україні, а також в Греції, Нідерландах, Брюсселі, Мінську тощо. [1941–1943]. Вирізки з газет: *Deutsche – Ukraine Zeitung*; *Deutsche Nachrichten in Griechenland*; *Deutsche Zeitung in den Niederlanden*, *Brüsseler Zeitung*; *Minsker – Zeitung* тощо. 1942–1943. 82 арк.

Спр. 192–194. На справах назва “Библиографические каталоги”. Т. 1–3.

Спр. 192. Т. 1. Зібрання анонімних неупорядкованих списків книг, журналів і газет, серед яких можна виділити перелік французько-

мовних книг з повним бібліографічним описом Університетської бібліотеки "Klementinum", покажчик фототек палацу-музею у Бахчисараї, аналітичну розробку "Про соціальну політику Радянського Союзу" тощо. 1943. 635 арк.

Спр. 193. Т. 2. Серед анонімних списків видань вміщено такі переліки: "Книжкові фонди з питань Східного простору", передані до РОСО, Центральної служби обліку та збереження культурних цінностей; списки незакаталогізованих книг і журналів "Російської бібліотеки" Географічної служби рейху за регіонами СРСР, дуже ретельно підібрані списки німецької класики, чеськомовна і англomовна література тощо. 1943. 490 арк.

Спр. 194. Т. 3. Упорядковані переліки "російської бібліотеки" трофейних видань СРСР [Географічної служби рейху]. Списки надіслані Військовим господарчим штабом Верховного командування вермахту до РОСО, Центральної служби обліку та збереження культурних цінностей. Списки німецькомовної літератури у слов'янському архіві Рейхсміністерства внутрішніх справ; пошукові списки багатотомних видань; переліки журналів 1928 р., надісланих до Управління ОРР із зазначенням номерів ящиків, в яких вони запаковані тощо. 1943. 404 арк.

Спр. 213. Звіти про нараду представників головних робочих груп Остланду, України і Центру у Мінську (20.06.1943). Довідка Ломмача про розвиток Східної бібліотеки. Правила поповнення і обліку фондів СБР та її допоміжних книгосховищ. Кількісний перелік надходжень за рахунок ГРГ Остланду та Центру. Запити на видання з фондів СБР (Берлін) та нагадування про їхнє повернення. Списки надходжень до Західноєвропейського відділу бібліотеки. Звіт д-ра Томсона про перегляд літератури, конфіскованої командою Кюнсберга, переліки виконаних аналітичних розробок. Адреси відділів та різних служб РОСО за станом на 12.07.1943 р. тощо. 25.08.1942–11.12.1943. 220 арк.

Спр. 215. Головне, матеріали Остланду. Серед матеріалів є відомості про твори мистецтва, вивезені в 1943 р. в Німеччину з музеїв Харкова, Дніпропетровська, Сімферополя. Листування щодо наявності церковних книг в Україні. Звіт зондерштабу ОРР "Наука" за 1942 р. Підготовка та розповсюдження списків забороненої літератури. Надсилання з Києва до Берліна 6 пачок матеріалів Центральної ради воєвничих безбожників. Про стан деяких педінститутів в Україні. 15.01.1942–23.12.1943. 790 арк.

Спр. 218. Головне, матеріали ГРГ Остланду, інструкції і пра-

вила для уповноважених при військових групах для збереження бібліотек у східних областях. Переліки радянських військових бібліотек, виявлених в Україні, співробітництво ОРР і військових бібліотек. Переліки книг, надісланих ГРГУ Управлінню ОРР, та переліки підручників мовами народів СРСР, відправлених Дослідницькому континентально-європейському інституту у Берліні для шкіл ім. А. Гітлера у Зонтгофені, Антикомінтернівському інституту та Німецькій бібліотеці у Лейпцігу. Запит керівника зондерштабу світоглядної інформації Розенфельдера ГРГУ на бібліотеки Союзу воєнних безбожників та Антирелігійного музею, видання “Большой Советской Энциклопедии” та “Малой Советской Энциклопедии”. 19.04.1942–16.12.1943. 281 арк.

Спр. 219. Про завдання Східної бібліотеки і характеристику її фондів. Документи для Управління ОРР про надсилання до Берліна алфавітної та систематичної картотек “троцькістської бібліотеки”, про прибуття до Берліна вагону з матеріалами для виставки “Київська лавра”. Матеріали щодо передачі до ОРР царських бібліотек та інших матеріалів, конфіскованих Кюнсбергом; про бібліотеку Бальзака, перевезення з Сімферополя шкільних підручників, картин та меблів; замовлення у Німеччині німецькомовних книг для ГРГУ та ГРГО, а також про розшук книг, взятих ОРР на абонемент у Крайовій бібліотеці. Документи про облік журналів для Східної бібліотеки у Києві та Ризі. Відрядження співробітників Управління ОРР до Києва. Листування з відділами і працівниками штабу про поточну роботу.

Спр. 221. Службові інструкції ОРР, запити на видання до ГРГУ з різних установ рейху та окупаційної влади, службові відрядження співробітників ОРР. Матеріали щодо діяльності зондеркоманд ОРР і взаємодії з вермахтом, розповсюдження списків забороненої літератури; повернення книг, взятих на абонемент у Крайовій бібліотеці. Документи про відправлення юдаїки з Подолу та інших вантажів з культурними цінностями з Києва, про 30 ящиків з книгами (з лаври), які були евакуйовані до Харкова. Актівий запис про огляд лаври. Розробка д-ра Томсона про розподіл робочої сили для забезпечення необхідних процесів при комплектуванні у ХДНБ фондів Східної бібліотеки. Документи щодо обліку журналів для Східної бібліотеки у КМБ, опрацювання бібліотеки Союзу “безбожників”. 1942–1943. 262 арк.

Спр. 222. Особисті справи співробітників ОРР (прізвища від А до Д). Серед документів є лист керівника ГРГУ Зайбота до за-

ступника штабсфюрера Ебелінга відносно д-ра Бенцінга, зокрема його невідповідності діяльності ОРР. 1941–1943. 358 арк.

Спр. 225. Списки музейних експонатів, архівних матеріалів і книг, вивезених у 1943 р. з музеїв, архівів та бібліотек України (наводяться переліки міст). Звіт д-ра Томсона від 10.08.1942 р. про конфіскацію літератури в ХДНБ та обстеження бібліотеки парткабінету у Ворошиловграді (додається перелік 62 назв конфіскованих газет та журналів). Звіт про діяльність оберайнцафюрера Вальтера Модріяна (за 08–20.12.1943) в Умані (додається перелік вивезених музейних експонатів, а також 20 томів “Єврейської енциклопедії”). Про бібліотеку Історичного музею у Бердичеві і бібліотеку Бальзака. 1943–09.01.1944. 308 арк.

Спр. 228. Положення про Центральну бібліотеку ОРР у Києві. Звіти ГРГУ (квартальний з доповненнями і уточненнями від 9.10.1942 р. та за квітень 1942 р.). Тижневі звіти Відділу обліку ГРГУ (травень, серпень–жовтень 1942 р.). Звіти робочої групи “Крим”. Обстеження бібліотек Харкова та магазинів і складів “Книгокультторгу” у Києві. Огляди у Києві єврейської літератури (Бенцінг, Гранцін), одержання дозволу РКУ на її відправку до Німеччини. Перевезення літератури з Воронежа та Курська. Зразки облікової картки вилучених представниками ОРР видань. Запити Управління штабу ГРГУ на видання. 1942–1943. 262 арк.

Спр. 229. Тижневі звіти зондерштабу “Наука” ГРГУ про діяльність від 18.04.1942 до 18.09.1943 рр. Відомості про бібліотеки та музеї Кіровограда, Кривого Рогу та Запоріжжя. 1942–1943. 52 арк.

Спр. 232. Розпорядження рейхскомісара Коха від 24.10.1942 р. про закриття в Києві та інших містах України шкіл та інститутів для учнів у віці понад 15 років та відправку всіх викладачів і учнів на роботу до Німеччини. Листування з генералкомісаром та установами Дніпропетровська про поточну роботу. 23.11.1942– 11.08.1943. 67 арк.

Опис 2

Спр. 1. Протоколи про передачу конфіскованих Кюнсбергом книг та іншого культурного майна до ОРР і РОСО (наводиться їхній перелік), актові записи з цього питання до рейхсляйтера Розенберга і ОРР. Про інвентаризацію книг з приватних книжкових зібрань, конфіскованих у різних країнах Європи. 05.12.1941– 11.12.1942. 59 арк.

Спр. 6. Списки науково-дослідних інститутів, бібліотек, музеїв окупованих східних областей. В тому числі списки установ Відділу культури та освіти Київської міської управи: 29 інститутів із зазначенням назви, адреси, району, прізвищ директорів, а також дати, коли ці установи почали працювати. Наводиться перелік 21 наукової установи АН, включаючи БАН. 1942–1943. 47 арк.

Спр. 22. У справі документи, головне, присвячені переїзду підрозділів Управління ОРР до Ратібора, листування з приводу відряджень, перевезення майна, обліку вантажів тощо. 1943. 89 арк.

Опис 4

Спр. 326. Інструктивні матеріали про облік конфіскованих книжкових фондів всіх робочих груп ГРГУ та звітність. Листування РОСО, ОРР та РКУ з питань вилучення з бібліотек східних окупованих областей забороненої та небажаної літератури, підготовка списків такої літератури та їхнє розповсюдження. Про конфіскацію книг з питань народознавства в Університетській бібліотеці Харкова, акцію про вилучення словників у Дніпропетровську, підготовку для відправки до Берліна 12 ящиків (1500 книг) з Херсона. Відомості про поповнення фондів Східної бібліотеки, переліки нових надходжень до її Західноєвропейського відділу. Запити до ГРГУ на видання, підручники та шкільне обладнання Управління ОРР, школи ім. А. Гітлера у Зонттофені та ін. Нагадування про повернення книг, взятих співробітниками ОРР у Крайовій бібліотеці. 1943. 322 арк.

ОПИС СПРАВ РЕЙХСКОМІСАРА УКРАЇНИ У БУНДЕСАРХІВІ м. БЕРЛІНА

Спр. 1. Висновки щодо хімічного складу змісту бітума та золи бурого вугілля України. Б.д. (після 1937 р.)

Спр. 2. Директиви щодо німецької політики на Україні. Прибл. 1941 р.

ЕАР 99/1101*

Спр. 3. Мукомельно-круп'яна промисловість України. Розробка Гамбурзького інституту світового господарства. 1941.

* Американські сигнатури

Спр. 4. Україна. Види ґрунтів України, гірнича справа та промисловість, сільське і лісове господарство. Праця підготовлена Науковим відділом Азотного синдикату, Берлін. Травень 1941 р.

Спр. 4а. Розпорядження і директиви рейхскомісара України, листопад 1941 р. до липня 1942 р.

ЕАР 99/70

Спр. 4в. Секретні розпорядження і повідомлення рейхскомісара України (українська кореспонденція Німецького інформаційного агентства, переклади листівок Червоної Армії, переліки міських приватних підприємств, підпорядкованих торгово-промислому відділу Міської управи тощо). 1941–1943.

Спр. 5. Розпорядження і “Службові повідомлення” генерал-комісара Миколаєва. Відділ харчування і сільського господарства. 1941–1942.

ЕАР 99/103

Спр. 6. Загальний звіт штадткомісара та відділів штадткомісаріату Брест-Литовського, а також керівників СС і поліції Брест-Литовського. (Газетні матеріали щодо прийому архієпископа з Кам'янця Олексія у Рівному). 1942.

Спр. 7. Загальний звіт гебітскомісара Брест-Литовського та відділів гебітскомісаріату (включаючи керівника жандармерії Брест-Литовського). 1941–1944. Т. 1: 1941 – 1942. (Є звіт гебітскомісара Ковеля від 29.10.1941).

Спр. 8. Те ж саме. Т. 2.: 1943 – 1944.

ЕАР 99/103

Спр. 9. Приватні справи гауляйтера і оберпрезидента Пруссії Коха з питань організації і управління в окупованих східних областях. 1941–1943:

– Наказ фюрера від 25.06.1941 р. про нагородження командуючих вермахту у нових окупованих східних областях;

– Наказ фюрера від 29.06.1941 р. щодо ведення господарства в окупованих східних областях;

– Наказ фюрера від 17.07.1941 р. щодо ведення цивільного управління в окупованих східних областях. Розмежування між районом воєнних дій та Рейхскомісаріатом України;

– Наказ фюрера від 9.06.1942 р. щодо впровадження техніки в окупованих східних областях.

Є документи щодо визнання українського символу тризуба (1942 р.), утворення дослідного сільськогосподарського центру України (1943 р.), визначення про внесення фольксдойче України

до списку "Deutsche Volksliste" (1943 р.) і вручення їм відповідних посвідчень.

Наводиться перелік 14 генеральних округів РКУ.

Спр. 10. Персональна справа Мельхіора Кьолера, співробітника при генералкомісарі Житомира. 1941–1944.

EAP 99/588

Спр. 11. Розпорядження рейхскомісара України відділам харчування і сільського господарства та ціноутворення РКУ. 1942.

EAP 99/1040

Спр. 12. Посівні площі відповідно до даних використання ґрунтів за червень 1942 р. по округам України. 1942.

Спр. 13. Звіт про роботу за 1941–1942 рр. Центрального управління у галузі цукрової промисловості України. 1942.

Спр. 14. Приватні справи зондерфюрера Клауса Тіссена, референта Рейхскомісаріату України з питань лісівництва, плодівництва та садівництва. 1942–1943.

Спр. 15. Прийом та утворення промислових підприємств на Україні. 1942–1943.

(Звіт зондерфюрера Георга Гессе про огляд найбільш важливих скляних заводів).

EAP VII-66c

12-44/165

Спр. 16. Клопотання до штаткомісара Києва щодо видачі дозволів на виїзд і перепусток. Б.д. (приблизно 1943 р.).

Витяг з "Під маскою війни розброєння" "Unter der Maske der Abrüstungskrieg".

EAP 99/547

Спр. 17. Загальний звіт генералкомісара Дніпропетровська за листопад–грудень 1942 р. та генералкомісара Волині і Поділля у Луцьку за березень–квітень 1943 р.

EAP 99/580

Спр. 17а. Загальний звіт генералкомісара Києва. Початок 1943 р.

Спр. 18. Загальний звіт рейхскомісара України за листопад–грудень 1942 р. та березень–квітень 1943 р.

Спр. 19. "Київ–1942" (Площі ґрунтів, населення, сільське господарство, транспорт, ремесла, торгівля) з численними статистичними даними та графіками. 1943.

Праця Л. Маюженко – керівника статистичного відділу Київської міської управи. Машинопис, нім., 144 с.

Спр. 20. Підсумковий звіт Об'єднання водного господарства

Південної України. Про діяльність об'єднання (історія, будівельні та інші роботи на Донбасі і в Західній Україні, постачання матеріалами і фінансування) з численними фотографіями тощо. 1944.

Спр. 21. Карта центрів посівних площ МТС та переробних підприємств для с/г виробництва. Приблизно 1942 р.

Масштаб 1 : 750.000, виготовлено Українським сільськогосподарським бюро у Києві.

VII-66с-12

44/82

Мова йде про нараду гебітскомісарів Генерального округу Києва і гебітскомісарів Борисполя, Гадяча, Василькова, Кременчука і Корсуня. 1942–1943.

R 70/ SU5

Розглядається можливість розведення та переробки цукрового буряку і тютюну у Генеральному окрузі Києва.

R 70/ SU3

Спр. 22. Звіт про роботу відділу “Виробництво” Вінницької філії при генералкомісарі Житомира, зроблений доктором Арнольдом Грассманом – керівником підвідділу II с. 1943-1944.

Спр. 23. “Erkennungsakt der Staatlichkeit der Ukraine” – Акт визначення державності України (стаття О. Губчака у “Ukrainische Wirklichkeit”, 1 листопада 1941 р.). 1941.

OCC E4 – 15

Спр. 24. Список керівних осіб української еміграції (118 осіб). 1942–1943.

У справі є перелік телефонів Служби рейхскомісара України у Рівному (209 співробітників-німців). Фотокопія. Оригінал зберігається у ЦДАВО України, а також колекція документів ЦДАЖР СРСР щодо злочинів нацистів на окупованій території Радянського Союзу. Інв. № 433.

Підпис: Директор ЦДАЖР СРСР. Печатка. Ксерокопія. Підпис нерозбірливо.

Спр. 25. Евакуація румунських євреїв до Рейхскомісаріату України.

OCC E5a-5-7

Спр. 26. “Документація військового управління Росії” Вернера фон Фрорайха, радника військового управління при дивізіоні безпеки № 454, відносно політичного аспекту та цивільної організації управління. Копія (походження невідоме). 1941.

Спр. 27. Загальний звіт керівника товариства по переробці вторинної сировини України у Рівному гауптштурмфюрера СС Ар-

нольда Якса про діяльність товариства від початку до його ліквідації. 27 S. 30.06.1944.

VII-66-C-12-144 293

В описі справ рейхскомісара України R 94 знаходяться відомості про те, що у фонді RD знаходяться:

– Amtliche Mitteilungen des Reichskommissars für die Ukraine. 1941–1942. RD 207/1

– Verordnungsblatt des Reichskommissars für die Ukraine. 1942–1943. RD 207/2

– Zentralblatt des Reichskommissars für die Ukraine. 1942–1943. RD 207/3

У Бундесархіві (м. Берлін) зберігається архів Рейхсміністерства окупованих східних областей R 6 (628 справ, у т.ч. 36 – матеріали про Україну). У справі 259 на арк. 66–96 знаходиться секретний звіт генералкомісара Києва від 31 травня 1944 р. (м. Кенісберг) про діяльність у Генеральному окрузі Києва протягом двох з половиною років.

У звіті висвітлюються, головне, питання стосовно основних напрямів політики рейху на окупованих східних територіях, зокрема в Україні, пропаганди, політики щодо української церкви, взаємин з місцевими допоміжними управліннями всіх рівнів та міським населенням, соціального становища місцевого населення, відправки українських громадян на примусові роботи до Німеччини, шкільної освіти.

Наводиться організаційна структура адміністрації генералкомісара та гебітскомісара.

Розглядається стан різних галузей промисловості та господарства Києва.

Відзначаються допущені помилки, є пропозиції щодо їхнього врахування при поверненні в Україну у майбутньому. Гасло генералкомісара “Залізний кулак у шовковій рукавичці”. Матеріалів щодо вивезення культурних цінностей немає.

У справі 355 (1943 р.) містяться відомості про заходи з переміщення та евакуації у районі оперативних дій та областях цивільного управління, зокрема звіт № 22/43 уповноваженого Рейхсміністерства окупованих східних областей при Вищому командуванні військових груп “Південь”, а також про евакуацію міста Києва.

ЕАР 99/55

1941

01.05.1941, м. Берлін.

Головна квартира. Рейхсмаршал Герінг – усім службам партії, держави та вермахту.

Лист щодо повноважень рейхсляйтера Розенберга.

Звернення рейхсмаршала до усіх служб партії, держави та вермахту про допомогу в діяльності рейхсляйтера Розенберга у справі обстеження, взяття під контроль і вивезення до Німеччини культурних цінностей з окупованих східних територій. Зазначається, що головним завданням націонал-соціалістів під час війни є боротьба проти євреїв, масонів і пов'язаних з ними сил, чим і обумовлене створення спеціального штабу рейхсляйтера Розенберга.

Власноручного підпису немає. Завірено Рудольфом і Зайботом.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 53; спр. 221, арк. 39; спр. 58, арк. 321, 322. Копії, нім.

01.10.1941, [м. Київ].

[Канцелярія командуючого сухоподольними військами тилу групи армій “Південь”].

Перепустки, видані співробітникам Науково-медичної бібліотеки Ганні Яківні Котенко, Євгенії Григорівні Римаренко, Зої Семенівні Барановій на право входу до бібліотеки.

Підписані уповноваженим з догляду за бібліотеками при командуючому сухоподольними військами тилу групи армій “Південь” оберлейтенантом д-ром Шміцем.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 189, арк. 3–6. Друк. з рукоп. вставками, нім.

02.10.1941, [м. Київ].

[БАН]. Т.в.о. заступника директора Федоров – Відділу освіти КМУ.

Прохання про дозвіл на реєстрацію та відкриття Бібліотеки Української академії наук і початок внутрішніх робіт.

Додається анкета про стан бібліотеки (арк. 31) та списки співробітників бібліотеки (130 осіб) (арк. 34–38).

За даними анкети, в бібліотеці розміщено військові частини, приміщення майже не постраждало, устаткування збереглося, за винятком спаленого в секретному відділі [спецфонді], а також вивезених більшовиками рукописів. Серед зареєстрованого штату бібліотеки (133 особи) – історики, літератори, економісти, агрономи, які працювали консультантами.

Прим.: на документі є резолюція інспектора бібліотек КМУ В. Тарнавського – “Вважати за потрібне відкрити Бібліотеку”.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 31 (копія), 33: 34–38. Рукоп., укр.

03.10.1941, [м. Київ].

[БАН, КМУ]. О.І. Полулях – завідувачому Відділом культури та освіти КМУ.

Заява О.І. Полуляха про призначення його на посаду т.в.о. директора Бібліотеки Української академії наук.

Прим.: на документі резолюція інспектора бібліотек В. Тарнавського від 5 жовтня 1941 р. – “Вважаю за потрібне призначити п. Полуляха на посаду т.в.о. директора Бібліотеки Української АН”.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 189, арк. 8. Рукоп., укр.

03.10.1941, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей Розенберг – рейхскомісару України.

Директива рейхсміністра окупованих східних областей Розенберга рейхскомісару України Коху про конфіскацію культурних цінностей на цих територіях.

Про створення Оперативного штабу окупованих східних областей для проведення роботи по виявленню культурних цінностей та направлення до РКУ робочої групи ОРР для взяття їх під контроль. Про призначення керівником штабу Утікаля. Про доручення Рейхскомісаріату взяти на облік культурне майно, яке становить інтерес для націонал-соціалістичних досліджень і могло б бути корисним рейху у майбутньому. Вивезення літератури дозволяється тільки з відома рейхскомісара. Цією директивою не обмежується право державного управління музеями, бібліотеками тощо на проведення огляду та фотографування.

Додатки: копії наказів Гітлера та шефа верховного командування вермахту по окупованим країнам Заходу, завірені Зайботом.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 50–50 зв.; спр. 58, арк. 306–306 зв.; ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 182–184 (ориг.). Ориг., копії, нім.

09.10.1941, [м. Київ].

Історична бібліотека.

Нотатки про стан Історичної бібліотеки: фонд – 180 тис. од. зб., у тому числі 60 тис. малоцінної літератури; складовою фонду є бібліотека митрополита Флавіана (20 тис. од. зб.), частина літератури не облікована.

Підпис: директор бібліотеки Горохолінська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 182, арк. 26. Рукоп., укр.

10.10.1941, [м. Київ].

Історична бібліотека.

Список наявних співробітників бібліотеки (8 осіб).

Підпис: директор бібліотеки Горохолінська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 189, арк. 11, 13. Рукоп., укр.

10.10.1941, [м. Київ].

Науково-медична бібліотека.

Заява до завідуючого Відділом культури та освіти КМУ про призначення Магеровського на посаду т.в.о. директора Київської державної науково-медичної бібліотеки.

Підпис: В.К. Магеровський.

Додаток: особова анкета В.К. Магеровського.

Прим.: на документі резолюція від 15 жовтня 1941 р. інспектора бібліотек В. Тарнавського – “Вважаю за потрібне призначити п. Магеровського на посаду т.в.о. директора Науково-медичної бібліотеки”, а також резолюція [завідуючого секцією культури КМУ] Дубини – “До наказу”.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 189, арк. 14. Рукоп., укр.

10.10.1941, м. Берлін.

ОРР.

Рекомендації співробітникам ОРР щодо поведінки на територіях окупованих східних областей.

Про підтримання “коректних” стосунків співробітників ОРР направлених на Схід за завданням націонал-соціалістичної партії і держави, з місцевим населенням. Про призначення керівником ГРГУ Зайбота.

Підпис: штабсфюрер Утікаль.

ЩДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 59, арк. 59–60. Друк., нім.

13.10–09.12.1941, [м. Київ].

Науково-технічна бібліотека – Відділу освіти та культури КМУ.
Про діяльність Науково-технічної бібліотеки (вул. Прорізна, 19)
за жовтень–листопад 1941 р.

Серед документів: коротка доповідна записка про стан бібліотеки
на 13 жовтня 1941 р.; звіт про роботу бібліотеки за жовтень та листопад
1941 р.; перелік безгосподарних матеріалів, перевезених до бібліотеки.

Підпис: директор бібліотеки Піскорська.

ДАКО, ф. Р–2356, оп. 6, спр. 185, арк. 4–9 зв. Рукоп., укр.

14.10.1941, м. Рівне.

РКУ. Рейхскомісар України, Головний відділ I – генералкомісарам
міст Брест-Литовського, Житомира, Києва, штадткомісару м. Києва Мусу.

Повідомлення про надсилання копії наказу Розенберга від
03.10.1941 р. стосовно створення робочої групи ОРР і прохання про-
інформувати про це гебітскомісарів.

Б. п.

Додаток на арк. 187: перелік адресатів для розсилання наказу.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 189. Копії, нім.

15.10.1941, [м. Київ].

[Науково-технічна бібліотека].

Список штату Науково-технічної бібліотеки (II осіб).

Підпис: завідувача бібліотекою Піскорська.

ДАКО, ф. Р–2412, оп. 6, спр. 185, арк. 15. Рукоп., укр.

17.10.1941, [м. Київ].

КМУ.

Постанова № 27 КМУ від 17.10.1941 р. щодо збереження книгарень.

Книгарні, розташовані у м. Києві, передаються у розпорядження
Відділу пропаганди, який має повноваження відкривати книгарні та
розподіляти їхнє майно лише за окремим розпорядженням КМУ.

Підпис: Голова КМУ проф. Оглоблин, секретар Полішвайко.

Прим.: є запис олівцем від 13.11.1941 р. – “Оголошення в № 56
газети “Укр. слово”.

ДАКО, ф. Р–2356, оп. 2, спр. 3, арк. 28. Копія, укр.

17.10.1941, [м. Київ].

КМУ.

Постанова № 28 КМУ від 17.10.1941 р. “Про передачу собору св. Во-
лодимира Київській Церковній Раді Української Автокефальної Церкви”.

Про задоволення прохання Київської Церковної Ради Української Автокефальної Церкви; про негайне звільнення Відділом [культури та] освіти приміщення собору св. Володимира від книжкового архіву та передачу його у відання Церковній Раді для відправлення релігійної служби.

Підписи: Голова КМУ проф. О. Оглоблін, заступник Голови – В. Багазій, секретар – В. Полішвайко.

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2 спр. 3, арк. 29. Копія, укр.

17.10.1941, [м. Київ].

КМУ.

Постанова № 36 КМУ від 17.10.1941 р. “Про збереження книжкових фондів”, підготовлена Правничим відділом, керівник Лобуцький.

Про взяття керуючими будинками м. Києва та його околиць на облік в триденний термін через райжитлоуправи всі бібліотеки, що залишилися в єврейських помешканнях, та укладання відомостей за такою формою: прізвище колишнього мешканця, адреса, загальна характеристика бібліотеки за змістом, кількість книжок. У разі, якщо приміщення зайняте новим мешканцем, бібліотека має ним зберігатися з оформленням та передачею актів, а також відомостей до КМУ.

Підписи: Голова КМУ проф. Оглоблін, секретар Полішвайко.

Додаток на арк. 7: проект постанови, внесений Відділом культури та освіти КМУ, керівник проф. Штепа. Рукоп., укр.

Прим.: є запис олівцем від 09.11.1941 р. – “Оголошення в № 53 газети “Укр. слово”.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 1756, арк. 7, 8; спр. 181, арк. 1; Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк. 36 (запис про оголошення). Копії, рукоп., укр.

20.10.1941, м. Кенігсберг.

РКУ. Головний відділ I – рейхскомісару України, Головний відділ II, м. Рівне.

Повідомлення про підбір спеціалістів у галузі мистецтва для конфіскації культурних цінностей в Україні.

Підпис: за дорученням, Рік.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 188 (копія), 189 (ориг.). Ориг., копія, нім.

22.10–27.10.1941, [м. Київ].

КМУ.

Проект Постанови [б.н.] КМУ від 22.10.1941 р. та постанови № 59 від 27.10.1941 р. щодо організації торгівлі літературою та канцелярськими товарами.

Про утворення нового об'єднання міської торгівлі "Книгокультторг", передачу йому товару колишніх організацій "Укркультторг", "Укркниготорг", "КОГИЗ", "Укоопкнигокультторг", "Военгиз", а також московської філії "Культторгу". Наводиться перелік помешкань, закріплених за "Книгокультторгом".

Про відновлення роботи видавничих товариств "Сяйво", "Час", "Рух", "Культура", "Просвіта", "Січ", діяльність яких була припинена більшовиками, а майно конфісковане на велику суму грошей. Керівником "Книгокультторгу" на посаду директора затверджується Пилипенко Роман Олександрович.

Підписи: Голова КМУ проф. О. Оглоблин, заступник Голови міського управління Багазій. Постанова завірена секретарем Полішвайком (підпис є).

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк. 63; спр. 9, арк. 57-58. Копія, укр.

25.10.1941, [м. Київ].

[КМУ]. Завідуючий секцією культури Дубина та інспектор бібліотек В. Тарнавський – завідуючому Відділом культури та освіти [КМУ].

Пропозиція про звернення до керівництва КМУ стосовно затвердження мережі бібліотек м. Києва.

Прим.: на арк. 3-13 – перелік бібліотек з необхідними штатами.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 181, арк. 2-13, 56. Рукоп., укр.

25.10.1941, м. Київ.

[ГРГУ].

Актовий запис від 23.10.1941 р. про огляд зібрань Києво-Печерської лаври керівником зондерштабу світоглядної інформації рейхсгауптштелленляйтером Розенфельдером та оцінка їхньої культурно-історичної цінності.

Фіксується, що 24.10.1941 р. відбулася бесіда Розенфельдера і керівника ГРГУ Зайбота з керівником СС і поліції обергрупенфюрером СС Єскелем, який за дорученням рейхскомісара України взяв цей монастир під свій захист. Було вирішено домогтися дозволу у рейхскомісара, щоб якнайшвидше вивезти потрібні для ОРР матеріали.

Підпис: рейхсгауптштелленляйтер Розенфельдер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 250. Копія, нім.

25.10.1941, [м. Київ].

ГРГУ. Керівник ГРГУ гауамтсляйтер Зайбот – рейхскомісару України, м. Рівне.

Повідомлення про початок діяльності ГРГУ та прохання про допомогу у вивезенні музейних фондів Києво-Печерської лаври в м. Києві.

18 жовтня 1941 р. ГРГУ, у відповідності до наказу рейхсляйтера Розенберга від 03.10.1941 р., розпочала свою роботу під керівництвом Ф. Зайбота. Керівник СС і поліції м. Києва домагається дозволу рейхскомісара на вивезення музейних матеріалів [Києво-Печерської] лаври, зокрема, колекції історичних документів та фондів антирелігійної виставки.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр., 4, арк. 196–197. Ориг., нім.

26.10.1941, [м. Київ].

[ГРГУ]. Керівник ГРГУ гауамтсляйтер Зайбот – керівнику Управління ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Звіт про контакти з представниками цивільних та військових служб м. Києва стосовно огляду бібліотек за 17.10–25.10.1941 р.

Повідомлення про те, що Зайбот прибув до м. Києва 8.10.1941 р.; 19.10.1941 р. оглянув Міську бібліотеку; 22.10.1941 р. – Університет, БАН та інші бібліотеки; 23.10.1941 р. – [Києво-Печерську] лавру, архіви та бібліотеки.

Надаються відомості про персональний склад ГРГУ: від 17.10.1941 р. – Зайбот, Гайндорф, Розенфельдер, Браун, Шмідт, Герман, Райхе, Крузе; від 20.10.1941 р. додатково – Рудольф, Клаусберг, д-р Йогансен.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 53–53 зв. Копія, нім.

27.10.1941, м. Київ.

[ГРГУ]. Рейхсгауптштелленляйтер Розенфельдер – Головній службі світоглядної інформації, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про стан справ з конфіскацією та відправленням культурних цінностей з музеїв [Києво-Печерської] лаври до Німеччини.

Керівник ГРГУ Зайбот доручив одержати у рейхскомісара дозвіл на конфіскацію музеїв у лаврі та проінформувати рейхскомісара про важке становище ОРР (відсутність вагонів для відправлення літератури та необхідних кадрів тощо). Розенфельдер повідомив, що має намір залишитися у м. Києві доти, доки матеріали з музеїв Києво-Печерської лаври не надійдуть у розпорядження ОРР.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 249. Копія, нім.

27.10.1941, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ гауамтсляйтер Зайбот – генералкомісару м. Києва.

Повідомлення про те, що ОРР бере під свою охорону і у своє

підпорядкування київські бібліотеки, зокрема проводить закриття та опечатування приміщень бібліотек, а також академічних інститутів, здійснює оцінку стану збереження бібліотек, надсилає звіти про стан бібліотек м. Києва до Управління ОРР.

Додатки: на арк. 16, 30, 191, 512, 605 – зразки німецькою мовою: посвідчення керівника інституту (зазначаються прізвище, посада, приватна адреса), повідомлення про закриття установи, заборону неузгодженого винесення книжок та речей (дозволяється тільки з дозволу ОРР).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 2, 16, 28, 30, 190–191, 511–512, 596, 605; спр. 7, арк. 359. Ориг. на арк. 190. 8 док. Копії, нім.

27.10.1941, [м. Київ].

[КМУ]. Відділ культури та освіти – [ОРР], Йогансену.

Прохання видати на ім'я помічника інспектора бібліотек Мартиненка Юхима Марковича дозвіл на вивезення приватних бібліотек з приміщень, які зайняті німецькими військами, та з безгосподарних приміщень.

Підписи: завідувач Відділу культури та освіти проф. Штепа; завідувач секції культури Дубина; інспектор бібліотек Тарнавський.

Прим.: на документі є запис – “Відмовлено”.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 13. Копія з рукоп. правками, укр.

29.10. 1941, [м. Київ].

[КМУ].

Постанова КМУ від 29.10.1941 р. № 68 “Про затвердження заступниками керівника Відділу культури та освіти Єфременюка П.О., Кавалерідзе І.П. та проф. Окіншевича”.

Затверджено заступниками керівника Відділу культури та освіти: Єфременюка П.О. – у справах середньої освіти; Кавалерідзе І.П. – у справах мистецтва; проф. Окіншевича – у справах вищих шкіл і наукових установ.

Підстава: подання керівника Відділу культури та освіти.

Підписи: Голова КМУ проф. О. Оглоблин, секретар Полішвайко.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 1, арк. 1, 3; ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк. 72. Копії, укр.

29.10.1941, [м. Київ].

КМУ. Відділ культури та освіти, завідуючий Відділом культури та освіти проф. Штепа і завідуючий планово-бюджетною групою Кравчук – Фінансовому відділу КМУ.

Повідомлення про скорочення в умовах військового часу мережі

бібліотек на 50 % (з 42 залишено 22). Кількість працівників скорочено на 75 % (з 700 залишено 179). Орієнтовна місячна платня працівникам буде становити 65400 крб.

З наукових бібліотек потрібні: БАН, Науково-медична, Науково-технічна, Науково-історична.

З міських бібліотек – Міська публічна для дорослих та Міська публічна для дітей.

Додаток: перелік бібліотек з штатами, необхідними для проведення внутрішніх робіт від жовтня 1941 до березня 1942 р.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 181, арк. 14. Копія, укр.

[29.10.1941], [м. Київ].

КМУ. Відділ культури та освіти.

Повідомлення про облік та анкетування бібліотек Києва.

1. Список 22-х законсервованих бібліотек, що знаходяться у віданні КМУ, із зазначенням адреси, прізвищ завідуючих, кількості штату.

Рукоп., укр. (арк. 52–52 зв.).

2. Адреси установ та приватних лікарських бібліотек, які пропонувалося вилучити для Української лікарської палати (198 поз.).

Копія, укр. (арк. 53–54 зв.).

3. Зразки обіжника для бібліотек (бл. 40 запитань стосовно загальних відомостей про бібліотеку, кількості та складу книжкових фондів, списку працівників).

2 копії, укр. (арк. 64–65, 66–67 зв.).

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 181, арк. 52–52 зв., 53–54 зв. 64–65, 66–67 зв. Копії, рукоп., укр.

29.10.1941, [м. Київ].

Доповідна записка завідуючої Науково-історичною бібліотекою І.Д. Горохолінської – інспектору бібліотек Тарнавському.

Повідомляється, що 19 жовтня 1941 р. представниками СС було запропоновано залишити приміщення та здати ключі від бібліотеки. Висловлюється прохання виділити нове приміщення або дозволити працювати у старому.

Прим.: на документі є запис – “Приміщення на Ірининській, 6”.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 183, арк. 12. Рукоп., укр.

30.10.1941, м. Рівне.

Рейхскомісар України – ГРГУ, м. Київ.

У відповідь на лист ОРР від 25.10.1941 р. висловлюється згода

стосовно допомоги у збереженні культурних цінностей, зокрема зібрання [Києво-Печерської] лаври і Музею “безбожників”^{*1}.

Підпис: заступник Пальцо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 199. Копія, нім.

30.10.1941, м. Київ.

ГРГУ. Гауамтсляйтер Зайбот.

Розписка від 30.10.1941 р. про те, що з Бібліотеки АН взято декілька примірників Євангелій XVII та XVIII ст.^{*2}

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 390. Ориг., друк., рукоп., нім.

31.10.1941, м. Берлін.

Зондерштаб бібліотек ОРР. Керівник Бібліотеки Вищої школи Гроде; штабсфюрер Утікаль.

Директиви щодо оперативної діяльності на Сході.

А. Організаційні питання.

1. Центральне управління зондерштабу залишається при Бібліотеці Вищої школи і підпорядковується її керівнику.

2. З метою організації діяльності створено 4 головні робочі групи, зокрема, Остланду, України, Центральної Росії, Кавказу.

Б. Завдання.

Робочі групи зондерштабу бібліотек в інтересах Вищої школи працюють на основі директив рейхсляйтера і Рейхсміністерства. Головний об'єкт діяльності – публічні бібліотеки, робота з антикваріатом стає менш нагальною.

Для Бібліотеки Вищої школи найбільший інтерес становлять книгосховища в містах Ризі, Ревелі, Дерпті, Вільнюсі, Мінську, Києві, Каунасі, Одесі, Харкові^{*3}.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 136, арк. 232–233, 234. Копія, нім.

31.10.1941, [м. Київ].

[КМУ]. Інспектура бібліотек.

План роботи Інспектури бібліотек КМУ на листопад 1941 р.

Про головні завдання – охорону та концентрацію книжкових фондів;

^{*1} Мається на увазі дозвіл на конфіскацію та вивезення зібрань у Німеччину. Див. документи від 25.10.1941 р.

^{*2} Кількість примірників нерозбірливо.

^{*3} Див. також документи від 28.01.1942 р.

вивільнення фондів від шкідливої літератури; організацію роботи міських бібліотек.

Підпис: Тарнавський.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 182, арк. 2-2 зв. Копія, укр.

[31.10.1941], [м. Київ].

КМПБ.

Звіт Київської [міської] публічної бібліотеки за жовтень 1941 р.

Про стан будівлі бібліотеки після воєнних дій (скло і двері вибиті, замки зіпсовані, приміщення засипані брудом та закидані книжками, що готувалися до евакуації, однак не були вивезені, тощо).

Штат бібліотеки затверджується поступово: від 11 до 22 жовтня працювали 4 особи, від 21 жовтня штат бібліотеки затверджений у кількості 27 осіб, після чого колектив приступив до переобліку фондів (загальне книгосховище – 140439 кн. од., абонемент – 19811 кн. од., стародруки – 6944 кн. од.).

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 4. Копія, укр.

[Жовтень 1941 р.], [м. Київ].

[БАН].

Нотатки про вивезені в евакуацію з БАН 400 ящиків бібліотечних фондів з відділів рукописів, стародруків, мистецтв, картографічного, бібліографічного, бібліотекознавства, кабінету преси. Вивезенням керували директор БАН Михайличенко і Чекалов.

Б. п.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 22. Копія, укр.

[Жовтень 1941 р.], м. Київ.

[БАН].

Плани роботи [БАН на жовтень–грудень 1941 р., 1942 р.].

1. Плани роботи відділу комплектування на жовтень та грудень 1941 р.

Б.п.

2. Плани роботи відділу образотворчої літератури на 1941–1942 рр.

Б.п.

3. Відомості про загальну кількість музичних та нотних видань і заборгованість видань по музичному відділу (на 11.09.1941 р.)^{*1}.

^{*1} Музичні матеріали, очевидно, підготовлені для загального звіту бібліотеки під час перевірки її ГРГУ.

У документі містяться відомості про загальну кількість фонду музичного відділу: на початок 1941 р. – 131880 прим., на 11.09.1941 р. – 132702 прим. Вказано заборгованість: ноти – 686 прим., книги – 104 прим. (всього 790 прим.).

Підпис: К. Масляннікова.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 2–10. Рукоп., укр.

[Кінець жовтня 1941 р.], [м. Київ].

[КМУ].

Акти на книги, вилучені з бібліотеки проф. Губергріца, який мешкав по вул. Саксаганського, 36, кв. 5 (189 позицій).

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 2–6. Рукоп., укр., нім.

[Кінець жовтня 1941 р.], [м. Київ].

[КМУ]. Завсекцією культури Дубина, інспектор бібліотек В. Тарнавський – Відділу культури та освіти.

[Доповідна записка] щодо необхідності здійснити заходи стосовно збереженості бібліотек Києва.

Повідомляється, що інспектор бібліотек В. Тарнавський в останніх числах жовтня мав контакти з представниками штабу Розенберга [Йогансеном і Зайботом]. Співробітники штабу опечатали усі наукові, міські та районні бібліотеки, закрили їх для відвідувачів і дозволили здійснювати внутрішні роботи. У штабі не заперечували, щоб Тарнавський вилучав з безгосподарних нереквізованих приміщень бібліотечне майно і зосереджував його в будинку БАН з метою збереження приватних бібліотек від знищення.

Прохання про клопотання перед Управою стосовно винесення відповідної постанови в справі збереження книжкових фондів, оскільки постанова від 17.10.1941 р. не була реалізована, а також про доручення Інспектурі бібліотек передати безгосподарні бібліотеки до наукових.

Додаток: текст постанови Міської управи від 17.10.1941 р.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 9. Копія, укр.

Жовтень–грудень 1941 р., м. Київ.

ГРГУ.

Документи щодо обстеження ОРР спільно з Відділом культури [та освіти]*¹ Київської міської управи бібліотек м. Києва, перевірки

*¹ У документі помилково Відділ культури та освіти названий як “Відділ культури та науки”.

стану їхньої збереженості, закриття установ і бібліотек у жовтні–грудні 1941 р., вилучення заборонених видань.

Серед документів:

1. Спільний звіт інспектора Відділу культури та науки Київської міської управи Тарнавського, який супроводжував представників групи “Наука” ГРГУ при обстеженні київських бібліотек, зокрема, Університетської, Міської, районних та партійних бібліотек, Історичної бібліотеки лаври, Бібліотеки АН, заїнятої Міністерством закордонних справ, та її приміщень у Володимирському та Софійському соборах.

Б.п.

2. Розпорядження німецької влади стосовно збереження фондів і закриття бібліотек до вилучення заборонених видань, заборону видачі книжок населенню (а німецьким службам – виключно з дозволу ОРР); проведення попередніх робіт з перегляду фондів бібліотек і вилучення радянської російської та української пропагандистської літератури після 1917 р. разом з каталожними картками, виділення їх у спецвідділ на таємне зберігання до БАН.

Підпис: керівник ГРГУ гауамтслайтер Зайбот.

Док.: спр. 7, арк. 361–365; спр. 4, арк. 17–21, 31–35, 192–194, 514–518, 599–603. Копії, нім.

Додаток: копії зразків розпоряджень ОРР про закриття бібліотек та інститутів, конфіскацію бібліотек, посвідчень керівників інститутів (спр. 4, арк. 16, 26, 29, 512, 605) та вартових (спр. 4, 22, 36, 519, 598), про закриття установ і заборону користуватися бібліотечними книжками без дозволу ОРР; тексти оголошення про закриття (спр. 4, 513, 604; спр. 7, арк. 367) тощо. Нім. мовою, за підписом гауамтслайтера Зайбота.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 16–22, 26, 29, 31–35, 192–194, 512–519, 598–605; спр. 7, арк. 361–365, 367. Копії, нім.

04.11.1941, [м. Київ].

КМУ. Відділ культури та освіти.

Лист до керівників поліції Печерської, Шевченківської, Богданівської районних управ щодо запровадження спеціальних поліцейських постів від 6 год. вечора до 6 год. ранку.

Підписи: заввідділом культури та освіти проф. Окіншевич, завсекцією культури Дубина, інспектор бібліотек Тарнавський.

Додаток: клопотання директорів КМПБ, БАН, Науково-технічної бібліотеки.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 41–43. Копії, укр.

05.11.1941, [м. Київ].

КМУ. Відділ культури та освіти.

Доручення Інституту літератури від секції культури КМУ про перевезення бібліотек проф. М.А. Плевака, М.М. Новицького (обидві містилися на вул. Малопідвальній, 12, кв. 8), а також акад. О.І. Білецького (вул. Кузнечна, 4, кв. 32) до приміщення Інституту літератури (вул. Володимирська, 55).

Підписи: завсекцією культури Дубина, інспектор бібліотек Тарнавський.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 44. Копія, укр.

[05.11.1941], [м. Полтава].

Доповідна записка уповноваженого по догляду за бібліотеками і книжковими фондами при штабі командуючого тилом південних областей оберлейтенанта д-ра Шміца про стан і наявність книжкових фондів, умови їхнього зберігання в бібліотеках міст Бердичева, Житомира і Києва.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 1, арк. 1 зв.-3 зв. Копії, нім.

06.11.1941, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей Розенберг – рейхс-комісару України гауляйтеру Коху, м. Рівне.

Лист особистого характеру*¹.

Розенберг дорікає Кохові за прямі стосунки з фюрером та ігнорування Східного міністерства, що, на його думку, суперечить наказу фюрера від 17.07.1941 р., який регулює відношення між рейхсміністром окупованих східних областей та рейхскомісарами.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 1, спр. 98, арк. 1. Ориг., нім.

07.11.1941, [м. Київ].

[КМУ]. Заступник заввідділом культури та освіти Окіншевич, завсекцією культури Дубина та інспектор бібліотек Тарнавський – начальнику поліції м. Києва.

Повідомлення про те, що БАН звернулася з проханням встановити у дворі головного будинку бібліотеки та філіях від 4 год. вечора до

*¹ Документ відображає складні особисті стосунки між А. Розенбергом та Е. Кохом, зокрема у політиці по відношенню до місцевого населення. А. Розенберг виступав за гнучку лояльну політику, Е. Кох – за суворі методи.

6 год. ранку спеціальні поліцейські пости для поліпшення умов збереженості книжкових фондів.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 45. Копія, укр.

08.11–12.11.1941, [м. Київ].

КМУ. Відділ культури та освіти, завсекцією культури Дубина, інспектор бібліотек Тарнавський – Транспортному відділу.

Лист з проханням про надання вантажної машини для термінового перевезення до БАН фондів безгосподарних бібліотек, у тому числі 350 стародруків з Музею Т.Г. Шевченка.

Власноручних підписів немає.

Прим.: на листі від 12.11.1941 р. є запис – “Автомашини немає через відсутність палива”.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 183, арк. 22, 23, 29. 3 копії, укр.

10.11.1941, м. Київ.

ГРГУ. Керівник робочої групи “Наука” д-р фон Франке – рейхс-комісару України, м. Рівне.

Супровідний лист про надсилання звіту керівника ГРГУ гауамтсляйтера Зайбота про діяльність і стан справ у київських наукових установах та бібліотеках на момент прибуття групи “Наука” до м. Києва.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 3, 27, 205 (ориг.), 510, 606. Друк. відб., копії, нім.

10.11.1941, м. Київ.

ГРГУ. Керівник групи “Наука” д-р фон Франке – рейхскомісару України, м. Рівне.

Доповідна записка щодо стану бібліотечних фондів м. Києва, необхідність вирішення питання про долю бібліотечних фондів і взяття бібліотек м. Києва під охорону рейхскомісара.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 23–25, 37–39, 202–204 (є підпис), 520–522. Копії, нім.

10.11–15.11.1941, [м. Київ].

Історична бібліотека – Інспектурі бібліотек КМУ.

Доповідна записка з проханням затвердити відомості на зарплатню для співробітників бібліотеки.

Підпис: директор Горохолінська.

Додаток: відомості на зарплатню.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 183, арк. 17–21. Рукоп., укр.

10.11.1941, [м. Київ].

БАН. Заввідділом комплектування Ясинський – [Інспектурі бібліотек КМУ].

Відомості про безгосподарні бібліотеки, що були перевезені до БАН від 15 жовтня до 8 листопада 1941 р., загальна кількість – 42100 од. ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 57. Рукоп., укр.

10.11.1941, [м. Київ].

[БАН].

Коротка довідка про Бібліотеку Української Академії наук.

Основні завдання БАН: збирання цінних книжкових фондів, підготовка фондів до роботи з обслуговування населення оновленої України, допомога німецькому народові та його армії у поповненні власних бібліотек потрібними їм книгами. Наводиться перелік евакуйованих фондів, пропонується повідомляти бібліотечного інспектора про безгосподарні бібліотеки.

Підпис: Михасько.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 16–17, 18–19. 2 копії, укр.

11.11.1941, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Головний відділ II а – генералкомісарам міст Дніпропетровська і Миколаєва.

Повідомлення про надсилання копії наказу рейхсміністра східних окупованих областей від 03.10.1941 р. про намір створити і направити до РКУ робочу групу ОРР, заборонити вивозити без дозволу рейхскомісара будь-які цінності, дати відповідні вказівки гебітскомісарам, а також з проханням сприяти на місцях виконанню даного наказу.

Підпис: заступник (нерозбірливо).

ЩАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр., 4, арк. 206. Копія, нім.

12.11.1941, [м. Берлін].

[ОРР]. Керівник штабу Утікаль – Головній квартирі фюрера, генералквартирмейстеру суходольних військ генералу Вагнеру.

Прохання сприяти в діяльності створеної у розташуванні групи армій “Південь” зондеркоманді Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга під керівництвом гауамтсляйтера Франца Зайбота, видати їм для зв'язку польові номери, крім виданого № 17751 для робочої групи у м. Миколаєві.

Додаток: перелік 4-х зондеркоманд ОРР

ЩАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 219–221. Копії, нім.

13.11.1941, [м. Київ].

[КМУ].

Проект Постанови № 133 Голови м. Києва від 13 листопада 1941 р.
“Про передачу Спілці письменників книгарні”.

Про передачу книгарні по вул. Володимирській, 46, що раніше належала Літфонду письменників, в користування оргкомітету Спілки українських письменників.

Підпис: Багазій.

Прим.: є нотатка про узгодження з Правничим відділом КМУ.

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк.138. Копія, укр.

13.11.1941, [м. Київ].

[КМУ]. Відділ культури та освіти, завсекцією культури Дубина, інспектор бібліотек Тарнавський – Німецькій польовій комендатурі.

Про прохання оглянути будинок Київської міської бібліотеки по вул. Олександрівській, 14 б відносно наявності мін.

Прим.: у документі зазначається, що додається доповідна записка директора бібліотеки. Цього додатку немає.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 48. Копія, укр.

14.11.1941, м. Фрайбург / Брейсгау.

Книговидавнича фірма “Гердер & С^о” – директору Університетської бібліотеки, м. Київ.

Повідомлення про те, що з преси стало відомо про відкриття Університету, внаслідок чого фірма пропонує для вибору книг власні каталоги видань.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 164. Ориг., нім.

15.11.1941, [м. Київ].

[Київський університет].

Наказ Ч. 19/32 ректора Київського університету від 15 листопада 1941 р.

Про штатний розклад Університету. Серед співробітників: доцент М.В. Геппенер (позаштатно, історично-філологічний факультет), завкафедрою О. Оглоблин, завкафедрою К.Т. Штепа, Н.Д. Полонська-Василенко, О.О. Назаревський (теорія літератури), професор М.Ф. Оксінок (позаштатно, філософія), професор, завкафедрою права Л.О. Окіншевич.

У бібліотеці: керівник М.О. Новицька, заступник В.К. Магеров-

ський, заввідділом Ф.П. Максименко, завкаталогізацією В.В. Топачевська та ін.

Підпис: ректор університету, професор К.Т. Штепа.

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 23, арк. 1-10, 11-21, 22-32. Копії, укр.

[Перша половина листопада 1941 р.], [м. Київ].

[КМУ. Інспектура бібліотек, В. Тарнавський] – заввідділом культури та освіти.

Доповідна записка про затвердження від 15 листопада директорами київських бібліотек осіб, які були тимчасово призначені виконуючими обов'язки керівників бібліотек:

Полуляха О.І. – т.в.о. директора БАН від 03.10.1941 р.;

Магеровського В.К. – т.в.о. директора Науково-медичної бібліотеки від 01.10.1941 р.; офіційна заява від 10.10.1941 р.;

Піскорську Н.В. – т.в.о. директора Науково-технічної бібліотеки від 07.10.1941 р.;

Горохолінську І.Д. – т.в.о. директора Науково-історичної бібліотеки від 11.10.1941 р.;

Марківську Т.М. – т.в.о. директора Київської міської бібліотеки від 11.10.1941 р.;

Гібу Т.П. – т.в.о. директора Київської дитячої бібліотеки від 04.10.1941 р.;

Крупську Л. – на посаду завбібліотекою Богданівського району.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 183, арк. 24. Рукоп., укр.

16.11.1941, [м. Київ].

ГРГУ. Керівник ГРГУ гауамтслайтер Зайбот.

Службова інструкція № 1 про створення Служби зв'язку ОРР при рейхскомісарі України за наказом керівника ОРР та доповнення до неї.

Зазначається, що Служба зв'язку дисциплінарно і фахово підпорядковується керівнику ГРГУ; за узгодженням з штабсфюрером Утікалем, керівником Служби зв'язку призначено Г. Антона, який приступить до роботи 18.11.1941 р. Повідомляється про завдання та обсяг роботи Служби.

Додаток: список адресатів для розсилання копій.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 215-217 (ориг.); ф. 3676, оп. 1, спр. 59, арк. 179-181, арк. 182-184. Ориг., копії, нім.

17.11.1941, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Керівник штабу Утікаль – заступнику рейхскомісара України регірунгспрезиденту д-ру Даргелю, м. Рівне.

Лист щодо організації діяльності ГРГУ та основні завдання ОРР на територіях, підпорядкованих рейхскомісару.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 207–208. Ориг., нім.

17.11.1941, [м. Київ].

ГРГУ. Керівник ГРГУ Зайбот – заступнику рейхскомісара України, регірунгспрезиденту д-ру Даргелю, м. Рівне.

Повідомлення про неможливість перенесення ГРГУ з м. Києва до м. Рівного у зв'язку з поганим зв'язком з іншими групами. Попереднє місцезнаходження групи – м. Миколаїв. Згідно з наказом Утікаля, виділяється зв'язковий з Рейхскомісаріатом України – крайсамтляйтер Георг Антон, керівник Служби зв'язку, який інформуватиме рейхскомісара України про звіти керівників усіх робочих груп і одержуватиме від нього вказівки. Є прохання сприяти Г. Антону у роботі.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 213–214. Ориг., нім.

17.11.1941, м. Київ.

[ОРР. Група “Наука”].

Звіт про перегляд літератури в київських бібліотеках*¹.

Зазначається про перегляд літератури у бібліотеці [колишнього Держплану] на вул. Кірова, 23, а також у бібліотеці, розташованій на вул. Хрещатик, 5. Надаються відомості про Міську бібліотеку, яка працює у внутрішньому режимі, та про зустріч з її директором Марківською і співробітницею Фалькевич (обидві переведені з БАН).

Згадується про участь в обговоренні у приміщенні ГКК з ландратом Аккманом, професором Величківським та інженером Бойдуником питання про утворення Української національної ради, яка, за висловом Величківського, не переслідує політичної мети і складається приблизно з 70 осіб різних професій, а також про візит до уповноваженого РОСО Ганса Коха.

Б. п.

Прим.: на документі є запис – “Частковий звіт про діяльність № 10”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 174. Копія, нім.

17.11.1941, б. м.

Головна квартира Вищого військового командування суходольних військ.

Повідомлення про направлення зондеркоманди ОРР до району

*¹ Це частина загального звіту групи “Наука” про обстеження стану наукових установ Києва і пропозиції щодо подальшої діяльності.

оперативних дій військової групи армій “Південь” з метою збирання матеріалів “для боротьби з ворогами націонал-соціалізму”, її завдання та про сприяння діяльності. Наводиться персональний перелік складу зондеркоманди та її оснащення.

ГРГУ:

– керівник Франц Зайбот, керівник канцелярії Гельмут Гайндорф, ад’ютант, перекладач, секретар, водій, легковий автомобіль.

Робоча група “Західна Україна” (м. Київ):

– керівник рейхсштелленляйтер Герберт Клаусберг, перекладач, 5 наукових співробітників, секретар, 3 легкових автомобілі, 1 вантажівка, 4 водії.

Робоча група “Південна Україна” (м. Миколаїв):

– керівник штаммфіурер Ганс-Йоахим Рудольф, перекладач, 5 наукових співробітників, секретар, 3 легкових автомобілі, 1 вантажівка, 4 водії.

Робоча група “Східна Україна” (попередньо – м. Харків):

– керівник д-р Герберт Шмідт, перекладач, 5 наукових співробітників, секретар, 3 легкових автомобілі, 1 вантажівка, 4 водії.

Підпис: за дорученням, Вагнер.

Додатки: перелік установ, яким надіслано документ; про урегулювання взаємодій зондеркоманди з представниками вермахту.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 209–212 (фотокопія); спр.10, арк. 284–287 (копія); ф. 3676, спр. 58, арк. 201–202 (засвідчена копія, є підпис). Копії, нім.

18.11.1941, м. Київ.

[ГРГУ] – ОРР, гауптштелленляйтеру Утікалю, м. Берлін.

Пропозиції про необхідність вилучення забороненої літератури, частину якої, необхідну для РКУ, під приводом збереження від пошкоджень та знищення залишити у містах Рівному та Житомирі, а частину надіслати до рейху, зокрема економічну літературу – до Господарчого інституту східних держав (м. Кенігсберг, керівник – консул Йонас).

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 357–358. Копія, нім.

18.11.1941, м. Берлін.

РОСО – Рейхскомісаріату України, ландесгауптману фон Ведельшtedту, м. Кенігсберг.

Повідомлення про надсилання копії листа ОРР від 12.11.1941 р. до відома генералквартирмейстера.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.4, арк. 218. Ориг., нім.

19.11.1941, м. Берлін.

Головна служба світоглядної інформації, Розенфельдер – ГРГУ, для фон Франке, м. Київ.

Про доручення фон Франке обстежити Музей “безбожників” у [Києво-Печерській] лаврі, Ортодоксальну [Православну] бібліотеку у Володимирському соборі, журнальний архів біля Софійського собору¹, а також усі інші бібліотеки, де зберігається антирелігійна література, та виявити наявність журналів “Безбожник” та “Антирелигиозник”.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 245–246, 247–248. Копія, нім.

20.11.1941, [м. Київ].

[КМУ].

Проект Постанови № 157 Голови м. Києва від 20 листопада 1941 р. “Про організацію Управи Української Книжкової палати в м. Києві”.

Про створення Управи Української Книжкової палати при Відділі культури та освіти Міської управи для організації обліку та збирання друкованої продукції в м. Києві та інших містах України. Пропонується затвердити відповідальним інспектором цієї управи В.В. Шпілевич та Наукову раду Книжкової палати в складі: В.В. Шпілевич, Ф.П. Максименка, Т.Г. Волобуєва, М.Ф. Яновського, В.П. Тарнавського. Підготувати “Положення про Управу Української Книжкової палати”, положення про обов’язковий примірник, інструкцію про роботу на місцях інспекторів та уповноважених управи. Продукцію обов’язкових примірників концентрувати при Національній бібліотеці [БАН], для чого виділити приміщення.

Підпис: Голова міста Багазій (надруковано).

Прим.: на документі є запис олівцем – “Не погоджено з комісаром 15.XII. 1941 р.”.

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк.169. Копія, укр.

20.11.1941, [м. Київ].

[КМУ].

Проект Постанови № 158 Голови м. Києва від 20 листопада 1941 р. “Про організацію Архівної української управи в м. Києві”.

Про створення Архівної української управи при Відділі культури та освіти Міської управи у зв’язку з небезпечним станом архівних

¹ Приміщення Володимирського та Софійського соборів належали БАН, там зберігалася дореволюційна література, газетний відділ (періодика) та фонди монастирських бібліотек.

фондів України. Затвердити відповідальним інспектором цієї управи Тихоненка, а також Наукову раду Архівної української управи в складі Міяковського, Остроградського, Геппенера, Попова, Яновського, Тихоненка. Наукова рада має підготувати “Положення про Архівну українську управу” та інструкцію про обов’язкову реєстрацію архівних фондів. Передбачається виділення 2-х кімнат для Архівної української управи при Центральному архіві.

Прим.: на документі є запис олівцем – “Не погоджена. Анульована обербургмістром 29.XII. 1941 р.”.

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк.170. Копія, укр.

20.11.1941, [м. Київ].

[Директор] Науково-медичної бібліотеки Магеровський – заввідділом культури та освіти КМУ.

Доповідна записка про проведення роботи з відбору більшовицької літератури та опрацювання незакаталогізованих фондів за вказівкою представника німецького командування оберлейтенанта д-ра Шміца від 1 жовтня. Прохання про сплату 9 бібліотекарям заробітної платні за жовтень.

Додаток: відомості додаються.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 189, арк. 16. Рук., укр.

22.11.1941, м. Київ.

[ГРГУ. Група “Наука”].

Документ про:

1. Надання Новицькій, директору Університетської бібліотеки, та її співробітникам повноважень для упорядкування літератури [у колишній бібліотеці Держплану] по вул. Кірова, 23.

2. Обговорення з заступником керівника Відділу культури та освіти Київської міської управи Миколою Андрусяком (20 листопада прибув з м. Львова до м. Києва як перекладач з Оперативною групою “С” СД) питання про неможливість вирішення пропозицій щодо відновлення навчання в середніх школах та Педінституті і затвердження в грудні курсу Андрусяка для вчителів з української національної історії [для початкових шкіл].

3. З’ясування питання щодо розшуку вагону з культурними цінностями на товарній станції.

4. Бесіди з президентом УАН проф. Плотніковим та другим [науковим] секретарем Кріпченком.

5. Участь в обговоренні у генералкомісара питання щодо переходу Обласного управління до цивільного німецького управління.

Б. п.

Прим.: на документі позначено – “Частковий звіт про діяльність № 14”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 173. Копія, нім.

24.11.1941, м. Київ.

[ГКК].

Звіт про стан бібліотеки Київського державного університету.

Подається загальна характеристика бібліотеки, відомості про книжковий фонд (140 тис. книг), про вивезені в евакуацію спеціалізовані фонди; перераховуються бібліотечні відділи (періодики, студентський) та спеціалізовані кабінети. Надається інформація про конфіскацію книг з економіки представниками вермахту та книг з геолого-географічного кабінету – групою д-ра Паульсена.

Підпис: директор бібліотеки Новицька.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 2, спр. 67, арк. 13–19. Ориг., рукоп., рос.

24.11.1941, [м. Київ].

[БАН]. Заввідділом комплектування Ясинський – бібліотечному інспектору КМУ Тарнавському.

Звіт відділу комплектування БАН про літературу, отриману через концентрацію, за період від 10 до 24 листопада 1941 р. (31785 од.).

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 58. Рукоп., укр.

24.11.1941, [м. Київ].

[КМУ]. Відділ культури та освіти, інспектор бібліотек Тарнавський – ГРГУ.

Повідомлення про отримання 4 листопада дозволу на перевезення приватних бібліотек з нереквізованих безгосподарних приміщень до БАН. Відомості на 25 листопада подаються в таблиці.

Колишні власники: НКВС (вул. Володимирська, 37^{*1}, 1200 од. – політична література); Наркомос (б-р Шевченка, 14, 33500 од. – історія, математика, сходознавство); Інститут удосконалення сільського господарства (вул. Велика Васильківська, 23, 12500 од. – сільське господарство); Будівельний технікум (вул. Велика Васильківська, 23, 5200 од. – будівництво); Білоусов, директор Інституту історії (вул. Фундуклівська,

^{*1} Номер вказано помилково, потрібно 33.

66/25, 1300 од. – історія); Лисенко, секретар ЦК КП(б)У (вул. Кузнечна, 4-6, кв. 27, 3000 од. – художня література) та ін. Усього 73885 од.

Зазначається, що через відсутність транспорту робота виконана не повністю.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 54–54 зв. Рукоп., укр.

25.11.1941, м. Берлін.

ОРР. Керівник Утікаль – іноземним службам ОРР.

Про організацію діяльності всіх служб ОРР.

Зазначається координуюча роль керівника ОРР, наголошується на спілкуванні з цивільним управлінням та вермахтом через посередництво Управління штабу. Відповідальним працівникам рекомендується вести щоденне звітування на базі щоденних записів. Зразки схеми підготовки звітів надсилаються.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 59, арк. 42, 58. Копії, нім.

28.11.1941, [м. Київ].

[КМУ].

Постанова № 188 Голови м. Києва від 28 листопада 1941 р.

Про звільнення за власним бажанням: проф. К. Штепи від виконання обов'язків керівника Відділу культури та освіти від 19.11.1941 р. і тим самим числом призначити його директором Архіву стародавніх документів (давніх актів) при Університеті; заступника керівника Відділу культури та освіти Окіншевича згідно з поданою заявою.

Про призначення: заступника керівника Відділу культури та освіти Єфременюка від 19.11.1941 р. керівником цього ж Відділу; Андрусяка від 19.11.1941 р. заступником керівника цього ж Відділу.

Підпис: заступник Голови м. Києва Волканович.

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 3, арк. 212. Копія, укр.

28.11.1941, [Київ].

[КМУ]. Відділ культури та освіти, керівник Відділу культури та освіти проф. Штепа, завідуючий Правничим відділом Лобуцький – Голові Міської управи.

Повідомлення про те, що постанова № 36 від 17 жовтня не була виконана, жодних відомостей не надходило. Вона була надрукована в газеті тільки 9 листопада. Вважається за потрібне винести постанову вдруге, змінивши її зміст. Додається новий проект постанови.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 46. Копія з рукоп. правками, нім.

[Кінець листопада 1941 р.], [м. Київ].

[БАН]. Директор бібліотеки Полулях.

План роботи бібліотеки на грудень 1941 р.

Про упорядкування книжкового фонду, облік книг, в т. ч. виданих раніше на абонемент, перевірку книг у спеціалізованих відділах, збирання безгосподарних бібліотек, проведення підготовчої роботи щодо вивезення книжок з приміщення Володимирського собору тощо.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 24-25. Ориг., укр.

[Кінець листопада 1941 р.], [м. Київ.]

Звіт Київської публічної бібліотеки за листопад 1941 р.

Про штат бібліотеки на 01.11.1941 р. (21 особа, з них бібліотекарів – 11).

Про загальний кількісний переоблік бібліотеки (разом 271660 кн. од., журналів та часописів (зокрема, періодика абонементу – 2310 од., журнали основного книгосховища – 4661 од., хори великого читального залу – 29833 од., архіви – 40273 од., методкабінет – 1638 од., іншомовний відділ – 19307 од.).

Від початку листопада бібліотека, за розпорядженням представників ОРР фон Франке та Шмідта і КМУ, розпочала обслуговування читачів (представників німецьких військових і цивільних установ, українського драматичного театру тощо), надано 67 консультацій (видано 321 кн. од., 11 дореволюційних журналів та 16 підшивок часописів). Після часткового впорядкування фонду іншомовної літератури у ньому був відкритий абонемент.

Бібліотека щодня обслуговує 4-х робітників Відділу пропаганди та агітації стосовно перегляду матеріалів для складання списків вилученої та сумнівної літератури.

У зв'язку з тим, що фонди бібліотеки були частково розкрадені, каталоги зіпсовані, а інвентарні книги не повністю відповідали дійсності, бібліотека від 15 листопада розпочала детальний переоблік фондів.

Підпис: директор бібліотеки Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 5-6; ф. Р-2412, оп. 2, спр. 244, арк. 9-10. Копії, укр.

[Кінець листопада 1941 р.], [м. Київ].

Звіт секції культури Відділу освіти Київської міської управи про стан міських та районних бібліотек м. Києва.

Загальна довідка про чисельність штатів та фондів бібліотек: БАН (персонал 300 осіб – до війни, нині – 56 осіб, з них 25 – тех-

персонал, фонд – 5 млн. кн. од.); Київська міська бібліотека (персонал 25 осіб, фонд – 250 тис. кн. од.); Науково-медична бібліотека (персонал 9 осіб, до війни – 47 осіб, фонд – 250 тис. кн. од.); Науково-технічна бібліотека (персонал 19 осіб – до війни, нині – 9 осіб, фонд – 200 тис. кн. од.); Державна дитяча бібліотека (персонал 8 осіб, фонд – 100 тис. кн. од.); Науково-історична бібліотека (персонал 52 особи – до війни, нині – 8 осіб, фонд – 180 тис. кн. од.), а також 22 районні бібліотеки. Зазначається, що кількість районних бібліотек скоротилася на 50 %, багато бібліотек об'єднано, кількість бібліотечних працівників скоротилася на 75 %. Бібліотеки знаходяться у стані консервації.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 2, спр. 67, арк. 14–19. Копія, нім.

02.12.1941, [м. Київ].

[КМУ]. Відділ культури та освіти, керівник відділу Єфременюк, ст. інспектор бюджету Кравчук – Фінансовому відділу КМУ.

Прохання видати Тарнавському аванс розміром у 150 крб. для перевезення бібліотеки академіка Кримського з вул. Покровської на вул. Малопідвальну, 3.

Власноручних підписів немає.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 97. Копія, укр.

03.12.1941, [м. Київ].

КМУ. Відділ культури та освіти, керівник відділу Єфременюк – керівнику будинку по вул. Фундукліївській, 68.

Доручення К.К. Дзюбенко оглянути безгосподарні приватні бібліотеки і перевезти книги, рукописи та картини з них до БАН.

Власноручного підпису немає.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 74. Копія, укр.

05.12.1941, [м. Київ].

КМУ. Керівник Відділу культури та освіти Єфременюк – до Голови м. Києва.

Пропозиція про внесення змін до постанови КМУ № 36 від 17.10.1941 р., яка досі не виконується.

Власноручного підпису немає.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 175 б, арк. 10. Рукоп., копія, укр.

05.12.1941, [м. Київ.]

[Наукова історична бібліотека].

Звіт про роботу бібліотеки за листопад 1941 р.

Зазначається, що бібліотека знаходиться на території Лаврського монастиря, потерпіла від вибухів, частково пограбована. Наприкінці жовтня вхід в бібліотеку був заборонений. Співробітники працювали для забезпечення збереженості фондів. Бібліотеці виділено нове приміщення у центрі міста.

Підпис: директор Горохолінська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 43. Рукоп., укр.

05.12.1941, [м. Київ].

Наукова історична бібліотека.

План роботи бібліотеки на грудень 1941 р.

Передбачається проведення організаційних заходів для переїзду до приміщення колишньої школи на вул. Ірининській, 6. Зазначається, що прихильне ставлення д-ра фон Франке до бібліотеки є гарантією вирішення питань щодо матеріального забезпечення. Штат бібліотеки – 8 осіб, фонд – 180 тис. од.

Підпис: директор Горохолінська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 41–42. Рукоп., укр.

07.12.1941, [м. Київ.]

Науково-технічна бібліотека.

План роботи бібліотеки на грудень 1941 р.

Основне завдання – переїзд до нового приміщення по вул. Фундукліївській, 51 та його освоєння; проведення робіт з концентрації безгосподарної літератури.

Підпис: директор Піскорська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 92–92 зв. Рукоп., укр.

08.12.1941, [м. Київ.]

Науково-медична бібліотека.

Звіт про роботу бібліотеки за жовтень–листопад 1941 р.

Зазначається, що основна увага приділялася вилученню марксистсько-ленінської та агітаційно-пропагандистської літератури (1534 кн. од. та 20 назв журналів), перевірці фондів, упорядкуванню російської та української періодики (488 назв) та ненадрукованих медичних дисертацій (419 од.), обстеженню безгосподарних бібліотек тощо.

Підпис: директор Магерівський.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 39.

08.12.1941, б. м.

Головна квартира командуючого сухоподільними військами тилу групи армій "Південь".

Витяг з розпорядження про завдання та склад зондеркоманд ОРР і взаємодію з ними, в тому числі щодо збирання матеріалу для боротьби з ідеологічними противниками націонал-соціалізму.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 222. Копія, нім.

08.12.1941 – 29.01.1942, [Київ].

ОРР. Робоча група "Західна Україна"; БАН.

Листування щодо отриманих групою на абонемент німецькомовних путівників по російських областях та про повернення книжок.

Повідомлення керівника робочої групи "Західна Україна" Клаусберга про потребу у німецькомовних путівниках по російських областях (5 од.); розписки Клаусберга в отриманні путівників на абонемент БАН і нагадування заступника директора БАН М. Оксіюка та заввідділом книгокористування Карпінської про необхідність повернення книг.

Прим.: на арк. 398 є резолюція Клаусберга від 29.01.1942 р. – "Названі брошури будуть потрібні установі і надалі!"

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 391–395, 398 (ориг.), 399, 407. Рукоп., копії, нім., укр. 6 док.

09.12.1941, [м. Київ].

БАН.

Звіт про роботу бібліотеки за жовтень–листопад 1941 р.

У зв'язку із розміщенням у бібліотеці німецьких військових частин вона не працювала до кінця листопада. Проводилися роботи з попереднього обліку вивезених фондів, обліку безгосподарних бібліотек, перевезення їх до бібліотеки (83535 од.), упорядкування фондів іноземної літератури, періодики та 50 тис. газет, організації денного та нічного вартування пожежників і співробітників бібліотеки, обслуговування представників німецького військового командування тощо. Вирішувалися питання про комплектування штату (бібліотеку було взято на утримання КМУ, однак зарплатні співробітники досі не отримували).

Є матеріали про евакуацію бібліотечних фондів до м. Уфи.

Підпис: директор бібліотеки О. Полулях

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 10–15. Копія, укр.

09.12.1941, [Київ].

Київський педагогічний інститут. Директор Завітневич – Відділу культури та освіти КМУ.

Повідомлення про те, що за інвентарними книгами в бібліотеці Київського педагогічного інституту налічуються 204 тис. кн. од., 20 тис. брошур, близько 6 тис. комплектів журналів. Фактично книжок менше на 30 тис. Останнім часом приміщення було зайняте німецькими військами.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 40. Копія, укр.

11.12.1941, [м. Київ].

[КМУ. Відділ науки та культури], керівник відділу Єфременюк – Голові м. Києва.

Повідомлення про передачу на затвердження проекту Постанови № 244 “Про збереження книжкових фондів”.

Власноручного підпису немає.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 1756, арк. 10. Рукоп., укр.

11.12.1941, [м. Київ.]

Постанова № 244 Голови м. Києва від 11 грудня 1941 р. “Про збереження книжкових фондів” у додаток до Постанови від 17 жовтня 1941 р.

Усім керуючим будинками м. Києва та його околиць взяти на облік всі безгосподарні бібліотеки, які раніше належали зліквідованим радянським установам та закладам, а також приватним особам, які залишили м. Київ, а саме: в триденний термін підготувати відомості із зазначенням назви закладу, прізвища власника бібліотеки, адреси, характеристики змісту, кількості книжок. Відомості безвідкладно передати до Інспектури бібліотек Відділу культури та освіти КМУ (вул. Фундукліївська, 31), яка повинна закріпити їх за відповідними науковими та районними бібліотеками. Зазначену постанову надрукувати в газеті “Українське слово”.

Підпис: Багазій (надруковано).

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 1, арк. 10; спр. 175 б, арк. 6, спр. 183, арк. 33. Копії, укр.

12.12.1941– 15.12.1942, міста Варшава, Краків, Люблін.

Архівна служба м. Варшави, Банк у м. Кракові, Губернатор м. Любліна – РКУ, міста Кенігсберг та Рівне.

Матеріали про повернення конфіскованих архівів і документів

колишніх польських установ, вивезених з Польщі до України у 1939 р. (західні області).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 137–174. Рукоп. ориг., копії, нім.

15.12.1941, [м. Київ].

[БАН]. Відділ комплектування.

Звіт відділу комплектування БАН про літературу, одержану шляхом концентрації від 24 листопада до 15 грудня 1941 р. (23812 од. та 73 пакунки нот та рукописів). Разом з попередніми надходженнями фонди концентрації поповнилися на 97697 од.

Підпис: заввідділом Ясинський.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 59. Рукоп., укр.

[19.12.1941], [м. Берлін].

[Зондерштаб, Центральна бібліотека Вищої школи]. Для службового користування.

Інструкція щодо політики поповнення фондів Центральної бібліотеки Вищої школи.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 136, арк. 222–225, 226–228, 229–231. Копії, нім.

29.12.1941, [м. Київ].

[КМУ. Інспектура бібліотек].

Відомості про бібліотеки м. Києва.

У переліку містяться назви 21 бібліотеки із зазначенням кількості співробітників. Разом на 29.12.1941 р. в усіх бібліотеках налічувалося 157 співробітників (зокрема, БАН – 50, Науково-медична – 9, Науково-технічна – 9, Історична – 8, Київська міська – 21).

Підпис: інспектор бібліотек Тарнавський.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 1756, арк. 9; спр. 181, арк. 50. Рукоп., копія, укр.

30.12.1941, [м. Київ].

Спілка українських письменників (вул. Трьохсвятительська, 23). Голова О. Теліга – Відділу культури та освіти КМУ, В. Тарнавському.

Звернення щодо дозволу на отримання для бібліотеки Спілки українських письменників безгосподарних книжкових фондів (колишніх партійних курсів, ІМЕЛ, Палацу піонерів тощо) та виділення, згідно з поданим списком, книжок з приватних бібліотек.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 87. Копія, укр.

31.12.1941, [м. Київ].

БАН. Заввідділом комплектування Ясинський, за директора БАН М. Оксінок – бібліотечній інспектурі КМУ.

Звіт про перевезення до БАН безгосподарних фондів за період від 16 до 31 грудня 1941 р. (15632 од.). Усього від 15 жовтня перевезено 113035 кн. од.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 101. Копія, укр.

[Кінець грудня 1941 р.], [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт бібліотеки за грудень 1941 р.

Основний зміст діяльності: закінчено переоблік фондів абоне-мента – на кінець грудня налічувалося 20876 кн. од. замість 26298; проводилася звірка каталогів, консультаційне обслуговування читачів, комплектування шляхом концентрації (4773 кн.од.). У бібліотеці – 21 штатна посада, серед них – 11 бібліотекарів.

Наводиться перелік 16 актів, за якими приймалася література шляхом концентрації із зазначенням адрес та тематики.

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 7–8. Копія, укр.

[Кінець грудня 1941 р.], [м. Київ].

КМУ. Інспектура бібліотек.

Відомості про кількісний склад фондів обстежених бібліотек.

1. За жовтень – грудень 1941 р. з безгосподарних бібліотек було вилучено 184236 кн. од., у тому числі до: БАН – 113329 кн. од.; Науково-медичної – 1812 кн. од.; Науково-технічної – 14096 кн. од.; Науково-історичної – 2590 кн. од.; Київської міської – 6473 кн. од.

Підпис: інспектор Тарнавський.

2. Кількісний склад книжкових фондів 16 районних бібліотек для дорослих складає 288 тис. кн. од.; 15 дитячих – 211 тис. кн. од.

Підпис: ст. інспектор бібліотек м. Києва Будяк.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 183, арк. 35, 36. Копія, укр.

[Кінець грудня 1941 р.], [м. Київ].

БАН.

Звіт про роботу БАН за грудень 1941 р.

Зазначається, що основна увага приділялася охороні бібліотечного майна, збиранню безгосподарних книг (вилучено 40 тис. безгосподарних кн. од., перевезено до бібліотеки 30680 кн. од.). Проведено

упорядкування фондів на 12095 метрах полиць; зібрано 256 кн. од. у колишніх абонентів, продовжувалося складання списків заборгованості читачів. Для перевезення книг з Володимирського та Софійського соборів одержані приміщення від житлового відділу КМУ (вул. Столипінська, 55 та 55 а). У грудні проведено скорочення штату, звільнено 15 кваліфікованих працівників.

Підпис: директор Бібліотеки УАН Полулях.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 29-30. Ориг., укр.

[Кінець грудня 1941 р.], [м. Київ].

БАН.

План роботи бібліотеки на січень 1942 р.

Про підготовку до перевезення безгосподарних бібліотек, перегляд 150 тис. кн. од., виділення фондів україніки (40 тис.), упорядкування фондів у книгосховищі, розбір та каталогізацію українських та німецьких газет, що надійшли шляхом концентрації або передплати (бл. 1000 прим.), упорядкування рукописних фондів проф. Іконникова та Волинського музею, продовження збирання рукописних матеріалів, французької літератури в Подільській філії тощо.

Підпис: директор Бібліотеки УАН Полулях.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 26-28. Ориг., укр.

[Кінець грудня 1941 р.], м. Київ.

Й. Бенцінг, уповноважений наукових бібліотек м. Києва, [ГКК^{*1}].

Матеріали до звіту щодо обстеження бібліотек м. Києва.

Відомості про загальний обсяг фондів наукових бібліотек Києва: БАН з філіями, Університетської, Медичної, Технічної; бібліотеки [Киево-Печерської] лаври (за матеріалами, наданими керівниками бібліотек, з оцінкою втрат за станом на грудень 1941 р.).

Зазначається, що бібліотеки м. Києва від воєнних дій майже не постраждали. Найбільш цінні фонди були вивезені радянською владою [евакуйовані до м. Уфи]. Подається перелік колекцій, вивезених з БАН, а також повідомляється, що з Університетської бібліотеки вивезено 1495 стародруків XVII та XVIII ст. і 1151 од. цінної літератури; з бібліотеки лаври – найбільш цінні стародруки у 30 ящиках (які були довезені тільки до м. Харкова)^{*2}, вивезені також цінні

^{*1} Й. Бенцінг на той період був співробітником робочої групи "Західна Україна" ОРР.

^{*2} Рукою Бенцінга написано – "Копія звіту – д-ру Аббу". Матеріали покладені в основу звіту Бенцінга від 17.02.1942 р.

фонди з Центральної медичної бібліотеки і Спеціальної технічної бібліотеки^{*1}.

Німецькими службами, передусім групою д-ра Паульсена, були вилучені значні фонди, обсяг яких встановити неможливо: протягом 2-х місяців група працювала у головному приміщенні БАН і конфіскувала велику кількість як закаталогізованих, так і неопрацьованих книжок; з газетного книгосховища були вилучені всі німецькомовні газети, які видавалися в СРСР; з Університетської бібліотеки було взято приблизно 4 тис. книжок, головне, геологічно-географічного відділу; з бібліотеки Києво-Печерської лаври – всі книжки із загальної історії України (залишилося прибіл. 200 тис. томів).

Окремі книжки були забрані німецькими офіцерами. Для запобігання крадіжки книг усім керівникам бібліотек було наказано видавати книжки на абонемент для німецьких установ за квитанціями.

Разом у зазначених бібліотеках налічується 150 співробітників, але ця цифра буде ще скорочуватися: так, 13 грудня в Університетській бібліотеці з 15 співробітників залишено 8. Важливим питанням є також перевезення Медичної і Технічної бібліотек.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 71–74; спр.7, арк. 220–222. Копії, нім.

[Грудень 1941 р.], м. Київ.

Полулях О., [директор БАН].

Доповідна записка про евакуйовані до Уфи фонди [зверху від руки – “Господину д-ру фон Франке”]^{*2}.

Підпис: директор Бібліотеки УАН О. Полулях^{*3}.

Прим.: цей звіт використовувався надалі у звітах, зокрема у доповідній записці директора КБК для Г. Вінтера [у березні 1943 р.] – арк. 604–606 (той же самий текст – переклад на німецьку (арк. 602–603), на цьому примірнику рукою Вінтера – 24.02.1943.). Ориг., нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 602–603. (ориг., нім.), арк. 604–606 (копія, укр.); оп. 2, спр. 67, арк. 23–24.

^{*1} Відомостей про зміст та кількість вивезених фондів у документі немає.

^{*2} Відомості про вивезені фонди див. у кн.: Дубровіна Л.А., Онищенко О.С. Історія Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (1941–1964). – К., 2003.

^{*3} У німецькому варіанті власноручний підпис відсутній.

1942

[Кінець 1941 – початок 1942 р.], м. Львів.

[Аналітична записка] щодо питання про культурне життя України.: відомості про науку, музеї, архіви, вищі школи, шкільну освіту, літературу, мистецтво, музику, театр, радіо і кіно, видавничу справу, пресу, бібліотеки, народну освіту та пропаганду України; міркування щодо перспектив подальшої співпраці установ культури України з німецькою владою.

Прим.: є нотатка – “Обробка матеріалів Симона Кольби”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 360–414. Ориг., нім.

03.01.1942, [м. Київ].

БАН. [Відділ комплектування].

Орієнтовний план з сортування фондів, залишених в окупації, що надійшли з інших установ до БАН, на січень 1942 р.

Передбачається проведення загального сортування та розміщення на полицях у алфавітному порядку літератури, що стосується України, довідкових та бібліографічних видань.

Підпис: К. Дзюбенко.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 12. Рукоп., ориг., укр.

05.01.1942, м. Київ.

ГРГУ. Група “Наука”.

Звіт про стан наукових установ м. Києва і пропозиції щодо їхньої подальшої діяльності.

Здійснювалося обстеження Академії наук, Академії мистецтв, Університету, Політехнічного та інших інститутів, обсерваторії, книгозховищ. Висловлена пропозиція залишити лише ті, які будуть працювати на користь німецької влади. БАН доцільно перевести у підпорядкування рейхскомісара України і зробити бібліотекою Рейхскомісаріату.

Підпис: керівник групи “Наука” берайтшафтсфюрер д-р фон Франке (надруковано).

Додаток: звіт (без дати і підпису) про історію та діяльність Київського університету та Академії наук під час окупації в 1941 р. та політичну спрямованість їхньої діяльності (арк. 7–10, 345–348, 351–354).

Прим.: на документі позначено – “Звіт про діяльність № 7”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 11–14, 223–226, 232–233 зв., 335–338, 4 копії, нім.

05.01.1942, м. Київ.

Генералкомісар м. Києва бригадефюрер СА Квіцерау – рейхс-комісару України, м. Рівне.

Повідомлення про припинення діяльності управлінь АН та Університету.

Зазначається, що за рішенням генералкомісара м. Києва діяльність АН та Університету припиняється. Бібліотеки АН та Університету зберігаються до остаточного вирішення питання їхньої подальшої долі. Висловлюється пропозиція про залишення БАН (кількість фонду – 6 млн. кн. од. і газет) у нерозпорошеному вигляді до закінчення війни і передачу її як державної до місцеперебування рейхскомісара. Власноручного підпису немає.

ЦДАВО, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 15. Копія, нім.

05.01.1942, [м. Київ].

Науково-медична бібліотека.

1. Звіт про роботу бібліотеки за грудень 1941 р.

Зазначається, що до фондів бібліотеки прийнято 142 кн. од. та 296 журн. з безгосподарних бібліотек лікарів Рашби і Шлаена. Упорядковано іноземну періодику (5400 кн. од.), підготовлене нове приміщення під книгосховище.

2. Плани роботи бібліотеки на грудень 1941 р. та січень 1942 р.

Заплановано опрацювання безгосподарних бібліотек і концентрація фондів, упорядкування іноземної періодики, вивчення німецької мови тощо.

Підпис: директор бібліотеки Магеровський.

ДАКО. ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 20–21, 47. Ориг., копія з рукоп. правками, укр.

05.01.1942, [м. Київ].

Науково-технічна бібліотека.

1. Звіт про роботу бібліотеки за грудень 1941 р.

Зазначається, що основна увага приділялася освоєнню нового приміщення (вул. Фундукліївська, 51), до книгосховища зведено 10941 кн. од. з безгосподарних бібліотек (найбільша кількість – зі складу Держполітвидаву – 7600 кн. од.); проводилася організаційно-адміністративна робота (формування штату та клопотання щодо харчових продуктів – хліба, крупи, картоплі).

2. План на січень 1942 р.

Заплановано освоєння нового будинку під бібліотеку, перевезення книжок, концентрацію безгосподарних бібліотек тощо.

Підпис: директор бібліотеки Піскорська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 44–44 зв., 45–45 зв. Рукоп, укр.

09.01.1942, м. Київ.

Генералкомісар м. Києва бригадефюрер СА Квіцерау – рейхс-комісару України, м. Рівне.

Повідомлення про передачу звітів ОРР № 6 та № 7. Доповідається про результативну діяльність і тісну взаємодію з керівником групи “Наука” берайтшафтсфюрером д-ром фон Франке.

Прим.: є перелік адресатів, яким надіслані копії.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 229. Ориг., нім.

12.01.1941–21.10.1942, м. Рівне та м. Кенігсберг, міста України.

Листування з генералкомісарами України про організацію бібліотек для німців, які працюють в окупованих областях України. Лист рейхсміністра окупованих східних областей до рейхскомісара України про виділення коштів для цієї мети. Тематика літератури для формування бібліотек для німців. Розрядки на кількість книг для бібліотек рейхс-комісара, генералкомісарів, гебітскомісарів та ін.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 2, спр. 72, арк. 1–81. Ориг., копії, нім.

13.01.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

[РОСО]. Керівник групи Кінцлен – ОРР, Зайбольду, м. Берлін.

Запит про наочні матеріали, зокрема, карти, шкільні підручники, конфісковані в Україні.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 144, арк. 129. Копія, нім.

15.01–24.03.1942, м. Кенігсберг.

РКУ. [Головний відділ I]; державні установи Німеччини та Австрії.

Лист-звернення РКУ до державних установ Німеччини та Австрії про утворення бібліотек для німців з проханням надіслати книжки з літературою переважно розважального характеру “для духовного розкріпачення та розрядки, враховуючи важкі умови праці співробітників Рейхскомісаріату України”. Розісланий 93-м державним установам

Німеччини та Австрії, міністрам культури 10-ти німецьких земель, обербургмістрам та іншим офіційним особам і організаціям*¹.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 1, спр. 8, арк. 1–1 зв., 2 (ориг.), 24–25. Ориг., копії, нім.

15.01.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділи II і та II с – генералкомісару м. Києва.

Лист про згоду на передачу інститутів та закладів Української Академії наук та Київського університету у відання генералкомісара м. Києва.

Наукову бібліотеку АН (фонд – 6 млн.) запропоновано до остаточного рішення залишити на місці під контролем.

Підпис: за дорученням, Вуттке.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 4. Копія, нім.

16.01.1942, [м. Київ].

БАН – Бібліотечній інспектурі КМУ.

Звіт відділу комплектування бібліотеки з 1 по 15 січня 1942 р.

Про концентрацію фондів безгосподарних бібліотек письменників Панча, Рибака, Яновського, Тичини та ін. (14777 од. кн. та 3700 рукоп.).

Підписи: директор бібліотеки Полулях, заввідділом комплектування Ясинський.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 32. Копія, укр.

17.01–11.03.1942, м. Рівне*².

РКУ. Головний відділ I, фон Ведельштедт; Штрюзе; Відділ I О.

Листування організаційного відділу РКУ з підрозділами РКУ щодо утворення відділів архівів та статистики, призначення керівником архівного відділу д-ра Штрюзе і передачі йому відповідних матеріалів.

Додаток: звіт Штрюзе про діяльність відділу.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 113–135, арк. 124–125 (завірені копії), нім.

21.01.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник групи “Наука” берайтшафтсфюрер д-р фон Франке – Київській міській управі, Андрусяку, м. Київ.

*¹ Відповіді на лист-звернення про надсилання книжок див. на арк. 3–23, 26–45.

*² Цей набір документів розсилався 17.01, 22.01, 26.01, 27.01, 10.02, 13.02, 11.03.1942 р. до різних підрозділів РКУ.

Повідомлення у відповідь на доповідну записку від 21.01.1942 р. щодо реорганізації наукових інститутів АН та Університету.

Зазначається, що частина наукових установ перейшла до відання генералкомісара м. Києва, частину – ліквідовано. Книжкові фонди цих установ будуть передані до БАН. Акцентується увага на відмові виділити гроші для збереження місцевого персоналу у зв'язку із скороченням кількості культурних закладів: при Київській міській управі залишаються Музей Шевченка і Театральний музей, оскільки вони мають місцеве значення.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 234, 235, 523. Копії, нім.

21.01.1942, міста Берлін, Рівне.

Рейхсміністр окупованих східних областей Розенберг – рейхс-комісару України.

Директива щодо політики відносно вищих навчальних закладів у РКУ.

Зазначається, що всі навчальні заклади закриваються, за винятком медичних, ветеринарних, сільськогосподарських, лісогосподарських і технічних факультетів та природничо-наукових спеціальностей, необхідних для вивчення згаданих дисциплін.

Завірено: Шиманяк, урядовий інспектор.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 339–340, 341–342. 2 завірених копії, нім.

23.01.1942, м. Київ*¹.

Розписка д-ра Паульсена у тому, що ним взято на абонемент “Русско-румынский словарь. М., 1940” та “Румынско-русский словарь. М., 1941”.

Підпис: Паульсен.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 416. Рукоп., нім., рос. назви латиницею.

24.01.1942, м. Берлін.

РОСО – Міністерству закордонних справ, м. Берлін.

Повідомлення про наявність єврейських бібліотек у м. Києві.

Вказується, що у м. Києві є дві єврейські бібліотеки – в Подільському монастирі і у Володимирському соборі*², які Кюнсберг передає

*¹ Бібліотека не зазначена, проставлені тільки шифри: sign. 45/p-89, sign. 45/p-86.

*² Маються на увазі філії БАН: корпус Києво-Братського монастиря на Подолі та приміщення Володимирського собору.

до ОРР. Єврейські бібліотеки призначено для Відділення Вищої школи у Франкфурті-на-Майні. Прохання повідомити про кількість томів, щоб підготуватися до прийому цих бібліотек.

Б.п.

ЦДАВО України, ф.3206, оп. 5, спр. 4, арк. 614. Копія, нім.

26.01.1942, міста Київ, Берлін.

ГРГУ. Зондерштаб “Наука”, керівник групи “Наука” при ГРГУ Г. Браун – рейхсміністру авіації та головнокомандуючому ВПС, Генеральний штаб, 7 Відділ.

Відповідь на запити про наявність російських видань про ще не-окуповані області Радянського Союзу.

Повідомляється, що д-р Бенцінг виділяє “Большую Советскую Энциклопедию” з Університетської бібліотеки. Зазначається, що існують проблеми з транспортом. Інші видання, за словами Бенцінга, є у Державній бібліотеці (м. Берлін).

Прим.: на документі олівцем позначено – “До Бенцінга”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 395. Копія, нім.

26.01.1942, м. Київ.

ГРГУ. Група “Наука”, керівник групи берайтшафтсфіурер д-р фон Франке – генералкомісару м. Києва бригадефіуреру Квіцерау.

Про прохання проректора Університету проф. Грузинського видати майно евакуйованих студентів. Рекомендовано з цього питання звернутися до Й. Бенцінга.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 397. Копія, нім.

27.01.1942, м. Київ.

Й. Бенцінг.

Звіт про зібрання юдаїки у БАН.

Зазначається, що у приміщенні БАН на Подолі (колишня ЮДА) знаходиться найбільш цінне в Україні зібрання юдаїки. На думку деяких бібліотекарів, воно повинно налічувати 150–200 тис. томів (вірогіднішою є перша цифра). Зібрання включає російську та іноземну літературу євреїв і про них, дуже багато гебраїки, юдаїки та антисемітської літератури. Є іменний алфавітний каталог у формі карток, незначна частина яких вилучена і не впорядкована. Зібрання

від воєнних дій не постраждало. У своїй більшості воно містилося у Будинку єврейської культури (вул. Левашівська, 18), який, очевидно, у 1929 р. був ліквідований. Меншу частину цієї колекції становлять приватні бібліотеки єврейських учених і бібліофілів. Для опрацювання зібрання потрібні спеціальні кадри, які зможуть приступити до роботи у теплішу пору року через те, що приміщення БАН на Подолі не опалюється.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 216. Ориг., нім.

27.01.1942, [м. Київ].

ГРГУ. Керівник ГРГУ гауамтсляйтер Зайбот – керівнику Головного відділу II РКУ у м. Києві.

Про підготовку посвідчень для керівників робочих груп:

– гауамтсляйтера Франца Зайбота – керівника Головної робочої групи України;

– рейхсгауптштелленляйтера Ганса Брауна – консультанта групи “Наука” при Головній робочій групі України;

– рейхсштелленляйтера Герберта Клаусберга – керівника робочої групи “Західна Україна”;

– штаммфіурера Ганса-Йохима Рудольфа – керівника робочої групи “Південна Україна”;

– гауптштелленляйтера Віллі Пфайффера – керівника робочої групи “Північна Україна”;

– рейхсгауптштелленляйтера Лотара Фройнда – керівника робочої групи “Східна Україна”;

– гауптштелленляйтера Герберта Шмідта – керівника робочої групи “Крим”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 236. Ориг., нім.

27.01.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ гауамтсляйтер Зайбот – керівнику Управління ОРР Утікалю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про зібрання юдаїки у м. Києві.

Дублюється звіт д-ра Бенцінга від 27.01.1942 р. Повідомляється, що керівник Головного відділу “Політика” РКУ гауамтсляйтер Пальцо висловив згоду на передачу цього зібрання до ОРР.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 324–324 зв. Копія, нім.

28.01.1942, м. Берлін*¹.

Зондерштаб бібліотек ОРР. Гроте, штабсфюрер Утікаль.

Директиви щодо оперативної діяльності на Сході, зокрема, про створення 4-х головних робочих груп (Остланду, України, Центральної Росії і Кавказу) та їхню підпорядкованість. Центральне керівництво зондерштабу підпорядковується керівникові Центральної бібліотеки Вищої школи.

Власноручних підписів немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 136, арк. 220–221. Копія, нім.

28.01.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Західна Україна”.

Посвідчення про дозвіл бібліотекарям БАН обстежити бібліотеки по вул. Кірова, 23 з метою приєднання їх до фондів БАН.

Підпис: ОРР. Керівник групи бібліотек Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 400. Копія, нім.

29.01.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Західна Україна”.

Посвідчення про дозвіл бібліотекарям Університетської бібліотеки обстежити бібліотеки по вул. Кірова, 23 з метою відбору книг. Тут же прохання видати, по можливості, співробітникам БАН, які працюють для німецьких установ, паливо.

Підпис: ОРР. Керівник групи бібліотек Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 401. Копія, нім.

[31.01.1942], [м. Київ].

БАН. Директор БАН О. Полулях, заввідділом комплектування К. Дзюбенко – бібліотечній інспектурі КМУ.

Звіт відділу комплектування про концентрацію безгосподарних фондів від 15 до 31 січня 1942 р.

Повідомляється, що з Будинку письменників по вул. Фундукліївській, 68 з квартир письменників Яновського, Тичини, Рильського, Фефера, Головка, Копиленка, Усенка, Тардова, Гофштейна вивезено 5036 кн. од.; з Будинку агітації та пропаганди –147 кн. од.

ДАКО, ф. Р–2356, оп. 6, спр. 185, арк. 23. Копія, укр.

*¹ Див. також документ від 31.10.1941 р.

31.01.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України, Відділ II а , [керівник відділу] Шрайбер – керівнику ГРГУ гауамтсляйтеру Зайботу.

Супровідний лист з повідомленням про передачу посвідчень для представників робочих груп ОРР.

Посвідчення для 7-ми представників робочих груп ОРР, де визначаються завдання ОРР. Зазначається, що вивіз конфіскованих матеріалів до Німеччини дозволяється лише з письмового дозволу рейхскомісара України; усі складні питання у процесі роботи мають вирішуватися через генералкомісара [м. Києва].

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 237–240. Копії, нім.

[Кінець січня 1942 р.], [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт бібліотеки за січень 1942 р.

Зазначається, що для проведення роботи з переобліку фондів іншомовного відділу складено топографічний каталог (20 тис. карток). Основна увага приділялася упорядкуванню фондів, зокрема спецфонду тощо. Проводилися роботи стосовно безгосподарних бібліотек: виявлено 23 помешкання, вилучено 6500 кн. од., занесено до бібліотеки 4500 кн. од. з 17 бібліотек тощо.

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р- 2356, оп. 6, спр. 186, арк. 12. Копія, укр.

[Кінець січня 1942 р.], [м. Київ].

Звіт про роботу Бібліотеки УАН за січень 1942 р.

Зазначається, що основна увага приділялася охороні та впорядкуванню книжних фондів, збиранню та концентрації літератури, а також відбору книжок: за завданням д-ра Бенцінга відібрано літературу з питань праці та профспілок (219 кн. од.).

Підпис: директор Бібліотеки УАН (прізвища немає).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 14–15, 16–17. Копії, укр.

[Кінець січня – початок лютого 1942 р.], [м. Київ].

Науково-історична бібліотека.

Звіт за січень 1942 р.

Зазначається, що найважливішим були процеси упорядкування фондів у Лаврському монастирі (2146 од.); виявлення безгосподарних бібліотек (обстеження помешкань по вул. Рильського, Леонтовича,

Ірининській). Найбільшу кількість видань виявлено по вул. Леонтовича, 5 (25 тис. томів). Опрацьовано 45 тис. томів тощо.

Підпис: директор Горохолінська, секретар Юдіна.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 46. Рукоп., укр.

[Кінець січня – початок лютого 1942 р.], [м. Київ].

Науково-медична бібліотека.

План на лютий 1942 р.

Зазначається, що найважливішими є процеси опрацювання безгосподарних бібліотек (47 тис. видань бібліотеки Інституту удосконалення лікарів та ін.), обстеження 20 бібліотек тощо.

Підпис: Магеровський.

ДАКО, ф. Р-2356, спр. 185, арк. 51. Рукоп., укр.

[01.02.1942], [м. Київ.]

[УАН].

Витяг із звіту Президії Української Академії наук про роботу за період від 15.10.1941 до 01.02.1942 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 5, 334. Копії, нім.

02.02.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник групи “Наука” ОРР берайтшафтсфюрер д-р фон Франке – керівнику СС і поліції, бригадефюреру СС Гальтерману.

Повідомлення про те, що командою українських поліцаїв у пошуках меблів у [Киево-Печерській] лаврі, зокрема, у приміщенні бібліотеки, що знаходиться під контролем ОРР, було знищено картковий каталог і значну кількість книжок.

Прим.: на документі є запис – “До відома Відділу II Генералкомісаріату Києва”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 257–257 зв. Копія, нім.

03.02.1942, м. Київ.

ГРГУ.

Підсумковий звіт групи “Наука” ОРР про обстеження наукових установ м. Києва з метою вивчення питання про їхнє використання рейхом.

Зазначається, що група “Наука” ОРР працювала щодо уточнення даних про персональний склад наукових установ та бібліотек, залишених у м. Києві, від початку листопада до середини січня. Подається перелік наукових установ та бібліотек з короткою характеристикою і висновками про їхню корисність для рейху.

Констатується, що діяльність АН наукового значення не мала, а слугувала лише українським націоналістам.

Підпис: фон Франке.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 241–250, 251–260, 261–272 (є підпис). 3 копії, нім.

03.02.1942, [м. Київ].

Науково-історична бібліотека.

План роботи на лютий 1942 р.

Заплановано перевірку безгосподарних бібліотек (вул. Житомирська, Рейтарська, Золоторітська, Театральна, Георгіївський пров.) та упорядкування (спільно з БАН) фондів Бібліотеки пропагандистів. Планується перевезти з нерозібраних фондів до бібліотеки 8 тис. кн. од.

Підпис: директор Горохолінська, секретар Юдіна.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 1, спр. 185, арк. 49. Рукоп., укр.

05.02.1942, [м. Київ].

Науково-технічна бібліотека.

Звіт за січень та план на лютий 1942 р.

Звіт про: освоєння нового приміщення по вул. Фундукліївській, 51, яке було інспектоване д-ром Бенцінгом, перенесення бібліотеки Авіаінституту (53 тис. кн. од.); поповнення штату бібліотеки технічними працівниками; забезпечення співробітників продуктами харчування (хліб та крупа); вивчення німецької мови.

Планується перевезення до нового приміщення Науково-технічної бібліотеки бібліотечних фондів Інституту підвищення кваліфікації інженерів легкої промисловості (вул. Костьольна, 5) – 30 тис. кн. од., шафи, стелажі тощо.

Підпис: директор Піскорська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 48, 50. Рукоп., укр.

07.02.1942, [м. Київ].

ГРГУ. Керівник ГРГУ гауамтслайтер Зайбот – керівнику Головного відділу ІІ при генералкомісарі м. Києва камерадшафтсфюреру Рейнгарту.

Повідомлення про перевищення повноважень групою д-ра Паульсена щодо конфіскації релігійної літератури в м. Києві.

Про заборону групі Паульсена з команди Кюнсберга, який у минулому запевняв, що цікавиться лише географічними матеріалами,

вивозити підготовлену до відправки в м. Берлін літературу іншого змісту (як стало відомо від д-ра Бенцінга¹, – це близько 200 тис. томів юдаїки та гебраїки з Подільського книгосховища та релігійна література з Володимирського собору). Керівник Головного відділу II РКУ Пальцо погодився з передачею цього матеріалу до ОРР.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 210–211. Копія, нім.

09.02.1942, м. Берлін.

[ОРР].

Запис телефонної розмови керівника ГРГУ Зайбота з м. Києва [з Утікалем] щодо заборони вивезення командою Кюнсберга єврейської літератури з Подолу та релігійної літератури з Володимирського собору.

Зайбот повідомляє, що дозвіл на вивезення 250 тис. томів єврейської літератури з м. Києва отримано унтерштурмфюрером СС д-ром Паульсенем від рейхсфюрера СС. До м. Києва з м. Берліна начебто відправлено 40 вантажних машин. Крім того, у Володимирському соборі знаходиться велике зібрання релігійної літератури, яке також планується до вивозу командою Кюнсберга. Зайбот просить заборонити діяльність Кюнсберга в м. Києві і про це рішення повідомити рейхскомісара і генералкомісара.

Б.п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 254. Завірена копія, нім.

10.02.1942, [м. Берлін], м. Рівне.

РОСО. Рейхсміністр Розенберг – рейхскомісару України гауляйтеру Коху.

Телеграма про заборону діяльності Кюнсберга з конфіскації та вивезення культурних цінностей на території цивільного управління України.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 608–608 зв. (на телеграфному бланку), спр. 10, арк. 255. Завірені копії, нім.

10.02.1942 – 18.01.1943, міста Рівне, Житомир, Миколаїв, Кенігсберг, Проскурів, Дубно, Любомль, Кобрин, Дунаєвець, Володимир-Волинський, Костопіль, Шепетівка.

РКУ.

Листування рейхскомісара з підрозділами РКУ та генералкоміса-

¹ На той період Бенцінг працював у робочій групі “Західна Україна” ОРР.

рами, гебітскомісарами різних міст України відносно придбання спеціальної літератури та інструкцій для службових цілей. Є підтвердження від гебітскомісарів про одержання літератури.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 1, арк. 1–62. Ориг., копії, нім.

11.02.1942, [м. Берлін].

РОСО. Рейхсміністр Розенберг – рейхскомісару України гауляйтеру Коху, м. Кенігсберг.

Лист про заборону вивезення Кюнсбергом культурних цінностей на території цивільного управління України. Нагадується про телеграму від 10.02.1942 р. Підкреслюється, що своїм листом від 03.10.1941 р. Розенберг повідомив Коха про повноваження ОРР щодо взяття під охорону культурних цінностей, а також виключне право ОРР на контроль над цими цінностями. Оскільки отримано інформацію про намір Кюнсберга вивезти вантажівками 250 тис. томів юдаїки та гебраїки [з фондів БАН], рейхсміністр ще раз просить заборонити діяльність Кюнсберга і всіх інших служб на території цивільного управління України. Відповідні письмові інструкції будуть надіслані.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 253. Завірена копія, нім.

11.02.1942, м. Рівне.

РКУ. Рейхскомісар України, Відділ II а – генералкомісару м. Києва Магуніа.

Радіограма про заборону командам Кюнсберга вивезення юдаїки.

Повідомляється, що від рейхсміністра окупованих східних областей надійшла телеграма, спричинена продовженням вивозу зондеркомандами Кюнсберга книжок з юдаїки. У телеграмі нагадувалося, що право конфіскації, упорядкування та вивезення культурних цінностей покладено на ОРР, що було визначено у листі до рейхскомісара України від 03.10.1941 р., і тому командам Кюнсберга забороняється вивіз юдаїки, а залишені книжки слід негайно передати до ОРР.

Підпис: довірена особа Шрайбер.

Додаток: проект радіограми від 12.02.1942 р.

Прим.: є приписка про загальну заборону вивезення книжок усім штабам, включаючи ОРР, доки не з'ясується питання про стан справ на місці.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 273. Чернетка з рукоп. правками, нім.

11.02.1942, м. Кенігсберг.

РКУ. Рейхскомісар України – ландесгауптману фон Ведельштедту.
м. Рівне.

Телеграма РКУ про заборону командам Кюнсберга вивозити юдаїку.

Повідомлення про надходження телеграми Розенберга від 11.02.1942 р. щодо заборони вивезення юдаїки командами Кюнсберга і передачу книжок до ОРР, який уповноважений здійснювати конфіскацію, упорядкування та вивіз культурних цінностей з території України.

Передається повністю текст телеграми Розенберга.

Підпис: за дорученням, Маркардт.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 274. Копія, нім.

12.02.1942, м. Рівне.

РКУ. Рейхскомісар України – генералкомісару м. Києва Магуніа.

Радіограма-розпорядження рейхскомісара України про заборону командам Кюнсберга вивозити юдаїку.

Передається наказ Коха про заборону будь-якої діяльності команд Кюнсберга стосовно вивезення з території цивільного управління України літератури. Телеграмою Розенберга від 10.02.1942 р. забороняється вивіз юдаїки командами Кюнсберга і санкціонується передача книжок до ОРР, який уповноважений конфісковувати, упорядковувати та вивозити культурні цінності з території України.

Підпис: довірена особа Шрайбер (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 609–609 зв. Ориг. радіограми на телеграфному бланку, нім.; спр. 10, арк. 256–256 зв., нім.

16.02.1942, м. Київ*¹.

[ГРГУ].

Актовий запис.

У зв'язку з бажанням Кюнсберга вивезти юдаїку керівник Відділу II а Генералкомісаріату м. Києва Рейнгардт передав наказ рейхсміністра окупованих східних областей про сувору заборону вивезення книжкових фондів усіма службами, крім РКУ та РОСО, отриманий через рейхскомісара.

Підпис: Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 214. Ориг., нім.

*¹ Документ такого ж змісту від 17.02.1942 р. на арк. 215.

17.02.1942, м. Київ.

[ОРР].

Звіт Бенцінга про обстеження бібліотек м. Києва.

Зазначається, що звіт про перевірку стану бібліотек м. Києва, головне – наукових, яка здійснювалася протягом 5-ти днів у грудні 1941 р., було надіслано д-ру Аббу як уповноваженому Міністерства культури у м. Берліні, який контролював діяльність усіх східних бібліотек у рамках Міністерства окупованих східних областей. 20 січня Бенцінг остаточно повернувся до м. Києва для організації ліквідації пошкоджень у результаті військових дій, проведення концентрації літератури, вилучення забороненої літератури, організації роботи з поліпшення обслуговування через абонемент німецьких установ літературою.

Підпис: Бенцінг.

Додаток: короткий звіт про наукові бібліотеки м. Києва: БАН з філіями, Університетської, Медичної, Технічної бібліотеки, [Києво-Печерської] лаври (за матеріалами, поданими керівниками бібліотек), складений у грудні 1941 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 219, 220–222. Ориг., нім.

18.02.1942, м. Берлін*¹.

Міністерство закордонних справ – представнику Міністерства закордонних справ при рейхскомісарі України, м. Кенігсберг.

Лист про звернення особливої уваги на останній абзац листа від 24.01.1942 р. про кількість томів переданої єврейської літератури, щоб підготувати місце для її прийому.

За дорученням (б. п.).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 615. Копія, нім.

21.02.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ Зайбот.

Службова інструкція № 7 щодо Правил для відбору книг і журналів. Власноручного підпису немає.

ЦДАВО, ф. 3676, оп. 1, спр. 144, арк., 126, 128. Копії, нім.

23.02.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ Зайбот.

Службова інструкція № 8 щодо опрацювання конфіскованого книжкового матеріалу.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 144, арк. 120–125. Копії, нім.

*¹ Див. лист від 24.01.1942 р.

23.02.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ гауамтсляйтер Зайбот.

Службова інструкція № 9 щодо сигнатур на ящиках для пакування книг та журналів.

Зазначається, що кожна сигнатура складається з літер та чисел – для всіх робочих груп на першому місці буква У (Україна); на другому – перша літера назви міста, де розташована робоча група, наприклад, К (Київ), Д (Дніпропетровськ) тощо; на третьому – перша літера розділу (галузі) спакованої літератури. Сигнатури наносяться чорною фарбою за допомогою шаблонів, виготовлених з листової сталі. Одночасно зазначалося, що придбання шаблонів – це справа власне робочої групи.

Висота літер – 100 мм; висота чисел – 80 мм.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 144, арк. 119. Копія, нім.

28.02.1942, м. Київ.

Уповноважений наукових бібліотек при Генералкомісаріаті м. Києва [Бенцінг] – генералкомісару м. Києва.

Повідомлення про доручення, отримане на початку жовтня 1941 р. д-ром Аббом від Міністерства виховання та народної освіти (м. Берлін), про взяття під контроль бібліотек окупованих східних областей. На початку грудня уповноважений наукових бібліотек ще підпорядкувався ОРР, робочій групі “Західна Україна”.

У зв'язку з тим, що уповноважений наукових бібліотек мав доручення д-ра Абба про передачу наукових бібліотек м. Києва до цивільного управління і захист їхніх інтересів, висловлено прохання дати відповідні вказівки щодо перепідпорядкування наукових бібліотек.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 402. Копія, нім.

28.02.1942, м. Київ.

[КМУ. Відділ культури та освіти], керівник Відділу культури та освіти Єфременюк, інспектор бібліотек Тарнавський – коменданту Печерської районної поліції.

Повідомляється, що в ніч з 22 на 23 січня 1942 р. Київську міську бібліотеку було пограбовано – вкрадено завіси з вікон. Прохання поновити спеціальний охоронний поліцейський пост у бібліотеці, який функціонував там у листопаді – грудні 1941 р. і був ліквідований від 5 січня 1942 р.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 184, арк. 107. Копія, укр.

28.02.1942 – 04.06.1943, м. Київ.

ЦБРУ, РКУ.

Документи про видачу на абонемент та повернення книжок зондерфюрером Ребелем (РКУ, Відділ сільськогосподарської техніки, вул. Микільська, 2).

1. 28.02.1942.

Список книг з шифрами Кабінету технічної інформації (13 од.), виданих на абонемент зондерфюреру Ребелю.

Рукоп., рос., арк. 344–347 зв.

2. 10.06.1942.

Генералкомісаріат м. Києва. Відділ II і – РКУ, Відділу сільськогосподарської техніки, зондерфюреру Ребелю.

Нагадування про хоча б часткове повернення 120–150 кн. од., взятих на абонемент.

Підпис: уповноважений наукових бібліотек м. Києва д-р Бенцінг. Копія, нім., арк. 350.

3. 02.07.1942.

Головне управління МТС України – Відділу II і Генералкомісаріату м. Києва, д-ру Бенцінгу.

Повідомлення про те, що взяті зондерфюрером Ребелем за дорученням Східного господарського штабу 120 книжок були надіслані до м. Берліна з метою виготовлення для України сільськогосподарських машин. У зв'язку з цим повернення книжок затримується.

Підпис: Герлінгхаус. Ориг., нім., арк. 351.

4. 14.07.1942.

Генералкомісаріат м. Києва. Відділ II і – РКУ, Головне управління МТС України, Герлінгхаусу.

Уточнення про те, що книжки були видані лише у тимчасове користування. Більшість з них у ЦБРУ є лише в одному примірнику, а згідно з розпорядженням рейхскомісара України вони повинні бути повернені, тим більше, що до м. Берліна мали бути відправлені лише 12 кн. од.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім., арк. 352.

5. 17.03.1943.

Крайова бібліотека – Головному управлінню МТС України.

Нагадування про повернення книжок.

Підпис: Бенцінг, керівник Крайової бібліотеки. Копія, нім., арк. 353.

6. 04.06.1943. Те ж саме, арк. 354.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 344–354. Ориг., рукоп., копії, нім., рос.

[Кінець лютого 1942 р.], [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт Київської [міської] публічної бібліотеки за лютий 1942 р.

Зазначається про проведення робіт з упорядкування та переобліку фондів іншомовного відділу, укладання топографічного каталогу (20 тис. карток) та про виконання аналогічних робіт у відділі абоне-мента. Закінчене упорядкування спецфонду. Проводилися роботи стосовно безгосподарних бібліотек і концентрації фондів: перенесено до бібліотеки 9280 кн. од. та 3712 од. журналів та відбитків.

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 15. Копія, укр.

01.03.1942, м. Берлін.

Головна квартира фюрера.

Наказ Гітлера щодо повноважень рейхсміністра окупованих східних областей рейхсляйтера Альфреда Розенберга та його оперативного штабу, зокрема стосовно права досліджувати архіви, музеї, бібліотеки, здійснювати облік культурних цінностей тощо.

Підпис: Гітлер.

Прим.: на документі є помітка – “Копії – до всіх служб вермахту, партії та держави”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 280–282; ф. 3676, оп.1, спр. 44, арк. 49; спр. 221, арк. 36; спр. 58, арк. 320. Завірені копії (Рудольфом, Вендлагелем і Зайботом), нім.

02.03.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України – генералкомісару м. Києва, Головний відділ III, Шмукер.

Рекомендація Східноєвропейському видавництву у Кенігсберзі про використання для підготовки запланованого німецько-українського словника вже існуючі словники, видані в Україні.

Додаток: є перелік словників, виданих в Україні.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 451. Ориг., нім.

02.03.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Західна Україна”, керівник робочої групи Клаусберг – ад’ютанту генералкомісара м. Києва Гартереггеру.

Про видачу нових посвідчень для представників групи на підставі

листа рейхсміністра окупованих східних областей Розенберга від 11.02.1942 р. рейхскомісару України.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 252–252 зв. Ориг., нім.

05.03–21.03.1942, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей – рейхскомісару України, м. Рівне.

Листування про виділення коштів для забезпечення бібліотек для рейхсдойче, які працюють в окупованих східних областях.

Зазначається, що бібліотека рейхскомісара складається з 400 томів; генералкомісара – з 300 томів, гебітскомісара – зі 100–150 томів. За складом – це суспільно-політична, художня, розважальна та спеціалізована література про Схід. Для 5 генералкомісарів (міста Брест-Литовський, Київ, Житомир, Миколаїв, Дніпропетровськ) виділені кошти для їхніх бібліотек (5 x 400 томів – по 6 рейхсмарок: 12 тис.) та для гебітскомісарів (90 x 150 : 81 тис. рейхсмарок).

Підпис: за дорученням, д-р Штольд.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 2, спр. 72, арк. 3–81. Ориг., друк. відб., копії, нім.

07.03.1942, м. Рівне.

РКУ. Відділ I/Arch.– генералкомісару м. Києва.

Телеграма відносно кількості книг в єврейських бібліотеках.

Прохання повідомити про кількість книг в обох єврейських бібліотеках – у Подільському [Братському] монастирі та Володимирському соборі, які передані Міністерством закордонних справ РОСО.

Підпис: РКУ, Відділ I/Arch. Завізовано Штръозе.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 612–613. Копія, нім.; спр. 7, арк. 255. На телеграф. бланку. Ориг., нім.

09.03–16.04.1942, міста Берлін, Київ.

Управління ОРР, [Відділ] “Політичне використання”; ГРГУ, робоча група “Західна Україна”.

Листування з приводу одержання переліку журналів АН СРСР, конфіскованих ОРР.

1. 09.03.1942.

Управління ОРР, [Відділ] “Політичне використання” – робочій групі “Західна Україна”.

Прохання повідомити, за які роки або які окремі номери зазна-

чених журналів вже конфісковані робочими групами, а також про дублетний фонд цих журналів.

Підпис: за дорученням, д-р Бьотнер. Ориг., нім., арк. 319.

2. 16.04.1942.

ГРГУ. Робоча група "Західна Україна" – Управлінню ОРР.

Відповідь на лист від 09.03.1942 р. про надсилання переліку журналів АН СРСР, взятих під контроль ОРР. Зазначається, що на даний момент дублетів цих журналів немає.

Підпис: керівник робочої групи "Західна Україна" Антон. Копія, нім., арк. 305–306.

Прим.: на арк. 306 – перелік назв журналів АН СРСР, конфіскованих ОРР, головне з природничих і технічних наук (комплекти за 1929–1940 рр.).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 319, 305–306. Ориг., копія, нім.

09.03.1942, [м. Київ].

Розписка про отримання для Шмукер (Господарчий інститут східних держав у м. Кенігсберзі) окремих томів "Большой Советской Энциклопедии".

Підпис: Тер-Симонян.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 290. Рукоп., нім.

10.03.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ III – генералкомісару м. Києва, Головний відділ II, для Бенцінга.

Нагадування про необхідність надсилання літератури, відібраної з приміщення по вул. Кірова, 23 (будівля колишнього Держплану) для Відділу III РКУ [для утворення спеціалізованої бібліотеки].

Підпис: за дорученням, Йонас.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 85. Копія, нім.

10.03.1942, м. Київ.

Д-р Мартін Гранцін.

Доповідна записка щодо повторного огляду [представниками ГРГУ] зібрання юдаїки на Подолі у присутності Цольфеля та д-ра Гранціна. Перекладач – Кулік.

Відзначено, що представники ГРГУ на вхідних дверях повісили оголошення генералкомісара про взяття приміщення під контроль (охорону) і наказали вартовому нікого не впускати. Там збереглася

розписка з підписом Кюнсберга, де вказувалося, що ним були взяті книжки, серед яких і видання Томаса Манна. Після першого відвідування 27.01.1942 р. представниками ГРГУ Подільської книгозбірні там вже не працювала Анна Теодорівна Лотоцька, яка добре знала це зібрання. Можна стверджувати, що зібрання повністю збереглося, необхідним є його ґрунтовне опрацювання. До першого звіту додається інформація, що опікувалися цим зібранням євреї і що зібрані книги були звезені з різних місць, а нові книжки не мали взагалі бібліотечного штампеля. Ймовірно, зібрання юдаїки планували опрацювати так само централізовано, як і єврейські акти у Київському головному архіві.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 213. Ориг., нім.

12.03.1942, м. Кенігсберг.

[РКУ]. Д-р Шмукер – д-ру Бенцінгу (через ГКК).

Про надсилання книжок, які д-р Торґес знайшов у підвалі квартири № 17 другого під'їзду по вул Кірова, 2, котрі він передав у відання рейхскомісара України.

Підпис: Шмукер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 254. Ориг., нім.

12.03.1942, м. Київ.

Генералкомісаріат м. Києва. Головний відділ II а.

Повідомлення про прийняття 2100 назв книг, з яких 567 є комісійними з книгарні Видавництва АН по вул. Фундукліївській, 12 у присутності керівника БАН М. Геппенера.

Підписи: уповноважений [Генералкомісаріату м. Києва] наукових бібліотек м. Києва Й. Бенцінг, уповноважений комірник Київського народного видавництва Тітов.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 251. Копія, нім.

12.03.1942, м. Київ.

Генералкомісар м. Києва. Відділ II а – рейхскомісару України, м. Рівне. Телеграма відносно єврейських бібліотек у м. Києві.

Відомості стосовно того, що у Братському монастирі налічується від 200 до 300 тис. видань, у Володимирському соборі єврейської літератури немає. Невелике зібрання – від 5–6 тис. єврейських книг розміщується по вул. Васильківській, 25.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 611. Копія, нім.

13.03.1942, м. Рівне*¹.

[РКУ]. Відділ I/Arch. – представнику Міністерства закордонних справ при рейхскомісарі України, посланнику фон Заукену.

Відповідь на запит щодо єврейських бібліотек у м. Києві. Є витяг з відповіді генералкомісара м. Києва від 12.03.1942 р.

Підпис: за дорученням, референт Штрюзе.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.4, арк. 610. Копія, нім.

14.03.1942, м. Рівне

Рейхскомісар України. Архів – гебітскомісару м. Києва.

Телеграма із запитом про наявність у київських бібліотеках військово-географічних описів областей і районів. У разі наявності – терміново відправити їх у 2-х прим. до м. Рівне.

Прим.: на документі є запис рукою Й. Бенцінга – “8.04.42. 25 книг надіслано до м. Рівне автобусом”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 280. Ориг., нім.

15.03.1942, м. Берлін.

РОСО – рейхскомісару України, для генералкомісара м. Києва.

Телеграма про дозвіл рейсхміністра [окупованих східних областей] на вивіз [ОРР] атеїстичної літератури з приміщень Києво-Печерської лаври.

Підпис: Східне міністерство.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 277. Ориг., нім.

15.03.1942, [м. Київ].

Звіти про діяльність Бібліотеки АН за січень–березень 1942 р.

1. Звіт відділу книговидачі за лютий–березень.

Б. п. Рукоп., нім., арк. 18.

2. Звіт про роботу відділу комплектування у лютому 1942 р.

Копія, арк. 19–20.

Зазначається, що основним завданням даного періоду була концентрація безгосподарної літератури. Серед надходжень у фонди концентрації найбільшими були: Бібліотека курсів удосконалення агітації та пропаганди (вул. Хрещатик, 5) – 16283 од.; Бібліотека колишнього Держплану (вул. Кірова, 23) – 17496 од.; бібліотека лікаря Губергіца – 7234 кн. од. Усього у лютому 1942 р. шляхом концентрації

*¹ Див. документ від 12.03.1942 р.

надійшло 42176 кн. од. Бібліотека передплачувала три комплекти газет “Нове українське слово” і “Nachrichten der Kiewer Stadtverwaltung”.

Підпис: К. Дзюбенко (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 18 (копія нім.), 19–20 (ориг., копія, нім.).

16.03–17.03.1942, м. Рівне.

РКУ – генералкомісару м. Києва.

Повідомлення щодо телеграми рейхсміністра окупованих східних областей генералкомісару м. Києва про дозвіл на вивіз атеїстичної літератури з приміщень Києво-Печерської лаври. Зазначається про труднощі з транспортом.

Підпис: рейхскомісар України, Архів, Штрюзе.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 275 (на телегр. бланку, ориг.), арк. 276 (копія).

16.03.1942, б.м.

Звіт про діяльність штабу Головної робочої групи від 01.01.1942 р. до 15.03.1942 р.^{*1}

Основні розділи звіту: особовий склад ГРГУ за станом на 15.03.1942 р.; зміни у складі персоналу; оперативна робота (обговорення політичного становища, акції інших зондеркоманд, вирішення з КМУ питання відносно житлових приміщень, навчання персоналу, підготовка інструкцій); окремих звітів зондерштабів; готовність до транспортування [культурних цінностей]; різне.

Проведене обстеження [Києво-Печерської] лаври, зібрання юдаїки у м. Києві, Російського і Західноєвропейського музеїв, Педагогічного інституту тощо. Заплановано протягом 14 днів утворити робочу групу у Харкові.

Підпис: гауамтслайтер Зайбот.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 43–47, 48–52. 2 копії, нім.

16.03.1942, м. Київ.

Акт передачі Й. Бенцінгу книжкової бази книгарні Видавництва АН по вул. Терещенківській, 2 з усім устаткуванням як частини фонду книгарні по вул. Фундукліївській, 12.

^{*1} Основні кількісні показники вміщують звіти робочих груп та їхніх підрозділів, а також звіти зондерштабів.

Підписи: уповноважений [Генералкомісаріату м. Києва] наукових бібліотек м. Києва Й. Бенцінг, уповноважений комірник Київського народного видавництва Тітов.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 252. Ориг., укр.

17.03–01.04.1942, міста Берлін, Київ.

Управління ОРР. Відділ “Політичне використання”; ГРГУ. Робоча група “Західна Україна”.

Листування з приводу конфіскації кириличних рукописів та грамот.
1. 17.03.1942 р.

[Управління ОРР]. Відділ “Політичне використання” – робочій групі “Західна Україна”.

Про встановлення наявності кириличних рукописів та церковних грамот у сфері діяльності групи і їхньої конфіскації.

Підпис: за дорученням, д-р Бьотнер. Копія, нім., арк. 316.

2. 29.03.1942 р.

ГРГУ. Робоча група “Західна Україна” – Управлінню ОРР.

Відповідь на лист від 17.03.1942 р. про те, що всі кириличні рукописи були вивезені Радами. Знайдено церковні та інші грамоти.

Підпис: керівник робочої групи “Західна Україна” Клаусберг. Ориг., нім., арк. 314.

3. 01.04.1942 р.

ГРГУ, робоча група “Західна Україна” – Управлінню ОРР.

Повідомлення про передачу 2-х конфіскованих у [Києво-Печерській] лаврі оригіналів грамот на пергамені 1737 та 1740 р., які підтверджують права і привілеї Києво-Печерського монастиря, надані імператрицею Анною Іоаннівною.

Підпис: керівник робочої групи “Західна Україна” Клаусберг. Ориг., нім., арк. 311.

Додаток: текст грамоти від 1740 р. додається у перекладі німецькою мовою.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 311, 314, 316. Ориг., копія, нім.

17.03.1942, м. Київ.

КМУ. Відділ культури та освіти, керівник Відділу М. Приходько, секретар Коваленко – [Штадткомісаріату м. Києва], комісару у справах харчування.

Про включення бібліотекарів до постачання харчовими продуктами за нормами діючих установ (з 92 працівників бібліотек не включені

38 бібліотекарів), оскільки вони виконують велику і важливу роботу з комплектування, упорядкування і зберігання книжкових фондів.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 188, арк. 8-8 зв. Ориг., нім., укр.

18.03.1942, м. Київ.

Уповноважений наукових бібліотек м. Києва Й. Бенцінг – Генерал-комісаріату м. Києва, Головний відділ II а.

Про прийняття книжок з підвального приміщення Видавництва АН по вул. Чудновського, 2 без передачі інвентаризаційних листів у зв'язку з неможливістю проведення інвентаризації. Ключі отримано 16.03.1942 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 253. Копія, нім.

18.03.1942, [м. Київ].

ОРР. Робоча група “Західна Україна”, керівник робочої групи Клаусберг – керівнику Головного відділу II РКУ гауамтслайтеру Пальцо*¹.

Нагадування про надсилання посвідчень для ГРГУ, зокрема для Зайбота, Брауна, Клаусберга, Рудольфа, Пфайффера, Фройнда та Шмідта, від 27.01.1942 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 278. Ориг., нім.

18.03.1942, м. Київ.

Київська міська бібліотека. Директор Марківська – секції культури Відділу культури та освіти КМУ.

Повідомлення про загальну кількість фонду бібліотеки (книжки, журнали та газети), яка становить 271600 кн. од., в тому числі 32447 од. художньої літератури, а також кілька сот – дитячої літератури. Кількість науково-популярної літератури визначити неможливо: вона розпорошена по різних відділах. Усі фонди бібліотеки розміщені за децимальною системою.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 39. Копія, укр.

19.03.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II і.

Повідомлення про недоцільність подальшого існування Української

*¹ На листі помилково вказане прізвище Пальцов.

Академії наук та її Президії і про передачу деяких інститутів до відання генералкомісара м. Києва.

Функціонування припиняється через те, що нині АН слугує не науці рейху, а політичним цілям українських націоналістів. При Президії діяла Українська національна рада, після її розпуску Рада продовжувала свою діяльність у приміщенні АН та Університету нелегально.

Підпис: урядовий радник Розенгауер. Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 356–357. Копія, нім.

23.03.1942.

ОРР. Робоча група “Західна Україна”, керівник робочої групи Клаусберг – Генералкомісаріату м. Києва, Бенцінгу.

Представник робочої групи повідомляє, що у розмові з Цольфелем (20.03.1942 р.) Бенцінг висловив згоду відносно надання для вибору каталогів видань усіх підлеглих йому бібліотек (БАН з цього списку було виключено).

У зв'язку з тим, що ОРР потрібні також книжки, які зберігаються у БАН, висловлюється прохання дозволити ОРР працювати у всіх без винятку бібліотеках, про що терміново сповістити у письмовій формі, тому що роботи у бібліотеках відносяться до найбільш пріоритетних завдань ОРР.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 403. Ориг., нім.

23.03.1942, м. Київ.

Документи про господарчі справи Університету.

Протокол перевірки університетської їдальні та кооперативів наукових співробітників Університету, в якому відзначені порушення фінансової дисципліни та висловлена недовіра до проректора Університету проф. Грузинського (арк. 525–534).

Підписи ревізорів: Колоколов, Шелхорн, Недкін.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 498–524. Ориг., нім.

25.03.1942, м. Київ.

Генералкомісаріат м. Києва. Відділ II а, уповноважений бібліотек м. Києва д-р Бенцінг – рейхскомісару України, для д-ра Штрюзе, м. Рівне.

Повідомлення про передачу копії листа консула Йонаса щодо Господарчої бібліотеки Головного відділу III [РКУ], яку збирається організувати д-р Шмукер. Прохання остаточно вирішити, що робити з книжками, вилученими з висотного будинку по вул. Кірова, 23.

Прим.: на документі є запис Штрюзе – “До п. ландесгауптмана до відома і вирішення”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 84. Копія, нім.

26.03.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ I Arch./Bue, заступник ландесгауптман фон Ведельштедт – усім відділам [РКУ], генералкомісаріатам міст Бреста, Києва, Житомира, Миколаєва, Дніпропетровська і для передруку гебітскомісарам.

Наказ рейхскомісара України про взяття під охорону українських бібліотек.

Повідомляється про закриття бібліотек, архівів, книгосховищ, проведення аналізу стану і обліку втрат фондів, а також про те, що видача книжок можлива лише з дозволу рейхскомісара. Передавати книжки до іншої установи або до іншого відділу РКУ тільки за письмовим дозволом рейхскомісара України.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 80–80 зв., 81–81 зв., 82–82 зв. (завірені друк.відб.), 83–83 зв. (копія з рукоп. правками), 280–280 зв. (друк. відб.): ф. 3676, оп. 1, спр. 58, арк. 305. Копія, нім.

26.03.1942, [м. Рівне].

Рейхскомісар України. Відділ II a – керівнику ГРГУ гауамтслайтеру Ф. Зайботу (через Клаусберга).

Відповідь на лист від 18.03.1942 р.

Про надсилання посвідчень для представників ГРГУ (03.02.1942 р.) разом з листом від 31.01.1942 р.

Підпис нерозбірливо [Пальцо].

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 279. Копія, нім.

[26.03.1942], [м. Київ].

БАН.

Звіт [Керівника Центральної бібліотеки рейхскомісара України] Й. Бенцінга про стан бібліотек та книгарень м. Києва, головне наукових, склад їхніх бібліотечних зібрань, кількісні дані.

У звіті містяться відомості про:

Бібліотеку Академії наук (вул. Короленка, 58 а) – 2 млн. кн. од., філії – Володимирський собор (б-р Шевченка, 20) – 960 тис. кн. од.,

КДА на Подолі (вул. Набережно-Микільська, 2) – 840 тис. кн. од., у тому числі 250–300 тис. єврейської літератури, Софійський собор – газетний фонд – 5 млн. 800 тис. номерів;

Університетську бібліотеку (вул. Короленка, 58) – понад 700 тис. кн. од. в тому числі 500 тис., переданих БАН;

Центральну медичну бібліотеку (вул. Короленка, 58) – 200 тис. кн. од., не враховуючи 46 тис. томів, розміщених у 4-х книгосховищах;

Технічну бібліотеку (вул. Свердлова, 23, вул. Фундукліївська, 51) – 250–300 тис. кн. од.;

Історичну бібліотеку (на території Києво-Печерської лаври) – 180 тис. кн. од.;

23 бібліотеки інститутів Академії наук – по 10–30 тис. кн. од.;

Бібліотеку Політехнічного інституту – 500 тис. кн. од.;

Бібліотеку Педагогічного інституту – 100 тис. кн. од.;

Юридичну бібліотеку (вул. Короленка, 15) – 30–40 тис. кн. од.;

Сільськогосподарську бібліотеку (Голосієве) – 200 тис. кн. од.;

КМПБ (вул. Кірова, 14 б) – 270 тис. кн. од.;

Дитячу бібліотеку (вул. Короленка, 46) – 100 тис. кн. од.

Згадуються районні (народні) бібліотеки з фондом у 650 тис. кн. од., в тому числі й дитячі.

Зазначається, що у бібліотеках м. Києва на даний момент налічується 8–10 млн. кн. од., не враховуючи безгосподарних.

Підпис: Й. Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 71–74, 87–90. Копії, нім.

[28.03.1942], м. Київ.

[БАН].

Звіт Й. Бенцінга про обстеження 23 січня 1942 р. спеціальних бібліотек різних установ, розташованих у висотному будинку по вул. Кірова, 23, і організацію переміщення їхніх фондів до Бібліотеки Академії наук та Університетської бібліотеки.

Зазначається, що у названому приміщенні знаходяться декілька бібліотек різних радянських установ з фондами приблизно в 100 тис. книг і періодики, в тому числі колишнього Держплану (розташована у 2-х великих кімнатах і налічує приблизно 50 тис. томів економічно-статистичної та сільськогосподарської літератури), що знаходилися у безпорядку (після вилучення зондеркомандами Кюнсберга) та без належної охорони. Впродовж місяця було перевезено 17496 книжок

з фонду колишнього Держплану до БАН, а 5–6 тис. видань інших спеціальних бібліотек – до Університетської бібліотеки.

Підпис: д-р Бенцінг. Є підпис на арк. 55 та 91.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 6, 55, 91, 597. Копії, нім.

28.03.1942, м. Франкфурт-на-Майні.

Вища школа – робочим групам “Крим”, “Південна Україна” та ГРГУ.

Прохання повідомити, які єврейські та антиєврейські журнали є на територіях згаданих робочих груп. Відомості надіслати через Управління штабу у м. Берліні.

Підпис: за дорученням, д-р Крюгер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 39, арк. 5–7. Три прим. ориг., нім.

28.03.1942, м. Київ.

Генералкомісаріат м. Києва. Відділ II а, Бенцінг – РКУ, Відділ I/Arch., д-ру Штрюзе, м. Рівне.

Повідомлення Й. Бенцінга про надсилання звіту стосовно бібліотек м. Києва, зокрема – відносно бібліотеки, розташованої у висотному будинку по вул. Кірова, 23.

У документі є відомості про те, що Історичну бібліотеку у [Києво-Печерській] лаврі генералкомісар м. Києва передав до ОРР для подальшого надсилання до Вищої школи. У БАН ОРР отримав дозвіл на вилучення цінної історичної та природознавчої літератури за каталогами, проте Бенцінг дотримується думки, що фонди бібліотеки не слід розпорошувати через те, що вони потрібні у м. Києві.

Прим.: на документі є запис Штрюзе – “Пану ландесгауптману з проханням і до відома”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 86. Копія, нім.

[Після 28.03.1942 р.], [м. Київ].

Звіт голови Комісії по обстеженню Академії наук професора Плотнікова від 10.02.1942 р. до 28. 03. 1942 р. з метою з'ясування стану АН та можливості її використання для рейху.

Згідно з розпорядженням керівника групи “Наука” фон Франке робота Президії АН від 15.02.1942 р. припиняється (протокол комісії від 15.02.1942 р.), наукові секретарі відділень АН звільнені з посад.

Визнано доцільним ліквідувати Президію АН і ряд інститутів; бібліотеки інститутів передати до БАН. Усі бухгалтерські і грошові

документи, протоколи, справи Президії АН від 31 березня передаються Й. Бенцінгу, в тому числі печатка і штампель. Після 31 березня Комісія припиняє свою діяльність.

Підписи: голова комісії – професор Плотніков, член комісії – доцент Говоров.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 358–359. Копія, нім.

[Кінець березня 1942 р.], [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт Київської [міської] публічної бібліотеки за березень 1942 р.

Про проведення робіт з перегляду та виокремлення партійної літератури з фондів періодики (47 назв), грошової оцінки книжок відділу абонементу (70166 крб. 41 коп.), поповнення топографічного каталогу. Здійснювалися роботи відносно безгосподарних бібліотек і концентрації фондів: виявлено 7 бібліотек, перенесено до бібліотеки 6876 кн. та 2019 прим. журналів. Проводилося обслуговування німецьких установ. На арк. 18 додається список перевезених бібліотек.

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 17–18. Копія, укр.

[Березень 1942 р.], м. Київ.

Науково-медична бібліотека.

Перелік безгосподарних бібліотек, прийнятих Науково-медичною бібліотекою.

Підпис: директор Магеровський.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 40–40 зв. Копія, укр.

[Початок квітня 1942 р.], [м. Київ].

Університетська бібліотека.

Перелік адрес безгосподарних бібліотек і кількість книжок, отриманих з них бібліотекою протягом березня 1942 р. (6092 кн. од.).

Підпис: бібліотекар Максименко.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 182, арк. 10. Рукоп., укр.

[01.04.1942.], [м. Київ].

КМУ. Відділ культури та освіти.

Бланк типового звернення секції культури Відділу культури та освіти Київської міської управи до директорів бібліотек з метою проведення обліку переміщених бібліотечних фондів.

Висловлене прохання терміново подати відомості про перевезені книги з безгосподарних бібліотек за станом на 01.04.1942 р., зокрема, за лютий і березень, зазначивши точні адреси і назву перевезених бібліотек, кількість вилучених книг, їхній характер, відомості про те, чи всі книги перевезено з цих бібліотек, зазначення адрес та назв бібліотек, які були обстежені, але в яких не виявлено книг і з яких причин.

Підпис: керівник секції культури Будяк (надруковано).

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 175 б, арк. 5. Копія, укр.

01.04–02.04.1942, [м. Київ].

БАН.

Звіти і плани музичного відділу і відділів комплектування і книгокористування.

1. Звіт музичного відділу за лютий–березень 1942 р.

Підпис: К. Лисенко-Масляннікова. Ориг., укр., арк. 13.

2. Звіт відділу комплектування за березень 1942 р. про концентрацію безгосподарної літератури (43021 од.).

Підпис: К. Дзюбенко, надруковано. Копія, укр., арк. 21.

3. План роботи відділу книгокористування на квітень–травень 1942 р.

Підпис: Х. Романенко-Араджионі. Ориг., укр., арк. 23–23 зв.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 13, 21, 23. Ориг., копії, укр.

02.04.1942, м. Херсон.

Звіт про діяльність штабу Головної робочої групи України від 16.03.1942 р. до 31.03.1942 р.

Короткий звіт: про особовий склад ГРГУ за станом на 31.03.1942 р., про консультації керівника ГРГУ з Управлінням штабу, РОСО та керівниками робочих груп; наводиться перелік обстежених оперативних пунктів у містах Херсоні та Дніпропетровську.

Підпис: гауптштелленляйтер Сколауде.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 40–42. Копія, нім.

06.04.1942, м. Київ.

РКУ.

Звіт доктора Й. Бенцінга, керівника БАН, про власну бібліотечну діяльність у м. Києві [грудень 1941 – 6 квітня 1942 р.]^{*1}.

^{*1} Див. також звіти Й. Бенцінга від 17.02.1942 р. та 26.03.1942 р. про обстеження бібліотек м. Києва.

Зазначається, що Й. Бенцінг уперше був у м. Києві у першій половині грудня 1941 р. Від 20 січня 1942 р. до 28.02.1942 р. працював в ОРР у м. Києві; від 01.03.1942 р. – керівник Бібліотеки рейхскомісара України (до якої входили, як окремі відділи, Університетська, Технічна та Медична бібліотеки). Основними завданнями вважає: збереження фондів від розкрадання; наведення порядку у вищезгаданих бібліотеках після евакуації і “діяльності” вермахту; концентрацію безгосподарної літератури; упорядкування та каталогізацію фондів.

Повідомляється, що бібліотеки установ АН не працюють. Актові матеріали, кореспонденція і печатка будуть знаходитися у відділі рукописів бібліотеки і будуть там депоновані.

У середині березня 1942 р. обстежив книгарню і склад колишнього Видавництва АН.

Підпис: д-р Бенцінг (на арк. 11).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 53–54; спр. 16, арк. 11. Копії, нім.

07.04.1942, м. Київ.

Робоча група “Західна Україна”, керівник робочої групи Антон – Й. Бенцінгу (при генералкомісарі).

Прохання надіслати до Берліна матеріали про роботу Бенцінга в ОРР (у 2-х прим.).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 404. Ориг., нім.

07.04.1942, м. Берлін.

РОСО. Рейхсміністр Розенберг – рейхскомісарам Остланду та України.

Розпорядження рейхскомісарам Остланду та України щодо взяття під охорону культурних цінностей, дослідницьких матеріалів та наукових установ в окупованих східних областях.

Зазначається, що лише ОРР має повноваження брати під охорону, здійснювати облік та опрацювання культурних цінностей в окупованих східних областях. Згідно з наказом фюрера від 01.03.1942 р. ОРР розпочинає свою діяльність безпосередньо після зайняття території військами і надалі діє у взаємозв'язку з рейхскомісарами. Особливо наголошується, що всіляка охоронна діяльність стосовно культурних цінностей, конфіскація та перевезення дозволяються лише за узгодженням з ОРР. У виняткових випадках рішення приймаються рейхскомісарами і генералкомісарами з уповноваженим ОРР.

Поданий перелік німецьких військових та цивільних установ, яким надіслані копії листа, адресованого рейхскомісарам Остланду та Украї-

ни: Вище військове командування, Рейхсміністерство господарства, уповноважений щодо чотирирічного плану, офіцери зв'язку РОСО при військових групах, генералкомісари Остланду і України. Арк. 281, 285, 288, 291.

Підпис: за дорученням, д-р Ляйббрандт (надруковано), завірено службовцем канцелярії Кілем. Засвідчено оберштурмбанфюрером Венд-нагелем.

У спр. 4 всі відбитки засвідчені.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 58, арк. 299–300; спр. 150, арк. 3–4, 8–9, 10–11; ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 281–295, спр. 10, арк. 277–277 зв. (засвідчена копія). Друк. відб., копії, нім.

08.04.1942, м. Прага.

Військовий музей – рейхскомісару України, Відділенню бібліотек. Прохання надіслати комплект “Большой Советской Энциклопедии”; а також каталоги видань АН з історії, військової історії, історії мистецтв та археології.

Підпис: Інспектор військового управління (нерозбірливо).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 92. Копія, нім.

11.04.1942, м. Київ.

КМУ. Штадткомісаріат м. Києва – міській управі.

Про встановлення адрес радянської інтелігенції та культурних закладів з метою виявлення та реквізиції культурних цінностей.

Серед іншого: згідно з п. 4 слід подати окремий список всіх культурних установ м. Києва за станом на 19.09.1941 р. (концертних залів, бібліотек, клубів, видавництв, книжкових магазинів тощо); згідно з п. 5 – з'ясувати наявність в бібліотеках, що перебувають у віданні КМУ (крім КМПБ), видання “Большой советский атлас мира” і виданої до XVIII партз'їзду книги “Про місцезнаходження сировини та її експлуатацію”.

Прим.: на документі є резолюція заступнику голови КМУ Волкановичу про контроль за виконанням цього наказу^{*1}.

ДАКО, ф. Р–2356, оп. 1, спр. 123, арк. 35. Копія, рос.

13.04.1942, м. Кенігсберг.

Рейхскомісар України. Головний відділ III – генералкомісару м. Києва, Головний відділ II, для Бенцінга.

^{*1} Ймовірно, це резолюція Л. Форостівського, Голови управи.

Прохання надіслати українські технічні словники (для фрау Шмукер), які необхідні Східноєвропейському видавництву для підготовки до видання німецько-українського словника. У разі неможливості надіслати згадані словники для постійного користування, прохання надати їх у тимчасове користування.

Підпис нерозбірливо.

Додаток (арк. 453): список українських технічних словників (9 назв).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 452 (ориг., нім.) арк. 453 (ориг., укр. назви у транскрипції латиницею).

14.04.1942, м. Берлін.

РОСО. Рейхсміністр Розенберг.

Підтвердження про призначення Зайбота керівником ГРГУ, який фахово і організаційно підпорядковується керівнику ОРР Утікалю. Прохання до всіх служб вермахту підтримувати роботу його оперативного штабу.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 58, арк. 301. Фотокопія, нім.

15.04.1942, [м. Київ].

КМУ. Керівник секції культури Будяк.

Відомості про культурні заклади м. Києва, що існували до 19.09.1941 р.

Наводяться назви та адреси культурних закладів м. Києва. Зокрема, вказуються бібліотеки масового користування (36); клубні бібліотеки (18), відомчі (26); наукові бібліотеки (14); бібліотеки вищих і середніх навчальних закладів (25). Усього 119.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 181, арк. 18-23; спр. 175 б, арк. 1. Копії, укр., нім.

16.04.1942, м. Київ.

Робоча група "Західна Україна". Керівник робочої групи Антон – генералкомісару, Відділ II, Й. Бенцінгу.

Про особливу увагу до безгосподарної єврейської літератури. Доповісти про місце її зберігання відповідальному виконавцю за цю роботу Цольфелю.

Додаток (арк. 405): перелік літератури, конфіскованої на вул. Фундуклівській, 68 у квартирах з мешканцями-євреями. Зазначається прізвище власника літератури, його професія; вид, тематика і кількість конфіскованих книг. Є примітка, що юдаїка залишена на місці. У цьому списку зустрічаються прізвища Епштейна (лікар, медична література,

вул. Караваєвська, 13/5, 3350 кн. од.), Губергріца (лікар, вул. Саксаганського, 38, 7234 кн. од.).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 405 (рукоп., укр.); арк. 409 (ориг., нім.).

16.04.1942, м. Київ.

Робоча група “Західна Україна”. Керівник робочої групи Антон – генералкомісару м. Києва, Відділ II.

Прохання видати посвідчення про дозвіл на перегляд фондів бібліотек представникам робочої групи для більш оперативного проведення наукової роботи^{*1}.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 408. Ориг., нім.

16.04.1942, м. Київ.

ГРГУ. Робоча група “Західна Україна”, керівник робочої групи Антон – генералкомісару м. Києва, Відділ II, для Й. Бенцінга.

Прохання терміново повідомити, чи є у Бібліотеці зазначені у списку словники і в якій кількості примірників^{*2}. [Для Східноєвропейського видавництва у Кенігсберзі].

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 410. Ориг., нім.

18.04.1942, м. Київ.

Робоча група “Західна Україна”. Керівник робочої групи Клаусберг – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про передачу через кур’єра Гаройтера теки з 40 цінними гравюрами початку XVII ст. з фондів лаври, майже всі вони роботи французького гравера Боссе. На деяких аркушах є штампель бібліотеки єврея Якоба Кароля.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 304. Ориг., нім.

18.04.1942, м. Київ.

Робоча група “Західна Україна”. Керівник робочої групи Клаусберг – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про те, що 19.04.1942 р. будуть надіслані книжки, замовлені у листах від 27.02. та 16.03.1942 р. Східним відділом (“Большая Советская Энциклопедия” (т. 1–49, 56–65), путівники по містах

^{*1} Зразок посвідчення див. арк. 396 (копія).

^{*2} Власне списку немає.

Москві, Ленінграду, Владикавказу, по Криму тощо), а також рукопис “Основні віхи історії Комуністичного Інтернаціоналу”, який включає, зокрема, доповіді Геппенера, прочитані наприкінці квітня та у травні 1937 р.

Додаток: перелік відправлених видань на арк. 302–303.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 301, 302–303. Ориг., копії, нім.

18.04.1942–28.07.1942, м. Берлін.

Управління ОРР. Східний відділ – ГРГУ, міста Київ, Херсон.

Листування щодо майбутньої діяльності директора державних архівів д-ра Вінтера в Україні.

Про майбутні товариські стосунки між д-ром Гранціним, фахівцем в галузі архівів та д-ром Вінтером, який буде підпорядковуватися ГРГУ.

Підписи: д-р Вілль, д-р Цайс, Зайбот.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 205, 216–216 зв., 219, 222, 223–223 зв. (ориг.). Ориг., копії, нім.

18.04.1942, м. Київ.

Генералкомісаріат м. Києва. Відділ II а, уповноважений наукових бібліотек м. Києва Бенцінг – ОРР, робочій групі “Західна Україна”.

Відповідь на лист від 16.04.1942 р. з переліком номерів видань, що зберігаються у бібліотеці, та кількість примірників.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 411. Копія, нім.

18.04.1942, м. Київ.

Генералкомісаріат м. Києва. Відділ II а, уповноважений наукових бібліотек м. Києва Бенцінг – ОРР, робочій групі “Західна Україна”.

Зазначаються прізвища єврейських авторів та кількість літератури, перевезеної, головне, з вул. Фундукліївської, 68 (переважно – російська та українська белетристика), а також те, що працівниками колишньої Історичної бібліотеки [Києво-Печерської] лаври було перевезено значну кількість єврейських книг на вул. Ірининську (до приміщення середньої школи № 57).

Сповідь, що в інших бібліотеках міста, підлеглих Бенцінгу, літератури єврейських авторів немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 412. Копія, нім.

25.04.1942, м. Київ.

Штадткомісар м. Києва. Відділ II і – генералкомісару м. Києва.

Запит на укладання переліку заборонених композиторів та їхніх творів з метою перегляду репертуару театрів.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 93. Копія, нім.

27.04.1942, м. Берлін.

РОСО. Рейхсміністр Розенберг – рейхсгауптштелленляйтеру Утікалю.

Повідомлення про призначення Утікаля керівником створеного при Головному відділі I “Політика” Центру обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 22, арк. 231. Фотокопія, нім.

27.04.1942, м. Берлін.

РОСО.

Текст для публікації у “Mitteilungsblatt” про створення Центру обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях.

Підпис: Розенберг (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 22, арк. 234; спр. 121, арк. 23. Копії, нім.

27.04.1942, м. Берлін.

РОСО. Рейхсміністр Розенберг – рейхскомісарам Остланду м. Рига; України, м. Рівне.

Повідомлення про створення “Центру обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях”.

Зазначається, що Центр створюється на обмежений термін як спеціальний відділ Головного відділу I (Політика) для проведення запланованого обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях і контролю за цією роботою. Керівником призначений Утікаль (за сумісництвом). Відповідно, при рейхскомісарах при Головному відділі II (Політика) на такий самий термін буде створено спеціальний відділ по обліку та збереженню культурних цінностей, керівництво яким буде передано постійному керівнику Юловної робочої групи ОРР. Керівник цього відділу безпосередньо підпорядковується керівнику Головного відділу II.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 22, арк. 232–233 (фотокопія); спр. 58, арк. 297–298; спр. 59, арк. 75; спр. 150, арк. 1–2, 6–7 (копії, друк. відб.); ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 296–297 (2 копії); спр. 10 (завірена копія), арк. 278 (копія), нім.

30.04.1942, м. Київ.

Генералкомісар м. Києва. Відділ II а, керівник Відділу Рейнгардт – рейхскомісару України, Відділ II і, м. Рівне.

У зв'язку із запитом штабткомісара слід надіслати перелік заборонених композиторів та їхніх творів з метою перегляду репертуару театрів. Повідомляється, що є наказ фюрера щодо ставлення до російських письменників.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 94. Копія, нім.

[30.04.1942], [м. Херсон].

Звіт про діяльність ГРГУ за період від 08.10.1941 р. до 30.04.1942 р.

Про результати організації роботи із охорони, конфіскації та збирання матеріалу для дослідницької роботи щодо східних областей.

Керівник ГРГУ і 8 співробітників виїхали 08.10.1941 р. з м. Берліна, через міста Краків і Львів до м. Києва. У м. Кракові одержали необхідну консультацію щодо бібліотек в окупованих областях України від д-ра Абба (директора Державної бібліотеки у м. Кракові) та д-ра Йогансена. 18.10.1941 р. прибули до м. Києва. Відзначено допомогу офіцера по зв'язку з вермахтом при рейхскомісарі України гауптмана д-ра Коха, який провів попередню роботу з охорони та опечатування найважливіших бібліотек та деяких музеїв. Великою перевагою визнано те, що ГРГУ мала можливість розпочати свої роботи, поки там не було ще цивільного управління, а також мала чіткий план дій. Робота в інших містах України розпочнеться після прибуття решти співробітників.

У зв'язку з тим, що м. Київ не є зручним для центрального керівництва, особливо в південних і східних областях, ГРГУ була вимушена переїхати до м. Херсон, куди прибула 01.12.1941 р.

Розроблені численні пропозиції щодо оперативної обробки конфіскованого книжкового матеріалу, які були надіслані до Управління штабу у м. Берліні для затвердження. Такі інструкції передані іншим робочим групам, які приступили до роботи з середини березня 1942 р. Були створені передумови для подальшої співпраці з представниками цивільного і військового управлінь, які не завжди розуміли діяльність представників ГРГУ і бачили в ній лише команду, яка хоче грабувати Схід. Представники ГРГУ переконали їх у важливості такої роботи й отримали необхідну підтримку. В результаті цього за півроку був зібраний дуже важливий матеріал для дослідницької роботи, а також захищені від грабіжників значні культурні цінності.

Оскільки мали місце численні випадки розкрадання або навіть

нищення цінного матеріалу вермахтом, Управління штабу вирішило відправити зондеркоманди до діючої армії.

В організаційному плані ГРГУ складається з штабу ГРГ, 4-х робочих груп ("Західна Україна", "Східна Україна", "Південна Україна", "Крим") і 2-х зондеркоманд.

Наводиться персональний склад ГРГУ за станом на 30.04.1942 р.: Франц Зайбот – гауамтсляйтер, керівник;

Ільзе Герман – секретар;

Бруно Сколауде – особистий референт і заступник керівника;

Гельмут Гайндорф – керівник канцелярії;

Ліза Крузе – друкарка;

Ганс Браун – спеціаліст зондерштабу "Наука";

Штампфус – професор, доктор, спеціаліст зондерштабу "Прадавня історія";

Отто Нагель, Йозеф Бангерт – водії.

Прим.: у справі є звіти 4-х робочих груп про їхню діяльність від початку до 30.04.1942 р. включно.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 54–59. Копія, нім.

[Кінець квітня 1942 р.], [м. Київ.]

[ГРГУ. Робоча група "Західна Україна"].

[Звіт робочої групи "Західна Україна"] за квітень 1942 р.

Розділ "Бібліотеки", складений співробітником ОРР Еріхом Цьольфелем.

Звіт про взяття під контроль та виконання завдань ОРР з організації конфіскації та вивезення бібліотечних фондів за квітень 1942 р.

Зазначається, що у травні Цьольфель став відповідальним за бібліотечну роботу у робочій групі "Західна Україна" (раніше цю роботу виконував д-р Бенцінг). Констатується, що за період своєї діяльності на цій ділянці роботи д-р Бенцінг не допомагав [ГРГУ] у придбанні безгосподарних, єврейських та інших бібліотек, дбаючи лише про розширення Академічної бібліотеки. Зокрема, для цієї мети він розпорошив цінне для ОРР зібрання більшовицької літератури у Будинку агітаторів по вул. Хрещатик, 5, що призвело до утворення лакун у справі вивчення більшовизму. Після ретельних розшуків у цьому приміщенні вдалося врятувати лише невелику частину зазначеного зібрання. Крім того, коли штадткомісар розподіляв 3 тис. видань безгосподарної літератури, Бенцінг про ОРР не подумав, через що ОРР майже нічого не отримав.

Про відношення Бенціга до роботи видно з актового запису бесіди з ним від 20.03.1943 р. При допомозі генерал- та штадткомісарів вдалося отримати таке потрібне для ГРГУ книгосховище, як Міську бібліотеку по вул. Кірова, 14 б. Разом з цією бібліотекою у книгосховищі налічується бл. 500 тис. кн. од. Остаточо взято під охорону бібліотеки Музею та Союзу "безбожників", Театрального музею, Центру молодіжного туризму, Будинку агітаторів.

Обстежено приміщення монастирів [Києво-Печерської] лаври, завдяки чому вилучено додатково ще 5 тис. книжок, переважно політичного змісту. Крім того, 500 Біблій у цінних окладах зі скарбниць Музею "безбожників" перенесені до Історичної бібліотеки.

На "Естраді" працюють дві бібліотекарки. Через труднощі з транспортуванням та великий обсяг ця бібліотека залишена поки на місці і добре охороняється. У Володимирському соборі працюють 4 бібліотекарки. Планується створення німецькомовної бібліотеки. У квітні до Управління штабу у Берліні надіслано "Большую Советскую Энциклопедию", путівники по російських містах, навчальні матеріали, матеріал про Комінтерн тощо.

Заплановані завдання на травень: 1) перевезення Історичної бібліотеки (необхідна вантажівка на три тижні та 20 робітників); 2) взяття під охорону матеріалів, які знаходяться у конфіскованих видавництвах та антикварних книгарнях. При позитивному вирішенні усіх питань можна буде з 11 липня розпочати перегляд та упорядкування наявної літератури.

Підпис: Цольфель.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 129–132 (копія); спр. 228, арк. 252–254 (ориг.). Ориг., копія, нім.

[Кінець квітня 1942 р.], [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт Київської [міської] публічної бібліотеки за квітень 1942 р.

У зв'язку із змінами умов роботи та вказівками шефа бібліотеки Цольфеля було виконано багато додаткової роботи, особливо з укомплектування бібліотеки, як завдяки штатним співробітникам, так і тимчасовим.

Переглянуто топографічний каталог та зроблено звірку з ним книжок з основного фонду (10 тис. кн. од.), проведено обстеження 20-ти бібліотек та систематизовано безгосподарні фонди (замість запланованих 6 тис. оброблено 42335 кн. од. за схемою, розробленою Цольфелем). З Школи пропагандистів вивезено 120 тис. літератури.

Здійснювалося обслуговування німецьких установ. У цілому фонди поповнилися на 125 тис. кн. од.

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 20-21. Копія, укр.

Квітень 1942 р., б. м.

Загальна службова інструкція № 2 для співробітників Центральної бібліотеки [Вищої школи].

Зазначається, що співробітники-німці мають бути членами НСДАП. Бібліотека належить до відомства рейхсляйтера Розенберга у сфері діяльності Вищої школи, яку планується створити у майбутньому.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 1-3. Друк., нім.

01.05-04.05.1942, м. Київ.

Генералкомісаріат м. Києва. Відділ II а, уповноважений наукових бібліотек м. Києва Бенцінг – рейхскомісару України, Головний відділ III, консулу Йонасу, м. Кенігсберг.

Повідомлення про те, що технічні словники підготовлені до відправки. Прохання порадити, як краще їх переслати.

Прим.: перелік словників див. на арк. 453.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 455-456. Копії, нім. 2 прим.

[01.05.1942], [м. Київ.]

Робоча група “Західна Україна”.

Загальна довідка.

Місцезнаходження: м. Київ, б-р Шевченка, 8.

Персональний склад за станом на 30.04.1942 р.:

Керівник групи: Герберт Клаусберг, від 01.05.1942 р. – Ганс Йоахим Рудольф.

Співробітники: Георг Антон, Еріх Цольфель, Фрідріх Шюллер, д-р Мартін Гранцін (архівознавство), Вільям Пішке.

Секретар: Рут Клаусберг.

Канцелярія: Гельмут Мюллер.

Друкарка: Урсула Шульц.

Допоміжний робітник: Герберт Кох.

Зондерштаб “Наука”: Ернст Ланге, Рудольф Прокш.

Зондерштаб “Прадавня історія”: д-р Пауль Грімм, проф., д-р Рудольф Штампус, д-р Вальтер Модріян.

Зондерштаб “Образотворче мистецтво”: Отто Кляйн.

Друкарка: Ангеліка Майер.

3 водії, 2 перекладачки-фольксдойче, 5 перекладачів.

Після переїзду ГРГУ до м. Херсона 04.11.1941 р. керівник ГРГУ Зайбот призначив Клаусберга керівником новоствореної групи “Західна Україна”, яка знаходилася у м. Києві. Внаслідок технічних і суб'єктивних труднощів група не мала можливості виконувати роботу в повному обсязі. Для консультації щодо подальшої роботи групи Клаусберг виїхав у середині листопада 1941 р. до м. Берліна. Під час його відрядження роботою групи керував співробітник зондерштабу “Наука” д-р фон Франке.

Робота групи фактично почалася 20.01.1942 р., коли до Києва прибули всі співробітники групи.

До робочої групи входили такі окремі групи:

1. Оперативна група для проведення основних доручень.
2. Оперативна група Антирелігійного музею.
3. Архівознавство.
4. Зондерштаб “Наука”.
5. Зондерштаб “Прадавня історія”.
6. Зондерштаб “Образотворче мистецтво”.

За винятком БАН, бібліотеки були у поганому стані, постраждавши внаслідок воєнних дій. З більшості бібліотек Ради вивезли найбільш цінну літературу, з БАН – майже всі рукописи і стародруки, частина яких у “перехідний час” була втрачена. Зараз у бібліотеках [м. Києва] налічується 8–10 млн. кн. од., не враховуючи приватних бібліотек, академічного видавництва, численних книгарень та газетного сховища [БАН] у Софійському соборі.

Для інвентаризації фондів, яка здійснювалася невеликою кількістю місцевих співробітників (до війни їх було бл. 700), бібліотеки були опечатані.

За ініціативою д-ра фон Франке наукові бібліотеки були передані до відомо Генералкомісаріату м. Києва. Спеціаліст-бібліотекознавець робочої групи “Західна Україна” д-р Бенцінг від 01.03.1942 р. перейшов на службу до Генералкомісаріату.

Особливе значення для роботи мали 2 єврейських зібрання: одне з фондом бл. 75 тис. томів, друге – бл. 5 тис. томів, а також антирелігійні бібліотеки, бібліотека Центру молодіжного туризму релігійний відділ книжкових фондів Володимирського собору та Центральна бібліотека ім. ВКП(б).

Діяльність робочої групи поширювалася також і на науково-дослідні інститути. Активна наукова діяльність м. Києва внаслідок війни значно постраждала. Враховуючи, що інститути не мали можливості працювати на користь вермахту, було прийнято рішення – одних науковців відправляти до рейху, інші працювали в німецьких установах і лише незначна кількість залишалася в інститутах.

Оперативні пункти у [Києво-Печерській] лаврі:

Історична бібліотека – фонд налічував бл. 180 тис. томів, переважно історичного змісту, у тому числі – 40 тис. томів релігійної літератури. Серед них багато книжок латинською, польською, німецькою мовами, надрукованих у Західній та Центральній Європі.

Приватні колекції Історичної бібліотеки:

– митрополита Флавіана (20 тис. томів, переважно релігійного змісту);

– генерала Потоцького;

– київського купця і бібліофіла Маклакова;

– численні стародруки – Біблії, Євангелія, псалтирі XVI–XVII ст. тощо. Фонди цієї бібліотеки для зберігання і подальшого опрацювання були перевезені до приміщення колишньої Бібліотеки ім. ВКП(б).

У двох інших приміщеннях було 419 Біблій (у тому числі XVI–XVII ст.) та понад 100 церковних мініатюр, які були перевезені до службового приміщення ОРР.

Згадується також про бібліотеку Центру комуністичного об'єднання молодіжного туризму, бібліотеку “Союзу безбожників” і спеціальну підручну бібліотеку Історичного музею (бл. 10 тис. томів). Ці фонди частково були перевезені до службового приміщення робочої групи, частково – до призначених для цього приміщень.

Інтенсивна робота проводилася у лаврі, де одночасно з іконами, гравюрами були конфісковані цінні книжки і революційний архів (бл. 2 тис. газетних документів).

Антирелігійний музей.

Робота в Антирелігійному музеї лаври проводилася в дуже важких умовах: –30°, приміщення не опалювалися тощо. У музеї був конфіскований матеріал для пропагандистських цілей, а також для виставки у м. Берліні.

У бібліотеці “Союзу безбожників” були конфісковані внутрішні відомчі матеріали цього Союзу, друкований путівник по Музейному містечку лаври, зокрема по Антирелігійному музею, а також 35 рукописних листів – послань до монастиря за 1684–1805 рр., у т. ч. Петра І. Великий інтерес становила виставка “Шевченко як поет та атеїст”.

Перелік бібліотек м. Києва*¹.

БАН (арк. 70–72), Університетська бібліотека (арк. 72–73), Центральна медична бібліотека (арк. 73), Технічна бібліотека (арк. 73), Бібліотека ім. ВКП(б) (арк. 73–74). Фонд останньої налічує бл. 300 тис. томів, в т. ч. понад 100 тис. – політичного та пропагандистського характеру. Значними також є фонди західноєвропейської літератури (німецької, французької, англійської) і колекції дореволюційних та більшовицьких газет. У Бібліотеці ім. ВКП(б) також знаходиться спецфонд троцькістської та іншої літератури (бл. 3–5 тис. од). Зазначена література буде терміново оброблятися разом з бібліотекою “Союзу безбожників”, бібліотекою Центру молодіжного туризму, бібліотекою Театрального музею, які перевезені до Бібліотеки ім. ВКП(б). Крім того, у цій бібліотеці знаходяться 84 ящики з книгами з Ленінградської публічної бібліотеки, які були на початку війни перевезені до лаври і там сховані у спеціальному приміщенні. Бібліотека ім. ВКП(б) містить також значне зібрання стародруків XVII–XVIII ст., у тому числі й іноземними мовами, а також російську та українську літературу як у оригіналах, так і у перекладах.

Одночасно з цими великими бібліотеками у Києві є також численні інститутські бібліотеки, зокрема:

- бібліотека Політехнічного інституту (бл. 500 тис. томів);
- бібліотека Педагогічного інституту (бл. 100 тис. томів), у тому числі багато журналів (з фондів цієї бібліотеки певну кількість книг було вивезено до Уфи, а ще більшу частину – спалено у дворі);
- Юридична бібліотека (бл. 30–40 тис. томів);
- бібліотека Сільськогосподарського інституту (бл. 200 тис. томів);
- бібліотека Географічного інституту, найбільш цінні фонди якої було вивезено до Уфи.

Крім означених інститутів, є 23, які підпорядковуються Академії наук. Майже всі вони мають фонди у 10–30 тис. спеціальної літератури. Всі ці фонди з метою полегшення обробки повинні бути зведені до книгосховища БАН.

Перед взяттям Києва 2 вагони з літературою з БАН, призначеною для евакуації до Уфи, залишилися на вокзалі і згоріли. Друга частина була евакуйована по Дніпру до м. Дніпропетровська – її доля невідома: чи потонули у Дніпрі, чи дісталися до м. Дніпропетровська. Незважаючи на великі зусилля робочої групи “Східна Україна”, розшукати цю літературу не вдалося.

*¹ Ці матеріали вже зустрічалися у інших справах.

Всі дані взяті зі слів місцевих керівників бібліотек.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 60–82. Копія, нім. [Арк. 75–82 про архіви].

02.05.1942, [м. Київ].

БАН.

Звіт про діяльність бібліотеки за квітень 1942 р.

Зазначається, що основною роботою (наприкінці 1941 р. вона мала назву “Різне”) була концентрація, перегляд і систематизація фонду літератури. Загалом шляхом концентрації отримано 46877 книг, 208 тек архівних матеріалів, 1222 проекти.

Підпис: К. Дзюбенко (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 22. Копія, нім.

04.05.1942, м. Херсон.

Звіт про діяльність штабу Головної робочої групи України від 01.04. до 30.04.1942 р.

Зазначається особовий склад ГРГУ та зміни в ньому, звітується про оперативну роботу (консультації з Управлінням штабу та РОСО), службові відрядження, планування, зондерштаби, інше (є запис про те, що 17.04.1942 р. відкрита Центральна державна бібліотека у м. Херсоні), а також про готовність до транспортування [конфіскованих культурних цінностей].

Підпис: керівник ГРГУ гауптштелленляйтер Сколауде.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 38-39. Копія, нім.

05.05–06.05.1942, м. Київ.

Акти, складені в тому, що д-р Прокш з ОРР 05.05.1942 р. взяв без дозволу деякі журнали разом з плакатами політичного змісту відкладеними для Відділу II а Генералкомісаріату м. Києва.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 250–251. Ориг., нім.

08.05.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ III – генералкомісару м. Києва, Відділ II а, для Бенцінга.

Про спеціальну домовленість щодо поштових перевезень до 5 кг (автобусом або машиною) між рейхскомісаром у м. Рівному і генерал-

комісарами, через що не повинно бути проблем з відправкою технічних словників.

Підпис нерозбірливо.

Прим.: на документі рукою Бенцінга 19.05.1942 р. олівцем позначено, що книги вже декілька днів як відправлені до м. Рівного.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 457. Ориг., нім.

09.05.1942, м. Київ.

Штадткомісар м. Києва. Відділ III (Господарство) – генералкомісару [м. Києва], для Бенцінга.

Повідомлення про платний вхід до музеїв. У зв'язку з цим Зоологічному музею необхідно від 15.05.1942 р. одержувати плату за вхід у розмірі 0,20 рейхсмарки. Інститути повинні фінансуватися самостійно.

Підпис: за дорученням (нерозбірливо, олівцем).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 172. Копія, нім.

11.05.1942, м. Кіровоград.

Штадткомісар м. Кіровограда – рейхскомісару України, Головний відділ I/Arch.

У відповідь на лист рейхскомісара України про взяття під охорону українських книгосховищ повідомляється, що поки даних немає.

Підпис: в. о. штадткомісара (нерозбірливо).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 95. Ориг., нім.

13.05–24.08.1942, міста Київ, Лейпциг.

ЦБРУ; Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца.

Листування з приводу замовлення літератури Видавництва АН, квитанції на надіслану літературу, списки книжок, замовлених фірмою та ЦБРУ (словники німецько-українські, книжки з історії, права тощо), повідомлення про надсилання книжок, уточнення книгообмінних зв'язків тощо.

Підписи: Бенцінг, Гаррасовіц.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 134–149 зв., 8 док. Ориг., копії, нім.

14.05.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ I/Вue – генералкомісару м. Києва, для Бенцінга.

Повідомлення про те, що відповідно до наказу рейхскомісара для вилучення книг в українських бібліотеках потрібен письмовий дозвіл

ландесгауптмана. У разі відсутності такого дозволу книги видавати заборонено.

Підпис: за дорученням, Штрюзе.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 458–458 зв. Ориг., нім.

15.05.1942, м. Берлін.

РОСО. Рейхсканцелярія Розенберга, Центр обліку та збереження культурних цінностей, Утікаль – рейхскомісару України, Головний відділ II, м. Рівне.

Телеграма про прибуття дослідницької групи для перегляду книжкових фондів бібліотек та матеріалів наукових установ.

Повідомляється про те, що у другій половині травня до м. Києва прибуде дослідницька група військових науковців за дорученням Верховного командування вермахту для перегляду у бібліотеках і наукових установах м. Києва наявних матеріалів радянського, американського та англійського походження для подальшого надсилання їх до рейху. До складу групи входять: д-р Еріх Піч, дипломований інженер Герберт Білефельд, д-р Еріх Франке, д-р Ростислав Гагарін, д-р Артур Гірш, д-р Вальтер Маас, дипломований гірничий інженер Вольфганг Мюллер, дипломований інженер Фердинанд Вальке.

Прим.: на документі є приписка – “Про це не може бути мови! 16.05.[1942]. Даргель.” 17.05.1942 р. д-р Бенцінг (Відділ II і 2 у м. Києві) одержав вказівку д-ра Янтке не видавати ніяких матеріалів.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 299–300 (копії), арк. 301–301 зв. (бланк). Телеграфний бланк, ориг., копії, нім.

15.05.1942, м. Горохів.

Гебітскомісар м. Горохова. Головний відділ II і – рейхскомісару України, м. Рівне.

У відповідь на лист рейхскомісара України про взяття під охорону українських книгосховищ повідомляє, що даних щодо бібліотек м. Горохова, взятих під охорону, немає.

Підпис: гебітскомісар штандартенфюрер СА (нерозбірливо).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 96. Ориг., нім.

19.05.1942, м. Кенігсберг.

Господарчий інститут східних держав. Шмукер – уповноваженому наукових бібліотек м. Києва Бенцінгу, Генералкомісаріат м. Києва, Відділ II а.

Підтвердження про отримання 9 українських технічних словників.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 285–285 зв. Ориг., нім.

20.05.1942, м. Берлін.

[ОРР. Управління штабу].

Актовий запис про Центральну картотеку [обліку конфіскованих культурних цінностей].

Центральна картотека [обліку конфіскованих культурних цінностей] призначена для централізованого обліку всіх конфіскованих у східних областях культурних цінностей, а також для виконання довідок зацікавлених служб. Вона охоплює такі картотеки: 1) населених пунктів, 2) предметну, 3) служб та осіб, які брали участь у обліку та збереженні культурних цінностей, 4) культурних цінностей з окупованих східних областей, які знаходяться у рейху.

Основна картотека – № 1. Вона ведеться дуже деталізовано і складається з двох картотек: для регіонів військових дій (у ній картки розставляються в алфавітному порядку за місцем діяльності головних та робочих груп) та для регіонів цивільного управління (у ній кожна картка ставиться за номером, що одночасно є основою для предметної картотеки). Перші п'ять цифр визначають місце, де знаходяться культурні цінності, при цьому перша цифра означає Рейхс-комісаріат, друга – Генералкомісаріат, а наступні три – місцевість. Далі іде коса лінія, дві наступні цифри визначають предметну рубрику.

На лицьовому боці картки картотеки служб, які конфіскували матеріали, вказуються адреса і керівник служби, запис про походження матеріалу, місце зберігання у рейху, повідомлення або дозвіл центральних служб. В Україні за центральну картотеку відповідає фройляйн Круліг, у Берліні – фройляйн Куріг.

Підпис: Ломмач (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 147, арк. 426–428. Копія, нім.

22.05.1942, м. Берлін.⁴¹

Управління ОРР. Відділ використання, д-р Бретгауер.

Актовий запис про те, що до м. Берліна через посередництво Міністерства пропаганди (п. Кнац) прибув вагон з матеріалами для виставки "Київська лавра" ("Антирелігійний музей"), а також матеріали про Т.Г. Шевченка. Останні були передані Розенфельдеру для опрацювання у Головній службі зондерштабу світоглядної інформації. Матеріали будуть передані також через абонемент для виставки у м. Софії.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 219, арк. 304–304 зв. Копія, нім.

28.05.1942, [м. Київ].

[БАН].

Звіт [відділу комплектування] стосовно концентрації фондів за травень 1942 р.

Зазначається, що від 01.05.1942 р. до 27.05.1942 р. шляхом концентрації надійшло 38557 прим. видань.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 24. Рукоп., рос.; нім.

28.05.1942, [м. Київ].

[БАН].

Звіт про роботу на складі колишнього Видавництва АН від 01.05.1942 р. до 27.05.1942 р.

Зазначається, що упорядковано та описано 39349 видань^{*1}, відібрано на поповнення бібліотеки – 4670, звірено з каталогом – 1085.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 25. Ориг., рос.; нім.

30.05.1942, м. Рівне.

Службова інструкція щодо касових операцій інститутів та інших установ, які мають власну звітність у Рейхскомісаріаті України.

Підпис: за рейхскомісара, фон Ведельштедт.

Додаток (арк. 470–477): 7 зразків бланків для ведення касових операцій.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 467–467 зв., 468–468 зв., 469 (інструкції), 470–477 (бланки). Друк., нім.

[Кінець травня 1942 р.], [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт Київської публічної бібліотеки за травень 1942 р.

Про перелік фондів основного книгосховища, роботу з топографічним каталогом (переглянуто та упорядковано 48 тис. карток топографічного каталогу) звірено книжок основного книгосховища (40 тис. кн. од.), систематизацію карток тощо. План відділу комплектування не виконаний у зв'язку з тим, що заввідділом Масленков більшу частину місяця працював за завданнями ОРР.

Зі Школи пропагандистів (вул. Хрещатик, 5) вивезено 5730 кн. од.

^{*1} Залишені накладі академічних видань згодом використовувалися для книгообміну.

Додається список перевезених безгосподарних бібліотек. Загалом у травні завезено 8768 кн. од.

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 23-24. Копія, укр.

01.06.1942, м. Київ.

ГРГУ.

Щомісячні відомості про склад, переміщення та зміни персоналу ГРГУ за станом на 01.06.1942 р.

Про персональний склад ГРГУ (наводяться прізвища співробітників-німців).

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 87, арк. 81-84. Ориг., копії, рукоп., нім.

03.06.1942, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей. Відділ II 1 d – рейхс-комісару України, м. Рівне.

Супровідний лист про надсилання копії листа рейхсміністра і шефа рейхсканцелярії до рейхсміністрів від 17.05.1942 р. стосовно необхідності проведення заходів щодо захисту бібліотек, музеїв та архівів від бомбардувань. Наголошується на наказі фюрера про обов'язок гауляйтерів турбуватися про захист культурних цінностей у їхніх округах.

Підпис: за дорученням, Рунте.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 415-416. Копії, нім.

03.06.1942, м. Херсон.

ГРГУ.

Звіт про діяльність штабу ГРГУ від 01.05 до 31.05.1942 р.

Подано особовий склад та зміни в ньому на 31.05.1942 р.; висвітлюється оперативна робота за даними робочих груп, готовність транспорту для перевезень, діяльність зондерштабів тощо.

Підпис: керівник ГРГУ гауптштелленляйтер Сколауде.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 34-37. Копія, нім.

04.06.1942, м. Київ.

ОРР.

Актовий запис про обговорення питання стосовно опрацювання книжок у м. Києві між д-ром Неєм, Цольфелем та Шюллером.

Основні домовленості:

1. Центром каталогізації та прийому книжок є м. Київ. Інші робочі групи чекають з каталогізацією доти, доки у м. Києві не буде закаталогізований основний фонд. До того часу в інших робочих групах проводяться лише попереднє сортування і заходи по збереженню літератури. Для оперативного інформування м. Києва необхідно якнайшвидше створити картотеку оперативних пунктів ОРР.

2. Попереднє сортування. Д-р Ней вже здійснює сортування літератури, яка надійшла від різних оперативних пунктів [ОРР] вона знаходиться на перших поверхах Міської бібліотеки і розподілена за такими групами: а) для Центральної бібліотеки і Вищої школи; б) для передачі до Цивільного управління; в) макулатура.

Після закінчення зазначеної роботи д-р Ней почне опрацьовувати фонди Міської бібліотеки. На Подолі під керівництвом Кабена на 1-му поверсі сортуються фонди за мовною ознакою: російські, польські, західноєвропейські, німецькі взагалі, німецькі юдаїкою, гебраїка. Попереднє сортування почне здійснюватися від червня.

3. Каталогізація почнеться 1 липня [1942 р.] Основою її має стати алфавітний каталог. Проводиться звірка на дублетність з примірником ризької картотеки, яка до 1 липня буде передана до м. Києва (ця картотека вміщує бл. 18 тис. назв книжок з перекладами).

Дублети передаються до дублетного відділу. Якщо є понад 10 дублетів, то вони здаються до макулатури (за винятком особливо важливих видань).

У разі, коли книжка надходить уперше, наводиться переклад її назви на картці олівцем. Після перекладу подається транскрипція російської назви і поточний номер. Нумерація починається від 30001 (після номерації ризької картотеки).

Після перекладу книжка разом з карткою передається до машинописного бюро, де вона друкується мінімум у 3-х примірниках.

Картка-оригінал разом з книжкою надсилається до Головної бібліотеки^{*1}. Надруковані картки передаються: по одній – до топографічного та предметного каталогів; дві – до алфавітних каталогів.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 250–251. Ориг., нім.

04.06.1942, м. Берлін.

Східний господарський штаб. Відділ науки.

Актовий запис про взаємодію ОРР з Східним господарським шта-

^{*1} Східна бібліотека Розенберга у Берліні.

бом. Присутні: з боку ОРР – д-р Цайс і д-р Бретгауер; з боку Східного штабу – шеф відділу військового управління проф. фон цур Мюлен.

Підписи: штабсфюрер Утікаль та фон цур Мюлен (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 58 арк. 292; спр. 150, арк. 17–18. Копія, друк. відб., нім.

05.06.1942, м. Київ.

Генералкомісаріат м. Києва, Відділ II і, уповноважений наукових бібліотек м. Києва д-р Бенцінг – рейхскомісару України, Відділ I/Arch., д-ру Штрюзе, м. Рівне.

Запит про необхідність вирішення подальшої долі 8-ми тек з літературою, знайдених у приміщенні по вул. Кірова, 23.

Повідомляється, що консулом Йонасом відібрано для відправки 8 ящиків книг з колишнього приміщення по вул. Кірова, 23, знайдених у листопаді і грудні минулого року д-ром Торгесом і д-ром фон Франке.

При відкритті ящиків з'ясувалося, що в них знаходяться енциклопедії (у багатьох примірниках) і численні видання, яких у м. Києві немає. Задає питання, чи надсилати ці видання до м. Рівного і що робити з енциклопедіями та іншими виданнями¹.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 465; спр. 4, арк. 56 (чернетка з рукоп. правками). Чернетка, копія, нім.

05.06.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Робоча група “Київ”.

Місячний звіт за травень 1942 р.

До Центральної бібліотеки Кірова було перевезено Історичну бібліотеку з лаври (всього 150 тис. томів).

У Володимирському соборі посортовано та закаталогізовано 22 тис. журналів. У цьому соборі, а також у “Естраді” продовжуються роботи з упорядкування фондів.

У Міській бібліотеці вже перекладена половина назв картотеки спецфонду “троцькістська бібліотека”.

Облік безгосподарних фондів ще не закінчено через те, що його пізно було розпочато (повинен був проводитися ще минулого року).

Зі штадткомісаром м. Києва існує домовленість [від 03.06.1942 р.] щодо діяльності в районних, дитячих, клубних та безгосподарних бібліотеках.

Підпис: Цольфель.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 128. Копія, нім.

¹ Є відповідь на цей лист від 11.06 та 13.06.1942 р.

06.06.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України Кох. Відділ II і.

Постанова про організацію Центральної бібліотеки рейхскомісара України і призначення Й. Бенцінга її керівником.

У Постанові рейхскомісара України Коха зазначено: “Після того, як Ради у багатьох містах України евакуювали або знищили значну кількість наукових фондів, а німецькі установи вивезли значну кількість літератури до рейху, наказую:

1. Утворити Центральну бібліотеку рейхскомісара, яка буде безпосередньо підпорядкована мені з місцем розташування у м. Києві.

2. Основою мають стати книжкові фонди колишньої Академії наук і колишнього університету, включаючи їхні філії. Допускається можливість приєднання інших бібліотек.

3. Для збереження основних фондів нової бібліотеки надалі будуть видаватися тільки дублети.

4. Керівником бібліотеки призначається д-р Й. Бенцінг”.

Підпис Коха завірено урядовим інспектором, нерозбірливо.

Прим.: на постанові зазначені німецькі установи, яким необхідно надіслати копії.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 459–461; спр. 4, арк. 57–57зв., 58. На арк. 461 – завірена копія. Копії, нім.

06.06.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Керівник штабу Утікаль – ГРГО, м. Рига.

Про надзвичайні повноваження ОРР при обліку культурних цінностей та про завдання Оперативного штабу стосовно цивільного управління на Сході, в тому числі щодо культурних цінностей.

Прим.: завірено Міхенфельдером.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 150, арк. 15–16. Копія, нім.

08.06.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Керівник штабу Утікаль – ОРР, відділенню у м. Дніпропетровську.

Про завдання штабу ОРР на Сході в галузі цивільного управління.

Про передачу наказу рейхсміністра окупованих східних областей від 07.04.1942 р., в якому ОРР надаються широкі повноваження відносно обліку культурних цінностей, та наказу від 27.04.1942 р. про утворення Центру обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях.

Власноручного підпису немає.

Прим.: з печаткою, завірено Міхенфельдером.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 59, арк. 41–41 зв. Копія, нім.

08.06.1942, м. Рівне.

[РКУ]. Відділ II і.

Актовий запис про основні підсумки засідання ОРР та РКУ від 05.06.1942 р. у м. Житомирі з обговорення основних завдань Центру обліку та збереження культурних цінностей, створеного 27 квітня 1942 р. у Берліні при Головному відділі I Рейхсміністерства окупованих східних областей з двома відділеннями при рейхскомісаріатах [Остланду та України].

Присутні: від ОРР – керівник Східного відділу Управління ОРР д-р Вілль; заступник керівника ГРГУ Рудольф; від РКУ – оберрегірунгсрат д-р Габіг; штудієнрат Прідік (Відділ II і).

Ухвалено, що основною метою Центру обліку та збереження культурних цінностей є не вивезення цінностей до Німеччини, а контроль і збереження їх в Україні. При Центрі створена рада, що складається з представників різних відомств: Міністерства пропаганди, Міністерства закордонних справ, Східного інституту, Служби СД тощо. Центром має бути складена картотека у 3-х прим. на вилучені культурні цінності, яка буде знаходитися у м. Берліні, і у двох рейхскомісаріатах (в Україні, а саме – в м. Києві). Д-р Вілль запропонував кандидатуру д-ра Вінтера для упорядкування архівної справи в Україні і наголосив, що спецфонди забороненої літератури будуть створені лише в містах Києві та Рівному.

Підпис нерозбірливо.

Додаток: проект запрошення д-ра Вінтера для упорядкування архівної справи в РКУ як представника ОРР (арк. 444).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 443–443 зв., 444. Копії, нім.

09.06.1942, м. Берлін.

[ОРР]. Для Головної служби світоглядної інформації.

Запис телефонної розмови Франка з д-ром Бретгауером від 09.06.1942 р. відносно церковних книжок.

Робоча група “Західна Україна” повідомляє, що всі київські церковні книги вивезені Радами. У робочій групі “Східна Україна” рейхсміністр доручив справу віднайдення зазначених книг зондеркоманді д-ра Штумпа. За повідомленнями робочої групи “Південна Україна”: у Херсоні врятовано 415 церковних книг; в архіві Одеського загсу

вилучено значну кількість церковних книг німецьких общин, незначна частина яких вже вивезена зондеркомандою Карассека^{*1}.

Підпис: д-р Бретгауер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 215, арк. 62. Копія, нім.

09.06.1942, м. Київ

[ОРР].

Актовий запис обговорення д-ром Неєм, Цольфелем та Розенфельдером питання про опрацювання бібліотеки "Союзу безбожників" і Музею "безбожників" у [Києво-Печерській] лаврі.

Згадані установи знаходяться у нормальному стані, їхні фонди закаталогізовані, відібрані тільки дублети та твори Леніна. Списки видань цих установ будуть надіслані до зондерштабу світоглядної інформації одночасно з наявними примірниками журналів "Безбожник" та "Антирелигіозник".

Підпис: керівник зондерштабу світоглядної інформації Карл Розенфельдер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 238. Ориг., нім.

11.06.1942, м. Рівне.

[РКУ]. Головний відділ I, Відділ I Вие, Штрюзе – РКУ, Відділ II і.

Повідомлення про рішення ландесгауптмана про те, що з фондів київських бібліотек, які містяться по вул. Кірова, 23, можуть видаватися тільки дублети. Книги в одному примірнику залишаються у м. Києві.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 59. Копія, нім.

11.06.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Головний відділ I/Вие, Штрюзе – Генералкомісаріату Києва, Відділ II і, Бенцінгу.

Приватна відповідь на лист від 05.06.1942 р. щодо подальшої долі 8-ми тек з літературою, знайдених у приміщенні по вул. Кірова, 23.

Зазначається, що книги, особисто відзначені Бенцінгом, та ті, яких у м. Києві немає, треба залишити. Відносно енциклопедій, то потрібно віддавати лише дублетні примірники. Офіційне рішення щодо цього надійде найближчим часом від Відділу II і РКУ^{*2}.

Одночасно надсилається копія постанови рейхскомісара про за-

^{*1} Міністерство закордонних справ.

^{*2} Офіційне повідомлення від 13.06.1942 р.

снування у Києві Центральної бібліотеки, передбачається, що з новоствореної бібліотеки будуть видаватися лише дублети.

Підпис: за дорученням, Штрюзе.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 462. Ориг., нім.

12.06.1942, [м. Берлін].

[ОРР].

Схема розподілу документації та кореспонденції з установами рейху та німецькими установами на всіх окупованих територіях.

Зокрема, по ГРГУ: 4/1 – Головна робоча група України: а) загальна, б) організаційна, в) планування – оперативна робота, г) використання, д) зондерштаби; 4/2 – робоча група “Київ”; 4/3 – робоча група “Дніпропетровськ”; 4/4 – робоча група “Херсон”; 4/5 – робоча група “Крим”, Сімферополь.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 3 а, арк. 15–23. Фотокопії, нім.

12.06.1942, [м. Київ].

ЦБРУ.

Звіт бібліотеки за травень 1942 р.

Основним джерелом надходження бібліотеки була концентрація безгосподарної літератури (38557 прим.). Особливо наголошується на діяльності університетського відділу бібліотеки (колишньої бібліотеки Київського державного університету): у довідковому відділі читального залу (вул. Короленка, 58) налічується 884 прим. довідкових видань; література, яка надійшла шляхом концентрації, розміщена у так званому філологічному приміщенні університетського відділу, а саме: на 1-му поверсі – загальнонаукова література; на 2-му – природознавчі і технічні науки, медицина, сільськогосподарська література; на 3-му – література з суспільних і гуманітарних наук; на 4-му – журнали, резервний фонд видань АН, дитяча література, радянська політична література.

Підпис: К. Дзюбенко (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 26–26 зв. Копія, нім.

12.06–15.06.1942, м. Київ.

Технічна служба “ЕРМА”; ГК м. Києва.

Листування стосовно пошкодження опалення в ЦБРУ та колишньому Музеї Леніна.

1. 12.06.1942.

Технічна служба "ЕРМА" – Генералкомісаріату Києва, Відділ IV d.
Про перевірку системи опалення у Академічній бібліотеці (вул. Володимирська, 58 а) та колишньому Музеї Леніна (вул. Володимирська, 57).

Б. п. Копія, нім., арк. 197.

2. 15.06.1942.

Генералкомісар, Відділ IV d – Й. Бенцінгу.

Висновки Технічної служби (арк. 197) від 12.06.1942 р. і повідомлення, що пошкодження системи опалення у найближчий час будуть ліквідовані.

Підпис: урядовий інспектор по будівництву Гюппе. Ориг., нім., арк. 197 зв.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 197–197 зв. Ориг., копія, нім.

13.06.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II і, фон Ведельштедт – керівнику Центральної бібліотеки рейхскомісара України Бенцінгу (через генералкомісара м. Києва, Відділ II і).

Відповідь на запит від 05.06.1942 р. щодо вилучених консулом Йонасом книг з приміщення по вул. Кірова, 23.

Повідомляється, що з фондів бібліотек видаються тільки дублети. Книги, які є лише в одному примірнику, повинні знаходитись у бібліотеці.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 464, 486 зв.; спр. 4, арк. 60. Копії, нім.

16.06.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ I Н /VIII 5 – РКУ, Відділ II і.

У зв'язку зі створенням Центральної бібліотеки рейхскомісара України, яка має власну касу і господарчий план, передаються інструкції для касових операцій і 2 зразки господарчого плану.

Підпис: за дорученням, Шайберт, завірено.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 61. Ориг., нім.

17.06.1942, м. Рівне.

[РКУ]. Відділ I/Вие, Штрюзе – [РКУ], ландесгауптману.

Повідомлення про вилучення книг з київських бібліотек консулом Йонасом, який намагався вивезти їх до м. Рівного, мотивуючи це необхідністю проведення важливих досліджень для здійснення воєнних дій.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 62. Копія, нім.

18.06.1942, м. Київ.

[ОРР]. Керівник зондерштабу світоглядної інформації Розенфельдер.

Завдання для фрау фон Клот, референта Головної служби світоглядної інформації в галузі ортодоксальних [православних] церковних питань, на час її перебування в робочій групі "Західна Україна" ОРР.

Доручено здійснення перегляду бібліотеки у Володимирському соборі. Книжки будуть занесені на картки і посортовані, найнеобхідніші для роботи видання будуть вилучені (15–18 тис. томів теологічних та релігійно-наукових видань). Після закінчення робіт керівником зондерштабу світоглядної інформації буде прийняте рішення, які саме книжки передавати до м. Берліна. Крім того, міститься інформація про перегляд і занесення на картки фондів бібліотеки "Союзу безбожників", що здійснюється у бібліотеці Кірова, та про планомірний облік зруйнованих, зачинених і відкритих церков у м. Києві тощо.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 237–237 зв. Ориг., нім.

18.06.1942, м. Рівне.

[РКУ]. Відділ II і.

Звіт проф. фон Грюнберга з Інституту краєзнавства та господарчих досліджень про службове відрядження до м. Києва.

Зазначається, що від огляду ЦБРУ залишилося позитивне враження, діяльність керівника бібліотеки заслуговує схвалення. Генералкомісар Магунія та керівник Головного відділу Генералкомісаріату фон Бюнау дають згоду, щоб Бенцінг був одночасно і керівником Відділу II і Генералкомісаріату м. Києва.

Підпис: фон Грюнберг (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 445–446. Копія, нім.

18.06.1942, м. Київ.

Бібліотека Інституту металотехніки*¹.

Доповідна записка завбібліотекою Л. Г. Папірового до уповноваженого наукових бібліотек м. Києва про стан бібліотеки і склад її фондів.

Бібліотека налічує понад 500 тис. видань, проте у ній працює лише один співробітник. Для виконання необхідних робіт потрібно ще 3–4 особи.

*¹ Кол. Київський політехнічний інститут.

Додаток: перелік спеціальностей, які вивчаються в Інституті металотехніки (за факультетами) (арк. 30–30 зв.).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 29–29 зв., 30–30 зв. Копія, рос.

19.06.1942–24.03.1943, міста Рівне, Київ.

Генералкомісаріат м. Києва; рейхскомісар України.

Листування з приводу підготовки Одарченком матеріалів для “Сільського календаря”.

1. 19.06.1942.

Генералкомісаріат м. Києва. Відділ II і – рейхскомісару України, Відділ III b (Преса і пропаганда).

Про підготовку матеріалів для “Сільського календаря” (Bauernkalender) Одарченком, роботу над яким він планує завершити до 05.07.1942 р. і сподівається отримати за це 100–500 рейхсмарок. Геппенер має контролювати випуск календаря і надіслати гроші, коли робота над ним буде завершена.

Підпис: за уповноваженого наукових бібліотек м. Києва, д-р Грімм. Копія, нім., арк. 463.

2. 14.07.1942.

ЦБРУ – рейхскомісару України, Відділ III b (Преса і пропаганда), д-ру Байльке.

Повідомлення про надсилання додаткових і виправлених матеріалів для “Bauernkalender”.

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Бенцінг (надруковано). Копія, нім., арк. 484.

3. 01.10.1942.

ЦБРУ – рейхскомісару України, Відділ III b (Преса і пропаганда).

Стосовно того, коли Одарченко зможе одержати гонорар за підготовку матеріалів для “Сільського календаря” (“Bauernkalender”).

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Бенцінг (надруковано). Копія, нім., арк. 499.

4. 12.10.1942.

Рейхскомісар України. Відділ III E – генералкомісару м. Києва, Центральна бібліотека, для Й. Бенцінга.

Повідомлення про те, що гонорар Одарченку буде виплачений наприкінці жовтня або на початку листопада.

Підпис нерозбірливо (за дорученням). Ориг., з правками олівцем, арк. 500.

5. 01.02.1943.

Генералкомісар генерального округу м. Києва. Відділ II і – рейхс-комісару України, Відділ III Е.

Нагадування про гонорар для Одарченка.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім., арк. 513.

6. 24.03.1943.

Сільськогосподарське видавництво України (вул. Бульварно-Кудрявська, 24) – КБК, д-ру Бенцінгу.

Про гонорар Одарченку у розмірі 2500 крб.

Підпис: Кран. Ориг., нім., арк. 208.

ЩДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 208, 463, 484, 499–500, 513. Ориг., копії, нім.

25.06–22.07.1942, міста Рівне, Київ.

РКУ. Юридична служба, адвокат Медлер – ЦБРУ.

Листування про видачу на абонемент російського перекладу видання “Гражданское уложение Германской империи” з метою зробити копію цієї книги для Міністерства східних окупованих областей, Берлін; повідомлення про надсилання та подяка за видання.

Підписи: Медлер, Бенцінг.

ЩДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 363–365. Ориг., копії, нім.

26.06.1942, м. Берлін.

[ОРР. Управління штабу], Східний відділ, д-р Цайс – ГРГО, м. Рига.

Щодо співробітництва ОРР зі Східним господарським штабом, Відділ “Наука”, та розподілу сфер діяльності при конфіскації культурних цінностей, головне, у районі військових операцій:

1. Східний господарський штаб має повноваження брати під контроль наукові установи технічного, природничого та господарського профілю, які мають значення для військових цілей.

2. Конфісковані матеріали та оглянуті установи залишаються на місці, якщо немає загрози пошкодження або негайної військової потреби.

3. Про всі конфісковані матеріали має бути повідомленим Центр обліку та збереження культурних цінностей.

4. ОРР повинен інформувати Східний господарський штаб про всі технічні, природничі та господарські установи, які знаходяться в районах військових операцій.

5. Усі складні питання вирішуються через Управління штабу.

ЩДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 150, арк. 12–14. Копія, нім.

26.06.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II і – керівнику ЦБРУ, бібліотечному раднику д-ру Й. Бенцінгу, м. Київ.

Повідомлення про те, що Центральна бібліотека має окремо свою власну касу і господарчий план, дотації – з бюджету рейхскомісара. Надсилає інструкцію для проведення касових операцій і зразок для підготовки господарчого плану. До остаточного затвердження господарчого плану прохання повідомити про потребу у грошах.

Підпис: за дорученням, Габіг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 63–64, 2 копії; спр. 16, арк. 466 (ориг.). Ориг., копії, нім.

26.06.1942, м. Рівне.

[Рейхскомісар України]. Відділ II і – [РКУ], Відділ I O, відповідальному за організаційні справи.

Про передачу витягу з наказу від 18.06.1942 р. про створення у м. Києві Інституту краєзнавства та господарчих досліджень і Центральної бібліотеки рейхскомісара України.

Підпис: Габіг (надруковано).

Додаток на арк. 68: розпорядження рейхскомісара України до керівництва редакції “Zentralblatt des Reichskommissars für die Ukraine” про передачу для друкування копій наказу про створення у м. Києві Інституту краєзнавства та господарчих досліджень і Центральної бібліотеки рейхскомісара України.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 65, 68. Копії, нім.

27.06.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II і – [РКУ], Відділ I P ь.

Повідомлення про намір призначити д-ра Бенцінга керівником відділу II і Генералкомісаріату м. Києва з одночасним виконанням ним обов'язків керівника Центральної бібліотеки рейхскомісара України.

Є згода генералкомісара Магунія і керівника Головного відділу II ландрата фон Бюнау.

Підпис: за дорученням, Габіг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 66. Копія, нім.

28.06.1942, м. Київ.

[ГРГУ].

Звіт про попередній огляд юдаїки та гебраїки у м. Києві.

27.06.1942 р. були оглянуті 2 зібрання фондів юдаїки та гебраїки.

1. На Подолі^{*1} є приблизно 50 тис. закаталогізованих і поставлених на полиці томів юдаїки та гебраїки. Це, передусім, німецькомовна юдаїка з єврейського питання. Вибіркова перевірка карткового каталогу засвідчила, що це цінні матеріали. Необхідно 250 ящиків для їхньої відправки. Приблизно 25 тис. томів гебраїки безладно складені в 2-х великих стосах. Необхідні працівники із знанням мов. Серед розділів: загальна єврейська література XV–XX ст.: Біблії, коментарі до Біблій, Мішна та коментарі, талмуди, Тори, молитовники, журнали, рукописи тощо.

Після упорядкування фонди слід знову переглянути. Очевидно, 8–10 тис. томів будуть надіслані до Франкфурта-на-Майні, решту – здано в макулатуру. Для відправки потрібно 60 ящиків. Через гестапо в м. Берліні для роботи з юдаїкою та гебраїкою були затребувані єврейські співробітники.

2. У колишній “Центральній єврейській бібліотеці” на “Естраді”, крім незначної кількості юдаїки, є бл. 30 тис. гебраїки, з якої приблизно 100 книжок написані давньоєврейською мовою, решта – єврейська радянська література, головне, з видавництва м. Києва, яка охоплює 45 % усієї єврейської радянської книжкової продукції, а також цінне зібрання єврейських газетних зшитків за багато років. Після вилучення незначної кількості дублетів ця література може бути відправлена. Загалом у м. Києві для відправки до м. Франкфурта налічується приблизно 90 тис. томів юдаїки та гебраїки (2/3 гебраїки). Це найцінніша колекція з єврейських фондів, оглянутих до цього часу на Сході.

Підпис: д-р Поль^{*2}.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 50 а, арк. 10–13 зв. Ориг., копія, нім.

29.06.1942, м. Київ.

ГРГУ. Робоча група “Західна Україна”, Цольфель.

Актовий запис про необхідність одержати дозвіл рейхскомісара на вивезення таких бібліотек з каталогами:

1. Повністю бібліотеку з Центральної єврейської бібліотеки, у приміщенні “Естрада-варьете”.

2. Повністю зібрання юдаїки та гебраїки на Подолі, в приміщенні колишньої КДА (включаючи ще неупорядковані фонди).

3. Підручну бібліотеку Єврейської консерваторії у Єврейському шкільному видавництві.

^{*1} Фонди належали БАН УРСР.

^{*2} Д-р Поль – співробітник Інституту вивчення єврейського питання.

4. Об'єднану Бібліотеку "Союзу войовничих безбожників" та його музею.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 212. Ориг., нім.

30.06.1942, [м. Рівне].

Витяг із записів д-ра Янтке про відрядження [до м. Києва] від 22.06.1942 р.

Про доцільність призначення д-ра Бенцінга на керівництво Відділом II і Генералкомісаріату м. Києва з одночасним покладенням на нього обов'язків керівника Центрального книгосховища рейхскомісара України для збереження найбільш цінної літератури країни.

ЦДАВО, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 67. Копія, нім.

30.06.1942, [м. Рівне].

Витяг із записів доцента д-ра Янтке з РКУ від 30.06.1942 р. про службове відрядження [до м. Києва] 22.06.1942 р.

Рекомендовано Бенцінгу для збереження фонду наукової літератури країни просити рейхскомісара України взяти під охорону бібліотеки і запропонувати рейхскомісарові особисто їх відвідати.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 447. Копія, нім.

[Червень 1942 р.], [м. Київ].

КМУ. Відділ культури та освіти, керівник Відділу Солодовник, інспектор бібліотек Полулях – штадткомісару, Відділ II а.

Прохання про дозвіл на відкриття [дитячої] бібліотеки по вул. Володимирській, 46.

Бібліотека має відповідне приміщення і значний книжковий фонд (97 тис. власних книг та 46 тис. – привезених з безгосподарних бібліотек). Після сортування фондів і набуття додаткових безгосподарних фондів бібліотека буде мати прибіл. 25 тис. книг. Від 1 липня можливо було б розпочати обслуговування читачів як через абонемент, так і в читальному залі. Для цього потрібний штат із 16 осіб, необхідно також передплатити газети "Нове українське слово", "Последние новости" тощо.

Підписи надруковано.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 183, арк. 40–41 зв., 2 копії, укр.

[Червень 1942 р.], м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II і 2.

Матеріали, підготовлені для видання в інформаційному бюлетені

РКУ “Zentralblatt des Reichskommissars für die Ukraine”: проект наказу рейхскомісара України від червня 1942 р. щодо забезпечення виконання наказу фюрера від 01.03.1941 р. про підтримку діяльності ОРР відносно конфіскації політичних та світоглядних матеріалів та про їхню відправку до рейху, яка має здійснюватися за домовленістю з державними установами цивільного управління.

1. Про заборону створення місцевих бібліотек з більшовицькими матеріалами. У м. Києві існує ЦБРУ, в якій зібрані такі видання. ОРР ці видання поповнює.

2. Для запобігання у майбутньому конфіскації культурних цінностей іншими службами при Головному відділі II РКУ утворено Спеціальний відділ обліку та збереження культурних цінностей, керівництво якого підпорядковується керівнику ГРГУ.

3. Облік, збереження та вивезення культурних цінностей України службами, які не підпорядковані Рейхскомісаріату України, дозволяється лише за згодою згаданого Спеціального відділу.

4. Завданням Спеціального відділу є також встановлення пунктів, куди вже були вивезені цінності.

5. Ставиться питання про їхнє повернення. Адреса Спеціального відділу: “Рейхскомісар України. Відділ II і 2”.

2 копії проекту (арк. 310–311, 314–315).

Додаток: наказ Гітлера від 01.03.1942 р. (арк. 312, 313, 316). Копії.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 310–316; ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 49 (копія наказу Гітлера). Копії, нім.

[Середина червня 1942 р.], [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт Київської міської публічної бібліотеки за період від 11 жовтня 1941 р. до 10 червня 1942 р.

Подається загальна характеристика бібліотеки: існує 75 років, за змістом фондів є універсальною і налічує 440 тис. кн. од.

За останні шість місяців при підготовці до відкриття було проведено упорядкування фондів, облік книжкового фонду (271660 кн. од.), переоблік іншомовного фонду із звіркою топографічного каталогу (19307 кн. од.), переоблік основного книгосховища (82 тис. кн. од.); обстежено понад 400 будинків відносно наявності безгосподарних фондів, зокрема, виявлено 79 бібліотек, вивезено 40 тис. книжок з різних галузей знань, переважно технічних. Доукомплектовано 167 тис. кн. од. (включаючи Школу пропагандистів – 129 тис. кн. од.), розібрано та

систематизовано 63 тис. книжок з безгосподарних фондів. Від жовтня бібліотека обслуговує представників німецьких установ.

Для ОРР: упорядковані книжки кол. спецфонду (6444 кн. од.), здійснено їхній переоблік; упорядковано топографічний та алфавітний каталоги (6444 карт.), розібрано періодику (17484 кн. од.), підібрано літературу до виставки “Мистецтво Палеха” тощо.

Робота здійснювалася скороченим штатом (23 співробітники, в т. ч. – 15 бібліотечних працівників). На 1 вересня 1942 р. затверджено мінімальний штат кількістю 56 працівників.

Підписи: директор Марківська, секретар Петренко.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 28–28 зв. Копія, укр.

[Кінець червня 1942 р.], [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт Київської міської публічної бібліотеки за червень 1942 р.

Три співробітники працювали з дозволу Відділу культури та освіти за завданням ОРР.

За даними переобліку фондів основного книгосховища підготовлено топографічний каталог – 55 тис. карт., упорядковано на полицях 2112 кн. од., звірено з топографічним каталогом 41 тис. кн. од. тощо.

З безгосподарних фондів вивезено 5198 книжок. Додається список перевезених безгосподарних бібліотек.

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 27–27 зв. Копія, укр.

[Кінець червня 1942 р.], [м. Київ].

[ГРГУ. Відділ обліку], робоча група “Західна Україна”.

Звіт про бібліотечну діяльність за червень 1942 р.

Продовжувалися роботи у Володимирському соборі, бібліотеці у приміщенні “Естради”, а також перегляд фондів у Центральній бібліотеці, який здійснював д-р Ней.

Наприкінці червня розпочалися роботи з перегляду та каталогізації журналів, які знаходяться у Центральній бібліотеці. Було розпочато перевірку антикварних та інших книжкових магазинів на предмет вилучення забороненої політичної та ідеологічної літератури, яку буде продовжено наступного тижня.

Підпис: Цольфель.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 127. Копія, нім.

02.07–10.07.1942, [м. Київ].

Звіти ЦБРУ за червень 1942 р.

1. 02.07.1942.

Звіт відділу каталогізації.

Підпис: О. Бродовська (надруковано). Ориг., нім., рукоп., укр., арк. 27–28.

2. 10.07.1942.

Звіт про роботу з комплектування.

Шляхом концентрації надійшло 25416 од. книг і журналів, 246 од. нот. Упорядковано (поставлено на полиці) літературу з колишніх бібліотек АН. Перенесено з приміщення по б-ру Шевченка, 14 (4-й пов.) до філологічного корпусу університетського відділу літературу з колишнього відділу народів СРСР (200 тис. од.)

Підпис: К. Дзюбенко. Ориг., укр., арк. 31–32.

3. [Початок липня 1942 р.]

Звіт відділу абонементу.

Б. п. Копія, нім., арк. 33.

4. 10. 07.1942.

Звіт про діяльність бібліотеки.

Підпис К. Дзюбенко (надруковано). Копія, нім., арк. 34–34 зв.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 27–28, 31–34 зв. Ориг., копії, рукоп., нім., укр.

03.07.1942, м. Київ.

[ОРР. Робоча група “Західна Україна”], керівник робочої групи “Західна Україна” Рудольф – РКУ, Відділ II і, м. Рівне.

Про передачу конфіскованих бібліотек до Інституту вивчення єврейського питання у м. Франкфурті-на-Майні.

Прохання, відповідно до наказу фюрера, дати дозвіл на вивезення єврейської літератури з Центральної єврейської бібліотеки (т. зв. “Естрада”) – 40 тис. кн. од. і колишньої Духовної академії на Подолі – 50 тис. кн. од. За рішенням д-ра Поля, співробітника Інституту вивчення єврейського питання, видання можуть відправлятися у повному складі, без попередньої каталогізації.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 317. Копія, нім.

03.07.1942, м. Київ.

ГРГУ. Центр обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях, керівник Спеціального відділу Рудольф – рейхскомісару України, м. Рівне.

Клопотання робочої групи “Західна Україна” ОРР щодо дозволу на вивезення закаталогізованої і поставленої на полиці єврейської літератури з колишньої Центральної єврейської бібліотеки (“Естради”) (40 тис. кн. од., головне, видання єврейською мовою радянського періоду і декілька сот книжок гебраїки) і колишньої Духовної академії на Подолі (50 тис. кн. од., передусім німецькомовна література з єврейського питання) до Інституту вивчення єврейського питання у м. Франкфурті-на-Майні.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 318–318 зв. Ориг., нім.

04.07.1942, м. Берлін. Таємно.

Вище командування сухоподільних військ. Уповноважений фюрера з питань воєнної історіографії.

Повідомлення про те, що з метою збереження інтересів німецьких військових до колишніх російських бібліотек будуть послані уповноважені шефа військових бібліотек, зокрема його уповноваженим у РКУ буде оберстлейтенант Фольшвайлер.

Підпис: за дорученням, фон Рюдт (надруковано).

Додаток на арк. 119–120: 1. Інструкція для уповноважених шефа військових бібліотек.

2. Перелік російських військових бібліотек, виявлених в Україні, зокрема, у містах Києві, Літині, Житомирі, Славути, Шепетівці, Старокосянтинові, Ізяславі^{*1}. Арк. 121–122.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 218, арк. 117–118, 119–122. Копії, нім.

05.07.1942, м. Берлін.

Рейхсміністр і шеф рейхсканцелярії Ламмерс – вищим установам і службам, безпосередньо підпорядкованим фюреру.

Документ, що засвідчує право ОРР обстежувати всі бібліотеки, архіви тощо в окупованих східних областях (як у районах військових операцій, так і на території цивільного управління).

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 272; ф. 3676, оп. 1, спр. 58, арк. 415–415 зв. (засвідчена копія). Копії, нім.

06.07.1942 – 26.08.1943, міста Київ, Лейпциг.

[ЦБРУ, КБК].

Листування з Книготорговельним університетським видавництвом та антикваріатом А. Лоренца з приводу книгообміну.

^{*1} У документі – Заславі.

Про обмін списками літератури і німецької періодики, замовлення та надсилання бібліографічних та бібліотечних журналів з м. Лейпцига, зокрема “Zentralblatt für Bibliothekswesen”, “Deutsche Nationalbibliographie”, розрахунки тощо.

Підписи: Вігандт, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 308–328. Ориг., копії, нім.

09.07.1942, м. Берлін.

[ОРР]. Управління штабу, Відділ використання, д-р Бретгауер – Головній службі світоглядної інформації, Розенфельдеру.

Повідомлення про надсилання антирелігійної літератури з м. Києва (згідно з листом з м. Києва від 02.07.1942 р.), де знаходяться матеріали Центральної ради “Союзу воєвничих безбожників” України (6 тек).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 215, арк. 101–101 зв. Копія, нім.

10.07.1942, м. Київ.

ЦБРУ.

План діяльності ЦБРУ по комплектуванню на червень–липень 1942 р.

Заплановано: упорядкувати і поставити на полиці 40 тис. кн. од. літератури, отриманої шляхом концентрації та 10 тис. стародруків у філії № 1; продовжити роботу з обліку та опису 40 тис. кн. од. видань колишнього Видавництва АН тощо.

Підпис: К. Дзюбенко.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 35–36. Ориг., укр.

10.07.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Д-р Томсон – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання про вироблення основних принципів комплектування Східної бібліотеки, зокрема, про обсяги, галузі знань, популярну та наукову літературу, розмежування профілів комплектування Східної бібліотеки та Центральної бібліотеки Вищої школи, у відповідності до листа Рудольфа від 09.07.1942 р.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 71–71 зв. Копія, нім.

11.07.1942, [м. Київ].

КМУ. [Інспектура бібліотек], О.І. Полулях – науковому працівнику Музею-Архіву переходової доби І. І. Коровицькому.

Відповідь на запит щодо церковно-богословських бібліотек.

Зазначається, що бібліотеку КДА було передано до Академії наук, але залишено в старому будинку^{*1}. Каталоги були вивезені до основного приміщення БАН. Місце зберігання стародруків та періодики з фондів КДА є невідомим, а бібліотека КДА нині є складовою фондів БАН. Фонд бібліотеки КДА – бл. 200 тис. од. У тому ж приміщенні на Подолі знаходиться іноземна та єврейська література.

Друга за значенням та обсягом богословська бібліотека Флавіана, що була в лаврі, перевезена до Київської міської публічної бібліотеки^{*2}.

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2., спр. 199, арк. 67–67 зв. Рукоп., нім.

14.07.1942, м. Київ.

[ГРГУ. Робоча група “Західна Україна”] – [д-ру Бретгауеру].

Витяг з щотижневого звіту про діяльність робочої групи “Західна Україна” за 08.06–14.06.1942 р.

Про роботи з перегляду конфіскованої літератури у Центральній бібліотеці по вул. Кірова, 14. Закінчено переклад назв книжок “троцькістської бібліотеки”, у Володимирському соборі здійснюється перегляд журналів. Розпочато обстеження літератури в антикварних магазинах і видавництвах (Цюльфель), продовжується відбір книжок для Вищої школи та бібліотеки РОСО (д-р Ней). На вечорі, присвяченому приїзду оберфюрера Шайдта та д-ра Вілля, було влаштовано виставку кращих творів мистецтва, книжок, плакатів, віднайдених групою.

Підпис нерозбірливо.

ЩДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 259. Копія, нім.

14.07.1942, м. Київ.

ГРГУ. Заст. керівника ГРГУ Рудольф – Управлінню ОРР, Відділ використання, м. Берлін-Шарлоттенбург.

^{*1} Бібліотека КДА була передана до БАН у 1923 р. і залишилася у тому самому будинку училищного корпусу КДА на Подолі. Впродовж 20-х років туди перемістилися інші націоналізовані радянською владою бібліотечні зібрання, зокрема, Видубицького, Михайлівського, Миколаївського монастирів та Києво-Печерської лаври. Бібліотека Софійського собору була передана в 1931 р. Див.: *Дубровіна Л.А., Омищенко О.С.* Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. 1918–1941. – К., 1998. – С. 72–75, 155–156.

^{*2} Бібліотека митрополита Флавіана знаходилася на території Києво-Печерської лаври і формально належала БАН, однак у 1931 р. була передана Музейному містечку. У 1941 р. вона перебувала у складі Історичної бібліотеки, що розміщувалася на території лаври. У 1942 р. перевезена до КМПБ для переміщення до Німеччини.

Повідомлення про надсилання “Малого атласу України”, знайденого у Центральній бібліотеці м. Полтави.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 237. Ориг., нім.

14.07.1942, м. Луцьк.

Генералкомісар Волині і Поділля. Відділ II і, в. о. ландрат Швайгер – гебітскомісарам.

Розпорядження відносно складання до 25 серпня звіту про кількість наявних бібліотек та їхні фонди, вилучення та передачу книжок, засоби конфіскації у зв'язку із взяттям під охорону українських бібліотек (наказ РКУ від 26. 03. 1942 р., Відділ I Arch./Vue).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 321. Друк. відб., нім.

16.07.1942, м. Київ.

РКУ. ЦБРУ, керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – рейхскомісару України, Відділ II і, м. Рівне.

Прохання уточнити, від кого бібліотека буде отримувати грошові дотації (від рейхскомісара або, як раніше, від генералкомісара). Повідомлення про те, що господарчий план бібліотеки від 01.08.1942 р. до 31.03.1943 р. буде надісланий найближчим часом.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 485. Копія, нім.

16.07.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. [Управління штабу].

Зразки оформлення каталожних карток на кожний об'єкт, де конфіскуються культурні цінності у 4-х прим.: два – для Управління штабу, по одному – Головній робочій групі та робочій групі.

Наводяться приклади правильного і неправильного оформлення карток. Зазначаються такі відомості: стан фондів і приміщення, кількість і склад фондів, персонал, найбільш важлива бібліотека Генералкомісаріату тощо.

Підпис: Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 59, арк. 47–47 зв. Копія, нім.

17.07.1942, м. Берлін.

Управління [ОРР]. Відділ використання – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення про надсилання останньої частини списку журналів з питань техніки та економіки.

Повідомляється про пропозиції відносно доцільності підготовки

списків журналів у Дніпропетровську, де знайдена велика кількість періодичних видань з техніки та економіки. У зв'язку з цим вказується на доцільність підготовки списку журналів у м. Дніпропетровську. Прохання до робочої групи "Східна Україна" надіслати журнали з расового питання, вилучені у м. Дніпропетровську, попередньо надіславши списки.

Містяться запити на "Толковый словарь русского языка" (т. 1–4), "Источниковедение истории СССР" (т. 1–2), журнал "СССР на стройке", 1934, № 5.

Підпис: за дорученням, Рейхардт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 234—234 зв. Копія, нім.

20.07.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник робочої групи "Західна Україна" Рудольф – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання надіслати "Preussische Instruktionen" для д-ра Томсона.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 233. Ориг., нім.

20.07.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II і – керівнику Центральної бібліотеки рейхскомісара України (через генералкомісара).

Повідомлення про те, що на звороті листа є копія наказу від 13.06.1942 р. відносно вилучення книг для консула Йонаса.

Підпис нерозбірливо [Прідік] (за дорученням).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 486–486 зв. Ориг., нім.

20.07.1942, м. Київ.

Рейхскомісар України. ЦБРУ, керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – ОРР, [м. Київ].

Нагадування про повернення книг.

Додаток (арк. 406): список назв книг, які боржники взяли на абонемент та не повертають (окремо з БАН та її університетського відділу). Деякі прізвища закреслені олівцем.

Б. п., б. д., [м. Київ].

Прим.: на листі є позначки про повернення деяких книг і підпис Л.Ф. – [Луїза Фалькевич].

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 406, 413. Копія, нім. Рос. назви передані латиницею.

20.07.1942, міста [Рівне], Київ.

[РКУ]. Відділ II і – керівнику Центральної бібліотеки рейхскомісара України (через ГКК, відділ II і).

Повідомлення про надсилання копії наказу від 16.06.1942 р. щодо книг, вилучених консулом Йонасом, та розпорядження залишити ці книги у м. Києві і передати їх до ЦБРУ.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 69; спр. 16, арк. 486–487. Копії, нім.

20.07.1942, м. Київ.

ГРГУ, Робоча група “Західна Україна”.

Оперативний звіт за травень–червень 1942 р.

Керівником групи від 01.05.1942 р. призначений Рудольф. Налагоджені контакти з представниками цивільного управління (генерал-і штадткомісарами). Регулярно проводяться екскурсії для представників вермахту та інших осіб по місту і Лаврському монастирю. 5 червня ГРГУ переїхала з м. Херсона до м. Києва.

Основна робота проводилася в переданій РГ Штадткомісаріатом Міській бібліотеці, куди у травні було перевезено з лаври 150 тис. томів з Історичної бібліотеки. Керівництво усіма роботами в цій бібліотеці здійснюють Цольфель та його заступник Шюллер. Д-р Ней почав відбирати з Історичної бібліотеки видання для Центральної бібліотеки Вищої школи, д-р Томсон – для Східної бібліотеки. До цього часу повністю перекладено німецькою мовою 6 тис. назв книжок “троцькістської бібліотеки”. Упорядковуються книги та журнали у Міській бібліотеці та у Володимирському соборі.

Для перекладу і каталогізації фондів, наявних у Центральній бібліотеці, потрібно ще 6 місяців мінімум. Одночасно переглядаються заборонені книжки в антикварних та книжкових магазинах.

Зазначається, що д-р Поль під час відвідування м. Києва заявив, що фонди єврейської літератури з Подолу та “Естради” потрібно повністю, без обробки надіслати до Франкфурта.

Підпис: керівник робочої групи “Західна Україна” Рудольф.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 30–33. Копія, нім.

26.07.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Київ”, зондерштаб бібліотек Вищої школи.

Тижневий робочий звіт за 20.07–25.07.1942 р.

Про перегляд (на 90 %) фондів та відбір монографій і журналів в Історичній бібліотеці, звірку з картотекою тощо.

Б. п. [На арк. 1 є підпис: Ней].

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 1, 7–7 зв. Копії, нім.

28.07.1942, м. Київ.

РКУ. ЦБРУ, керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – рейхс-комісару України, Відділ II і, м. Рівне.

Господарчий план ЦБРУ на 01.08.1942–31.03.1943 р.

Прим.: на арк. 488 – супровідний лист до господарчого плану Центральної бібліотеки.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 478–481, 482–482 зв., 483–483 зв., 488 (з правками від руки, чорновий варіант). Ориг., копії, нім.

29.07.1942, міста Київ, Рівне.

ЦБРУ. Керівник Й. Бенцінг – рейхскомісару України, Відділ II і, м. Рівне.

Зазначається, що за наказом заступника генералкомісара і керівника Головного відділу ландрата фон Бюнау 8 ящиків з літературою, відібраною у будинку по вул. Кірова, 23 для консула Йонаса, залишено у м. Києві. З них виділено та передано до фондів видання, відсутні у м. Києві.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 70 (ориг.); спр. 16, арк. 487 (копія), нім.

31.07.1942, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей – рейхскомісару України, м. Рівне.

Щодо організації архівної служби РКУ.

Обґрунтування необхідності упорядкування архівної справи і створення архівної служби під керівництвом д-ра Вінтера, покликаної слугувати політичним, науковим та організаційним цілям рейху. Заступником призначається д-р Байнс. Це питання попередньо обговорювалося у м. Дніпропетровську представником РКУ Габігом, представником ОРР д-ром Віллем і д-ром Вінтером.

Підпис: д-р Мейер (надруковано). Завірено канцеляристом Батшафт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 213; ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 449–450. Копії, нім.

31.07.1942, [м. Берлін].

[ОРР. Управління штабу].

Розпорядження № 13/42 щодо звітності ОРР (крім приватних та бухгалтерських звітів). Додаються зразки всіх видів звітів, правила опису книжок тощо.

Підпис: заступник Ебелінг (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 24–30. Копії, нім.

Липень 1942 р., м. Київ.

Київська міська управа, Музей-Архів переходової доби – Борнеману.

Супровідний лист про надсилання робочого плану виставки, присвяченої річниці визволення німецькими військами від більшовиків м. Києва і відродженню його культури; прохання надіслати списки архівних і бібліотечних матеріалів для експозиції (документів – до 5 вересня, експонатів – до 10 вересня).

Робочий план.

Розділ I. Героїчний шлях великого німецького народу під керівництвом фюрера Адольфа Гітлера.

Розділ II. Київ від початку війни до часу визволення німецькою армією.

Розділ III. 19 вересня 1941 р. – визволення м. Києва від єврейсько-більшовицького ярма.

Розділ IV. Німецьке військове управління у м. Києві.

Розділ V. Німецьке цивільне управління.

Підпис: проф. Оглоблин (надруковано). Завірено: секретар (надруковано), без прізвища.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.1, арк. 88; 89–90, 91–91 зв. (робочий план).
Копії, нім.

[Липень 1942 р.], [м. Берлін].

Правила для уповноважених при військових групах для збереження бібліотек у східних областях.

Зазначається, зокрема, що:

– до уваги беруться тільки найбільш цінні у науковому відношенні публічні та приватні книжкові зібрання, бібліотеки єврейських общин, Комінтерну, а також більшовицькі установи СРСР;

– першочергово встановлюється стан збереженості бібліотеки (пошкодження під час воєнних дій тощо);

– забороняється видавати книжки з бібліотек без дозволу ОРР;

– про прізвище керівника бібліотеки інформується комендант міста або таємна польова комендатура (у разі, коли неможливо бібліотеку опечатати і ключі передати коменданту міста);

– уповноважені вермахту після прибуття до своїх груп повинні з'явитися до офіцера зв'язку Служби Розенберга;

– щотижня звітуватися через офіцера зв'язку гауптмана Бройтігама при генералквартирмейстері про стан бібліотек і заходи по їхньому збереженню.

Б.п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 218, арк. 109–110. Копія, нім.

[Кінець липня 1942 р.], [м. Київ].

ЦБРУ.

Звіт про діяльність БАН*¹ за січень–липень 1942 р.

На кінець липня: кількість співробітників коливалася від 42 до 48 осіб; до бібліотеки надійшло шляхом концентрації 292385 од.; у т. ч. – 287383 книги і журнали, понад 1500 рукописів (у пакунках), 2302 од. нот, до 1200 од. газет; надійшло нових видань: 328 книг і журналів, 352 од. газет, всього 680 од.; з б-ру Шевченка, 14 перенесено 200 тис. од. літератури народів СРСР; звірено з каталогом і частково де візу 10375 од.

Зафіксовано 168 користувачів абонементів, 877 відвідувачів, 4937 вимог, 5489 виданих видань, 1805 довідок, підготовлено 12 бібліографій (використано 538 назв).

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 37–37 зв. Копія, нім.

[Початок серпня] 1942 р., [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт бібліотеки за липень 1942 р.

Основна діяльність полягала в упорядкуванні фондів іншомовного відділу, підготовці топографічного каталогу (40 тис. карток), упорядкуванні книжок в основному книгосховищі (6113 кн. од). Шляхом концентрації укомплектовано 6075 кн. од., спрощено опрацьовано 1530 кн. од.

Підпис: директор бібліотеки Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 31. Копія, укр.

01.08–20.11.1942, міста Рівне, Київ, Луцьк.

РКУ; Генералкомісаріат ГОК; Командуючий вермахту в Україні, генералкомісар Волині і Поділля.

Листування з приводу придбання видання “Карта елементів проходимости и записка к ней”.

1. 01.08.1942. Б. м.

Командуючий вермахту в Україні – рейхскомісару України, для д-ра Штрюзе.

Запит на видання “Карта елементів проходимости и записка к ней” (масштаб 1:420000), яку видало Головне військово-інженерне управління Червоної Армії.

*¹ Так у документі.

Підпис: за командуючого Начальник генштабу (підпис нерозбірливо).
Копія, нім., спр. 4, арк. 97.

2. 07.08.1942.

Рейхскомісар України, Відділ I/Arch. – генералкомісару м. Києва^{*1}.
Прохання розшукати зазначене видання.

Підпис: за дорученням, Штръозе. Ориг., нім., спр. 16, арк. 511.

3. 13.08.1942.

Генералкомісар ГОК. Відділ II і – рейхскомісару України, Відділ I/Arch.
Повідомлення про те, що зазначене видання відсутнє у київських
бібліотеках.

Підпис: в.о. (нерозбірливо). Копія, нім., спр. 4, арк. 100.

4. 13.08.1942.

Рейхскомісар України – командуючому вермахту на Україні.

Повідомлення про те, що 2 генералкомісари повідомили, що зазна-
чене видання відсутнє.

Підпис: Штръозе. Копія, нім., спр. 4, арк. 101.

5. 24.08.1942.

Генералкомісар Генерального округу м. Києва. [Відділ II і] – рейхс-
комісару України, Відділ I/Arch.

Відповідь на лист від 07.08.1942 р. про те, що зазначене видання
у фондах бібліотеки відсутнє.

Підпис: [Бенцінг]. Копія, нім., спр. 16, арк. 512.

6. 10.11.1942.

Генералкомісар Волині і Поділля. Відділ II і – рейхскомісару
України.

Повідомлення про те, що зазначене видання і записка до нього
відсутні. У м. Кобрині є військово-стратегічна карта вулиць, яка над-
силається.

Підпис: Вищий радник будівництва (нерозбірливо).

Копія, нім., спр. 4, арк. 103.

7. 20.11.1942.

РКУ. Відділ I/Вие – Службі військової картографії і геодезії.

Прохання повідомити про наявність зазначеного видання.

Підпис: Штръозе. Копії, нім., спр. 4., арк. 104.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 511, 512; спр. 4, арк. 97–98, 100–
101, 103. Копії, нім.

^{*1} Копія циркулярного листа рейхскомісара України до генералкомісарів міст
Луцька, Миколаєва, Дніпропетровська, Житомира, Києва про розшук зазначеного
видання: спр. 4, арк. 98. Див. також док. від 7.08–24.08.1942 р., 10.11.1942 р.

01.08.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група "Київ", зондерштаб бібліотек*¹.

Тижневий робочий звіт за 27.07–01.08, а також за липень 1942 р.

Про відбір книг в різних бібліотеках: Історичній бібліотеці у лаврі, приватних бібліотеках м. Києва; зокрема, в Історичній бібліотеці закінчено опрацювання фондів, розпочате у середині червня. Разом з приватними бібліотеками було укомплектоване цінне зібрання монографій, продовжуваних видань і журналів. З 300 тис. переглянутих видань для ЦБВШ було відібрано 9608 видань, для Східної бібліотеки 5395 видань. Повністю укомплектовано 17 назв журналів, 11 назв наукових серій. Доукомплектування ще бл. 500 назв буде продовжено іншою зондергрупою. Висловлюється думка про доцільність розділення ризької картотеки на дві частини (для Східної бібліотеки та Вищої школи).

Б. п. [Ней].

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 6. Копія, без кінця, нім.

03.08.1942, [м. Київ.]

[ОРР]. Робоча група "Київ", підрозділ бібліотеки, [оберайнзацфюрер] Шюллер.

Актовий запис про відвідування разом з д-ром Штайнманом та д-ром Леріхом найбільших книгарень та складів колишнього "Книгокультторгу" (Канцелярія, вул. Васильківська, 11), зокрема:

1. Книгарня на вул. Васильківській, 25. Оцінена в 42 тис. крб., Спеціальна наукова література та іноземні книги.

2. Книгарня на вул. Хрещатику, 10. Оцінена в 258 тис. крб. Шкільні та інші підручники.

3. База на Подолі, Гостиний ряд, 34. Оцінена в 765 тис. крб. Нова наукова література, підручники, карти, цінні видання з історії та музики. Відзначається, що подібного матеріалу до цього часу не надходило.

4. База на вул. Саксаганського, 44. Оцінена у 350 тис. крб. Переважно спеціальна технічна література, а також військово-технічні і сільськогосподарські видання.

Підпис: Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 249–249 зв. Копія, нім.

04.08–13.08.1942, м. Київ.

ЦБРУ.

Звіти про діяльність за липень 1942 р.

*¹ Так у документі [Вищої школи] немає.

1. 04.08.1942.

Звіт відділу каталогізації.

Підпис: О. Бродовська (надруковано). Копія, укр. арк. 38.

2. 13.08.1942.

Звіт про діяльність бібліотеки.

Підпис: Дзюбенко (надруковано). Копія, нім., арк. 39.

3. 13.08.1942.

Звіт про роботу по комплектуванню.

Підпис: Дзюбенко (надруковано). Копія, нім., арк. 40–41.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 38–41. Копії, укр., нім.

[06.08.1942], [м. Київ].

[БАН].

Звіт за жовтень 1941 – липень 1942 р. (включно).

Надходження літератури, обслуговування читачів лютий–липень 1942 р. Відомості про евакуйовані фонди.

Зазначається, що фонди БАН за цей час поповнилися на 372 тис. книг і журналів. Крім того, також шляхом концентрації до фондів університетського відділу Центральної бібліотеки надійшло 25821 кн. од., до технічного відділу – 100 тис. кн. од., до медичного відділу – 45442 кн. од. Отже, разом фонди Центральної бібліотеки зросли за цей час на 543263 кн. од. Ця література репрезентувала, головне, видання після 1917 р. з різних галузей знань, передусім з історії, літератури, права, філософії, а також з питань техніки і природознавства, у т.ч. до 2 тис. кн. од. XVIII ст., 1200 пакунків та тек рукописних і архівних матеріалів, 2 тис. прим. нот, 25 прим. опрацьованих та зшитих газетних комплектів до 1917 р., а також 150 прим. за 1920–1941 рр. тощо. Крім того, від Української Книжкової Палати одержано 1200 прим. нової літератури (газет, брошур, дрібних видань).

Одночасно з придбанням літератури поступово розгорталася робота з обслуговування читачів, коло яких складалося майже винятково з представників військових частин та німецьких цивільних установ. За лютий–липень 1942 р. у Центральній бібліотеці рейхскомісара України (разом з університетським, технічним і медичним відділами) зареєстровано 272 абоненти, 2010 відвідувань, було видано 8277 книг та складено 384 бібліографічні довідки.

Підпис: д-р Бенцінг.

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 244, арк. 1–4, 5–8. Ориг., укр., копія, нім.

06.08.1942, м. Бреслау.

Військова частина L 51995A. LGPA Бреслау 1. Відділ I а. Az.13 – ЦБРУ (Центральній бібліотеці), м. Київ.

Про передачу до бібліотеки знайденої російської книги.

Підпис: майор і командир відділення (нерозбірливо).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 207. Ориг., нім.

06.08.1942, міста Київ, Берлін.

Матеріали щодо видачі на абонемент д-ру Штайнману (м. Берлін) книжки “Байов А. Русская армия царствования Анны Иоанновны” (СПб., 1906) та “Масловский Д. Ставучанский поход. Документы 1739 г.”, нагадування про повернення книжок, позначки Л. Фалькевич про повернення.

Підписи: Штайнман, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 388–393. Ориг., рукоп. копії, нім.

08.08.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ використання – ГРГО, м. Рига; ГРГУ, м. Київ; зондеркоманді “Центр”, м. Смоленськ.

Прохання надіслати матеріали для виставки “Радянський рай”.

Підпис: за дорученням, Рейхардт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 202–202 зв. Копія, нім.

09.08.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Київ”, Ней – зондерштабу бібліотек Вищої школи.

Тижневий робочий звіт від 03.08 до 08.08.1942 р.

Про відбір книг: з різних бібліотек (330 од.), з ризької картотеки (бл. 5 тис. карток); про поповнення лакунами серійних видань та академічних серій тощо.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 5. Ориг., нім.

[Після 10 серпня 1942 р.], б. м.

Витяг із запису оберрегірунгсрата Габіга про службове відрядження до м. Києва від 5 до 10 серпня 1942 р.

Вважає Г. Вінтера гідною кандидатурою на посаду керівника Архівного управління РКУ, а також пропонує керівника Центральної бібліотеки рейхскомісара України Й. Бенцінга на посаду керівника Бібліотечного управління РКУ.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 451, 452. Копії, нім.

11.08.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Штабсфюрер [Утікаль].

Актовий запис для рейхсляйтера про повернення бібліотек, конфіскованих групою Кюнсберга, та їхнє подальше місцезнаходження.

Згідно з розпорядженням Міністерства закордонних справ (радник посольства Діттман) група Кюнсберга передає конфісковані на Сході царські бібліотеки і польську бібліотеку Бібікова у розпорядження ОРР (йдеться про російськомовні друковані цінності та про видання загальнонаукового характеру).

У зв'язку з транспортними труднощами прохання до рейхсляйтера дозволити зберігати царські бібліотеки у запакованому стані до певного часу у Центральній бібліотеці Вищої школи у Танценберзі/Карінтія, а бібліотеку Бібікова, яку росіяни захопили у Польщі і яка була конфіскована групою Кюнсберга у м. Києві, передати у власність Центральної бібліотеки Вищої школи.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 2, спр. 1, арк. 40, 41. Копії, нім.

12.08–13.08.1942, м. Київ.

ЦБРУ.

Звіти відділів: університетського, медичного та технічного за січень–липень 1942 р.

1. 12.08.1942 р.

Звіт університетського відділу (кол. Університетська бібліотека) від 01.01.1942 р. до 01.08.1942 р.

Підпис: М. Новицька. Рукоп., ориг., нім., арк. 45–45 зв.

2. 12.08.1942 р.

Звіт медичного відділу (кол. Науково-медична бібліотека) від 01.01.1942 р. до 10.08.1942 р.

Підпис: [В.К.] Магеровський. Рукоп. ориг., нім., арк. 42–42 зв., 44–44 зв.

3. 13.08.1942 р.

Звіт технічного відділу (кол. Науково-технічна бібліотека) від 01.01.1942 р. до 01.08.1942 р. Текстовий звіт та кількісні дані.

Підпис: Н. В. Піскорська.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 42–45 зв. Рукоп., ориг., нім.,

13.08.1942, м. Київ.

Генералкомісар ГОК. Відділ II і, керівник відділу Бенцінг – рейхс-комісару України, Відділ I/Arch., м. Рівне.

Повідомлення про те, що видання “Тагиев М. П. Иран, военно-географическое описание” у ЦБРУ відсутнє.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 99. Ориг. з рукоп. прим., нім.

13.08.1942, м. Київ.

ГРГУ – Генералкомісаріату м. Києва, Бенцінгу.

Повідомлення про те, що штабсфюрер Утікаль планує оглянути бібліотеку колишньої Духовної академії. Прохання видати посвідчення 12-ти представникам ОРР для огляду літератури, яка там знаходиться.

Підписи: заступник керівника ГРГУ Рудольф (надруковано), заступник керівника робочої групи “Західна Україна” Цьольфель.

Додаток (арк. 415): посвідчення від 13.08.1942 р. про дозвіл на огляд літератури представниками ОРР у приміщенні колишньої Київської духовної академії.

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Бенцінг (надруковано). Копія, нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 414. Ориг., нім.

14.08.1942, м. Київ

Керівник ЦБРУ Й. Бенцінг – рейхскомісару України, Відділ III g (Handel) – Торгівля.

Список книг, відправлених по абонементу для д-ра Бюрау (32 книги з шифрами), м. Рівне.

Прим.: рукою Бенцінга написано – “14.08 передано на абонемент РКУ”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 508–510. Копія, нім.

14.08.1942, міста Рівне, Київ.

Рейхскомісар України, Відділ II і 3, заступник регірунгспрезидент Даргель – керівнику ГРГУ оберштурмбанфюферу СА Антону, м. Київ.

Дозвіл на вивезення до Інституту вивчення єврейського питання у м. Франкфурті-на-Майні двох бібліотек юдаїки і гебраїки: Центральної єврейської бібліотеки (т. зв. “Естради”) – 40 тис. од.; із колишньої Духовної академії на Подолі – 50 тис. од. (відповідь на клопотання ОРР від 03.07.1942 р.).

Власноручного підпису немає.

Прим.: на цьому документі (оригінал) зазначено – копія генерал-

комісару м. Києва до відома. Див. також: док. від 03.07; кін. серпня; 14.10.; 26.10. 1942 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 504 (завірена копія); спр. 4, арк. 319 (проект дозволу). Чернетка, ориг., копія, нім.

14.08.1942–17.07.1943, міста Лейпціг, Київ.

ЦБРУ; Німецька бібліотека у м. Лейпцигу, Центральна служба каталогізації.

Листування щодо списків забороненої і небажаної літератури.

Повідомлення про надсилання карток (5594 од.), списків забороненої літератури, контакти з Видавництвом Біржевого об'єднання німецької книготорговлі у м. Лейпцигу тощо.

Підписи: керівник Центральної служби каталогізації (нерозбірливо); Бенцінг.

ЦДАВО, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 293–307. Ориг., копії, нім.

15.08.1942, [м. Київ].

ЦБРУ.

План роботи з комплектування на серпень–вересень 1942 р.

Придбання шляхом концентрації 50 тис. кн. од.; складання у сто-
си 75 тис. од.; звірка з каталогом 10 тис. кн. од.; упорядкування і
розміщення на полицях 10 тис. кн. од. резервного фонду.

Підпис: К. Дзюбенко.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 52. Копія, нім.

15.08.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Керівник штабу.

Службова інструкція для ГРГУ.

Про персональний склад ГРГУ:

Керівник – Антон.

Заступник – Рудольф.

Відділ обліку та планування – Цьольфель.

Відділ використання – Рудольф.

Робоча група “Київ” – Рудольф.

Робоча група “Харків” – Венднагель.

Робоча група “Крим” – Шмідт.

Підпис: Утікаль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 7, арк. 63. Ориг., нім.

18.08.1942, м. Київ.

[ГРГУ].

Інструкція з відбору книг з так званої “Лаврської бібліотеки” для Східної бібліотеки.

Відбираються російські та українські книжки, які опубліковані до 1917 р. і стосуються Росії. В першу чергу, вилучаються документальні джерела з різних галузей знань: збірники документів, мемуари, зібрання законів, давні акти, зібрання листів, звітів, статистичні матеріали, ілюстрації тощо. Також без винятку збираються словники, книжки з расової політики (теорія та родоводи), національного питання, народознавства, давньої історії, церковної політики, філософії, психології, мистецтва, бібліотекознавства, книгознавства, бібліографії, з історії євреїв і масонів, журнали. Для видань з інших галузей знань встановлюються певні обмеження.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 67–69. Копія, нім.

19.08–30.10.1942, міста Берлін, Київ.

Листування Рейхсміністерства народної освіти і пропаганди (м. Берлін) та ЦБРУ щодо списків забороненої і небажаної літератури.

1. 19.08.1942. Таємно.

Міністерство – ЦБРУ.

Повідомлення про надсилання до Києва списку небажаної і забороненої літератури № 642.

Підпис: д-р Тільке (надруковано). Копія (завірена), нім., арк. 246–246 зв.

2. 25.09.1942.

ЦБРУ – Рейхсміністерству.

Нагадування про надсилання списків небажаної і забороненої літератури.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім., арк. 247.

3. 21.10.1942.

Рейхсміністерство – ЦБРУ, Й. Бенцінгу.

Про надсилання замовленого списку небажаної і забороненої літератури з додатками за 1939–1941 рр.

Підпис: Лангенбухер (надруковано). Копія (завірено), нім., арк. 248–248 зв.

4. 30.10.1942.

ЦБРУ – Рейхсміністерству.

Подяка за надіслані списки.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім., арк. 249.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 246–249.

22.08.1942, [м. Київ.]

[КМПБ].

Список співробітників Київської міської бібліотеки за станом на 22.08.1942 р. (23 прізвища, з них 6 – закреслені^{*1}).

Підпис: директор бібліотеки [Марківська].

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 29. Рукоп., укр.

24.08.1942, м. Берлін.

[ОРР].

Повідомлення для Відділу використання ОРР про підготовку робочою групою “Київ” перекладу назв 6 тис. книжок з “троцькістської бібліотеки”, які розставляються у систематичну картотеку. Прохання дати вказівки про подальші дії.

Підпис: Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 219, арк. 174. Ориг., нім.

25.08.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ Антон – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Про доцільність відправки до м. Берліна “троцькістської бібліотеки” разом з юдаїкою. Наводиться перелік систематичних рубрик цієї бібліотеки.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 198–198 зв. Ориг., нім.

[25. 08. 1942], м. Київ.

КМУ. Відділ культури та освіти.

Матеріали обліку та перевірки стану бібліотек м. Києва [кінець 1941 – серпень 1942 р.].

1. Список бібліотек м. Києва, про які є відомості (арк. 11–12):

I. Бібліотеки, що мають знаходитися у віданні Міської управи:

а) бібліотеки, відкриті для відвідування читачів: Київська міська бібліотека для дорослих і дітей (вул. Володимирська, 46);

^{*1} Ці співробітники скорочувалися від 01.09.1942 р. Див. Список співробітників КМПБ, які підлягають скороченню: ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 32.

б) бібліотеки законсервовані: 23 бібліотеки, в тому числі Київська міська публічна бібліотека.

II. Бібліотеки, що не підлягають віданню Міської управи:

а) наукові бібліотеки: 18 бібліотек, у тому числі БАН;

б) бібліотеки навчальних інститутів: 5 бібліотек;

в) бібліотеки середніх навчальних закладів: 9 бібліотек;

г) бібліотеки різних установ і підприємств: 6 бібліотек.

2. Пояснювальна записка від 25.08.1942 р. до списку бібліотек і відомостей про них. Вказується, що основним завданням бібліотек під час консервації є перегляд книжкових фондів з метою виділення забороненої літератури.

Підпис: О. Полулях (арк. 13–14) (надруковано).

3. Детальні відомості про Київську бібліотеку для дорослих і дітей (арк. 14–19).

4. Відомості про Міську публічну бібліотеку.

Під час воєнних дій книжковий фонд бібліотеки не постраждав, були невеликі пошкодження у приміщенні. Втрачені лише книжки, що були у читачів, які виїхали з Києва.

На 19.09.1941 р. бібліотека мала 272 тис. кн. од. Від того часу до 01.07.1942 р. бібліотека набула з безгосподарних фондів ще 167 тис. кн. Зараз книжковий фонд бібліотеки налічує 439600 кн. од. Перегляду фонду з метою вилучення небажаної літератури не було. Бібліотека має спеціально збудований будинок з книгосховищами і 2-ма читальними залами на 500 читачів. Всього у бібліотеці 38 кімнат, загальною площею 1166 кв. м. Останнім часом штат бібліотеки складався з 23 осіб, з них 15 осіб є бібліотечними і науковими працівниками, 8 осіб – технічний персонал. Нині бібліотека знаходиться тимчасово у віданні Штадткомісаріату і виконує спеціальні завдання (арк. 19–20).

5. Характеристика районних і дитячих бібліотек міста (законсервованих) (арк. 20–30).

6. Бібліотеки, що не належать до Відділу культури та освіти Міської управи:

а) наукові бібліотеки:

БАН: детальна характеристика (штат скорочений, коливається в межах 60–80 осіб) (арк. 30–32);

Науково-технічна бібліотека: фонд 250–300 тис. томів. Була розміщена по вул. Свердлова, 23 і вул. Фундукліївській, 51.

Науково-історична бібліотека, що до війни містилася у лаврі і мала фонд у 180 тис. кн. од. Внаслідок воєнних дій приміщення бібліотеки було зруйновано, проте її фонд у цілому зберігся. Бібліотека

переїхала до нового приміщення (вул. Ірининська, 6). Потім ця бібліотека влилася в БАН;

Науково-медична бібліотека (фонд понад 200 тис. кн. од.);

Бібліотека Університету (фонд 250 тис. кн. од.).

Всі ці бібліотеки – відділи БАН.

У зв'язку з переходом БАН до Рейхскомісаріату (від 01.03.1942 р.) докладних відомостей про її роботу немає.

Перераховані інші бібліотеки:

Інституту хімічної технології (вул. Володимирська, 55);

Інституту металотехніки (Брест-Литовське шосе, 39);

Хімічного інституту (вул. Володимирська, 54 а);

Інституту гідрології та рибного господарства (вул. Володимирська, 44);

Інституту науково-судової експертизи (вул. Володимирська, 15);

Інституту захисту рослин (вул. Володимирська, 55);

Інституту сільськогосподарської ботаніки (вул. Гімназична, 9);

Музею Шевченка (вул. Фундукліївська, 52);

Будинку вчених (вул. В. Підвальна, 3);

Клінічної лікарні (вул. Бульварно-Кудрявська, 2);

Інституту палива (вул. В. Житомирська, 19);

Музею українського мистецтва (вул. Олександрівська, 39);

Інституту економіки (вул. Новопавлівська, 2);

Інституту землеробства (вул. Тимофіївська, 12);

Інституту селекції (вул. Енгельса, 20).

Відомості про ці бібліотеки надаються лише з дозволу Генерал-комісаріату.

Інституту плідівництва (сел. Китаєво);

Театрального музею (вул. Пироговська, 9).

Всього 18 бібліотек.

Б.п.

ДАКО, ф. Р-2412, оп. 2, спр. 244, арк. 11-42, 46-47. Ориг. копії, укр.

25.08.1942, [м. Київ].

[Міська дитяча бібліотека].

Список співробітників за станом на 25.08.1942 р. (15 осіб).

Підпис: директор бібліотеки Гіба.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 188, арк. 12. Рукоп., укр.

27.08.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ Антон – Управлінню ОРР, Організаційний відділ, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання повернути книги, видані на абонемент Клаусбергу, у т. ч. взяті з Крайової бібліотеки.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 197. Ориг., нім.

31.08.1942, м. Київ.

ГРГУ. Робоча група "Київ", керівник робочої групи Цольфель – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання терміново повідомити, на яку адресу надсилати юдаїку та гебраїку через те, що адреси Єврейського інституту^{*1} немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 195. Ориг., нім.

31.08.1942, м. Берлін

ОРР. Управління штабу, Відділ використання, д-р Вундер.

Про підготовку передачі царських бібліотек з Царського Села, Гатчини та Павловська, а також бібліотеки Бібікова, книг з Володимирського собору з м. Києва тощо. Були присутні: від Управління штабу – д-р Вундер, д-р Бенкер, Ріц; від групи Кюнсберга – гауптштурмфюрер Пацак, оберштурмфюрер Шмідель.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 2, спр. 1, арк. 42. Копія, нім.

31.08–24.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування.

Тижневі звіти^{*2}.

Підпис: Вебендборфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 162–164, 182, 185, 203, 222–223. Ориг., копії з правками, рукоп., нім.

Серпень 1942 р., м. Рига.

[РКО].

Розпорядження про заборонену літературу (проект).

На основі параграфу 2 розпорядження рейхсміністра окупованих східних областей про правове регулювання в окупованих східних областях від 21 лютого 1942 р. наказується заборонити продаж, купівлю, видачу на абонемент єврейської літератури, літератури представників масонських лож та більшовицької літератури антинімецького характеру. Такі дії караються штрафами або в'язницею до 10 років. Вказівки

^{*1} Мається на увазі Інститут вивчення єврейського питання у Франкфурті-на-Майні.

^{*2} Супровідні листи до звітів від 04.09–25.10.1942 р.

щодо виконання та доповнення цього розпорядження здійснюють генералкомісари. Вступає в силу від 01.09.1942 р.

Підпис: рейхскомісар Остланду (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 4. Копія, нім.

01.09.1942, [м. Київ].

[КМПБ].

Список співробітників Київської міської бібліотеки, які підлягають скороченню.

Підпис: директор бібліотеки Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 32. Рукоп., укр.

01.09.1942, м. Київ.

ГРГУ – Управлінню ОРР, Відділ використання, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про надсилання книжок та плакатів, частина яких призначена для виставки (відповідно до листа Управління ОРР від 08.08.1942 р.)

На арк. 173 наводиться список видань.

Підпис: Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 172–173. Ориг., нім.

01.09.1942, м. Київ.

Витяг із звіту [Й. Бенцінга] про стан бібліотек і музеїв у Генералкомісаріаті м. Києва, в тому числі й бібліотек м. Києва (головне наукових), на 01.09.1942 р.*¹

Згідно з розпорядженням від 06.06.1942 р. до Центральної бібліотеки РКУ приєднані Університетська, Медична та Технічна бібліотеки з фондом у 4 млн. 500 тис. книг. Організаційне обслуговування знаходиться у віданні генералкомісара Генерального округу м. Києва і потребує багато роботи в галузі систематизації, каталогізації, перевезення фондів, розстановки на полицях; необхідно також переглянути фонди і вилучити з них заборонену літературу. З публічних бібліотек відкрита лише бібліотека по вул. Короленка, 46.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 75–76. Копії, нім.

*¹ Витяг використаний для обґрунтування господарчого плану та коштів.

[01.09–09.09.1942.], [м. Київ].

ЦБРУ.

Звіти про діяльність бібліотеки за серпень 1942 р.

1. 01.09.1942. Звіт відділу каталогізації.

Підпис: О. Бродовська. Рукоп., укр., арк. 48; копія, нім., арк. 50 (б.д., б.п.).

2. Б. д.

Звіт читальні.

Б. п. Рукоп., укр., арк. 49.

3. 09.09.1942.

Звіт про роботу з комплектування.

Підпис: Дзюбенко (надруковано). Ориг., укр., арк. 46–47; переклад нім., б.п., арк. 51.

ЩДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 46–51. Ориг., копії, укр., нім.

02.09–05.09.1942, міста Київ, Берлін-Шарлоттенбург.

ГРГУ; Управління ОРР, Відділ використання.

Листування щодо каталогу “троцькістської бібліотеки” та спецфонду у м. Харкові.

1. 02.09.1942.

Управління ОРР, Відділ використання – ГРГУ.

Прохання надіслати каталог “троцькістської бібліотеки” для остаточного вирішення її долі, а також повідомити про секретний відділ у м. Харкові, який є більшим за обсягом фондів, ніж у м. Києві.

Підпис: за дорученням, д-р Вундер (надруковано). Копія, нім., арк. 194.

2. 05.09.1942.

ГРГУ – Управлінню ОРР, Відділ використання.

Повідомлення про те, що каталог “троцькістської бібліотеки” буде висланий відразу після його підготовки. Стосовно секретного відділу у м. Харкові, то є посилання на арк. 3 звіту д-ра Нея від 08.08.1942 р., де сказано, що взимку 1941–1942 р., можливо, Кюнсбергом, було вивезено 18 тис. томів, в тому числі і весь спецфонд.

Підпис: керівник ГРГУ Антон. Ориг., нім., арк. 193.

ЩДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 193, 194. Ориг., копія, нім.

03.09.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

[ОРР]. Управління штабу, Відділ використання – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення про надсилання через кур'єра у розпорядження

групи 9-ти томів видання “Бібліотека Східного простору” (Bücherei des Ostraumes).

Підпис: за дорученням, Рейхардт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42 арк. 169. Копія, нім.

03.09.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування, Цольфель – Управлінню ОРР, Відділ використання, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 29.08.1942 р. щодо стану обліку журналів. Повідомляється, що у Центральній бібліотеці Оперативного штабу Розенберга до цього часу взято на облік 1 тис. назв журналів, багато з них мають комплекти за минулі роки. Після того, як журнали упорядкують, буде проведено їхню каталогізацію. Крім журналів, конфіскованих безпосередньо ОРР, штаб має право використовувати повністю фонд періодичної літератури Міської бібліотеки, де сконцентрована велика кількість журналів і газет за минулі роки. Зібрання газет у цій бібліотеці найбільш повне у м. Києві. Крім того, переглянуто фонди журналів у Володимирському соборі на предмет їхнього цілеспрямованого використання. Зазначається, що до м. Києва звезені журнали з багатьох міст, ще передбачається перевезти журнали із міст Сімферополя, Харкова, Ростова. Команда з Ростова вже передала журнали і газети, підготовлені до відправки. Даний звіт можна вважати попереднім.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 171–171 зв.; спр. 221, арк. 199–199 зв. Ориг., копія, нім.

04.09.1942, м. Берлін-Шарлоттенберг*¹.

[ОРР]. Управління штабу, Відділ використання – ГРГ Остланду та ГРГ України, міста Рига, Київ.

Прохання придбати для потреб рейху енциклопедії і довідники (5 назв).

Підпис: за дорученням, д-р Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 109. Копія, нім.

04.09.1942, м. Київ*².

Генералкомісар ГОК, генералкомісар Магунія – рейхскомісару України, м. Рівне.

*¹ Див. відповідь від 6, 20, 26.10.1942.

*² Див. також: док. від 1942 р.: 03.07, кінець серпня, 01.10, 14.10, 26.10.

Прохання відмінити дозвіл на вивезення ОРР 90 тис. томів юдаїки і гебраїки (наказ РКУ від 14.08.1942 р.) у зв'язку з ускладненнями з транспортом. Висловлюється впевненість, що у Києві більше гарантій для збереження літератури, ніж у рейху через бомбардування німецьких міст.

Прим.: на копії (арк. 503 зв.) приписка – “До відділу II і Генерал-комісаріату, до відома”. Крім того, прохання повідомити, чи почав вже ОРР підготовку до вивезення. Якщо підготовку вже розпочато, то її треба припинити до одержання відповіді на даний лист.

Підпис: Магунія.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 322; спр. 16, арк. 503–503 зв. Ориг. (арк. 322); копія (арк. 503), нім.

04.09.1942, б. м.^{*1}

Головна квартира командуючого сухоходольними військами, район Б – рейхскомісару України, м. Рівне.

Повідомляється, що, відповідно до розпорядження, польова і гарнізонна комендатури зазначили перелік міст України, в яких бібліотеки взяті під охорону.

Підпис: за командуючого, шеф генерального штабу, радник військового управління (нерозбірливо).

Додаток на арк. 631: перелік зазначених міст – Рівне, Дубно, Володимир-Волинський, Житомир, Київ, Кіровоград, Дніпропетровськ, Миколаїв, Вінниця, Коростень, Старокостянтинів, Благодачне, Луцьк, Брест.

Прим.: на документі є напис – “Рівне, 22.09.1942 р. Бенцінгу до відома і подальших дій. Підпис: за дорученням, Габіг”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 630–631. Ориг., нім.

05.09.1942, м. Берлін.

Управління [ОРР]. Відділ використання, д-р Вундер – ГРГУ, робоча група “Західна Україна”.

Прохання надіслати зазначену у листі від 31.08.1942 р. гебраїку та юдаїку до відділення Вищої школи у м. Франкфурт-на-Майні за адресою: Wockenheimer Landstr., 68.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 168. Копія, нім.

^{*1} Див. також: лист від 22.09.1942 р.

05.09.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ Антон – робочій групі “Київ”.

Прохання надіслати до відділу використання Управління штабу копію каталогу “троцькістської бібліотеки” для вирішення її остаточної долі.

Прим.: на звороті рукописна помітка – “15.10.1942 р. Цей каталог надіслано”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 228, арк. 217–217 зв. Ориг., нім.

07.09.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування, заступник керівника ГРГУ Цьольфель – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Про 30 ящиків з книжками, евакуйованих з м. Києва до м. Харкова.

За повідомленням робочої групи “Харків”, у Бібліотеці ім. Короленка знаходилися 30 ящиків з книжками з [Києво-Печерської] лаври, конфіскованими у листопаді або грудні 1941 р. командою СС (польовий № 03359) і надісланими до Міністерства закордонних справ (м. Берлін). Запитується про можливість отримати ці книжки для ОРР.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 221, арк. 197. Копія, нім.

08.09.1942, м. Рівне.

[РКУ]. Відділ II і – [РКУ], Відділ I Н.

Повідомлення про необхідність перетворення ЦБРУ на Бібліотечне управління РКУ. Пропонується загальний бюджет у 100 тис. рейхсмарок (з урахуванням скорочення витрат).

Підпис: за дорученням, Габіг.

Прим.: на документі зазначено, що копія передана ЦБРУ.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 454. Копія, нім.

08.09.1942, [м. Київ].

[КМПБ].

Список співробітників КМПБ за станом на 08.09.1942 р. (17 осіб).
Директор бібліотеки (б. п.).

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 189, арк. 55–55 зв. Копія, укр.

08.09–21.10.1942, міста Київ, Лейпциг.

ЦБРУ; Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца.
Листування з приводу замовлення літератури Видавництва АН;

рахунки за надіслану літературу; списки книжок, замовлених фірмою; пропозиції ЦБРУ щодо публікації німецько-українського словника, підготовленого проф. Шаровольським; повідомлення про надсилання книжок; уточнення стосовно книгообмінних зв'язків тощо.

Підписи: Бенцінг, Гаррасовіц.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 112–129 зв., 132. Ориг. копії, нім. 10 док.

10.09.1942, [м. Берлін].

[ОРР]. Управління штабу.

Пропозиція стосовно укладання переліку назв предметних рубрик для картотек оперативних пунктів (архіви, бібліотеки, інститути, музеї і колекції, пам'ятки культури) з дуже докладними підрозділами.

Підпис: Ломмач (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 53, арк. 5–10. Копія, нім.

11.09.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ І Н /VIII 5 – РКУ, Відділ II і.

Повідомлення про необхідність скорочення витрат і повернення господарчого плану ЦБРУ для переробки.

Підпис: за дорученням, Шайберт (надруковано).

Прим.: на цьому ж документі відповідь щодо надсилання переробленого господарчого плану ЦБРУ і повідомлення про неможливість скорочення штатів через значні обсяги робіт. На арк. 77 зв. – 21.09.1942 р. м. Рівне, [РКУ], Відділ II і до Відділу I Н.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 77–77 зв. Завірена копія, нім.

11.09.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ використання – Східному відділу ОРР, Відділ III.

Повідомлення стосовно 3-х розшукуваних д-ром Бенцінгом книжок, з яких у зондерштабі “Наука” було віднайдено одну, а саме – “Культурне будівництво у Радянському Союзі” (1940 р.). Однак у зв'язку з тим, що вона потрібна ОРР, прохання повідомити, чи слід її повертати.

Підпис: за дорученням, д-р Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 219, арк. 135. Копія, нім.

11.09.1942, м. Берлін.

Зондеркоманда СС, група Кюнсберга.

Підтвердження того, що для Центральної служби Міністерства східних окупованих областей прийнято видання історичного, географічного та загальнолітературного змісту із зібрання на Гарденбергштрассе [зондеркоманда СС, група Кюнсберга] (20 маленьких ящиків по 80 томів, тобто разом 1600 томів).

Підпис: за дорученням, д-р Бенкер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 2, спр. 1, арк. 56. Ориг., нім.

11.09.1942, м. Берлін.

Зондеркоманда СС, група Кюнсберга.

Підтвердження того, що для Центральної бібліотеки Вищої школи з колишньої царської бібліотеки у Царському Селі і бібліотеки Бібікова ОРР від відомства на Гарденбергштрассе [зондеркоманда СС, група Кюнсберга] прийняв бл. 17 тис. томів (78 великих і 96 маленьких ящиків).

Підпис: д-р Бенкер.

Прим.: у документі бібліотеку Бібікова названо – “Колишня царська бібліотека палацу Бібікова”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 2, спр. 1, арк. 55. Ориг., нім.

12.09.1942, б. м.

[РОСО].

Відомості про стан та основні напрями подальшої роботи з комплектування Східної бібліотеки Розенберга.

І. Східна бібліотека Розенберга.

Основою для подальшої роботи є наявний книжковий матеріал, зібраний у СБР, яка є збірним пунктом для всіх вилучених ОРР і зондерштабами книжкових фондів. Цей книжковий матеріал буде використаний науковими установами після закінчення війни для потреб Вищої школи та НСДАП.

Фонд СБР за станом на 31.08.[1942 р.]:

а) російський – 20 тис. назв (м. Берлін);

б) латвійський – 3 тис. назв (м. Рига);

в) німецький – 2 тис. назв (м. Рига);

г) “троцькістський” – 6 тис. назв (м. Київ);

д) дублетний (м. Рига).

Каталоги: м. Берлін – 1 предметний, 1 алфавітний.

II. Книжкові фонди в окупованих областях.

Цифрові дані надходжень значно менші, ніж були на початку. Важливим є фонд, набутий за останні 5 років, передусім матеріал, опублікований від початку війни (1941 р.). Особливий інтерес становлять такі видання: атласи, статистичні матеріали, словники, довідники, описи окремих місцевостей, давня історія, народознавство, мистецтво, освіта, антирелігійна література (від руки додано – географія, кліматологія, геологія, гідрографія, ботаніка тощо).

У пунктах III–XI подаються відомості про робочий процес стосовно обліку книжкових фондів, зокрема, масової більшовицької літератури, книжок іншими мовами (крім російської), книжкових фондів для зондерштабів, опрацювання спеціальних бібліотек та дореволюційних фондів, нанесення позначень на фонди, призначені для інших бібліотек, а також роботу з журнальними фондами.

Зазначається, що віднині м. Київ є центром нумерування журналів (починаючи від № 701), звідки надсилаються повідомлення до міст Берліна і Риги щодо нових назв.

Розглянуто питання опрацювання фотоархіву, кінострічок, фільмів, матеріалів для виставок.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 3–9 зв. Копія, нім.

12.09.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ використання, д-р Бенкер.

Про передачу групою Кюнсберга до ОРР 4-х царських бібліотек і бібліотеки Бібікова, що знаходилися у розпорядженні групи.

Місце передачі: Спеціальна інформаційна служба СС (м. Берлін, Гарденбергштрассе, 29 а). Термін передачі: від понеділка 31.08.1942 р. до суботи 12.09.1942 р.

Відповідно до рішення рейхсміністра окупованих східних областей обидві бібліотеки з палацу у Царському Селі та бібліотека Бібікова (їхня загальна кількість бл. 20 тис. од.) повинні бути передані ОРР. Для цього виготовлено 80 ящиків. У акції брали участь: з боку ОРР – д-р Бенкер, Ріц, Лангнер; з боку СС – гауптштурмфюрер д-р Пацак; штурмбанфюрер д-р Мейер, оберштурмфюрер д-р Шмідель.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 219, арк. 131–134; оп. 2, спр. 1, арк. 43–45, 47–50, 51–54 зв. Копії, нім.

12.09.1942, [м. Рівне]¹.

Циркуляр РКУ щодо обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях, надісланий генерал- і гебітскомісарам.

Зазначається, що метою обліку і збереження матеріалів є їхнє використання для боротьби з ідейними ворогами націонал-соціалізму. Охорона інших культурних цінностей у країні передається під контроль рейхскомісара. В РКУ відповідальність за облік та збереження культурних цінностей несе Головний відділ "Політика". Керівнику цього відділу на обмежений час підпорядковується для проведення необхідної роботи керівник Головної робочої групи України ОРР як спеціальний уповноважений, який звітує перед ОРР та відповідає за співробітництво ОРР і РКУ.

ЩДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 323, 325. Друк. відб. (арк. 323), Копія, нім.

12.09.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділи II с та II і – керівнику ГРГУ оберштурмбанфіюеру Антону, м. Київ.

Повідомляємо про надсилання копії циркуляра, надрукованого у "Zentralblatt des Reichskommissars für die Ukraine" та надісланого генерал- і гебітскомісарам, про передачу обліку і збереження культурних цінностей в окупованих східних областях під контроль рейхскомісара. Антон як керівник ГРГУ призначається спеціальним уповноваженим рейхскомісара за контролем та збереженням культурних цінностей [місцезнаходження у м. Києві]. На цій посаді він підпорядковується керівнику Головного відділу "Політика" РКУ.

Власноручного підпису немає.

Прим.: даються вказівки відносно того, що при листуванні слід користуватися терміном "спеціальний уповноважений рейхскомісара"; на документі є запис – "До Відділу II і для архіву". Підпис "Кох" надрукований.

ЩДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 324. Завірена копія, нім.

12.09.1942, м. Харків.

ГРГУ. Робоча група "Харків" – ГРГУ, м. Київ.

Про роботу у Харківській державній бібліотеці².

З метою прискорення перегляду і відбору необхідної ОРР літе-

¹ Надрукований у "Zentralblatt des Reichskommissars für die Ukraine" за 12.09.1942 р. (арк. 323).

² Ймовірно, йдеться про Харківську державну наукову бібліотеку ім. В.Г. Короленка.

ратури надсилаються пропозиції щодо спрощення деяких процесів з проханням затвердити їх.

Підпис: керівник робочої групи "Харків" Брауне (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 221, арк. 196–196 зв. Копія, нім.

13.09.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група "Київ", зондерштаб бібліотек Вищої школи.

Тижневий робочий звіт за 08.09–12.09.1942 р.

Про відбір книг в ЦБРУ, в тому числі за списком видань АН, який передав Й. Бенцінг (з 983 назв відібрано 167).

Підпис: Ней.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 3–4. Копія, нім.

14.09.1942, м. Київ.

[ОРР. Робоча група "Київ"], заступник керівника робочої групи "Київ" Цольфель – Генералкомісаріату м. Києва, для Й. Бенцінга.

Про термінову передачу після узгодження з д-ром Неєм видань з колишнього складу Видавництва АН^{*1} на вимогу Центральної бібліотеки Вищої школи. Прохання повідомити конкретний час передачі.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 416. Ориг., нім.

14.09.1942, [м. Київ].

[Міська бібліотека для дітей та дорослих].

Список співробітників Міської бібліотеки для дітей та дорослих за станом на 14.09.1942 р. (11 осіб).

Підпис: директор бібліотеки Гіба.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 188, арк. 14. Копія, укр.

14.09.1942, м. Берлін.

РОСО. Рейхсляйтер Розенберг – представникам німецьких управлінь та торгових товариств в окупованих східних областях.

Про заборону грабіжництва під страхом смертного покарання. Наводяться приклади смертних вироків за використання службового становища для грабування місцевого населення.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 58, арк. 295–296. Друк. відб., нім.

^{*1} Маються на увазі нереалізовані видання АН УРСР, що зберігалися на складі видавництва і використовувалися ЦБРУ, як дублетна література з метою організації книгообміну та продажу.

15.09.1942, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування, керівник ГРГУ Антон – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про надсилання до відома пропозицій д-ра Томсона про діяльність у Харківській державній бібліотеці щодо організації робіт по відбору та відправці книжок до Німеччини.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 195. Копія, нім.

16.09.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Д-р юриспруденції Герберт Вілль – оберрегірунгсрату [РКУ], м. Рівне.

Повідомлення про зміни у складі ГРГУ і прохання прискорити підписання запланованого наказу щодо запиту ОРР¹.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 326. Ориг., нім.

16.09–28.09.1942, міста Київ, Берлін.

ЦБРУ; Імперське відомство книгообміну німецьких бібліотек Міністерства науки, виховання і народної освіти.

Листування щодо книгообміну.

1. 16.09.1942 р.

ЦБРУ – директору Імперського відомства книгообміну д-ру Юргенсу.

Бенцінг повідомляє про те, що від початку червня він керує Центральною бібліотекою рейхскомісара України. Висловлює сподівання, що багаті фонди м. Києва будуть становити інтерес для процесу книгообміну. Обмінний фонд колишнього складу Видавництва АН налічує 150 тис. томів. Труднощі при встановленні книгообміну полягають у надсиланні літератури (дозволяються поштові відправлення вагою до 1 кг). Є можливість пересилати літературу через міста Кенігсберг – Рівне – Київ. Просить висловити свої пропозиції і обмінятися списками дублетів.

Копія, нім., арк. 178.

2. 28.09.1942 р.

Імперське відомство книгообміну, д-р Юргенс – керівнику ЦБРУ д-ру Бенцінгу.

Подяка за пропозицію стосовно встановлення книгообміну. Для

¹ Ймовірно, це стосується вивезення 90 тис. кн. од. єврейської літератури, що зберігалися у м. Києві, у Подільській філії БАН, а також у т. зв. "Естраді", і які генералкомісар ГОК мав намір залишити у м. Києві.

нормального проведення книгообміну існує необхідність уточнення можливості надсилання видань. Зазначається, що до війни існували книгообмінні зв'язки з Бібліотекою АН.

Ориг., нім., арк. 179.

ЦДАВО, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 178, 179. Ориг., копія, нім.

17.09.1942, м. Київ.

[ЦБРУ]. Керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – рейхскомісару України, Відділ II і, м. Рівне.

Документи щодо планування на період від 01.08.1942 р. до 01.04.1943 р.: господарчий план, пояснювальна записка Й. Бенцінга до плану, розрахунки щодо штатного розкладу і посадових окладів.

Основні пункти плану: світло, водопостачання, вивезення сміття, опалення, ремонт приміщення, перевезення книг, передплата газет тощо. Пояснювальна записка: ЦБРУ налічує зараз 85 співробітників, з яких 25 осіб – технічні і канцелярські працівники. У фондах бібліотеки прибіл. 4,5 млн. книг і журналів та 6 млн. газет і листівок. Для виконання невідкладних завдань слід мати у штаті 200 співробітників.

Додаток 1 (арк. 490): записи щодо посадових окладів співробітників бібліотеки.

Ориг. нім., з правками від руки олівцем (чорновий варіант).

Додаток 2 (арк. 489): чорнові записи олівцем щодо посадових окладів (заступники керівника бібліотеки (1), заввідділами (3), наукові співробітники (56), канцелярія (5), технічний персонал (20).

Рукоп., нім.

Додаток 3 (арк. 493–496): копія господарчого плану Центральної бібліотеки рейхскомісара України у м. Києві (на звітний 1942/43 рік).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 489–496. Ориг. копії, рукоп., нім.

17.09.1942, м. Київ^{*1}.

ОРР. Керівник робочої групи “Західна Україна” Цюльфель – Генералкомісаріату м. Києва, для Й. Бенцінга.

Про дозвіл рейхскомісара України вивезти з Подолу юдаїку і гебраїку для Інституту вивчення єврейського питання у Франкфурті-на-Майні.

Прохання про надання спеціальних посвідчень представникам робочої групи для якнайшвидшого виконання зазначених робіт. Дозвіл на вивезення з колишньої Центральної єврейської бібліотеки “Естради”

^{*1} Див. також лист від 06.10.1942 р.

40 тис. од. юдаїки і гебраїки. Повідомлення про те, що бібліотекою “Естради” керує ОРР, а транспортуванням літератури будуть опікуватися Деттманн і Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16 (ориг.), арк. 417; ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 209 (копія). Ориг., копія, нім.

20.09.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Київ”, зондерштаб бібліотек Вищої школи.

Тижневий робочий звіт за 14.09–19.09.1942 р.

Про відбір книг з Історичної бібліотеки [Киево-Печерської] лаври, Центральної єврейської бібліотеки (“Естрада”), переклад назв на німецьку мову, транскрипцію. Планується перегляд бібліотеки колишнього радянського Управління залізницями.

Підпис: Ней.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 2. Копія, нім.

21.09.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II і – керівнику Центральної бібліотеки рейхскомісара України Бенцінгу (Генералкомісаріат м. Києва, Відділ II і).

Про передачу до відома і виконання заяви штадткомісара м. Києва щодо вивільнення публічних бібліотек [від небажаної і забороненої літератури].

Підпис: за дорученням, Габіг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 632. Копія, нім.

23.09.1942, м. Харків.

ГРГУ. Робоча група “Харків”.

Основні положення для ревізії українських бібліотек (пам'ятка).

1. Відкриття бібліотек можливе лише після проведення їхньої ревізії. Основна мета ревізії – встановлення стану фондів, втрат, вилучення небажаної літератури, а також її знищення.

2. Вилучаються: марксистська і більшовицька література, а також твори єврейських авторів (Гейне, Шолом-Алейхема, Фейхтвангера), єврейських композиторів (Мендельсона, Дунаєвського), єврейських художників. Більшовицькою вважається політична література після 1917 р., а також революційна пропагандистська література до і періоду світової війни.

3. Не вилучається: власне наукова література, навіть якщо її автори є членами комуністичної партії (Мічурін, Лисенко).

4. Дуже упереджено переглядається художня література (“Поднятая целина” Шолохова тощо).

5. Вилучаються: нотні видання з більшовицьким текстом, наприклад, марші і пісні трактористів, піонерів та солдатів.

6. Вилучаються: книги з питань мистецтва з більшовицькими ілюстраціями.

7. Вилучаються: пропагандистські (але не філософські) антирелігійні твори.

8. У бібліотеках при видачі на абонемент творів українських та російських класиків слід уважно переглядати передмову, вилучати сторінки з більшовицьким змістом.

9. На вилучених книжках ставиться штампель “секретно”, “не видається”, на титульному аркуші і, по можливості, на зворотному боці книжки, так само позначаються і картки.

10. Книга залишається у книгосховищі на своєму місці, марксистська література знищується.

11. Наукова значимість літератури визначається бібліотекарем.
Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 2–3. Копія, нім.

23.09.1942, м. Рівне.

[РКУ]. Відділ II і – [РКУ], Відділ II с.

Повідомлення про створення архівного і музейного управліннь РКУ. Прохання підготувати постанову про затвердження Г. Вінтера керівником архівного управління. Д-р Вінтер, за розпорядженням рейхсміністра окупованих східних областей, виїде найближчим часом.

Підпис: за дорученням, Габіг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 458 (копія з рукоп. правками), 459 (ориг.) Копії, нім.

25.09.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Київ”, зондерштаб бібліотек Вищої школи.

Тижневий робочий звіт за 21.09–26.09.1942 р.

Про відбирання книг і перегляд бібліотек Військової школи, Голлової дирекції південних залізниць.

Підпис: Ней.

Прим.: на документі є запис – “Матеріалів, потрібних для Вищої школи, немає.”

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 10. Копія, нім.

25.09–09.10.1942, міста Київ, Франкфурт-на-Майні.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування; Вища школа. Філія у м. Франкфурті-на-Майні, Інститут вивчення єврейського питання.

1. 25.09.1942 р.

Повідомлення про те, що 24.09 з м. Києва на адресу Інституту надіслано 45 тис. гебраїки та юдаїки (в незапакованому вигляді).
Прохання підтвердити одержання.

Підпис: керівник ГРГУ Антон.

Копії, нім. (спр. 39, арк. 2); спр. 228, арк. 205.

2. 09.10.1942 р.

Вища школа. Філія у Франкфурті-на-Майні, Інститут вивчення єврейського питання – ГРГУ.

Підтвердження про отримання видань. Вагон прибув 05.10.1942 р.

Підпис нерозбірливо.

Ориг., нім., арк. 4.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 39 арк. 2, 4; спр. 228, арк. 205. Ориг., копії, нім.

25.09.1942, м. Київ.

[ОРР]. Керівник ГРГУ Антон, Відділ обліку та планування – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про те, що 24.09.1942 р. до Інституту вивчення єврейського питання у м. Франкфурті-на-Майні надіслано 45 тис. томів гебраїки та юдаїки з т. зв. "Естради".

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 156; спр. 221, арк. 193. Ориг., копія, нім.

25.09.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування, Кірова-бібліотека – Управлінню [ГРГУ].

Прохання преміювати співробітників бібліотеки Горячову, Фадєєву, Діду, Якимзову, Барвенюк, Кулік, Біттепаш, Лоевську, Грайевич, Кістяківську, Федорову, Петрову за проведену роботу.

Підпис: Цьольфель.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 204. Копія, нім.

27.09.1942–13.09.1943, м. Київ.

ГРГУ.

Списки співробітників Бібліотеки ім. ВКП(б), доповідні записки та рапорти щодо підвищення окладу тощо. Названі прізвища 42 та

50 осіб (арк. 6–7), серед них, зокрема, 13 бібліотекарів, 14 перекладачів, 5 каталогізаторів, інші – технічні працівники.

Підпис: Пірсон*¹.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 28, арк. 1–16. Ориг., копії, нім., рос.

28.09.1942, міста Берлін, Київ.

Верховне командування вермахту.

Запис телефонної розмови гауптайнзацфюрера Вебендюрфера з Берліном про діяльність зондеркоманд ОРР стосовно конфіскації культурних цінностей.

Зазначається, що взяті під охорону ОРР архіви, бібліотеки та музеї мають розглядатися, як майно вермахту.

Підпис: шеф Верховного командування вермахту. За дорученням, Мюнх (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 111–112. Копія, нім.

29.09.1942, м. Київ.

[].

Відповідь [Бенцінга] на лист від 18.08.1942 р.^{*2} із запитом про оцінку наукового рівня проф. О. Оглоблина.

Характеристика проф. О. Оглоблина як ученого.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 1, арк. 82–83. Копія, нім.

30.09.1942, [м. Берлін].

Головна квартира Вищого командування сухоподільних військ.

Про діяльність зондеркоманд ОРР в окупованих областях, завдання та співробітництво ОРР з вермахтом, взаємозв'язки та підтримку ОРР відповідно до наказу Гітлера від 01.03.1942 р.

Є перелік адресатів, кому надіслані копії.

Підпис: за дорученням, Вагнер (надруковано). Завірено Ебелінгом.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 138–142; спр. 221, арк. 31–35. Друк. відб., нім.

*¹ Керівник бібліотеки.

*² Лист від 18.08.1942 р. не зберігся. Можливо, такий запит і відповідь були пов'язані з репресіями щодо українського національного руху, закриттям Музею-Архіву переходової доби і звільненням Олександра Оглоблина з посади директора.

30.09.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування – Вебендюрферу.

Довідка щодо обліку та опрацювання журналів у Центральній бібліотеці.

У журнальному відділі Центральної бібліотеки здійснюється облік, упорядкування та каталогізація всіх газет, журналів та іншої періодики за встановленою методикою. Спочатку журнали розставляються за назвами (латинський алфавіт), перевіряються на повноту комплектів. Відсутні номери доповнюються з фондів КМПБ. Відбираються по 10 прим. кожної назви, 5 з яких ставляться на полиці, а 5 – передаються в резерв. На картку заносяться такі дані: назва журналу мовою оригіналу, її транскрипція і переклад німецькою мовою, номер журналу. Підготовкою бібліографії журналів займався Шок.

Підпис: керівник відділу Цюльфель.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 10–12 зв.. Копії, нім.

30.09.1942, [м. Київ.]

[1.

Характеристика діяльності Музею-Архіву переходової доби [за 1942 р.]

Зазначається, що за згодою гебітскомісара м. Києва впродовж літа 1942 р. колишній перший бургомістр м. Києва проф. Оглоблин організував Музей-Архів переходової доби (Олександрівська площа, 8).

Мета музею: відобразити суспільне життя м. Києва приблизно від 1934 р. до залишення його радянськими військами, його економічне, культурне відродження за допомогою німецьких військових і цивільних управлінь і зробити це набутком громадськості. До цього часу була організована одна виставка щодо знищення пам'яток культури радянською владою у м. Києві в останні роки, включаючи руйнування під час війни і саботаж. Ця виставка не справила гарного враження (погані фотографії та переклади німецькою мовою, незначна кількість оригінальних документів тощо).

Автор документа стверджує, що власне ідея створення такого музею була безглуздом, оскільки він перетворився на притулок для тих людей, які ігнорували корисну для німецької влади працю і зосередили свій недостатній організаторський талант на зовсім непотрібному об'єкті. Пропонується Музей-Архів закрити, а матеріал передати до центрального архіву.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.1, арк. 84–87. Копії, нім.

30.09.1942, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування, керівник відділу Цольфель – робочим групам міст Києва, Харкова, Сімферополя, представництвом у м. Дніпропетровську та зв'язковому пункту у м. Херсоні.

Прохання при конфіскації та упорядкуванні книжкових фондів звертати особливу увагу на літературу з питань мистецтва, музикознавства, народознавства, расових і національних проблем, історії, психології, єврейського питання та масонства.

ЩДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 228, арк. 201. Копія, нім.

30.09.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування; Кірова-бібліотека, Вебенддорфер.

Актовий запис керівника бібліотеки Вебенддорфера щодо вказівок д-ра Нея про опрацювання літератури для потреб Вищої школи. Про неможливість роботи з д-ром Неєм, якому доручено відбирати літературу тільки для Вищої школи, а він, перевищуючи свої повноваження, забирає всі книги. Рекомендація про переведення д-ра Нея до м. Ростова, де також багато літератури, а Рьок не встигає її переглядати.

ЩДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 191–192 (копія), 194–195. Ориг., нім.

[Вересень] 1942 р., б. м.

Актовий запис для ГРГУ.

Зазначається, що особливу увагу при відборі літератури потрібно приділяти українському національному питанню, а також всьому, що стосується персони Розенберга, словникам, довідникам, щорічникам, єврейським енциклопедіям, які потрібно надсилати окремо. Нагадується, крім того, про надсилання полиць для Східної бібліотеки.

Б.п.

Прим.: на документі олівцем запис – “1.Х.42. Цольфель”.

ЩДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 228, арк. 197–199. Чернетка з правками, нім.

[Вересень 1942 р.], [м. Київ].

[КМУ].

Список співробітників Науково-технічної бібліотеки (10 осіб).

Підпис: директор бібліотеки Піскорська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 189, арк. 56. Копія, рукоп., укр.

[Початок жовтня 1942 р.], [м. Київ].

[КМПБ].

Список співробітників [КМПБ] віком від 16 до 55 років за станом на 1 жовтня 1942 р. (13 осіб)*¹. Подаються детальні відомості: про стаж роботи, рік народження, склад родини, утриманців, домашню адресу, стан здоров'я і ким видані довідки про його стан.

Б.п.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 188, арк. 16–16 зв. Рукоп., укр.

01.10.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування.

Положення про Центральну бібліотеку ОРР у Києві.

Зокрема, зазначається, що:

– Центральна бібліотека ОРР у м. Києві підпорядковується Відділу обліку та планування ГРГУ. Вказівки керівнику бібліотеки можуть давати лише керівник ГРГУ або керівник Відділу;

– у даний момент керівником бібліотеки є Вебендюрфер, йому підпорядковуються всі фольксдойче та українські співробітники, які працюють за згодою з керівником Київської міської управи;

– співробітники-рейхсдойче виконують службові завдання керівника бібліотеки, а дисциплінарно підпорядковуються керівнику робочої групи;

– книги видаються за квитанціями як співробітникам, так і представникам зондерштабів та інших установ лише за умови наявності письмового дозволу керівника Відділу. Керівник бібліотеки регулює відношення зі службовцями бібліотеки, надісланими від КМУ.

Підписи: керівник ГРГУ Антон (надруковано); керівник Відділу обліку та планування Цольфель (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 189–190. Копія, нім.

01.10.1942, м. Рівне*².

Рейхскомісар України. Відділ II і, заступник Даргель – генерал-комісару м. Києва.

У відповідь на запит генералкомісара від 04.09.1942 р. повідомляється, що підписаний 14 серпня 1942 р. наказ залишається в силі. Відправка юдаїки і гебраїки залежить від наявності транспорту.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 502 (ориг.); спр. 4, арк. 327–328 зв. Копія.

*¹ Копія списків, переданих до комісії КМУ.

*² Див. також листи за 1942 р.: 03.07, 14.08, кінець серпня, 14.10, 26.10.

01.10–07.10.1942, м. Київ.

Звіти ЦБРУ за вересень 1942 р.

1. 01.10.1942.

Звіт відділу каталогізації.

Підпис: О. Бродовська. Рукоп., укр., арк. 53.

2. 07.10.1942.

Звіт про роботу по комплектуванню.

Підпис; К. Дзюбенко. Ориг., укр., арк. 55–56.

Влисто до каталогів: алфавітного – 1928 карток, систематичного – 1686 карток. Здано книжок до книгосховища і кабінетів 1109 кн. од. Одержано шляхом концентрації 26016 книг та журналів, 540 малюнків 7 плакатів, 922 окремі аркуші. Укладено в стоси за літерами 30 тис. кн. од.; звірено на дублетність 4783 кн. од.; звірено з каталогами на предмет виявлення лакун 2251 кн. од. тощо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 53, 55–56. Ориг., рукоп., укр.

01.10.1942, м. Київ.

ГРГУ.

Службова інструкція щодо обліку конфіскованих культурних цінностей (книг, журналів та інших видів видань), ведення картотеки оперативної діяльності, планування, використання та оцінки видань.

Підпис: керівник ГРГУ Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 136–142; спр. 221, арк. 15–21. Копії, нім.

02.10.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування – робочим групам міст Києва, Харкова, Сімферополя, відділенням у м. Дніпропетровську, зв'язковому пункту у м. Херсоні.

Про негайну відправку до м. Берліна усіх матеріалів, пов'язаних з особою рейхсляйтера Розенберга.

Підпис: за дорученням, керівник відділу Цьольфель.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 187. Копія, нім.

02.10.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування, керівник відділу Цьольфель – робочим групам міст Києва, Харкова, Сімферополя, відділенням у м. Дніпропетровську, зв'язковому пункту у м. Херсоні.

Зазначається, що для потреб Управління штабу вкрай необхідні словники, єврейські енциклопедії, адресні книги, різноманітні довідники (цей матеріал слід надсилати окремо від іншої літератури). При обліку книг особливу увагу звертати на національну проблему, особливо з українського питання. Потрібно також конфісковувати у необмеженій кількості твори російських класиків німецькою мовою, а також німецькомовні антирелігійні підручники.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 228, арк. 186. Копія, нім.

02.10.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ спеціальних завдань, Ломмач – ГРГУ, м. Київ.

Пропозиції щодо удосконалення предметної картотеки на фонди Східної бібліотеки: необхідно, щоб ГРГ Остланду та України обмінювалися не одним, а двома комплектами карток.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42 арк. 146–147. Копія, нім.

03.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Робоча група “Київ”, керівник робочої групи “Київ” Рудольф – РКУ, Відділ II і, м. Рівне.

Клопотання про додатковий вивіз з Подолу єврейської літератури.

Зазначається, що після вивезення 50 тис. видань юдаїки і гебраїки із фонду незакаталогізованої літератури (250 тис.) до Інституту вивчення єврейського питання необхідно організувати додатковий вивіз фондів незакаталогізованої літератури з приміщень колишньої КДА на Подолі, а також 5 тис. томів літератури і картотек з колишньої Єврейської консерваторії, які зберігаються у приміщенні Єврейського шкільного видавництва.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 329. Ориг., нім.

05.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ Антон – Управлінню ОРР, Східний відділ, м. Берлін-Шарлоттенбург.

У м. Воронежі серед руїн були знайдені книжкові фонди Дерптського університету, які згодом були перевезені до м. Курська. Прохання доручити д-ру Нею подальшу роботу з цими фондами, враховуючи його високу кваліфікацію.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42 арк. 132–133. Ориг., нім.

06.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Заступник керівника ГРГУ Рудольф – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про те, що Відділ пропаганди України, Група письменства, передає перший підготовлений список (від 01.10.1942 р.) небажаної літератури. Підкреслюється важливе значення цього списку, враховуючи те, що ОРР буде нести відповідальність за очищення бібліотек України від забороненої літератури.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 129 (ориг.); спр. 228, арк. 183 (тут аналогічний лист до Відділу обліку та планування у м. Києві) (копія), нім.

06.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Заступник керівника ГРГУ Рудольф – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про те, що в одній з бібліотек м. Харкова знайдено 2-й том “Большого советского атласа мира”. Прохання уточнити адресу, на яку надіслати атлас.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 130. Ориг., нім.

06.10.1942, м. Київ.

Генералкомісар ГОК. Відділ II і – ОРР, робочій групі “Київ”.

Відповідь на листи від 17 і 29.09.1942 р.

Повідомлення про те, що книжки з середньої школи по вул. Лева-шівській, 2 та із [Києво-Печерської] лаври у 1-й половині вересня передані до Генералкомісаріату м. Києва.

Представникам ОРР передані посвідчення з дозволом на вивіз 50 тис. юдаїки і гебраїки з Подолу. Прохання зазначити точний час, коли цю літературу будуть вивозити і побажання особисто познайомитися з представниками ОРР Деттманом і Фуксом, які будуть цим безпосередньо займатися.

08.10.1942 р. будуть підготовлені видання з колишнього складу Видавництва АН для передачі ОРР.

Підпис: Бенцінг.

Додаток (арк. 419): лист до ОРР, робоча група “Київ”. Доповнення до листа від 06.10.1942 р. про те, що з 144 замовлених видань з колишнього складу Видавництва АН передаються 116 (17 – не можуть бути переданими через відсутність світла, 11 – є лише в одному прим.). Прохання підтвердити отримання цих видань.

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Бенцінг (надруковано).
Прим.: позначка від руки нім. мовою – “які ще тут лежать у стосах”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 418–419. Копії, нім.

06.10–27.11.1942, міста Кенігсберг, Київ.

Університет ім. Альберта (Albertus-Universität), ЦБРУ.

Листування щодо пошуків наукових матеріалів та виданих на абонемент книжок.

1. 06.10.1942, м. Кенігсберг.

Ректор Університету ім. Альберта – ЦБРУ, Бенцінгу.

Прохання сприяти у пошуках наукових матеріалів д-ру Мюллеру.

Підпис: ректор у-ту, проф. фон Грюнберг. Ориг., нім. (арк. 286).

2. 27.11.1942, м. Кенігсберг.

Державний науковий інститут при Університеті ім. Альберта.

Відповідь на нагадування про повернення книг. Д-р Райзер нині служить у Франції (польовий поштовий номер 43772). Надіслані у червні книги (взяті фрау Куценко) будуть ще потрібні 7–8 тижнів. Ориг., нім. (арк. 287).

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 286–287. Ориг., нім. 2 док.

09.10.1942, м. Київ.

[ГРГУ. Відділ обліку та планування, керівник Кірова-бібліотеки].

Довідка про облік журналів в Кірова-бібліотеці з прізвищами співробітників, які займаються цим процесом.

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 46–46 зв. Ориг., нім.

09.10.1942, м. Київ.

[ЦБРУ]. Керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – ОРР, [робоча група “Київ”].

Нагадування про необхідність повернення книг, взятих співробітниками ОРР. Серед боржників – прізвища Клаусберга, Ланге, Брауна, Брюшвайлера, Цольфеля.

Власноручного підпису немає.

Прим.: на документі є позначка олівцем про те, які книжки повернуті.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 420. Копія, нім.

09.10.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ спеціальних завдань.

Квартальний звіт за період від 1 липня до 30 вересня 1942 р.

Охарактеризована діяльність всіх робочих груп, а також окремих міст на всій території окупованих східних областей. Зокрема зазначається, що з м. Києва відправлена література з бібліотеки "Естрада". У Міській бібліотеці закаталогізовано 1 тис. назв журналів, у Володимирському соборі занесено на картки 4 тис. назв. Робота повинна закінчитися до 15 жовтня.

За даними д-ра Поля з м. Риги надійшло 20 тис. томів юдаїки, з м. Каунаса – 15 тис., з м. Вільнюса – 60 ящиків. Перші надходження з м. Риги (110 ящиків) оцінені у 96 тис. рейхсмарок. Очікується, що надходження з м. Києва будуть ще значнішими.

Підпис: Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 228, арк. 167–181. Копія, нім.

10.10.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група "Київ", зондерштаб бібліотек Вищої школи.

Тижневий робочий звіт за 05.10–10.10.1942 р.

Завершено упорядкування цінних за змістом наукових серій до-революційних багатотомних видань, переважно суспільно-політичного характеру, серед яких: "Записки Имп. Общества российской истории и древностей" (1846–1916), "Сборник Имп. Исторического общества" (148 томів в комплекті), "Повідомлення Наукового товариства ім. Шевченка у Львові" (154 томи), "Известия Киевского университета" тощо. Недостатньо представлені археологія та географія. Наступного тижня планується поїздка до м. Курська для керування роботами з відбору та вилучення літератури з воронезьких фондів.

Підпис: Ней.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 8. Ориг., нім.

12.10.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування, заступник керівника Відділу Вебендюрфер – робочим групам м. Харкова з відділеннями у містах Дніпропетровську та Сімферополі, зв'язковому пункту у м. Херсоні, опорним пунктам у м. Ростові та на Кавказі.

Інструктивний матеріал про значення Східної бібліотеки – збірного бібліотечного пункту всіх книжкових фондів, взятих на облік ОРР і зондерштабами.

Про упорядкування на належному науковому рівні фонду конфіскованої більшовицької літератури в окремих бібліотеках, які будуть надавати ці матеріали організаціям, що займаються проблемами Сходу. Науковим установам мають передаватися тільки дублети.

Найбільший інтерес становлять документи, опубліковані після початку [Другої світової] війни.

Визначені найважливіші для роботи міста – Київ, Харків, Мінськ.

Головний пункт обліку журналів – м. Київ, куди з м. Риги передано один примірник картотеки журналів. Облік проводиться у Міській бібліотеці та в приміщенні Володимирського собору. Методика роботи передбачає підготовку карток в 3-х примірниках для алфавітного, предметного та топографічного каталогів. Необхідно мати по одному примірнику кожного журналу. При наявності великої дублетності зберігаються 10 прим.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 58, арк. 392–394. Копія, нім.

12.10.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Київ”, керівник робочої групи “Київ” Рудольф – Генералкомісаріату м. Києва, для Бенцінга.

Відповідь на листи керівника ЦБРУ Бенцінга про необхідність повернення книг боржниками – співробітниками робочої групи із зазначенням боргів конкретно по кожному прізвищу.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 423. Ориг., нім.

12.10.1942, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Київ”, керівник робочої групи “Київ” Рудольф – Генералкомісаріату м. Києва, для Бенцінга.

Повідомлення про те, що зондерштаб “Наука” звернувся з проханням про сприяння у надісланні проф. Гохштеттеру видання Ягодинського. Зазначається, що ця книжка є у Європі тільки у 2-х примірниках.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 424. Ориг., нім.

[13.10.1942], м. Київ.

ЦБРУ – ОРР, робоча група “Київ”.

Відповідь на лист від 12.10.1942 р. про те, що книга для проф. Гохштеттера “Ягодинский И. Элементы сокровенной философии о совокупности вещей. Казань, 1913” є у бібліотеці під шифром В 10358. Повторне нагадування Клаусбергу про повернення книг.

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Бенцінг (надруковано).

Додаток: перелік книжок для проф. Гохштеттера з шифрами на видання І. Ягодинського і два путівники по містах Москві і Ленінграду німецькою мовою.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 421–422. Рукоп., рос. (додаток), копія, нім.

14.10.1942, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей, Відділ I d – рейхс-комісару України.

Повідомлення про приїзд до міст Рівного і Києва помічника референта Головного відділу I, співробітника міністерства Егіді для перегляду фондів бібліотек і зустрічі з керівником Інституту краєзнавства М. Розенбергом.

Підпис: за дорученням, Буссе.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5 спр. 4, арк. 102. Ориг. (є рукоп. позначки Габіга), нім.

14.10.1942, м. Київ*¹.

Генералкомісар ГОК, заступник фон Бюнау; Відділ II – [генералкомісару м. Києва], Відділ II а.

Прохання повідомити про наявність відповіді рейхскомісара України щодо вивезення книжок та про терміни вивезення [єврейських] книг.

Прим.: на цьому ж документі – нотатки Й. Бенцінга олівцем про те, що вивезення книг буде здійснюватися ймовірно через 14 днів.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 503. Ориг., нім.

14.10.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ спеціальних завдань, Ломмач – ГРГ Остланду та України.

Повідомлення про запровадження щоквартальних звітів відділу, надсилання форми звіту і прохання висловити свої пропозиції та доповнення щодо цього.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 147, арк. 284–284 зв. Копія, нім.

14.10.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ використання – ГРГУ, м. Київ.

Відповідь на лист від 21.09.1942 р.*² про більшовицькі журнали.

*¹ Див. також лист від 03.07; 14.08; кінець серпня 1942 р., 14.10; 26.10.1942 р.

*² Лист не зберігся.

Повідомляється про отримання доповнень до бібліографії російських журналів. Прохання у майбутньому відокремлювати українські журнали від російських; нумерувати російські журнали послідовною нумерацією незалежно від того, видані вони у радянський чи дореволюційний період. Для полегшення контролю за підготовкою бібліографій слід зазначати прізвище виконавця.

Підпис: за дорученням, Рейхардт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 124. Копія, нім.

16.10.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ використання – ОРР, робоча група “Західна Україна”.

Прохання якнайшвидше надіслати картотеку “троцькістської бібліотеки” у відповідь на лист робочої групи “Західна Україна” від 05.09.1942 р.

Підпис: за дорученням, Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 122. Копія, нім.

20.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування – ОРР, Управління штабу, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про підготовку до відправки через кур’єра видань “Большой советский атлас мира” (ч. 1–2), “Энергетический атлас СССР” та “Атлас командира РККА”.

Підпис: за дорученням, Вебендюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 119. Ориг., нім.

21.10.1942, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей – рейхскомісару України, м. Рівне.

Відповідь на лист від 20.09.1942 р. – Відділ I/Вие.

Зазначається, що фірма О. Гаррасовіца у листі від 02.10.1942 р. повідомила про надсилання 29.06.1942 р. на адресу РКУ (м. Кенігсберг) 100 прим. українсько-німецького словника Я. Рудницького. Прохання перевірити надходження і повідомити про це.

Підпис: за дорученням, Фьорстер (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 1, спр. 71, арк. 10. Засвідчена копія, нім.

23.10.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ спеціальних завдань.

Актовий запис (III) щодо обліку та вилучення більшовицьких видань.

1. Фонди слід розподіляти на дореволюційні та пореволюційні.
2. Література до 1917 р. може бути залишена у місцевих бібліотеках.
3. Більшовицька література (після 1917 р.) підпадає під наказ фюрера, конфіскується і зберігається (по можливості упорядковано) у закритих приміщеннях.
4. Наукові видання (після 1917 р.) з питань техніки, природознавства, медицини та мистецтва залишаються у бібліотеках.
5. У дореволюційних виданнях та публікаціях “неросійських” письменників, відносно яких не виникає сумнівів, достатньо вилучати передмову, життєписи та більшовицькі цитати.
6. У розділі “Релігія” релігійні твори залишаються, вилучаються лише видання антирелігійного змісту.
7. Конфіскуються всі видання, які мають значення для вермахту.
8. Частина вилученого матеріалу, не потрібна німецьким бібліотекам, передається у макулатуру.

Підпис: Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 65. Ориг., нім.

23.10.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування.

Листи до відділень ОРР у містах Ростові, Курську, а також до робочих груп міст Києва, Харкова, Сімферополя, Дніпропетровська та зв'язкового пункту м. Херсона з проханням придбати для Управління штабу певні видання, зокрема:

1. Большой советский атлас мира (ч. 1–2).
2. Атлас командира РККА (1938).
3. Довідник “Весь СССР”, а також усі видання щодо адміністративного розподілу СРСР, починаючи з 1926 р., та “Большую Советскую Энциклопедию” (бажано у декількох примірниках).

Підпис: за дорученням, Вебендьюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 159–161, 188. Копії, нім.

23.10.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Всім головним робочим групам, робочим групам, зондеркомандам і зв'язковим пунктам.

Про діяльність зондеркоманд ОРР при конфіскації культурних цінностей. Зазначається, що взяті під охорону архіви, бібліотеки, музеї тощо прирівнюються до майна вермахту.

Про передачу до відома копії розпорядження шефа Верховного командування вермахту від 28.09.1942 р.

Підпис: шеф Верховного командування вермахту, за дорученням, Мюнх. Завірено Ебелінгом. Є перелік адресатів, яким надіслано цей лист.
ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 111. Друк., нім.

24.10.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Керівник Відділу обліку та планування Цольфель.

Актовий запис про обговорення з керівником Центральної бібліотеки д-ром Й. Бенцінгом питань щодо повернення отриманих на абонемент книжок співробітниками ОРР

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 155–156. Копія, нім.

[24.10–26.10.1942], м. Київ.

[Д-р Поль, ОРР, зондерштаб бібліотек Вищої школи].

Інформація про обстеження фондів гебраїки та юдаїки на Подолі 20–24 жовтня 1942 р.

Б. п.

Прим.: на документі є нотатки Вебендюрфера щодо розміщення єврейських книг.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 206–208. Рукоп., нім.

24.10.1942, м. Київ.

[Д-р Поль – ОРР, Управління штабу, м. Берлін].

Тижневий звіт про опрацювання д-ром Полем гебраїки та юдаїки на Подолі 20–24.10.1942 р.

Для надсилання до м. Франкфурта-на-Майні підготовлено 27 тис. 663 томи, у тому числі бл. 5 тис. фоліантів та 3 тис. журналів, до макулатури відібрано 35 тис. томів, тобто всього упорядковано прибіл. 63 тис. томів. До цієї кількості не включено частину газет та журналів, які будуть надсилатися повністю, без сортування. Посортовані гебраїка (99 % від загальної кількості, головне рабініка) та юдаїка (1 % від загальної кількості, головне російська література з єврейського питання) є, переважно, журнальною продукцією. Юдаїка повністю надіслана до м. Франкфурта-на-Майні. Фонд гебраїки та юдаїки з Подільського книгосховища, закаталогізований більшовиками, разом з картотеками буде також надіслано до м. Франкфурта-на-Майні. Робота проводилася 11-ма українськими співробітниками.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 50 а, арк. 14–14 зв. Ориг., нім.

25.10.1942–07.06.1943, міста Рівне, Кенігсберг, міста Німеччини.
РКУ. Головний відділ I/Вие.

Листування з німецькими видавництвами щодо придбання літератури для організації бібліотек для німців, які працюють в РКУ.

У справі на арк. 1 вміщено вирізку з газети від 24 жовтня стосовно того, що до РКУ відправлено 14 тис. кн. од. (назва документа нім. мовою відсутня).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 2, спр. 73, арк. 1–53. Ориг., друк. відб., телеграми, копії, нім.

26.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Антон – ОРР, Управління штабу, Східний відділ, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про запит Східного міністерства (лист від 04.09.1942 р.) щодо необхідності якнайшвидшого віднайдення видання “Большой советский атлас мира”. Робочій групі “Харків” було запропоновано придбати його у приватних власників по ціні у 100 рейхсмарок за перший том. У м. Києві власник другого тому не погодився і на ціну в 250 рейхсмарок. Прохання надати рекомендації стосовно придбання згаданих видань.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42 арк. 102. Ориг., нім.

26.10.1942, м. Рівне*¹.

Рейхскомісар України. Відділ II і – керівнику ГРГУ Антону, м. Київ.

Про згоду на вивезення 250 тис. юдаїки і гебраїки з колишньої Духовної академії, що на Подолі, до Інституту вивчення єврейського питання у м. Франкфурті-на-Майні (відповідь на лист від 03.10.1942 р.) з проханням зачекати, доки не спаде напруження з транспортом. Дату вивезення має встановити генералкомісар м. Києва, якому надіслано копію цього листа.

Підпис: Пальцо.

Прим.: копія для генералкомісара.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 330–330 зв.; спр. 16, арк. 501–501 зв.; ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 153, 3 копії, нім.

27.10.1942, м. Київ.

ЦБРУ – ГРГУ.

Списки переданих ОРР книг Видавництва АН*².

*¹ Див. також листи за 1942 р.: 03.07, 14.08, кін. серпня, 14.10.

*² Ці списки складені Й. Бенцінгом на книги, що не були реалізовані у довоєнні часи, зберігалися у великій кількості на складі Видавництва АН і були передані до ЦБРУ.

Прим.: на стор. 426 є підпис представника ОРР д-ра Нея про отримання видань.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 426–433. Копія, укр.

27.10.1942, м. Київ.

Генералкомісар ГОК. Відділ II і, керівник Відділу II і Бенцінг – [генералкомісару м. Києва].

Звіт про стан бібліотек, музеїв, архівів, шкільної і спеціальної освіти тощо.

Зазначено, що в ЦБРУ майже закінчилася концентрація безгосподарної літератури. Через відсутність потрібної кількості спеціалістів та холод в приміщеннях каталогізація відбувається уповільнено. Запити з рейху на краєзнавчу та економічну літературу постійно збільшуються, тому ця література не повинна видаватися.

Констатується, що єдиною діючою для місцевого населення є бібліотека по вул. Короленка, 46, перегляду фондів якої надається значна увага. Здійснюється незначний книгообмін на видання колишнього Видавництва Академії наук.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 165–171. Копія, нім.

29.10.1942, б. м.

Відділ пропаганди України. Група письменства.

Пам'ятна записка про використання німецької мови та запровадження навчання за німецьким зразком в Україні.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 76–80. Друк., нім.

29.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Зондерштаб бібліотек Вищої школи.

Актовий запис про те, що серед воронезьких фондів, які надійшли з м. Курська до м. Києва, налічується бл. 6 тис. томів стародруків; бл. 3 тис. томів стародруків прибудуть з наступним транспортом (75 % різними західноєвропейськими мовами). Книги російською та старослов'янською мовами становлять 25 %.

Враховуючи складність обставин, пропонується передати до Вищої школи стародруки без опрацювання, як це було зроблено з єврейською літературою.

Підпис: Ней.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 9. Ориг., нім.

31.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ Антон – ГРГУ, Відділ обліку та планування.

Про передачу копії дозволу РКУ на вивіз юдаїки та домовленість з генералкомісаром про надання вагону для її перевезення (лист за підписом керівника Відділу II і РКУ від 26.10.1942 р., арк. 153).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 152 (ориг.), 154 (копія), нім.

31.10.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург. Таємно.

[ОРР].

Доповідна записка до Управління штабу відносно акції передачі книжкових фондів від Кюнсберга до ОРР (зокрема, про виготовлення ящиків тощо).

Підпис: за дорученням, д-р Бенкер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 2, спр. 1, арк. 57–57 зв. Копія, нім.

31.10.1942, м. Київ.

ГРГУ. Зондерштаб бібліотек Вищої школи.

Тижневий робочий звіт за 26.10–31.10.1942 р.

Про перегляд воронезьких фондів. Література, що була відправлена з м. Курська 21 та 22 жовтня, 24 жовтня прибула до м. Києва. Від уповноваженого науковими бібліотеками при Генералкомісаріаті м. Києва д-ра Бенцінга одержано 144 академічних видань.

Підпис: Ней.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 12. Копія, нім.

31.10–02.11.1942, м. Київ.

Звіти про діяльність ЦБРУ.

1. 31.10.1942.

Звіт про роботу співробітників від 07.04.1942 р. до 31.10.1942 р. по відбору та сортуванню літератури за завданням ОРР у фондах бібліотеки, що зберігаються у приміщенні Володимирського собору.

Підпис: Юдіна. Рукоп., нім., арк. 54–54 зв.

2. 02.11.1942.

Звіт відділу каталогізації за жовтень 1942 р.

Підпис: Бродовська.

Рукоп. ориг., укр.; копія, нім., арк. 57–58.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 54–54 зв., 57–58. Ориг., копія, рукоп., нім., укр.

31.10.1942, м. Херсон*¹.

[ОРР. Зв'язковий пункт м. Херсон] – Управління ОРР, Відділ обліку та планування, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Перелік книжок (підручники, навчальна література), конфіскованих в установах м. Херсона, зокрема у Педагогічному інституті: систематизовано за розділами знань, окремо російською та українською мовами.

Підпис: Вьоль, керівник зв'язкового пункту м. Херсон.

Прим.: є помітка про те, що копія надіслана до ГРГУ.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 109–109 зв. Копія, нім.

[Жовтень 1942 р.], [м. Київ].

[КМУ].

Матеріали до річного звіту бібліотек м. Києва.

Циркулярний лист Відділу культури та освіти до завідуючих бібліотеками з проханням до 1 листопада подати докладний звіт про роботу від 1 жовтня 1941 р. до 1 жовтня 1942 р. за доданою схемою.

Підпис: керівник Відділу культури та освіти Солодовник, інспектор бібліотек Полулях. Копія, укр., арк. 33–33 зв.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 33–33 зв., 42–43 зв. Рукоп., укр.

[Жовтень] 1942 р., м. Київ.

[КМПБ].

Загальні відомості про КМПБ за схемою, запропонованою Відділом культури та освіти КМУ.

Рукоп., укр. арк. 43–43 зв.

Список службовців КМПБ (35 осіб) із зазначенням таких відомостей: прізвище, ім'я, ім'я по батькові, рік і місце народження, посада, освіта, партійність, загальний робочий стаж, колишня зарплата.

Підпис: директор Марківська.

Рукоп., укр., арк. 42–42 зв.

Річний звіт Міської публічної бібліотеки за схемою, запропонованою КМУ (від 01.10.1941 р. до 01.10.1942 р.).

За інвентарними книгами обсяг загального фонду на 01.10.1941 р. становив – 297 тис. 264 од. зб., з них: книжок – 220 тис. 850 од. зб., брошур – 20 тис. 234 од. зб., журналів – 45 тис. 374 од. зб., стародруків – 6 тис. 297 од. зб., нот – 284 од. зб., газет – 4 тис. 225 од. зб.

Подано відомості щодо зібраних безгосподарних бібліотек (разом

*¹ Відповідь на лист ОРР від 02.10.1942 р. стосовно надсилання інформації щодо наявності енциклопедичної та довідкової літератури

168 тис. 517 од. зб.), вилученої літератури (40 тис. книг). Після переобліку виявлено: в основному книгосховищі – 159 тис. од. зб., у фонді абонементу – 22 тис. 316 од. зб., в іншомовному відділі – 20 тис. 611 од. зб. Знайдено та перенесено до бібліотеки 168 тис. 517 од. зб., систематизовано 90 тис. 593 од. зб. Проводилось постійне упорядкування топографічного та алфавітного каталогів. Приміщення взимку 1941/1942 рр. не опалювалося, у відділі періодики піднявся рівень вологості, після чого видання просушувалися на вулиці. На 01.11. 1942 р. штат бібліотеки складав всього 10 осіб.

Зазначається, що протягом звітного періоду плани бібліотеки частково змінювалися на підставі розпоряджень шефа бібліотеки. Крім того, 4 співробітники були частково відряджені у розпорядження ОРР на 195 робочих днів, зокрема [О.І.] Полулях – на 1 місяць.

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 1–3 зв., 42–43 зв. Рукоп., укр.

[Жовтень 1942 р.], м. Київ.

[ГРГУ].

Правила внутрішнього розпорядку № 3 Центрального книгосховища ГРГУ, що на вул. Прорізній.

Зазначається, що керівник книгосховища Курцвайль підпорядковується керівнику Відділу обліку та планування і персонально – керівнику ГРГУ.

Підпис: уповноважений керівник ГРГУ Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46а, арк. 13. Копія, нім.

[Кінець жовтня 1942 р.], б.м.

[ОРР].

Службова інструкція щодо маркування ящиків з книгами, призначених для відправлення їх до Німеччини.

Зазначається назва ГРГ, РГ, місто, розділ знань, кількість ящиків; наводяться приклади.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 7, арк. 90–91; спр. 46 а, арк. 15–16; спр. 141, арк. 48–48 зв; спр. 147, арк. 308–308 зв. Копії, нім.

[Кінець жовтня 1942 р.], б. м.

[Запис] про Східну бібліотеку.

Східна бібліотека належить до Відділу використання ОРР. Її фонди налічують 23642 томи, серед них російськомовних видань – 22692,

німецькомовних – 131, французькомовних – 345, англомовних – 6 тощо. Серед видань – 201 кн. од., опублікованих після початку війни, та 106 пропагандистських брошур.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 219, арк. 20. Чернетка з правками олівцем, нім.

02.11–30.11.1942, міста Київ, Лейпциг.

ЦБРУ; Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца. Листування з приводу замовлення та придбання літератури.

Списки літератури, надісланої фірмою від 27.11 та 30.11.1942 р.; переліки книжок, замовлених фірмою та ЦБРУ (переважно з україніки); рахунки на надіслану літературу; підтвердження про отримання видань; уточнення книгообмінних зв'язків тощо.

Підписи: Бенцінг, О. Гаррасовіц.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 8–20, 93–111 зв. Ориг., копії, укр., нім.

02.11.1942, м. Київ.

ГРГУ. Робоча група “Київ”, керівник робочої групи “Київ” Рудольф – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Лист з нагадуванням про повернення книжок, взятих співробітниками ОРР в Центральній бібліотеці м. Києва (відповідно до повідомлення Бенцінга від 08.12.1941 р.). Є перелік видань з шифрами ЦБРУ.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 86. Ориг., нім.

03.11.1942, м. Рівне.

[РКУ]. Відділ II с.

Запис про необхідність створення КУАБМ і кандидатуру Й. Бенцінга на посаду його керівника.

У результаті проведеної з Бенцінгом бесіди 17–19 жовтня 1942 р. з'ясовано, що він прибув до м. Києва як уповноважений ОРР, проте вже довгий час не є його представником. Бенцінг опікується бібліотеками, але може також займатися одночасно архівами та музеями.

Підпис: Мюллер.

ЦДАВО, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 461–462 зв. 2 копії, нім.

06.11.1942, м. Рівне.

[РКУ] – керівнику Відділу II і Пальцо.

Повідомлення про підтримку рішення щодо створення архівного управління і призначення його керівником д-ра Вінтера.

Підпис: за дорученням, Габіг (надруковано).

Приписка на арк. 428: "Рівне, 9.11.1942. До відома Відділу II с РКУ. Габіг".

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 428–428 зв., 463, 464–464 зв. Копії, нім.

06.11.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II і – бібліотечному раднику д-ру Бенцінгу, ЦБРУ (Генералкомісаріат м. Києва, Відділ II і).

Супровідний лист до відома і з проханням висловити свою думку про список небажаної радянської художньої літератури (у 2-х прим.), укладений Групою письменства Відділу пропаганди України.

Підпис: Габіг (олівцем).

Додаток: список першої частини небажаної радянської художньої літератури:

1. "Небажані" українські автори – 36.
2. Українсько-єврейські автори – 13.
3. Єврейські автори – 23.
4. Радянські письменники – 136.
5. Німецькі та єврейські автори, твори яких були перекладені на українську або російську мови.

Прим.: на арк. 153 (ориг.) є запис олівцем про отримання списку.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 5, арк. 13–13 зв., 14–14 зв.; спр. 7, арк. 153, 154–154 зв., 155–155 зв. Ориг., друк. відбитки, укр., рос., нім.

06.11–12.11.1942, м. Київ.

[ОРР].

Погодинний план роботи засідання Східного відділу Управління ОРР у м. Києві з обговоренням діяльності робочих груп. Про огляд Кірова-бібліотеки та книгосховища, що на вул. Прорізній^{*1}. Затверджено план роботи у м. Харкові. Присутні: Утікаль, Віль, Вундер, Рейхардт – Управління ОРР; Антон, Рудольф, Вебендюрфер, Венднагель, Шмідт, Томсон – ГРГУ; Нерлінг – ГРГО; Кабен (Кавказ).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 88–89. Копія, нім.

06.11.1942, м. Київ.

[ГРГУ] – [Управлінню штабу ОРР, Ломмачу.]

Пропозиції щодо системи обліку російських журналів.

^{*1} Центральне книгосховище ГРГУ.

I. Журнали, які знаходяться у трьох оперативних пунктах м. Києва (власні фонди по вул. Кірова, Володимирський собор та Київська міська бібліотека), реєструються у робочій картотеці у м. Києві. Ця картотека включає дані про кількість наявних томів, а також окремі номери журналів.

II. У інших оперативних пунктах в Україні (міста Харків, Сімферополь, Дніпропетровськ тощо), а також у містах Мінську та Смоленську готуються списки з такими ж даними. Київська робоча картотека поповнюється за рахунок цих списків, що дасть повне уявлення про наявність журналів. Журналами із зазначених міст частково заповнюють лакуни у фондах м. Києва, частково вони залишаються на місцях.

III. Потрібно зібрати і зберігати по 10 прим. журналів.

IV. Розмноження київської робочої картотеки є недоцільним. Для того, щоб Управління штабу мало уявлення про дійсну наявність журналів, окремі оперативні пункти повинні надсилати до м. Берліна копії своїх списків. Картотека журналів буде друкуватися у 8 прим.; 3 прим. надсилаються до м. Берліна.

V. Фонди журналів з міст Риги та Ревеля, якщо це повні комплекти, надходять безпосередньо до Управління штабу у м. Берлін, завдяки чому буде закінчено конфіскацію російських журналів у Латвії та Естонії.

Управління штабу має у своєму розпорядженні робочу картотеку, яка включає всі наявні у м. Берліні журнали. Берлінські фонди журналів (включаючи ризькі та ревельські) вносяться до київської зведеної картотеки.

VI. 1). Доцільно, щоб смоленські та мінські фонди журналів обліковувалися разом. Найкраще, щоб смоленські журнали надсилалися до м. Мінська і там упорядковувалися. Враховуючи, що м. Київ є відповідальним за всю акцію збирання журналів, пропонується, щоб м. Мінськ у цій справі підпорядковувалося м. Києву (без посередництва м. Риги). У майбутньому Управління штабу відносно журналів буде мати справу лише з м. Києвом. Практичну роботу по обліку журналів м. Київ організує сам.

2). У зв'язку з тим, що для ведення і підготовки зведеної картотеки журналів буде потрібно багато часу, а Управлінню штабу для проведення аналітичних розробок потрібно мати у своєму розпорядженні велику кількість комплектів журналів і в найкоротший термін, найбільш важливі журнали необхідно обробляти позачергово. Управління штабу готує списки журналів, які потрібні у першу чергу, за послідовністю I, II, III.

Стосовно журналів, зібраних у м. Сімферополі, буде окреме рішення після обговорення Управління штабу з Києвом та Сімферополем.

3). Методичні вказівки щодо підготовки бібліографії журналів розробляються у м. Києві. В Управлінні штабу переклади всіх назв журналів регулярно перевіряються і редагуються.

4). Останні номери журналів, конфісковані у районі військових дій, потрібно без каталогізації та обробки у м. Києві або у інших містах передавати до Управління штабу, де вони будуть включені до робочої картотеки. При цьому слід враховувати:

а) для уникнення дублетності Управління штабу готує покажчик нових журналів, які вже є у Берліні, і надсилає його до м. Києва та зондеркоманд у районах військових дій. Зазначені у покажчику журнали не потрібно надсилати до м. Києва, а лише включати у перелік загального фонду журналів;

б) Управління штабу готує другий список журналів з конкретних районів військових дій із зазначенням найбільш необхідних журналів, які слід конфіскувати.

5). Технічні деталі:

– зведена картотека журналів повинна включати такі дані: назва (нім., рос.); місце видання; рік заснування; періодичність; номер картки; предметна рубрика (з підрозділами); дані про повні комплекти (за роками видання) у 3-х рубриках: 1) м. Берлін (з м. Ригою); 2) м. Київ (з Україною); 3) міста Мінськ-Смоленськ;

– перед номером картки додаються такі знаки – ZR (російський журнал), ZU (український), ZLe (латвійський);

– російські назви повинні транскрибуватися німецькими буквами.

6). Примітка щодо журналів мовами народів СРСР. Ці журнали, разом з російськими та українськими, теж обліковуються у м. Києві, білоруські – у Мінську тощо. Про облік німецьких, французьких, англійських та інших журналів буде прийняте спеціальне рішення.

Усі іншомовні журнали СРСР, так само як і російські, конфіскуються у всіх оперативних пунктах.

Підпис: Рейхардт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 48–51. Копія, нім.

10.11.1942, [м. Берлін].

[ОРР]. Центральна організаційна служба – Ломмачу.

Повідомлення про повернення листа робочій групі “Київ” від 02.11. 1941 р. відносно розшуку книжок, взятих на абонемент Клаусбергом.

Книжки знаходяться в роботі у Відділі використання ОРР.
Підпис: за дорученням, Цольфель.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 219, арк. 59. Копія, нім.

10.11.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Відділ спеціальних завдань, Ломмач – ГРГО та ГРГУ.

Повідомлення про передачу зразка схеми для упорядкування архіву газетних вирізок, підготовленої для робочої групи Бельгії.

Прохання внести зміни відповідно до потреб Сходу.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 214 арк. 19. Копія, нім.

11.11.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ використання, Ломмач.

Актовий запис для Управління штабу. Повідомлення про надсилання з м. Києва до Відділу використання Управління ОРР алфавітної та систематичної картотек (6 тис. назв) так званої “троцькістської бібліотеки”. Надається список найцікавіших книг. У м. Києві робота просувається повільно. При опрацюванні є дві можливості: обробка на місці або вилучення книг та відправка їх до м. Берліна, отже, виникає питання: чи здійснювати обробку фондів у м. Києві, чи надсилати їх до рейху в неупорядкованому стані.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 219, арк. 61–61 зв. (копія), нім.

11.11.1942, м. Київ.

Список літератури про Персію, виданої на абонемент для Фольшвайлера [Військова бібліотека].

Прим.: є помітки олівцем про те, що усі книжки, за винятком п. 2 (Бартольд В. Иран. Исторический обзор. Ташкент, 1928), повернуті 17.02.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 329–329 зв. Копія, нім.

13.11– 20.11.1942, м. Київ.

ГРГУ – Управлінню ОРР, Східний відділ, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Листування з приводу надсилання другого вагону книжок для Вищої школи з фондів Воронежської бібліотеки.

1. 13.11.1942.

Повідомлення про те, що 11 листопада до м. Києва прибув другий

вагон з 7 тис. книжок з фондів Воронежської бібліотеки (включаючи стародруки), відібрані д-ром Неєм додатково для Вищої школи (непотрібних для Східної бібліотеки). У зв'язку з тим, що у Кірова-бібліотеці вони не можуть бути закаталогізовані, прохання дозволити надіслати їх до ЦБВШ неупорядкованими.

Підпис: керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон.

2. 20.11.1942.

Згода штабу на надсилання книжок в неупорядкованому стані.

Підпис: за дорученням, д-р Енгельбах.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 66, 78. Ориг., копія, нім.

13.11.1942, м. Київ.

ГРГ України. Відділ обліку та планування.

Звіт за жовтень 1942 р.

Книжкові фонди.

1. Попередньо посортовані фонди:

– у Кірова-бібліотеці, бл. 45 тис. томів;

– у Центральному книгосховищі на вул. Прорізній, бл. 10 тис. томів;

– у приміщенні дирекції залізниці, бл. 1 тис. томів.

2. До відправки для Вищої школи у Клагенфурті підготовлено бл. 5 тис. незакаталогізованих стародруків, єврейські фонди з Подолу – бл. 150 тис. томів та з Єврейського шкільного видавництва – бл. 5 тис. томів.

3. З м. Харкова до м. Києва для каталогізації надіслано 5 тис. карток, з м. Дніпропетровська – 2500 карток. Картки з м. Харкова зараз транскрибуються і перекладаються німецькою мовою.

4. Несортованих книжкових фондів, які є у розпорядженні ОРР, налічується бл. 1 млн. 500 тис. томів.

5. У макулатуру передано у жовтні 25 тис. кг.

6. Підготовлено до вивезення 15 тис. кг.

У Кірова-бібліотеці за звітний місяць взято на облік 6500 томів, транскрибовано і перекладено 4700, закаталогізовано 3500.

Разом від початку робіт взято на облік 20 тис. томів, транскрибовано і перекладено 10 тис., закаталогізовано 9 тис.

Журнали.

У жовтні журнальний відділ Східної бібліотеки налічував 350 назв (30900 прим.). До макулатури вилучено бл. 1 тис. кг. У розпорядженні ОРР є бл. 55 тис. од. несортованих фондів. У Володимирському соборі існує картотека на 5 тис. назв, яку буде використано для утворення власного алфавітного каталогу. У журнальному відділі українські

назви будуть братися на облік окремо. До жовтня для укладання бібліографії було опрацьовано 357 журналів.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 121–122. Копія, нім. Рукоп. варіант – арк. 125–125 зв.

13.11.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування, Центральна бібліотека Кірова. Звіт за жовтень 1942 р.

“Троцькістська бібліотека”: разом бл. 6 тис. прим. Закаталогізовано у жовтні 700 прим., 1 алфавітний і 1 предметний каталоги надіслано до м. Берліна. Звірено харківський предметний каталог з київським – 3053 картки, з них 1139 дублетів, 1814 оригіналів.

Журнальний відділ: взято на облік 350 назв, 30893 прим., здано у макулатуру 2700 кг, непереглянутий фонд становить 50 тис. карток.

Облік книжок: попередньо посортовано у приміщенні Міської бібліотеки бл. 45 тис. томів, з них бл. 39500 томів призначено для відправлення генералкомісару, бл. 5500 томів – для каталогізації у Міській бібліотеці.

Підготовлено для передачі у макулатуру бл. 6 тис. томів; вивезено макулатури у жовтні 30 тис. томів.

Передано до обробки 6500 томів, з них перекладено 4700 томів, закаталогізовано 3600 томів.

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 120. Ориг., нім.

13.11.1942, м. Київ*¹.

ГРГ України. Оперативний пункт: фото-фільми-плакати.

Звіт за жовтень 1942 р.

Серед іншої інформації, зокрема, вказується, за повідомленням Рьока, що з м. Ростова надійшла велика кількість ящиків з книгами, журналами та кінофільмами. Книги і журнали переглянуті Рейхардтом. Частина журналів 11 листопада надіслана через кур'єра до м. Берліна; залишок перевезено до Центральної бібліотеки Кірова. Фонди бібліотеки колишньої Військової академії, складені на вул. Прорізній, були переглянуті на предмет вилучення макулатури. Вагон книг і

*¹ Загальні відомості див. у звіті ГРГУ за жовтень від 13.11.1942 р.

журналів з Воронежа було складовано і посортовано на стародруки, книги та журнали.

Підпис: Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 123–124. Ориг., нім., є рукоп. правки.

14.11.1942, м. Київ.

ГРГУ, зондерштаб бібліотек Вищої школи.

Тижневий робочий звіт за 09.11–14.11.1942.

Основні відомості про відбір книг і перегляд бібліотек.

Переглянуто 10 тис. томів польської літератури (переважно розважального характеру, вилучено заборонену літературу і відібрано 36 довідників) і бл. 200 томів “троцькістської” літератури. Відібрано 84 томи, серед яких твори Троцького, Томського, Бухаріна, Зинов’єва. Отримано вантаж, що переміщувався через Вороніж – Курськ; він був завезений на вул. Прорізну і поділений на 5 груп: фонди Дерптського університету (5 тис. томів); стародруки; російські енциклопедії (бл. 500 томів); російські журнали (бл. 7 тис. назв); монографії і книжкові серії.

Підпис: Ней.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 45, арк. 11. Копія, нім.

17.11– 02.12.1942, м. Київ.

ЦБРУ; ОРР (робоча група “Київ”).

Листування з приводу повернення книжок, взятих д-ром Зіблером [зі сховища у Володимирському соборі].

1. [17.11.1942.]

ЦБРУ – ОРР.

Повідомлення про те, що, за словами співробітників, представник ОРР д-р Зіблер взяв без дозволу книгу (стародрук) у сховищі на хорах Володимирського собору. Й. Бенцінг просить надалі брати у нього спеціальний дозвіл на відвідання книгосховища, а книгу просить повернути.

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Бенцінг. Копії, нім., арк. 425, 434.

2. 23.11.1942.

ОРР. Керівник робочої групи “Київ” Рудольф – Генералкомісаріату м. Києва, для Бенцінга.

Відповідь відносно зникнення книги з Володимирського собору.

яку, на думку Рудольфа та зі слів співробітниць Юдіної та Кістяківської, д-р Зіблер взяв за власною ініціативою.

Ориг., нім., арк. 435–436.

3. 27.11.1942.

ЦБРУ. Керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – ОРР, робоча група “Київ”, для Зіблера.

Нагадування д-ру Зіблеру про повернення видання “Розвиток науки у Київському університеті за 100 років”.

Прим.: на листі олівцем позначка – “повернуто”.

Копія, нім., арк. 437.

4. 28.11.1942.

ОРР. Д-р Зіблер – керівнику Центральної бібліотеки д-ру Бенцінгу. Відповідь на нагадування про повернення книжок. Прохання зазначити книги, які брались на абонемент для ОРР.

Ориг., нім., арк. 438.

5. 02.12.1942.

ЦБРУ. Керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – ОРР, робоча група “Київ”, для Зіблера.

Нагадування про повернення видань. Додається перелік.

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Бенцінг. Копія, нім., арк. 439.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 425, 434–439. 5 док., копії, ориг., нім.

19.11.1942, м. Рига.

ГРГ Остланду – ГРГУ, м. Київ (через Управління ОРР у м. Берліні).

Прохання за дорученням Відділу використання Управління ОРР надіслати до Господарчого інституту східних держав у Кенігсберзі журнали з питань економіки та законодавства.

Підпис: д-р Майєр.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 72. Копія, нім. Копія для Управління ОРР, до відома.

20.11–30.11.1942, міста Мюнхен, Київ.

[ЦБРУ]; Книготорговельна фірма Герхарда Тренкле, м. Мюнхен.

Листування з приводу обміну літературою^{*1}.

Замовлення на книжки, супровідні листи і квитанції, списки лі-

^{*1} Обмін здійснювався переважно за наданими Бенцінгом списками літератури, опублікованої АН УРСР, яка залишилася на складах Видавництва Академії.

тератури, замовлення фірми для Баварської державної бібліотеки, відмітки про розрахунки, розписки тощо.

Підписи: Г. Тренкле, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 279–292. 9 док., ориг., копії, нім.

23.11.1942, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування, Вебендюрфер – ГРГ Остланду, м. Рига.

Про перше надсилання через м. Берлін до м. Риги 9016 карток алфавітного каталогу відповідно до визначених номерних груп.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 144, арк. 93. Ориг. нім.

[24.11.1942], м. Полтава.

Шеф-інтендант при командуючому вермахтом в Україні – рейхскомісару України м. Рівне.

Запит про розміщення зондеркоманд ОРР на території РКУ.

Вище командування повідомляє, що в окупованих східних областях будуть діяти зондеркоманди ОРР, які належать до складу вермахту. Прохання повідомити, в яких містах РКУ будуть ще розміщені зондеркоманди – для забезпечення їх усім необхідним.

Підпис нерозбірливо.

Додаток: перелік установ, котрим надіслані копії повідомлення та звернення до керівника ГРГУ Антона, для надання відповіді.

Прим.: на звороті документа – “рейхскомісар України, Відділ II і”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 331–331 зв. Ориг., нім.

25.11.1942, м. Берлін.

[Управління ОРР] – ГРГУ.

Відповідь на пропозиції щодо обліку журналів, запропоновані Рейхардтом.

Пропонується замість списків використовувати картки, а при нумеруванні карток враховувати міста Ригу і Сімферополь. Додаткові вказівки будуть надіслані.

Підпис: Ломмач.

Прим.: дописано олівцем – “Пірсон, до відома, як попереднє рішення”.
07.12.[1942].

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 47–47 зв. Ориг., нім.

30.11.1942, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування, Міська бібліотека.

Звіт за листопад 1942 р.*¹

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 114–115. Ориг., нім.

30.11.1942, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: фото-фільми-плакати, Курцвайль.

Звіт за листопад 1942 р.*²

Серед іншої інформації – відомості про те, що у листопаді до м. Києва прибули два вагони з книгами, конфіскованими вермахтом у м. Воронеж і надісланими до м. Курськ. Цей матеріал переглянуто і розподілено на книги, журнали, стародруки і спеціальні книги з Дерптського університету. Журнали та енциклопедії знаходяться в даний період у Кірова-бібліотеці для опрацювання.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 116–119. Копії, нім., машиноп. з рукоп. правками.

[Кінець листопада 1942 р.], [м. Київ].

ГРГ України. Робоча група “Київ”.

Звіт за листопад 1942 р.

Книжкові фонди.

1. Попередньо посортовані бл. 55 тис. томів з фондів Кірова-бібліотеки.
2. Підготовлені для відправки до Вищої школи (Клагенфурт) бл. 6–7 тис. незакаталогізованих стародруків, а також книжки, призначені для університету у Дерпті.
3. Підготовлені до вивозу єврейські фонди з Подолу (бл. 150 тис. томів) і Шкільного видавництва (бл. 5 тис. томів).
4. Для Управління штабу – 1 вагон з полицями і стелажми (відправка затримується у зв'язку з транспортними негараздами).
На початку листопада надійшов другий вагон з книжками з м. Курськ з воронезькими фондами.
5. З м. Харкова надійшло для каталогізації 2 тис. карток.
6. До Управління штабу у Берліні відправлено 10426 карток київського алфавітного каталогу, а до ГРГ “Остланд” через м. Берлін 9416 аналогічних карток.

*¹ Всі дані увійшли до звіту робочої групи “Київ”.

*² Всі дані повністю увійшли до місячного звіту робочої групи “Київ”.

7. Несортовані книжкові запаси, які є у розпорядженні ОРР, налічують бл. 1 млн. 500 тис. томів. У Міській бібліотеці по вул. Кірова, 14 б налічується 226 тис. томів, робота з якими ще не починалася.

8. Підготовлено до здачі у макулатуру з Кірова-бібліотеки та Центрального книгосховища на вул. Прорізній 20 тис. кг.

9. У Кірова-бібліотеці за листопад взято на облік бл. 5 тис. томів; транскрибовано та перекладено бл. 5600 томів; закаталогізовано 5147 томів.

Усього від початку роботи: взято на облік бл. 25 тис. томів; транскрибовано та перекладено бл. 15600 томів; закаталогізовано бл. 15 тис. томів. Головний каталог наприкінці місяця налічував 26414 картки, предметні каталоги – по 5456 карток, алфавітні каталоги – приблизно по 13 тис. карток.

Нумерний каталог на кінець листопада був таким:

50001–55000 Вища школа (53333 – останній упорядкований номер);

55001–56000 фонди іноземними мовами (55998);

56001–70000 польські фонди (57271);

70001–90000 Флавіанівська бібліотека (78063);

90001–100000 різні київські фонди (91774);

100001–125000 харківські картки (101617);

135001–140000 антирелігійні фонди (135375).

Нумерна група між 125001 та 135000 (міст Дніпропетровськ та Сімферополь) ще не зайнята.

Журнали.

Журнальний відділ Східної бібліотеки включає 1197 назв (бл. 108 тис. прим.). Крім того, бл. 6 тис. назв у Володимирському соборі (4 тис. назв журналів, 2 тис. назв збірників, серій тощо).

Несортовані фонди з міст Києва та Воронежа налічують 50 тис. прим.

Протягом листопада макулатура з журнального фонду не вилучалася. Для вивозу підготовлено бл. 1 тис. кг макулатури.

Через відсутність відповідних кадрів робота щодо підготовки бібліографії журналів була припинена.

У зв'язку з приїздом штабсфюрера на початку листопада була влаштована у Центральному книгосховищі на вул. Прорізній невелика виставка з наочними матеріалами про діяльність робочої групи “Київ”.

Зазначається, що кількість місцевих робітників є достатньою, бракує спеціалістів-рейхсдойче.

Для роботи у м. Чернігов відряджено Пфайффера.

Підпис: Вебендюрфер (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 110–113. Копія, нім.

[Листопад 1942 р.], б. м.

[ГРГУ.]

Список 23-х співробітників Відділу II ГРГУ із зазначенням їхніх прізвищ, місця роботи та галузі, в якій вони працюють.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 99. Копія, нім.

[Листопад 1942 р.], [м. Рівне].

[Крайове] Управління архівами, бібліотеками та музеями*¹.

Циркуляр генерал- та гебітскомісарам, вміщений в "Zentralblatt des Reichskommissars für die Ukraine" за листопад 1942 р. про прийняття рішення стосовно створення Крайового управління архівами, бібліотеками та музеями з метою збереження культурних цінностей.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 470–471. Копія, нім.

Листопад 1942 р., м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II і – регірунгспрезиденту Даргелю.

Нотатки про те, що кандидатура д-ра Вінтера відповідає посаді керівника [Крайового] управління [архівами, бібліотеками та музеями].

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 467–468 (з рукоп. правками), 469. Копії, нім.

[Початок грудня] 1942 р., [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт Київської міської публічної бібліотеки за листопад 1942 р.

Основна робота проводилася з алфавітним та топографічним каталогами, розібрано за розділами десятичної класифікації і поставлено на полиці 4201 кн. од., каталоги звірялися з фондами, здійснювалися упорядкування фондів, переоблік фонду іншомовного відділу (12556 кн. од.) тощо.

Відібрано та складено у стоси 6334 кн. од. польської літератури (дарунок шефа).

Підпис: директор Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 34. Копія, укр.

*¹ Крайове управління на цей час офіційно ще не було утворене.

01.12.1942, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей – рейхскомісарам Остланду (м. Рига) і України (м. Рівне).

Циркуляр про правовий статус поняття “фольксдойче”.

Прим.: на звороті документа – “Інституту краєзнавства та господарчих досліджень”, РКУ, до відома. Підпис: Габіг. 4.01.1943 р., м. Рівне.”

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 243–243 зв. Друк. відб., нім.

02.12–28.12.1942, міста Київ, Лейпциг.

ЦБРУ; Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца.

Листування з питань книгообміну, замовлення літератури, рахунки на отриману літературу, списки книжок, замовлених фірмою та ЦБРУ (видання з етнографії, культури, мистецтва, словники), повідомлення про надсилання книжок, уточнення щодо поштових відправлень тощо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 86–92. 8 док. Ориг., копії, нім.

03. 12.1942, м. Київ.

ЦБРУ, Бенцінг – Книготорговельній та антикварній фірмі Отто Гаррасовіца.

Повідомлення про надсилання книг і про те, що ЦБРУ має великий фонд, який пропонується для обміну. Зазначається, що автор книжки “Handbuch der Ukraine” (1941) І. Мірчук має невірне уявлення про Україну, через що подає помилкову інформацію про українські архіви, бібліотеки і музеї. У новому виданні все необхідно виправити.

Власноручного підпису немає.

Додаток (арк. 2–6): список книжок Видавництва АН, що були надіслані фірмі Гаррасовіца, складений Бенцінгом: разом – 283 од. Україніка – 142 назви: книжки та періодичні видання на загальну суму золотих рублів – 1029,15; рейхсмарок – 2058,30; знижка – 35 % – 720,40 рейхсмарок. Разом 1337,90 рейхсмарок.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 7. Копія, нім.

04.12.1942, м. Київ.

ЦБРУ. Бенцінг – Технічній Вищій школі у Львові, бібліотечному раднику д-ру Йогансену.

Повідомлення про зміну статусу Бенцінга та прохання допомогти встановити книготорговельні та обмінні відносини з видавництвами щодо україніки.

Бенцінг повідомляє, що він вже не представник ОРР і не відноситься до організації д-ра Абба, а керує Центральною бібліотекою у системі Рейхскомісаріату України. Прохання допомогти у придбанні україніки (через обмін або за гроші), яка була опублікована останнім часом у м. Львові, а також повідомити адреси видавництв, до яких можна звернутися з цим питанням. Особливий інтерес становить видання "Українська загальна енциклопедія. Львів, 1934".

Пропонується встановити книгообмін, зазначається про труднощі з відправкою (можливість надсилати лише пакунки вагою до 1 кг).

ЩДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 209. Копія, нім.

05.12.1942, м. Берлін.

[ОРР. Управління штабу, Відділ спеціальних завдань].

Проект. Доповнення та уточнення до квартального звіту від 09.10.1942 р. щодо бібліотечних фондів, їхнього опрацювання та вивезення до Німеччини.

До Інституту вивчення єврейського питання з бібліотеки "Естради" надіслано бл. 50 тис. видань.

Перекладено і взято на картки: бл. 20 тис. томів видань із загальних фондів; бл. 6 тис. томів "троцькістської" літератури; попередньо посортовано бл. 5 тис. томів "бібліотеки безбожників" та бл. 50 тис. томів загальних фондів. Кількість неупорядкованих книжкових фондів становить бл. 1,5 млн. томів.

Підготовлено до відправки бл. 150 тис. томів єврейської літератури з Духовної академії на Подолі та бл. 5 тис. томів єврейських фондів з Шкільного видавництва.

У Києві взято на картки бл. 1200 назв журналів (бл. 110 тис. прим.), зокрема у Володимирському соборі – бл. 4 тис. назв, а також 2 тис. – з колекцій, серій. Не упорядковано ще у м. Києві бл. 50 тис. прим.

У Міській публічній бібліотеці упорядковано архів російських газет.

Для Східної бібліотеки від ГРГУ було одержано 10426 карток алфавітного каталогу.

Наводиться коротка характеристика наявних фондів: українська, німецькомовна та емігрантська література, західноєвропейські фонди (6–7 тис. томів), "троцькістська" бібліотека (6 тис. томів), антирелігійні фонди (бл. 6 тис. томів), бібліотека Будинку Червоної Армії (1 тис. томів). Відбір гебраїки та юдаїки у межах ГРГУ можна вважати завершеним. Всього конфісковано 155 тис. томів (незакаталогізованих).

які призначені для Інституту вивчення єврейського питання у м. Франк-фурті-на-Майні.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 124–128. Копія, чернетка з рукоп. правками, нім.

07.12.1942, м. Київ.

ЦБРУ.

Звіт відділу каталогізації Центральної бібліотеки рейхскомісара України за листопад 1942 р.

До алфавітного каталогу вліто 2499 карток; до книгосховища і читального залу передано 1122 кн. од.

Підпис: Бродовська.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 59–60. Рукоп., укр.; копія, нім.

07.12.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування.

Запис бесіди Вьоля з Вебендюрфером щодо підручників та навчальних матеріалів у м. Херсон.

У зв'язку з наказом Еберлінга відносно вилучення всіх російських підручників, наочних матеріалів, карт, навчальних планів, протоколів тощо, починаючи від початкових шкіл до вищих навчальних закладів, повідомляється про наявність великої кількості таких матеріалів у м. Херсон.

Підпис: Вебендюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 108. Ориг., нім., з рукоп. правками.

07.12.1942, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку та планування, Вебендюрфер – оберайнзац-фюреру Курцвайлю та фройляйн Пірсон.

Матеріали щодо надсилання літератури для Вищої школи.

Вказівка стосовно правил надписування пакунків для Управління штабу ОРР у м. Берліні і про зазначення відомостей про вміст пакунків.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46а, арк. 14. Копія, нім.

09.12.1942, м. Миколаїв.

Генералкомісар м. Миколаєва, Відділ II і, Опперман – рейхсміністру окупованих східних областей, м. Берлін, через РКУ.

Прохання про виділення кваліфікованих кадрів для перевірки літератури у бібліотеках.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 387–387 зв. Копія, нім.

09.12.1942, м. Київ.

Актовий запис про незаконну конфіскацію ОРР шкільних підручників.

Констатується, що ОРР конфіскував книги з бібліотеки школи № 17 (вул. Саксаганського, 34) без дозволу Штадткомісаріату, якому вона підпорядкована. Крім того, 28.11.1942 р. представники ОРР зламали двері Інституту краєзнавства та господарчих досліджень і винесли звідти шкільні підручники, незважаючи на те, що цей інститут знаходиться у віданні РКУ.

Підпис: Бенцінг.

Прим.: на арк. 245 примітка Бенцінга – “Рудольф з цим не згоден”. 12.12.1942 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 245–246. Ориг., копія, нім.

10.12.1942–27.02.1943, м. Київ.

ЦБРУ; ОРР. Робоча група “Київ”.

Листування з приводу повернення книжок, взятих на абонементі ЦБРУ співробітниками робочої групи “Київ”.

1. 10.12.1942.

ЦБРУ – ОРР.

Нагадування про повернення книжок, взятих на абонемент проф. Дойхлером. Є перелік видань з шифрами бібліотеки.

Підпис: Л. Ф[алькевич]. Копія, нім. (арк. 440).

Прим.: на документі є примітка, що проф. Дойхлер всі книги повернув.

2. 15.12.1942.

ЦБРУ – ОРР.

Нагадування про повернення книжок. Проф. Грузинський брав для ОРР дві книги: 1) “Проблематика і основні показники роботи АН УРСР. 1940 р.”; 2) “Теми науково-дослідної роботи держуніверситетів”.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім. (арк. 441).

3. 18.02.1943.

ОРР – Генералкомісаріату м. Києва, для Бенцінга.

Про повернення через проф. Александрова 40 книг, які брали для

проф. фон Кіссель-Кісселевського. Прохання перевірити, чи повернув професор усі взяті на абонемент книги.

Підпис: гаупттайнзацфюрер Рудольф. Ориг., нім. (арк. 442).

4. 18.02.1943.

ЦБРУ – ОРР.

Відповідь на те, що всі книги, взяті на абонемент професором Кіссель-Кісселевським, здані.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім. (арк. 443).

Додаток (арк. 449): розписка про повернення Александровим книг, взятих для ОРР.

Підпис: Фалькевич.

Прим.: на документі є помітки олівцем про повернення 01.09. 1943 р.

5. 27.02.1943.

ЦБРУ – ОРР.

Нагадування про повернення журналу “Под знаменем марксизма” (21 од.).

Підпис: Бенцінг. Копія, нім. (арк. 444).

Прим.: на документі є помітка олівцем – “Повернуто”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 440, 444–449. Ориг., копії, нім.

11.12.1942–28.05.1943, міста Київ, Берлін, Гамбург.

КУАБМ, ЦБРУ, Бенцінг; Східний господарський штаб, Відділ “Наука”, д-р Франке, м. Берлін; Інститут Гмеліна, д-р Маас.

Листування щодо повернення взятих під час перебування д-ра Мааса у м. Києві влітку 1942 р. для д-ра Піча на абонемент 167 книг і 984 журнали з Технічного відділу Крайової бібліотеки.

1. 11.12.1942.

Бенцінг – Східному господарському штабу, Відділ “Наука”, д-ру Пічу.

Нагадування д-ру Пічу про необхідність повернення книжок і домовленість про оплату дублетів (вартість – 100 марок). Книжки, що були в одному примірнику, мали бути повернені до бібліотеки, а за дублети д-р Піч обіцяв розраховуватися не грошима, а фотоматеріалами та папером, а також надіслати довідник “Gmelin Handbuch der organischen Chemie”. Прохання нагадати д-ру Маасу про повернення взятих ним 2-х книжок.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім., арк. 337–338.

2. 17.03.1943.

Бенцінг – Східному господарському штабу, Відділ “Наука”, д-ру Франке.

Прохання уточнити місцезнаходження книг, взятих колоною д-ра Піча у бібліотечі влітку 1942 р. (1151 книга і журнал, а також 534 дублети). Бенцінг підкреслив, що йому відомо, що д-р Піч висловлювався, що ці книги – трофейні, з чим він не може погодитися.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім., арк. 339.

3. 26.05.1943.

Берлін. Інститут Гмеліна – д-ру Бенцінгу.

Відповідь на лист щодо розшукування книжок, взятих на абонемент д-ром Пічем і д-ром Маасом.

Підпис: Франке. Ориг., нім., арк. 340.

4. 28.05.1943.

Берлін. Д-р Маас – д-ру Франке, Інститут Гмеліна.

Повідомлення про те, що книжки брав на абонемент за дорученням д-ра Піча. Додається копія листа, надісланого Бенцінгом.

Підпис: Маас. Копія, нім., арк. 341.

5. 28.05.1943.

Гамбурзький інститут світового господарства – д-ру Бенцінгу.

Відповідь на нагадування про повернення книжок.

Підпис: Вальтер Маас. Ориг., нім., арк. 342.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.18, арк. 337–342. Ориг., копії, нім.

11.12.1942, м. Берлін. Таємно.

[ОРР].

Доповідна записка для Управління штабу про підготовку чергової партії книжок групою Кюнсберга для передачі ОРР.

Підпис: д-р Бенкер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 2, спр 1, арк. 58–59 зв., нім.

13.12–29.12.1942, міста Мюнхен, Лейпциг, Ольденбург.

Листування [ЦБРУ] з книготорговельною фірмою Герхарда Тренкле, Мюнхен.

Запити на книжки, супровідні листи до списків літератури, замовлення ЦБРУ, прохання про розповсюдження “Німецько-українського словника” (Наконечна, Кузела, Рудницький), виданого у Видавництві Гаррасовіца, відмітки про розрахунки тощо.

Підписи: Г. Тренкле, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 265–279. 6 док. Ориг., копії, нім.

14.12.1942 – 11.01.1943, м. Київ.

ЦБРУ. Керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – Педагогічному інституту.

Замовлення на транспорт (автомобіль) для перевезення книжок, зокрема для поїздки до Інституту краєзнавства та господарчих досліджень (вул. Новопавлівська, 2).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 205–206. Копії, нім.

14.12.1942, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування – Управлінню ОРР, Організаційний відділ, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про надсилання через Управління штабу до Господарчого інституту східних держав у Кенігсберзі журналів з питань економіки та законодавства (запит від 19.11.1942 р.). Решта замовлених журналів розшукується.

Підпис: Вебендюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 11; спр. 144, арк. 91. Копії, нім.

15.12.1942, м. Берлін-Шарлоттенберг.

ОРР. Управління штабу, Відділ використання – Головній робочій групі України.

Супровідний лист про передачу нової редакції списку небажаної французької літератури від 18.08.1942 р.

Підпис: д-р Вундер (олівцем).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 5, арк. 1. Ориг., нім.

15.12–17.12.1942, м. Рівне.

РКУ.

Про утворення центральних дослідних сільськогосподарських бібліотек у містах Києві та Херсоні.

1. 15.12.1942.

РКУ, Відділ III – Головному Відділу II і.

У зв'язку з утворенням центральних дослідних сільськогосподарських бібліотек у містах Києві та Херсоні прохання зобов'язати Відділи II і генералкомісаріатів, а також відповідні відділи гебітс- та штадткомісаріатів передати сільськогосподарську літературу, включаючи дореволюційну. Підкреслюється, що передача книг не повинна обмежуватися лише дублетами.

Підпис: за дорученням, Кьорнер (надруковано).

2. 17.12.1942.

Супровідний лист Габіга (РКУ, Відділ II і) – Генералкомісаріату м. Києва, для д-ра Бенцінга.

Про утворення центральних дослідних сільськогосподарських бібліотек у м. Києві та м. Херсоні і прохання висловити свою думку з цього приводу. Копія, нім., арк. 106.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 105–106. Ориг., копія, нім.

16.12.1942, м. Київ.

Генералкомісар м. Києва. Відділ II і.

Короткий звіт про архіви, бібліотеки, музеї, шкільну освіту тощо.

Вказано, що готуються списки забороненої літератури, які весь час поповнюються. Зазначається, що література для співробітників-німців надходить нерегулярно.

Підпис: керівник Відділу II і [Генералкомісаріату м. Києва], за дорученням, Бенцінг (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 161–163. Копія, нім.

16.12.1942, м. Рівне.

РКУ. Головний відділ II і, Пальцо – директору державних архівів д-ру Вінтеру.

Повідомлення про призначення д-ра Вінтера керівником КУАБМ відповідно до постанови від 07.12.1942 р. і те, що він у господарчому плані підпорядковується генералкомісару м. Києва. Прохання підготувати необхідні накази.

Прим.: на арк. 154 зв. : Пальцо – генералкомісару м. Києва (б. д.). Повідомлення про надсилання копії щодо утворення КУАБМ з проханням про підтримку. 11.12.1942 р. Вінтер прибув до м. Рівного, а на початку січня буде у м. Києві. Копія буде надіслана також штадт-комісару.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 73 (з помітками Вінтера); спр. 10, арк. 154–154 зв. Копії, нім.

17.12.1942, міста Київ, Рівне.

РКУ; ЦБРУ.

Листування з приводу передачі видань для новоствореного Відділу РКУ “Сільське господарство”.

1. 17.12.1942.

РКУ, Відділ II і – Генералкомісаріату м. Києва, для Бенцінга.

Прохання передати видання для новоствореного Відділу Рейхс-комісаріату ("Сільське господарство" – "Landwirtschaft").

Підпис: Габіг, за дорученням. Ориг., нім. (арк. 505).

2. Б. д.

ЦБРУ – рейхскомісару України, Відділ II і.

Повідомлення про те, що бібліотека може передати лише незначну кількість дублетів видань з колишнього Видавництва АН. Місцеве населення розтягло у Голосієвому сільськогосподарську бібліотеку*¹.

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Бенцінг (надруковано). Копія, нім. (арк. 506–507).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 505 (ориг.), 506–507, нім.

19.12.1942, м. Рівне.

РКУ. Відділ I Н/VIII 5 – до ГКК.

Повідомлення про бюджет, касові операції, господарчі питання, пов'язані з утворенням КУАБМ.

Підпис: за дорученням, Шайберт (надруковано).

Прим.: на цьому ж документі – повідомлення директору держархівів Вінтеру (через Відділ II і) про передачу копії листа генерал-комісару до відома і для подальших дій.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 72–72 зв. Засвідчена копія, нім.

19.12.1942, м. Берлін.

[ОРР]. Управління штабу, Відділ використання.

Документи щодо вилучення небажаної літератури.

Основні положення та список № 1 небажаної радянської художньої літератури в межах діяльності Відділу пропаганди України.

Підпис: д-р Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 76–79 зв. Арк. 76–77 зв. – список № 1. Друк., копії, нім., укр.

19.12.1942, м. Рівне.

"Інформаційний бюлетень рейхскомісара України"*² від 19.12.1942 р.

*¹ Насправді бібліотека була збережена співробітником Масленковим і знаходилася у приміщенні Інституту біохімії. Після окупації була передана до БАН, а з часом – до Сільськогосподарської бібліотеки (теперішня Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук). Докладніше див.: Дубровіна Л.А., Онищенко О.С. Історія Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (1941–1964). – К., 2003.

*² Нім. – "Zentralblatt des Reichskommissars für die Ukraine".

3 прим. бюлетеня, де на стор. 516 опублікований наказ про створення КУАБМ від 07.12.1942 р. Друк., арк. 516.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 74–78. Друк., нім.

22.12.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Східний відділ – РОСО; Головний відділ I b, Група письменства.

1. Про завдання ОРР з “очищення” фондів бібліотек від забороненої літератури. Методика та основні положення цієї роботи. Копія, нім., спр. 7, арк. 143–143 зв., 144.

Підпис: штабсайджацфюрер д-р Вілль (надруковано).

2. Проекти наказів РОСО для рейхскомісарів щодо основних положень для вилучення небажаної літератури. Копії, нім, спр. 7, арк. 145–146; спр. 16, арк. 624–625.

Бібліотеки, що знаходяться у районах цивільного управління, повинні бути у якнайкоротший термін відкриті для населення. Перед цим необхідно вилучити небажану літературу, враховуючи таке:

1) політична і розважальна література більшовицького змісту (після 1917 р.) заборонена: її потрібно вилучити і зберігати у закритих приміщеннях;

2) всі книги єврейських авторів, незважаючи на рік видання, слід вважати більшовицькою літературою;

3) наукова, загальна спеціальна і цінна література повинна залишатися у бібліотеках;

4) у книгах перед видачею читачам необхідно вилучати вступи або цитати більшовицького характеру;

5) небажана література, яка буде використовуватися для вермахту або з іншою важливою воєнною метою, може видаватися на абонемент за квитанціями при одночасному повідомленні Центру обліку та збереження культурних цінностей у м. Берліні.

Вилучення літератури повинно проводитися місцевим персоналом. При цьому необхідно дотримуватися такої методики: передусім розділити літературу на 3 групи – літературу, яка безсумнівно залишається; небажану літературу; літературу, яка потребує додаткового перегляду.

ОРР бере участь у цьому процесі як у районах цивільного управління, так і в районах військових операцій.

Для України досить однієї бібліотеки для зберігання забороненої літератури.

Наводиться перелік осіб та установ, яким потрібно розіслати копії: рейхскомісару України, генералкомісарам (враховуючи гебітскомісарів),

Центру обліку та збереження культурних цінностей; ОРР Берлін – 3 прим.; ГРГУ – 5 прим.; ГРГО – 5 прим.; Верховному командуванню вермахту.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 143–146; спр. 16, арк. 624–625. Копія, нім.

22.12.1942, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Східний відділ, штабсайдзацфюрер д-р Вілль – РОСО, Головний відділ I б, Група письменства.

Про роботу бібліотек в окупованих східних областях у відповідності до наказів фюрера від 01.03.1942 р.

Основні напрями роботи ОРР:

1. Поділ фондів на до- та пореволюційні.
2. Дореволюційна література залишається у бібліотеках.
3. Більшовицька література (після 1917 р.) вилучається з бібліотек.
4. Пореволюційна література (видання з техніки, природознавства, медицини, мистецтва тощо) може бути залишена у бібліотеках (за умови перевірки вступних статей на ідеологічну спрямованість).
5. Старі видання, твори іноземних письменників, а також інші книги, які не викликають сумніву, можуть бути залишені у бібліотеках (необхідно перевірити вступ, біографічні дані, цитати і при необхідності вилучати).
6. Релігійна література залишається в бібліотеках, антирелігійна пропаганда повинна бути вилучена.
7. Всі твори, які мають значення для вермахту, повинні бути надані у його розпорядження.
8. Література, непотрібна для німецьких бібліотек, повинна бути здана у мукулатуру.

Пропозиція – активно співробітничати з кваліфікованими кадрами. Прохання якнайшвидше використати для очищення бібліотек “Основні положення щодо вилучення небажаної літератури”, які додаються.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 143–143 зв., 144; спр. 16, арк. 622–622 зв., 623. Копія, нім.

28.12.1942, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ штабсайдзацфюрер Антон – шефу-інтенданту при командуючому вермахтом в Україні, м. Полтава.

Інформація щодо розміщення зондеркоманд на території РКУ.

Зондеркоманди ОРР на території РКУ розміщені у містах Києві

та Дніпропетровську. В області військового управління – у містах Сімферополі і Харкові. Чисельність цих 4-х служб становить бл. 100 співробітників. Є також невеликі зондеркоманди у містах Ростові та Краснодарі.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 132. Копія, нім.

28.12.1942 – 06.01.1943, міста Берлін, Київ.

Господарча група хімічної промисловості^{*1}, Хімічний інститут.

Листування щодо гонорарів за статті.

1. 28.12.1942.

Штадткомісар м. Києва, Відділ II і – Господарчій групі хімічної промисловості щодо гонорару для Хімічного інституту (м. Київ).

Підпис: Буріш. Копія, нім., арк. 283.

2. 06.01.1943. Господарча група хімічної промисловості повідомляє РКУ, ГКК, Відділ II і, д-ра Бенцінга про те, що гонорар проф. Шматьку виплачуватися не буде. Зараз виплачують гонорари за дослідження хромової руди, нікелю, кобальту і цинку.

Підпис: керівник справами (нерозбірливо). Ориг., нім, арк. 284.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 283–284. Ориг., копія, нім.

29.12.1942, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ I Р, Кох – генералкомісарам міст Луцька, Житомира, Києва, Дніпропетровська, Миколаєва, Мелітополя (з передруком для гебітскомісарів і штадткомісарів).

Лист щодо виділення коштів для українських установ.

Повідомляється, що необхідно економити кошти, зокрема, для українських допоміжних установ КУАБМ. Бібліотеки можуть відкриватися після вилучення небажаної літератури, але вони повинні самооплатитися через підвищення платні за користування фондами.

Власноручного підпису немає. Завірено.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 149–151. Друк. відб., нім.

29.12–30.12.1942, м. Полтава.

Командуючий вермахту в Україні – генералкомісару м. Києва, Відділ II і, Й. Бенцінгу.

Про співробітництво військових підрозділів з науковими інститутами і установами в галузі військової картографії з урахуванням важливості і необхідності цієї роботи.

^{*1} Нім. – Wirtschaftsgruppe, Chemische Industrie.

Підпис нерозбірливо, за командуючого вермахту, керівник генерального штабу.

Прим.: є прізвища тих, кому надіслані копії: див. ф. 3206, спр. 16, арк. 280–281 зв. Копія, друк. відб., нім.

[Кінець грудня 1942 р.], [м. Київ.]

ОРР. Відділ обліку та планування, Центральна бібліотека.

Звіт за грудень 1942 р.*¹

Додаткові відомості: попередньо посортовані фонди у Бібліотеці Кірова налічують бл. 55 тис. томів; 4120 незакаталогізованих стародруків підготовлені для відправки до Вищої школи у Клагенфурті.

Протягом грудня у макулатуру передано бл. 3 тис. книг, 2185 номерів журналів. До Верховного командування вермахту, Відділ “Іноземні війська Сходу”, надіслано 862 книги, а також (не зазначено для кого) “Собрание постановлений и законов правительства СССР”, 1940 № 1–32; Плановое хозяйство 1936 г., № 36; Проблемы экономики 1938 г., № 1–6*².

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 105–106. Ориг., нім., є рукоп. правки.

1943

02.01.1943, м. Київ.

Уповноважений шефа військових архівів при головнокомандуючому вермахту на Україні – ОРР, Відділ бібліотек.

Прохання передати 3 книжки для німецьких офіцерів Штадт-комендатури з метою вивчення російської мови.

Підпис нерозбірливо.

Прим.: на документі є запис від 02.03.1943 р. про те, що 3 книжки отримано.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 548. Ориг., нім.

05.01.1943, м. Рига.

ГРГО. Зондерштаб бібліотек Вищої школи.

Річний звіт д-ра Нея за 1942 р. та за період від 01.11.1941 р. до 31.12.1942 р.

Зазначається, що за 14 місяців роботи у зондерштабі д-р Ней 8

*¹ Усі дані увійшли до звіту робочої групи “Київ” за грудень 1942 р.

*² Для Господарчого інституту східних держав у Кенігсберзі.

місяців працював у ГРГО, 6 місяців – у ГРГУ. Були удосконалені описи бібліотечних фондів з міст Києва, Курська, Харкова.

У м. Києві переглянуті фонди Театрального музею, Школи пропагандистів, Союзу безбожників, монастирських приміщень лаври (Флавіанівська бібліотека, бібліотека Потоцьких тощо), єврейської бібліотеки в “Естраді”, 84 ящики з м. Ленінграда, військової школи, управління державних залізниць. Крім того, в Центральній бібліотеці було відібрано 7500 стародруків різними мовами, які були перевезені до м. Києва з міст Курська та Воронежа. Незалежно від загальної діяльності робочих груп ОРР, робота зондерштабу бібліотек полягала ще також у перегляді найбільших бібліотек, підпорядкованих ОРР, в обліку та обробці зібрань рукописів цих бібліотек, в обміні дублетами та публікаціями. Було обстежено не підпорядковану ОРР ЦБРУ у м. Києві, де знаходяться цінні рукописи. Крім того, відібрано 155 од. видань різних інститутів АН.

Підпис: Ней.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 136, арк. 237–241. Копії, нім.

06.01.1943, м. Рівне. Терміново.

[РКУ]. Відділ II і, Габіг (за дорученням) – Будівельно-постачальній службі, м. Рівне.

Повідомлення про канцелярське приладдя, необхідне для утвореного КУАБМ.

Прим.: список канцелярського приладдя відсутній; на документі є помітки Г. Вінтера.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 474–474 зв. Ориг., нім.

06.01*¹–19.01.1943, міста Харків, Київ.

Окружне командування повітряних сил; ЦБРУ.

Листування щодо переходу на службу до Цивільного управління у розпорядження ЦБРУ урядового радника д-ра Фоігта.

1. 06.01.1942.

Окружне командування повітряних сил, урядовий радник д-р Фоігт – ЦБРУ, д-ру Й. Бенцінгу.

Лист про перехід на службу до Цивільного управління.

Підпис: Фоігт. Ориг., нім. (арк. 277).

*¹ У документі помилково вказаний 1942 р.

2. 19.01.1943.

ЦБРУ. Д-р Й. Бенцінг – д-ру Фоігту.

Лист з проханням надіслати біографічні дані і заповнити надіслану анкету.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім. (арк. 278).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 277, 278. Ориг., копія, нім.

06.01–24.07.1943, Грефенгайніхен, Київ.

Видавництво “Геррозес”, Штайнер; ЦБРУ, Й. Бенцінг.

Листування з приводу книгообміну та придбання літератури.

1. 06.01.1943.

Видавництво – ЦБРУ (через ГКК, Відділ II і).

Лист про зацікавленість у придбанні української літератури.

Ориг., нім. (арк. 269).

2. 27.01.1943.

ЦБРУ – Видавництву.

Повідомлення про те, що книготоргової мережі у Києві практично не існує. Обмінний фонд бібліотеки невеликий, тому що радянська література вилучена.

Копія, нім. (арк. 270).

3. 03.07.1943.

Видавництво – КБК (через ГКК, Відділ II і).

Запит про статтю Б. Зданевича “Provinciale Romanum” – невідомий друк Й. Гутенберга”, видану 1941 р.^{*1} Одночасно повідомляється, що разом з Міністерством пропаганди видавництво готує до друку російську книжкову серію (головне, художню літературу, розраховану на радянських солда, які воюють на боці німців, цивільне населення в Україні та остарбайтерів).

Ориг., нім. (арк. 271).

4. 15.07.1943. Київ.

ЦБРУ – Видавництву.

Лист про надсилання статті “Provinciale Romanum”.

Копія, нім. (арк. 272).

5. 24.07.1943.

Видавництво Франца Штайнера [колишнє “Herrose’s Verlag”].

Підтвердження про одержання статті “Provinciale Romanum”, а

^{*1} Зданевич Б.І. “Provinciale Romanum” – невідомий друк Й. Гутенберга / АН УРСР. Бібліотека. Відп. ред. О.Б. Михайличенко.– К., 1941.– 58 с.

також повідомлення про надсилання видань російської книжкової серії в міру їхнього отримання з друку. Ориг., нім. (арк. 273).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 269–273. Ориг., копії, нім.

08.01–31.03.1943, міста Мюнхен, Київ.

ЦБРУ. Й. Бенцінг; Книготорговельна фірма Герхарда Тренкле, Г. Тренкле, м. Мюнхен.

Листування з приводу обміну та купівлі книжок.

Прохання надіслати книжки, супровідні листи, списки літератури, замовлення ЦБРУ (російських класиків у перекладі німецькою мовою) та для Баварської державної бібліотеки, для фірми Е. Ромкопф (Лейпциг) – видання АН з питань зоології, геології, мінералогії, палеонтології, словники. Відмітки про надходження грошей тощо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 263–276. 12 док. Ориг., копії, поштові картки, нім.

08.01–23.03.1943, міста Київ, Лейпциг.

ЦБРУ. Й. Бенцінг; Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца.

Листування з приводу замовлення, надсилання та отримання літератури, рахунки за надіслану літературу, списки книжок.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 66–85. 10 док. Ориг., копії, нім.

12.01.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

[Управління ОРР]. Відділ використання, д-р Крузе – [ГРГУ].

Повідомлення про передачу ГРГУ дару від А. Розенберга – 2-х ящиків з книжками для представників вермахту. Прохання передати половину книжок до м. Харкова.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 536. Копія, нім.

12.01–14.07.1943, міста Київ, Львів.

ЦБРУ. Й. Бенцінг; Львівська державна бібліотека. Д-р Ульріх Йогансен, бібліотечний радник.

Листування з приводу налагодження книгообміну, замовлення літератури, обміну списками видань різних видавництв тощо.

1. 12.01.1943.

ЦБРУ – ЛДБ.

Повідомлення про надсилання списків заборонених видань*¹ ні-

*¹ Власне списку немає.

мецьких емігрантів та євреїв, твори яких були перекладені російською або українською мовами; американських та англійських заборонених письменників^{*1}; а також антикварних книг з обмінного та резервних фондів, які можна надіслати Львівській державній бібліотеці по одному примірнику. Мова йде також про згоду на встановлення книгообміну і можливість надсилання списків видань колишнього Видавництва Академії наук^{*2}. Нагадується, що книгообмін було запропоновано керівником 3-го відділу Львівської державної бібліотеки Дорошенком. Прохання надіслати перелік книжкової продукції Львівського наукового товариства ім. Шевченка після 1920 р., а також список публікацій Українського видавництва.

Копія, нім. (арк. 210).

2. 08.02.1943.

ЛДБ – ЦБРУ.

Подяка за списки, замовлення на видання АН, а також про надсилання до ЦБРУ бібліографії публікацій Українського видавництва і обкладинки книги Огієнка, де зазначені видання Наукового товариства ім. Шевченка.

Ориг., нім. (арк. 211).

3. 16.02.1943.

ЦБРУ – ЛДБ.

Подяка за надіслані списки видань Українського видавництва в м. Кракові. Повідомлення, що тимчасово на пошті приймають пакунки лише вагою до 20 г. 84-аркушевий перелік видань АН буде надсилатися поступово. Бенцінг вважає, що найближчим часом його призвуть на службу до вермахту.

Копія, нім. (арк. 212).

4. 22.02.1943. ЛДБ – ЦБРУ.

Повідомлення про надсилання для вибору переліку видань Українського видавництва у м. Львові, а також списку публікацій Наукового товариства ім. Шевченка, які є у цьому видавництві. Ориг., нім. (арк. 213).

5. 11.03.1943.

КБК – ЛДБ.

Повідомлення про надсилання перших 6-ти сторінок списку видань

^{*1} Й. Бенцінг складав списки заборонених книг та авторів, які вилучалися з бібліотечних фондів, серед них емігранти і євреї, а також частина американських та англійських авторів. Ймовірно, Бенцінг надіслав ці списки на прохання директора бібліотеки Йогансена.

^{*2} Списки дублетів і нереалізованих видань Академії наук ЦБРУ пропонувала на обмін.

колишнього Видавництва АН. Висловлюється сподівання, що найближчим часом поштові обмеження будуть зняті.

Копія, нім. (арк. 214).

Додаток 1 (арк. 216–216 зв.): Список № 1 книг, першочергово відібраних для д-ра Йогансена (головне, дореволюційні видання, 23 назви).

Копія, рос., укр.

Додаток 2 (арк. 217–227 зв.): Список № 2 книг, відібраних Крайовою бібліотекою для замовлення в Українському видавництві у м. Львові (21 назва, видання з україніки).

Копія, укр.

Додаток 3 (арк. 218–229 зв.) Список видань, замовлених Крайовою бібліотекою у Львівській державній бібліотеці [32 позиції, головне, багатотомні, і видання, що продовжуються].

Копія, укр. у латинській транскрипції.

6. 03.05.1943. ЛДБ – КБК.

Підтвердження про отримання видань, надсилається стаття д-ра Абба про скорочення серед персоналу. Прохання надіслати статтю про Крайову бібліотеку.

Ориг., нім. (арк. 220).

7. 18.05.1943.

ЛДБ – КБК.

Повідомлення про надсилання книг Наукового товариства ім. Шевченка до Крайової бібліотеки, а також про підготовку до відправки книг Українського видавництва у м. Львові. Висловлюється жаль, що книгообмінні контакти не можуть бути нормальними через поштові обмеження. Прохання допомогти з питанням щодо відправки літератури (зокрема, пакети на Київ не приймаються; приймаються лише пакети від військових відомств через польову пошту).

Ориг., нім. (арк. 221–221 зв.).

8. 26.05.1943.

КБК – ЛДБ.

Повідомлення про можливість надсилати видання пакетами вагою тільки до 1 кг. Висловлено подяку за те, що Українське видавництво згодилося надіслати книги до Крайової бібліотеки безкоштовно. Про підготовку до відправки чергової партії літератури.

Копія, нім. (арк. 233).

9. 11.06.1943.

КБК – ЛДБ.

Повідомлення про те, що ціни на списках відправленої літератури проставляються для порядку, а книгообмін проводиться на основі принципу “книга за книгу”.

Копія, нім. (арк. 222).

10. 23.06.1943.

КБК.

Список книг, надісланих до ЛДБ – 120 книг (в основному, видання УАН).

Копія, укр., рос., (арк. 223–227, 228–232). 2 док.

11. 14.07.1943.

ЛДБ – КБК.

Супровідний лист до замовлених книг.

Ориг., нім. (арк. 234).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 210–234 зв. 11 док. Ориг., копії, нім.

12.01–19.07.1943, міста Київ, Рівне.

[РКУ]. Відділ I / Вие – генералкомісарам міст Луцька, Житомира, Києва, Дніпропетровська, Миколаєва.

Листування з приводу німецьких книжок для бібліотек, що формуються для німців – співробітників РКУ.

Повідомлення про надсилання та переліки книжок, відповіді на запити. Серед іншого – про те, що надіслано 100 прим. “Українсько-німецького словника” Я. Рудницького, в тому числі для м. Києва – 13 прим. (арк. 1)*¹.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 1, спр. 70, арк. 1–46. Ориг., копії, нім.

13.01.1943, міста Рівне, Київ.

Рейхскомісар України. Відділ II і – д-ру Вінтеру, керівнику КУАБМ, директору державних архівів (через генералкомісара).

Повідомлення з нагадуванням про те, щоб Й. Бенцінг висловив свою думку щодо списку забороненої радянської художньої літератури (відповідно до наказу РКУ від 06.11.1942 р.).

Підпис: за дорученням, Габіг (олівцем).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 152. Ориг., нім.

13.01.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ використання, д-р Вундер – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення про те, що при перегляді надісланої картотеки “троць-

*¹ Див. лист фірми Гаррасовіца – РКУ від 21.10.1942 р. з м. Лейпцига про надсилання 100 прим. “Українсько-німецького словника” Я. Рудницького.

кістської бібліотеки”^{*1} д-ром Вінтером встановлено, що багато матеріалів становлять інтерес (наприклад, відомості про перепис населення, український націоналізм, імперіалізм США тощо).

Відповідно до наказу фюрера [від 01.03.1942 р.] ці матеріали можуть бути конфісковані, як пропагандистські більшовицькі фонди. Через брак штату прохання оглянути матеріал на місці.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 534. Копія, нім.

13.01–22.02.1943, міста Берлін, Київ.

РОСО. Головна група господарчо-політичної кооперації, Вайдман; Генералкомісаріат Києва. Відділ II і, д-р Бенцінг.

Листування щодо взятих на абонемент книжок, прохання продовжити термін користування, переліки та повідомлення про повернення книжок, взятих фон Егіді та іншими.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 381–387 зв. Ориг., копії, нім., рос.

14.01.1943, м. Київ.

Генералкомісар ГОК. Відділ II і, керівник Відділу Бенцінг – п. Отту (м. Київ, вул. Кірова, 23).

Повідомлення з проханням передати архівні матеріали, які знаходяться у приміщенні будинку, до КУАБМ.

Власноручного підпису немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 293. Копія, нім.

15.01.1943, м. Київ.

ЦБРУ.

Звіт університетського відділу за 1942 р.

Основна увага приділялася придбанню літератури шляхом концентрації (19821 од.), її перегляду та упорядкуванню, вилученню заборонених видань. Працюють абонемент і читальний зал. На 01.01.1943 р. налічується 17 співробітників.

Підпис: Новицька.

Додаток на арк. 80–80 зв.: список головних бібліографічних довідок, підготовлених університетським відділом ЦБРУ.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 76–79 (рукоп., нім.), арк. 80–80 зв. (копія, укр.).

*1 “Троцькістська бібліотека” була спецхраном КМПБ.

15.01.1943, м. Київ.

ГРГ України.

Звіт про персональний склад ГРГ України та робочої групи “Київ” за станом на 01.01.1943 р. (серед них – 87 місцевих співробітників, зокрема й головний редактор газети “Нове українське слово” Костянтин Штепа).

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 87, арк. 43–48. Копії, нім.

15.01.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Фото-фільми-плакати.

Повідомлення про те, що всі відомості про діяльність у грудні 1942 р. повністю увійшли до звіту робочої групи “Київ”.

Підпис: Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 107. Ориг., нім.

15.01.1943, м. Київ.

[ОРР]. Керівник ГРГУ, Відділ обліку та планування, оберайнзацфюрер Вебендюрфер – Управлінню ОРР, Східний відділ, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на телефонний запит. Наводиться текст листа, надісланого Управлінню штабу від 17.12.1942 р. щодо надсилання 3-х ящиків з літературою для іноземних військових на Сході.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 177. Копія, нім.

16.01–03.08.1943, міста Берлін, Київ.

Прусська державна бібліотека. Пункт шифрування, д-р Арнім, м. Берлін; ЦБРУ. Д-р Бенцінг, м. Київ.

Листування стосовно підготовки біографічних і бібліографічних довідок про видатних російських та українських громадських діячів та вчених.

1. 16.01.1943.

ЦБРУ – ПДБ.

Бібліографічна довідка щодо назви ювілейного видання проф. К. Скрябіна.

Копія, нім. (арк. 149).

2. [25.01.1943]. Поштова картка.

ПДБ – ЦБРУ.

Прохання підготувати бібліографічну довідку щодо персональної бібліографії проф. К. Скрябіна.

Рукоп., ориг., нім. (арк. 150–150 зв.).

3. 23.02.1943.

ЦБРУ – ПДБ.

Повідомлення про відсутність у бібліотеці святкового видання до 25-річного ювілею проф. К. Скрябіна. Зазначається видання, в якому частково вміщується персональна бібліографія К. Скрябіна.

Копія, нім. (арк. 151).

4. 15.03.1943.

ПДБ – КБК.

Подяка за список видань для книгообміну. Прохання надіслати видання В.І. Липського “Биографии и литературная деятельность ботаников”, 1913–1915. Вип. 1–3.

Ориг., нім. (арк. 152–152 зв.).

5. 23.03.1943.

ПДБ – КБК.

Поштова картка. Прохання підготувати бібліографічну довідку щодо персональної бібліографії Михайловського (Казанський університет).

Рукоп., нім. (арк. 153–153 зв.).

6. [23.03.1943]. Поштова картка.

ПДБ – КБК.

Прохання підготувати бібліографічні довідки. Запит на бібліографічні дані таких видань: “20 лет Университету Ростова-на-Дону. 1935 г.”; “Библиографический словарь состава профессоров и преподавателей Казанского университета. 1904 г.”; “Императорское Московское археологическое общество. 1905 г.” тощо.

Ориг., нім. (арк. 157–157 зв., 161–161 зв.).

7. Б. д.

Список університетських видань, які містять персональні бібліографії.

Б. п. Копія, рос. назви у латинській транскрипції (арк. 155–156).

8. 31.03.1943.

КУАБМ при РКУ, КБК – ПДБ.

Відповідь з уточненням бібліографічних довідок.

Копія, нім. (арк. 154).

9. 29.03–16.04.1943.

КУАБМ при [РКУ], КБК – ПДБ.

Відповідь про підготовлені бібліографічні довідки і про те, що видання Липського надіслати немає можливості через великий формат книги.

Копія, нім. 3 док. (арк. 158–160).

10. 04.05.1943.

[КУАБМ при РКУ, КБК] – ПДБ.

Повернення 9 карток з доповненими бібліографічними даними.

Копія, нім. (арк. 162).

11. 09.05.1943. Поштова картка.

ПДБ – КБК.

Запит на копію з видання “Советская библиография”, 1940 р., арк. 194–195.

Ориг., нім. (арк. 163–163 зв.).

12. Б. д.

ПДБ – КБК.

Прохання підготувати бібліографічну довідку щодо покажчика, вміщеного у “Віленському календарі” за 1911 р.

Ориг., нім. (164–164 зв.).

13. 14.05.1943.

Розписка щодо видачі книги (442.X.18 Homers Odyssee 1, Hefte 1–3) бібліотечному інспектору ПДБ Генріху Маролю.

Підпис: Генріх Мароль. Рукоп., нім. (арк. 165).

14. Б. д.

Перелік [російськомовних] видань, які зберігаються у ПДБ.

Рукоп., російські назви в латинській транскрипції (арк.166–166 зв.).

15. 23.07.1943.

КБК – ПДБ.

Відповідь на бібліографічні запити, відомості про підготовку списку транскрипцій кирилицею.

Копія, нім. (арк. 169).

16. 03.08.1943. Поштова картка.

ПДБ – КБК.

Прохання підготувати довідку стосовно того, на якій сторінці “Сборника, посвященного памяти акад. Д. А. Граве” вміщено покажчик його творів.

Рукоп., нім. (арк. 171–171 зв.).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 150–171 зв. Ориг., копії, поштові картки, рукоп., нім. 16 док.

18.01.1943, м. Київ.

[ГРГ України]. Відділ обліку та планування.

Звіт робочої групи “Київ” за грудень 1942 р. Підсумок загальних результатів.

... Б). Книжкові фонди.

1. Попередньо посортовані фонди Бібліотеки Кірова налічують бл. 30 тис. томів.

2. Підготовлені для відправки до Вищої школи 4120 стародруків, а також книги Дерптського університету, єврейські фонди з Подолу (150 тис. томів) і Шкільного видавництва (5 тис. томів). Відправка залежить від транспорту.

3. З м. Харкова картки для каталогізації ще не надходили.

4. Уперше до міст Берліна та Риги було надіслано по 10 тис. карток київського систематичного каталогу.

5. Неупорядковані книжкові фонди м. Києва налічують бл. 1,5 млн. томів.

6. У повному розпорядженні ОРР знаходиться Міська бібліотека (вул. Кірова, 14 б), її фонди становлять бл. 226 тис. томів.

7. У макулатуру передано бл. 2 тис. кг книг.

8. У Бібліотеці Кірова було транскрибовано та перекладено бл. 2200 томів; закаталогізовано бл. 3600 томів.

Разом від початку роботи:

– взято на облік бл. 25 тис. томів;

– транскрибовано та перекладено бл. 17800 томів;

– закаталогізовано бл. 18600 томів.

9. Харківські картотеки:

– транскрибовано та перекладено у грудні бл. 800 томів;

– закаталогізовано до 31.12.1942 р. бл. 3 тис. томів.

Головний каталог на кінець місяця налічував 28437 карток, предметні – по 8156 карток, алфавітні – по 15 тис. карток.

Номерний каталог на кінець місяця:

50001–55000 Вища школа (останній номер 53378);

55001–56000 фонди іноземними мовами (55998);

56001–70000 польські фонди (57896);

70001–90000 Флавіанівська бібліотека (78149);

90001–100000 різні київські фонди (91846);

100001–125000 харківські картки (101862);

135001–140000 антирелігійні фонди (136209).

Номерна група 125001–135000 (міста Дніпропетровськ, Сімферополь) ще не зайнята.

В). Журнали.

Журнальний відділ Східної бібліотеки включає в грудні 1282 назви, бл. 118600 прим. До цього слід додати 6 тис. назв з фондів Володимирського собору (3500 журналів, бл. 2500 збірників, серій тощо). Несортовані журнальні фонди ОРР з м. Києва – бл. 35 тис. прим.

У макулатуру передано бл. 500 кг журналів. Фонд макулатури налічує всього бл. 3 тис. кг.

Через відсутність відповідних кадрів робота з подальшого складання бібліографії журналів не була відновленою.

Робота з ведення картотеки оперативних пунктів не проводилася у зв'язку з відсутністю відповідних бланків карток.

Г). Транспорт.

Робота з перевезення здійснювалася, головне, з вул. Кірова на вул. Прорізну. Проведено підготовчі роботи з перевезення великих обсягів літератури, особливо з Подолу.

Підпис: оберайнзацфюрер Вебендьюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 102–104. Копії, нім.

18.01.1943, м. Київ.

ЦБРУ.

Звіт Технічного відділу бібліотеки за 1942 р. (10.01–31.12.1942 р.).

Наводяться відомості щодо придбання літератури, переїзду до нового приміщення та обслуговування читачів за спеціальним дозволом (кількість відвідувачів бібліотеки – 236, читального залу – 60). Видано книг і журналів на абонемент – 1600 од. Д-р Піч отримав 1151 кн. од. та 2947 од. дублетів (без повернення). На 01.01.1943 р. у бібліотеці працювало 11 співробітників.

Підпис: Н. Піскорська.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 63–64 (ориг.), 65–67 (копія, б. п.) нім., арк. 81–83 (рукоп., ориг., рос.)

19.01–22.02.1943, міста Берлін, Київ.

ЦБРУ. Бенцінг, м. Київ; видавництво “Gmelins Handbuch der organischen Chemie”. Д-р Фьорстер, м. Берлін.

Листування стосовно надсилання хімреактивів для фоторобіт та надання матеріальної допомоги родинам О. Оглоблина і Л. Окіншевича.

1. 19.01.1943.

Особисте прохання д-ра Фьорстера, представника видавництва “Gmelins Handbuch der organischen Chemie”, про допомогу родинам О. Оглоблина і Л. Окіншевича у зв'язку з важким матеріальним становищем. Зазначається про передачу хімічних реактивів для фоторобіт.

Ориг., нім. (арк. 200).

2. 22.02.1943.

Відповідь ЦБРУ видавництву “Gmelins Handbuch der organischen

Chemie” з подякою за хімічні реактиви для фоторобіт та проханням надіслати їх ще додатково. Повідомляється, що допомогти родинам О. Оглоблина і Л. Окіншевича немає можливості.

Копія, нім. (арк. 201).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 200–201.

19.01.1943, м. Київ.

ГРГУ, робоча група “Київ” – Управлінню ОРР, Відділ використання, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Супровідний лист про надсилання 36 найбільш цінних стародруків, рідкісних видань, книжок з юдаїки та 13 плакатів на виставку для рейхсляйтера Розенберга.

Підпис: керівник робочої групи Рудольф.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 521. Ориг., нім.

19.01– 26.02.1943, [м. Київ].

[КМПБ].

Відомості стосовно перевірки заборгованості по абонементу (за галузями знань – 27600 кн. од.).

Б.п.

ДАКО, ф. Р–2356, оп. 6, спр. 186, арк. 37–38. Рукоп., укр.

20.01–17.05.1943, міста Київ, Берлін.

КУАБМ. Г. Вінтер, м. Київ; Центр німецького закордонного бібліотекознавства (Mittelstelle für deutsches Auslandsbüchereiwesen), м. Берлін.

Листування щодо наміру КУАБМ створити для німецьких жителів України невеликі бібліотеки з освітньою і розважальною літературою і з проханням надіслати книжки.

1. 20.01.1943.

КУАБМ – Центру німецького закордонного бібліотекознавства.

Повідомлення про формування бібліотек для фольксдойче в Україні і прохання надіслати книжки для цих бібліотек (арк. 312).

Чернетка, нім.

2. 23.01.1943.

Запис Вінтера щодо створення бібліотек для фольксдойче (арк. 311).

Чернетка, рукоп.

3. 01.04.1943.

КУАБМ – Центру німецького закордонного бібліотекознавства.

Про надсилання копії листа від 20.01.1943 р., на який не отримано відповідь.

Підпис: Вінтер (надруковано). Є підпис про правильність: Лоренц.
Копія, нім. (арк. 310).

4. 17.05.1943.

Центр німецького закордонного бібліотекознавства – КУАБМ.

Відповідь на листи від 20.01 і 01.04.1943 р. Повідомлення про те, що центр протягом тривалого часу займається створенням невеликих масових бібліотек для фольксдойче РКУ. Район Трансністрії вже повністю забезпечений такими бібліотеками. Для інших міст бібліотеки замовлені і будуть надіслані протягом наступного місяця.

Підпис нерозбірливо (арк. 309). Ориг., нім.

Прим.: на документі від 17.05.1943 р. є примітки Вінтера про надходження і резолюція до відома Бенцінгу. Є помітки Бенцінга.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 309 (ориг.), 310 (копія), 311 (рукоп.), 312 (рукоп., чернетка), нім.

20.01.1943, м. Київ.

КУАБМ. Вінтер – рейхскомісару України. Відділ II і, м. Рівне.

Повідомлення про хід підготовки Й. Бенцінгом списків забороненої літератури відповідно до наказів від 06.11.1942 р. та 13.01.1943 р.

Повідомлення про надсилання списку “небажаної радянської художньої літератури”: він включає лише 1/10 цієї літератури. Д-р Й. Бенцінг визначив 240 “небажаних” німецьких та єврейських авторів, твори яких перекладені російською або українською мовами (список № 1 Відділу пропаганди містив 38 таких авторів, і в ньому були відсутні переклади російською та українською мовами творів англійських, американських, французьких та іспанських авторів).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 150. Копія, нім.

20.01.1943, м. Київ.

КУАБМ. Вінтер – рейхскомісару України, Відділ II і, м. Рівне.

Чорновий варіант листа щодо підготовки Й. Бенцінгом списків забороненої літератури.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 151–151 зв. Чернетка, рукоп., нім.

22.01.1943, м. Київ.

ГРГУ. Керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон – Управлінню ОРР, Відділ використання, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 15.01.1943 р. Повідомлення про те, що Курц-

вайль дійсно взяв по незнанню книжки з макулатури, призначеної для переробки. Одночасно зазначається, що таке бажання висловлюють й інші співробітники-німці.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 512. Ориг., нім.

22.01– 02.04.1943, міста Краків, Київ.

Головний відділ науки та освіти Головного управління бібліотек Генерал-губернаторства (Regierung des Generalgouvernements. Hauptabteilung Wissenschaft und Unterricht. Hauptverwaltung der Bibliotheken).. Д-р Густав Абб, директор Державної бібліотеки у Кракові; ЦБРУ. Д-р Й. Бенцінг.

Листування з приводу запиту на книги ветеринарно-медичної тематики та рукописи.

1. 22.01.1943.

Головний відділ науки та освіти – ЦБРУ.

Запит на книги для Ветеринарно-медичного відділу Університетської бібліотеки у Берліні (арк. 133).

2. 11.03.1943.

Головний відділ науки та освіти – КБК.

Прохання сприяти поверненню до Державної бібліотеки у Варшаві рукописів, відправлених 01.05.1939 р.: Słowacki J. Dziennik podróży – Handschrift 5217; Stammbuch Salomei Bem (3 листки без сигнатур) – Handschrift 5225 (арк. 133–134).

3. 12.03.1943.

КБК – Державній бібліотеці у м. Кракові.

Відповідь на лист від 22.01.1943 р. з інформацією про неможливість вислати видання з ветеринарно-медичної тематики. Зазначається також про те, що Бенцінг вже не керує Відділом II і Генералкомісаріату, а очолює в Крайовому управлінні архівами, бібліотеками та музеями групу бібліотек і одночасно є керівником Центральної бібліотеки*¹ (арк. 135).

4. 02.04.1943.

КУАБМ, КБК, Й. Бенцінг – д-ру Густаву Аббу, директору (за сумісництвом) Державної бібліотеки у м. Кракові.

Про те, що до Бібліотеки не надходили з Державної бібліотеки у Варшаві рукописи, згадані у його листі (відправлені 01.05.1939 р.: Słowacki J. Dziennik podróży – Handschrift 5217; Stammbuch Salomei Bem

*¹ Мається на увазі КБК.

(3 листки без сигнатур) – Handschrift 5225), про що свідчить працівник відділу рукописів [М.В.] Геппенер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 133, 134 (ориг., нім.), арк. 135 (копія, нім.), арк. 136 (копія, нім.).

22.01.1943, м. Київ.

[ГРГ України]. Відділ обліку та планування.

Заключний звіт робочої групи “Київ” за 1942 р.

Підсумок загальних результатів.

... Б). Книжкові фонди.

Планомірна обробка книжкових фондів після подолання численних матеріальних і кадрових труднощів розпочалася лише від 01.08.1942 р. Центром обліку книг вважається Публічна міська бібліотека (вул. Кірова, 14 б). Зазначається, що хоча власні упорядковані фонди бібліотеки залишаються недоторканими, з різних оперативних пунктів м. Києва звозяться фонди переважно історичного змісту (бл. 200 тис. томів), які планомірно обробляються.

Перегляд фондів здійснюється спеціалістами. Процесом опрацювання займаються всі співробітники. Для активізації роботи залучено 50 осіб.

Для Інституту вивчення єврейського питання у м. Франкфурті-на-Майні відібрано бл. 150 тис. томів, які вже підготовлені до відправки.

Наприкінці року склалися такі кількісні показники:

- 1) несортовані фонди налічують бл. 30 тис. томів;
- 2) 4100 томів несортованих стародруків підготовлені для відправки до Вищої школи у м. Клагенфурті, цінні книжки – для Університетської бібліотеки у м. Дерпті.

Готові до відправки бл. 155 тис. томів з Подолу та Шкільного видавництва, які призначені для єврейського інституту у м. Франкфурті-на-Майні.

У м. Києві зберігаються несортовані видання (сотні тисяч томів), володарі яких досі не визначені. Відповідні переговори з цього питання перенесені на 1943 р.

У повному розпорядженні ОРР знаходиться Публічна міська бібліотека, у фондах якої за каталогами налічується 226 тис. томів. Одночасно з обліком книжкових фондів м. Києва здійснюється каталогізація карток, вилучених з харківських бібліотек. У звітному році з м. Харкова отримано бл. 6 тис. карток.

У 1942 р. взято на облік бл. 29 тис. назв, транскрибовано і перекладено бл. 21 тис. назв книг, взято на картки бл. 18 тис. назв.

Завдяки поповненням з ризького алфавітного каталогу наприкінці року київський головний каталог отримав бл. 25 тис. карток, київські предметні каталоги – по 8 тис. карток, а алфавітні – по 15 тис. карток.

Номерний каталог на 1942 р.:

50001–55000 Вища школа (останній упорядкований номер – 53378);

55001–56000 фонди іноземними мовами (55998);

56001–70000 польські фонди (57896);

70001–90000 Флавіанівська бібліотека (78149);

90001–100000 різні київські фонди (91846);

100001–125000 харківські фонди (101862);

135001–140000 антирелігійні фонди (136209).

До міст Берліна і Риги було відправлено по 8 тис. карток київського систематичного каталогу, а також по 10 тис. карток алфавітного.

Одночасно з обліком загальних книжкових фондів продовжувалася каталогізація “троцькістської бібліотеки” (бл. 5 тис. томів) з секретного відділу Київської міської бібліотеки. По одному примірнику систематичного і алфавітного каталогу цієї бібліотеки було надіслано до м. Берліна. Крім того, цей каталог був звірений з аналогічним каталогом секретного відділу м. Харкова на дублетність.

В). Журнали.

Журнальний відділ Східної бібліотеки на кінець року налічує 1282 назви (бл. 118600 прим.). Алфавітне попереднє сортування закінчилося на 2 букви. Облік журналів здійснюється через російську робочу картотеку, яка буде доповнена каталогом журналів, складеним з фондів Володимирського собору (бл. 3500 назв періодики і 2500 назв збірників та серій). У майбутньому до власної журнальної картотеки буде приєднано журнальний каталог Міської бібліотеки.

Несортованих журнальних фондів у м. Києві налічується бл. 35 тис. прим. У макулатуру та на переробку здано бл. 3 тис. кг.

Укладання бібліографії журналів (бл. 500) було започатковано, проте через відсутність кваліфікованих кадрів припинилося.

Г). Центральне книгосховище на вул. Прорізній.

Було обліковано, упорядковано і в основному взято на картки:

1) фільми: 132 назви з 1372 роликами;

2) картини (переважно радянські): 139 шт.;

3) діапозитиви: 249 серій з 10325 діапозитивами;

4) фото: 58757 шт. з рос. картками;

5) плакати: 99 шт.;

6) карти місцевостей: 135 назв з 12179 російськими, українськими, польськими картами;

центрації, ще не опрацьована через відсутність кадрів. Можливою є передача лише незначної кількості дублетної літератури із складів колишнього Видавництва Академії наук.

Зазначається, що сільськогосподарську бібліотеку в м. Києві (у Голосієві) було розграбовано місцевими мешканцями.

Підпис: Бенцінг. Ориг., нім. (спр. 4, арк. 107–108).

2. 24.02.1943.

РКУ. Відділ Р II – Головному відділу “Харчування та сільське господарство” [РКУ].

Повідомляється, що у зв’язку із розграбуванням фондів сільськогосподарської бібліотеки в м. Києві при утворенні центральних дослідних сільськогосподарських бібліотек у містах Києві та Херсоні доведеться обмежитися дублетною літературою із фондів Крайової бібліотеки.

Підпис: Габіг. Копія, нім. (спр. 4, арк. 109–109 зв.).

3. 12.03.1943.

[РКУ]. Головний відділ “Харчування та сільське господарство” Е I а 2 – Головному відділу “Політика” РКУ.

Зазначається, що керівник Київського сільськогосподарського центру проф. Зоммер пропонує залучати німецьких бібліотечних фахівців зі знанням мови у зв’язку із браком кваліфікованих кадрів для упорядкування бібліотечних фондів. Спростовує повідомлення Бенцінга про недостатню охорону сільськогосподарської бібліотеки і розкрадання фондів.

Підпис нерозбірливо. Ориг., нім. (спр. 4, арк. 110).

4. 19.03.1943.

Рейхскомісар України. Відділ Р II – КУАБМ, директору державних архівів д-ру Вінтеру.

РКУ надсилає до відомо Вінтера матеріали щодо утворення центральних сільськогосподарських бібліотек у містах Києві та Херсоні і пограбування сільськогосподарської бібліотеки у Голосієві.

Надсилаються листи: ЦБРУ (Й. Бенцінга), директора Центральної бібліотеки у м. Києві від 25.01.1943 р. – рейхскомісару (див. п. 1); рейхскомісара, Відділ Р II – Головному відділу РКУ “Харчування та сільського господарства” від 24.02.1943 р. (див. п. 2) та відповідь цього відділу від 12. 03. 1943 р. (див. п. 3).

Б. п. Копії, нім. (оп. 5, спр. 7, арк. 158–160; спр. 16, арк. 617–618)

Підпис на арк. 160: за дорученням, Габіг (олівцем).

Прим.: на листі є примітки Вінтера про надходження листа.

5. 23.03.1943.

КУАБМ – рейхскомісару України, Відділ Р II.

Повідомлення про повернення копії наказу рейхскомісара України, Відділ Р II, від 19.03.1943 р. щодо створення центральних сільсько-господарських бібліотек у містах Києві та Херсоні. Одночасно зазначається, що відповідно до службової інструкції КУАБМ листування стосовно такого питання належить до компетенції КУАБМ, а не Крайової бібліотеки.

Підпис: Вінтер. Ориг., нім. (спр. 4, арк. 111; спр. 7, арк. 156–156 зв. (чернетка, рукоп.), 157 (копія); спр. 16, арк. 616 (ориг.).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 107–110 зв. (ориг.), 111, 114; спр. 7, арк. 156–160; спр. 16, арк. 616–618. 8 док.

25.01.1943, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей – рейхскомісару України, Відділ культури і політики. Наказ № 1 6 d 5210.

Про фонди бібліотек в окупованих східних областях. При цьому передається до відома копія листа ОРР від 22.12.1942 р., підписаного д-ром Віллем, з проханням надіслати детальний звіт про бібліотечну діяльність, а також про прийняті заходи [щодо вилучення забороненої літератури].

Б.п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 621. Копія, нім.

28.01.1943. м. Київ.

КУАБМ – рейхскомісару України, Відділ II і, м. Рівне.

Повідомлення відносно виділення додаткових коштів на підтримку українських допоміжних установ.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 145–148. Рукоп. нім.

29.01.1943, м. Дюссельдорф.

[Управління] народних бібліотек – [Управлінню ОРР], д-ру Вундеру, м. Берлін.

Прохання надати інформацію про російські бібліотеки. На арк. 514–514 зв. – перелік питань про фінансування бібліотек, бібліотечне законодавство, штати, кількість читачів та їхні запити, управління бібліотеками, роботу абонементів тощо.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 513–514 зв. Ориг., нім.

29.01–18.08.1943, міста Берлін, Київ.

Німецька служба книгообміну із закордоном. Д-р Юргенс, д-р фон Буссе; ЦБРУ (КБК), Й. Бенцінг.

Листування з приводу книгообміну, обмін запитами, списками літератури тощо.

1. 29.01.1943.

Німецька служба книгообміну – ЦБРУ.

Запити на книги про Білорусію для Міністерства закордонних справ (видання з питань історії, економічної географії, військово-географічні путівники).

Ориг., нім. (арк. 183–183 зв.).

2. 02.02.1943.

Німецька служба книгообміну – ЦБРУ.

Висловлюється думка про більшу доцільність проведення безпосереднього книгообміну, а не через посередництво книготорговця Тренкле. Підкреслюється, що численні німецькі бібліотеки зацікавлені в одержанні російських видань.

Ориг., нім. (арк. 180–180 зв.).

3. 18.02.1943.

ЦБРУ – Німецькій службі книгообміну.

Відповіді на окремі запити про книги; новий список дезидерати. Зазначається про доцільність безпосереднього книгообміну. Грошовим розрахункам великого значення не надається, але існує зацікавленість у придбанні нової літератури з усіх галузей знань. Тимчасово пересилання видань є неможливим, приймаються лише листи до рейху вагою до 20 г. У зв'язку з цим книгообмінні зв'язки є ускладненими.

Копія, нім. (арк. 181).

4. 01.03.1943.

Німецька служба книгообміну – ЦБРУ.

Уточнення запитів на російські книги.

Ориг., нім. (арк. 182–182 зв.).

5. 03.04.1943.

КБК – Німецькій службі книгообміну.

Відповідь на запити про книги. Висловлюється впевненість, що поштових обмежень в найближчий час не існуватиме і книгообмін буде більш активним.

Копія, нім. (арк. 184).

6. 16.04.1943.

Німецька служба книгообміну – КБК.

Запит про книги з питань освіти та педагогіки.

Ориг., нім. (арк. 185–185 зв.).

7. 05.05.1943.

КБК – Німецькій службі книгообміну.

Відповідь про замовлену літературу, уточнення деяких назв, про можливість надсилання ряду видань.

Копія, нім. (арк. 186).

8. 07.05.1943. Поштова картка.

Німецька служба книгообміну – КБК.

Підтвердження про отримання видання А.Б. Луначарського.

Ориг., нім. (арк. 189–189 зв.).

9. 12.05.1943.

Німецька служба книгообміну – КБК.

Запит на книжки: “Н.Б. Йорданский. Основы и практика социального воспитания”, “А.Б. Луначарский. Проблемы народного образования”.

Ориг., нім. (арк. 187).

10. 27.05.1943.

КБК – Німецькій службі книгообміну.

Повідомлення про надсилання книги Н.Б. Йорданського.

Копія, нім. (арк. 188).

11. 29.05.1943.

Німецька служба книгообміну – КБК.

Запит на 2-й примірник книги Н.Б. Йорданського.

Ориг., нім. (арк. 190).

12. 10.06.1943.

Німецька служба книгообміну – КБК.

Запит на російсько-німецький та німецько-російський словники Павловського.

Ориг., нім. (арк. 191).

13. 15.07.1943.

КБК – Німецькій службі книгообміну.

Відповідь на запити про книги. У Крайовій бібліотеці у наявності є 2 прим. словника Павловського, тому вислати їх немає можливості. Буде здійснено спробу придбати у книготорговців.

Копія, нім. (арк. 192).

14. 05.08.1943.

Німецька служба книгообміну – КБК.

Запит на видання “Государственный Эрмитаж. Общий путеводитель. Ч. 1” для Державної бібліотеки у Берліні.

Ориг., нім. (арк. 193).

15. 18.08.1943.

КБК – Німецькій службі книгообміну.

Відповідь на лист від 05.08.1943. Зазначається, що видання “Государственный Эрмитаж. Общий путеводитель. Ч. 1” раніше було у бібліотеці у 2-х прим. Нині відсутнє.

Копія, нім. (арк. 194).

Прим.: в листі зазначено, що назва вказана на картці, яка додається. У наявності картки немає, тому назву взято з відповіді Бенцінга.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 180–194. 22 док., нім.

29.01–22.02.1943, м. Київ.

КУАБМ. Вінтер; Керівник Вищої служби СС та Поліції порядку генерал-лейтенант Бомгард.

Розпорядження та листування стосовно захисту від повітряних нальотів, збереження найбільш цінних видань, перенесення їх з верхніх поверхів, забезпечення приміщень ящиками з піском.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 130–142 зв.; спр. 16, арк. 599; спр. 4, арк. 417–419. Ориг., копії, рукоп., нім.

30.01–15.02.1943, м. Київ.

[КУАБМ]; ОРР.

Листування щодо організації військових бібліотек.

1. 30.01.1943.

Уповноважений шефа військових бібліотек РКУ – ОРР, Відділ бібліотек.

Прохання допомогти в організації військових бібліотек на базі залишків видань колишніх радянських військових бібліотек.

Підпис: Фольшвайлер, оберстлейтенант і уповноважений військових бібліотек РКУ. Копія, нім. (арк. 316).

Прим.: у документі є нотатка Вінтера про надходження листа.

2. 15.02.1943.

КУАБМ – уповноваженому шефа військової бібліотеки РКУ.

У зв'язку з організацією бібліотеки для військових по вул. Суворова, 2 (м. Київ) після консультацій з зондерфюрером Фавре 10.02 та 11.02.1943 р. рекомендовано взяти з ОРР книги, конфісковані з колишніх російських військових бібліотек, а також зв'язатися з д-ром Бенцінгом.

Підпис: Вінтер (надруковано). Копії до відома ОРР, ГРГУ і Групи бібліотек. 3 прим., рукоп., копія, нім. (арк. 314–315 зв.)

Прим.: на арк. 598 є запис Вінтера – “Копія до відома – ОРР; Копія для подальших розпоряджень – Групі бібліотек”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 314 (копія), 315–315 зв. (рукоп. чернетка), 316; спр. 16, арк. 598 (копія). Копії, нім.

30.01.1943, [м. Берлін]

ОРР.

Розпорядження № 64 від 30. 01.1943 р. щодо організаційних змін в Управлінні ОРР та додаток до нього відносно розподілу обов'язків і діяльності персоналу.

Організаційна структура Управління ОРР.

Головний відділ I "Організаційний" перетворено на Головний відділ I "Діловодство та організація", яким керує власне Утікаль. Відділу I підпорядковуються Відділ I а "Ведення справ та розстановка кадрів" (керівник штабсайнцацфюрер Радегозе) та Відділ I б "Організаційний" (керівник гауптайнцацфюрер Цольфель).

Головний відділ II "Оперативний" (керівник оберстайнцацфюрер Ебелінг, одночасно – заступник штабсфюрера) підрозділяється на відділи:

Відділ II а – "Західний та Південно-східний" (керівник штабсайнцацфюрер д-р Цайс);

Відділ II б – "Східний" (відповідальний виконавець штабсайнцацфюрер д-р Вілль, консультант айнцацфюрер Гельбінг);

Відділ II с – "Облік та контроль" (керівник штабсайнцацфюрер Вундер, заступник керівника Ломмач):

– Група обліку (штабсайнцацфюрер Ломмач),

– Група контролю (оберайнцацфюрер д-р Енгельбах),

– Група інформаційної обробки та надання інформації (штабсайнцацфюрер д-р Вундер),

– Група "Східна бібліотека" (штабсайнцацфюрер Ломмач),

– Група "Актуальні розробки" (оберайнцацфюрер Рейхардт);

Відділ II д "Звітність і центральне управління" (штабсайнцацфюрер Лангкопф);

Головний відділ III "Спеціальних завдань" (керівник штабсайнцацфюрер фон Інграм).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 26а, арк. 176–186, 367. Копія, фотокопія, нім

Січень 1943 р., м. Київ.

ЦБРУ.

Звіт медичного відділу*¹ за 1942 р.

Основна увага приділялася придбанню літератури шляхом концентрації (136939 од.) та упорядкуванню фондів. На 01.03.1943 р. зареєстровано 50 читачів; відвідувань абонементів – 287 (видано 771 од.);

* Колишня Центральна медична бібліотека.

відвідувань читальні – 82 (видано 507 од.); підготовлено бібліографічних довідок – 53.

Б. п.

Прим.: на українському примірнику є підпис “В. Магеровський”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 61–62 зв. Ориг., нім., укр.

[Січень 1943 р.], [м. Київ].

ЦБРУ.

Попередній кошторис Крайової бібліотеки на 1943 фінансовий рік, що входить до єдиного плану “Наука, виховання та народна освіта”.

Структура ЦБРУ за кошторисом:

Головне приміщення – (вул. Короленка, 58 а).

Університетська бібліотека (вул. Короленка, 58)

Медична бібліотека (вул. Короленка, 58).

Мала технічна і авіаційна бібліотека (вул. Короленка, 58)

Технічна бібліотека (Брест-Литовське шосе, 39).

Філії бібліотеки:

1. Володимирський собор.

2. Поділ, Духовна академія.

3. Софійський собор.

Зокрема, на заробітну плату 72-ом співробітникам – 86 тис. рейхсмарок; на перевезення літератури з Володимирського собору – 10 тис. рейхсмарок; на надбавки та одноразову підтримку співробітників – 1776 рейхсмарок тощо.

Є ще позиція – 12300 рейхсмарок з позначкою “бібліотека”^{*1}.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 592–596. Копія, нім.

[Кінець січня 1943 р.], [м. Київ.]

[КМПБ].

Звіт Київської міської публічної бібліотеки за січень 1943 р.

Основна діяльність: опрацювання топографічного та алфавітного каталогів, перенесення і укладання в стоси 2146 од. польської літератури та 5 тис. підручників українською, російською та іншими мовами; перевірка розстановки фондів, виправлення індексів та знаків за кетеровськими таблицями в іншомовному відділі на 306 кн.

Підпис: директор бібліотеки Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 35. Копія, укр.

^{*1} Ймовірно, це гроші, виділені на комплектування бібліотеки.

01.02.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Центральне книгосховище на вул. Прорізній.

Звіт за січень 1943 р.^{*1}

Підпис: Франц Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 96. Ориг., нім.

01.02.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування, робоча група "Київ".

Звіт за січень 1943 р.^{*2} оберайнзацфюрера Шюллера, який 14.01.1943 р. став до виконання обов'язків керівника Відділу обліку та планування.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 97. Ориг., нім.

01.02–24.03.1943, м. Кенігсберг.

РКУ. [Головний відділ I]; державні установи Німеччини.

Листування з приводу створення бібліотек для німців, які працюють на території РКУ. Міста Німеччини, Австрії, Чехії.

Відповіді на звернення РКУ від 15.01.1942 р. до державних установ про створення бібліотек для німців, розіслане 93-м державним установам Німеччини, Австрії та Чехії, міністрам культури 10-ти німецьких земель, обербургмістрам та іншим офіційним особам і організаціям, в якому рекомендувалося основну увагу приділяти літературі розважального характеру.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 1, спр. 8, арк. 1–45. Ориг., копії, нім.

02.02–03.02.1943, м. Київ.

ЦБРУ.

Звіти за січень 1943 р.

1. 02.02.1943.

Звіт відділу каталогізації.

Підпис: О. Бродовська (надруковано). Копія, нім. (ар. 93).

2. 03.02.1943.

Звіт медичного відділу за січень (арк. 92–92 зв.).

Підпис: В. Магеровський. Ориг., укр.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 92–92 зв., 93. 2 док.

^{*1} Дані цього звіту повністю увійшли до звіту робочої групи "Київ" за січень 1943 р.

^{*2} Дані цього звіту увійшли до загального звіту робочої "Київ" групи за січень 1943 р.

02.02–10.02.1943, міста Рівне, Київ.

РКУ, м. Рівне; генералкомісар, ЦБРУ, м. Київ.

Листування з приводу списків забороненої літератури.

1. 02.02.1943.

Рейхскомісар України – генералкомісару м. Києва.

Запит на списки забороненої української літератури.

Підпис: за дорученням, Друмбль (надруковано). Копія, нім. (арк. 514)

2. 10.02.1943.

ЦБРУ – рейхскомісару України, Відділ II а.

Повідомлення про те, що списки забороненої української і російської літератури будуть готові через 2–3 місяці. Є тільки список дозволеної художньої літератури, укладений у серпні 1942 р.

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Бенцінг. Копія, нім. (арк. 515).

Прим.: на документі від 02.02.1943 р. є печатка – засвідчено.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 514, 515. 2 док. Копії, нім.

[02.02.1943], [м. Київ].

Перелік книг і плакатів до виставки для рейхсляйтера Розенберга з фондів робочої групи “Київ”.

Представлені видання дореволюційної літератури, книги з фондів Історичної бібліотеки у лаврі, в тому числі і з бібліотеки митрополита Флавіана, Крайової бібліотеки (з фондів Софійського собору, Подолу – юдаїка та гебраїка, єврейська література, плакати); Міської бібліотеки – більшовицька література, в тому числі “троцькістська бібліотека” (або спецфонд) тощо.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 485-488, 489-492. Ориг., копія, нім.

02.02–03.02.1943, м. Київ.

ОРР, ГРГУ, Управління робочої групи “Київ”; Відділ планування та обліку, Центральна бібліотека. Листування з приводу відрахувань з заробітної плати співробітників бібліотеки.

1. 02.03.1943.

ОРР. Відділ планування та обліку, Центральна бібліотека – ГРГУ.

Прохання роз'яснити відрахування із заробітної плати 7-ми працівникам, які мають однакові оклади, але отримали різну платню.

2. 03.02.1943.

ГРГУ – Відділу планування та обліку, Центральна бібліотека.

Відповідь на лист від 02.02.1943 р. з уточненням щодо заробітної плати із зазначенням прізвищ співробітників.

Підписи: Пірсон, Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 57, арк. 1–12. Ориг., копія, нім.

03.02.1943, міста Київ, Берлін.

ГРГУ. Відділ обліку та планування, гаупттайнзацфюрер Вебендюрфер – Управлінню ОРР, Відділ використання, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Супровідний лист до газет, відправлених до м. Берліна.

Перелік газет Сибіру та Далекого Сходу: 39 назв, 462 од. (арк. 477–478).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 476–478. Ориг., копії, нім.

03.02.1943, м. Берлін.

Управління ОРР. Відділ використання – ГРГУ.

Відповідь на лист від 24.01.1943 р. про функції д-ра Томсона у містах Харкові та Києві для поповнення фондів Східної бібліотеки, а також завдання для Мюллера і Вебендюрфера. Проект.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 475–475 зв. Чернетка, нім.

03.02.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління ОРР, Відділ обліку та контролю, д-р Вундер (за дорученням) – ГРГУ.

Запит проф. д-ра Віттрама з м. Познані (Історичний семінар) про видачу на абонемент видань “Свод российских законов”, “Большой советский атлас мира” (ч. II), “Атлас промышленности” (т. 1–2 з текстом).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 472. Копія, нім.

03.02.1943, м. Берлін.

Протокол про передачу книг, музейних експонатів, кіно- та фономатеріалів, конфіскованих зондеркомандою Кюнсберга Міністерства закордонних справ на окупованих східних територіях, до РОСО.

Книги, музейні експонати, кіно- та фономатеріали (разом 40000 од.), конфісковані колишньою зондеркомандою Міністерства закордонних справ, знаходяться в приміщенні групи Кюнсберга за адресою: м. Берлін, Гарденбергштрассе, 29 а. Серед них: бібліотеки Павловського та Гатчинського палаців (відповідно 11200 та 16000 т.); книжкові фонди

з київських та харківських бібліотек: стародруки з лаври та Володимирського собору (4200 т.); фонди російських книжок з Володимирського собору (1120 т.); джерела з російської історії з частково ліквідованих інститутів у м. Києві (720 т.); радянські енциклопедії з міст Києва та Харкова (190 т.); російські видання з військової історії, передусім, з Володимирського собору (380 т.); видання з медицини з медичних інститутів міст Києва та Харкова (190 т.); література про Балкани та Україну (300 т.); з російської історії (140 т.); політична література із Музею Леніна у м. Києві (1010 т.); зібрання заборонених в СРСР книг з Бібліотеки ім. Короленка у м. Харкові (3520 т.); довідники з питань міжнародного права з м. Києва (50 т.); література з питань релігії та освіти (190 т.); історична зброя та знамена із Лаврського монастиря (150 од.); художні репродукції із Царського палацу у Києві (571 од.); фільми (20 од.); платівки (49 од.).

Зазначається, що можливі невеликі відхилення від наведених цифр. Міністерство окупованих східних областей до 1 березня має повідомити, в отриманні яких видань воно зацікавлене.

Підписи нерозбірливо: 1. За Міністерство закордонних справ. 2. За Міністерство окупованих східних областей. 3. За колишню зондеркоманду Міністерства закордонних справ.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 2, спр. 1, арк. 4–6. Фотокопії, нім.

05.02.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Східний відділ, штабсайдзацфюрер Цайс – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення про заборону брати з собою або надсилати до Німеччини книги з макулатури. Наголошується, що ці видання мають використовуватися лише зі службовою метою.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 468. Копія, нім.

06.02.1943, м. Київ.

[ГРГ України.] Відділ обліку та планування. Центральна бібліотека Кірова.

Звіт за січень 1943 р.*¹

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 94-95. Копія, нім.

*¹ Всі дані увійшли до звіту робочої групи "Київ" за січень 1943 р.

07.02–11.03.1943, міста Кенігсберг, Київ.

Листування між М. Розенбергом та Й. Бенцінгом стосовно уточнення місцезнаходження проф. Д.Д. Бізюкіна.

1. 07.02.1943.

М. Розенберг – Й. Бенцінгу.

Прохання уточнити місцезнаходження проф. Д. Д. Бізюкіна.

Підпис: М. Розенберг. Ориг, нім. (арк. 250).

2. 11.03.1943.

Й. Бенцінг – М. Розенбергу.

Повідомлення про те, що про долю проф. Д. Д. Бізюкіна нічого невідомо через те, що професорів з Північного Кавказу відправили до Німеччини. Повідомляється про згоду колишньої хазяйки квартири М. Розенберга продати книги.

Копія, нім. (арк. 251).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 250, 251. 2 док.

08.02.1943, м. Київ.

ГРГ України. Робоча група "Київ".

Звіт за січень 1943 р.

Підсумки загальних результатів:

... Б). Книжкові фонди.

У Кірова-бібліотеці знаходиться бл. 20 тис. несорттованих томів, головне, технічної літератури. 4 тис. 100 стародруків у неупорядкованому стані підготовлено до відправки до Вищої школи. До відправлення також підготовлені: 1) 3–4 тис. томів для Дерптського університету; 2) 150 тис. томів єврейської літератури з Подолу; 3) єврейські фонди з Шкільного видавництва (бл. 5 тис. томів).

З Харкова надійшли чергові 2 тис. карток. У січні розпочалася робота з перегляду фондів Публічної міської бібліотеки, яка проводилася у 2-х напрямках:

1. Облік фондів для Східної бібліотеки;

2. Перегляд на предмет виявлення "більшовистики". У макулатуру з "більшовистики" підготовлено бл. 8 тис. кг.

У розпорядженні ОРР знаходяться фонди Кірова-бібліотеки (бл. 226 тис. томів), з яких 75 тис. томів є переважно забороненою літературою.

Для Східної бібліотеки у м. Києві у січні було транскрибовано та перекладено приблизно бл. 3500 назв; закаталогізовано бл. 4900 назв. Разом від початку роботи взято на облік бл. 25 тис. назв, транскрибовано та перекладено бл. 22 тис. назв, закаталогізовано бл. 22 тис. назв.

Харківські картотеки: у січні транскрибовано та перекладено 728 назв, разом – 3728.

Головний каталог налічував на кінець місяця 32845 карток, предметні – по 12888 карток, алфавітні – по 20 тис. карток.

Номерний каталог:

50001–55000 Вища школа (останній упорядкований номер 53717);

55001–56000 іноземні фонди (55998);

56001–70000 польські фонди (57896);

70001–90000 Флавіанівська бібліотека (78524);

90001–100000 різні київські фонди (91885);

100001–125000 харківські картки (103921);

135001–140000 антирелігійні фонди (137416).

Номерна група 125001–135000 (міста Дніпропетровськ, Сімферополь) ще не зайнята.

Журнальний відділ Східної бібліотеки налічує 1553 назви (136830 прим.). З них взяті на картки фонди Володимирського собору – 6 тис. назв (3500 – журнали, 2500 – серії, збірки тощо). Наявний несортований фонд з м. Києва налічує бл. 22 тис. прим. До макулатури виділено бл. 500 кг журналів.

Передача книжок:

1) до Управління штабу “Большая Советская Энциклопедия” – 2 компл., “Энциклопедический словарь” Брокгауза і Єфрона – 1 компл., 19 книг – за запитами концерну “Farbenindustrie” та Інституту Гейдріха у м. Празі;

2) для Рейхардта – 500 прим. сибірських газет;

3) для виставки рейхсляйтера Розенберга у м. Берліні – бл. 100 книг;

4) до Військово-картографічної та геодезичної служби по абонементу – 78 книг;

5) до рейхскомісара України (Біржа праці) – 57 книг;

6) до Центрального книгосховища (вул. Прорізна) зі складу навчальної літератури (б-р Шевченка) було перевезено 3 грузові машини діапозитивів та кадрів фотознімків.

У середині місяця знову переглянуто дві видавничі бази “Книгокультторгу”. Відібрано, головне, шкільні підручники та пакувальний матеріал, який вивезено на 2-х грузових машинах.

Підпис: Вебендюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 90–93. Копія, нім.

08.02.1943, [м. Київ].

ЦБРУ.

Звіти за 4-й квартал 1942 р.

1. Загальний звіт.

Підпис: К. Дзюбенко (надруковано).

Ориг., нім. (арк. 68–70), 71–73 (копія).

2. Звіт про роботу з комплектування.

Підпис: К. Дзюбенко.

Копія, укр. (арк. 74–75).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 68–70 (ориг.), 71–73 (копія); арк. 74–75 (копія).

10.02.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, Ломмач – ГРГО (м. Рига), ГРГУ (м. Київ).

Щодо обліку книжкових фондів для Східної бібліотеки.

В Управлінні штабу у зв'язку з реорганізацією Відділ використання перетворено на Відділ обліку та контролю з одночасною ліквідацією Відділу спеціальних завдань.

Виникає необхідність повторного перегляду наявних фондів. Основу Східної бібліотеки становлять ризькі фонди, які зараз у Берліні налічують бл. 32 тис. назв. Робота з комплектування фондів Східної бібліотеки була розпочата у 1942 р., коли ця бібліотека ще не мала найбільш важливих більшовицьких видань. Виникає потреба координувати роботу м. Києва з м. Харковом.

Необхідно передати до м. Берліна картки на всі журнали, які є в м. Києві, а найбільш важливі – надіслати до м. Берліна. Вкрай необхідною видається підготовка бібліографії журналів.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 459–460. Копія, нім.

10.02.1943, м. Київ.

ГРГУ. Робоча група “Західна Україна” – ОРР, штабсфюреру Утікало, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про надсилання 2-х примірників списку підручників та навчального матеріалу, підготовлених Науково-дослідним інститутом педагогіки (м. Київ).

Підпис: керівник робочої групи “Західна Україна” Клаусберг.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 320–323. Ориг., нім.

11.02.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, за дорученням, д-р Вундер – ГРГУ.

Запит на 4-томний російський словник Ушакова.

Підпис: за дорученням, Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 445. Копія, нім.

11.02.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, за дорученням, д-р Вундер – ГРГУ.

Повідомлення про порядок видачі книжок з фондів, відібраних у макулатуру.

Відповідь на лист від 22.01.1943 р. про заборону видавати співробітникам книжки, відібрані у макулатуру. ОРР має опікуватися всіма конфіскованими матеріалами, а також знищенням вилученого матеріалу. Передача цих матеріалів забороняється. Одночасно зазначається, що у Німеччині майже немає російсько-німецьких та німецько-російських словників.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 443–443 зв. Копія, нім.

11.02–23.03.1943, міста Рівне, Київ.

Рейхскомісар України, м. Рівне; Крайове управління архівами, бібліотеками та музеями при РКУ, м. Київ; генералкомісар м. Києва.

Листування з приводу створення КУАБМ і затвердження його службової інструкції.

1. 11.02.1943.

[КУАБМ] – РКУ, Відділ II і.

Лист щодо кадрових питань, пов'язаних зі створенням КУАБМ, а також перелік підрозділів управління із зазначенням їхніх адрес.

Підпис: Вінтер . Рукоп. ориг., нім. (арк. 68–70).

2. 24.02.1943.

[КУАБМ] – РКУ, Відділ Р II.

Лист про кадрові питання, пов'язані з утворенням КУАБМ, а також про передачу першого звіту про діяльність за січень–лютий 1943 р.

Підпис: Вінтер. Ориг., рукоп., копії, нім. (арк. 57–59 зв., 60–62, 63–66).

3. 26.02.1943.

Рейхскомісар України, Відділ Р II – генералкомісару м. Києва.

Лист про створення КУАБМ. Проект.

Підпис: Вінтер. Рукоп., нім. (арк. 71–71 зв.).

4. 26.02.1943.

РКУ, Відділ Р II – генералкомісару м. Києва.

Розпорядження щодо створення КУАБМ від 07.12.1942 р. та перейменування від 01.03.1943 р. Центральної бібліотеки рейхскомісара України на Крайову бібліотеку (м. Київ). Зазначається, що бібліотека колишнього Політехнічного інституту, яка до цього часу була у віданні штадткомісара, була приєднана до Крайової бібліотеки, як її "Технічний відділ".

Підпис: Даргель. Копії (арк. 33–33 зв.).

5. 01.03.1943.

Службова інструкція для КУАБМ.

Б. п. Чернетка, копії, нім. (спр. 8, арк. 31 зв., 32 зв., 53–54 зв., 55–56 зв.; спр. 16, арк. 600–600 зв., 601–601 зв.).

6. 13.03.1943.

КУАБМ – групам архівів, бібліотек та музеїв.

Передається копія листа рейхскомісара України до генералкомісара м. Києва від 26.02.1943 р. про організацію Крайового архіву, Крайової бібліотеки та Крайового музею.

Підпис: Даргель. Копія, нім. (42–42 зв.).

7. 19.03.1943.

Рейхскомісар України, Відділ II і – КУАБМ, директору державних архівів д-ру Вінтеру (через генералкомісара м. Києва).

Повідомлення про те, що надіслана разом зі звітом від 24.02.1943 р. Службова інструкція КУАБМ затверджена 01.03.1943 р.

Підпис: Габіг . Копія, нім. (арк. 440).

8. 23.03.1943.

Генералкомісар м. Києва – КУАБМ, Група бібліотек.

Копія листа рейхскомісара України, Відділ Р II, про затвердження Службової інструкції [КУАБМ], переданої разом із звітом про діяльність Управління*¹ від [24.02.1943 р.].

Назви підрозділів: Крайове управління архівами, бібліотеками та музеями при рейхскомісарі України. Крайовий архів, Крайова бібліотека, Крайовий музей.

Підпис: за дорученням, Габіг.

Прим.: на документі від 19.03.1943 р. є помітки – "копія штадткомісару до відома." На арк. 31 – "Рівне, 19.03.1943 р., Рейхскомісар України, Відділ II і – до КУАБМ, директору державних архівів д-ру Вінтеру (через генералкомісара Києва)".

Копія штадткомісару до відома див. у цьому ж фонді: оп. 5, спр. 10, арк. 124.

*¹ Звіт у документі відсутній. Див. звіт від 01.03.1943 р.

Додаток (арк. 442–443 зв.): Службова інструкція КУАБМ від 01.03.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 30–33 зв., 42–42 зв., 53–71 зв., 440–440 зв., 442–443 зв.; спр. 16, арк. 600–601 зв., арк. 619. Ориг., копії, нім.

12.02–06.04.1943, міста Київ, Рівне.

Начальник Охоронної поліції і Служби СД; РКУ, Відділ II е; КУАБМ, ЦБРУ.

Листування з приводу вилучення з фондів ЦБРУ 27 книжок з екслібрисами дослідника масонів Грегора Шварца-Бостунича.

1. 12.02.1943.

Начальник Охоронної поліції і Служби СД – РКУ, Відділ II е.

Прохання дати дозвіл на вилучення 27-ми книжок з екслібрисами дослідника масонів Грегора Шварца-Бостунича з бібліотеки, яку він колись мав у Києві і яка була розпорошена після революції (до 20 тис. томів).

Підпис: начальник Охоронної поліції оберштурмбанфюрер СС (нерозбірливо). Ориг., нім. (спр. 4, арк. 78).

2. 25.02.1943.

РКУ, Відділ Р II – КУАБМ.

Дозвіл на вилучення з фондів ЦБРУ 27-ми книг дослідника масонів Грегора Шварца-Бостунича з його екслібрисами (спр. 4, арк. 78 зв.).

Б. п.

Копія: Начальнику Охоронної поліції до відома.

3. 06.04.1943.

КБК – КУАБМ.

Лист про вилучення з фондів Крайової бібліотеки 26 книг, які належали Шварцу-Бостуничу (через Петерсена) з екслібрисами Шварца.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім. (спр. 16, арк. 635).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 78–78 зв. (ориг., копія); спр. 16, арк. 635. Копія, нім.

15.02–29.03.1943, міста Київ, Звенигородка.

ОРР. Робоча група “Київ”; керівник ЦБРУ Й. Бенцінг; гебітскомісар м. Звенигородки [Київського округу].

Листування щодо приватної бібліотеки А.Ю. Кримського у м. Звенигородці.

1. 15.02.1943.

Гебітскомісар м. Звенигородки – ОРР, РГ “Київ”.

Лист про надсилання для ознайомлення каталогу приватної біб-

ліотеки А.Ю. Кримського. Відповідь на лист ОРР від 16.01.1943 р. про те, що бібліотека відповідно до наказу Гітлера від 01.03.1942 р. є не безгосподарною, а є власністю родини (сестри і брата) А.Ю. Кримського, заарештованого НКВС. Бібліотека складається з 1365 книг і 35 рукописів, єврейської літератури немає. Гебітскомісар м. Звенигородки бере її під свій захист.

Підпис: гебітскомісар м. Звенигородки (нерозбірливо). Ориг., нім. (арк. 354)

2. 02.03.1943.

[КБК]. Й. Бенцінг – ОРР, робоча група “Київ”.

Повідомлення, що Кримський колись заповів своє зібрання бібліотеці у м. Києві, однак рідні виступають проти цієї передачі КБК. Гебітскомісар м. Звенигородки бере бібліотеку під свій захист.

Копія, нім. (арк. 355, копія).

3. 29.03.1943.

[КУАБМ]. Вінтер – гебітскомісару м. Звенигородки.

Повідомлення про повернення каталогу і копії листа від 02.03.1943 р до ОРР.

Копії, нім. (арк. 353).

Прим.: документ від 15.02.1943 р. – на бланку ГРГУ.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 353–355. Ориг., копії, нім.

16.02.1943, б.м.

[ОРР]. Відділ I (Культура) – генералкомісару Білорусії, м. Мінськ.

Повідомлення про літературу, заборонену відповідно до наказу Рейхсміністерства окупованих східних областей від 30.01.1943 р.: вісім основних ознак, за котрими слід забороняти видання*¹.

Підпис: Нойгебауер, завірено.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.5, арк. 2–2 зв. Копія, нім.

17.02.1943, м. Рига.

Рейхскомісар Остланду Нойгебауер – генералкомісарам міст Ревеля, Риги, Каунаса; ОРР, Головній робочій групі Остланду.

Повідомлення про літературу, заборонену відповідно до наказу Рейхсміністерства окупованих східних областей від 30.01.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.5, арк. 3–3 зв. Копія, нім.

*¹ Зазначені в документі від 23.10.1942 р.

17.02.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, за дорученням, Ломмач – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення про передачу карток для Східної бібліотеки.

Робоча група у тижневому звіті від 23.01.1943 р. повідомляє про надсилання через кур'єра [двох комплектів] по 8156 карток для предметного каталогу. Як і було передбачено, до м. Берліна надсилається по одній картці для алфавітного і предметного каталогів, а до м. Риги – тільки до алфавітного. Остання цифра закаталогізованих у м. Києві книжкових фондів – 16378.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 427. Копія, нім.

18.02.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування, гауптайнзацфюрер Вебендюрфер – Управлінню ОРР, Східний відділ, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання передати 7 книжок, взятих 12.12.1942 р. фрау фон Давидофф на абонемент, до Східної бібліотеки. Додається квитанція із зазначенням: “Записка о ритуальных убийствах и ея источники, 1914”, “Мащенко В. Происхождение и классовая сущность еврейской Пасхи. 1931”, “Чамберлен Г.С. Евреи, их происхождение и причины их влияния в Европе, 1907”, “Мордвинов В. Тайны Талмуда и евреев в отношении к христианскому миру, 1880”, “Матеріали до історії селянських революційних рухів на Чернігівщині (1875–1879)”, “Записки князя Трубецкого, 1906”, “Декабристы на Украине, т. II, 1930”.

Підпис: гауптайнзацфюрер Вебендюрфер.

Прим.: арк. 425 – перелік книг з шифрами (ориг.), назви транскрибовано латиницею з перекладом німецькою мовою. Є запис олівцем – “Видано з підручної бібліотеки Публічної міської бібліотеки”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 424–425. Ориг., нім.

18.02.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку та планування, гауптайнзацфюрер Вебендюрфер – Управлінню ОРР, Відділ використання, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про відправку 2-ї партії журналів через Управління штабу для Господарчого інституту східних держав у Кенігсберзі, а саме: “Плановое хозяйство” за 1939 (№ 1–6), 1940 (№ 1–5), 1941 (№ 1) роки з дніпропетровських фондів.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 422 (ориг.); спр. 221, арк. 167 (копія), нім.

19.02.1943, м. Берлін.

[“Бібліотека Кюнсберга”, Міністерство закордонних справ].

Звіт про роботу по перегляду книжкових фондів, конфіскованих групою Кюнсберга в окупованих східних областях.

Зазначається, що з фондів, конфіскованих Кюнсбергом, для Східної бібліотеки відібрано: А – XVIII ст. рос. (бл. 450 томів); Б – 1800–1849 (500 томів); В – 1850–1917 (800 томів); Г – 1918–1941 (5500 томів). Крім того, “Полное собрание законов Российской империи” (1647–1913) – 200 томів; “Свод законов” за 1857–1913 рр. – 150 томів, а також художні карти, альбоми з таблицями та ілюстраціями з російської історії. Разом – 7600 томів.

За змістом пункти А–В – видання з історії, політики, географії, військової справи, історії мистецтва, археології. У пункті Г (радянська література) переважну більшість становлять видання спецфонду харківських бібліотек, зокрема, Бібліотеки ім. Короленка, у тому числі велика кількість української літератури. Серед альбомів знаходяться цінні видання, зокрема, “Русские портреты 18–19 ст.”, пам'ятки російського будівельного мистецтва і видання з російського іконопису, картини Ермітажу тощо.

Для ЦБВШ відібрано А.1: XVI–XVIII ст. не рос. (бл. 3 тис. томів); А. XVII–XVIII ст. кирилицею (бл. 300 томів); Б.1. 1800–1850, не рос. (бл. 250 томів); В.1 – 1941 не рос. (бл. 250 томів), а також 150 альбомів.

За змістом: пункт А.1 – видання з питань теології, філософії, історії, географії, військової справи та художньої літератури (латинських та французьких), багато таких, що постраждали від вологи. У пункті А – релігійна література (кирилиця). У пункті Б. 1 репрезентовані французька та німецька літератури. Пункт В. 1, крім французької, німецької та польської літератури, містить американські журнали. З бібліотеки Кюнсберга вилучено бл. 1000 непотрібних видань.

Підпис: айнзацфюрер д-р Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213, арк. 201–202 зв. Копія, нім.

19.02–27.02.1943, м. Київ.

Німецьке відомство по страхуванню від захворювань при рейхс-комісарі України; ЦБРУ.

Листування щодо внесків бібліотеки в разі захворювань співробітників-фольксдойче^{*1} у грудні 1942 р. Внесено 31,64 рейхсмарок (Deutsche Krankenversicherungsanstalt beim Reichskommissar für die Ukraine).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, стр. 16, арк. 195 (ориг.), 196 (копія). Ориг., копія, нім.

^{*1} Прізвища у документі не вказані.

21.02.1943, м. Познань.

Айнзацфюрер д-р Томсон – Управлінню штабу, Східний відділ, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про передачу розробленого проекту правил для відбору книжкових фондів у Київській міській центральній бібліотеці (одночасно проект переданий до м. Києва Антону).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 415. Ориг., нім.

21.02.1943, [м. Познань].

Айнзацфюрер д-р Томсон – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення про правила опрацювання більшовицьких книжкових фондів Київської міської центральної бібліотеки.

Відібрані і підготовлені у Харкові для відправки до Східної бібліотеки книжки було втрачено [через те, що місто було залишено]. Частково їх можна компенсувати за рахунок Міської центральної бібліотеки у Києві, яка має значні фонди більшовицької літератури, потрібної для ОРР. Перш за все, особливу увагу слід звернути на видання з історії та організації комуністичної партії (партійні діячі, Комінтерн, молодіжні об'єднання, пропаганда і агітація, преса), антирелігійної літератури, історичного та діалектичного матеріалізму, радянської версії історії Росії та інших країн, російської та української історії літератури та історії мистецтв. Одночасно в Київській міській центральній бібліотеці будуть підготовлені списки журналів за 1918–1941 рр.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 163; спр. 31, арк. 414. Ориг., копія, нім.

22.02.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, за дорученням, Ломач – фройляйн Редліх*¹.

Актовий запис про передачу книг для Східної бібліотеки з фондів “бібліотеки Кюнсберга”. А: XVIII ст. рос. (бл. 450 томів); Б: 1800–1849 рр. (500 томів); В: 1850–1917 рр. (800 томів); Г: 1918–1941 рр. (5500 томів).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213, арк. 200. Копія, нім.

*¹ Керівник Східної бібліотеки.

[23.02.1943], [м. Київ].

ЦБРУ.

Загальний звіт бібліотеки та звіти відділів про діяльність в січні–лютому 1943 р.

1. Звіт бібліотеки за січень–лютий 1943 р.

Зазначається, зокрема, кількість читачів (107), відвідувань (488), виданих книжок (2016) (арк. 84–85, 90).

Б. п. Копія, рукоп., нім., укр., 3 прим.

2. Звіти абонементів і читальні медичного відділу бібліотеки за січень–лютий (арк. 86–87).

Підпис: [В.] Магеровський. Рукоп., рос.

3. Звіти про відвідування, книговидачу та абонемент університетського відділу бібліотеки за січень–лютий (арк. 88–89).

Б. п. Рукоп., нім.

4. Звіт технічного відділу бібліотеки за січень–лютий (арк. 91).

Підпис: [Н.В.] Піскорська. Рукоп., укр.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 84–91.

23.02.1943, б.м.

Головна квартира. Вище командування сухоподільних військ. Генеральний штаб сухоподільних військ. Відділ іноземних військ Сходу.

Підтвердження стосовно отримання російських книг (класики та розважальної літератури).

Підпис: за дорученням, нерозбірливо (олівцем).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 331. Фотокопія, нім.

24.02.1943, м. Київ.

ГРГУ, Відділ обліку та планування, гауптайнзацфюрер Вебендюрфер – фройляйн Пірсон, [керівнику КМПБ].

Прохання переглянути літературу у магазині “Книгокультторгу” по вул. Хрещатик, 10.

Додатки: зв'язка ключів та документи.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 78 (ориг.), 96 (копія), нім.

25.02.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Центральне книгосховище (вул. Прорізна, 19), оберайнзацфюрер Курцвайль – ГРГУ, Відділ обліку та планування.

Повідомлення про те, що центральне книгосховище передає для

відправки у Берлін номерний і предметний каталоги географічних карт за станом на 20.02.1943 р., а також 30 географічних карт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 228, арк. 93–93 зв. (ориг. з рукоп. дописками), нім.

26.02.1943, м. Київ.

Італійське представництво за кордоном, Київське відділення, керівник Київського відділення Гуффанті – Генералкомісаріату ГОК, Відділ II і, Бенцінгу.

Відповідь на лист від 21.02.1943 р. про неможливість залишити до весни співробітницю Коленко у її помешканні по вул. Нестеровській, 31/3, тому що це приміщення необхідне для повсякденної роботи [італійської національної фашистської партії]¹ (Fasci italiani all'Estero. Fascio di Kiew).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 198. Ориг., нім.

26.02–24.04.1943, міста Київ, Берлін-Шарлоттенбург.

РКУ; рейхсміністр Шпеер, м. Берлін-Шарлоттенбург; КУАБМ, Вінтер; ЦБРУ, [Бенцінг], м. Київ.

Листування щодо отримання гідрогеологічної літератури з фондів ЦБРУ.

1. 26.02.1943.

Рейхсміністр Шпеер – бібліотеці РКУ.

Запит про наявність видань з питань гідрогеології р. Дніпра в тимчасове користування (6 назв) (арк. 275).

Копія, нім.

2. 24.04.1943.

КУАБМ, Вінтер – рейхсміністру Шпееру (м. Берлін-Шарлоттенбург).

Відповідь на запит від 26.02.1943 р.

Повідомлення про надсилання замовлених видань з питань гідрогеології (опубліковані у колишній Польщі рекомендується замовити у державних бібліотеках міст Варшави, Кракова або Познані).

Одночасно повідомляється про надсилання 9-ти видань з питань водного господарства Дніпра з колишнього складу Видавництва АН. Список гідрогеологічної літератури з 13-ти назв, [відправленої до відомства Шпеера].

¹ Так зазначено на штампелі.

3. Б. д.

Відповідь [Бенцінга], передана до КУАБМ Г. Вінтеру, з правками останнього^{*1} (на арк. 273).

Копія, нім.

Додаток: список видань з гідрогеології Дніпра (6 назв) (арк. 275), надісланих видань (13 назв) (арк. 272, 274, 649).

Копії, нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 271–275, 276 – конверт Бенцінга (невідправлений); спр. 16, арк. 648, 649.

27.02.1943, м. Київ.

ГРГУ, Керівник робочої групи “Київ” гаупттайнзацфюрер Рудольф – директору державних архівів Вінтеру.

Запрошення на засідання 01.03.1943 р. на доповідь д-ра Мартіна Гранціна “До єврейського питання на Сході”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 235. Ориг., нім.

27.02.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, за дорученням, Ломмач (надруковано) – ГРГУ.

Повідомлення, що журнали, які Мюллер взяв у Києві, передані до фондів Східної бібліотеки (“Библиографические известия” за 1918, 1919, 1921, 1922, 1924, 1925 рр).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 399. Копія, нім.

28.02.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Центральне книгосховище на вул. Прорізній.

Звіт щодо відправки діапозитивів, картин, фото, платівок до Вищої школи за лютий 1943 р.

Підпис: оберайнзацфюрер Франц Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 87–88. Ориг., нім.

28.02.1943, м. Київ.

ОРР. Робоча група “Київ”, оперативний пункт: Транспорт.

*1 Очевидно, оскільки ЦБРУ підпорядковувалася КУАБМ після його створення, частина кореспонденції, складеної Бенцінгом, відправлялася через Г. Вінтера. На цьому документі Вінтер вніс свої правки, після чого передрукував і відправив лист до рейхсміністра Шпеєра.

Звіт керівника оперативного пункту "Транспорт" щодо відправки книг за лютий 1943 р. Вищій школі.

Зазначається, що пакування закінчено: наприкінці спаковано 105 ящиків та 1 пакет (всього 6175 книг). Загалом спаковано 125 ящиків, 7648 книг.

Для університету у Дерпті повністю підготовлено для відправки 51 ящик (4803 книги).

Для Східної бібліотеки підготовлено для відправки 19949 книг (126 ящиків), у т. ч. 20 ящиків (6234 книги, "троцькістська бібліотека"), 44 ящики (4966 книг, Вища школа), 62 ящики (8749 книг, Флавіанівська бібліотека).

Підпис: гауптайнзацгельфер Рейнгард Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 89. Ориг., нім.

[Лютий] 1943 р., б. м.

Проект супровідного листа Вінтера про видатки на українські допоміжні установи до генералкомісарів міст Луцька, Житомира, Києва, Дніпропетровська, Миколаєва. Перелік українських бібліотек з зазначенням суми, яка їм призначається.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 143–144. Рукоп., нім.

01.03.1943, м. Київ.

КУАБМ, Вінтер – [РКУ].

Звіт про діяльність КУАБМ за січень–лютий 1943 р.

Зокрема повідомляється, що до фондів Крайової бібліотеки надійшло 14546 книжок та журналів, 313 газет, 700 гравюр і 10000 негативів, а також література з колишнього Видавництва АН. Бібліотеку відвідали 254 читачі, видано 3587 книг та журналів, проводилася каталогізація, склалися списки забороненої літератури.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 44–47 (копія), 48–49 зв. (рукоп.), 50–52 (рукоп.); спр. 10, арк. 95–98. Рукоп., копії, нім.

01.03–06.03.1943, [м. Київ].

КБК. Звіти відділів бібліотеки за лютий 1943 р.

1. 01.03.1943.

Звіт медичного відділу.

Підпис: Магеровський. Ориг., укр. (арк. 96–96 зв.).

2. 06.03.1943.

Звіт відділу каталогізації.

Підпис: О. Бродовська. Рукоп. ориг., укр. (арк. 95).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 95, 96–96 зв.

01.03.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та планування, гауптайнзацфюрер Вебендюрфер – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 10.02.1943 р. щодо обліку книжкових фондів

Відправка до м. Берліна недостатньої кількості карток (20 тис.) пояснюється дублюванням процесів у роботі як з предметним, так і з алфавітним каталогами.

Перелік усіх журналів, взятих у м. Києві на картки, надісланий до Управління штабу 19.02.1943 р., буде поповнюватися. Підготовка бібліографічного покажчика потребує багато часу, тому що один спеціаліст може рецензувати щотижня до 50 журналів. Готується до відправки партія найважливіших комплектів журналів, починаючи від 1928 р., а також зразки журналів.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 395–395 зв.; спр. 221, арк. 151–152. Ориг., копія, нім.

02.03–29.07.1943, міста Карлсруе, Київ.

Ботанічно-мікробіологічний інститут і Ботанічний сад Вищої технічної школи, проф. д-р Шварц, м. Карлсруе; Бенцінг, (КБК), м. Київ.

Листування стосовно мікробіологічної літератури.

1. 02.03.1943.

Ботанічно-мікробіологічний інститут і Ботанічний сад – КБК.

Запит на літературу з питань мікробіології.

Підпис: Шварц. Ориг., нім. (арк. 261).

Додаток (арк. 262): список замовленої літератури.

2. 26.03.1943.

КБК – Ботанічно-мікробіологічному інституту і Ботанічному саду.

Повідомлення про можливість надіслати тільки окремі випуски “Мікробіологічного журналу”. Інші видання в одному примірнику.

Копії, нім. (арк. 263).

3. 29.06.1943.

Ботанічно-мікробіологічний інститут і Ботанічний сад – КБК.

Подяка за можливість надсилання “Мікробіологічного журналу”.
Пропозиція компенсувати цю відправку.

Підпис: Шварц. Ориг., нім. (арк. 265).

4. 19.07.1943.

КБК – Ботанічно-мікробіологічному інституту і Ботанічному саду.
Повідомлення про надсилання “Мікробіологічного журналу”.

Копія, нім. (арк. 265).

5. 29.07.1943.

Ботанічно-мікробіологічний інститут і Ботанічний сад – КБК.

Підтвердження отримання “Мікробіологічного журналу”. Згода підібрати літературу в обмін.

Підпис: Шварц. Ориг. нім. (арк. 266).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 261–266. 5 док.

03.03–15.09.1943, міста Берлін, Київ.

Листування між Будівельним ательє, проф. Е. Нойфертом – уповноваженим з питань нормування Генеральної будівельної інспекції та РКУ, КБК, д-ром Бенцінгом щодо надсилання за абонементом у м. Берлін необхідних для роботи видань (11 держстандартів та інструкцій, переліки видань, супровідні листи тощо для організації Тодта).

Підписи: проф. Е. Нойферт, д-р Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 370–374 зв. Ориг., копії, нім., рос. 5 док.

03.03.1943, м. Київ.

РКУ, [КБК]*¹.

[Актовий запис] про те, що від 01.03.1943 р. Технічна бібліотека (Брест-Литовське шосе, 39) приєднана до Центральної бібліотеки. Фонди та устаткування Технічної бібліотеки стають власністю Центральної бібліотеки. Технічна бібліотека і все устаткування залишаються на місці. Персонал від 01.03.1943 р. отримуватиме заробітну платню через Генералкомісаріат. Абонемент Інституту металотехніки буде працювати без змін.

Підпис: Бенцінг.

Прим.: копія – Бурішу (Штадткомісаріат м. Києва).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 607. Ориг., нім.

03.03.1943, м. Київ.

ГРГУ; Управління ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

*¹ Надруковано на старому бланку, де ще вказано – “Центральна бібліотека”.

Повідомлення про порушення оберайнзацфюрером Курцвайлем заборони брати книжки, відібрані з бібліотечних фондів України у макулатуру.

Повідомляється, що Курцвайль без дозволу відібрав з макулатури декілька ящиків книжок і переслав у Німеччину.

Підпис: керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 393. Ориг., нім.

03.03.1943, м. Київ.

ГРГ України. Відділ обліку та планування, робоча група "Київ".

Звіт за лютий 1943 р.

I. Підсумок загальних результатів.

A). Книжкові фонди.

Серед попередньо посорттованих фондів знаходяться бл. 15–20 тис. томів технічної, військової та пропагандистської літератури. Запаковано у ящики та підготовлено до відправки несортовані фонди для Вищої школи у м. Анненгеймі та університетської бібліотеки у м. Дерпті, які будуть відправлені на початку березня у 2-х вагонах.

Також підготовлені до відправки єврейські фонди: з Духовної академії на Подолі (бл. 150 тис. од.) та з Єврейського шкільного видавництва (бл. 5 тис. од.).

З міст Риги та Мінська надійшло бл. 20 тис. карток для головного каталогу. До міст Берліна та Риги було надіслано приблизно по 10 тис. карток київського головного каталогу та по 11500 карток систематичного каталогу, а також 10 тис. карток номерного каталогу.

У лютому продовжувався перегляд фондів Публічної міської бібліотеки:

1) переглянуто для потреб Східної бібліотеки 70 тис. томів, відібрано 600;

2) після перегляду більшовицької літератури відібрано 6 тис. томів.

У Кірова-бібліотеці знаходиться бл. 10 тис. видань для передачі у макулатуру. Бл. 50 тис. томів призначені для передачі до цивільного управління для Міської бібліотеки Києва.

У лютому для Східної бібліотеки транскрибовано і перекладено бл. 4600 назв; закаталогізовано бл. 4600 назв.

Загалом було відібрано бл. 29 тис. назв, транскрибовано і перекладено бл. 27 тис. назв, закаталогізовано приблизно 27 тис. назв; крім того, закаталогізовано секретний відділ Міської публічної бібліотеки (6200 карток); з Харкова – 1734 картки (у лютому), а всього – 5462 картки.

Київський головний каталог на кінець місяця налічував 37531 карт-

ку, предметний каталог – 21 тис. карток, алфавітний каталог – 22 тис. карток.

Номерний каталог:

50001–55000 фонди для Вищої школи (останній упорядкований номер 53717);

55001–56000 іноземні фонди (56999);

56001–58000 польські фонди (57896);

58001–60000 видання СРСР іноземними мовами та емігрантська література;

60001–70000 фонди, зведені до Міської бібліотеки;

70001–80000 Флавіанівська бібліотека (78532);

80001–90000 фонди Міської бібліотеки;

90001–100000 різні київські фонди (94002);

100001–125000 м. Харків (105545);

125001–130000 м. Сімферополь;

130001–135000 м. Дніпропетровськ;

135001–140000 антирелігійні фонди (137965).

Резервний фонд. Поставлено на полиці: оригіналів 15543 томи, дублетів 11267.

Б). Журнали.

Журнальний відділ Східної бібліотеки у м. Києві налічував у лютому 1909 назв (155637 прим.), у тому числі 1523 назви (133930 прим.) російських журналів та 386 назв (21707 прим.) українських журналів.

У лютому було оброблено 356 назв (18807 прим.), 29 тис. прим. ще не оброблено, а також у Міській публічній бібліотеці є неупорядковані фонди, обсяг яких встановити дуже важко.

У макулатуру передано 750 кг.

Крім літератури, відправленої для Вищої школи та Університету у Дерпті, в Центральній бібліотеці Кірова було запаковано 19949 книг у 126 ящиках, які 24.02.1943 р. які були надіслані (вагон "Orreln 4636") до Управління штабу до станції Берлін-Вільмерсдорф і призначалися для Східної бібліотеки.

Проводилася робота з перегляду літератури (12 тис. томів технічної та педагогічної літератури) на книжковій базі (вул. Хрещатик, 10).

Підпис: гаупттайнзацфюрер Вебендьюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 81–84. Копія, нім.

03.03.1943, м. Київ.

[ГРГ України.] Відділ обліку та планування, Центральна бібліотека.

Звіт керівника бібліотеки за лютий 1943 р.*¹

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 85–85 зв. Ориг., нім.

03.03.1943, м. Київ.

[ГРГ України.] Відділ обліку та планування, Центральна бібліотека, журнальний відділ.

Звіт за лютий 1943 р.

Необроблені фонди обраховуються так: фонд на 01.01.1943 р. – бл. 35 тис. прим. У січні 1943 р. оброблено бл. 18 тис. прим. Залишок – бл. 17 тис. прим.

У січні 1943 р. надходження з різних київських фондів становили 5 тис. прим. За станом на 01.02.1943 р. – бл. 22 тис. прим.

У лютому 1943 р. надходження з різних київських фондів становили бл. 25 тис. прим., всього – 47 тис. прим., оброблено бл. 18 тис. прим. Отже, необроблений фонд на 01.03.1943 р. налічує бл. 29 тис. прим.

Точно розподілити власні необроблені фонди і необроблені фонди Міської бібліотеки неможливо.

Підпис: В. фон Лампе.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 86–86 зв. Копія, нім.

03.03.1943, [м. Київ].

[КМПБ].

Звіт Київської міської публічної бібліотеки за лютий 1943 р.

Основна діяльність складалася з підготовки бібліотеки до ймовірного відкриття. Було переглянуто 17377 кн., відкладено сумнівних 2775 кн. та 3243 кн., що підлягали вилученню.

Придатними для користування є 11359 кн. Продовжувалася робота по доукомплектуванню фондів бібліотеки. Відібрано, перевезено та укладено в стоси 17 тис. кн. та колишня бібліотека Промкооперації – 5 тис. кн. Складено картотеку сумнівної літератури, виданої у Франції.

Підпис: директор бібліотеки Марківська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 186, арк. 36. Рукоп., укр.

04.03.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

[Управління ОРР]. Відділ обліку та контролю, за дорученням, Ломмач – ГРГУ, м. Київ.

*¹ Усі дані увійшли до звіту робочої групи "Київ" за лютий 1943 р.

Методичні вказівки для каталогізації російських книжних фондів.
Зазначається, що ГРГУ надіслала до м. Риги велику партію карток на російські книжкові фонди. Ці картки були влиті, є частково повернені [дублети]. Велика кількість дублетів пояснюється тим, що книги відбиралися одночасно для ЦБВШ та Східної бібліотеки.

Наводяться приклади неправильного опису та перекладу.

Підкреслюється, що виникла потреба у виділенні українського фонду – перед україномовними книгами слід проставляти букву ‘U’.

Прохання, щоб картки щотижня надсилалися у 3-х примірниках для міст Берліна і Риги. Рекомендується обговорювати ці питання з д-ром Томсоном і Вебендюрфером.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 388–390 зв. Копія, нім.

04.03.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон – Відділу I [ГРГУ].

Повідомлення про запит Управління штабу на енциклопедії (по два прим.) згідно із списком, що додається. Це замовлення було відправлене до м. Сімферополя 03.03.1943 р. Відділ I повинен проконтролювати виконання запиту і доповнити його з київських фондів.

Перелік енциклопедій (серед них – “Большая Советская Энциклопедия”, “Малая Советская Энциклопедия”, “Техническая энциклопедия”, “Сельскохозяйственная энциклопедия”, “Большая медицинская энциклопедия”, “Литературная энциклопедия”, “Педагогическая энциклопедия” тощо у великій кількості примірників). Додаток до місячного звіту за листопад 1942 р. робочої групи з м. Сімферополя.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 87 (ориг.), 88–91 (перелік видань), арк. 92 (копія), нім.

05.03.1943, м. Київ.

[ГРГУ].

Додаток до циркуляра [ГРГУ] № 8/43.

Витяг з промови гауляйтера Коха на засіданні членів НСДАП у м. Києві від 05.03.1943 р. про поведінку на окупованій території, де, зокрема, зазначається про недозволеність контактів з місцевим населенням.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 63, ярк. 109. Копія, нім.

08.03.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ГРГУ (м. Київ) та ГРГО (м. Рига).

Супровідний лист про план навчальної теми у рейху “Євреї – все-світній паразит”. Запит про відповідні бібліотечні матеріали та докладний план теми (на арк. 43–45).

Підпис: за дорученням, Ломмач (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 42, 43–45. Копії, нім.

08.03.1943, м. Київ.

ГРГ України.

Звіт за лютий 1943 р.

Зазначається про труднощі в роботі у зв'язку з погіршенням становища на фронті, зокрема, залишенням м. Харкова. Наводиться характеристика діяльності робочих груп міст Києва, Харкова, Дніпропетровська, Сімферополя, Ростова. Найактивніша робота проводилася у робочій групі “Київ”.

Підпис: штабсайдзюцфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 71–80. Копія, нім.

09.03.1943, м. Київ.

Схема ведення документації у КУАБМ.

Зокрема, по групі бібліотек:

1. Бібліотечні справи взагалі.

2. Крайові бібліотеки:

А). Київ: 1) загальні питання; 2) фонди; 3) використання; 4) поточні доповіді (звіти).

Б). [Дніпропетровськ].

3. Німецькі бібліотеки і бібліотеки для фольксдойче: 1) бібліотеки для співробітників; 2) німецькі публічні бібліотеки; 3) громадські бібліотеки для фольксдойче.

4. Бібліотечна справа в районі воєнних дій і тилкових районах, військові бібліотеки (уповноважений шефа військових бібліотек).

5. Українські бібліотеки в генеральних округах (за генеральними округами).

6. Обов'язковий примірник книг та іншої друкованої продукції.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 611–613. Копія, нім.

10.03–19.05.1943, м. Київ.

КУАБМ; Групи “Архіви” та “Бібліотеки”.

1. 10.03.1943.

Повідомлення про перенесення від 01.04.1943 р. з Крайового

архіву до Крайової бібліотеки Книжкової палати, яка отримує обов'язковий примірник усіх книг та інших друкованих матеріалів, що виходять у м. Києві, та про передачу з фонду Книжкової палати 6 прим. – для архіву РКУ (плакатів та інших матеріалів), 4 прим. – для колекції Крайового архіву, 3 прим. “Deutsche-Ukraine Zeitung” – до Крайового архіву. Зазначається необхідність розробки принципів розподілу обов'язкового примірника в межах РКУ до 01.01.1944 р.

Підпис: Г. Вінтер. Копія, нім. (спр.7, арк. 243–243 зв.).

2. 14.04.1943. [КУАБМ] – групі архівів та бібліотек.

Повідомлення про взаємообмін друкованими виданнями та матеріалами, прохання надати пропозиції стосовно цього питання до 31.10.1943 р.

Підпис: Г. Вінтер. Копії, нім. (спр. 1, арк. 47; спр. 7, арк. 237; спр.10, арк. 112 ; спр. 16, арк. 637).

3. 30.04.1943.

КУАБМ, КБК – директору державних архівів д-ру Вінтеру.

Повідомлення про те, що протягом квітня до Крайової бібліотеки з Крайового архіву було передано друковану продукцію, опубліковану майже протягом року (всі плакати, а також по 4 прим. всіх інших видів друку). Для КУАБМ бібліотекою підготовлені у газетному книгосховищі по 6 прим. газет.

Підпис: Бенцінг. Копії, нім. (спр. 16, арк. 651 (копія); спр. 7, арк. 236 (ориг. з помітками Вінтера)).

4. 19.05.1943.

[КУАБМ] – Крайовій бібліотеці.

Повідомлення про передачу списків дезидерати журналів, потрібних Крайовому архіву.

Підпис: Байнс. Копія, нім. (спр. 1, арк. 173).

Прим.: власне списку немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 1, арк. 47, 173; спр.7, арк. 236, 237; 243–243 зв.; спр. 10, арк. 112; спр. 16, арк. 637, 651 арк. Ориг., копії, нім.

10.03.1943, м. Київ.

КБК. Керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – КУАБМ, д-ру Вінтеру.

Звіт про прийняті заходи щодо захисту від повітряних нальотів: перенесення найцініших фондів до підвалів та заготовлення ящиків з піском, які мають бути поставлені всюди.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 609 (копія); спр.10, арк. 129 (ориг.). Ориг., копія, нім.

12.03.1943, 6. м.

Вирізка статті з газети "Deutsche-Ukraine Zeitung" від 03.03.1943 р. про необхідність відправки літератури для оstarбайтерів (під назвою "Heimatsliteratur für die Ostarbeiter". Kiew, 2 August).

Є запис Вінтера з реєстрацією матеріалу від 12.03.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 229. Друк., нім.

12.03.1943, м. Київ.

[КБК]. Керівник Центральної бібліотеки Бенцінг – Об'єднанню вчених*¹ (вул. Пушкінська, 32).

Листування щодо користування абонементом бібліотеки.

Книги абонементів Об'єднання вчених переглянуті, радянські видання вилучені. Члени Об'єднання вчених можуть користуватися абонементом.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 199. Копія, нім.

12.03.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку, гаупттайнзацфюрер Вебендюрфер – Управлінню ОРР, Відділ обліку, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 27.02.1943.

Повідомлення про те, що для відбору літератури з питань техніки і прикладних наук може бути визначений як відправний 1939 рік.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 366; спр. 221, арк. 147. Ориг., копія, нім.

12.03.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку, гаупттайнзацфюрер Вебендюрфер – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про відбір для проф. Кіссель-Кісселевського 39-ти книг з фондів Міської бібліотеки. Після використання прохання передати їх до Східної бібліотеки.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 363, 365. Ориг., копія, нім.

13.03.1943, м. Київ.

КУАБМ, Вінтер – Групі бібліотек (через ГКК).

Повідомлення про утворення, згідно з наказом рейхскомісара Жраїни від 07.12.1942 р., Крайового управління архівами, бібліотеками та

*¹ В інших документах – Будинок вчених.

музеями. Копія листа РКУ, Відділу II і, генералкомісару м. Києва від 26.02.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 610–610 зв. Копія, нім.

15.03.1943, м. Київ.

КУАБМ, Вінтер – Групі бібліотек (через ГКК).

Повідомлення про розпорядок роботи установ КУАБМ: 7 год. 30 хв. – початок робочого дня; 16 год. 30 хв. – закінчення з перервою на обід; субота – 7 год. рівно – 12 год. рівно; від квітня: 7 год. рівно – 16 год. 30 хв. з перервою на обід, у суботу – до 14 год. рівно.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 614. Копія, нім.

15.03.1943, м. Київ.

КУАБМ, Вінтер – [КБК], Бенцінгу.

Записка про підготовку звіту для РКУ стосовно перегляду і укладання списків забороненої літератури.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 149. Рукоп., чернетка, нім.

16.03.1943, м. Київ.

КУАБМ, Вінтер – Гарнізонній комендатурі (через ГКК).

Прохання перевести пункт протиповітряного захисту з Університету в зв'язку з трьома пожежами, адже в університетському приміщенні зберігаються декілька мільйонів книг Крайової бібліотеки, Зоологічний музей світового значення та лабораторії з цінним обладнанням.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 304–304 зв. Ориг., нім.

16.03.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, за дорученням, Рейхардт – ОРР, Відділ обліку, м. Київ.

Повідомлення про підготовку зведеного бібліографічного списку журналів з міст Риги, Києва, Берліна, копія якого буде надіслана до м. Києва.

Підтверджується отримання повідомлення про надсилання до Берліна 6 тис. журналів.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 353. Копія, нім.

17.03.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку, гауптгайнзацфюрер Вебендюрфер – керівнику ГРГУ штабсгайнзацфюреру Антону.

Підсумковий звіт про книжкові фонди з м. Дерпта.

Надіслані з міст Воронежа та Курська книжкові фонди Дерптського університету переглянуті д-ром Неєм. Вони не посортовані і не взяті на картки. Ці книги відправлено до Управління штабу у Берліні 11.03.1943 р. (вагон "France 264499" – 51 ящик, 4803 книги).

ЩДЛВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 228, арк. 79. Копія, нім.

18.03–18.06.1943, міста Київ, Дюссельдорф.

Східний господарський штаб, КБК, м. Київ; Об'єднання німецьких металургів, м. Дюссельдорф.

1. 18.03–19.03.1943.

Перелік книг і журналів з Технічного відділу КБК, виданих на абонемент за розпорядженням д-ра Бенцінга д-ру Гохштейну для пересилання до Об'єднання німецьких металургів у м. Дюссельдорфі. Серед видань – 36 назв книг, які треба повернути через рік, 154 дублетні назви, а також 35 назв журналів^{*1}.

Підпис: д-р Бенцінг. Рукоп., ориг., копії, нім. (арк. 398–408 зв.).

2. 20.03.1943.

КБК, Східний господарський штаб – Об'єднанню німецьких металургів.

Повідомляється, що за дорученням Східного господарського штабу надсилаються 4 ящики з книгами.

Підписи: Бенцінг, Гохштейн. Копія, нім. (арк. 397).

3. 27.04.1943.

Об'єднання німецьких металургів – [Східному господарському штабу], раднику Військового управління д-ру, інженеру Г. Гохштейну.

Підтвердження про отримання видань.

Підпис: Керуючий справами (без зазначення прізвища). Завірена копія, нім. (арк. 409).

4. 20.05.1943.

[Східний господарський штаб] – КБК.

Подяка від імені Об'єднання німецьких металургів за отримані видання.

Підпис: д-р Гохштейн. Ориг., нім. (арк. 410).

5. 18.06.1943.

КБК.

^{*1} В обмін на дублети Бенцінг попросив німецькі видання з питань металургії, а також журнали "Stahl und Eisen", "Archiv für das Eisenhüttenwesen".

Перелік видань, помилково надісланих до Об'єднання німецьких металургів.

Підпис: Л. Фалькевич. Рукоп., ориг., нім. (арк. 411).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 397–411. Ориг., копія, нім.

[18.03.1943], [м. Київ.]

Схема розподілу документації та кореспонденції ОРР, ГРГУ за станом на 18.03.1943 р.

По Києву.

270 – Київ: 1) листування; 2) тижневі звіти; 3) місячні і персональні звіти; 4) спеціальні звіти і звіти про відрядження; 5) зв'язковий пункт у Рівному; 6) відправка.

Зондерштаби.

420 – бібліотеки: 1) листування; 2) тижневі звіти; 3) місячні і персональні звіти; 4) спеціальні звіти; 5) контроль – д-р Бенцінг, д-р Штарке, д-р Гімпель.

430 – ЦБВШ: 1) листування; 2) тижневі звіти; 3) місячні і персональні звіти; 4) спеціальні звіти; 5) контроль.

440 – Інститут вивчення єврейського питання: 1) листування; 2) тижневі звіти; 3) місячні і персональні звіти; 4) спеціальні звіти; 5) контроль – д-р Поль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 53, арк. 1, 3. Копія, нім., рукоп. правки.

19.03.1943, м. Рівне*¹.

Рейхскомісар України, Відділ II, за дорученням, Габіг – КУАБМ, директору державних архівів д-ру Вінтеру (через генералкомісара м. Києва).

Повідомлення про передачу розпорядження від 07.12.1942 р. щодо утворення КУАБМ та перейменування від 01.03.1943 р. Центральної бібліотеки рейхскомісара України на Крайову бібліотеку (Київ) та приєднання до Крайової як її технічного відділу бібліотеки колишнього Політехнічного інституту, яка до цього часу була у віданні штадткомісара.

Прим.: на цьому ж документі помітки – “копія штадткомісару до відома.” На арк. 33 зв., 123 зв. – текст копії повідомлення про розпорядження щодо утворення КУАБМ.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 33–33 зв.; спр. 10, арк. 123–123 зв. Копія, нім.

*¹ Див. також повідомлення від 26.02.1943 р.

19.03.1943, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ Р II, Габіг – КУАБМ, директору державних архівів д-ру Вінтеру.

Повідомлення про виділення коштів для українських допоміжних установ.

У відповідь на лист від 28.01.1943 р. щодо коштів для розбудови й розширення бібліотек українських допоміжних управлінь надсилається копія листа Даргеля від 02.03.1943 р. – РКУ, Відділ Р II, в якому у виділенні коштів відмовляється. Причиною відмови є те, що розподіл коштів диктується умовами воєнного часу і необхідністю концентрації зусиль на проблемах більш важливих, ніж розбудова й розширення бібліотек. Мова може йти лише про захист цінних фондів бібліотек від втрат та розкрадання з метою подальшого їхнього використання для німецької науки.

Додаток (арк. 143–148): розрахунки щодо коштів на бібліотеки України, проект листа до РКУ від 28.01.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 34–35 зв.; спр. 10, арк. 124 (супровідний лист), 125–125 зв. Дві копії, нім.

19.03.1943, м. Київ.

КУАБМ, Вінтер – підрозділам КУАБМ, зокрема, Крайовій бібліотеці.

Прохання подавати короткі місячні звіти до 24 числа кожного місяця, у перший раз – до 24 березня 1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 615 (ориг.); спр. 8, арк. 441 (копія), нім.

22.03.1943, м. Київ.

Київське відділення абверу (Abwehrnebenstelle) – Центральній бібліотеці, м. Київ.

Повідомлення про передачу 4-х російських книг, які надіслав гебітскомісар Луцька і які для Київського відділення абверу не становлять інтересу.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 139. Ориг., нім.

23.03.1943, м. Київ.

КУАБМ. [Крайова бібліотека], Бенцінг – рейхскомісару України, Відділ II і, м. Рівне.

Проект листа відносно передачі 2-х списків забороненої літератури.

Список № 1. Заборонена художня література у російських та українських перекладах з інших мов (дорадянський і радянський періоди).

Список № 2. Заборонені автори і окремі російські та українські художні твори до 1917 р.

Відносно іншої літератури дорадянського часу, передусім з історії, політики тощо, зараз проводиться уточнення. На списках літератури радянського часу позначається, яку власне можна видавати читачам. Вже підготовлений список лояльної дитячої літератури.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 148 (ориг., текст закреслено олівцем); спр. 16, арк. 516 (копія). Ориг., копія, нім.

23.03.1943, м. Херсон.

[ГРГУ]. Айнзацфюрер д-р Томсон.

Звіт про перегляд книжкових фондів збірного пункту у м. Херсоні.

Підпис: д-р Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 27. Ориг., нім.

24.03.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, [д-р Вундер] – [Київ]¹.

Проект заснування бібліотек, які б збирали найважливіший матеріал з питань політики та ідеології певних земель і країн. Серед 10 перелічених бібліотек зазначено Східну бібліотеку з філіями у містах Ризи й Києві.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 335–337. Чернетка з правками, нім.

25.03.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Рейхсміністр окупованих східних областей, за дорученням, штабс-айнзацфюрер Лангкопф – спеціальному уповноваженому Центру обліку та збереження культурних цінностей ГРГУ.

Розпорядження стосовно вилучення забороненої літератури. Повідомлення про те, що передаються матеріали про заборонену літературу, надіслані генералкомісаріатам Остланду та Білорусії. Підкреслюється, що потрібно якнайшвидше визначити дозволену літературу як для місцевого населення, так і для росіян, які воюють на боці вермахту, та остарбайтерів.

Ориг., нім. (арк. 4).

Додаток: матеріали Оперативного штабу Розенберга про те, що на-

¹ Напис "Київ" – олівцем. [Ймовірно, цей варіант був призначений для Києва].

казом фюрера від 01.03.1942 р. йому (Оперативному штабу. – Н.М.) надано право проводити облік, дослідження та конфіскацію забороненої літератури. Копія, нім. (арк. 5, 6).

Проект наказу рейсхкомісара України. Копія, нім. (арк. 7–9)

Перелік небажаних російських авторів, зокрема, М. Шагінян, [М.] Пришвіна та українського письменника В. Винниченка (арк. 10–12 зв.).

Список (ч. 1) небажаної радянської художньої літератури в обсязі діяльності Відділу пропаганди України, складений групою писемності Відділу пропаганди України (арк. 2–3, 13–14 зв., 154–155 зв.).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 5, арк. 2–14 зв.; спр. 7, арк. 154–155 зв. Копії, рукоп., друк.; нім.

26.03.1943, м. Харків.

ОРР. Робоча група “Харків”, Венднагель (надруковано) – директору КУАБМ д-ру Вінтеру.

Повідомлення про стан харківських архівів, бібліотек та музеїв.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 313–313 зв. Копія, нім.

26.06.1943, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ Е III – генералкомісару м. Києва.

Роз'яснення щодо матеріального забезпечення місцевих наукових працівників, які працюють у наукових інститутах.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 517. Копія, нім.

29.03.1943, міста Київ, Рівне.

[КУАБМ], Вінтер – рейхскомісару України.

Повідомлення про роботу із забороненою радянською і дореволюційною літературою та діяльність Й. Бенцінга у цій справі (підготовка списків тощо).

Повідомлення про те, що Й. Бенцінг підготував такі списки літератури:

1) заборонена художня література в українських та російських перекладах з інших мов, № 1–314;

2) заборонені автори і твори художньої літератури до 1917 р. (російська та українська белетристика), № 1–130.

Готуються також інші списки, зокрема, дозволеної дитячої літератури.

Прим.: на цьому ж документі – про надсилання копії до Групи бібліотек, до відома, та прохання надрукувати ці два списки.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 147–147 зв.; спр. 16, арк. 626–626 зв. Копії, нім.

29.03.1943, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ Р II, Габіг, за дорученням (надруковано) – КУАБМ.

Відносно діяльності ОРР щодо бібліотек в окупованих східних областях.

Повідомлення про передачу до відома копії наказу Рейхсміністерства окупованих східних областей від 25.01.1943 р. (№ I 6 d 5210) стосовно вивільнення фондів бібліотек окупованих східних областей від небажаної літератури. Одночасно висловлюється прохання детально доповісти про заходи щодо цього питання, які здійснюються у бібліотеках.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 141; спр. 16, арк. 620. Копії, нім.

29.03–23.07.1943, [м. Київ].

Крайовий інститут ветеринарних досліджень, м. Київ (вул. Леніна, 51).

Список книг, виданих на абонемент д-ру Франту, серед яких: видання з граматики, німецько-російський словник, підручники граматики слов'янських мов, теорії ймовірностей тощо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 332–335.

30.03.1943, м. Київ.

КУАБМ, Вінтер – Групі бібліотек, бібліотечному раднику д-ру Бенцінгу.

Рознарядка про виділення необхідної кількості одягу і взуття для німців – співробітників бібліотек та інших груп КУАБМ.

Зауважується, що у процесі листування слід дотримуватися службової інструкції КУАБМ. Повідомляється про попадання бомби у читальний зал Бібліотеки ім. Короленка, внаслідок чого було знищено 250 тис. книг. Згоріло 100 тис. томів у великій дитячій бібліотеці [м. Харків]. Сповіщається про наступні відрядження.

Додаток (арк. 631): бланк-формуляр для фіксації щомісячних потреб в одязі та взутті для співробітників КУАБМ. Друк., нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 630–630 зв. (ориг.), арк. 631 (друк.). Ориг., друк., нім.

30.03–09.08.1943, м. Київ, польова пошта 42765; КБК.

Фельдфебель Бруно Вайльбах (Бориспільський аеропорт), КБК, Бенцінг.

Матеріали про видачу на абонемент “Полного собрания сочинений Рылеева. – М., 1934” та інших видань (замовлення, нагадування про повернення і повідомлення про повернення книг).

Підписи: Бруно Вайльбах, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 412–415. Ориг., рукоп. копія, нім.

31.03.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ контролю, гаупттайнзацфюрер Рудольф – Управлінню ОРР, Відділ обліку та контролю II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Щодо надсилання до Берліна фото надгробної таблички похованого солдата Червоної Армії.

Є перелік адресатів, яким надіслані фото.

Прим.: на арк. 321 – повідомлення про те, що на дачі колишнього народного комісара України Любченка знаходиться пам'ятник майору Червоної Армії Коржакову Олександрю Григоровичу (1901–11.08.1941) з написом “Герою Вітчизняної війни та захиснику Києва”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 320–323 а. Ориг., копії, нім. Фото (арк. 323 а).

31.03.1943, м. Київ.

Переліки цивільних (70 назв) і військових (9 назв) установ, що брали на абонемент книжки у Крайовій бібліотеці.

Б. п.

Прим.: на документі є правки рукою Вінтера (арк. 277).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 277–279 (ориг. з рукоп. правками); спр. 16, арк. 627, 628–629 (копії). Ориг., копії, нім.

[Кінець березня], 1943 р., м. Київ.

Списки заборонених та дозволених видань.

1. Заборонена художня література в українських та російських перекладах з інших мов (арк. 417–433).

2. Заборонені автори і твори художньої літератури до 1917 р. (російська та українська белетристика) (арк. 442–444 зв.).

3. Список дозволеної художньої літератури за 1918–1941 рр. (арк. 445–450).

4. Список дозволеної до видачі в бібліотеках дитячої літератури за 1918–1941 рр. (арк. 434–441).

5. Список видань АН УРСР, що зберігаються у складських приміщеннях (арк. 451–497).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 417–497 (ориг., копії, друк. відб., рос., укр., нім.).

[Кінець березня 1943 р.], б. м.

ОРР.

Пам'ятка щодо нових методів роботи бібліотек ОРР [з комплектування Східної бібліотеки].

Пропонується, враховуючи досвід ОРР, здійснювати комплектування Східної бібліотеки більш цілеспрямовано. Розглядаються питання поповнення основної бібліотеки, допоміжних книгосховищ, каталогізація, каталоги, кадри тощо.

Основна бібліотека:

- поповнення основної бібліотеки;
- оновлення місцевих книгосховищ;
- каталогізація;
- головний каталог та його місцезнаходження;
- кадри;
- зразок пошукового списку книг.

Підпис: д-р Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 52–56. Копія, нім.

Березень–серпень 1943 р., м. Київ.

КБК.

Звіти КБК (загальні, короткі, цифрові) про щомісячну діяльність бібліотеки за лютий–серпень 1943 р. з вказівкою про надходження фондів, списки переданої до ОРР літератури, кількість читачів, книгообмін тощо.

1. 23.03.1943.

Короткий звіт Крайової бібліотеки за 23.02–23.03.1943 р.

Підпис: Бенцінг. Ориг. (спр. 7, арк. 287). Копія, нім. (спр. 16, арк. 94).

2. 24.04.1943.

Короткий звіт Крайової бібліотеки за 22.03–22.04.1943 р.

Підпис: Бенцінг (надруковано). Ориг. (спр. 7, арк. 286), копія (спр. 16, арк. 104).

3. 24.05.1943.

Короткий звіт Крайової бібліотеки за 22.04–22.05.1943 р.

Підпис: Бенцінг. Ориг. (спр. 7, арк. 285), копія (спр. 16, арк. 111).
4. 24.06.1943.

Короткий звіт Крайової бібліотеки за 22.05–22.06.1943 р.

Підпис: за дорученням, М. Геппенер. Ориг. (спр. 7, арк. 284), копія (спр. 16, арк. 112, 113).

5. 24.07.1943.

Короткий звіт Крайової Бібліотеки за 22.06–22.07.1943 р.

Підпис: Бенцінг. Ориг. (спр. 7, арк. 283), копія (спр. 16, арк. 117).

6. 24.08.1943.

Короткий звіт Крайової бібліотеки за 22.07–22.08.1943 р.

Підпис: Бенцінг. Ориг. (спр. 7, арк. 282), (копія (спр. 16, арк. 125).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 282–287 (ориг.); спр. 16, арк. 94, 104, 111–113, 117, 125. Ориг. копії, нім. 7 док.

01.04.1943, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ науки та освіти Р ІІ.

Запис обговорення між Габігом та представниками ОРР Лангкопфом та Антоном у Києві 01.04.1943 р. питання про відправлення 10-ти бібліотечок для оstarбайтерів. На запитання стосовно можливості відібрати книги для оstarбайтерів з бібліотек РКУ Габіг відповів, що ця проблема поставлена перед уповноваженим з питань праці РКУ і має бути вирішена з урахуванням технічних реалій здійснення цього завдання. Зазначено, що книги повинні відбиратися з перевірених і “очищених” бібліотек.

Підпис: Габіг.

Прим.: на документі є помітка – “14.05.1943 р., м. Рівне. Рейхскомісар України, Відділ Р ІІ Керівнику КУАБМ. До відома”; 24.05. Київ, КУАБМ – Групі бібліотек “До відома”. Вінтер.

Підпис тільки на арк. 652.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 124; спр. 10, арк. 201; спр. 16, арк. 652. Копії, нім.

01.04–30.04.1943, міста Мюнхен, Київ.

КБК; Книготорговельна фірма Герхарда Тренкле.

Листування щодо замовлення книжок для Баварської державної бібліотеки, надсилання книжок, списки літератури, відмітки про надходження книжок та грошей, супровідні листи тощо.

Підписи: Г. Тренкле, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 259–262 зв. Ориг., копії, друк., рукоп., нім., рос., укр. 4 док.

01.04.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Транспорт.

Звіт керівника Оперативного пункту Фукса, який повністю включено до звіту робочої групи "Київ" за березень 1943 р.

Підпис: гауптайнзацгельфер Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 61–62. Ориг., нім.

03.04.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Центральне книгосховище на вул. Прорізній.

Звіт керівника Центрального книгосховища Франца Курцвайля за березень 1943 р.*¹

Підпис: Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 59-60. Ориг., нім., численні правки олівцем.

05.04.1943, м. Київ.

[РКУ].

Протокол засідання в РКУ від 01.04.1943 р., присвяченого обговоренню питання про співпрацю. Присутні: [регірунгс]директор Габіг, штабсайнзацфюрер Антон, штабсайнзацфюрер Герберт Ломмач, штабсайнзацфюрер Лангкопф.

Обговорювали питання про утворення картотеки оперативних пунктів ОРР, вилучення забороненої літератури, відбір літератури для остарбайтерів.

Є перелік адресатів, кому надіслані копії.

Підпис: Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр 228, арк. 70–73. Копія, нім.

05.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ], штабсайнзацфюрер Ломмач – [Управлінню ОРР], д-ру Вундери, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Інформація про діяльність ГРГУ на Україні.

Повідомляється, що відібрані д-ром Томсоном у м. Харкові 25 тис. книг згоріли внаслідок пожежі. Збереглися вилучені картки і "Sozialbibliographie", підготовлена Сколауде, а також радянський предметний каталог і невеликий фонд технічної літератури. Наказано перевезти з м. Харкова картотеки д-ра Томсона і Сколауде, радянську картотеку

*¹ Звіт повністю увійшов до звіту робочої групи "Київ" за березень 1943 р. Див. документ від 07.04.1943.

підготувати до відправки у м. Берлін (разом з шафами), повідомити про вцілілі фонди.

Продовжується поповнення фондів Східної бібліотеки. Д-р Томсон вилучив з фондів Кірова-бібліотеки бл. 15 тис. книг.

Для наступної відправки до Берліна готуються каталожні шафи, 12 ящиків журналів і, можливо, "бібліотека безбожників", яку Розенфельдер зафіксував на картках. Це номери від 130000 до 133000.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 302–302 зв. Ориг., нім.

05.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ].

Повідомлення стосовно створення підручної бібліотеки творів німецькою мовою при Відділі контролю ГРГУ.

У СРСР багато книжок перекладалося на німецьку мову. Значна частина таких творів зосереджена у Кірова-бібліотеці, друге місце знаходження такої літератури також взято нами під контроль^{*1}.

Запропоновано:

1. Збирати у Відділі контролю, де буде знаходитись підручна бібліотека, по одному примірнику такої літератури.

2. Підручна бібліотека буде поповнюватися перекладами на інші мови (французька, англійська), незважаючи на те, що вони не знаходяться у німецьких фондах.

3. Підручна бібліотека є базою для роботи Відділу контролю при перекладах.

4. Для Східної бібліотеки у м. Берліні створюється аналогічний фонд.

5. Фонди обліковуються на картках, до м. Берліна надсилається 3 картки (переклад і нумерація не потрібні).

6. Дублети зберігаються у м. Києві.

7. Обробку зазначеного західноєвропейського відділу запропоновано передати Гуммерту.

8. Після обробки наявних у м. Києві фондів буде розпочато аналогічну роботу і в м. Харкові. За даними д-ра Томсона, там налічується 60 тис. книг іноземними мовами.

Директору [Кірова-бібліотеки] буде дана вказівка вилучати по одному примірнику таких видань.

Підпис: штабайнзацфюрер Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 57. Ориг. з рукоп. правками, нім.

^{*1} Мається на увазі ЦБРУ.

06.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ].

Актовий запис щодо роботи з перекладами у Кірова-бібліотеці.

Для щотижневого перекладу 1000–1500 назв книг потрібні перекладачі з добрим знанням німецької та російської мов. Їх слід відрядити з м. Берліна. Для більш оперативної роботи – прохання до д-ра Томсона у наступному кварталі не виїжджати з м. Києва, проте й після закінчення цього терміну виїзд за межі м. Києва буде можливим лише у виняткових випадках.

Підпис: штабсінсауцафюрер Ломмач (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 296; спр. 228, арк. 67 (ориг.), 86; спр. 46 а, арк. 58; спр. 44, арк. 39. Ориг., копії, нім.

06.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ].

Інструктивні матеріали щодо обліку та опрацювання журналів у київських бібліотеках.

1. Вказівки щодо опрацювання журналів для Східної бібліотеки. Пропонується повідомляти про нові назви журналів, які є у розпорядженні ГРГУ, до Відділу II с у м. Берліні. Підкреслюється необхідність продовження укладання бібліографії журналів (відповідальний Прокш). Слід також повідомляти у м. Берлін про повні комплекти журналів.

Підпис: штабінсауцафюрер Ломмач.

2. Схема рубрик у журнальній картотечі для радянських журналів.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46а, арк. 59, 60. Ориг., копія, нім.

06.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ].

Прохання при відправці чергового вагона до м. Берліна надіслати “бібліотеку безбожників”, каталожні шафи, полиці, стелажі для виставок тощо.

Підпис: штабсінсауцафюрер Ломмач.

ЦДАВО, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 298 (копія); спр. 228, арк. 65. Ориг., нім.

06.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ, м. Київ].

Робочий план поповнення Східної бібліотеки.

Завдання та профіль комплектування СБР, які передбачають збирання як дореволюційної, так і літератури радянського періоду, в

тому числі з питань політики, ідеології, культури, соціального життя, господарства. Наводяться цифрові дані про склад фондів Міської бібліотеки з 45 галузей знань. У галузі техніки, природничих наук, промисловості, медицини пріоритетне значення надається тим виданням, які мають специфічні російські або більшовицькі особливості або стануть у нагоді для ознайомлення із загальним станом розвитку цих наук. Центром поповнення Східної бібліотеки є Кірова-бібліотека, керує роботою д-р Томсон.

Найбільш важливими для ведення воєнних дій є видання за такими розділами: статистика, національне питання, аграрне питання, держава та управління, жіноче питання, культура і освіта, географія, біографія, бібліографія, антирелігійна пропаганда, геологія.

Поповнення фондів Східної бібліотеки здійснюється за рахунок комплектування за пошуковими листами, які будуть виготовлятися місцевими співробітниками під керівництвом д-ра Томсона. Пошукові списки надсилаються до пунктів поповнення: міст Мінська, Харкова, Риги, Сімферополя, які зобов'язані повідомляти м. Київ про наявний матеріал. Пункти поповнення сортують матеріал за мовами та предметами згідно з систематичними (предметними) каталогами, масова література вилучається. Найважливіші книжки надсилаються до м. Берліна, де вони беруться на картки, а СБР має контролювати надходження за зведеним алфавітним каталогом.

Загальний план поповнення СБР:

1. Головне книгосховище (м. Берлін) (80 тис. назв); до нього приєднані книгосховище з важливими більшовицькими виданнями і довідниками (1 тис. назв), "троцькістська бібліотека" (6 тис. назв) та Бібліотека "Союзу безбожників" (3 тис. назв).

2. Допоміжне книгосховище у м. Києві (60 тис. назв).

3. Дублетний фонд у м. Ризі – 100 тис. назв, у м. Києві – 20 тис. назв.

Стосовно журналів передбачалося, що повні комплекти по 1 прим будуть надсилатися до м. Берліна (400 найважливіших журналів, починаючи від 1928 р.), а додатково, по можливості, з найбільшою повнотою – до м. Києва. Нині налічується 2300 назв журналів, з них 1850 – російських.

Підпис: штабсайдзацфюрер Ломмач.

ЦДАВО України. ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 24–28; спр. 46 а, арк. 61–65; спр. 213, арк. 166–171, 172–176; спр. 228, арк. 60–64 (ориг.). Ориг., копії, нім.

06.04–30.04.05.1943, міста Київ, Лейпциг.

КБК; Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца.

Листування з приводу замовлення літератури, рахунки на надіслану літературу, списки книжок, замовлених фірмою і Крайовою бібліотекою, повідомлення про надсилання книг.

ЦДАВО України, ф.3206, оп. 5, спр. 18, арк. 57–65 зв. Ориг., копії, нім. 9 док.

06.04–31.05.1943, міста Прага, Київ.

Бібліотека Чеської АН; КБК.

1. 06.04.1943.

Бібліотека Чеської АН – КБК [на звороті адреса колишньої Бібліотеки АН].

Запит на журнал “Доповіді АН УРСР” 1940 р., № 2–12 і наступні.

Підпис: Рісс. Друк., рукопис, нім. (арк. 274–274 зв.)

2. 31.05.1943.

КБК – Бібліотеці Чеської АН.

Повідомлення про надсилання журналу “Доповіді АН УРСР” і про те, що журнал більше не виходить.

Б. п. Копія, нім. (арк. 275).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 274–274 зв., 275. Рукоп., копії, нім.

06.04.1943, м. Київ.

КУАБМ. Крайова бібліотека – професору д-ру Дойхлеру, Ганзейський університет у Гамбурзі, кафедра (семінар) педагогіки.

Вибачення за нагадування щодо повернення книжок. Книжки знайшлися: через холод у книгосховищі вони не були поставлені своєчасно на полиці.

Підпис: Бенцінг (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 634. Копія, нім.

06.04.1943, м. Київ.

[ГРГ України], Відділ обліку. Центральна бібліотека.

Звіт за березень 1943 р. керівника бібліотеки Пірсон, що повністю увійшов до звіту робочої групи “Київ”.

Є додаткові відомості стосовно того, що до Управління штабу для комплектування т. зв. “Зібрання зразків” було спаковано 625 назв обов’язкових примірників, починаючи від 1928 р. (бл. 8 тис. номерів). Виконано у відповідності до запиту Управління штабу від 05.01.1943 р.

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 58. Ориг., нім., численні правки олівцем.

07.04.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку, гаупттайнзацфюрер Вебендюрфер – ОРР, Управління штабу, Відділ II d, м. Берлін-Шарлоттенбург.

У відповідь на лист від 17.03.1943 р. повідомляється про те, що з матеріалів, які є у розпорядженні Відділу, можна виділити для остарбайтерів бл. 1000–2000 книг (белетристика до 1917 р.).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 301. Копія, нім.

07.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон – ОРР, Управління штабу, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про те, що від Вищого командування сухоподільних військ, Відділ іноземних військ Сходу, надійшли списки потрібної для цього відомства російської літератури. Вважається за доцільне передати такі списки і до м. Берліна для з'ясування, чи не можуть ці книги становити також інтерес і для Управління штабу.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 303. Копія, нім.

07.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ контролю.

Актівий запис щодо нової класифікації фондів Східної бібліотеки (російські, українські, західноєвропейські, німецькомовні, польські; дублети, журнали, підручна бібліотека робочої групи “Київ”, а також допоміжне книгосховище, де зберігаються більшовицькі фонди).

Підпис: гаупттайнзацфюрер Вебендюрфер (надруковано).

Прим.: є перелік адресатів, яким надіслано цей актовий запис.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 291–293 (копія); спр. 46 а, арк. 66–68; спр. 228, арк. 54–56. Ориг., копії, нім.

07.04.1943, м. Київ.

[ГРГ України]. Відділ обліку.

Звіт робочої групи “Київ” за березень 1943 р.

Підсумок загальних результатів.

Відділ I обліку.

А). Книжкові фонди. В попередньо посортованих фондах Кірова-бібліотеки знаходяться бл. 10–15 тис. книг технічного, військового та пропагандистського змісту. Для відправлення до рейху підготовлені єврейські фонди з Духовної академії на Подолі (бл. 150 тис. томів) та єврейські фонди з Єврейського шкільного видавництва у м. Києві (бл. 5 тис. томів).

З м. Риги до київського головного алфавітного каталогу надійшло 2332 картки. Міста Берлін і Рига з м. Києва карток не одержали.

Завдяки тому, що д-р Томсон особисто почав керувати всіма роботами з обліку книжок, робота з перегляду фондів Міської публічної бібліотеки “поставлена на іншу основу”.

До здачі в макулатуру в Кірова-бібліотеці підготовлено бл. 10 тис. прим. видань, які можуть ще бути використані для поповнення допоміжних книгосховищ.

Для Східної бібліотеки транскрибовано і перекладено бл. 4 тис. назв, закаталогізовано бл. 4 тис. назв.

Усього з початку роботи транскрибовано і перекладено бл. 31 тис. назв, закаталогізовано бл. 31 тис. назв.

Обробка харківської картотеки припинена, тому що книги, очевидно, не будуть одержані.

Київський головний алфавітний каталог налічує на кінець місяця бл. 42 тис. 800 карток, Київський головний предметний каталог – бл. 29 тис. карток, алфавітні каталоги – по 29 тис. карток.

Номерний каталог – надійшло у березні:

50001–70000 – 4017 назв;

70001–80000 – 8558 назв;

90001–100000 – 6710 назв;

100001–125000 – 5880 назв;

135001–140000 – 3029 назв.

Поставлено на полиці бл. 18 тис. томів, бл. 13 тис. 500 дублетів (у т. ч. бл. 10 тис. оригіналів було надіслано до м. Берліна).

Б). Журнали.

Журнальний відділ у березні налічував 2 тис. 235 назв (170 тис. прим.). З них 788 назв (146 тис. 236 прим.) – російські, 447 назв (23 тис. 768 прим.) – українські.

У березні було оброблено 326 назв (14 тис. 367 прим.). Ще не оброблено 20 тис. прим., у т. ч. необробленими є журнали Міської бібліотеки

В). Транспорт.

04.03.1943 р. до Вищої школи в м. Анненгеймі було відправлено 7 тис. 648 книг у 125 ящиках з несорттованих фондів. 11.03.1943 р. у вагоні “France 264499” – 51 ящик з книгами для університету у м. Дерпті, 35 ящиків з фільмами, діапозитивами, кінострічками, 2 ящики з газетами тощо.

Підпис: гауптайнзацфюрер Вебендюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 55–57. Копія, нім.

08.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Робочий апарат д-ра Томсона.

Матеріали щодо стану та організації роботи [у КМПБ] для забезпечення необхідних процесів з комплектування Східної бібліотеки.

Над систематичним каталогом працюють українські науковці, які готують списки книжок, що вилучаються. У книгосховищі місцеві співробітники відбирають потрібну літературу; сортування відібраної літератури здійснюють українські наукові спеціалісти з різних галузей знань; класифікацію та розстановку карток у головному систематичному каталозі виконують 1–2 українські співробітники; списки для поповнення СБР готують українські співробітники під контролем д-ра Томсона. Розмноженням списків займаються українські спеціалісти (1 друкарка та 2 бібліотекарі).

Всього робочий апарат налічує: 10–15 українських спеціалістів з різних галузей знань, які зайняті тимчасово; 2–4 українські бібліотекарі, 1–2 українські помічники бібліотекарів, 1–2 співробітники, які підносять книги, зайняті постійно; 1–2 бібліотекарі Київської міської бібліотеки, які оплачуються не ОРР, а Міською управою.

Підпис: айнзацфюрер Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 36–38; спр. 46 а, арк. 22–24; спр. 221, арк. 8–10 (ориг.); спр. 228, арк. 57–59. Ориг., рукоп. (олівцем), копії, нім.

08.04.1943, м. Київ.

ГРГ України.

Звіт за березень 1943 р. з поясненнями.

Лаконічність звіту керівник ГРГУ пояснює складністю ситуації: погіршенням становища на фронті (Харків зданий), підготовкою до зустрічі у м. Києві з представниками Управління штабу Ломмачем і Лангкопфом, участю у нараді головних робочих груп у м. Берліні. Розглядається діяльність всіх робочих груп та зондерштабів. Кількісних даних немає за винятком відомостей, що у м. Херсоні д-р Томсон відібрав 1341 книгу, а айнзацфюрер Вьоль відібрав для відправки до Берліна 21 ящик з підручниками. Активно провадилася робота з виконання аналітичних розробок.

Підпис: штабзайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 51–54. Копія, нім.

08.04.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку.

Правила внутрішнього розпорядку та порядку роботи для Східної бібліотеки у Києві*¹.

Положення від 01.10.1942 р. про Кірова-бібліотеку анулюється. Бібліотека підпорядковується керівнику Відділу обліку ГРГУ (керівник – рейхсдойче) і керівнику ГРГУ (рейхсдойче). Книги (виключно дублети) видаються за письмовим дозволом керівника бібліотеки за квитанціями.

Підписи: керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон; керівник Відділу обліку гауптайнзацфюрер Вебендюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 40-41; спр. 228, арк. 50-51, 52-53; спр. 46 а, арк. 18-19 (ориг.). Копії, нім.

08.04.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Запит стосовно надіслання “Інструкції Пруської державної бібліотеки” для класифікації карток в алфавітному каталозі.

Підпис: гауптайнзацфюрер Вебендюрфер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 289; спр. 221, арк. 124. Ориг., копія, нім.

08.04.1943, м. Київ.

[ГРГУ.]

Звіт про службове відрядження штабсайнзацфюрера Ломмача до м. Києва за період від 30.03 до 12.04.1943 р.

Зазначається, що у Відділі обліку розглядалися організаційні питання та робочі плани, зокрема, робочий план поповнення СБР новий розпорядок роботи філії СБР у м. Києві, опрацювання журналів, відправку літератури до м. Берліна, переклади в Кірова-бібліотеці тощо.

Підпис: штабсайнзацфюрер Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 11-13. Копія, нім.

09.04.1943, м. Київ.

КУАБМ. Вінтер – Групі бібліотек.

Запрошення на ділову зустріч 12.04.1943 р. відносно радіопередач,

*¹ Створення Східної бібліотеки у Києві здійснювалося на базі КМПБ.

на якій будуть також присутні проф. Гіляров, Геппенер і фрау Кульженко.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 636. Ориг., нім.

12.04.1943, м. Київ.

КБК – раднику з питань будівництва Мауреру, м. Бреслау.

Повідомлення про надсилання переліку архітектурних пам'яток м. Києва під назвою "Поїздка по Києву".

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 238. Копія, нім.

12.04.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ Рудольф – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II b, м. Берлін-Шарлоттенбург.

За повідомленням гауптайнзацфюрера Венднагеля, систематична картотека літератури з Харківської наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка буде надіслана до Управління ОРР у найближчий час (внаслідок налагодження залізничної лінії Київ–Харків). Картотека надсилається з [каталожними] шафами.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 271. Копія, нім.

[13.04.1943], [м. Київ].

[ГРГУ. Відділ обліку, КМПБ].

Попередній план щодо розподілу процесів роботи (загальна каталогізація та зберігання фондів) між працівниками [КМПБ] – фольксдойче та українцями – з наведенням їхніх прізвищ. Зазначаються назви процесів та їхні безпосередні виконавці. Загальне керівництво роботою з каталогами здійснювала Марківська.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 21–21зв. Ориг., нім.

15.04.1943, м. Рівне.

Рейхскомісар України, Відділ Р II, заступник Даргель – всім відділам [РКУ].

Повідомлення про необхідність надання уваги працівникам-фольксдойче нарівні з працівниками-рейхсдойче.

Додаток (арк. 656): рейхскомісар України, Відділ Р II – керівнику КУАБМ через генералкомісара м. Києва.

Підпис: за дорученням, Діц. 3 копії, нім.

На цьому ж листі запис – “Крайове управління – Групі бібліотек.
Копія до відома”

Підпис: Вінтер. 24. 05. 1943 р., м. Київ.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 656–656 зв. Копія, нім.

15.04.1943, м. Київ.

Пропозиції Й. Бенцінга про роботу щодо вилучення небажаної літератури та відкриття районних бібліотек.

Перегляд фондів та укладання списків небажаної літератури повинні бути сконцентровані у Крайовій бібліотеці, де працюють кваліфіковані кадри. ОРР має здійснити “очищення” масових бібліотек, оскільки художня література користується значним попитом у місцевого населення. Списки літератури, що готуються в КБК, розсилаються генерал- і гебітскомісарам, аналогічна робота проводиться у районних бібліотеках м. Києва. Численні українські бібліотеки надсилають списки своїх видань, які обробляються у КБК.

Зазначається, що у Києві є тільки дві бібліотеки, доступні для читачів: бібліотека по вул. Короленка, 46 та бібліотека Будинку вчених по вул. Пушкінській, 32. Міська бібліотека ще знаходиться у віданні ОРР. Місьцеве українське управління, незважаючи на нагадування, з роботою стосовно перегляду літератури не поспішає.

Підпис: Бенцінг (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 130–131 зв. Копія, нім.

17.04.1943, м. Київ.

ГРГУ.

Перелік запакованих книг “Бібліотеки безбожників” із зазначенням номерів, виділених цій бібліотеці, і кількості книжок у кожному ящику. Разом 23 ящики (3639 книг). Перелік відсутніх номерів, які вже раніше були надіслані до Берліна.

Підпис: гауптайнзацгельфер Фукс.

ЦДАВО України, фонд 3676, оп. 1, спр. 214, арк. 101. Копія, нім.

17.04.1943, [м. Київ].

[Технічний відділ КБК].

Відомості про книги, перевезені з безгосподарних бібліотек Києва до КБК за лютий–березень 1943 р.

Наводяться відомості про перевезені книги, а також додається

перелік бібліотек, де література ще залишилася через відсутність транспорту.

Директор Піскорська.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 185, арк. 52–53 зв. Рукоп., укр.

19.04.1943, м. Київ.

КУАБМ. Вiнтер – Групі бібліотек.

Повідомлення відносно участі у радіопередачах співробітників КУАБМ: 22.04.1943 р. – фройляйн Гойбель, фрау Кульженко, Гіляров, Геппенер; 27.04.1943 р. – Міяковський, фрау Ернст, фрау Полонська.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 639. Копія, нім.

19.04.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ контролю, гаупттайнзацфюрер Рудольф – Управлінню ОРР, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Подається інформація, щодо телефонної розмови від 14.04.1943 р. між Гельбінгом і фройляйн Вілль відносно підготовки праці Гранціна “Єврейство і більшовизм”.

Повідомляється, що у зв'язку з тим, що архіви перебувають зараз у веденні КУАБМ, виникають труднощі при роботі з використанням документів, тому підготовка праці затримується.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 280. Ориг., нім.

[20.04.1943], [м. Берлін].

Довідка про Східну бібліотеку.

Характеристика діяльності СБР від створення до середини 1943 р. Започаткування СБР було викликане необхідністю Центральної бібліотеки Вищої школи у створенні окремого бібліотечного фонду щодо Східного простору. Створення СБР почалося у Ризі взимку 1941–1942 р. У травні 1942 р. фонд був перевезений до м. Берліна (15 тис. од.). Тоді ж ГРГУ було приєднано до системи комплектування СБР (міста Харків, Рига, Мінськ, Смоленск). Основний фонд СБР створювався силами ГРГО, у Києві на базі Міської бібліотеки створювалося її допоміжне книгосховище.

Для відбору книжок ГРГ Остланду була виділена окрема нумерна група – 1–50000; для ГРГ України – 50001–150000.

На середину 1943 р. у Східній бібліотеці налічувалося понад 70 тис. примірників російськомовних видань; бл. 6 тис. назв – спецфондівська бібліотека, бл. 3 тис. назв – бібліотека “Союзу безбожників”, бл. 3 тис. назв – фонд довідників.

Зібрано колекцію журналів, починаючи від 1935 р. (фонд нараховує 2300 назв, з них 1850 – російських). Крім російськомовних, є окремі спеціальні бібліотеки: естонська, латвійська, литовська, білоруська, українська. Фонди україномовної літератури слід виокремлювати через збільшення запитів на них. Є перелік найбільш важливих галузей знань, літературу з яких необхідно опрацювати першочергово.

Підпис: Ломмач.

Прим.: на арк. 180–199, 209 – матеріали для довідки (проставлена дата 25.03.1943 р.).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213, арк. 128–146 (ориг.), 147–165 (копія), 180–199; спр. 46 а, арк. 78–96, Ориг., копії, нім.

20.04.1943, м. Київ.

КУАБМ. Вінтер – бібліотечному раднику д-ру Бенцінгу.

Повідомляється про передачу копії матеріалів [щодо небажаної літератури] відповідно до телефонної розмови від 19.04.1943 р. і прохання надіслати план спільної з ОРР перевірки українських бібліотек та міркування щодо методики роботи ОРР по вилученню небажаної літератури.

Пропозиції Й. Бенцінга щодо забороненої літератури (є перелік підготовлених списків). Перегляд літератури повинні здійснювати кваліфіковані співробітники бібліотеки під керівництвом Групи бібліотек КУАБМ. Для цієї мети у Крайовій бібліотеки є професійні кадри, які працюють за німецькими стандартами. Деякі з них широко відомі у Європі, особливо у галузі російської бібліографії.

Додаток III*¹ від 15.04.1943 р. (арк. 641–642 зв.).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 205; спр. 16, арк. 640 (ориг.), 641–642 зв. (додаток); спр. 7, арк. 127 (копія). Ориг., копії, нім.

20.04.1943, м. Київ.

[КУАБМ]. Вінтер – рейхскомісару України. м. Рівне.

Звіт про діяльність КУАБМ щодо перегляду забороненої літератури в київських бібліотеках та підготовку списків дозволеної російської і української художньої літератури.

Повідомляється, що списки забороненої літератури були розіслані всім окружним бібліотекам. Є переліки підготовлених Й. Бенцінгом

*¹ Додатки I–II у справі відсутні.

списків забороненої літератури і характеристика Й. Бенцінга як кваліфікованого спеціаліста у цій галузі.

Прим.: у цьому звіті використані чернетка Й. Бенцінга від 13.04 (арк. 97–103) і Г. Вінтера від 15.04.1943 (арк. 132–137).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 97–103, 643–644 зв.; спр. 7, арк. 128–129, 132–137. Копії, нім.

20.04.1943, м. Рівне.

Рейхскомісар України, Відділ II – рейхсміністру окупованих східних областей.

Проект рішення щодо фондів забороненої і дозволеної літератури у бібліотеках окупованих східних областей та про співробітництво КУАБМ і ОРР у цій галузі.

Є позитивна характеристика Й. Бенцінга, який складав ці списки.
Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 138–140; спр. 16, арк. 645–647.
Копія, нім.

21.04.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

[ОРР]. Управління штабу, Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

У відповідь на лист від 01.04.1943 р. про надсилання “Zeitschriftenbibliographie” (“Бібліографія журналів”) висловлюється вдячність за те, що до м. Берліна відправлено велику кількість журналів. Повідомляється, що питання відносно обліку журналів буде більш докладно вирішено після повернення Ломмача з м. Києва.

Підпис: Рейхардт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 268. Ориг. нім.

22.04.1943, м. Київ.

КУАБМ. Керівник Крайової бібліотеки – Військовій дослідницькій бактеріологічній службі (Батієва гора)*¹.

Прохання повернути майно, взяте в університетському приватному помешканні.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 176. Ориг., нім.

24.04.1943, м. Київ.

ГРГУ.

Перелік спакованих книг для Східної бібліотеки із зазначенням

*¹ Так в тексті.

виділених номерів цій бібліотеці і кількості книжок у кожному ящику (у 22-х ящиках – 2419 книг, у 32-х ящиках – 2585 книг). Всього 54 ящики (5094 книг).

Підпис: айнзацфюрер Фукс.

ЦДАВО України, фонд 3676, оп. 1, спр. 214, арк. 102–106. Копія, нім.

29.04–27.05.1943, міста Рівне, Київ.

Листування щодо наявності геодезичної літератури в фондах КБК та бібліотек академічних інститутів.

29.04.1943. м. Рівне.

Командуючий вермахту в Україні, Група I a/Mess – КУАБМ (через зв'язковий штаб РКУ).

Прохання сповістити про наявність книжок з геодезії у фондах Крайової бібліотеки та бібліотек академічних інститутів відповідно до доданого переліку. Надсилаються списки у 5 прим. з помітками Г. Вінтера.

Підпис нерозбірливо.

27.05.1943.

КУАБМ – командуючому вермахту в Україні.

Проект листа з відомостями про наявність книжок з геодезії у фондах Крайової бібліотеки відповідно до переліку видань, надісланого до бібліотеки (відповідь на запит командуючого вермахту в Україні). Зазначається, що частина книжок була спалена спецвідділом БАН при відступі з м. Києва.

З правками Г. Вінтера, Й. Бенцінга.

Переліки видань з геодезії: московські видання, назви яких перекладені на німецьку мову, і записка про їхню відсутність.

ЦДАВО, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 260–270. Ориг., копії списків, нім. 2 док.

29.04.1943, [м. Київ].

КМУ. Відділ культури та освіти.

Штатний розпис на адміністративно-управлінський апарат Київської міської публічної бібліотеки на 1943/1944 р. (18 осіб).

Затверджено Відділом культури та освіти 29 квітня 1943 р.

Підпис: [Солодовник].

Прим.: є приписка – “Одержано 12.05.1943 р.”.

ДАКО, ф. Р-2356, оп. 6, спр. 189, арк. 57. Копія, укр.

30.04.1943 р., [м. Київ].

[КУАБМ] – рейхскомісару України. м. Рівне.

Звіт про діяльність КУАБМ за березень–квітень 1943 р.

Стосовно діяльності групи бібліотек КУАБМ (арк. 84 зв.–85) зазначається, що, зокрема, фонди Крайової бібліотеки за цей період збільшилися на 140 тис. книг, журналів і газет (половину цієї кількості видань становлять книжки колишнього Видавництва АН, перевезені до приміщення університету). Від 1 березня до КБК приєднано Технічну бібліотеку (фонд у 600 тис. томів). Закаталогізовано та поставлено на полиці близько 5200 книжок і журналів, з нових надходжень до фондів концентрації засистематизовано та звірено близько 95 тис. томів. У березні кількість читачів – 674, у квітні – 1006. У читальному залі та на абонементі видано 4114 видань у березні та 4830 – у квітні.

Особлива увага надається підготовці списків заборонених видань. У квітні з цією метою було опрацьовано 2500 книжок.

Копія звіту надіслана генеральному директору державних архівів, директору Рейхсархіву у м. Потсдамі (комісару з питань захисту архівів).

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 80–85 зв. Копія, нім.

Квітень 1943 р., [м. Київ].

ГРГУ. Відділ обліку.

Структурна схема організації Східної бібліотеки.

У м. Берліні: основне книгосховище (75 тис. назв), “троцькістська бібліотека” (6 тис. назв), “бібліотека безбожників” (3 тис. назв.), підручна бібліотека та довідники (1 тис. назв), журнали з м. Риги – 100 тис. дублетів, слов'янські матеріали з м. Парижа – 1 тис. ящиків, що передаються через Київ.

У м. Києві: облік та каталогізація (40–50 тис. назв) (з міст Києва, Харкова, Дніпропетровська, з Криму).

Допоміжне книгосховище (бл. 60 тис. радянських видань), дублети – абонемент (40 тис. томів), німецькомовні більшовицькі видання, службова підручна бібліотека.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 26 а, арк. 243. Рукоп. олівець. Ориг., нім.

Квітень 1943 р., м. Берлін. Таємно.

Повідомлення про утворення ОРР та напрями його діяльності. Наводиться перелік аналітичних матеріалів, які надійшли до ОРР

Це – примірник “Mitteilungsblatt. Nachrichten des Einsatzstabes” (1943, № 1, Т. В.).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 31 зв.–34 зв. Друк., нім.

[Квітень 1943 р.], [м. Київ].

КМПБ – Шюллеру.

Перелік співробітників Центральної бібліотеки (50 осіб) з належною їм заробітною платнею за квітень 1943 р.

Підпис: [Пірсон]

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 20. Копія, рукоп., нім.

01.05–28.05.1943, міста Мюнхен, Київ.

Листування КБК з Книготорговельною фірмою Герхарда Тренкле, м. Мюнхен.

Запити на книжки, замовлення і надходження, супровідні листи, списки літератури, рахунки на видання тощо.

Підписи: Г. Тренкле, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 251–258. Ориг., копії, поштові картки, нім. 6 док.

03.05.1943, Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Центральне книгосховище на вул. Прорізній.

Звіт оберайнзацфюрера Франца Курцвайля за квітень*¹.

Знаходилися на складі: фотоархів (95917 негативів і 115200 позитивів), діапозитиви (кінокадри – 219 назв, 1763 серій), російські, українські та польські карти місцевостей (161 назва, 13101 карта), кінофільми (153 назви, 1293 роликів), платівки (318 назв на 168 платівках), плакати (78 од.), фотографії (61 тека), Тори (14 од.), картини радянських художників (252 од.). Цифри порівняно з березнем не змінилися.

Підпис: оберайнзацфюрер Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 48–49. Ориг., нім.

*¹ Ці відомості до загального звіту не включені.

04.05.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Транспорт.

Звіт айнзацфюрера Фукса за квітень 1943 р. включений до загального звіту Відділу обліку.

Підпис: айнзацфюрер Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 50. Ориг., нім.

04.05.1943, м. Київ.

КУАБМ – рейхскомісару України.

Актовий запис про політичну важливість вивезення літератури з Володимирського собору і потребу в додаткових приміщеннях для її розміщення і в господарчих матеріалах для перевезення.

Приміщення по вул. Ровенській, 14 до 1934 р. належало бібліотеці, є пристосованим для зберігання фондів, проте військовий комендант м. Києва не має наміру його звільнити.

Фонди Володимирського собору обстежували Вінтер, Бенцінг та д-р Громан з Головної польової комендатури. Зазначені фонди складають майже чверть від загальних фондів Крайової бібліотеки. Літературу потрібно перевезти упорядкованою, щоб нею можна було користуватися.

Підпис: Вінтер.

Прим.: на цьому ж документі запис (арк. 217, 654) – “До Групи бібліотек: До відома”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 216–217; спр. 16, арк. 653–654. Копія, нім.

05.05.1943, м. Київ.

КУАБМ – Групі бібліотек.

Рекомендація стосовно підготовки звітів про відрядження.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 655. Копія, нім.

05.05.1943, м. Київ.

[ГРГ України.] Відділ обліку.

Звіт за квітень 1943 р.

23.04.1943 р. оберайнзацфюрер Шюллер замінив гаупттайнзацфюрера Вебендюрфера на посаді керівника Відділу обліку ГРГУ.

1. Книжкові фонди.

У квітні для Східної бібліотеки було транскрибовано та перекла-

дено бл. 3000 назв, закаталогізовано бл. 2500 назв. Всього від початку роботи транскрибовано та перекладено бл. 34000 назв, закаталогізовано бл. 33500 назв.

Київський головний каталог на кінець квітня налічував бл. 44500 карток, предметний та алфавітний каталоги – бл. 31200 карток кожний.

На полиці наприкінці місяця було поставлено бл. 9500 оригіналів, бл. 15000 дублетів.

2. Журнали.

Журнальний відділ Східної бібліотеки у м. Києві наприкінці квітня налічував 2462 назви (1975 російських, 487 українських) й, відповідно, 185466 прим. (160216 рос., 25250 укр.).

У квітні було оброблено 151 назву журналів (12097 прим.).

3. Транспорт.

Спаковано і підготовлено до відправки 23 ящики (3639 книг) “бібліотеки безбожників”, 54 ящики (5004 книги) для Східної бібліотеки, 5 шаф картотек для Управління штабу.

Через кур'єра до Управління штабу відправлені 543 російські бібліографії^{*1}, 2 пакети з каталожними картками.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 45–46. Копія, нім.

05.05.1943, м. Київ.

[ГРГ України]. Відділ обліку, Центральна бібліотека.

Звіт керівника бібліотеки Пірсон за квітень 1943 р., який повністю увійшов до звіту Відділу обліку.

Додатково зазначається, що необробленими є бл. 3500 прим. радянських журналів російською та українською мовами, бл. 3000 прим. радянських журналів західноєвропейськими мовами, бл. 25000 прим. дореволюційних видань, бл. 9000 релігійних та ін.

Нижчі звітні показники порівняно з минулими місяцями пояснюються реорганізацією Відділу обліку.

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 47. Ориг., нім.

05.05–27.05.1943, міста Київ, Лейпциг.

КБК; Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца.

*1 Ймовірно, маються на увазі списки журналів.

Листування з приводу замовлення літератури, рахунки на надіслану літературу, перелік книжок, замовлених фірмою і КБК.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 43–58. Ориг., копії. 10 док., нім.

05.05.1943, м. Рівне.

РКУ, Відділ II – рейхсміністру окупованих східних областей, м. Берлін.

Повідомлення стосовно вилучення небажаної літератури з бібліотек окупованих східних областей відповідно до наказу від 25.01.1943 р.

Відділ II РКУ не погоджується з твердженням звіту ОРР від 22.12.1943 р. відносно того, що КУАБМ РКУ не має централізованої бібліотечної служби. Зазначається, що при КУАБМ існує група бібліотек, очолювана компетентним спеціалістом д-ром Бенцінгом, який до січня 1943 р. був одночасно і керівником Відділу II і ГКК. Раніше він працював із забороненою літературою у Пруській державній бібліотеці.

Підпис: заступник Пальцо (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 11–11 зв., 12. Копія, нім.

06.05.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Керівник ГРГУ – ОРР, Управлінню штабу, Відділ I b “Організаційний”, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання надіслати книгу “Obermaier Fr. Ukraine – Land der schwarzen Erde” (“Україна – країна чорнозему”), опубліковану у Відні.

Підпис: гаупттайнзацфюрер Рудольф.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 164. Копія, нім.

06.05.1943, [м. Київ.]

[КУАБМ].

Запис розмови керівника КУАБМ Вінтера з керівником ГРГУ Антоном^{*1}.

Про зміни у персональному складі ГРГУ, робочих груп ОРР міст Києва та Харкова. Видання для Центральної бібліотеки Вищої школи і Східної бібліотеки вивозяться з Міської бібліотеки, починаючи від лютого 1943 р. Міська бібліотека повинна бути звільнена від небажаної літератури, через 5–6 місяців передана до КУАБМ і відкрита для

^{*} Після цієї розмови Вінтер вирішив, що каталог Бібліотеки ім. В.Г. Короленка до РКУ повернуто не буде.

читачів. Про співпрацю КУАБМ та ГРГУ з вилучення забороненої і небажаної літератури. Про каталог Бібліотеки ім. В.Г. Короленка зазначається, що до м. Берліна надіслано не каталог, а лише покажчик ключових слів щодо російських видань.

Є помітка Вінтера – “Групі бібліотек – до відома”.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 125–125 зв., 126; спр. 16, арк. 657–657 зв., 658; спр. 10, арк. 202–202 зв., 203. Ориг., копії, нім.

07.05.1943, м. Київ.

[КУАБМ] – регірунгсдиректору Габігу.

[Доповідна записка] про персональні справи рейхсдойче Бенцінга та Байнса у зв'язку з їхнім можливим призивом до вермахту, замінити яких, як співробітників КУАБМ, немає ким.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 20–21 зв. Копія, нім.

07.05.1943, [м. Київ].

[КМУ].

Список співробітників КМПБ за станом на 07.05.1943 р. (18 осіб). Є перелік позаштатних працівників. Зазначається, що бібліотека підпорядковується штадткомісару м. Києва і працює за завданням генерал-комісара.

Б. п.

ДАКО, ф. Р–2356, оп. 6, спр. 189, арк. 58-58 зв. Копія, укр.

10.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Східний відділ – робочим групам Остланду, м. Рига; Центру, м. Мінськ; України, м. Київ.

Супровідний лист до звіту про Східну бібліотеку.

Підпис: штабсайнзацфюрер д-р Вілль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 130. Копія, нім.

11.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку, Центральна бібліотека.

Підтвердження про отримання від нахвухсфюрера Вальтера Коде-ріша (округ Лохвиця) 8-ми мішків з більшовицькою літературою.

Підпис: керівник Центральної бібліотеки Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 40. Копія, нім.

11.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку.

Звіт про бібліотечну діяльність ГРГУ від 02.05 до 08.05.1943 р.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 41–42. Копія, нім.

11.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ П с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення стосовно того, що 07.05.1943 р. до Управління штабу був відправлений вагон з позначкою “Kassel 81271”, у якому знаходилися:

23 ящики – 3639 книг “бібліотеки безбожників”;

54 ящики – 5004 книжки для Східної бібліотеки;

22 ящики – 8067 журналів;

4 пакунки з 205 номерами російських бібліографій;

13 пакунків з 1126 номерів зразків журналів;

5 каталожних шаф;

1 маленька шафа;

5 двосторонніх полиць 200x45x190 см;

5 односторонніх полиць 200x24x190 см;

10 стелажів для виставок;

2 ящики з приватним майном.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 111. Копія, нім.

11.05.1943, м. Берлін.

Спеціальний уповноважений рейхсміністра окупованих східних областей – рейхскомісару України, м. Рівне.

Повідомлення відносно можливості відправки 10 бібліотечок для остарбайтерів, що має політичне значення.

Підпис: за дорученням*¹.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 123 зв. Копія, нім.

11.05.1943, м. Київ.

ОРР. Керівник ГРГУ, Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ обліку та контролю П с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

*¹ На документі самого підпису немає.

Повідомлення Відділу обліку від 07.04.1943 р. Дореволюційні видання Кірова-бібліотеки, закаталогізовані і розставлені, залишаються у її фондах. Стосовно нових надходжень [дореволюційної літератури] очікується рішення Рейхскомісаріату або Управління штабу. Ця література поставлена окремо від попередніх надходжень. Вивіз літератури без дозволу рейхскомісара неможливий.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 254; спр. 221, арк. 110; оп. 4, спр. 444, арк. 115. Ориг., копії, нім.

11.05.1943, м. Київ.

[ОРР]. Керівник ГРГУ, Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ обліку та контролю II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання повідомити, що робити з церковними журналами, які при опрацюванні “бібліотеки безбожників” не були враховані.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 112. Копія, нім.

11.05.1943, м. Київ.

[ОРР], Керівник ГРГУ, Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ обліку та контролю II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання повернути ящики, відправлені з літературою до міст Берліна та Анненгейма, через труднощі з їхнім виготовленням.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 114. Копія, нім.

11.05.1943, м. Київ.

[ОРР], Керівник ГРГУ, Відділ обліку – ОРР, Управління штабу, Відділ обліку та контролю II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про надсилання через кур'єра книги “Flügge. Mikroorganismen. 1886” замість необхідного двотомника. Відсутнім є також видання “Bergey. Manual of determinative bacteriology”.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 127. Копія, нім.

13.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю II с, м. Берлін-Шарлоттенбург – ОРР у містах Ризі, Мінську, Києві.

Запит на книгу “Белов В. Белая печать: ее идеология, роль, значение и деятельность. 1922”.

Підпис: д-р Вундер (олівцем).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 92. Ориг., нім.

13.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Запит на “Preussischen Instruktionen” для персонального користування д-ра Томсона.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 249; спр. 221, арк. 105; оп. 4, спр. 444, арк. 93. Ориг., копії, нім.

13.05.1943, м. Київ.

[КУАБМ].

Запис про вивезення літератури з Володимирського собору.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 215–215 зв. Рукоп., нім. (нерозбірливо).

14.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю II с – ОРР, м. Київ.

Запит на російський журнал “Век” за 1882 р.

Прим.: на документі є помітка від 25.05.1943 р. про те, що журналу немає.

Підпис: д-р Вундер (олівцем).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 69. Ориг., нім.

14.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління штабу. Відділ I а – робочій групі “Київ” (через ГРГУ), Рудольфу.

У відповідь на лист від 15.04.1943 р. надсилається видання Д. Дорошенка “Die Ukraine und das Reich”.

Підпис: Радегозе.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 75. Ориг., нім.

15.05.1943, м. Київ.

[ОРР].

Звіт про діяльність Головної робочої групи за квітень 1943 р.

Подаються основні відомості за типовою структурою, особливо відзначається приїзд до Києва представника Управління штабу штабс-айнзацфюрера Ломмача, який контролював діяльність Східної бібліотеки і розробив (за допомогою Г. Томсона) низку теоретичних і практичних положень щодо удосконалення її комплектування.

Підпис: штабс-айнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 23–29; спр. 54, арк. 38–44. Копії, нім.

15.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

[ОРР]. Управління штабу, Відділ обліку та контролю – ОРР, Відділ обліку, м. Київ.

Подяка за надіслані аналітичні огляди, зокрема за огляди “Партійні дачі у Києві та за його межами”, “Знищення культурних цінностей більшовиками у Києві”. Прохання у майбутньому розвинути тему “Соціалістичне змагання, його методика, практика та вплив на господарське, державне і культурне життя Радянського Союзу”.

Підпис: за дорученням, гаупт-айнзацфюрер Рейхардт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 237–237 зв.; оп. 4, спр. 444, арк. 61–61 зв. (ориг.). Копія, нім.

15.05–18.05.1943, міста Берлін, Краків.

Командуючий резервною армією Г. Рюст (Вище військово командування) — комісару зі збереження бібліотек і обслуговування книжковими фондами у східних оперативних областях д-ру Аббу.

1. 15.05.1943.

Г. Рюст – д-ру Аббу.

Перелік необхідних журналів з проханням повідомити, де вони можуть знаходитися [власне переліку немає].

Підпис нерозбірливий (арк. 138).

2. 18.05.1943.

Д-р Абб, Головне управління бібліотек Головного відділу науки та освіти Генерал-губернаторства – бібліотечному раднику Й. Бенцінгу.

Надсилається лист Вищого військового командування (резервна армія) з проханням сприяти придбанню журналів.

Підпис: д-р Абб (арк. 137).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 137, 138. Ориг., нім.

15.05.1943, м. Київ.

ГРГ України.

Звіт за квітень 1943 р.

Звіт складається переважно з описових відомостей переважно політичного характеру по всіх робочих групах, зондерштабах.

Є перелік 9 адресатів, яким надіслані копії.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 38–44. Копія, нім.

15.05–09.06.1943, міста Берлін, Київ.

Листування між Вищим військовим командуванням, командуючим резервною армією Г. Рюстом та КБК, Й. Бенцінгом щодо замовлених командуванням журналів для військових цілей.

1. 15.05.1943. м. Берлін.

Вище військове командування, командуючий резервною армією Г. Рюст – КБК, Й. Бенцінгу.

Замовлення журналів, які вважаються необхідними для військових цілей.

Ориг., копія, нім. (арк. 239, 665).

2. 09.06.1943.

КБК – Вищому військовому командуванню резервної армії, шефу Г. Рюсту.

Списки журналів з позначками про їхню наявність у фондах Крайової бібліотеки. Журнали можуть бути надіслані за абонементом, а окремі номери подаровані. Фотокопії не можуть бути зроблені через відсутність фотоапарата.

Підпис: Бенцінг (надруковано). Копія, нім. (арк. 240, 664).

Додаток (арк. 241–242 зв.): перелік журналів, замовлених Вищим військовим командуванням резервної армії [42 назви, головне, з питань техніки, фізики та хімії (міста Москва, Ленінград)].

Копії, російські назви у латинській транскрипції. 2 прим.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 239–242 зв., 664, 665. Ориг., копії, нім.

17.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про передачу до [Управління] ОРР:

а) 3-х списків зразків [журналів] (відомості стосовно змісту пакунків 14, 15, 16);

б) 2-х додаткових списків бібліографії журналів (російських назв від 113 до 2028, українських – від 322 до 570);

в) 4-х пакунків з каталожними картками:

- алфавітний каталог у Берліні (7121 картка);
- систематичний каталог у Берліні (6314 карток);
- алфавітний каталог у Ризі (7715 карток);
- систематичний каталог у Ризі (6794 картки).

г) 1 пакунок з антирелігійними журналами татарською мовою.
Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 53. Копія, нім.

18.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Повідомлення про передачу з м. Риги каталожних карток:

[номерний каталог] 42039 – 42930; 42933 – 44717; 44723 – 45857,
про передачу 111 і 265 карток для нових зайнятих номерів та надси-
лання 2-х прим. книги Бориса Крупницького “Історія України з по-
чатку до 1920 р. Лейпциг, Гаррасовіц, 1943” (Geschichte der Ukraine
von den Anfängen bis zum Jahre 1920).

Підпис: д-р Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 44. Ориг., нім.

18.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління, Відділ обліку та контролю – ОРР, Відділ об-
ліку, м. Київ.

Повідомлення про те, що питання про права на володіння дорево-
люційними фондами Кірова-бібліотеки ще не вирішене, оскільки на
це немає письмової згоди від РКУ.

Підпис: штабсайнзацфюрер Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 233–235 зв; оп. 4, спр. 444, арк. 45–
46 зв. (ориг.). Ориг., копія, нім.

19.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ, Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Бер-
лін-Шарлоттенбург.

Прохання уточнити деякі положення щодо комплектування під-
ручної бібліотеки німецькомовної літератури відповідно до актового
запису від 05.04.1943 р.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 229; спр. 221, арк. 99; оп. 4, спр. 444,
арк. 37. Ориг., копії, нім.

20.05.1943, м. Київ.

Рейхскомісар України. Відділ Е I с I – ОРР.

Для Крайового центру сільськогосподарських досліджень, згідно з домовленістю з Вебендорфером, відібрано в Міській публічній бібліотеці 7170 книг (з лаври та безгосподарних фондів). Прохання передати книги бібліотекарю Масленкову.

На цьому ж документі підтверджується отримання цих видань (21.05.1943 р.).

Підпис: за дорученням, проф. д-р Мансфельд, радник військового управління.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 225. Ориг., нім.

20.05.1943, м. Берлін.

Перелік надходжень до західноєвропейського відділу Східної бібліотеки за період від 12.05 до 19.05.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 147, арк. 138–145; спр. 213, арк. 9–16. Копія, нім.

20.05.1943, м. Київ.

КУАБМ, КБК – Т. Марківській, Міська бібліотека.

Прохання видати на абонемент твори М. Шагінян і Г. Косинки (на вибір).

За Бенцінга підписала Л. Фалькевич.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 237. Ориг., нім.

21.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління, Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Прохання номерну групу 80000–90000 на книжки не використовувати. У Східній бібліотеці (м. Берлін) є численні фонди незакаталогованої російської літератури, а також “троцькістська бібліотека”, які передбачено розмістити у цій номерній групі.

Підпис: штабсінсацфюрер Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 227; оп. 4, спр. 444, арк. 31 (ориг.). Копія, нім.

22.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про передачу через кур'єра двох пакунків зі зразками журналів (пакунок № 14 – 86 томів та № 15 – 62 томи).

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 26. Копія, нім.

22.05.1943, м. Берлін.

Рейхсміністр окупованих східних областей – ОРР, Управлінню штабу, Східний відділ, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 22.12.1942 р., підписаний д-ром Віллем, щодо стану вилучення з фондів бібліотек в окупованих східних областях небажаної та забороненої літератури.

Додаток: копія листа Центру обліку та збереження культурних цінностей від 25.03.1943 р. та копії листів рейхскомісара України та Остланду, де повідомляється про стан перегляду і очищення фондів бібліотек від небажаної та забороненої літератури і накреслюються перспективи співробітництва з ОРР.

Підпис: за дорученням, [фон дер] Мільве-Шрьоден.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 9. Ориг., нім.

23.05–21.08.1943, м. Київ.

Ірене Гольцварт; КБК, Бенцінг.

1. 23.05.1943.

Ірене Гольцварт – КБК.

Прохання надіслати у тимчасове користування “Богословский вестник” (1915, № 9), “Житие преподобного Иосифа Волоколамского” (1865); “Надгробное слово Иосифу Волоколамскому” (1865).

Підпис: Ірене Гольцварт. Ориг., нім. (арк. 355).

2. 21.08.1943.

Бенцінг – Ірене Гольцварт.

Повідомлення про готовність надіслати потрібні книжки.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім. (арк. 356).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 355, 356. Ориг., копія, нім.

24.05.1943, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II Р – керівнику КУАБМ через генералкомісара м. Києва.

Запит про можливість підібрати літературу для остарбайтерів.

У копії листа спеціального уповноваженого рейхсміністра окупованих східних областей зазначається про необхідність з'ясувати, чи

переглянута і “очищена” у РКУ достатня кількість бібліотек і чи залишилися після “очищення” настільки великі фонди, щоб підібрати літературу для остарбайтерів.

Підпис: за дорученням, Габіг (олівцем).

Додаток: 24.05.1943. м. Київ.

Прим.: на документі є власноручні помітки Вінтера і Бенцінга, а також позначка “Терміново”;

КУАБМ – Групі бібліотек.

До відома (арк. 124).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 123–123 зв. (копія листа уповноваженого РОСО від 11.05.1943 р.), 124. Ориг., нім.

24.05.1943, м. Київ.

[КУАБМ] – Групі бібліотек.

Записи про інспекційну поїздку та відрядження [представників КУАБМ] до бібліотек міст Миколаєва, Дніпропетровська, Херсона та Запоріжжя.

Підпис: Бенцінг (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 381–385, 420–424, 425; спр. 16, арк. 659–662. Копії, нім.

24.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 27.03.1943 р.

Повідомлення про підготовку сільськогосподарської бібліографії. Повідомляється, що її розпочато у м. Харкові, закінчено у м. Києві, вона знаходиться у Кірова-бібліотеці.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 223; оп. 4, спр. 444, арк. 12. Ориг., копія, нім.

24.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ – ОРР, Відділи II с та II в, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Супровідний лист до оригіналу квитанції про 7170 книг з питань сільського господарства, переданих РКУ, Відділу харчування та сільського господарства.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 224; оп. 4, спр. 444, арк. II а. Ориг., копія, нім.

24.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Повідомлення про те, що, за попередніми даними, Східна бібліотека налічує до 50 тис. видань.

Прохання, щоб на цю цифру звернув особливу увагу д-р Томсон.

Підпис: штабсінзацфюрер Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 8. Копія, нім.

24.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління штабу. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Супровідний лист з повідомленням про передачу пропозицій ГРГ Остланду щодо поповнення фондів Східної бібліотеки і проханням визначитися з комплектуванням технічної літератури.

Підпис: [штабсінзацфюрер Ломмач].

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 11 в. Копія, нім.

24.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ II с обліку та контролю.

Повідомлення про надходження до Східної бібліотеки видань з міст Риги, Ревеля, Вільно та Мінська, закаталогізованих до 30.04.1943 р.
Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 104. Копія, нім.

25.05.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Керівник ГРГУ – Управлінню ОРР, Відділ II в, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про наступне засідання ГРГУ у м. Мінську у роботі якого від ГРГУ братимуть участь штабсінзацфюрер Антон, оберінзацфюрери Прокш та Шюллер, від робочої групи “Харків” – гауптінзацфюрер Шмідт, від робочої групи “Дніпропетровськ” – оберінзацфюрер Брауне, від робочої групи “Крим” – оберінзацфюрер Вайссер.

Підпис: штабсінзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 2–3. Копія, нім.

25.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР у містах Ризі, Києві, Мінську.

У відповідь на запит щодо науково-технічних журналів та видання “Научная литература СССР. Систематический указатель книг и жур-

нальних статей” повідомляється про наявність лише видання “Техника” за 1935, 1936 та “Естествознание” за 1936 рр. Прохання повідомити, до якого року ці видання виходили.

Підпис: д-р Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 444, арк. 6. Копія, нім.

25.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Прохання щодо надсилання аналітичних матеріалів, в отриманні яких зацікавлене Управління штабу, та їхніх перелік.

Підпис: д-р Вундер.

Додаток: списки аналітичних праць, підготовлених у м. Києві (61 назва) та м. Сімферополі (9 назв) (арк. 219–222).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 218, 219–222. Копії, нім.

26.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю – [ГРГУ], м. Київ.

Повідомлення про надсилання карток з назвами бібліографій, що розшуковуються для Східної бібліотеки.

ГРГУ повинна встановити наявність необхідних бібліографій, продублювати картку і передати її з метою розшуку до міст Харкова та Сімферополя. Віднайдені бібліографії якнайшвидше мають бути передані до м. Берліна. Наголошується, що всі картки повинні повертатися до Східної бібліотеки.

Підпис: Ломмач (олівцем).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 326, арк. 310. Ориг., нім.

26.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про отримання 7 пошукових списків книжок з м. Мінська та про централізований облік книжок у м. Києві.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 178; оп. 4, спр. 326, арк. 307. Ориг., копія, нім.

26.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ контролю – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про долю книжок з “бібліотеки безбожників”.

Допоміжному книгосховищу у Києві були виділені № 80001–150000. До цієї номерної групи включені номери “бібліотеки безбожників”, що вже знаходиться у м. Берліні. Прохання повідомити – вважати ці фонди частиною Східної бібліотеки чи окремою бібліотекою.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 214; спр. 221, арк. 96. Ориг., копія, нім.

26.05.1943, м. Київ.

КУАБМ – бібліотечному раднику д-ру Й. Бенцінгу.

Повідомлення про необхідність запасів піску для захисту від повітряних нальотів для всіх установ КУАБМ.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 663; спр. 10, арк. 107. Ориг., копія, нім.

27.05.1943, м. Київ.

[КУАБМ] – генералкомісару м. Дніпропетровська, Відділ II.

Повідомлення про стан бібліотек, архівів та музеїв у містах Запоріжжі та Дніпропетровську.

Підпис: Вінтер (надруковано).

Додаток: витяги з листа від 27.05.1943 р. про основні показники.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 409–419. Копія, нім.

[Після 27.05.1943 р.], м. Київ.

КУАБМ – генералкомісару м. Миколаєва.

Витяг з листа від 27.05.1943 про архіви, бібліотеки та музеї, зокрема, про організацію бібліотек для громад фольксдойче.

Підпис: Вінтер (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 308. Копія, нім.

28.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю – ОРР, д-ру Томсону, м. Київ.

Повідомлення про направлення д-ра Томсона до м. Києва з метою посилення централізованого контролю за роботою з комплектування Східної бібліотеки. Прохання порадити, як краще організувати цю роботу, у тому числі обмін списками.

Підпис: штабсайнзацфюрер Ломмач (олівцем).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 326, арк. 287–287 зв. Ориг., нім.

28.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю – ОРР у містах Ризі, Мінську, Києві.

Прохання повідомити, чи є у фондах зазначених груп такі книги для проф. Дьольгера, Університет у Мюнхені (середньовічний та новогрецький семінар):

1. Византийский сборник I (1940) (всі томи).

2. Труды Российской академии наук. Отделение древнерусской литературы. 1936, 1940.

3. Шахматов А. Повесть временных лет и её источники. 1940.

Підпис: оберштабсінзацфюрер д-р Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 326, арк. 282. Ориг., нім.

28.05.1943, [м. Київ].

[КУАБМ] – рейхскомісару України.

Звіт про службове відрядження до міст Миколаєва та Дніпропетровська.

Вінтер повідомляє, що відвідав робочу групу ОРР, де від Брауне дізнався, що після повторної окупації м. Харкова до м. Берліна була вивезена з Бібліотеки ім. Короленка систематична картотека (бл. 1000 каталожних ящиків), яка зайняла піввагона.

Представники вермахту були проти вивезення картотеки, мотивуючи це потребою її використання на місці для військових цілей. Але, не зважаючи на це, картотека була вивезена до Німеччини.

Підпис: Г. Вінтер (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 289–291. Копія, нім.

29.05.1943, м. Київ.

[КУАБМ] – штадткомісару м. Києва.

Повідомлення про додаток до копії актового запису від 04.05.1943 р., надісланий до відома рейхскомісару України і генералкомісару м. Києва, стосовно передачі Володимирського собору церкві,

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 214. Копія, нім.

29.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Повідомлення про надсилання першого списку німецьких фондів у

Східній бібліотеці. Дублети цих видань рекомендовано залишати у м. Києві під тим самим номером, додавши літеру “Д” (дублет).

Підпис: штабсайдзакфюрер Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 175; оп. 4, спр. 326, арк. 278. Ориг., копія, нім.

29.05.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю.

Нотатки для фройляйн Рьомміх, де наводяться відомості із звіту за квітень робочої групи “Київ” щодо опрацювання журналів.

Журнальний відділ Східної бібліотеки у м. Києві на кінець квітня налічував: 2462 назви, з них російських – 1975 назв, українських – 487 назв. Разом 185466 прим. У квітні опрацьовано 151 назву – 12097 прим. Надсилається перелік іноземних журналів робочої групи “Крим”, а також зазначається, що робоча група “Київ” вважає кримські фонди частиною фондів Східної бібліотеки. Зазначається, що списки назв журналів знаходяться у Рейхардта.

Підпис: Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213 арк. 98. Копія, нім.

29.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Інституту вивчення єврейського питання, м. Франкфурт-на-Майні.

Повідомлення про те, що 28.05.1943 р. відправлено вагон з позначкою “Karlsruhe 32.545” під транспортним номером 06.350.395 до Головного вокзалу м. Франкфурта-на-Майні, де знаходяться:

1) посортовані фонди юдаїки та гебраїки з Подолу (відповідно до звіту д-ра Поля від 24.10.1942 р.);

2) приблизно 6 тис. книжок, журналів і нот з Єврейської консерваторії у м. Києві (вул. Павлівська, 2).

Через нестачу пакувального матеріалу видання не спаковані (з країв вагона – фонди з Подолу, у середині – з консерваторії).

Підпис: за дорученням, оберайдзакфюрер Шюллер (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 39, арк. 1. Копія, нім.

31.05.1943, [м. Київ].

[КУАБМ] – Крайовій бібліотеці.

Прохання повідомити, чи є у Крайовій бібліотеці зазначені у листі книжки та каталог про німецькі поселення на Україні.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 234. Копія, нім.

31.05.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Центральне книгосховище на вул. Прорізній.

Звіт оберайнзацфюрера Франца Курцвайля за травень*¹.

Підпис: Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 36-37. Ориг., нім.

31.05.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про надсилання списку повних комплектів журналів (803 назви). Всі журнали взято на облік у Кірова-бібліотеці, вони готові для відправлення до м. Берліна. Є зразки журналів.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 89. Копія, нім.

[Кінець травня 1943 р.], м. Київ.

[КУАБМ]. Звіт про діяльність за травень [1943 р.]. Є короткі відомості про КБК та її відділи.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 114. Копія, нім.

01.06.1943, м. Сімферополь.

ГРГУ. Робоча група "Крим".

Звіт за травень 1943 р.

Підпис: керівник робочої групи "Крим" оберайнзацфюрер Вайссер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 252-262. Копії, нім.

01.06.1943, м. Київ.

ГРГУ. Оперативний пункт: Транспорт.

Звіт айнзацфюрера Фукса за травень 1943 р.*²

Додатково подано такі дані: у вагоні "Kassel 81271", відправле-

*¹ Звіт повністю увійшов до звіту робочої групи "Київ" за травень 1943 р.

*² Звіт повністю увійшов до звіту робочої групи "Київ" за травень 1943 р.

ному 07.05.1943 р. до Управління штабу (м. Берлін), було 77 ящиків з книгами, 22 ящики журналів, 4 пакети з російськими бібліографіями, 6 шаф картотек, 10 книжних полиць, 10 стелажів для виставок; у вагоні "Karlsruhe 32545" № 06.350.395, відправленому 28.05.1943 р. до Інституту вивчення єврейського питання (м. Франкфурт-на-Майні), було надіслано бл. 56 тис. книг (неспакованих) та 2 ящики з графічними друківаними матеріалами.

Відправка через кур'єра:

17.05.1943 р. – 4 пакети (27944 каталожних картки);

20.05.1943 р. – 1 пакет (9 книг), 2 пакети (148 прим. журналів);

27.05.1943 р. – 3 пакети (19 книг), 2 пакети (101 прим. журналу);

31.05.1943 р. – 3 пакети (181 том журналу).

Підпис: айнзацфюрер Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 34–35. Ориг., нім.

02.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, Відділ обліку, м. Київ.

Підтвердження про отримання 8 звичайних ящиків та 6 залізних з фільмами. Прохання надіслати картки на цей матеріал.

Підпис: оберштштабсайдзайнзацфюрер Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 173. Копія, нім.

02.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Запис телефонної розмови Ломмача і Шюллера щодо розміщення книжок, що надходять до Східної бібліотеки, пошукових списків, підготовки бібліографії журналів.

У Допоміжному сховищі I розміщені всі фонди Кірова-бібліотеки, а також інші фонди, що не можуть бути в Основному книгосховищі (м. Берлін). Картки потрібно виготовляти за звичайною формою: 3 од. – для м. Берліна, 2 од. – для м. Риги. У м. Ризі буде створене Допоміжне книгосховище II, яке буде обмінюватися з м. Києвом картками.

Підпис: штабсайдзайнзацфюрер Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 170–171; оп. 4, спр. 326, арк. 242–243. Ориг., копія, нім.

02.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР (м. Київ), оберайдзайнзацфюреру Шюллеру.

Відповідь на листи від 17.05 та 22.05.1943 р. стосовно повернення книжок, взятих співробітниками ОРР з різних фондів.

Підпис: за дорученням, Рудольф.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 168. Копія, нім.

02.06.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Відділ обліку, Центральна бібліотека.

Звіт за травень 1943 р.*¹

Додатково наводяться кількісні дані про місцевих співробітників Центральної бібліотеки: бібліотекарі, перекладачі, друкарки – 44 особи; прибиральниці – 2; нічний сторож – 1; технічні робітники – 5; господарка (забезпечення продуктами) – 1.

Разом 53 особи. З них 9 – працюють у д-ра Томсона (2 друкарки, 6 бібліотекарів, 1 технічний робітник).

Підпис: Е. Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 32–32 зв. Ориг., нім.

02.06.1943, м. Київ.

Міська бібліотека.

Звіт за травень 1943 р. про німецькомовну підручну бібліотеку*².

Підпис: Гуммерт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 33. Ориг., нім.

03.06.1943, м. Київ.

Й. Бенцінг – рейхскомісару України, м. Рівне.

Відповідь на лист 24.05.1943.

Проект луста стосовно підготовки бібліотечок для остарбайтерів.
Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 580. Копія, нім.

03.06–25.06.1943, міста Київ, Лейпциг.

КБК; Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца.

Листування з приводу замовлення фірмою літератури, зокрема видання Е. Тимченка “Русско-малороссийский словарь (Киев, т. 1–2, 1897–1899)”, Б. Грінченка “Словник української мови (т. 1–4, 1907–

*¹ Звіт повністю увійшов до загального звіту робочої групи “Київ” за травень 1943 р.

*² Звіт повністю увійшов до загального звіту робочої групи “Київ” за травень 1943 р..

1909)”. Зазначається, що КБК замовляє видання з україніки з Польщі, Чехії та інших країн, а також довідники і німецькі видання про Росію, Україну, видання з питань слов'янознавства. Рахунки на надіслану літературу, перелік книжок, замовлених КБК і фірмою.

Підписи: Бенцінг, представник фірми (нерозбірливо).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 40–44. Ориг., копії, нім. 3 док.

03.06–14.06.1943, міста Мюнхен, Київ.

КБК; Книготорговельна фірма Герхарда Тренкле.

Листування. Книгообмінні операції, супровідні листи, списки замовленої та отриманої літератури, зокрема, замовлення РОСО книжок О. Андрієвського “Бібліографія літератури з українського фольклору” (т. 1, 1930) та Д. Вірника “Комплексное народнохозяйственное использование водных ресурсов Донбасса” (1940), відмітки про надходження грошей тощо.

Підписи: Г. Тренкле, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 187, 189–191, 193, 194–248, 250. Ориг., копії, нім., поштові картки, етикетка з адресою РОСО. 10 док.

04.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Східний відділ – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення щодо надсилання секретних списків забороненої та небажаної літератури № 05060 за 1939 р. і № 05523 за 1940 р., призначених лише для службового користування. Прохання підтвердити на отриманій квитанції, що додається.

Підпис: штабсайдзакфюрер Цайс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 326, арк. 229. Ориг., нім.

Б. д., б.м.

Перелік номерних груп видань для [Східної бібліотеки] з зазначенням останнього упорядкованого номера.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 108–109. Ориг., копія, нім.

04.06.1943, м. Київ.

КУАБМ, КБК.

1. 04.06.1943.

[КУАБМ] – Групі бібліотек (спр. 16, арк. 582; спр. 10, арк. 106).

Прохання повідомити про пошкодження від бомбардувань.

Підпис: Вінтер. Копія, нім.

2. 04.06.1943.

[КБК]– КУАБМ (спр. 7, арк. 213 (ориг.); спр. 16, арк. 581).

Повідомлення про пошкодження від бомбардувань у технічному відділі Крайової бібліотеки (колишній Політехнічний інститут) 10–11.05 та 02.03–3.06.1943 р. (вибиті шибки на першому поверсі, згоріла незначна кількість вилучених радянських видань).

Підпис: Бенцінг. Ориг., копія.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 213 (ориг.); спр. 10, арк. 106; спр. 16, арк. 581, 582. Ориг., копії, нім.

04.06.1943, м. Кам'янець-Подільський.

Витяг із звіту про службове відрядження державного радника архівів д-ра Байнса до міст Вінниці, Кам'янця-Подільського, Проскурова 1–6 червня 1943 р. включає відомості стосовно бібліотеки музейного комплексу у м. Кам'янці-Подільському.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 337–337 зв. Ориг., нім.

04.06.1943, м. Київ.

КБК, Бенцінг – Лідії Луканін (Будинок відпочинку вермахту, польова пошта 37904).

Відповідь на прохання Лідії Луканін повідомити, чи працює Київський університет, від 29.06.1941 р.: Університет закритий і під час війни працювати не буде (арк. 236 (копія)).

Підпис: Бенцінг.

Додаток 1 (арк. 235): лист від Луканін Лідії до Київського університету від 29.06.1941 р., місто нерозбірливо. Рукоп. ориг., нім.

Додаток 2 (арк. 244): 31.12.1942. РОСО, рейхсміністр – генерал-комісару м. Києва, Відділ II і – для Й. Бенцінга.

Повідомлення, що у газеті “Новое слово” від 11.10.1942 р. було вміщено нотатку з помилковою інформацією про відновлення діяльності Університету. В німецькій пресі такі дані не з'являлися, тому потрібно це питання винести на обговорення у рейху.

Підпис нерозбірливо. Ориг., нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 235 (рукоп.), 236 (копія), 244 (ориг.), нім.

04.06–05.06.1943, м. Київ.

ГРГУ.

Протокол обговорення питання “Про вилучення ОРР книг з

фондів Міської бібліотеки” від 04.06.1943 р., яке відбулося у приміщенні КУАБМ. Присутні: Вінтер, оберайнзацфюрер Шюллер, айнзацфюрер Томсон. Був запрошений, але не прийшов представник Штадткомісаріату.

Представник ОРР Шюллер висловив побажання, щоб, крім більшовицьких книг, для потреб Вищої школи з фондів Міської бібліотеки вилучалися також дореволюційні видання з питань політичної історії, історії культури, національного питання, історії мистецтва, філософії, історії літератури народностей Росії та балтійських країн. Вінтер підтримав його і зазначив, що інтереси Вищої школи мають для нього більше значення, ніж інтереси України.

Для подальшої практичної роботи вирішено: картки видань, які цікавлять ОРР, вилучати з картотек Міської бібліотеки і передавати КУАБМ без усяких перешкод. Щодо книжок, яких у Крайовій бібліотеці немає, то ОРР і КУАБМ будуть розшукувати дублети в інших бібліотеках. Про унікальні книжки мова буде йтися окремо. Повідомляється, що Міська бібліотека готується до відкриття.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

Додаток (арк. 193): ГРГУ. Відділ обліку – КУАБМ.

Повідомлення про передачу 2 прим. копій цього документа від 04.06.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 352 (тут підпис надруковано); спр. 10, арк. 193–194; спр. 16, арк. 445; ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 38. Копії, нім. 3 прим.

05.06–12.10.1943, м. Рівне, різні міста України, м. Кенігсберг.

РКУ, генералкомісари, штадткомісари, книготорговельні фірми Німеччини.

Листування щодо наміру створити бібліотеки для німців – співробітників РКУ (наказ від 22.09.1942 р. – II а) та замовлення книжок (арк. 12), а також підтвердження гебітскомісарами та штадткомісарами України отримання книг, листи німецьких фірм про надсилання книг до України.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 1, спр. 68, арк. 1–18. Ориг., копії, нім.

05.06–14.07.1943, міста Кенігсберг, Київ.

Господарчий інститут східних держав; КБК.

Відповідь Бенцінга на запит інституту про наявність видань з питань метеорології та супровідний лист до списку літератури з питань

метеорології і вантажних перевезень. Враховуючи, що книги є в одному примірнику, існує можливість надіслати їх лише у тимчасове користування.

Підписи: Шмукер, Бенцінг.

Додаток (арк. 288–289): переліки книг з питань кліматології. Копія, рос.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 288–289, 291, 292. Ориг., копії, нім.

05.06.1943, м. Київ.

КУАБМ – рейхскомісару України, Відділ II Р.

Відповідь на запит рейхскомісара України про спроможність Крайової бібліотеки зібрати бібліотечки для остарбайтерів.

Повідомляється, що після вилучення з фондів більшовицької партійної літератури і видачі значної кількості книжок на абонемент фонди дещо збідніли, і тому Крайова бібліотека не може сформувати 10 бібліотечок для остарбайтерів з основних фондів. Для виконання поставленого завдання будуть використані дублети зі студентського відділу Університетської бібліотеки та видання з фондів концентрації, які надійшли до Крайової бібліотеки за останні півтора роки. Повідомлення про відсутність ящиків та про те, що їх повинен надати генералкомісар.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 121–122. Копія, чернетка (рукоп. з правками Вінтера), нім.

05.06.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та Відділ культури [Штадткомісаріату].

Актовий запис про обговорення питання стосовно відкриття Кірова-бібліотеки.

Зазначається, що 02.06.1943 р. керівник Відділу культури Штадткомісаріату Майєр повідомив керівника Відділу обліку ГРГУ Шюллера про плани стосовно відновлення роботи Міської бібліотеки у вересні [1943 р.]. Шюллер вважає за можливе тільки відкриття абонементу, щоб не перешкоджати поточній роботі ОРР. Це питання буде додатково обговорюватися з д-ром Вінтером.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 36; спр. 46 а, арк. 106. Ориг., копія, нім.

05.06.1943, м. Київ.

[ГРГУ. Відділ обліку].

Актовий запис про обговорення питання роботи абонементу у Крайовій бібліотеці.

1. Бенцінг зазначив, що численні представники ГРГУ своєчасно не повертають книжок, взятих на абонемент, часто від'їжджають до рейху та інших країн, їх доводиться розшукувати і нагадувати про повернення книжок, внаслідок чого втрачається багато часу.

Шюллер запропонував не видавати книги окремим робітникам ОРР, а тільки ГРГУ за спеціальними квитанціями. Керівники будуть дозволяти від'їзд винятково після пред'явлення квитанції про те, що книжки здані.

2. Бенцінг повідомив, що з вивезенням юдаїки та гебраїки з Подолу проблем не існує. За дорученням д-ра Вінтера деякі книжки, що стосуються Києва, будуть виокремлені, а для ОРР буде підготовлено список цих книжок.

3. Про відкриття Кірова-бібліотеки, про що запитав Бенцінг, може йти мова після запланованого закінчення роботи восени.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 37 (ориг.); спр. 46 а, арк. 107 (копія), нім.

07.06.1943, м. Київ.

[Й. Бенцінг, М. Геппенер].

Проект листа генералкомісару м. Києва, Відділ II і, про надси- лання списків забороненої і дозволеної літератури для наступної пере- дачі списків бібліотекам.

Одночасно пропонується повідомити, що книготорговцям заборо- няється продавати всі енциклопедичні видання, крім технічних, під- ручники з німецької мови, видані в радянській час, а спеціальну фахову літературу слід продавати з великою обережністю.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 584; спр. 7, арк. 113 (копія, пере- креслена олівцем). Копії, нім.

07.06.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управління ОРР, Відділ II с об- ліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 18.05.1943 р.

Повідомлення про домовленість з Вінтером щодо вилучення ОРР дореволюційних фондів з Міської бібліотеки. Додається акт від 05.06.1943 р., в якому ОРР забезпечує собі контроль над подібними виданнями (арк. 165).

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 164, 165; оп. 4, спр. 326, арк. 218, 219. Копії, нім.

07.06.1943, м. Київ.

ГРГ України. Відділ обліку, робоча група "Київ".

Звіт за травень 1943 р.

Підсумок загальних результатів.

1. Відділ I облік.

А. Книжкові фонди.

У звітному місяці надійшло бл. 10000 шкільних підручників з фондів Інституту господарчих досліджень та краєзнавства бл. 10000 радянських видань з одного гебітскомісаріату Київського округу.

Сільськогосподарському дослідницькому центру було передано бл. 7000 видань, з фондів Кірова-бібліотеки оброблено 39 ящиків картотеки, переглянуто 11454 т., включено до Східної бібліотеки 4208 т.

Разом до цього часу опрацьовано 88 ящиків картотек, переглянуто 17220 т., включено до Східної бібліотеки 4208 т.

До м. Харкова був надісланий перший пошуковий список з тематики "Мистецтво".

У травні для Східної бібліотеки було транскрибовано, перекладено і закаталогізовано бл. 3500 назв. Разом від початку роботи транскрибовано і перекладено, а також закаталогізовано бл. 37000 назв.

Наприкінці місяця київський головний каталог налічував бл. 59000 карток, предметний та алфавітний каталоги – бл. 33000 карток кожний.

На полицях знаходилося бл. 12700 оригіналів, з них дореволюційна література – 120 т., основна бібліотека – 4900 т., а також 17300 дублетів, з Міської бібліотеки – бл. 1400 т.

Б. Обмін картками.

З міст Мінська та Вільнюса одержано бл. 9000 карток, з м. Ревеля – бл. 4000 карток.

Німецькомовна підручна бібліотека: відбір книг з київських фондів

закінчено; було включено – для м. Києва (1-й прим.) – 791 т., для м. Берліна (2-й прим.) – 416 т., дублетів – 931 т. (360 назв); до цього часу закаталогізовано 369 назв.

В. Журнали.

Журнальний відділ Східної бібліотеки у м. Києві налічував наприкінці травня 1943 р. 2623 назви, з них російські – 2072 назви, українські – 551 назва. Разом 189577 прим., у т. ч. російських – 163324 прим., українських – 26253 прим.

У травні розпочалася робота з обліку архіву журналів (наступні 5 компл.)*¹.

Разом архів налічує 127 назв (99 – російські, 28 – українські), 14045 прим. (у т. ч. 12225 – російські, 182 – українські).

Необроблених фондів журналів на кінець місяця налічувалося:

- радянські архівні фонди – бл. 1700 прим.;
- журнали західноєвропейськими мовами – бл. 3000 прим.;
- дореволюційні фонди – бл. 25000 прим.;
- релігійні журнали – бл. 9000 прим.

Далі йдеться про діапозитиви, кінострічки, фотоархів, радянські, українські та польські карти місцевостей, кінофільми, теки з репродукціями (альбомами), фото, платівки, плакати, ролики, Тори, картини радянських художників.

Г. Транспорт.

Для школи ім. Адольфа Гітлера підготовлено до відправки 53 ящики та 20 пакетів з підручниками, для Управління штабу – 6 шаф з картотеками, для Інституту вивчення єврейського питання – 4 шафи з картотеками та 2 ящики з графічними друкованими матеріалами. Відправлено також по 2 пакети (бл. 100–120 книг) до робочих груп міст Дніпропетровська, Сімферополя та Харкова для підручних бібліотек.

07.05.1943 р. вагон “Kassel 81271” був відправлений до Управління штабу (м. Берлін), 28.05.1943 р. – до Інституту вивчення єврейського питання (м. Франкфурт-на-Майні) “Karlsruhe 32545”, № 06350395.

З Крайового інституту господарчих досліджень та краєзнавства до Міської бібліотеки було перевезено бл. 8000 книг.

13.05.1943 р. керівник робочої групи “Київ” Рудольф був переведений до Управління штабу, Відділ обліку та контролю. Робочу групу “Київ” очолив керівник ГРГ України Антон, його заступником став

*¹ До архіву збиралися журнали, починаючи з 6 прим.

оберайнзацфюрер Шюллер, керівником Відділу контролю – оберайнзацфюрер Прокш.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер. **

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 159–162; спр. 54, арк. 27–31. Копії, нім.

08.06.1943, м. Київ.

Вища польова комендатура 398, Військове управління (Відділ VII) – Генералкомісаріату м. Києва, Відділ бібліотек, для Й. Бенцінга.

Повідомлення про вивезення літератури з Володимирського собору. Для розміщення цієї літератури пропонується Педінститут. Будинок по б-ру Шевченка, 14 переданий бібліотеці не буде. З вивезенням літератури затримувати не можна також і з політичних мотивів – про це вже повідомлено по радіо.

Підпис: оберфельдкомендант генерал-лейтенант Громан (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 210 (ориг.); спр. 16, арк. 585. Копія, нім.

08.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

[ОРР]. Управління штабу, Відділ обліку та контролю.

Нотатки щодо ходу робіт з каталогізації літератури в КМПБ*¹.

Через наявність великої кількості цінного матеріалу щодо більшовизму і те, що більшість співробітників не знають російської мови, велике значення надається придбанню перекладів з російських оригіналів, а також виданням німецькою, французькою, англійською та іншими мовами. За станом на 01.06.1943 р. було закаталогізовано: німецькомовних фондів – бл. 600 назв у німецькому відділі [КМПБ]; французькомовних – 800 назв, англомовних – менше за французькі. Російські фонди: з передбачених 80 тис. томів підготовлено до видачі 37414 назви.

Підпис: [Ломмач].

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213 арк. 95–96. Копія з рукоп. правками, нім.

09.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР, Управління штабу. Відділ II с обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Відповідь на лист від 19.05.1943 щодо формування підручної німецькомовної бібліотеки та принципів відбору книжок до неї,

Основні принципи відбору:

*¹ Нотатки для Гранціна для наступного друкування в "Mitteilungsblatt".

- 1) не брати дореволюційні книги, якщо вони не мають значення для вивчення східного простору;
 - 2) видання іноземних авторів брати;
 - 3) брати більшовицькі видання дореволюційної поезії, тому що вони значно відрізняються від дореволюційних видань;
 - 4) емігрантську літературу, видану у Німеччині, не брати, брати видану за кордоном.
 - 5) видану в СРСР антифашистську літературу брати без обмежень;
 - 6) брати тільки ті підручники, які становлять політичний інтерес.
- Підпис: д-р Вундер, оберштабсінзацфюрер.
ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 110; спр. 31, арк. 157; спр. 44, арк. 29. Ориг., копії, нім.

09.06.1943, м. Київ.

ГРГУ, керівник.

Циркуляр № 18/43 щодо відвідування рейхсляйтером Розенбергом України: 05.06.1943 р. – м. Рівне; 06.06.1943 р. – м. Київ.

Рейхсляйтер разом з рейхскомісаром та генералкомісаром Магунів відвідали Кірова-бібліотеку. Супроводжував рейхсляйтера керівник штабу Утікаль. Розенберг відвідав також міста Дніпропетровськ та Сімферополь.

Промова керівника штабу Утікаля від 06.06.1943.

Відвідання керівником штабу робочих груп.

Переміщення у складі робочих груп.

Розшук книжок для проф. Дьольгера з м. Мюнхена.

Прим.: розіслано 9 прим.: відділам I–III (м. Київ), робочим групам міст Харкова, Дніпропетровська, Сімферополя, Управлінню штабу, ГРГУ (2 прим.).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 63, арк. 43–47, 109. Копія, нім.

09.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

На запитання стосовно того, чи вважати під час каталогізації “бібліотеку безбожників” як окрему, повідомляється, що питання з цією бібліотекою поки ще не може бути вирішеним у зв'язку з тим, що у м. Києві ще не почали опрацювання літератури до № 135000*¹.

Підпис: оберштабсінзацфюрер Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 156; оп. 4, спр. 326, арк. 192.
Ориг., копія, нім.

* У межах вказаних номерів були виділені номери для релігійної літератури цього профілю для Східної бібліотеки.

09.06.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Керівник ГРГУ, Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 28.05.1943 р. стосовно пошукових списків.

Перший список був надісланий до м. Харкова наприкінці травня, другий буде надіслано через декілька днів. Д-р Томсон вважає за доцільне найважливіші пошукові списки надсилати спочатку до м. Харкова. До м. Мінська перші пошукові списки будуть надіслані наприкінці червня, вони мають бути опрацьовані до наради, яка відбудеться у цьому місті.

Завдяки централізації загального опрацювання книг головних робочих груп Остланду і Центру у допоміжному книгосховищі м. Риги скорочується кількість помилок.

Доцільність попереднього сортування книжкових фондів у містах Смоленську та Мінську буде обговорена на нараді у м. Мінську. У м. Харкові попереднім сортуванням повинен займатися Гуммерт.

7 тис. томів з м. Харкова д-р Томсон рекомендує спочатку розподілити за розділами систематичного каталогу і про результати доповісти у м. Київ. Доцільність поповнення цими книжками Східної бібліотеки повинен вирішити спеціаліст. Це питання також буде розглянуто у м. Мінську.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 198 (ориг.); оп. 4, спр. 326, арк. 195 (копія), нім.

09.06.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Нагадування про повернення книжок, взятих з Крайової бібліотеки (наводяться назви книжок з шифрами).

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 206 (ориг.); спр. 221, арк. 81; оп. 4, спр. 326, арк. 194. Копії, нім.

11.06.1943, м. Київ.

Вище командування вермахту [в Україні], зв'язковий пункт – ГРГУ, Відділ обліку.

Прохання виділити для учбового підрозділу 500 видань російської розважальної літератури.

Підпис: гауптман (нерозбірливо).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 201. Ориг., нім.

11.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

[ОРР]. Управління штабу, Відділ обліку та контролю.

Вказівки для маркування ящиків, починаючи від 15.06.1943 р.

Підпис [Ломмач].

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 214, арк. 108–109. Копія, нім.

11.06.1943, м. Київ.

КБК. Лист до Транспортної фірми "Schenker & C°".

Прохання надіслати до Баварської державної бібліотеки 4 ящики з книгами. Зазначається, що перевезення сплачується за рахунок отримувача.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 260. Копія, нім.

11.06.1943, м. Київ.

КБК – Військовій господарчій команді м. Києва (Wehrwirtschaftskommando).

Прохання за оплату доставити до Крайової бібліотеки залізну гвинтову драбину зі зруйнованого Хрещатика.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 282. Копія, нім.

12.06.1943, м. Київ

ГРГУ.

Звіт за травень 1943 р.

Вказано, що у складі ГРГУ мали місце значні зміни: чотири співробітники переведені до Управління штабу. Керівника робочої групи "Східна Україна" Оскара Венднагеля призовано до вермахту.

Є відомості про перебування Розенберга в Україні: у Києві Розенберга, Коха, генералкомісара Магунія та Утікаля приймала робоча група "Київ" в Київській міській публічній бібліотеці.

Підпис: штабсайдзюцфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 376, оп. 1, спр. 52, арк. 16–20. Копія, нім.

12.06.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Керівник ГРГУ, Відділ контролю – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про передачу фотокопії секретного статистичного довідника щодо керівного складу уряду СРСР.

Підпис: оберайнзацфюрер Прокш.

Додаток: 113 фотокопій, 1 карта.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 326, арк. 173–174. Копія, нім.

12.06.1943, м. Київ*¹.

Запис зустрічі Й. Бенцінга і [М]. Геппенера 07.05.1943 р. з київськими книготорговцями у Відділі пропаганди Київської міської управи (вул. Театральна, 31, керівник Відділу Грецько) для обговорення питання щодо продажу у книжкових магазинах дозволеної російської і української літератури. Й. Бенцінг взяв під свій контроль книжкові магазини.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 120; спр. 16, арк. 586. Ориг., копія, нім.

15.06.1943, [м. Київ].

КУАБМ – КБК.

Про необхідність вивезення відібраних книжок з Києво-Печерської лаври та Інституту дослідження обробки шкіри.

Повідомляється, що виявлено велику кількість книг теологічного змісту та творів лаврської друкарні, які необхідно переглянути і у разі необхідності взяти до Крайової бібліотеки до 01.07.1943. Необхідно також вивезти літературу, відібрану в Інституті дослідження шкіри.

Підпис: Байнс.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 588 (ориг.); спр.7, арк. 233 (копія), нім.

[15.06.1943], б.м.

[КУАБМ].

Звіт уповноваженого Метіле про огляд музеїв у містах Черкасах і Полтаві.

*¹ Див. також: Проект листа генералкомісару про заборонені і дозволені книги від 07.06.1943 р. [Й. Бенцінг, М. Геппенер], де вказується, зокрема, що книготорговцям Києва забороняється продавати всі енциклопедичні видання, крім технічних підручники з німецької мови, видані в радянській час. До фахової літератури рекомендується під час продажу ставитися з великою обережністю [щодо ідеологічного змісту].

Згадується про Полтавську міську бібліотеку (директор Бабак).

Підпис: Метіле .

Прим.: дата на документі позначена олівцем.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 350–351. Копія, нім.

[Після 15.05.1943 р.], [м. Рівне].

Перелік назв вищих установ та вищих посадових осіб окупаційної влади в Україні.

Переклад з німецької мови на українську і латинська транскрипція назв вищих установ та вищих посадових осіб окупаційної влади з видання “Zentralblatt des Reichskommissars für die Ukraine” (від 15.05.1943 р., с. 350).

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 579. Копія, нім.

16.06.1943, м. Київ

КУАБМ – Угорській штадткомендатурі.

Повідомлення про перевезення колишньої бібліотеки Інституту дослідження обробки шкіри з приміщення, яке займають угорські військові (вул. Паркова, 11). Прохання сприяти бібліотекарям у їхній роботі.

Підпис: Байнс.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 587. Ориг., нім., угор. (рукоп.).

16.06.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – ОРР, Відділ обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про опрацювання списків книжок з м. Мінська, централізований облік та обробку книжок у м. Києві.

Вказується на те, що дублети у списках підкреслюються червоним олівцем, нез'ясовані на предмет дублетності книжки вважаються першими примірниками. Нові надходження оригіналів були занесені для м. Києва на червоні картки і влиті до головного каталогу. Після опрацювання списки будуть повернуті до м. Мінська. Оригінали необхідно занести на картки ще у м. Ризі.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 196. Ориг., нім.

17.06.1943, м. Берлін.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Повідомлення про надсилання звіту щодо надходження літератури до західноєвропейського відділу Східної бібліотеки до 30.04.1943 р. і переліки видань, що надійшли.

Підпис: за дорученням, Ломмач.

Прим.: на переліках проставлено дату – 28.05.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 326, арк. 143 (ориг); спр. 31, арк. 153; спр. 213, арк. 99–103 (перелік видань – копія); спр. 147, арк. 97–101 (перелік видань – копія), нім.

17.06–10.08.1943, міста Київ, Кіль.

Інститут всесвітнього господарства при Університеті у м. Кілі; КБК.
1. 17.06.1943.

Інститут всесвітнього господарства при Університеті у м. Кілі, проф. В. Гюліх – генералкомісару м. Києва, керівнику бібліотек м. Києва д-ру Бенцінгу.

Прохання надіслати у тимчасове користування видання з питань залізничних та водних перевезень, зведеної статистики перевезень, а також видання “Кондратьев У. Рынок хлебов и его регулирование во время войны и революции. М., 1922”.

Підпис: проф., д-р В. Гюліх. Ориг., нім. (арк. 358–358 зв.).

2. 03.07.1943.

Бенцінг – д-ру В. Гюліху.

Відповідь стосовно замовлених видань: є можливість надіслати лише журнал “Водный мир” за 1939 р.

Підпис: Л[уїза] Ф[алькевич]. Копія, нім. (арк. 359–359 зв.).

Прим.: на документі олівцем – “Журнал надіслано 16.07.1943. Повернуто 26.08.1943”.

3. 10.08.1943.

Інститут всесвітнього господарства при Університеті у м. Кілі – КБК.

Повідомлення про повернення журналу “Водный мир” (арк. 360–360 зв.).

Підпис нерозбірливо. Ориг., нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 358–360зв. Ориг., копія, нім.

18.06.1943, м. Київ.

Книгокультторг – Українському товариству обліку та використання старих матеріалів й утилю.

Повідомлення про згоду передати за плату використані матеріали, які знаходяться на складах Книгокультторгу, попередньо узгодивши це питання з ОРР та КУАБМ.

Підпис: за дорученням, нерозбірливо.

Додаток: адреси складів Книгокультторгу м. Києва [16 складів].
Прим.: на цьому ж документі запис – “КУАБМ до відома”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 117–118.

19.06.1943, м. Київ.

[ГРГУ. Відділ контролю – ОРР, Управління штабу, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.]

Робочий звіт про підготовку виставки робочої групи “Крим” у зв’язку із відвідуванням рейхсляйтером Розенбергом м. Сімферополя 10–11 червня 1943 р. Схема розміщення книжок.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 185–194. Ориг., копії, схема розміщення матеріалу – рукопис олівцем, нім.

21.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Повідомлення про надсилання 4-го звіту про нові надходження до західноєвропейського відділу Східної бібліотеки від 07.06 до 12.06.1943 р.

Підпис: за дорученням, штабсайдзюцюрер Ломмач.

Прим.: на переліках проставлена дата 14.06.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 152; спр. 326, арк. 137 (ориг.); спр. 213, арк. 90–93 (копія, перелік); спр. 147, арк. 102–104 зв. Копії, нім.

21.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Повідомлення про надсилання 5-го звіту про нові надходження книг до західноєвропейського відділу Східної бібліотеки за період від 14.06 до 19.06.1943 р.

Підпис: [Ломмач].

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 4, арк. 1–4, 5–8 (переліки). 2 копії, нім.

21.06.1943 р., м. Київ.

Центр тваринництва (Viehzentrale), вул. Бульварно-Кудрявська, 22 – д-ру Шидеру.

Прохання дати дозвіл бібліотекарям на перегляд літератури по вул. Прорізній, 26 а для передачі КУАБМ або у макулатуру.

Підпис: Байнс.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 119. Копія, нім.

21.06.1943, [м. Київ].

[КУАБМ].

Запис про вивезення книг з вул. Прорізної, 26 а для Крайової бібліотеки.

Підпис: [Байнс].

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 116. Рукоп. нім.

23.06.1943, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II – генералкомісару м. Києва.

Повідомлення про готовність КУАБМ підготувати 10 бібліотечок для відправки остарбайтерам. Прохання дати вказівку Головному відділу лісництва та деревообробки виділити кошти [для виготовлення ящиків].

Підпис: за дорученням, Габіг (олівцем).

Прим.: на цьому ж документі – “Керівнику КУАБМ. Цей лист передається до відома і розпорядження. Прохання повідомити про виконання”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 114. Копія, нім.

23.06.1943, м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II – спеціальному уповноваженому рейхсміністра окупованих східних областей, м. Берлін.

Повідомлення про згоду КУАБМ підготувати для відправки остарбайтерам 10 бібліотечок по 300–400 книг. Підготовка ящиків знаходиться у віданні генералкомісара м. Києва. Прохання повідомити адресу, на яку надіслати бібліотечки і урегулювати питання з коштами на спакування та пересилання.

Підпис: за дорученням, Габіг.

Прим.: на цьому ж документі – “Керівнику КУАБМ. До відома”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 115 (є власноручні позначки Вінтера про надходження листа). Копія, нім.

25.06.1943, м. Дніпропетровськ.

Бібліотечний асесор Штарке – комісару зі збереження бібліотек і обслуговування книжковими фондами у східних областях, де проходять військові операції.

Звіт перевірки стану та діяльності бібліотек м. Дніпропетровська уповноваженим бібліотечним асесором Штарке.

Підпис: бібліотечний асесор Штарке.

Додаток (арк. 538): 25.06.1943 р. м. Київ. Супровідний лист КУАБМ

до Групи бібліотек відносно звіту бібліотечного асесора д-ра Штарке про бібліотеки м. Дніпропетровська.

Підпис: Вінтер (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 389–390 (копія, рукопис, 2 прим.), 391–408 (копія); спр. 16, арк. 520–537 (копія), 538 (ориг.). Нім.

25.06.1943, м. Київ.

[КУАБМ] – коменданту Книжкового складу на вул. Прорізній, 26 а Фогелю.

Прохання дозволити заввідділом комплектування КБК К. Дзюбенко оглянути книжкові фонди для передачі КБК.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 276. Копія, нім.

25.06.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ; ОРР, м. Мінськ.

Повідомлення про надсилання пропагандистських матеріалів для Сходу.

Підпис: за дорученням, гауптайнзацфюрер Рейхардт.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 150. Копія, нім.

25.06.1943, м. Рига.

ГРГ Остланду.

Звіт про нараду керівників та співробітників відділів обліку у Мінську 20.06.1943 р.*¹

Присутні: д-р Майер (ГРГ Остланд) – керівник засідання, обер-айнзацфюрер д-р Мюллер (ГРГ “Центр”), оберайнзацфюрер Шюллер (ГРГУ); д-р Томсон – науковий співробітник ГРГУ, Малауцький – співробітник ГРГ “Центр”).

Обговорювався комплекс питань з обліку, опрацювання та збереження конфіскованих в окупованих східних областях всіх видів видань, питання ідеологічного та пропагандистського характеру, а також співробітництво ГРГО, ГРГУ та ГРГ “Центр”.

Підпис: д-р, гауптайнзацфюрер Майер (надруковано).

Прим.: на документі є перелік адресатів, яким надісланий цей до-

*¹ Докладно про матеріали цієї наради див. : ф. 3676, спр. 111, арк. 356–373.

кумент: оригінал – до Управління штабу, Відділ II с; копії – до Управління штабу, Відділ II б; ГРГ Остланду, ГРГУ, ГРГ “Центр”.

ЩАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 115–116; спр. 146, арк. 214; спр. 171, арк. 199–200; спр. 213, арк. 76–77. Ориг., копії, нім.

26.06.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Керівник ГРГУ – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II а, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Підтвердження отримання списку шкідливої та небажаної літератури з додатковим списком № 0560 за 1939 р., а також список № 05523 за 1940 р.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

ЩАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 326, арк. 110. Копія, нім.

28.06.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Запит щодо доцільності відправки польських та західноєвропейських фондів, німецькомовних книг, публікацій наукових товариств для комплектування Східної бібліотеки.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЩАВО України, ф. 3676, оп. 4, спр. 326, арк. 90. Копія, нім.

28.06.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про те, що на початку серпня з м. Херсона до м. Берліна будуть надіслані 12 ящиків книг (1500 од.).

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЩАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 117; спр. 221, арк. 71. Ориг., копія, нім.

28.06.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

До питання комплектування Східної бібліотеки.

1. Прохання повідомити, чи зацікавлене Управління штабу в одержанні польських та західноєвропейських видань, картки на які вилучені, а книжки знаходяться у підвалі.

2. У м. Києві буде підготовлений головний каталог наявних німецькомовних книжок, до якого будуть включені як київські, так і берлінські

фонди. Для уникнення дублетності прохання на списках, які готуються у м. Берліні, проставляти місце і рік видання.

3. Слід вирішити питання стосовно видань наукових товариств, які виходять нерегулярно: передавати їх до загального фонду, чи до відділу періодики.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 116; спр. 221, арк. 70; оп. 4, спр. 326, арк. 90. Ориг., копії, нім.

30.06.1943, м. Київ.

КУАБМ – генералкомісарам міст Луцька, Житомира, Києва, Миколаєва, Дніпропетровська, Мелітополя.

Про надсилання до кожного міста по 6 примірників 4-х списків забороненої і дозволеної російської та української літератури, підготовлених Крайовою бібліотекою м. Києва.

Циркулярний лист про надсилання списків забороненої і дозволеної літератури (арк. 12–13).

1. Список № 1 дитячої літератури 1918–1941 рр., дозволеної до використання у бібліотеках (арк. 14–19, 66–71).

2. Список № 1 художньої літератури 1918–1941 рр., дозволеної до використання у бібліотеках (арк. 20–27, 72–79).

3. Список заборонених авторів. Окремі твори (художня література) до 1917 р. (арк. 28–33, 60–65).

4. Список забороненої художньої літератури (російської та української) у перекладах з іноземних мов (арк. 34–59, 80–105).

Підпис: Вінтер (олівцем).

Друк., нім., циркулярний лист і списки в 2-х прим.

Прим.: на арк. 109–112 – рукописний проект циркулярного листа, на арк. 108–108 а – машинописний текст з редакторськими помітками рукою Г. Вінтера.

Додаток 1 (арк. 11, 541, 542): копії листа від 30.06.1943 р., м. Київ, передані до керівника ГРГУ, до відома.

Підпис: Вінтер (надрукований). Копії, нім. 3 прим.

Додаток 2 (арк. 544): запис від 03.07.1943 р. про те, кому передані списки забороненої і дозволеної літератури із зазначенням кількості примірників.

Б. п.

Рукоп. олівцем, чорнилом – “Передати п. Курцвайлю”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 11, 12–13, 28–33, 60–65, 106–107, 108–108 а, 109–112, 113; спр. 16, арк. 539–540, 542, 544. Рукоп., копії, друк., нім.

30.06.1943, м. Київ.

ГРГУ. Керівник Головної робочої групи – ОРР, Управління штабу, Відділ II б, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про перегляд книжкових фондів у східних окупованих областях з метою вилучення небажаної та забороненої літератури.

ГРГУ не має досить часу та кваліфікованих кадрів для проведення роботи з очищення українських бібліотек від небажаної та забороненої літератури. Цим займається у Цивільному управлінні д-р Бенцінг. Суперечливим є твердження РКУ, що велику кількість літератури вже вивезено до Німеччини. Труднощі полягають у тому, що немає достатньо відомостей про фонди бібліотек України, крім міст Харкова і Сімферополя.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 8–8 зв.; оп. 4, спр. 326, арк. 76–77.
Ориг., копія, нім.

30.06.1943, м. Берлін.

РОСО – ОРР, Управління штабу, Східний відділ.

Прохання висловити свою думку стосовно очищення фондів бібліотек в окупованих східних областях відповідно до листа [РОСО] від 22.05.1943 р.

Підпис: за дорученням, фон дер Мільве-Шрьоден.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 7. Ориг., нім.

30.06.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с Обліку та контролю.

Прохання висловитися щодо пропозиції про те, щоб з метою точного уявлення про надходження літератури до основного книгосховища Східної бібліотеки за пошуковими списками та уникнення зайвої роботи всю літературу, що надходить з ГРГ Остланду та “Центру”, каталогізувати в м. Києві. Рішення про передачу книжок до фондів Східної бібліотеки приймається лише після повернення пошукового списку до м. Києва.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 143; спр. 221, арк. 69. Ориг., копія, нім.

30.06.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділи II с і II б, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Правила прийому книг до допоміжних книгосховищ [Східної бібліотеки], [складені д-ром Томсоном], а також супровідний лист з проханням затвердити запропоновані правила і дати відповідну вказівку головним робочим групам.

У допоміжних сховищах концентрується конфіскована література, що за браком місця не може бути прийнятою до головного книгосховища Східної бібліотеки у м. Берліні, проте за змістом вона потрібна для майбутніх досліджень. Для уникнення накопичення зайвої літератури пропонуються такі правила відбору:

I. Обов'язково беруться видання академій, вищих шкіл, наукових інститутів і вчених товариств (праці, записки, повідомлення, щорічники тощо) як дореволюційні, так і після 1917 р.

2. Першоджерела (документи) без обмеження у роках.

3. Усі наукові видання у галузях медицини, природничих наук, техніки, сільського і лісового господарства, математики. У Східній бібліотеці в м. Берліні ці видання представлені в дуже незначній кількості.

4. Археологія (все).

5. Мистецтво (все, а також каталоги виставок).

6. Добре оформлені видання класиків (з дореволюційними включно).

7. Довідники (приблизно від 1880 р.)

II. Вибірково беруться дореволюційні видання з політичної історії, внутрішньої політики (особлива увага приділяється національному питанню та колонізації), історії господарства, історії культури, географії та етнографії, історії права, історії літератури, воєнної історії, історії релігії, літератури про євреїв та масонів. Вибір обмежується літературою, що не втратила актуальності (прибл. від 1890 р.).

III. Не беруться: підручники, видання Маркса–Енгельса–Леніна–Сталіна, брошури популярного змісту, якщо вони не мають політичного значення.

Особливий інтерес становлять також ілюстровані видання, книги у коштовних оправах, стародруки (XVI–XVIII ст.), рукописи тощо.

Журнали (у вузькому розумінні) направляються до журнального відділу.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 144, 145–146; спр. 221, арк. 66, 67–68; спр. 46 а, арк. 113–114. Ориг., копії, нім.

[Червень 1943 р.], [м. Берлін].

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю.

Рекомендації щодо роботи ОРР з обліку журналів, оскільки для ОРР вони мають більше значення, ніж книжки.

У Східній бібліотеці є такі журнальні фонди:

а) з м. Риги надійшли повні комплекти найбільш важливих журналів, головне, за 1937–1939 рр.;

б) з м. Сімферополя – 59 мішків журналів, спакованих за роками, неповні комплекти;

в) з м. Дніпропетровська разом з книгами надійшли журнали за різні роки російською та українською мовами;

г) м. Києва передано 07.05.1943 р. 22 ящики з журналами.

До кінця червня планується встановити, які журнали є в Східній бібліотеці та кількість їхніх комплектів.

У Берліні знаходяться перевезені з міст Києва та Смоленська 3500 окремих примірників журналів, взяті як зразки російських журналів, перелік яких надається у перекладі німецькою мовою (78 назв).

У Берліні журнали будуть упорядковуватися за алфавітом і роками. Пошукові списки журналів спочатку будуть надсилатися до м. Києва, і якщо там вони відсутні, далі – до міст Мінська, Сімферополя та Харкова.

Непотрібні у Берліні журнали та дублети залишаються на збірник пунктах. Для цього рекомендуються міста Київ та Мінськ. Одночасно з обліком журналів проводиться спеціальна акція: придбання усіх російських журналів у 1 прим.

Підпис нерозбірливо.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213, арк. 67–71. Копії, нім.

01.07.1943, м. Київ.

[КУАБМ] – КБК.

Повідомлення про те, що транспортному охоронному батальйону № 986 дозволено розмістити на Подолі, вул. Ільїнська, 3, у подвір'ї бібліотеки 10 коней, а у сараї – корм. Солдати будуть при конях, приміщення для них не потрібне.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 543; спр. 7, арк. 211. Ориг., копія, нім.

01.07–22.07.1943, міста Мюнхен, Київ.

Листування КБК з книготорговельною фірмою Герхарда Тренкле (Мюнхен).

Книгообмінні операції, супровідні листи, списки книг Видав-

ництва АН, зокрема, замовлення книжок для Гірничо-металургійного товариства і Баварської державної бібліотеки, надсилання видання П. Мілюкова "Очерки по истории русской культуры" (т. 1–2, СПб., 1901–1902) для Університетської бібліотеки в м. Тюбінгені, відмітки про надходження грошей тощо.

Підпис: Г. Тренкле, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 180–186, 188, 192 (ориг.). Копії, нім. 10 док.

01.07–05.07.1943, [м. Київ].

КУАБМ.

Запис розрахунків матеріалів і транспортних засобів, необхідних для перевезення книг з Володимирського собору.

Підпис: Г. Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 205–206. Ориг., рукоп. помітки олівцем, нім.

02.07.1943, м. Берлін.

Спеціальний уповноважений рейхсміністра окупованих східних областей – рейхскомісару України.

Подяка за згоду надіслати 10 маленьких бібліотечок для остарбайтерів. Кошти на пакування та відправку будуть виділені. Адреса у м. Берліні, на яку слід надіслати бібліотечки: "Der Sonderbeauftragte für die Arbeitskräfte aus den besetzten Ostgebiete. Berlin C 2, Neue Königstrasse 27/37".

Підпис: Керівник Головної служби НСДАП і державний радник Геннінгсен (надруковано).

Прим.: на цьому ж документі – 13.07.1943 р., м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II – керівнику КУАБМ.

Про передачу копії листа спеціального уповноваженого РОСО з подякою за згоду надіслати 10 бібліотечок для остарбайтерів до відома і виконання. Зазначає, що кошти на відправку будуть надіслані (є позначки від руки Вінтера про одержання листа).

Підпис: за дорученням, Габіг (олівцем).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 8. Копія, нім.

02.07.1943, [м. Київ].

[КУАБМ] – Військовому управлінню (Відділ VII) Вищої польової комендатури № 398.

Повідомлення про передачу Володимирського собору автокефальній церкві у м. Києві та потребу у додаткових приміщеннях.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 207–208 (копія), 209–209. зв. (рукоп.), 2 прим. Копія, рукоп. чернетка, олівець, нім.

02.07.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Підтвердження про отримання списків німецькомовних книг (№ 1, 2, 4). У списку № 1 відсутні відомості про рік та місце видання. Для уникнення дублетності прохання ці дані доповнити.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 63. Копія, нім.

02.07.1943, м. Київ.

[ОРР]. Керівник ГРГУ, Відділ обліку – Управління ОРР, Східний відділ II b , м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 12.06.1943 р.

Повідомлення, що КУАБМ вимагає вивезти залишену на Подолі юдаїку впродовж липня, оскільки приміщення призначене для іншої мети. Для перевезення потрібні 2 вагони, переміщення цієї літератури у межах м. Києва є неможливим.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 65. Копія, нім.

03.07.1943, м. Київ.

ГРГУ.

Звіт за червень 1943 р.

Звіт за 5-ма постійними розділами: загальні питання, облік, контроль (інформаційно-аналітичні розробки), зондерштаби, робочі групи, різне. Зокрема, про перебування Розенберга в Криму.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 8–15. Копія, нім.

03.07.1943, м. Київ.

[РКУ]. Сільськогосподарський крайовий дослідницький центр, м. Київ – ГРГУ, Відділ обліку.

Повідомлення про те, що Масленков одержав від ОРР для Сільсько-господарської бібліотеки центру 1447 книжок.

Підпис: радник військового управління проф., д-р Зоммер, (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 61. Копія, нім.

03.07.1943, [м. Київ.]

[КУАБМ] – рейхскомісару України.

Звіт КУАБМ за травень–червень 1943 р.

У звіті містяться, зокрема, звітні дані КБК (арк. 111–113), інформація про підготовку до перевезення літератури з Володимирського собору з метою урочистої передачі його на потреби церкви з нагоди 2-ї річниці вступу німецької армії до м. Києва. 12 липня планувалося розпочати перевезення літератури на Поділ, від 15 – до приміщення Педінституту. Вже працює 30 черниць.

Наводяться основні показники щодо надходження літератури (7 тис.), грубої систематизації (150 тис.), каталогізації (7 тис. 800), обслуговування читачів (у травні було 869 читачів, видано 3293 книжки; у червні – 1103 читачі, видано 4113 книг). Подаються відомості про незначні пошкодження внаслідок нальоту російських літаків 2–3 червня у технічному відділі КБК (у бібліотеці колишнього Київського політехнічного інституту згоріла частина вилученої пропагандистської радянської літератури).

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 9, арк. 103–116; спр. 10, арк. 48–61, 73–79. Копії, нім.

05.07.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Центральне книгосховище на вул. Прорізній.

Звіт за червень 1943 р.*¹

Крім того, 30.06.1943 р. навчальні посібники були спаковані у 67 ящиках і 20 пакетах і відправлені у вагоні за №06356427 з позначкою “Orreln 15515” до м. Зонтгофена [для шкіл ім. А. Гітлера].

Підпис: Франц Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 25–26. Ориг., нім.

06.07.1943, [м. Київ].

[КУАБМ] – д-ру Громану, Вищому військовому раднику, Вій-

*¹ Звіт повністю включено до відповідного загального звіту робочої групи “Київ”.

ськове управління (Відділ VII) Вищої польової комендатури № 398.

Прохання сприяти у придбанні дошок для перевезення книг з Володимирського собору.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф.3206, оп. 5, спр.7, арк. 204. Копія., нім.

06.07.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку – ОРР, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Про доповнення пропозиції Томсона щодо правил прийому книжок до допоміжних книгосховищ [Східної бібліотеки]. Додатково включається до пункту II “Аграрне питання”, а також нові пункти: “Історія”, “Педагогіка”, “Філософія”.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 137. Ориг., нім.

07.07–06.09.1943, міста Рівне, Київ.

РКУ; Представник Міністерства закордонних справ при рейхскомісарі України, м. Рівне; КУАБМ, КБК, м. Київ.

Листування з приводу формування україномовної бібліотечки для українських солдатів у м. Аграмі*¹.

1. 07.07.1943.

Представник Міністерства закордонних справ при рейхскомісарі України – рейхскомісару України.

Запит про можливість відправки прибл. 200 книг для 18–20-річних солдатів до м. Аграма. Газета “Українець” вже надіслана.

Підпис: В. Заукен. Ориг., нім. (спр. 7, арк. 232).

2. 13.07.1943.

Рейхскомісар України. Відділ Р II – керівнику КУАБМ.

Прохання підготувати 100–150 книжок для українських солдатів у м. Аграмі і повідомити, коли це буде виконано.

Підпис: Габіг (олівцем). Ориг., нім. (спр.7, арк. 232 зв.)

3. 27.07. 1943.

[КУАБМ] – рейхскомісару України.

Повідомлення про те, що у Крайовій бібліотеці підготовлено 150 книг українською мовою для солдатів у м. Аграмі. Прохання повідомити адресу для направлення книг.

Підпис: Вінтер. Спр. 7, арк. 230; спр. 16, арк. 554. Копії.

*¹ Загреб (Хорватія).

Додаток: Проект повідомлення КУАБМ до РКУ, підготовлений Й. Бенцінгом, з правками Г. Вінтера. Копії, нім. (спр.7, арк. 231).
4. 06.09.1943.

Рейхскомісар України. Відділ Р II – керівнику КУАБМ.

Прохання книжки для українських солдатів у м. Аграмі надсилати на адресу Міністерства закордонних справ у м. Берліні: Das Auswärtige Amt, Berlin W8, Wilhelmstrasse 75, Zum Aktenzeichen Kult Pol Lit 1293a.

Підпис: Габіг. Ориг., нім. (спр.7, арк. 179).

5. 16.09.1943.

КУАБМ – рейхскомісару України, Відділ Р II.

Повідомлення про те, що книжки для українських солдатів в м. Аграмі надсилаються через транспортну фірму "Schenker & Co".

Підпис: Г. Вінтер. Копія, нім. (спр. 7, арк. 178).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 178, 179, 230–232 зв.; спр. 16, арк. 554.
Ориг. копії, нім.

07.07–22.11.1943, міста Київ, Рівне, Кенігсберг, Кам'янець-Подільський.

РКУ, КУАБМ, КБК.

Листування з приводу перевезення книжок фірми "Werkdienst Holland"*¹, ймовірно, для співробітників РКУ.

1. 07.07.1943.

Рейхскомісаріат України. Відділ Р II (м. Рівне) – керівнику КУАБМ (Генералкомісаріат, м. Київ).

Про відправку до м. Києва 10 ящиків (всього 29). Є перелік всіх ящиків з номерами і кількістю книг. Щодо їх розподілу будуть окремі вказівки.

Підпис за розпорядженням, нерозбірливо. Ориг., нім.

Є примітки Вінтера про надходження листа і резолюція Групи бібліотек для перевірки (спр. 7, арк. 303–304).

2. 02.08.1943*².

[КБК] – генералкомісару м. Києва. Служба доставки.

Занепокоєння Бенцінга щодо того, що до м. Києва не надійшли 10 ящиків з книгами, надісланими з м. Рівного 05.07.1943 р. (всього

*¹ Комерційна фірма при РКУ, яка займалася забезпеченням співробітників РКУ різними товарами, у тому числі і книгами. Її контора знаходилася у м. Києві, на вул. Володимирській, 2.

*² Див. також лист Бенцінга від 05.08.1943 р. (ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 300).

3803 кн. од.). Є перелік ящиків з номерами книжок. Прохання повідомити, де знаходяться ящики з книгами.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім. (спр. 7, арк. 301).

3. 05.08.1943*¹.

*КУАБМ, КБК – керівнику КУАБМ.

Про книги з *Werkdienst Holland*. Повідомлення про те, що 04.08.1943 р. у Крайовій бібліотеці розвантажено 10 ящиків з книгами, що потрапили із запізненням тому, що у м. Козятині вагон було відчеплено і затримано. В одному з приміщень Крайової бібліотеки підготовлено місце, щоб поставити на полиці 12 тис. книг, що пройшли первісну, грубу систематизацію.

Підпис: Бенцінг. Ориг. і копія, нім. (спр. 16, арк. 562; спр. 7, арк. 300 (ориг.)).

Прим.: є примітки Вінтера про надходження листа.

4. 16.08.1943. м. Кенігсберг.

Рейхскомісар України. Головний відділ I Z III b, Центральна служба доставки – КУАБМ.

Супровідний лист про надсилання накладної-№ 3575 від 14.08.1943 р. у 2-х прим. щодо відправлення 70 ящиків з книгами (вагон "Orrelp 11066"). Прохання підтвердити отримання та повернути 1 прим. накладної (білого кольору).

На документі є рукописний запис Бенцінга від 03.09.1943 р., що 70 ящиків з книгами депоновані в Крайовій бібліотеці, а також що частина ящиків була відкрита (спр. 7, арк. 226, 227. Ориг., копії, нім.).

Додаток: Б.д., б.м. до м. Кенігсберга від 13.09.1943 р. з підтвердженням про отримання книг, зазначених у накладній № 3575 (арк. 226). Спр. 7, арк. 187 (ориг.); 188 (ориг.), 189 (копія), спр. 16, арк. 576 (копія).

5. 25.08.1943. м. Кенігсберг.

Рейхскомісар України. Головний відділ I Z III b, Центральна служба доставки – КУАБМ.

Супровідний лист до накладної № 3614 від 21.08.1943 р.

У накладній зазначено: "Ви отримали згідно з дорученням РКУ у м. Рівному від 15.07.1943 р. 168 ящиків книг. Навантажено 21.08.1943 р. Вагон "France 321380".

У справі збереглося два прим. накладної, які свідчать, що підтвердження про отримання книг відправлено не було (спр. 7, арк. 187. Ориг.)

6. 26.10.1943. м. Кам'янець-Подільський.

*¹ Див. також лист Бенцінга від 02.08.1943 р. (ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 301).

КУАБМ – рейхскомісару України, Відділ Р II, регірунгсдиректору Габігу (м. Рівне).

Повідомлення про перебування Вінтера разом з Бенцінгом і Байнсом у м. Києві протягом 8–21 жовтня 1943 р. і вивезення 4,5 вагонів з культурними цінностями, в тому числі піввагона з книгами фірми “Werkdienst Holland”. Після відбуття Бенцінга до вермахту директором бібліотеки призначений Віллі Пфайффер.

Б. п. Копії, нім. (спр. 8, арк. 196-199; спр. 9, арк. 167–169).

7. 22.11.1943. м. Кам'янець-Подільський.

КУАБМ. Г. Вінтер – рейхскомісару України, Головний відділ I Z III b, служба доставки, м. Кенігсберг.

Повідомлення про те, що відправлений до КУАБМ 21.08.1943 р. вагон з 168 теками з книгами (France 321380) не прибув до Києва, і місцезнаходження його на 25.09.1943 р., дату переїзду КУАБМ до м. Кам'янця-Подільського, є невідомим.

Підпис: Вінтер. Копія, нім. (спр. 7, арк. 177, 186).

Додаток: рукоп. чернетка листа на арк. 186.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 177, 186–189, 225–227, 300–301, 303–304; спр. 8, арк. 196–198; спр. 9, арк. 167–169; спр. 16, арк. 562, 576. Ориг., копії, рукоп., друк. нім.

08.07–15.07.1943, м. Київ.

Листування між Головним лікарем фон Аакке та КБК.

1. 08.07.1943.

Головний лікар д-р фон Аакке – КБК.

Прохання продати 2 книжки, необхідні для роботи.

Рукоп., нім. (арк. 147–147 зв.)

2. 15.07.1943.

Відмова головному лікарю д-ру фон Аакке у продажу книжок через те, що вони є в одному примірнику; запропоновано взяти на абонемент.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім. (арк. 148).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 147–148.

09.07–05.08.1943, м. Київ.

[КУАБМ].

Документи, що стосуються перевезення книжок з приміщення Володимирського собору, яке належало бібліотеці, до інших сховищ у зв'язку з передачею собору церкві.

1. 09.07.1943.

Довідка про кількість осіб з монастирів м. Києва, які повинні працювати у Володимирському соборі від 6 липня 1943 р. безкоштовно

протягом 2,5 місяців [для звільнення собору від книжок]. Подаються відомості про 40 осіб.

Б. п. Копія, нім. (арк. 123).

2. 27.07.1943.

Записка Вінтера до Крайової бібліотеки з проханням змінити дати перевезення літератури у зв'язку з невідповідністю вантажів.

Підпис: Вінтер. Рукоп., нім. (арк. 124).

3. 05.08.1943.

Запис про кількість і види видань, перенесених з Володимирського собору до приміщення Педагогічного інституту. Наводяться відомості про 200 тис. книжок або 35 куб. м.

Б. п. Копія, нім. (арк. 122).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 122–124. Копії, рукоп. нім.

09.07.1943, м. Київ.

КУАБМ, ГРГУ.

Запис обговорення подальшого співробітництва ОРР та КУАБМ між д-ром Вінтером і представником ОРР Шюллером, яке відбулося 08.07.1943 р.

Вінтер розповів, що перевезення літератури з Володимирського собору на Поділ буде розпочато через тиждень. Приміщення колишньої Духовної академії повинні бути підготовлені для прийому зазначеної літератури. Вінтер наполягає перед ОРР на необхідності швидшого вивезення єврейської літератури.

Шюллер повідомляє про те, що ОРР готує списки потрібних журналів. Журнали у Володимирському соборі упорядковані у минулому році силами ОРР. Вважає за необхідне забрати ці журнали до переїзду. Шюллер сповістив також про те, що неупорядковані фонди Кірова-бібліотеки зараз розставляються в алфавітному порядку, і як тільки це буде зроблено і будуть готові полиці, вони будуть доступні для перегляду. Запропонував, що в разі, коли ці видання не будуть становити інтересу для ОРР, вони будуть переглянуті Крайовою бібліотекою з метою вилучення заборонених книжок, а потім передані до фондів Міської бібліотеки. Частина книг, якщо це не макулатура, буде засекречена.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

Додаток (арк. 190): повідомлення про передачу 2-х прим. копій запису бесіди до ОРР, Відділ обліку.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 447–448; спр. 10, арк. 190 (ориг.), 191–192; ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 30–31. Ориг., копії, нім.

10.07.1943, м. Берлін.

[ОРР. Управління штабу, Відділ II с].

Правила поповнення фондів Східної бібліотеки та допоміжних книгосховищ (I та II).

Приєм і поповнення фондів здійснюються за даними правилами та відповідно до Робочого плану поповнення Східної бібліотеки, затвердженого Управлінням штабу від 02.06.1943 р.

Книжки російською мовою:

– видання, опубліковані до 1917 р.: якщо містять інформацію для вивчення Росії та її народу – географічні й науково-природничі описи Росії та її окремих областей, економічні та статистичні довідники, а також енциклопедії, загальні твори про історію, літературу, духовне життя Росії, мистецтво, архітектуру, музику, музеї, кріпосне право, звід законів XIX ст.; збірники наукових товариств, академій тощо;

– видання, опубліковані після 1917 р.: публікації для вивчення СРСР його природи, населення та історії, суті та історії розвитку більшовизму і утворених ним інституцій, переважно книжки політичного та ідеологічного змісту, стосовно компартії, комуністичного виховання, мистецтва, літератури, музики, театру і кіно, науки, економіки, соціального страхування, всі бібліографії та збірники.

Не беруться: дореволюційні видання, які не стосуються Росії, книжки про Росію, що не мають актуального значення.

Підпис: [Ломмач].

Підпис: д-р Майєр (лише на арк. 82–84).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 117–117 зв., 118; спр. 146, арк. 216–216 зв., 217; спр. 213, арк. 65–66, 72–75, 78–80, 82–84; спр. 171, арк. 201–203. Ориг., копії, нім.

10.07.1943, м. Київ.

ГРГ України. Робоча група “Київ”.

Звіт за червень 1943 р.

Підсумки загальних результатів.

1. Відділ I обліку.

А). Книжкові фонди.

Відбір книг з фондів Кірова-бібліотеки.

Оброблено у вигляді списків 48 ящиків картотек; переглянуто 3073 томи; відібрано для Східної бібліотеки 3438 томів; дублетів – 1092 томи.

Всього до цього часу з фондів Кірова-бібліотеки оброблено у вигляді списків 137 ящиків картотек, переглянуто 20293 томи, відіб-

рано для Східної бібліотеки 8462 томи, для допоміжного книгосховища – 1274 томи, дублетів – 2562 томи.

Перегляд власних фондів Кірова-бібліотеки закінчено.

До цього часу підготовлено 5 пошукових списків, які розіслані до міст Харкова, Сімферополя, Мінська та Риги, з таких галузей знань:

мистецтво – 837 назв;

географія та етнографія – 814 назв;

філософія – 72 назви;

психологія – 55 назв;

педагогіка – 533 назви;

сільське і лісове господарство – 120 назв.

Разом: 2439 назв.

Обробка книг:

– для Східної бібліотеки транскрибовано і перекладено 3322 назви, занесено на картки 3383 назви;

– разом від початку роботи транскрибовано і перекладено бл. 40800 назв, занесено на картки бл. 40400 назв.

Наприкінці місяця київський головний каталог містив бл. 70 тис. карток, предметна та алфавітна картотеки – по 35419 карток, з них російськомовна – 27676 карток.

7 списків книг з м. Мінська з 3200 назвами були звірені з головним каталогом. Вони включали 2529 оригіналів, 671 дублет.

Номерні групи:

50001–70000 – основна бібліотека (останній упорядкований № 60387);

90001–150000 – допоміжне книгосховище (останній упорядкований № 96966).

Розміщення фонду:

02.07.1943 р. на полицях знаходились:

– радянські фонди (основна бібліотека) – 7879 томів;

– дореволюційні фонди – 120 томів;

– допоміжне книгосховище (6179+1274) – 7453 томи.

Разом оригіналів – 15452 томи, дублетів – 19512 томів, у тому числі Миської бібліотеки – 2562 томи.

Каталог дублетів:

– здійснюється подальша перевірка дублетних фондів: до цього часу занесено на картки 3100 дублетів.

Німецькомовна підручна бібліотека:

– київські фонди занесено на картки (бл. 800 карток). Картки були надіслані до м. Берліна. Звірено з каталогом два берлінські списки. Упорядковано 3050 карток з м. Харкова.

Б). Журнали.

Журнальний відділ включає 2623 назви, з них російських – 2072, українських – 551. Разом 189577 прим., у т.ч. російських – 163324, українських – 26253.

Поставлено в архів з 6-го по 10-ий комплекти, тобто 221 назву, у т.ч. російських – 169, українських – 52. Разом 19322 прим., у т.ч. російських – 16127, українських – 3195.

Серед необроблених фондів наприкінці місяця налічувалося:

- журналів західноєвропейськими мовами – бл. 3 тис. прим.;
- дореволюційних фондів – бл. 25 тис. прим.;
- релігійних журналів – бл. 9 тис. прим.

Продовжується перевірка робочої картотеки, оброблено 15 тис. примірників. Спаковано зразки 632 журналів. Разом до цього часу спаковано 36 пакетів з 2369 назвами журналів. На журнали з Володимирського собору ОРР у 1942 р. складена картотека (приблизно 6 тис. карток), яка звіряється для поповнення лакун у фондах. Упорядковані ОРР журнали будуть затребувані у КУАБМ.

В). Рецензії на журнали.

Дайхгольц розпочав роботу по складанню рецензій на журнали (за останній тиждень – на 32 російські журнали). Відсутні необхідні кадри.

Г). Діапозитиви та фільми.

Інституту прадавньої та давньої історії при РКУ було надано 25 серій діапозитивів.

Д). Фотоархів.

95917 негативів та 115200 позитивів у зв'язку з вказівками д-ра Вундера поповнили картотеку у м. Берліні так, що до кожної картки є негатив.

Е). Російські, українські та польські карти місцевостей – 161 назва та 13008 карт.

Є). Кінофільми – без змін, 153 назви з 1293 “катушками”.

Ж). Платівки – без змін, 318 назв на 168 пластинах.

З). Плакати – без змін, 78 різних плакатів.

И). Тори – без змін, 252 шт.

І). Транспорт – дістали 8,5 куб. м дощок. Запас 40 шт. 30.06.1943 р. відправлено вагон з навчальними посібниками для шкіл ім. Адольфа Гітлера у м. Зонтгофені.

Юдаїка, яка ще знаходиться на Подолі (приблизно 100 тис. томів), підготовлена до відправки, яка відбудеться в середині липня м. Франкфурт-на-Майні просить затримати відправку на деякий час, але це неможливо, тому що необхідно звільнити приміщення.

II. Відносини з іншими установами.

У результаті домовленості між Шюллером, керівником Крайової бібліотеки Бенцінгом, і керівником КУАБМ Вінтером було досягнуте рішення, що ОРР має право реквізувати з Бібліотеки Кірова її дореволюційні фонди.

Оберайнзацфюрер Шюллер провів 2 екскурсії для представників вермахту.

III. Колективні заходи групи.

06.06.1943 р. відбувся товаристський вечір, на якому виступив Утікаль.

Особливі події:

06.06.1943 р. Розенберг відвідав Бібліотеку Кірова. Утікаль привітав Розенберга і Антона та виступив з коротким звітом про стан роботи в ГРГ України. Наприкінці рейхсляйтер та його супроводжуючі оглянули книжкові та журнальні видання, призначені для Східної бібліотеки, а також вибіркові інформаційно-оглядові роботи, підготовлені робочою групою "Київ". 17.06.1943 р. відповідальні співробітники ГРГ України виїхали до м. Мінська, де взяли участь у нараді, звідки повернулися 24.06.1943 р.

Підпис: керівник робочої групи "Київ" Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 21–24. Копія, нім.

10.07.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Повідомлення про надсилання 6-го звіту про нові надходження до німецькомовного відділу Східної бібліотеки за період від 21.06 до 26.06.1943 р.

Підпис: за дорученням, штабсрайзацфюрер Ломмач.

Прим.: на переліках проставлено дату 28.06.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 130; спр. 147, арк. 105–107 (перелік); спр. 213, арк. 86–89 (перелік). Копії, нім.

12.07.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – КУАБМ.

Повідомлення про передачу списку журналів, упорядкованих силами ОРР в 1942 р., в отриманні яких ОРР зацікавлений, про що йшлося в розмові з д-ром Вінтером від 09.07.1943 р.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

Прим.: рукою Бенцінга позначено – "Журнали вилучено".

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 189. Ориг., нім.

14.07.1943, м. Київ.

КУАБМ – Групі бібліотек.

Копія постанови від 19.05.1943 р. про надання права німецького громадянства особам, внесеним до списку "Deutsche Volksliste" України, надрукованої в Verordnungsblatt RM Ost від 02.06.1943 р., с. 80.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 546. Копія, нім.

14.07.1943, м. Київ.

КУАБМ – Групі бібліотек.

Копія листа групенфюрера СС і генерал-лейтенанта поліції Генніке від 03.07.1943 р. стосовно заходів при повітряних нальотах та схем оповіщення.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 545. Копія, нім.

14.07.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Пропозиція перекласти у Кірова-бібліотеці на німецьку мову 2 статті відповідального редактора журналу "Вестник древней истории" Мішуліна з питань марксистсько-ленінської теорії (1. Die Gestaltung der Parteipropaganda im Zusammenhang mit der Herausgabe des "Kurzen Lehrgang der Geschichte der KPdSU (B)"; 2. Die marxistisch-leninistische Theorie des historischen Prozesses.).

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 129. Ориг., нім.

15.07.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Повідомлення про надсилання з м. Риги 3-х ящиків із заповненими (1–5000, 19001–24000 та новими зайнятими номерами) картками.

Підпис: штабсайнзацфюрер Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 128. Копія, нім.

15.07.1943–18.01.1944, міста Краків, Берлін, Київ, Кременець, Рівне, Кам'янець-Подільський, Троппау.

Листування між Державною бібліотекою м. Кракова (Головне управління бібліотек, Головний відділ науки і освіти Генерал-губернаторства); РОСО, РКУ, КУАБМ; гебітскомісаром м. Кременця щодо повернення 2-х рукописів з Державної бібліотеки м. Варшави.

1. 15.07.1943. м. Краків.

Генерал-губернаторство. Головний відділ науки і освіти, Головне управління бібліотек, Державна бібліотека, м. Краків – РОСО.

Прохання сприяти у поверненні двох рукописів до Державної бібліотеки м. Варшави, які 1 травня 1939 р. були надіслані до колишнього Кременецького ліцею.

Підпис: в.о. директора д-р Гофман. Ориг., нім. (арк. 326).

2. 03.09.1943. м. Київ.

КУАБМ – гебітскомісару м. Кременця.

Прохання повернути два рукописи до Державної бібліотеки м. Варшави, які 1 травня 1939 р. були надіслані до колишнього Кременецького ліцею.

Б. п. Копія, нім.

Прим.: на документі є запис Бенцінга від 04.09 про те, що оригінал знаходиться на підписанні у КУАБМ. Олівцем (арк. 321).

3. 12.11.1943. м. Кам'янець-Подільський.

Повідомлення Г. Вінтера про надсилання копії листа від 03.09.1943 р. з проханням відповісти на нього. Висловлює думку, що через переїзд КУАБМ з м. Києва до м. Кам'янця-Подільського відповідь могла загубитися.

Рукоп. чернетка, копія, нім. (арк. 320, 322).

4. 12.11.1943. м. Рівне.

Рейхскомісар України. Відділ II – керівнику КУАБМ, м. Кам'янець-Подільський.

Нагадування Габіга про виконання розпорядження від 19.08.1943 р. (вимоги стосовно повернення рукописів).

Ориг., нім. Є записи Вінтера про надходження листа і вказівки Бенцінгу (арк. 325).

5. 22.11.1943. м. Кам'янець-Подільський.

[КУАБМ] – рейхскомісару України.

Повідомлення Вінтера про те, що 03.09.1943 р. до гебітскомісара м. Кременця було надіслано лист відносно 2-х варшавських рукописів № 5215 і 5225. У зв'язку з тим, що цей лист міг загубитися, зміст його відновлено. Про результат буде докладено.

Рукоп., копія, нім. (арк. 323, 324).

6. 18.01.1944. м. Троппау.

[КУАБМ] – гебітскомісару м. Кременця.

Прохання відповісти на листи від 03.09.1943 р. та 22.11.1943 р.

Підпис: Вінтер.

Додаток: чорновий рукоп. варіант на арк 319.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 318–326, 319 – чернетка. Ориг., копії, рукоп., нім. 6 док.

15.07.1943, м. Київ.

КБК – КУАБМ, директору державних архівів Вінтеру.

Повідомлення, що співробітниці Крайової бібліотеки Луїза Фалькевич і Барбара Дар'ян отримали німецьке громадянство.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 547, 548. Рукоп. олівцем, копія, нім.

16.07.1943, м. Київ.

КУАБМ – керівнику Крайового інституту господарчих досліджень та краєзнавства.

Відповідно до усної домовленості з Й. Бенцінгом Інститут передається під контроль Київського університету.

Підпис: Вінтер (надруковано).

Копія, нім.

Прим.: на документі помилково “Крайовий інститут господарчих досліджень та вивчення природи” – Landesinstitut für Wirtschaftsforschung und Naturforschung.

На цьому ж документі: копія до відома Бенцінгу. Одночасно Вінтер повідомляє, що згаданий інститут передав через нього поточні справи і суму у розмірі 400 рейхсмарок. Щодо довго очікуваного обговорення з гебітскомісаром м. Корсуня відносно університетського господарства у м. Каневі сповіщається, що це відбудеться наприкінці наступного тижня.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 589. Ориг., нім.

16.07.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – ОРР, Управління штабу, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про відправку єврейських книжок до Інституту вивчення єврейського питання (м. Франкфурт-на-Майні).

15.07.1943 р. у закритий “Crs” вагон було завантажено 45 куб. м

єврейських книг, відібраних д-ром Полем у [приміщенні] Київської духовної академії, прибл. 60 тис. од. Крім цього, відправлено 5 ящиків з картотекою бібліотеки Єврейської консерваторії, а також вся картотека юдаїки КДА. Подальша затримка з відправленням неможлива, тому що до приміщення на Подолі будуть перевезені книжкові фонди з Володимирського собору, який буде пристосовано для церковних цілей. Вагон має № 06357193 і позначення – “Orpeln 18781”.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

Копія – до Інституту вивчення єврейського питання у м. Франкфурт-на-Майні.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 54. Копія, нім.

17.07.1943, м. Київ.

КУАБМ – Групі бібліотек.

Про передачу 5 тис. м. шпагату з Крайової бібліотеки до КУАБМ. 2 тис. м залишено КБК.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 102; спр. 16, арк. 590. Ориг., копія, нім.

17.07.1943, м. Київ.

Квитанція про отримання для керівника Військового музею у м. Берліні негативів, на яких зображені предмети з колекції зброї Києво-Печерської лаври: 145 кадрів 13 x 18 і 252 кадри меншого формату.

Підпис: д-р Бауер, капітан, керівник групи об'єднання офіцерів при штабі сухоподільних військ групи армій “Південь”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 177. Ориг., нім.

17.07–23.08.1943, міста Київ, Берлін.

Листування між д-ром Арнімом, Прусска державна бібліотека, та Й. Бенцінгом, КБК, стосовно з'ясування расової приналежності деяких українських учених.

1. 20.07.1943 р.^{*1}, м. Берлін, поштова картка (арк. 167–167 зв.). Прусска державна бібліотека. Пункт шифрування, д-р Арнім – КБК, Й. Бенцінгу.

Прохання допомогти уточнити расову приналежність вченого Венгерова.

Друк., рукоп., нім.

* Дата на штемпелі.

2. 27.07–15.09.1943. м. Берлін, поштові картки (арк. 168, 170–170 зв., 172–174 зв.).

Прусска державна бібліотека. Пункт шифрування, д-р Арнім – КБК, Й. Бенцінгу.

Прохання повідомити, чи належав член УАН, історик Орест Іванович Левицький до єврейської раси.

Друк., рукоп., нім. Копії, нім. 6 док.

3. Б. д. Берлін, поштова картка (арк. 175–175 зв.)

Прохання повідомити про расову приналежність вченого Львова Івана Мойсейовича.

Друк., рукоп., нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 167–170 зв.; 172–175 зв. Всього 8 док.

19.07.1943, міста Київ, Берлін.

Листування між КБК та Російським національним книговидавництвом і книготоргівлею.

1. 19.07.1943.

КБК (арк. 259).

Прохання до Російського національного книговидавництва і книготоргівлі надіслати списки видань.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім.

2. Б. д., б. м. (арк. 252–252 зв., 253–253 зв., 254–256 (копія).

Російське національне книговидавництво і книготоргівля (м. Берлін).

[Відповідь на запит Й. Бенцінга]. Каталоги і списки книг російською мовою, головне – художня та релігійна література.

Б. п. Друк., копія, нім., рос. 3 прим.

Додаток (арк. 257–258): бланки для грошових поштових переказів Російського національного книговидавництва і книготоргівлі. Друк., нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 252–259. Копії, друк., нім.

20. 07.1943, [м. Берлін].

[Управління ОРР]. Східний відділ – рейхсміністру окупованих східних областей.

Відповідь на лист від 22.05.1943 р. Проект про організацію перевірки бібліотечних фондів стосовно вилучення небажаної літератури.

Основним виконавцем організації перевірки бібліотечних фондів стосовно вилучення небажаної літератури має бути цивільне управління, де є висококваліфіковані кадри. Бажано, щоб така акція проводилася в головних робочих групах за єдиною схемою. Перед тим, як вилучена

література буде передаватися у макулатуру, потрібно щоб вона надходила у розпорядження ОРР. Цей проект потрібно ще перевірити на Україні.

Підпис: за дорученням, штабсінсацфюрер д-р Цайс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 6–6 зв., 18–18 зв. Копії, нім.

20.07.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання надіслати пропагандистські матеріали [для місцевого населення].

Підпис: за дорученням, оберінсацфюрер Шюллер.

ЦДАВО, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 127; спр. 221, арк. 53. Ориг., копія, нім.

20.07.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання дати згоду на пропозицію д-ра Томсона: для уніфікації опису видань розробити стандарти з використанням ‘Preussische Instruktionen’.

Підпис: за дорученням, оберінсацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 126; спр. 221, арк. 52. Ориг., копія, нім.

20.07.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ГРГУ, м. Київ.

Супровідний лист до 7-го звіту про надходження нових книжок до західноєвропейського відділу Східної бібліотеки (від 28.06 до 09.07.1943 р.).

Підпис: оберінсацфюрер Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 124. Копія, нім.

20.07.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – ОРР, Управлінню штабу, Відділ обліку та контролю II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про передачу знайденого д-ром Томсоном у лаврській бібліотеці видання 1917 р., де міститься таємний звіт полтавського губернатора Багговута до міністра внутрішніх справ [Росії] від 04.02.

1914 р. про український [національний] рух та заходи боротьби з ним. Видання занесене до фондів Східної бібліотеки за № 60870.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 50. Копія, нім.

20.07.1943, Київ.

ГРГУ.

Зразок супровідного листа до пошукових списків літератури.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 58, арк. 331–334. Копії, нім.

20.07.[1943], м. Київ.

[ОРР]. Керівник ГРГУ, Відділ обліку – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про нагадування Крайової бібліотеки стосовно повернення д-ром Зіблером книжок, взятих на абонемент.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 49. Копія, нім.

21.07–23.08.1943, м. Київ.

ГРГУ; видавництво “Преса України” (колишнє РАТАУ) (вул. Бульварно-Кудрявська, 24).

Пропозиції видавництва представникам ОРР стосовно перегляду літератури. Є заповнений ОРР бланк з переліком відібраної літератури.

Підписи: штабсайнзацфюрер Антон, оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 5–8. Ориг., копія, рукоп., нім.

22.07.1943, м. Харків.

Робоча група “Харків” – ГРГУ, м. Київ.

Супровідний лист до переліку комплектів і номерів щоденних газет які видавалися до війни у м. Харкові (“Комуніст”, “Правда”, “Известия”).

Перелік комплектів та вказівка на наявність газет у Центральній бібліотеці (на арк. 6–9).

Підпис: айнзацфюрер Берент.

Прим.: на арк. 10–17 – вісім копій анотації Дайхгольца на газету “Комуніст”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 44, арк. 18 (ориг.), 6–9, 10–17. Копії, нім.

23.07.1943, [м. Рига].

ГРГО – ГРГУ, м. Київ.

Про передачу 20 тис. білих карток [для дублетів]. Решта 100 тис. будуть надіслані у серпні. Прохання підтвердити отримання.

Підпис: керівник ГРГО айнзацфюрер Кучера.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 121. Копія, нім.

23.07.1943, м. Бердичів.

Гевітскомісар м. Бердичева – керівництву КУАБМ.

Запит на списки заборонених і дозволених видань.

Підпис нерозбірливо (олівцем).

Додаток: повідомлення від 08.09.1943 р. про надсилання списків заборонених і дозволених видань.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 180–181. Ориг., копія, нім.

23.07–06.08.1943, міста Мелітополь, Київ.

Генералкомісар Криму. Відділ I; Крайова бібліотека.

Запит на списки заборонених видань та повідомлення про надсилання додаткових 3-х примірників списків до Криму.

Підписи: Бенцінг, за дорученням; регірунгсрат (нерозбірливо).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 431–432; спр.16, арк. 568. Ориг., копія, нім.

24.07.1943, м. Київ.

Звіт Міської бібліотеки для дітей та дорослих за час від 01.04.1943 р. до 01.07.1943 р.

На 01.07.1943 р. бібліотека мала 2828 читачів (дитячий абонемент 1421, дорослих – 848, дитяча читальня – 370, читальня для дорослих – 189).

У звіті також містяться відомості про введення платного користування книжками від 01.04.1943 р. згідно з розпорядженням Київської міської управи від 15.04.1943 р. Разом від 01.04.1943 р. до 19.07.1943 р. від читачів надійшло 49472 крб.

Є рукописні помітки Вінтера про надходження звіту від 26.07.1943 р.

Підпис: [Т. П.] Гіба (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 348–349; спр. 16, арк. 115–116, 118–119. Копія, укр., нім.

24.07.1943, [м. Київ]

КБК – КУАБМ.

Акт, складений Й. Бенцінгом щодо вилучення ОРР з фондів Міської бібліотеки (Тодтштрассе, 14 б) книжок іноземного відділу.

Повідомляється, що замість 200–300 книжок, про що була домовленість з представником ОРР Шюллером, для надсилання до Німеччини вилучено 1350 книг, серед яких – старі німецькі переклади і німецькі видання російської художньої літератури, зокрема, переклади окремих творів Тургенева; єдиний у м. Києві примірник повного зібрання творів Л. Толстого (надрукований у 20-х роках видавництвом “Malik-Verlag” у м. Берліні); 13 прим. радянських видань казок Г.-Х. Андерсена; окремі твори Гете, Шіллера (радянські перевидання), 111 словників тощо. Усі ці видання Й. Бенцінг вважає за доцільне залишити у м. Києві (для фолькс- і рейхсдойче). Він констатує, що у Німеччині є достатня кількість цих видань, і вони там не використовуються.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 7 (ориг.), 346–347; спр. 16, арк. 549; спр. 10, арк. 188–188 зв. Ориг., копії, нім.

24.07–31.07.1943, міста Київ, Лейпциг.

КБК – Книготорговельній та антикварній фірмі Отто Гаррасовіца.

Листування з приводу замовлення літератури і рахунки на надіслану літературу, списки книжок, замовлених КБК (33+20 назв), головне, українська з Польщі, Чехії та інших країн, а також довідники і німецькі видання про Росію, Україну, видання з питань слов'янознавства.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 34, 37 (супровідні листи), 35–36, 38–39 (списки замовленої літератури). 4 док. Ориг., копії, нім.

27.07.1943, [м. Київ.]

КУАБМ – керівнику ГРГУ.

Повідомлення про відправлення до Німеччини з фондів іноземного відділу Міської бібліотеки значної кількості німецькомовних видань.

У червні між д-ром Бенцингом і представником ОРР Шюллером була досягнута домовленість про вилучення з Міської бібліотеки 300 видань (німецькі переклади радянської художньої літератури, художньої літератури німецьких емігрантів, забороненої художньої літератури німецькою мовою і німецькі переклади радянської політичної літератури). Вінтер підтримує думку Бенцинга про доцільність залишення книг іноземними мовами (зокрема, російських класиків, перекладених на німецьку мову) з фондів Міської бібліотеки у м. Києві. Одночасно з тим зазначалося, що КУАБМ отримало доручення про об'єднання українських спеціальних бібліотек, і тому конче необхідно приєднання Міської бібліотеки безпосередньо до Управління. Прохання

повідомити, коли стане можливим перехід Міської бібліотеки до Крайового управління без порушення роботи ОРР.

Повідомлялося також про співробітництво при утворенні бібліотек для німців.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 305–307, 343–345 (копії); спр. 10, арк. 185–187; спр. 16, арк. 555–556. Рукоп., чернетка, копія, нім.

27.07.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення про те, що наявна кількість літератури (“троцькістська бібліотека”), що надійшла до м. Берліна, і картотека на неї не співпадають. Прохання – уважніше ставитися до своїх обов’язків.

Підпис: за дорученням, Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 118. Копія, нім.

28.07.1943, м. Київ.

ГРГУ – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про надсилання до м. Берліна 5-ти оригіналів квитанцій стосовно видачі книг з Центральної бібліотеки ОРР.

Перелік квитанцій: від 02.06.1943 р. – 200 книг – Шриффт для сліпих (підпис: за дорученням, Мейєр^{*1}); від 04.06.1943 р. – 3 окремих томи “Малой Советской Энциклопедии” (підпис: проф. д-р Мансфельд); 18.05.1943 р. – 320 книг для поповнення бібліотеки Крайового інституту прадавньої та давньої історії (підпис нерозбірливо); 3500 дублетів книжок з питань військової справи – для уповноваженого шефа військових бібліотек оберстлейтенанта Фольшвайлера.

Підпис: Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 110–114. Ориг., копія, нім.

29.07.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення про надсилання 8-го звіту щодо нових надходжень західноєвропейського відділу Східної бібліотеки за період від 10.07 до 16.07.1943 р.^{*2}

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 106; спр. 4, арк. 9–15 (перелік), 16–22. Копії, нім., франц.

^{*1} Мейєр – штатткомісар м. Києва, радник військового управління.

^{*2} Перелік від 17.07.1943 р.

29.07.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ОРР, м. Київ.

Про надсилання виправлень до перекладу “Секретного статистичного показника про становище керівних осіб в СРСР”.

Підпис: за дорученням, гаупттайнзацфюрер Рудольф.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 108. Копія, нім.

29.07–04.08.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ – КУАБМ, директору державних архівів д-ру Вінтеру.

1. 29.07.1943.

Прохання дозволити користуватися архівами чотирьом представникам зондеркоманди д-ра Гюттіга, які займаються расово-біологічними дослідженнями українського народу (арк. 180, ориг.).

Підпис: керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон. Арк. 180 (ориг.), 181–184, копії, нім.

2. 04.08.1943.

КУАБМ – групі бібліотек.

Дозвіл на роботу у Крайовій бібліотеці зазначеним представникам зондеркоманди д-ра Гюттіга.

Підпис: Вінтер. Арк. 179. Копія, нім.

Додаток (арк. 181–184): 4 посвідчення на дозвіл користуватися архівами за підписом Вінтера.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 179, 180 (ориг.), 181–184. Ориг., копії, нім.

29.07.1943, м. Київ.

[КБК]. Й. Бенцінг – д-ру Михайлу Антоновичу, Інститут Східної Європи у м. Бреслау.

Лист про надсилання 11 пакетів з книгами, які були відібрані із запропонованих списків, подяка за передані через Міяковського книжки (арк. 141).

Підпис: Бенцінг.

Копія, нім.

Додаток 1 (арк. 140) : записка з проханням надіслати д-ру Михайлу Антоновичу такі книги: 1) Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 10; 2) Записки Історичного відділу АН. Т. 10.

Підпис нерозбірливий. Рукоп., укр., рос., нім.

Додаток 2 (арк. 144–146): список книг, замовлених М. Антоновичем. Б. п. Рукоп., укр.

Додаток 3 (арк. 142–143 зв.): перелік надісланих М. Антоновичу книжок (видання про Україну) – 28 назв на загальну суму 91,75 марок. Копія, нім., укр., 2 прим.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 140–143 зв.

31.07.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Центральне кнгосховище на вул. Прорізній.

Звіт оберайнзацфюрера Курцвайля за липень*¹.

Підпис: Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 17–18. Ориг., нім.

31.07.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Транспорт.

Звіт айнзацфюрера Фукса про вивезення залізничним транспортом у липні 1943 р.:

– 16.07.1943 р. вагоном Orreln 18781 № 06357193 до Інституту вивчення єврейського питання у м. Франкфурті-на-Майні 60 тис. книг з Духовної академії на Подолі;

– 4-х шаф картотек з Єврейської консерваторії (вул. Павлівська, 2).

Були невеличкі відправлення кур'єром (2 пакунки з картами, 16 книг, 1 пакунок з картотеками).

Підпис: Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 19–20. Ориг., нім.

31.07.1943, м. Київ.

Уповноважений шефа військових бібліотек [РКУ] – Бенцінгу, КБК*².

Прохання видати на абонемент журнал “Известия электропромышленности слабого тока”, 1940 р., № 7 (шифр Ж 12389).

Підпис: оберстлейтенант та уповноважений шефа військових бібліотек РКУ Фольшвайлер.

Додаток: запис про те, що Г. Діаконенку 03.08.1943 р. видано для Фольшвайлера 9 книжок.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 330–331. Ориг., рукоп., нім.

*¹ Звіт увійшов до загального звіту робочої групи “Київ”.

*² У документі – “Центральна бібліотека м. Києва”.

[1943 р.], м. Київ.

Крайовий інститут господарчих досліджень (олівцем).

Доповідна записка щодо подальшої долі бібліотеки Педагогічного інституту.

Зазначається, що після прийняття керівництва бібліотекою Педагогічного інституту виникло питання щодо організації її подальшої долі (фонди бібліотеки налічують 500 тис. прим.). З різних причин зберігати її у теперішньому стані недоцільно. Пропонується таке:

1. Педагогічний відділ бібліотеки залишається як закритий відділ, тому що буде становити великий інтерес для наступних досліджень. Він буде переданий як самостійна бібліотека до Крайового інституту господарчих досліджень [та краєзнавства].

2. Вся краєзнавча і географічна література буде передана до цього інституту.

3. Великий масив партійної літератури буде переданий до ОРР

4. Література зі спеціальних розділів буде передана Крайовій бібліотеці.

5. Німецький відділ бібліотеки буде переданий до Педагогічного інституту.

Доцільність такого розподілу необхідна ще й тому, що фонди бібліотеки знаходяться у непристосованих для цього приміщеннях (протікає водопровід).

Підпис: Діркс.

Прим.: на документі є запис олівцем про інформування про це Габіга.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 591, копія; спр. 7, арк. 9, 10 (копії, нім., олівець).

Липень 1943 р., б. м.

КУАБМ.

Схема справ та розподілу кореспонденції: бюджет, касові операції, загальне управління, наукові питання тощо.

За групами архівів, бібліотек, музеїв – окремий опис. Стосовно групи бібліотек пункт VIII:

1. Бібліотечні справи в цілому.

2. Крайові бібліотеки: А). Київ: а) загальне; б) фонди; в) використання; г) поточні звіти. Б). Дніпропетровськ.

3. Народні (публічні) бібліотеки для німців, громадські бібліотеки для фольксдойче.

4. Бібліотеки у районах оперативних дій і операцій в тилу, військові бібліотеки (уповноважений шефа військових бібліотек).

5. Бібліотеки в генеральних округах – міста Луцьк, Житомир, Київ, Миколаїв, Дніпропетровськ, Крим (Мелітополь).

6. Обов'язковий примірник.

10*¹. Картотека бібліотек та книгосховищ.

11. Абонементні справи.

12. Списки забороненої або дозволеної літератури.

13. Видавництво Академії наук (м. Київ).

14. Різні листи, виставки тощо.

Б.п. [Вінтер].

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 97–105 (рукопис). Копія, рукоп. чернетка, нім.

01.08.1943, м. Київ.

КБК – Книготорговельному університетському видавництву антикваріату А. Лоренца, м. Лейпциг. Д-ру Вігандту.

Підтвердження про отримання журналу "Zentralblatt für Bibliothekswesen" та нагадування про обіцянку надіслати безкоштовно журнал "Deutsche Nationalbibliographie" через те, що у бібліотеці відсутні кошти.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, фонд 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 323. Копія, нім.

02.08–03.08.1943, м. Київ.

[КУАБМ].

Попередній кошторис на утримання Університету у м. Києві та матеріали щодо намагання презектури України на передачу декількох приміщень Університету.

1. Попередній кошторис Університету у м. Києві*²: головне приміщення і 2 філії.

Копія, нім. (арк. 550–553).

2. 02.08.1943.

Й. Бенцінг – керівнику КУАБМ.

Скарга на грубий тон розмови представників презектури України (штабний лікар д-р Гюнтер у супроводі головного лікаря і унтер-офіцера), які намагалися отримати дозвіл у Бенцінга на передачу декількох приміщень Університету.

Підпис: Бенцінг. Копія, нім. (арк. 558).

*¹ Пункти 7–9 розкриті в описі справ КУАБМ від 10.02.1944 р.

*² Помилково зазначено адресу Університету – вул. Короленка, 46.

3. 03.08.1943.

КУАБМ – командиру штабу Відділу військового лазарету 530.

Передає скаргу Й. Бенцінга на штабного лікаря д-ра Гюнтера і приєднується до неї.

Підпис: директор держархівів Вінтер. На листі – “До відома” Бенцінгу (ориг.). Копія, нім. (арк. 560).

Прим.: див. також документ від 04–05.08.1943 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 550–553, 558, 560. Копії, нім.

02.08.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю, Східна бібліотека – ГРГУ, м. Київ.

Прохання проінформувати всі робочі групи про латинську транскрипцію російського алфавіту згідно з інструкцією Пруської державної бібліотеки (є перелік).

Підпис: за дорученням, Редліх.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 1–1 зв. Ориг., нім.

03.08–10.08.1943, [м. Київ].

Листування між Вінтером (КУАБМ) та бібліотечним радником Й. Бенцінгом.

1. 03.08.

КУАБМ – бібліотечному раднику Й. Бенцінгу.

Прохання доповісти про виконання наказів та розпоряджень [є перелік наказів та розпоряджень за номерами і змістом].

Підпис: Вінтер. Спр. 16, арк. 559. Є запис Вінтера про надходження листа від 10.08.1943 р.

2. 10.08.1943.

Бенцінг – Вінтеру.

КУАБМ. Крайова бібліотека, керівнику – директору державних архівів д-ру Вінтеру.

Відповідь на запит про виконання розпоряджень (є перелік листів за номерами та змістом).

Підпис: Бенцінг. Спр. 7, арк. 5 (ориг.); арк. 6 (копія), нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 559, 569; спр. 7, арк. 6. Ориг. (арк. 559) та копія (арк. 6), нім.

03.08–30.08.1943, міста Мюнхен, Київ.

Листування КБК з Книготорговельною фірмою Герхарда Тренкле.

Уточнення книгообмінних розрахунків, супровідні листи, списки книжок, зокрема антикомінтернівські видання, надсилання ящиків з українською літературою для Баварської державної бібліотеки, відмітки про надходження грошей тощо.

Підписи: Й. Бенцінг, Г. Тренкле.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 169–174, 178–179. 9 док., поштові картки, бланки, копії, нім.

03.08–11.08.1943, міста Лейпциг, Київ.

Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца – КБК.

Листування з приводу замовлення літератури та рахунки на надіслану літературу.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 29–34 а. 7 док.

03.08–21.08.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку – ГРГ Остланду, м. Рига.

Повідомлення про надсилання пошукових списків № 12 (фізика), № 13, 18, 23–25 (математика, історія Росії, політика, народознавство, загальна історія), № 20 (комунізм–більшовизм) з проханням передати їх для обробки до м. Мінська.

Підписи: штабсайдзакфюрер Антон, оберайдзакфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 144, арк. 59, 63, 69. Ориг. нім.

04.08.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ГРГУ, м. Київ.

Повідомлення про те, що стандарти та інструкції з каталогізації творів друку, підготовлені Пруською державною бібліотекою, будуть надіслані. Наводяться основні принципи каталогізації.

Підпис: за дорученням, штабсайдзакфюрер Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 95. Копія, нім.

04.08.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ГРГУ, м. Київ.

Подяка за надіслану підготовлену д-ром Томсоном підбірку літератури з питань мистецтва.

Підпис: за дорученням, штабсайдзакфюрер Ломмач (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 94. Копія, нім.

04.08.1943, [м. Київ].

КУАБМ – генералкомісару м. Києва.

Повідомлення про закінчення вивезення літератури з Володимирського собору. Ключі від собору, що знаходяться у Й. Бенцінга, треба передати штадткомісару.

Підпис: Вінтер.

Прим.: на цьому ж документі – інформація про копії листів до рейхс-комісара України, штадткомісара, Крайової бібліотеки, Вищої польової комендатури 398 Відділу VII Військового управління з подякою за допомогу у вивезенні.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 202–202 зв. (копія), 203 (рукоп. чернетка); спр. 16, арк. 561–561 зв. Копії, рукоп., нім.

04.08–05.08.1943, м. Київ.

КУАБМ, ГКК, КБК.

Листування та відомості щодо майна і перепідпорядкування Університету у м. Києві.

1. 04.08.1943.

Лист управління Київського університету – генералкомісару, Головний відділ FH.

Вінтер як керівник Університетського управління здійснює контроль за університетським господарством у м. Каневі. Згоден з тим, щоб до остаточного вирішення керівництво цим господарством здійснювало Лісове управління.

Підпис: Вінтер (надруковано). Копія, нім. (арк. 564–565).

2. 05.08.1943. (арк. 563)*.

КУАБМ – гебітс-комісару м. Корсуня.

Довідка про університетське майно, Музей Шевченка і церкву у м. Каневі. Зазначено, що копія цього листа надсилається до генералкомісара м. Києва.

Підпис: Вінтер (надруковано). Копія, нім., на листі олівцем напис "Бенцінгу".

. Додаток (арк. 566): виписка з постанов і розпоряджень уряду УРСР (1939 р., № 21, параграф 101) про передачу території на Середньому Дніпрі до Київського державного університету для використання як бази для його наукової діяльності від 29.06.1939 р., № 668, м. Київ. Копія, нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 550–553, 563–566. Копії, нім.

05.08.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ – Відділу I [ГРГУ].

* Див. також док. від 02.08–03.08.1943 р.

Прохання уточнити терміни відправки з Кірова-бібліотеки одного вагону книжкових полиць та шаф до м. Берліна, про що йшлося у телефонній розмові з керівництвом штабу.

Підпис: штабсайдмартен Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 18. Копія, нім.

05.08.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ГРГУ, м. Київ.

Прохання повідомити про кількість книжкових полиць, які можуть бути виділені для Східної бібліотеки.

Підпис: за дорученням, Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 91. Копія, нім.

05.08.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

[ОРР]. Управління штабу, Відділ обліку та контролю.

Вказівки щодо послідовності спакування фондів Східної бібліотеки у разі виникнення необхідності, зокрема, харківської картотеки (13 ящиків); фондів особливо цінного наукового значення Східної бібліотеки, відібраних д-ром Неєм для Вищої школи (№ 50000–53000); фондів західноєвропейського відділу – по одному комплекту енциклопедій; “бібліотеки безбожників”; харківських фондів та “троцькістської бібліотеки”; фондів східних зондерштабів, номерної картотеки, російських видань з питань законодавства.

Підпис: Ломмач.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213 арк. 46. Копія, нім.

06.08.1943, м. Київ.

[КБК]. Й. Бенцінг – Земельному музею у м. Ганновері, Відділ прадавньої історії.

Відповідно до запиту від 10.06.1943 р. надсилається в обмін книга М. Макаренка “Маріупольський могильник” (1933).

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 567. Копія, нім.

06.08.1943, м. Київ.

ОРР. Центральна бібліотека.

Звіт за липень 1943 р.^{*1}

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 16–16 зв. Ориг., нім.

^{*1} Дані звіту повністю включені до загального звіту робочої групи “Київ”.

07.08.1943, м. Київ.

ОРР. Центральна бібліотека.

18-й тижневий звіт про хід робіт з формування фондів Східної бібліотеки у м. Києві (31.07– 07.08.1943 р.)^{*1}.

Є такі додаткові відомості:

книгосховище (розміщення книг);

– основна бібліотека – радянські видання (з фондів Міської бібліотеки – 7401 томів, з різних фондів – 2125 томів. Разом 9526 томів);

– допоміжне книгосховище (8083 томи, разом 17609 томів); дублети (з Міської бібліотеки – 3311 томів. Разом 21407 томів).

За цей період з Міської бібліотеки взято 9906 оригіналів та 3311 дублетів.

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 49–50. Ориг., нім.

07.08.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Транспорт.

Звіт про діяльність від 01.08 до 07.08.1943 р.^{*2}

Підпис: айнзацфюрер Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 51. Ориг., нім.

09.08.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ – КУАБМ.

Відповідь на лист КУАБМ від 27.07.1943 р. про німецькомовні видання, що вилучаються з фондів іноземного відділу Кірова-бібліотеки для відправлення до Німеччини та перепідпорядкування Міської бібліотеки КУАБМ.

Зазначається, що німецькомовні видання, потрібні ОРР, можуть залишатися в м. Києві і будуть повернуті Міській бібліотеці або передані КУАБМ. Передача повністю Міської бібліотеки КУАБМ зараз не може бути здійсненою, оскільки ще не закінчено перегляд фондів бібліотеки.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

Прим.: на арк. є приписка рукою Бенцінга про повернення до Міської бібліотеки словників та інших видань.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 10, арк. 177. Копія, нім.

^{*1} Усі дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 09.08.1943 р.

^{*2} Усі дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 09.08.1943 р.

09.08.1943, м. Київ.

ГРГ України. Відділ обліку, робоча група "Київ".

Звіт за липень 1943 р.

I. Підсумки загальної діяльності.

Відділ I обліку.

1. Відбір книг.

З видань, звезених до Кірова-бібліотеки, які належать ОРР, протягом липня упорядковано за алфавітом силами співробітників Міської бібліотеки бл. 30 тис. томів, які переглянуті німецькими бібліотекарями ОРР за запитами Східної бібліотеки. Було відібрано 2486 томів (у тому числі приблизно 15% для Східної бібліотеки, решта – для допоміжного книгосховища) пореволюційної літератури.

Наприкінці липня отримали з непереглянутих ще верхніх стосів бл. 14 тис. томів більшовицьких видань та бл. 50 тис. томів дореволюційних.

За станом на 31 липня разом з фондів Міської бібліотеки відібрано:

– для Східної бібліотеки – 7706 томів;

– для допоміжного книгосховища – 2505 томів, надходження у липні – 1274 томи;

– дублетів – 2668 томів, надходження у липні – 106 томів.

У звітному місяці підготовлено 7 пошукових списків, які розіслані до міст Харкова, Сімферополя, Мінська та Риги, зокрема, з таких питань:

а) промисловість і техніка – 61 назва;

б) біологія – 463 назви;

в) хімія – 105 назв;

г) зоологія – 426 назв;

д) ботаніка – 143 назви;

е) фізика – 225 назв;

є) історія літератури – 156 назв.

Разом 1569 назв.

Разом до 31.07.1943 р. підготовлено 13 пошукових списків з 4008 назвами.

2. Опрацювання книг.

У липні для Східної бібліотеки транскрибовано і перекладено 2100 назв (оригінали), занесено на картки 2900 назв. З м. Риги отримано номерний каталог ризьких фондів (15 тис. карток).

Київський головний каталог включав наприкінці місяця 65 тис. карток (без польських, західноєвропейських і харківських), алфавітна і предметна картотека – по 30900 карток (російських та українських).

3. За номерним каталогом:

Номерна група	Останній упорядкований номер
50001 – 70000	66082;
90001 – 135000	96966.

4. Розміщення фонду.

До 31 липня розставлені на полицях:

– радянські фонди основної бібліотеки: 7706 томів Міської бібліотеки, 1886 томів (з різних фондів), разом 9592 томи;

– радянські фонди допоміжного книгосховища: 2505 томів Міської бібліотеки, 5774 томи (з різних фондів), разом 8279 томів.

Разом оригіналів 18871 том, дублетів^{*1}, з них до Міської бібліотеки, 2668 томів;

5. Закаталогізовано бл. 3200 назв дублетів.

6. Німецькомовна підручна бібліотека.

До 31 липня закаталогізовано 1033 назви, з них згідно з берлінськими списками – 209 назв. Разом 1153 томи, 750 дублетів.

Київська картотека була звірена з харківськими та сімферопольськими списками, і для цих міст підготовлені пошукові списки. З м. Берліна отримано списки за № 1, 2, 4, 6, 7.

7. Журнали.

Журнальний відділ налічує 2659 назв, з них 2103 – російські, 556 – українські, у тому числі 177554 прим. російських, 28764 прим. українських; у архіві – від 6 до 10 комплектів, 16741 прим., 14230 російських, 2511 українських.

У звітному місяці були оброблені:

– журнали західноєвропейськими мовами (45 назв, 477 прим.);

– дореволюційні релігійні журнали (42 назви, 9990 прим.).

Наприкінці місяця необроблені журнальні фонди налічували:

– більшовистика (отримана у липні з Володимирського собору) – бл. 18 тис. прим.;

– дореволюційні фонди – бл. 25 тис. прим.;

– релігійні журнали – бл. 5 тис. прим.

З м. Сімферополя отримана заалфавітизована картотека журнальних фондів, яка охоплює 375 назв газет (8842 прим.). Прорецензовано 93 журнали.

8. Транспорт.

У липні виготовлено 108 ящиків. 16.07.1943 р. до Інституту вивчення єврейського питання було відправлено вагон з 60 тис. книг і 4 шафами

* Відомості відсутні.

з картотеками. Через кур'єрську пошту були надіслані різні пакунки до Управління штабу в м. Берліні.

До Крайового дослідницького сільськогосподарського центру у м. Києві 03.07.1943 р. передано 1447 книг.

Картотека оперативних пунктів і картотека газет доповнюється і упорядковується фройляйн Бойє.

II. Відносини з іншими установами.

Відносини з цивільним управлінням є коректними, з боку цивільного управління – дуже стриманими. Проте після відвідання м. Києва рейхсляйтером відносини стали рівнішими.

Підпис: керівник робочої групи “Київ” айнзацфюрер Антон (надруковано).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 12–15. Копія, нім.

10.08.1943, м. Київ.

ГРГ України. Робоча група “Київ”.

Тижневий звіт 31/43 (01.08– 07.08.1943 р.).

Відділ I Обліку.

1. Загальне керівництво роботами здійснюється оберайнзацфюрером Шюллером.

2. Бібліотекою Кірова керує фройляйн Пірсон (46 місцевих співробітників):

а) взято на облік 148 ориг., 3 дублети;

б) транскрибовано та перекладено 168 книг, 94 дублети;

в) закаталогізовано 450 ориг., 75 дублетів, 91 книга;

г) головний каталог – вліто 615 карток;

д) номерний каталог – вліто по 681 картці;

е) Німецька бібліотека – підготовлено пошуковий список для м. Харкова (2316 назв);

є) каталог дублетів – вліто 50 карток;

ж) журнали – взято на облік 25 російських назв (4160 прим. – релігійні журнали); матеріал, отриманий з Володимирського собору попередньо посортовано;

з) рецензії на журнали – підготовлено 50 нових рецензій;

и) відбір книг (Томсон у відпустці) – підготовлено 4 наступних пошукових списки (313 назв); Східна бібліотека – виділено у дублети 474 томи, надходження – 408 томів. Усього відібрано 9526 томів.

і) транспорт: до Кірова-бібліотеки з Володимирського собору перевезено приблизно 18 тис. журналів та решту книг і журналів з Подолу. Книги спаковані.

Підпис: керівник робочої групи "Київ" штабсайдзюцфюрер Антон (надруковано).

Прим.: оригінал передано до Управління штабу, копії – до ГРГ України та до робочої групи "Київ".

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 47–48. Копія, нім.

11.08.1943, м. Житомир.

[Вінтер – Бенцінгу].

Надсилається для ознайомлення звіт директора музею, архіву та бібліотеки В. Куткіна про підготовку до відкриття [Житомирської міської бібліотеки].

Прим.: на документі є помітка Бенцінга від 13.08.1943 р. олівцем про ознайомлення зі звітом.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 339–340. Рукопис, нім.

11.08.1943, м. Київ.

КУАБМ – генералкомісару м. Миколаєва, Відділ II.

Повідомлення про відрядження до м. Кіровограда бібліотечного радника Й. Бенцінга і головного архівного радника Лацке для обстеження архівів і бібліотек.

Підпис: Вінтер. Копія, нім.

Прим.: на цьому ж документі запис – "Копія бібліотечному раднику Й. Бенцінгу".

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 570.

11.08.1943, м. Київ.

ГРГУ.

Звіт за липень 1943 р.

У звіті відбита загальна інформація за встановленою схемою, коротко повідомляється про загальні справи, відрядження до робочих груп, консультації з Управлінням штабу, облік, контроль, звіти зондерштабів, робочих груп міст Києва, Харкова, Дніпропетровська, Сімферополя, різне.

У зв'язку із погіршенням становища на фронтах пошукові списки майже не циркулюють. Штадкомісар звернувся з проханням звільнити книгосховище на вул. Прорізній. Потрібно до наступу холодів закінчити облік літератури. У м. Києві взято на облік приблизно 9–10 тис. книжок, які підготовлено до відправки, підготовлена 21 аналітична розробка.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 1–3, 4–7. 2 копії, нім.

12.08.1943, [м. Київ.]

Г. Вінтер – Й. Бенцінгу.

Повідомлення про стан вивезення літератури з Володимирського собору (нерозбірливо).

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 571. Рукоп., нім.

12.08–16.08.1943, м. Київ.

КУАБМ.

Матеріали стосовно обстеження бібліотеки у м. Пінську.

1. 12.08.1943.

Звіт про відрядження державного радника архівів д-ра Байнса до Бібліотеки у м. Пінську*¹.

Підпис: Байнс (надруковано). 2 копії, нім. (арк. 3, 4).

2. 12.08.1943.

Витяг із звіту про службове відрядження д-ра Байнса до м. Пінська.

Прим.: запис рукою Г. Вінтера – “Із звіту про відрядження д-ра Байнса”, на документі олівцем зазначено – “Групі бібліотек”. Копія, нім. (арк. 327–329, 572–573).

3. 14.08.1943.

КУАБМ – Групі бібліотек.

Повідомлення про передачу до відома витягу із звіту про відрядження державного архівного радника Байнса і прохання висловити свою думку щодо вилучення з неукраїнських бібліотек небажаних польських видань (польські книжки до 1939 р., які знаходилися у білоруських бібліотеках).

Підпис: Вінтер. Ориг., нім. (арк. 574).

4. 16.08.1943.

[КУАБМ]. Вінтер – Групі бібліотек.

[Про з'ясування долі польських видань].

Підпис: Вінтер. Рукоп. нім. (арк. 2).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 2–4, 327–329; спр. 16, арк. 572, 573, 574. Ориг., копії, рукоп., нім.

12.08.1943, [м. Ніжин].

[Штадткомісаріат]. Підрозділ пропаганди, м. Ніжин – КУАБМ (через ГКК).

З пропагандистською метою (на підтвердження того, що німці є

*¹ Пінськ входив до складу РКУ.

носіями та захисниками культури) прохання повернути до Ніжинської гімназії, заснованої князем Безбородьком, книги та картини, вивезені більшовиками у 1934 р. до м. Києва. Йдеться про:

1) книжкове зібрання Гоголіани – твори Гоголя російською та іноземними мовами, література про Гоголя і бібліотека гімназії часів Гоголя. Зазначається, що книжкове зібрання (декілька сотень книг) знаходиться у Бібліотеці АН у Києві та інспектується д-ром Бенцінгом. Повернення такої кількості книг для великої бібліотеки особливого значення не має, а для м. Ніжина – це неординарна подія;

2) картинну галерею князя Безбородька – знаходиться у Музеї західноєвропейського мистецтва (прибл. 400 картин);

3) приблизно 10 тис. томів (переважно історичного змісту) – знаходяться у бібліотеці Київського університету.

Підпис нерозбірливо (лейтенант і керівник підрозділу).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 228. Ориг., нім.

14.08.1943, м. Київ.

ОРР. Центральна бібліотека.

Тижневий звіт (07.08–13.08.1943)*¹.

Є додатково: Книгосховище (розміщення фондів).

13.08.1943 р. на полицях знаходилися:

– радянські фонди основної бібліотеки: з Міської бібліотеки – 7435 томів, з різних фондів – 2125 томів. Разом – 9560 томів;

– радянські фонди допоміжного книгосховища: 8511 томів. Разом: 19071 том.

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 43. Ориг., нім.

14.08.1943, м. Київ.

ОРР. Центральна бібліотека.

19-й тижневий звіт про хід робіт по формуванню фондів Східної бібліотеки у м. Києві (07.08–13.08.1943).

До 14.08.1943 р. підготовлено 21 пошуковий список (4710 назв).

Надходження до основної бібліотеки – разом 9560 томів.

Надходження до допоміжного книгосховища – 8511 томів.

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 44. Ориг., нім.

*¹ Дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 16.08.1943 р.

14.08.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Транспорт.

Звіт про діяльність від 08.08 до 14.08.1943 р.*¹

Підпис: айнзацфюрер Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 45–46. Ориг., нім.

16.08–07.09.1943, міста Берлін, Київ.

[КБК]. Центральна будівельна служба військово-повітряних сил,
Технічний відділ.

Повідомлення про повернення 4-х книжок з питань будівництва,
взятих на абонемент. Прохання сповістити про отримання і підтверд-
ження Бенцінга.

Підпис: регірунгсбаурат (нерозбірливо), Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 361, 362. Ориг., копія, нім.

16.08.1943, м. Київ.

Й. Бенцінг – генералкомісару м. Миколаєва. Відділ Р ІІ

Проект відповіді на лист з проханням виділити книжки до бібліо-
течки військового підрозділу “Ніwis”.

Повідомляється, що, враховуючи той факт, що після вилучення
радянської літератури з фондів бібліотек міст Миколаєва і Херсона,
там залишилась незначна кількість літератури, виділити книжки до
підрозділу “Ніwis” неможливо. Пропонується, щоб представник об'єд-
нання брав книжки на абонемент, а командир ніс за це відповідальність.

Підпис: Бенцінг.

Копія, нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 575. Копія, нім.

16.08.1943, міста Берлін-Шарлоттенберг, Київ.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю – ГРГУ.

Супровідний лист до 9-го звіту про нові надходження до Східної
бібліотеки від 19.07 до 31.07.1943 р. і доповнення до першого звіту
від 20.05.1943 р.

Підпис: оберштабсайнзацфюрер Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 38, арк. 3; спр. 31, арк. 74. Ориг., копія, нім.

*¹ Дані увійшли до загального звіту робочої групи “Київ” від 16.08.1943 р.

16.08.1943–23.03.1944, міста Київ, Берлін-Шарлоттенбург, Ратібор, Білосток.

ГРГУ; Управління ОРР, Відділ обліку та контролю.

Листування щодо підготовки та відправлення аналітичних розробок ідеологічно-пропагандистського характеру до Управління штабу.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 38, арк. 1, 4, 7–11, 15, 19–25. Ориг., копії, нім.

16.08.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, Східна бібліотека – д-ру Зіблеру.

Нагадування про необхідність повернення книжок, взятих на абонемент у Східній та Крайовій бібліотеках. Наводиться перелік книг.

Підпис: за дорученням, керівник Східної бібліотеки Редліх.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213 арк. 32. Копія, нім.

16.08.1943, м. Київ.

ГРГ України. Робоча група “Київ”.

Тижневий звіт 32/43 (8.08–16.08.1943).

Відділ I обліку.

1. Загальне керівництво роботами – оберайнзацфюрер Шюллер (повернувся з відпустки 12.08.1943 р.).

2. Кірова-бібліотека – керівник фройляйн Пірсон (46 місцевих співробітників):

а) взято на облік 266 оригіналів, 187 дублетів;

б) транскрибовано та перекладено 358 назв;

в) закаталогізовано 369 оригіналів, 78 дублетів, 376 карток Німецького відділу;

г) головний каталог – перевірка;

д) алфавітний та предметний каталоги – попередні сортувальні роботи, укладання списків книг, вилучених з номерних груп 90000 і 60000;

е) номерний каталог – вліто 304 картки;

є) Німецька бібліотека – отримано з Німеччини список № 9. Списки № 6 та 7 обробляються у м. Києві;

ж) каталог дублетів: закаталогізовано 78 дублетів;

з) у звітному періоді з м. Харкова надійшло 25 пакунків з книгами згідно з пошуковими списками;

и) журнали: взято на облік 194 назви (135 російських, 59 українських) – 4556 прим. (3034 російських, 1522 українських);

і) підготовлено 43 рецензії;

ї) підготовлено 4 пошукові списки з 1387 назвами.

До Східної бібліотеки включено 34 томи, до допоміжного книго-сховища – 428 томів.

Транспорт.

Підготовлено до відправки решту книжок з Духовної академії на Подолі. Разом – 21 ящик, 19 ящиків з 5813 книгами та 2 ящики з газетами та брошурами.

Різне.

13.08.1943 р. до м. Києва прибули всі співробітники робочої групи “Харків” у зв’язку із залишенням м. Харкова.

Підпис: керівник робочої групи “Київ” оберайнзацфюрер Шюллер.

Прим.: оригінал передано до Управління штабу, копії – до ГРГ України, до робочої групи “Київ”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 41–42. Копія, нім.

18.08.1943, м. Київ.

[КУАБМ].

Проект звіту рейхскомісару України (Р II – Рівне) про вивезення з приміщення Володимирського собору до інших сховищ літератури КБК*¹, що їй належала, від 28.06 до 04.08.1943 р.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 120–121. Копія, нім.

19.08.1943, м. Київ.

Центральна служба із закупівлі і збуту України – КУАБМ.

Прохання сприяти видачі асесору Кьопніку для роботи над перекладами правових основ діяльності українських кооперативів політичну літературу з ілюстраціями, графіками та іншим ілюстративним матеріалом.

Підписи: Каубіш, Кьопнік (олівцем).

Прим.: на документі численні помітки Вінтера, Бенцінга, Байнса.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 258. Ориг., нім.

19.08.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, Східна бібліотека – ГРГУ, м. Київ.

Запит керівника Східної бібліотеки Редліх про видання “Тенеральний

*¹ Переїзд здійснювався у зв’язку із передачею собору церкви.

план електрифікації СРСР”, яке у київській картотеці зазначене під № 78060.

Підпис: за дорученням, Редліх.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 72. Копія, нім.

19.08.1043, м. Київ.

Квитанція на 533 книжки, видані через ГРГУ зв'язковому пункту Вищого командування вермахту в Україні (м. Київ).

Підпис: за дорученням одержав Борн.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 70. Ориг., нім.

20.08.1943, [м. Київ].

[КУАБМ] – рейхскомісару України, Відділ Р II (м. Рівне).

Інформація про хід роботи з вивезення книг з Володимирського собору. Вивезення книг завершено 04.08.1943 р. Є перелік виконаних робіт.

Підпис: Вінтер.

Додаток: копія листа до генералкомісара м. Києва; рукоп. чернетка з підписами Г. Вінтера та Й. Бенцінга.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 193–201. Копія, рукоп., нім.

[20.08.1943], м. Київ.

[Доповідна записка Київської] Міської бібліотеки для дітей та дорослих про підготовку її до відкриття за станом на 20.08.1943 р.

Б.п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 128–129. Копія, нім.

21.08.1943, м. Київ.

ОРР. Центральна бібліотека.

Тижневий звіт (14.08– 20.08.1943)*¹.

Порівняно із загальним робочим звітом є додаткова інформація. На полицях книгосховища за станом на 20.08.1943 р. знаходились:

– радянські видання основної бібліотеки – з Міської бібліотеки – 7493 томи; з різних фондів – 2586 томів; з допоміжного книгосховища – 8532 томи.

Разом: 18629 томів.

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 36. Ориг., нім.

*¹ Усі дані увійшли до загального звіту робочої групи “Київ” від 23.08.1943 р.

21.08.1943, м. Київ.

ГРГ України.

20-й тижневий звіт про хід робіт з формування фондів Східної бібліотеки у м. Києві (14.08–20.08.1943)*¹.

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 37. Копія, нім.

21.08.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Транспорт.

Звіт про діяльність за період від 15.08 до 21.08.1943 р.*²

Підпис: Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 40. Ориг., нім.

21.08.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку, за дорученням оберайнзацфюрер Шюллер – Управлінню ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомляється, що у центральному сховищі ГРГУ (м. Київ) знаходиться зібрання обсягом понад 300 прим. художніх альбомів, які є цінним пропагандистським матеріалом. Вони упорядковані Курцвайлем і закаталогізовані.

Додаток: перелік 33 предметних рубрик каталогу художніх матеріалів пропагандистського характеру (арк. 54).

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 53, 54. Ориг., нім.

23.08.1943, м. Київ.

ГРГ України. Робоча група “Київ”.

Тижневий звіт 33/43 (15.08. – 21.08.1943 р.).

Відділ I обліку.

1. Загальне керівництво роботами – оберайнзацфюрер Шюллер.
2. Кірова-бібліотека – керівник фройляйн Пірсон (44 місцевих співробітники):

а) взято на облік 538 оригіналів, 254 дублети;

б) транскрибовано та перекладено 470 назв книг;

в) закаталогізовано 543 оригінали;

г) до головного каталогу включено 272 картки;

*¹ Усі дані увійшли до загального звіту робочої групи “Київ” від 23.08.1943 р.

*² Усі дані увійшли до загального звіту робочої групи “Київ”. Див. звіт від 23.08.1943 р.

д) до алфавітного та предметного каталогів включено по 1917 карток; за станом на 20.08.1943 р. – 32895 (російською та українською мовами)

е) до номерного каталогу включено 571 картку;

є) німецька бібліотека: з м. Сімферополя згідно з пошуковими списками надійшло 141 закаталогізоване видання. Опрацьовується берлінський список № 18. З сімферопольських книг – 53 закаталогізовані;

ж) на 20.08.1943 р. закаталогізовано 3364 дублети;

з) журнали: взято на облік 214 назв (168 – російських, 46 – українських), відповідно 6589 прим. (4517 російських, 2072 українських);

и) підготовлено 33 рецензії на журнали;

і) відбір книг: підготовлено 1 пошуковий список (804 назви) з питань комунізму та більшовизму;

ї) до основної бібліотеки надійшло 537 томів;

й) до допоміжного книгосховища надійшов 21 том.

Транспорт.

У Центральній бібліотеці Кірова книги для Східної бібліотеки спаквані і підготовлені до відправки.

Розвантажено вагон з книгами з м. Херсона – 26 ящиків. ("Kassel 24644" номер рейсу 07181336). Після розвантаження було встановлено:

1) 4 ящики повністю відсутні;

2) 2 ящики розікрадені;

3) значна кількість ящиків розкрита;

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

Прим.: оригінал передано до Управління штабу, копії – до ГРГ України та до робочої групи "Київ".

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 32–35. Копія, нім.

24.08.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку, оберайнзацфюрер Шюллер – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Відповідь на лист від 27.07.1943 р.

Повідомлення про 4-томний систематичний каталог Бібліотеки Короленка (зі звіту робочої групи "Харків" за період від 20.06 до 26.06.1943 р.), який містить 200 тис. назв з 2-мільйонних фондів бібліотеки і є неповним*¹.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 71. Ориг., нім.

*¹ Мова йде про систематичний каталог до 1913 р.

27.08.1943, м. Київ.

[КУАБМ] – рейхскомісару України, Відділ Р II.

Повідомлення про підготовку для надсилання до Німеччини 10 бібліотечок по 310 книг для остарбайтерів. Коштів на пакування та відправлення у м. Києва немає.

Підпис: заступник Байнс.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 1. Копія, нім.

28.08.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку.

21-й тижневий звіт про хід робіт з формування фондів Східної бібліотеки у м. Києві (21.08–27.08.1943)*¹.

Підпис: айнзацфюрер Г. Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 29. Ориг., нім.

28.08.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Транспорт.

Звіт про діяльність за період від 22.08 до 28.08.1943 р.*²

Додаткові відомості: до Східної бібліотеки відправлено 36 ящиків з 10186 книгами, які мали позначку U.K.I./ O.V. і були приєднані до останнього відправлення від 07.05.1943 р. (від №161 до № 196). Додається перелік у 2-х прим. (відсутній).

До Вищої школи відправлено 12 ящиків з 2391 книгами, які мали позначку U.K.I./ Z.V. і були приєднані до останнього відправлення до м. Анненгейма від 04.03.1943 р. від №126 до № 137.

Підпис: айнзацфюрер Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 31. Ориг., нім.

30.08.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку, штабсайдзакфюрер Антон – Управлінню ОРР, Відділ II с обліку та контролю, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Прохання надіслати фотографії про перебування рейхсляйтера Розенберга у м. Києві.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 61. Ориг., нім.

31.08.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку, за дорученням, оберайдзакфюрер Шюллер – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

*¹ Усі дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 31.08.1943 р.

*² Усі дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 31.08.1943 р.

Повідомлення про те, що через кур'єра передаються 250 рецензій на журнали у 5-ти прим., складених айнзацфюрером Дайхгольцем.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 58. Ориг., нім.

31.08.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку, за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про те, що через кур'єра передається по 1 прим. номерного предметного каталогу радянських кінофільмів та художніх матеріалів, які знаходяться по вул. Прорізній.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 59. Ориг., нім.

31.08–07.09.1943, м. Київ.

Саксонська земельна бібліотека, Деккерт; КБК, Бенцінг.

Листування щодо видання “Плетнев Д. Физкультура и клиника. М., 1928”: запит, повідомлення про надсилання книги.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 395–396. Копія, друк., рукоп., нім.

31.08.1943, м. Київ.

ГРГ України. Робоча група “Київ”.

Тижневий звіт 34/43 (22.08–28.08.1943).

Відділ I обліку.

1. Загальне керівництво роботами – оберайнзацфюрер Шюллер.

2. Кірова-бібліотека – керівник фройляйн Пірсон (44 місцеві співробітники):

а) взято на облік 490 оригіналів, 367 дублетів;

б) транскрибовано та перекладено 407 назв книг;

в) закаталогізовано 481 оригінал;

г) до головного каталогу включено 1250 карток;

д) до алфавітного та предметного каталогів включено по 522 карток;

е) до номерного каталогу включено 1867 карток;

є) Німецька бібліотека – написано 111 карток на книги з м. Сімферополя, відредаговано 416 карток, включено 208 карток, упорядковано 122 книги, на яких проставлені берлінські номери, вилучено 68 дублетів;

ж) журнали – взято на облік 93 назви (82 російських, 11 українські) – 2142 прим. (2009 російських, 133 українських);

з) складено рецензії на 31 російський та український журнал;

и) відбір книг – підготовлено 2 пошукових списки (662 назви) з питань археології та соціальних наук.

До Східної бібліотеки включено 164 нові книги, до допоміжного

книгосховища – 189 книг. На випадок можливих втрат книг у Східній бібліотеці за розпорядженням Управління штабу у м. Києві утворено резервну бібліотеку з дублетних фондів номерної групи 00001–70000 і 135000–150000, в якій є по одному примірнику наявних дублетів. За станом на 27.08.1943 р. вона налічує приблизно 2 тис. томів.

Транспорт.

У Центральній Кірова-бібліотеці спаковано та підготовлено до відправки 36 ящиків з 10186 книгами, зокрема, для Вищої школи у м. Анненгеймі (Карінтія) – 12 ящиків з 2391 книгою.

Підпис: керівник робочої групи “Київ” оберайнзацфюрер Шюллер.

Прим.: оригінал передано до Управління штабу, копії – до ГРГ України, до робочої групи “Київ”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 23–25. Копія, нім.

[Серпень 1943 р.], [м. Кам'янець-Подільський].

[Бенцінг].

Нотатки про бібліотеку при Окружному архіві м. Кам'янця-Подільського.

Подається загальна характеристика фондів бібліотеки та історична довідка.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 126–127. Машиноп. чернетка з рукоп. правками і допов. олівцем, нім.

[Серпень 1943 р.], [м. Київ].

[Бенцінг].

Короткий перелік бібліотек України з кількісними даними про склад фондів.

Подаються загальні відомості. Серед них – Київська міська бібліотека з фондом приблизно у 274 тис. томів, КБК з філіями (5 млн. томів) тощо. За радянськими статистичними відомостями разом у 1934 р. в Україні було 12409 масових бібліотек з фондом понад 19 млн. книг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 130–131. Машиноп. чернетка, нім., з рукоп. правками олівцем.

[Серпень 1943 р.], м. Київ.

[КБК]. Бенцінг (надруковано), Л. Ф. [Луїза Фалькевич] – КУАБМ.

Прохання при нарахуванні заробітної платні врахувати, що співробітниця бібліотеки Дорошенко Міліца та Волошина Ольга брали відпустки за свій рахунок на 6 днів.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 557. Копія, нім.

01.09.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку.

Посвідчення щодо приналежності друкованого матеріалу (40 тис. назв), конфіскованого із Школи червоних пропагандистів (вул. Хрещатик, 5) до ОРР, а не до фондів Міської бібліотеки.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46 а, арк. 45. Копія, нім.

01.09.1943, м. Київ.

ГРГ України. Центральне книгосховище на вул. Прорізній.

Звіт за серпень 1943 р.*¹

Про опрацювання фотоархівів, діапозитивів, кінострічок, кінофільмів, тек з репродукціями, картин.

Підпис: оберайнзацфюрер Курцвайль.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 8–9. Ориг., нім.

01.09.1943, м. Київ.

ГРГ України.

Звіт за серпень айнзацфюрера Фукса, відповідального за транспортування*².

Підпис: айнзацфюрер Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 10–11. Ориг., нім.

02.09.1943, м. Київ.

[Крайова бібліотека]. Бенцінг – КУАБМ.

Повідомлення про неможливість готувати у м. Києві списки забороненої польської літератури тому, що Крайова бібліотека володіє лише розрізненими примірниками нової польської літератури. Цю роботу повинен виконувати Головний відділ пропаганди Генерал-губернаторства (Відділ письменства і народознавства у м. Кракові).

Прим.: є нотатка Байнса про надходження листа.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 182 (ориг.); спр. 16, арк. 577 (копія), нім.

02.09.1943, м. Київ.

КБК. Бенцінг (надруковано) – Головному відділу пропаганди Генерал-губернаторства. Відділ письменства і народознавства, м. Краків.

*¹ Дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 07.09.1943 р.

*² Дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 07.09.1943 р.

Прохання надіслати перелік заборонених і дозволених для користування польських видань для бібліотек, які раніше входили до складу Польщі, а тепер підпорядковуються РКУ.

Копія, нім.

На арк. 203: Візитна картка Alexander Skoropyss-Joltuchowsky. Від руки зазначено адресу Українського видавництва у м. Кракові (Reichstr., 34) і Головного відділу пропаганди Відділення письменства і народознавства Генерал-губернаторства (Klörpermarkt 4).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 16, арк. 203, 204. Копії, нім.

02.09.1943, м. Київ.

ОРР. Центральна бібліотека.

Тижневий звіт (21.08–27.08.1943)*¹.

Додаткові відомості. Книгосховище (розміщення книг) – на 27.08.1943 р. на полицях знаходились:

– радянські видання основної бібліотеки: з Міської бібліотеки – 7538 томів (за звітний період надійшло 45 книг), з інших фондів – 2723 томи;

– допоміжне книгосховище – 8721 том. Разом 18842 томи;

– дублети з Міської бібліотеки – 3311 томів. Разом 22300 томів.

За цей період з Міської бібліотеки взято на облік 9906 оригіналів, 3311 дублетів, 13227 томів.

Взято на облік 93 назви журналів (82 російських, 11 українських) – 2142 прим. Разом від початку роботи взято на облік 3160 назв (2488 російських, 672 українських).

Підпис: Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 26. Ориг., нім.

02.09.1943, м. Київ.

[ГРГУ], штабсайнзацфюрер Антон – Відділ I, ОРР, [м. Київ].

Повідомлення про те, що після телефонної розмови 31.08.1943 р. з Управлінням штабу підготовлено книги до відправки до СБР та залишки юдаїки – до м. Ратібора в одному вагоні, в другому вагоні відправляється 80 радянських картин з Українського музею і 50 картин з колекції ГРГУ.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 228, арк. 3, 75–76 зв., Копія, нім.

*¹ Дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 07.09.1943 р.

03.09–30.10.1943, міста Мюнхен, Київ, Кам'янець-Подільський.

Листування [КБК] з Книготорговельною фірмою Герхарда Тренкле (м. Мюнхен).

Уточнення книгообмінних розрахунків, супровідні листи, замовлення книг для Баварської державної бібліотеки та українських видань для поповнення фондів КБК, відмітки про надходження грошей, рахунки стосовно боргу фірми – 1632,35 рейхсмарок.

Підписи: Г. Тренкле, Й. Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 150–168. Ориг., поштові картки, копії, нім. 16 док.

04.09.1943, м. Київ.

ОРР. Центральна бібліотека.

Тижневий звіт (28.08– 03.09.1943)*¹.

Додаткові відомості:

Номерний каталог	Останній упорядкований номер
50001–70000	66128
90001–135000	97352

03.09.1943 р. на полицях знаходились: радянські видання основної бібліотеки 7538 томів з Міської бібліотеки, 2723 томи – різні фонди, з яких вже підготовлено до відправки 9960 томів; залишено на полицях 45 томів (Міська бібліотека) та 256 томів – різні фонди.

Допоміжне книгосховище – 8802 томи (за звітний тиждень надійшов 81 том).

Разом підготовлено до відправлення – 119063 томи.

Підпис: оберайнзацфюрер Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 19. Ориг., нім.

04.09.1943, [м. Київ]

ГРГУ.

22-й тижневий звіт про хід робіт з формування фондів Східної бібліотеки у м. Києві (28.08– 03.09.1943).

Підготовлено 28 пошукових списків (6940 назв) з питань історії, географії, права тощо.

За станом на 03.09.1943 р.:

- кількісний склад фондів: основна бібліотека – 10261 том;
- допоміжне книгосховище – 8802 томи;

*¹ Дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ". Див. звіт від 07.09.1943 р.

- українські фонди [даних немає];
- резервна бібліотека – 2300 томів.

Підпис: айнзацфюрер д-р Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 20. Ориг., нім.

06.09.1943, м. Берлін-Шарлотенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю, Східна бібліотека, Редліх – Господарчому інституту східних держав (м. Кенігсберг), фрау д-ру Шмукер.

Відповідь на лист від 19.08.1943 р. з повідомленням про можливість надсилання за абонементом комплекту “Энциклопедического словаря” Брокгауза та Ефрона (82 томи та 4 додатки). Прохання повернути видання “Борьба с засухой”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213 арк. 24. Копія, нім.

06.09.1943, м. Київ.

ГРГ України. Робоча група “Київ”.

Тижневий звіт 35/43 (29.08– 04.09.1943).

Відділ I обліку.

1. Загальне керівництво роботами – оберайнзацфюрер Шюллер.
2. Кірова-бібліотека – керівник фройляйн Пірсон (43 місцеві співробітники):
 - а) взято на облік 464 оригінали, 252 дублети;
 - б) транскрибовано та перекладено 388 назв книг, з них 117 дублетів;
 - в) закаталогізовано 531 російських оригіналів, 60 дублетів та 102 назви з Німецького відділу;
 - г) до головного каталогу влино 899 карток;
 - д) щодо алфавітного та предметного каталогів – проводилися підготовчі роботи;
 - е) номерний каталог відпрацьовано по 401 картці;
 - є) книгосховище (розміщення фондів): надходження – 81 том;
 - ж) Німецька бібліотека: відредаговано 444 картки, упорядковано 555 нових карток;
 - з) журнали: взято на облік 70 назв (57 російських, 13 українських) – 3291 прим. (2846 російських, 445 українських);
 - и) рецензії на журнали – складено 33 рецензії.

Підпис: за дорученням, оберайнзацфюрер Шюллер.

Прим.: оригінал передано до Управління штабу, копії – до ГРГ України, копія – до робочої групи “Київ”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 17–18. Копія, нім.

07.09.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку та робоча група "Київ".

Звіт за серпень 1943 р.

Підсумки загальних результатів.

Загальні фонди.

1. Пошукові списки: від 01.08. до 28.08.1943 р. підготовлено 11 пошукових списків (2166 назв). Разом від початку роботи підготовлено 24 пошукових списки (6176 назв). Нові пошукові списки охоплюють видання з математики, мовознавства, художньої літератури, бібліотекознавства, комунізму і більшовизму, історії Росії, політики, народознавства, загальної історії, археології, соціології.

Внаслідок ускладнень з транспортом акція з розшуку дезидерати вимагає багато часу. Після здачі м. Харкова листи з пошуковими списками курсують у містах Ризі, Мінську, Дніпропетровську та Сімферополі. Дві останні робочі групи одержали вказівку, щоб книги, відібрані з списків дезидерати, надсилати одразу не до м. Берліна, а до м. Києва. Жоден такий список дезидерати не оброблений до кінця, проте констатується, що акція проходить успішно.

2. Відбір книг: із зведених з різних київських бібліотек книг, що знаходяться у Кірова-бібліотеці у стосах, упродовж звітнього місяця силами співробітників Міської бібліотеки упорядковано в алфавітному порядку та переглянуто німецькими бібліотекарями бл. 15 тис. томів. Було відібрано 1519 томів, з них для Східної бібліотеки – 316 томів, допоміжного книгосховища – 677 томів, українського відділу – 526 томів. Згаданий матеріал – видання після 1917 р. Наприкінці місяця отримали ще не переглянутих книжок при бл. 50 тис. томів (дореволюційна література, лише половина якої попередньо посортована).

У звітньому місяці отримано нових книжок:

– з м. Харкова за списками дезидерати для Східної бібліотеки – томів, 458 (російських), 45 (українських), 181 дублет;

– для запланованої у м. Харкові виставки – 209 книг, для німецького відділу – 3 книги;

– з м. Сімферополя для німецького відділу – 141 книгу;

– з м. Мінська для Східної бібліотеки – 42 книги (з них 11 дублетів);

– з м. Херсона – 1034 томи та 6 ящиків шкільних підручників.

Основна бібліотека (номерна група 53651–70000). Надходження за період від 01.08.1943 р. до 28.08.1943 р. – 669 томів, разом від початку робіт – 10261 том.

Допоміжне книгосховище (номерна група 90001–135000) за пе-

ріод від 01.08.1943 р. до 28.08.1943 р. – 442 томи, від початку робіт – 872Г том.

Резервна бібліотека за станом на 28.08.1943 р. – 2100 томів.

Першочергово обробляються фонди резервної бібліотеки, які у разі втрати у м. Берліні певних фондів Східної бібліотеки можуть бути використані для поповнення лакун. У ній будуть зберігатися по одному примірнику дублетів, які знаходяться у м. Києві з номерної групи 00001–70000 та 135000–150000.

3. Опрацювання книжок.

Для Східної бібліотеки і допоміжного книгосховища у серпні 1943 р. було транскрибовано та перекладено бл. 1600 назв, занесено на картки бл. 1600 назв.

Разом від початку робіт транскрибовано і перекладено бл. 44600 назв, занесено на картки бл. 44600 назв.

На кінець серпня 1943 р. головний київський каталог охоплює 72785 карток, алфавітний та предметний каталоги – по 33500 карток, номерний каталог виглядає так:

номерна група 50001–70000 – останній упорядкований номер – 66125; номерна група 90001–135000 – останній упорядкований номер – 97350.

4. Розміщення книг.

Наприкінці місяця поставлено на полиці: фонди основної бібліотеки радянського періоду – 301 том; фонди допоміжного книгосховища – 8802 томи. Разом оригіналів – 9103 томи.

Протягом звітнього місяця спаковано бл. 10 тис. томів. Дублетний фонд основної бібліотеки налічує загалом 22477 томів, у тому числі фондів з Міської бібліотеки – 3311 томів.

Каталог дублетів.

У звітньому місяці взято на картки бл. 200 назв дублетів (22477 прим.).

5. Німецький відділ.

До цього часу взято на картки 1269 томів, з них згідно з берлінськими списками – 332 назви. З м. Сімферополя – 141 назва, з різних київських бібліотек – 796 назв, з Міської бібліотеки взято 2079 томів, з них дублетів – 816 томів.

До цього часу отримано з м. Берліна списки № 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9.

6. Журнали.

Наприкінці місяця журнальний відділ включав 3280 назв (2545 російських та 685 українських), разом 222896 прим. (189960 російських та 32936 українських). У звітньому місяці оброблено 571 назву (442 російських та 129 українських), разом 16578 прим. (12406 російських та 4172 українських).

Серед необроблених видань: журнали з Володимирського собору – бл. 6 тис. прим.; дореволюційні журнали – бл. 25 тис. прим.; релігійні журнали – бл. 5 тис. прим. Продовжується робота з перевірки робочої картотеки.

Рецензії на журнали: за звітний місяць складено рецензії на 157 журналів.

Різне: були налагоджені полиці (що затримувало роботу). Відкриття Міської бібліотеки заплановане на 1 жовтня. Робота ОРР на цьому не закінчується. У зв'язку з тим, що зменшиться обсяг робіт, уже зараз Міській бібліотеці повернуто 2 приміщення.

Транспорт.

1). У серпні було виготовлено 79 ящиків.

2). Спаковані і готові до відправлення останні книги з Духовної академії на Подолі (юдаїка), зокрема 19 ящиків з 5813 книгами, 2 ящики з газетами та брошурами; для Східної бібліотеки у м. Берліні 36 ящиків з 10186 книгами; для Центральної бібліотеки Вищої школи у м. Анненгеймі (Карінтія) – 12 ящиків з 2391 книгою; для Інституту німецького народознавства (біля Грацу) – 4 пакунки з 122 книгами. Разом спаковано 69 ящиків та 4 пакунки (18612 книги і газети).

3) Залізничним транспортом відправлення у звітному місяці не проводилися.

До Управління штабу кур'єрською поштою було надіслано:

- 1 номерний каталог радянських кінофільмів;
- 1 предметний каталог;
- 1 номерний каталог тек з репродукціями;
- 1 предметний каталог тек з репродукціями;
- 6 пакунків з 157 книгами;
- 1 пакунок з 250 рецензіями на журнали.

Внутрішні перевезення: перевезено до Центральної бібліотеки Кірова 18 тис. журналів з Володимирського собору; до Центрального книгозховища на вул. Прорізній – залишки книг і журналів з Подолу. Надісланий Головній робочій групі України з м. Херсона вагон з 26 ящиками книг було розвантажено і направлено до Центральної бібліотеки.

Картотека оперативних пунктів, картотека газет: у серпні робота не проводилася.

Пропозиції відносно відправки: теперішній стан речей потребує негайних рішень щодо транспортування книг, потрібні рекомендації щодо підготовки до відправлення, зокрема:

- а) німецькомовних більшовицьких книг;
- 2) найважливіших більшовицьких журналів;

3) найважливіших щоденних газет (“Правда”, “Известия”, київська газета “Комуніст”).

У разі, якщо з м. Берліна не надійде ніяких вказівок, все буде виконуватися за власною ініціативою.

Зондерштаби: Зондерштаб “Наука”: Зондеркоманда Гютіга до 11.08 проводила антропологічні дослідження у колгоспі “Копилов” і 16.08 повернулася до рейху.

Підпис: керівник робочої групи “Київ” Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 54, арк. 1–6. Копія, нім.

08.09.1943, м. Київ.

Запис розмови Лацке з Бурішем, Байнсом і Бенцінгом 07.09.1943 р. відносно безпеки під час вивезення та залишеного у м. Києві культурного майна.

Підпис: Лацке.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 264. Копія, нім.

08.09.1943, м. Звенигородка, Київський округ.

Акт про стан районної бібліотеки та її підготовку до відкриття, складений Тетяною Петрівною Гібою (за завданням Крайової бібліотеки) у присутності завбібліотекою Людмили Марківни Хіміч та районного інспектора шкіл Гордія Панасовича Гриценка.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 342. Ориг., нім.

09.09.1943, м. Київ.

[КУАБМ]. Байнс – рейхскомісару України, Відділ Р II, м. Рівне.

Заходи щодо переїзду КУАБМ до м. Кам'янця-Подільського і збереження архівних, бібліотечних та музейних матеріалів, що залишаються у м. Києві.

Зазначається, що найцінніші бібліотечні фонди і рукописи будуть відправлені 17.09.1943 р. вагоном до м. Кам'янця-Подільського. Супроводжуючий – М. Геппенер. Деякі співробітники управління залишаються, з персоналу виїжджають фольксдойче, майно залишається під охороною дивізіону.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 257. Копія, нім.

09.09.1943, м. Київ.

[КУАБМ. Крайова бібліотека].

Перелік 5 книг з питань сільського господарства, виданих на або-

немент фройляйн Генне для Крайового товариства управління господарством України (м. Рівне).

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 343. Ориг., нім.

09.09.1943, м. Київ.

Перелік книг з шифрами, виданих на абонемент дипломованому інженеру Петру Кандаурову (Генеральна транспортна дирекція м. Варшава): комплект журналів з питань залізничного транспорту, атласи креслень матеріалів для опису російських річок, альбом про Східно-Китайську залізницю тощо.

Підпис: дипломований інженер Петро Кандауров.

Прим.: олівцем написано – “Видано з Технічного відділу (Брест-Литовське шосе, 39)”.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 357. Копія, нім.

09.09.1943, м. Київ. Таємно.

Штадткомісар м. Києва, Берндт – керівнику КУАБМ.

Наказ до евакуації КУАБМ з м. Києва*¹.

Повідомлення про виділення 4-х товарних вагонів для вивезення культурних цінностей. Заходи щодо транспортування цінностей, переїзду КУАБМ до м. Кам'янця-Подільського і необхідність збереження залишених у м. Києві архівних, бібліотечних та музейних матеріалів. Зазначається, що найцінніші рукописи будуть відправлені 17.09.1943 р. вагоном до м. Кам'янця-Подільського. Супроводжуючий – М. Геппенер. Сповіщається, що ар'єргард залишається, з персоналу виїжджають фольксдойче, майно залишається під охороною дивізіону.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 259, 260. Ориг., копія, нім.

10.09.1943, м. Київ.

ГРГУ. Відділ обліку.

23-й тижневий звіт про хід робіт з формування фондів Східної бібліотеки у м. Києві (04.09–10.09.1943)*².

Додаткові відомості: до 10.09.1943 р. підготовлено 32 пошукових списки (7982 назви). Разом на цей час основна бібліотека налічує

*¹ Назва документа – “Наказ до маршу”.

*² Дані увійшли до загального звіту робочої групи “Київ” від 13.09.1943 р.

10902 томи, допоміжне книгосховище – 8802 томи, українські фонди – даних немає, резервна бібліотека – приблизно 4446 томів. За тиждень підготовлено 4 пошукових списки (1042 назви).

Підпис: д-р Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 14. Ориг., нім.

10.09–26.10.1943, м. Берлін, Прусска державна бібліотека; м. Кам'янець-Подільський, [КУАБМ, КБК]*¹.

1. 10.09.1943.

Прусска державна бібліотека.

Запит на 3 видання через абонемент.

Друк., нім., рукоп.

Підпис: керівник служби абонементу Майнінгер.

Прим.: на документі є запис, що до КУАБМ надійшов 25.10.1943 р.

2. 26.10.1943.

Повернення 3-х замовлень через абонемент у зв'язку з неможливістю їхнього виконання*².

Підпис: за дорученням, Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 375–376. Копія, нім.

11.09.1943 р., м. Київ.

Запис обговорення заходів щодо переїзду КУАБМ до м. Кам'янця-Подільського між Лацке та Габігом. Зазначається, що деякі співробітники залишаються, з персоналу виїжджають фольксдойче, майно залишається під охороною дивізіону.

Підпис: Лацке.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 252. Копія, нім.

11.09.1943, м. Київ.

ОРР. Центральна бібліотека.

Тижневий звіт від 03.09 до 10.09.1943 р.*³

Підпис: оберайнзацфюрер Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 12. Ориг., нім.

*¹ У листі КБК називається "Центральна бібліотека у Києві".

*² КУАБМ переїхало до м. Кам'янця-Подільського.

*³ Усі дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 13.09.1943.

12.09.1943, м. Київ.

ГРГ України, м. Київ.

Тижневий звіт айнзацфюрера Дайхгольца щодо рецензій на журнали*¹.

Підпис: Дайхгольц.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 13. Ориг., нім.

13.09.1943, м. Київ.

ГРГ України. Відділ обліку, робоча група "Київ".

Тижневий звіт 36/43 (05.09. – 11.09.1943 р.).

Відділ I обліку.

1. Загальне керівництво роботами – оберайнзацфюрер Шюллер.

2. Бібліотека Кірова – керівник фройляйн Пірсон (41 місцевий співробітник):

а) взято на облік 363 оригінали, 181 дублет;

б) транскрибовано та перекладено 387 назв книг;

в) закаталогізовано 237 російських оригіналів, 200 дублетів, 24 назви німецького відділу;

г) головний каталог – даних немає;

д) до алфавітного та предметного каталогів вліто по 644 картки;

е) до номерного каталогу вліто по 344 картки;

є) книгосховище (розміщення книг): надходження радянських фондів до основної бібліотеки – 340 томів;

ж) німецька бібліотека: відредаговано 520 карток, 44 нових; підготовлено до відправки берлінські примірники німецької бібліотеки;

з) журнали: всього взято на облік 3263 назви (2567 російських, 696 українських) – 226107 прим. (191889 російських, 1282 українських), в тому числі за звітний період 33 назви (22 російських, 11 українських) – 3211 прим. (1929 російських, 1282 українських);

и) рецензії на журнали: 41 назва;

і) відбір книг (д-р Томсон): укладено 4 пошукових списки (1042 назви) з економіки, транспорту, історії, белетристики (переклади). До основної бібліотеки надійшла 641 книга, до допоміжного книгосховища надходжень не було. Стан резервної бібліотеки на 10.09.1942 р. – бл. 4446 томів.

Повідомлення про підготовчі роботи до евакуації.

Підпис: керівник робочої групи "Київ" оберайнзацфюрер Шюллер.

*¹ Усі дані увійшли до загального звіту робочої групи "Київ" від 13.09.1943 р.

Прим.: оригінал передано до Управління штабу, копії – до ГРГ України, до робочої групи “Київ”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 9–11. Копія, нім.

14.09.1943, м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку, оберайнзацфюрер Шюллер – ГРГ Остланду, м. Рига.

Повідомлення про надсилання пошукових списків № 27, 32, 35 (історія дореволюційної літератури, белетристика, економіка) з проханням передати їх для обробки до м. Мінська.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 144, арк. 56. Ориг., нім.

14.09.[1943], м. Київ.

Керівник ГРГУ. Відділ обліку, оберайнзацфюрер Шюллер – ОРР, Управлінню штабу, Відділ обліку та контролю II с, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про те, що у відповідь на лист від 11.08.1943 р. надсилаються 4 переліки забороненої та дозволеної літератури у 3-х прим.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 221, арк. 42. Копія, нім.

16.09.1943, [м. Київ].

КУАБМ.

[Наказ до маршу].

Посвідчення про те, що заступник директора Крайової бібліотеки М. Геппенер супроводжує вантаж з архівними, бібліотечними та музейними фондами залізницею. Прохання до військових та цивільних служб допомогати йому у всьому і в разі потреби забезпечити житлом та продуктами.

Підпис: Вінтер.

Прим.: на цьому ж листі є посвідчення керівника Архівного відділу КУАБМ Тищенка.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 250. Копія, нім.

16.09.1943, [м. Київ].

КУАБМ.

[Наказ до маршу].

Посвідчення про те, що керівник Архівного відділу КУАБМ Тищенко супроводжує вантаж з архівними, бібліотечними та музейними фонда-

ми залізницею. Прохання до військових та цивільних служб допомогати йому у всьому і, в разі потреби, забезпечити житлом та продуктами.

Підпис: Вінтер.

Прим.: на цьому ж листі є посвідчення заступника директора Крайової бібліотеки М. Геппенера.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 250. Копія, нім.

17.09.1943, [м. Київ].

КУАБМ.

Посвідчення про відрядження до м. Кам'янця-Подільського Вінтера, Лацке, Байнса, Бенцінга, Гольца, Міяковського, Кульженко та ін.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 226–236. Друк., рукоп., нім.

17.09.1943, [м. Київ].

КУАБМ – генералкомісару, Відділ Е і L.

Прохання видати продукти для співробітників КУАБМ, які евакуюються до м. Кам'янця-Подільського.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 241–241 зв. Рукоп., нім.

18.09.1943, м. Київ.

КУАБМ.

Перелік осіб [фольксдойче], які будуть евакуйовані. Серед них – Геппенер, Фалькевич, Дар'ян.

Підпис: Вінтер.

Додаток (арк. 243–245): повний список співробітників КБК за станом на вересень 1943 р. – 78 осіб. Ориг., нім.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 240–240 зв., 243–245. Ориг., рукоп., нім.

18.09.1943, м. Київ.

ГРГ України. Центральна бібліотека.

Тижневий звіт (11.09–17.09.1943)*¹.

Додаткові відомості: від початку робіт взято на облік 3280 назв журналів (2583 російських, 697 українських) – 227504 прим. (193129 російських, 34375 українських).

*¹ Дані увійшли до загального звіту керівника Відділу обліку та робочої групи "Київ" Шюллера від 20.09.1943 р.

Стан номерного каталогу
на 17.09.1943 р.

Останній упорядкований номер

50001–70000

66260

90001–135000

97431

Підпис: оберайнзацфюрер Пірсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 4. Ориг., нім.

18.09.1943, м. Київ.

24-й тижневий звіт про хід робіт з формування фондів Східної бібліотеки у м. Києві (11.09–17.09.1943)*¹.

За весь час підготовлено 35 пошукових списків (9091 назва).

Основна бібліотека за станом на 18.09.1943 р. налічує 11006 томів.

Допоміжне сховище – 8802 томи.

Українські фонди – 3549 томів.

Резервна бібліотека – 8866 томів.

Підпис: айнзацфюрер Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 5. Ориг., нім.

18.09.1943, м. Київ.

ГРГ України. Оперативний пункт: Транспорт.

Звіт про діяльність за період від 12.09 до 18.09.1943 р.*¹

Додаткові відомості: решта книг для Вищої школи в Анненгеймі (Карінтія) з робочого приміщення підготовлена до відправки (1 ящик, 87 книг); ящик приєднано до спакованих книг з Центральної бібліотеки під позначкою U.K.I./ Z.B. 138.

З Центрального книгосховища по вул. Прорізній підготовлено для відправки до Управління штабу по 1 прим. всіх карт. Ящик має позначку U.K.I./ E.S. 13.

Підпис: Фукс.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 7–8. Ориг., нім.

19.09.1943, м. Київ.

ГРГ України.

Тижневий звіт за 12.09–19.09.1943 р.*¹

*¹ Дані увійшли до загального звіту керівника Відділу обліку та робочої групи "Київ" Шюллера від 20.09.1943 р.

[Відносно рецензій на журнали].

Підпис: айнзацфюрер Дайхгольц.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 6. Ориг., нім.

19.09.1943, [м. Київ].

КУАБМ; Штадткомісаріат м. Києва.

Протокол передачі КУАБМ, в особі Вінтера, штадткомісару м. Києва, в особі директора ремісничих шкіл Буріша, 3-х крайових установ, в тому числі Крайової бібліотеки з відділами: Університетська, Медична, Мала технічна та авіаційна бібліотеки, Технічна бібліотека (Політехнічний інститут), підсобні приміщення Педагогічного інституту (вул. Ровенська), у Софійському соборі, на Подолі (кол. КДА). Керівником бібліотеки призначається бібліотекар Максименко.

Передаються також списки персоналу КУАБМ, який залишається. Зазначається, що нарахування заробітної платні виконанні включно до 30 вересня 1943 р. Виплата буде здійснюватися через бухгалтера Крайової бібліотеки П.А. Пасторську.

Підписи: Вінтер, Буріш.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 221–221 зв. Копія, нім.

19.09.1943, [м. Київ].

КУАБМ.

Керівнику бюро [КУАБМ] Гольцу, м. Київ, доручається 20.09.1943 р. супроводжувати до м. Кам'янця-Подільського вагон з архівними, бібліотечними та музейними цінностями. Супроводжуваний ним персонал Крайового інституту господарчих досліджень та краєзнавства та матеріали інституту, спаквані у ящики, мають бути доставлені до м. Вінниці.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 222. Копія, нім.

19.09.1943, [м. Київ].

КУАБМ – генералкомісару, Відділ Е і Л.

У відповідності до листа від 17.09.1943 р., за яким співробітникам КУАБМ виділяється 15 л горілки, прохання виділити замість 30 кг хліба – 36 кг.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 223 зв. Копія, нім.

20.09.1943, м. Київ.

ГРГ України. Відділ обліку та робоча група "Київ".

Тижневий звіт 37/43 (12.09–18.09.1943).

Відділ I обліку.

1. Загальне керівництво роботами – оберайнзацфюрер Шюллер;
2. Кірова-бібліотека – керівник фройляйн Пірсон (42 місцеві працівники):

- а) взято на облік 147 оригіналів, 160 дублетів;
- б) транскрибовано та перекладено 266 назв книг;
- в) закаталогізовано 303 російські оригінали, 218 назв німецького відділу;
- г) до головного каталогу вліто 748 карток;
- д) до алфавітного та предметного каталогів вліто по 915 карток;
- е) до номерного каталогу вліто по 338 карток;
- є) книгосховище: надходження радянських фондів до основної бібліотеки – 104 томи;
- ж) Німецька бібліотека – 144 назви, підготовлено для відправки 1029 томів;
- з) каталог дублетів: роботи не продовжувалися, персонал був зайнятий створенням резервної бібліотеки;
- и) журнали: взято на облік всього 17 назв (16 російських, 1 український) – 1397 прим. (1240 російських, 157 українських);
- і) відбір книг: підготовлено 3 пошукових списки (1109 назв) з економіки, історії та мистецтва; до основної бібліотеки відібрано 104 томи, до допоміжної – 318 томів; на 17.09. 1943 р. резервна бібліотека налічувала 8866 томів;
- ї) рецензії на журнали: 34 російські та українські журнали, головне, політичного змісту були опрацьовані і на них складені рецензії.

Транспорт.

Підготовлено для відправки до Вищої школи у м. Анненгеймі решту книжок з службового приміщення, а також витвори мистецтва з м. Харкова та кінофільми. Вся робота спрямована на евакуацію.

Підпис: керівник робочої групи "Київ" оберайнзацфюрер Шюллер.

Прим.: оригінал передано до Управління штабу, копії – до ГРГ України та робочої групи "Київ".

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 55, арк. 1–3. Копія, нім.

27.09.1943, м. Познань.

Д-р Томсон – Управлінню ОРР, Східний відділ, штабсайнзацфюреру д-ру Віллю [м. Ратібор].

Звіт про проведену в м. Києві роботу з поповнення фондів Східної бібліотеки.

У лютому 1943 р. д-р Томсон отримав завдання щодо поповнення фондів Східної бібліотеки у зв'язку з тим, що у м. Харкові при відступі згоріло 20 тис. видань, що належали цій бібліотеці. Центр з поповнення фондів бібліотеки був перенесений до м. Києва, і Томсон підготував проект планомірного переміщення фондів для Східної бібліотеки з усіх окупованих областей до м. Києва.

За планом, схваленим Ломмачем 02.04.1943 р., передбачалося, що поповнення основної бібліотеки буде здійснено з фондів Київської міської бібліотеки (10–15 тис. томів). На основі пошукових списків, складеними у м. Києві науковими спеціалістами, розшукувалися книжки які згодом відправлялися безпосередньо до Східної бібліотеки у м. Берлін. Занесення даних до [головної] картотеки проводилося лише у м. Києві. У містах Києві та Ризі збиралася менш актуальна література (не представлена або представлена в незначній кількості в основній бібліотеці) – медицина, природничі науки, математика, техніка тощо. Для проведення робіт створювалася група спеціалістів: один український науковий співробітник, один український бібліотекар, дві друкарки, три співробітники для головного каталогу, а також існуюче у м. Києві Бюро перекладів. Пропонувалося залучити для робіт із систематичним каталогом Міської бібліотеки місцевих наукових співробітників.

Для формування фонду основної бібліотеки були складені списки книг за систематичним принципом, опрацьовано 137 ящиків картотек Київської міської бібліотеки (90 тис. назв) та різних київських фондів (10 тис. назв); для пошукових списків перевірено 25 тис. назв з харківських тек (755 каталожних ящиків, 550 тис. карток), у містах Харкові та Києві було залучено 35 науковців з різних галузей знань.

За період від серпня 1942 р. до вересня 1943 р. було зібрано для Східної бібліотеки 11 тис. томів, для допоміжного сховища – бл. 9 тис.: українські фонди – 3,5 тис. томів, дублетний фонд – 3,3 тис. томів. Підготовлено 37 пошукових списків – 7 тис. назв. Цим закладено основу (разом з фондами Східної бібліотеки у м. Берліні) для наступних наукових розробок.

Прим.: у супровідному листі до звіту про проведену роботу у м. Києві зі створення Східної бібліотеки та поповнення її фондів висловлює задоволення від проведеної роботи та разом з тим і жаль, що все загинуло (арк. 36).

Підпис: Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 36, 37–40. Ориг., нім.

28.09.1943, м. Кам'янець-Подільський.

КУАБМ – рейхскомісару України, м. Рівне.

Повідомлення про те, що від 27.09.1943 р. КУАБМ знаходиться у м. Кам'янці-Подільському. Серед іншого культурного майна до м. Кам'янця-Подільського надійшло 11 ящиків з найціннішими рукописами Крайової бібліотеки у супроводі Геппенера, Фалькевич, Дар'ян і Кульженка.

Підпис: Вінтер.

Прим.: в усіх інших документах вказані 10 ящиків.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 15–16. Копія, нім.

29.09.1943, [м. Кам'янець-Подільський].

КУАБМ.

Наказ по КУАБМ про розпорядок робочого дня та персональні завдання керівників груп управління. Зокрема, Бенцінгу наказано підготувати звіт про стан бібліотек на Україні, а також дати пропозиції щодо перебудови українського бібліотекознавства за німецьким зразком і проведення контролю за комплектуванням.

Прим.: на цьому ж документі резолюція до Лацке – “Ознайомити всіх співробітників”.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 413–415. Копії, нім.

01.10.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Керівник Головної робочої групи –ОРР, Управління штабу, Відділ II б, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Передислокація з м. Києва. Доповнення до звіту від 27.09.1943 р.*¹

Щодо переговорів з проф. д-ром Мансфельдом відносно взяття під охорону наукових установ, підпорядкованих цивільному управлінню, повідомляється, що ОРР було невідомо, що цивільне управління протокольно передало свої установи до відання Штадткомісаріату.

До вагону “France 301641” були навантажені всі етнографічні матеріали з Українського музею, наголошується на їхній цінності, оскільки, будуть вони у Європі в одному примірнику. У вагоні “München 41764” – фонди Музею прадавньої історії.

У суботу 02.10.1943 р. Антон планує з 6-ма співробітниками на 2-х легкових та одній вантажній машинах залишити м. Київ.

Підпис: штабсайдзакфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 101–103. Копія, нім.

*¹ Звіт від 27.09.1943 р. у справі відсутній.

01.10.1943, м. Берлін-Шарлоттенбург.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю.

Запис для керівника штабу щодо Східної бібліотеки.

Згідно з побажанням [Утікаля] з Східної бібліотеки відібрано ще 14 тис. томів найбільш цінних видань, які підготовлені для відправки до м. Ратібора. Це – найбільш важливі фонди Східної бібліотеки політичного та ідеологічного характеру, частково фонди, передані командами Кюнсберга та Географічної служби, український матеріал з м. Дніпропетровська та 25 мішків з дублетами журналів. Вантажні роботи повинні закінчитися 2 жовтня.

Підпис: д-р Вундер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 22, арк. 46. Копія, нім.

02.10.1943, м. Київ.

[ГРГУ]. Керівник Головної робочої групи штабсайнзацфюрер Антон – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II b, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Доповнення до звіту від 01.10.1943 р.

Повідомляється, що проф. д-р Мансфельд звернувся з проханням виділити 2–3-х співробітників ОРР для евакуації майна установ, що знаходилися у підпорядкуванні РКУ. Йому було відмовлено через малу кількість співробітників. У зв'язку із труднощами при транспортуванні вантажів здійснюється співробітництво з 75-м дивізіоном та іншими підрозділами вермахту.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 98–99. Копія, нім.

02.10.1943, [м. Київ.]

ОРР, м. Берлін-Шарлоттенбург. Телеграма.

Повідомлення про те, що ГРГУ 02.10.1943 р. залишила м. Київ. Залишено частину групи у кількості 4-х осіб під керівництвом обер-айнзацфюрера Шюллера. Вагон з важливими матеріалами відправлено до м. Ратібора.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 100. Копія, нім.

04.10.1943, м. Кам'янець-Подільський.

КУАБМ. Вінтер – рейхскомісару України, Відділ Р II, регірунгс-директору Габігу.

Докладне повідомлення про евакуацію управління до м. Кам'янця-

Подільського. Серед іншого – у числі супроводжуваних бібліотечні матеріали вказані М. Геппенер, Л. Фалькевич і Дар'ян.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 9, арк. 157–160. Копії, нім.

06.10.1943, м. Трускавець.

[ОРР, ГРГУ]. Керівник Головної робочої групи штабсінсацфюрер Антон – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II b, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про передислокацію з м. Києва.

ГРГУ для збереження культурних установ м. Києва [на останній період] у забороненій зоні залишила 5 осіб, які тісно співпрацювали з військовими і знаходилися під їхнім захистом.

Зондеркоманда провела заходи щодо ознайомлення офіцерів 75-го дивізіону з культурними пам'ятками м. Києва. Керівник цього дивізіону рйтмайстер фон Гаген висловив жаль, що цивільне управління так швидко залишило м. Київ. Штабсінсацфюрер Антон скористався цією можливістю, щоб підкреслити значення ОРР, додавши, що співробітники ОРР почують себе солдатами і готові на будь-які заходи по збереженню [культурних цінностей] при складних обставинах.

02.10.1943 р. штабсінсацфюрер Антон виїхав з м. Києва, а 05.10.1943 р. прибув до м. Трускавця. Підкреслює, що для ГРГУ було прес-тижним залишатися у м. Києві так довго, як це дозволяла військова ситуація.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 89–91. Копія, нім.

09.10.1943, м. Київ.

Воєнний комендант м. Києва.

Посвідчення, видане Вінтеру, в якому зазначено, що він має право індивідуального входу до забороненої зони і виходу з неї. Відхилення від визначеного шляху з місця помешкання до місця роботи суворо забороняється.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 202–202 зв. Друк., рукоп., нім, укр. (документ на бланку двома мовами).

10.10.1943, м. Київ.

ГРГУ. Співробітники групи, залишені в м. Києві.

Звіт про діяльність від 03.10 до 09.10.1943 р.

1. Персональний склад: оберінсацфюрери Шюллер і Вьоль, проф. Штампус, обершарфюрер Шпац, оберінсацгельфер Гаройтер, 4 місцевих співробітники.

07.10.1943 р. до ОРР зі спеціальними дорученнями регірунгсдиректора Габіга щодо вивезення навчальних посібників були приєднані керівник лабораторії наочного приладдя Штауфер, директор бібліотеки Пфайффер, викладач Паульс. За їхнім проханням, вони розмістилися у службовому приміщенні ОРР і поставлені на постачання.

9 жовтня д-р Вінтер, д-р Бенцінг і д-р Байнс почали працювати над евакуацією архівів і бібліотек. Вони жили і харчувалися у генерал-комісара.

2. Взяття під охорону.

Згідно зі списком "Liste der zu sichernden Archive, Bibliotheken und Museen" ("Список архівів, бібліотек і музеїв, які підлягають охороні") були взяті під охорону ще не обліковані об'єкти. У більшості будинків були пошкоджені двері і вікна (наприклад, у Оперному театрі, Педагогічному інституті, Крайовому інституті прадавньої та давньої історії). Грабіжництво у значних розмірах до цього часу було зафіксовано лише в Українському музеї. Царський палац повністю пограбовано, він не закривається, тому охороняти його не має сенсу.

Заходи по збереженню здійснюються у тісній співпраці з військовими підрозділами – І с 75-го дивізіону, І с Міської комендатури, І с Артилерійської команди.

3. Вивезення.

У ході евакуації навантажено: ОРР – 2 вагони, проф. Штампфус – 2 вагони, загальними зусиллями – 4 вагони. Разом – 8 вагонів.

Відправлено транспортбельний матеріал з Софійського собору, велику частину етнографічного матеріалу з Українського музею, матеріали ОРР та Археологічного музею.

Підготовлені до відправки політичний кінофотоархів з вул. Прорізної та допоміжне книгосховище СБР з Кірова-бібліотеки.

Д-р Вінтер висловив згоду на вивезення ОРР фондів Українського музею. Умови вивезення матеріалів складні, проте можливі (наближення фронту поки не відчувається, велику допомогу при вантажних роботах надають військові).

4. Взаємостосунки у групі.

Значне скорочення чисельності працівників та особливості роботи у забороненій зоні сприяли згуртуванню співробітників групи, які працювали навіть у неділю, не шкодуючи сил. Більш товариськими стали відносини з проф. Штампфусом, а також з 3-ма представниками цивільного управління.

5. Співробітництво з іншими службами.

Відносини зі штадткомісаром, як і раніше, є дуже натягнутими:

роботу ОРР він не підтримує. 8 жовтня 1943 р. у службовому приміщенні ОРР з'явився уповноважений штадткомісара з вимогою конфіскувати вагон ОРР, але за допомогою міського військового коменданта та 75-го дивізіону його відстояли.

Особливо упереджене ставлення до ОРР з боку проф. Мансфельда – уповноваженого штадткомісара з евакуації наукових та інших установ. Добрі відносини встановилися з представниками вермахту. Так, керівник евакуаційних робіт оберстлейтенант Бішоф дозволив співробітникам ОРР залишатися якомога довше, вивозити все можливе і забезпечив групу паливом. А командир 1-го батальйону 202-го полку, штаб якого знаходиться у Міській бібліотеці, гауптман Бандель надає вагони і робочу силу, для захисту від пограбування поставив вартового біля Українського музею.

6. Обслуговування вермахту.

Оберайнзацфюрер Шюллер провів з офіцерами 2 екскурсії по місту (Софійський собор). Проф. Штампфус виступив з доповіддю про історію України, зокрема прадавню.

7. Плани, перспективи.

Після відправлення матеріалів, зазначених у пункті 3, завдання групи буде виконане, і більше залишатися у м. Києві немає сенсу.

Підпис: оберайнзацфюрер Шюллер.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 69–70 зв. Ориг., нім.

12.10.1943, м. Трускавець.

ГРГУ. Керівник ГРГ.

Звіт за вересень 1943 р.

Поточна робота ГРГУ пов'язана з евакуацією та транспортуванням вантажів. Завдяки зусиллям співробітників ГРГУ було отримано вагон і вантажівку для перевезення таких матеріалів:

1) 24.09.1943 р. – матеріали Харківського музею мистецтв;

2) 26.09.1943 р. – матеріали ГРГУ;

3) 27.09.1943 р. – матеріали Відділу обліку (вони були надіслані до м. Ратібора і включали: 42 ящики з 10186 книгами та 7 ящиків зведеного каталогу Східної бібліотеки; 1 ящик книг, 21 ящик відібраних журналів, 12 ящиків тек з репродукціями для Вищої школи, 11 пакунків зразків журналів, 1 ящик німецькомовної більшовистики тощо);

4) 27.09.1943 р. – матеріали Музею прадавньої історії;

5) 01.10.1943 р. – матеріали Українського музею у м. Києві.

Книгосховища Кірова-бібліотеки на вул. Прорізній так само, як й

інші культурні установи, взяті під захист від розграбування та пошкодження.

Докладно повідомляється про останні дні роботи у м. Києві, про стосунки з штадткомісаром, про зустріч з Вінтером. Підкреслюється основне завдання ОРР – “захищати всі культурні цінності”.

Після вивезення 02.10.1943 р. експонатів з Українського музею основна робота ОРР була виконана. Керівник групи 02.10.1943 р. виїхав до м. Трускавця (легкова машина та вантажівка). Була залишена команда (Nachkommando) у кількості 4-х осіб.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО, ф. 3676, оп. 1, спр. 171, арк. 270–281. Копія, нім.

16.10.1943, м. Кам'янець-Подільський.

Циркуляр КУАБМ про розпорядок робочого дня для українських службовців (робота від 8.00 до 13.00, від 14.00 до 17.00, у суботу – від 8.00 до 13.00) та про заборону без дозволу полишати робоче місце.

Підпис: Лацке.

Прим.: на документі є власноручні підписи українських службовців (арк. 411): Тищенко, Кульженко, Кравченко, Ткачук, Хомар, Гиржев, Лизенгович.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 410–410 зв. (ориг. нім.), 411 (ориг.), укр.

18.10.1943, м. Трускавець.

Керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II b, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про те, що всі каталоги Кірова-бібліотеки у 7 ящиках прибули у вагоні до м. Ратібора, про що було повідомлено Управлінню штабу листом від 27.09.1943 р. На них була позначка UK I/O.V. 203-209.

Документи про матеріал, переданий д-ром Томсоном оберайнзацфюреру Шюллеру, ймовірно знаходяться у цих ящиках.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 28. Копія, нім.

19.10.1943, м. Берлін-Шарлоттенберг.

ОРР. Управління штабу, Відділ обліку та контролю, оберштабсайнзацфюрер д-р Вундер – штабсфюреру.

Пропозиції щодо реорганізації Головного відділу II:

1. Керівник – д-р Вундер.
2. Постійний заступник у ранзі керівника відділу – Ломмач.
3. Складається з шести груп: архів (гауптайнзацфюрер Мюке),

спеціальна група “Захід” (штабсайнзацфюрер Мухов), спеціальна група “Схід” (гауптайнзацфюрер Рейхардт), планування розробок (гауптайнзацфюрер Рудольф), розподіл книжок (гауптайнзацфюрер Рубаум), СБР у м. Берліні (Томсон).

Прим.: у документі Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 22, арк. 36. Копія, нім.

19.10.1943, м. Київ.

[КБК].

Акт про передачу прибл. 1500 книг та журналів з Технічного відділу Крайової бібліотеки (бібліотеки колишнього Політехнічного інституту) для відправки до м. Берліна-Целендорф. Також зазначається, що видання беруться на абонемент тимчасово – на період воєнних дій, а список переданих видань буде переданий до КУАБМ.

Підписи: передав Й. Бенцінг, прийняв Мюллер, начальник поїзду.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 224. Ориг., нім.

21.10.1943, м. Київ.

КУАБМ. Директор державних архівів Вінтер, проф. Мансфельд – 75 дивізіону I с.

Прохання про сприяння збереженню приміщень, де зберігаються культурні цінності, (наводиться їхній перелік) зокрема Крайова бібліотека (вул. Короленка, 58 а) з книгосховищами: Педагогічний інститут (вул. Ровенська, 24), “тепла” церква (у Софійському соборі), кол. Духовна академія (Олександрівська площа, 2); університетські приміщення (вул. Короленка, 58).

Підписи: Вінтер, проф. Мансфельд.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 199–201 (рукоп. схема приміщень КБК. Підпис: Вінтер), 200–201. Копія, нім.

25.10.1943, м. Трускавець.

Керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II б, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Повідомлення про передислокацію групи з м. Трускавця до м. Моршина через непридатність приміщення у м. Трускавці для роботи.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 4. Копія, нім.

25.10.1943, м. Трускавець.

[ОРР]. Керівник ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон – ОРР, Управлінню штабу, Відділ II б, м. Берлін-Шарлоттенбург.

Інформація про евакуацію з м. Києва.

19 жовтня представники групи, які залишалися у місті, після виконання своїх завдань залишили м. Київ і 23 жовтня прибули до м. Трускавця. Цим завершено діяльність ОРР в Україні. Група виконала своє завдання зразково. Представник групи оберайнзацфюрер Шюллер направляє до Управління штабу, оберайнзацфюрер Курцвайль – до Відділення у м. Кракові, інші залишаються при ГРГУ.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 5. Копія, нім.

26.10.1943, м. Кам'янець-Подільський.

КУАБМ – гебітскомісару м. Кам'янця-Подільського.

Повідомлення про переїзд, розміщення та охорону архівних, бібліотечних і музейних фондів КУАБМ, перевезених з м. Києва.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 14. Копія, нім.

27.10.1943, м. Ратібор.

Управління ОРР. Відділ обліку та контролю, за дорученням, гаупт-айнзацфюрер Рейхардт – ГРГУ, м. Трускавець (м. Дрогобич). Обер-айнзацфюреру Прокшу.

Повідомлення про 250 професорів та наукових співробітників з м. Києва, прибуття яких до переселенського табору Гейдебрек (під м. Ратібором) очікується. Прохання позначити прізвища тих, які є корисними для співпраці. Зокрема, згадується, що проф. Штепа потрапив до табору Танненберг (м. Найденбург, Східна Пруссія), де й зараз знаходиться із своїми рідними. Здійснюються заходи щодо використання Штепи у містах Берліні чи Ратіборі. Вказується, що про інших київських професорів нічого невідомо.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 34. Ориг., нім.

01.11.1943, м. Кам'янець-Подільський.

Короткий звіт про бібліотеку Кам'янця-Подільського музею “Тюркенбург”.

Підпис: Бенцінг (арк. 336, ориг., нім.).

Додаток (арк. 331–335): схема систематизації книг для обробки та каталогізації у архіві та музеї “Тюркенбург” у м. Кам'янці-Подільському.

З помітками Г. Вінтера.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 331–336. Ориг., рос., пер., нім.

08.11.1943, м. Рівне

Рейхскомісар України, Відділ II – генералкомісару м. Луцька.

Прохання, у зв'язку з переїздом до м. Кам'янця-Подільського науково-дослідних інститутів РКУ, забезпечити представників цих установ харчуванням, одягом та іншими споживчими товарами. Зазначено, що копія передається керівникові КУАБМ.

Підпис: за дорученням, Габіг.

Прим.: є перелік науково-дослідних інститутів РКУ.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 8. Копія, нім.

08.11.1943, м. Моршин.

ГРГУ. Керівник ГРГУ.

Звіт за жовтень 1943 р., зокрема про переїзд з м. Трускавця та про діяльність представників ГРГУ, які були залишені у м. Києві після евакуації для завершення роботи щодо вивезення культурних цінностей.

Були навантажені:

1) 4 вагони до м. Кракова (фонди Музею прадавньої історії з бібліотекою, Українського музею з бібліотекою, Софійського архітектурного музею з бібліотекою);

2) 1 вагон до м. Ратібора (5 ящиків шкільних підручників, 4 ящики книг для оstarбайтерів, 1 ящик Євангелій, картини для зондерштабу "Образотворче мистецтво" тощо);

3) 1 вагон до м. Моршина (допоміжне книгосховище і резервна бібліотека Східної бібліотеки, полиці, книжкові шафи, меблі);

4) 1 вагон до м. Ціхенау (шкільне обладнання за дорученням в результаті спільної роботи з командою Пфайффера з РКУ);

5) з робочої групи "Дніпро" навантажено 1 вагон до м. Кракова (партійний архів, фонди Музею прадавньої історії, акти колонізації етнічних німців).

02.10.1943 р. у м. Києві залишалася частина групи під керівництвом оберайнзацфюрера Шюллера для остаточного вивезення матеріалів. Члени команди: оберайнзацфюрер Вьоль, оберайнзацгельфер Шпац, оберайнзацгельфер Гаройтер, керівник Крайової служби прадавньої історії при РКУ проф. д-р Штампус, від 10.10.1943. – оберайнзацфюрер Курцвайль та айнзацфюрер Пель. У розпорядженні команди – вантажівка та 2 легкові машини.

19.10.1943 р. – останній день роботи групи.

Для упорядкування та перегляду матеріалів, які надійшли з міст Києва, Дніпропетровська та Сімферополя, на які ще чекали, 18.10.1943 р. було утворено філію (Aussenstelle) у м. Кракові. Керівництво філією за наказом керівника штабу здійснює гауптайнзацфюрер д-р Гюлле, на допомогу йому були призначені від ГРГУ – оберайнзацфюрер Курц-

вайль, від Управління штабу – айнзацфюрер Кюстгардт і декілька місцевих службовців з Крайової служби при РКУ.

Підпис: керівника ГРГУ штабсайнзацфюрер Антон.

Прим.: розіслано – Управлінню штабу, Східному відділу, Відділу II, групі “Дніпро” (м. Кривий Ріг), містам Сімферополю, Кракову, ГРГУ, ГРГО, ГРГ “Центр”.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 171, арк. 254–269. Ориг., копія, нім.

10.11.1943, м. Кам'янець-Подільський.

[КУАБМ] – рейхскомісару України, Відділ II, м. Рівне.

Відомості про підготовку до відправлення з м. Кам'янця-Подільського архівних і бібліотечних матеріалів до м. Троппау.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 189–190. Копія, нім.

16.11.1943, б. м.

Перелік архівних та бібліотечних матеріалів, привезених до м. Троппау:

1) ящики з магдебурзькими актовими книгами (від А 1 до А 20. Разом 20 ящиків);

2) ящики з бібліотечними фондами (рукописи – Р 1, Р 2; стародруки – Ст. 1, 2, 3, 4, 5; музичні матеріали – муз. 2; видання з мистецтва (частково – рукописи) – Иск. 1; україніка – Книг. 1. Всього 10 ящиків);

3) зв'язані пакунки з актовими книгами;

4) картонні теки з актовими книгами з м. Кременця (58 шт.).

Є також перелік приватного багажу співробітників-рейхсдойче КУАБМ.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 180. Копія з рукоп. помітками Г. Вінтера, нім.

16.11.1943, м. Кам'янець-Подільський.

[КУАБМ].

Посвідчення, видане А. Гольцу, який супроводжує вагон з архівними і бібліотечними матеріалами до м. Троппау. Прохання сприяти у перевезенні цінного багажу.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 184–185. Рукоп. копія, нім.

23.11.1943, м. Троппау*¹.

Протокол передачі архівних і бібліотечних матеріалів з м. Києва від КУАБМ до Рейхсархіву, підписаний Лацке і Краусом.

Лацке, від імені КУАБМ, передає Рейхсархіву Троппау архівні і бібліотечні матеріали на тимчасове зберігання. Існує домовленість, щоб сам факт передачі тримати у таємниці, а всі ці матеріали залишити закритими для будь-якого використання.

Підписи: д-р Вальтер Лацке, д-р Вільгельм Краус.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 3, арк. 97. Ориг., нім.

23.11.1943, м. Моршин.

ГРГУ – Управлінню ОРР, Відділ II с, м. Ратібор.

Прохання перевести бібліотекаря Горохолінську*² до м. Ратібора з м. Моршина, де вона займалася розстановкою перевезених з м. Києва дублетних видань допоміжного книгосховища [Східної бібліотеки].

Підпис: штабсайдмартен Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 16. Ориг., нім.

25.11.1943, м. Кам'янець-Подільський.

КБК – Книготорговельній та антикварній фірмі Отто Гаррасовіца.

Листування з приводу підтвердження боргу за надіслані книжки (369, 88 рейхсмарок). Повідомлення про те, що нових замовлень не буде (в м. Кам'янці-Подільському немає потреби у книжках).

Підпис: Бенцінг.

Додаток (арк. 26–28): перелік рахунків на отриману та надіслану літературу.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 25–28. Копії, рукоп., нім., 4 док.

26.11.1943, м. Троппау.

Рейхсархів м. Троппау – керівнику КУАБМ д-ру Вінтеру, м. Кам'янець-Подільський.

Супровідний лист до протоколу передачі архівних і бібліотечних матеріалів від КУАБМ до Рейхсархіву м. Троппау від 23.11.1943 р.

Підпис: Краус, архівний радник, [заступник керівника Рейхсархіву].

Додаток (на арк 96): перелік перевезених до м. Троппау культурних

*¹ Див. також супровідний лист від 26.11.1943 р. від Рейхсархіву до Г. Вінтера, КУАБМ.

*² Колишня керівник Історичної бібліотеки.

цінностей (архівних і бібліотечних матеріалів). Разом – 30 ящиків, серед яких 10 ящиків – з Крайової бібліотеки.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 3, арк. 95–96. Ориг., нім.

30.11.1943, м. Ратібор.

ОРР. Східна бібліотека, оберайнзацфюрер д-р Томсон – ГРГУ, штабсайнзацфюреру Антону, [м. Моршин].

Лист щодо розшуку д-ром Томсоном 4-х ящиків з картковим каталогом “Держава і партія”, що були підготовлені до відправки у м. Києві.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 38, арк. 13; спр. 213, арк. 18. Ориг., копія, нім.

01.12.1943, м. Київ.

ГРГУ.

Повідомлення про персональний склад та кадрові зміни ГРГ України за станом на період від 01.10.1943 р. до 08.12.1943 р. Наводяться прізвища лише співробітників-німців.

Б. п.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 87, арк. 1–9. Копія, нім.

01.12.1943, м. Ціхенау.

КУАБМ. Відділення Крайової бібліотеки – керівнику КУАБМ, м. Кам'янець-Подільський.

Звіт за листопад 1943 р. Повідомлення про те, що матеріали, які надійшли з міст Києва та Рівного, складаються, упорядковуються, підраховуються, частково готуються до наступного відправлення та використання.

Додаються розрахунки за відрядження до м. Києва від 07.10 до 21.10 1943 р.

Підпис: Пфайффер.

Прим.: є примітки Байнса про надходження листа.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 298–299. Ориг., нім.

03.12.1943, м. Кам'янець-Подільський.

КУАБМ, Вінтер – Імперському архіву м. Троппау. Телеграма.

Прохання прийняти майно (твори друку), що надійшло до м. Троппау.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 9. Копія, нім.

08.12.1943, м. Кам'янець-Подільський.

Актовий запис про розрахунки з Книготорговельною фірмою Г. Тренкле, яка не визнає свій остаточний борг Крайовій бібліотеці у розмірі 1682,35 рейхсмарок.

Підпис: Бенцінг.

Прим.: численні помітки Г. Вінтера.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 185. Ориг., нім.

09.12.1943, м. Моршин.

Звіт ГРГУ за листопад 1943 р.

Зокрема, йдеться про події на фронті і ускладнення внаслідок цього в роботі. Головне, здійснювалося вивезення залишків культурних цінностей з незайнятих ще радянськими військами міст України та підготовки аналітично-інформаційних розробок.

Зондерштаби: айнзацфюрер д-р Ремолі 1 листопада закінчив роботу в м. Миколаєві. Разом з музейним майном він виїхав до м. Кенігсберга. Проф. Маттес не зміг вивезти з Криму музейні експонати. Гауптгайнзацфюрер д-р Гюлле та айнзацфюрер Кюстгардт працювали в м. Кракові стосовно перегляду та каталогізації матеріалів, вивезених з м. Києва.

Повідомляється також, що перевезені до м. Моршина фонди Східної бібліотеки (бл. 7 тис. томів: номери після 90000 і бл. 10 тис. дублетів) посортовані і складені. Подальша обробка є неможливою, оскільки бібліотекар Горохолінська переїхала до м. Ратібора.

Підпис: штабсгайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 171, арк. 250–253. Копія, нім.

09.12.1943, м. Кам'янець-Подільський.

Квитанція про сплату Й. Бенцінгом часткової відправки книг (1200 рейхсмарок).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 184. Друк., рукоп., нім.

09.12.1943, м. Ратібор.

ОРР. Головний відділ обліку та контролю, Східна бібліотека – ОРР, Управлінню штабу, [м. Берлін].

Про необхідність вивезення унікальних фондів Східної бібліотеки з м. Берліна до м. Ратібора разом з каталогами (бл. 55 тис. томів) з метою кращої збереженості. Для цього потрібно 215 ящиків, по 250 книжок у кожному.

Підпис: обергайнзацфюрер д-р Томсон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 213, арк. 3. Копія, нім.

16.12.1943, м. Кам'янець-Подільський.

КУАБМ. Окружний шкільний відділ^{*1}, Відділення Крайової бібліотеки – В. Пфайфферу, м. Ціхенау.

Підтвердження отримання звіту про діяльність за листопад 1943 р. та розрахунків за відрядження до м. Києва.

Підпис: виконуючий обов'язки [керівника КУАБМ] Байнс.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 297. Копія, нім.

23.12.1943, м. Гюстєбізе.

Приватний лист Бенцінга до Вінтера щодо перевезення евакуйованого з України культурного майна до м. Кенігсберга.

Підпис: Бенцінг.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 150–150 зв. Рукоп., нім.

Кінець 1943 р., м. Київ.

Г. Вінтер. Службові щоденники за період від 05.01.1943 р. до кінця 1943 р. з короткими записами про заплановані заходи діяльності КУАБМ.

Разом 976 записів заходів, де зазначаються: порядковий номер, терміни початку і завершення роботи, виконавець, зміст роботи.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 27, арк. 42–59, 228–238 (всі зі зворотами). Рукоп., нім.

[Кінець 1943 р.], м. Рівне.

Структура РКУ і генералкомісаріатів (схематично).

Зокрема, Головний відділ "Політика" складається з 3-х відділів: Р. I – Загальні політичні справи; Р. II – Наука і культура; Р. III – Німецька народність (етнічні німці).

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 27, арк. 72–73. Друк., нім.

1944

03.01.1944, м. Кам'янець-Подільський.

КУАБМ.

Список позначень на скринях з евакуйованими до Троппау культурними цінностями.

^{*1} Ймовірно, у приміщенні Окружного шкільного відділу знаходилась Крайова бібліотека.

Серед них: Ка В – Канцелярія бібліотеки; 1 Mys.– німецькі книжки;
P1 – плани і карти, а також список архівних матеріалів.

Перелік:

1–17 P1–P17 – архів Потоцьких;

18–24 Z1–Z7 – архів Замойських;

25–26 T1–T2 – актові книги;

27 Sap. – архів Сапег;

28 Gi – архів Гіжицьких і актові книги;

29 La – лавра (давні акти).

Далі олівцем: Опис Румянцевих (... томів)

Б.п.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 152. Копія з рукоп. помітками
Г. Вінтера, нім.

10.01.1944, м. Моршин.

ГРГУ. Керівник ГРГ.

Звіт за грудень 1943 р.

Зазначається, що на початку місяця вже став неможливим зв'язок з двома ще діючими робочими групами: м. Кривий Ріг (“Дніпро”) і м. Сімферополь. У розділі “облік” ніяких даних не наводиться. У розділі “контроль” – підготовлено 7 інформаційно-аналітичних праць.

Представник зондерштабу “Прадавня історія” оберайнзацфюрер д-р Модріян від 08.12 до 23.12.1943 р. перевозив музейне майно з м. Умані до м. Кракова.

5 січня 1944 р. вийшов наказ про вивільнення службового приміщення ГРГУ у м. Моршині для представників вермахту. Фонди Східної бібліотеки, які тут знаходяться, підготовлені для відправлення до м. Ратібора.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 171, арк. 245–248. Копія, нім.

12.01.1944, м. Ціхенау.

КУАБМ. Крайова бібліотека – КУАБМ, м. Троппау.

Звіт за грудень 1943 р. Підготовлено списки вивезених з м. Києва книг (кількість і назви), організовано їхнє розміщення та сортування у новому окружному складському приміщенні.

Підпис: Пфайффер (надруковано).

Прим.: списків у звіті немає.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 296. Копія, нім.

12.01.1944, м. Троппау.

Запис Г. Вінтера про розрахунки з Книготорговельною фірмою Г. Тренкле.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр.7, арк. 183–183 зв. Рукоп., нім.

12.01.1944, м. Троппау.

[КУАБМ] – Книготорговельній фірмі Г. Тренкле.

Прохання перерахувати гроші (1682,35 рейхсмарок) за надіслані з м. Києва книжки.

Підпис: Вінтер.

Прим.: є позначки про надходження грошей 31.01.1944 р.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 150, 151. Копії, нім.

15.01.1944, м. Троппау.

[КУАБМ] – рейхскомісару України, Відділ Р II.

Про переїзд КУАБМ з м. Кам'янця-Подільського до м. Троппау.

Підпис: Вінтер.

Копія на 2-х арк., нім.

Додатки:

– на арк. 4–5 – проект листа рейхскомісара України генеральному директору державних архівів (директору Імперського архіву у м. Потсдамі, комісару зі збереження архівів);

– на арк. 6–6 зв. – копія угоди від 14.01.1944 р. між заступником керівника Імперського архіву у м. Троппау д-ром Краусом і керівником КУАБМ д-ром Вінтером щодо оренди приміщення для роботи та розміщення персоналу Управління.

Підписи: від КУАБМ – д-р Вінтер, від Рейхсархіву в м. Троппау – д-р Краус.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 2–3, 4–6 зв. Копії, нім.

04.02.1944, м. Білосток.

Керівник ГРГУ.

Звіт за січень 1944 р. про діяльність ГРГУ щодо вивезення бібліотечних фондів до Східної бібліотеки та про переїзд ГРГУ з м. Моршина до м. Білостока.

Зокрема, зазначається, що з книжкових фондів, які ще є у розпорядженні ГРГУ, були завантажені: 20 ящиків допоміжної бібліотеки Східної бібліотеки; 32 ящики дублетів – всього бл. 17 тис. томів; 1 ящик – 10 каталожних ящиків з картками.

Усі робочі групи ліквідовані, зондерштаби не діють.

Практично ГРГУ перестала існувати, її керівник на початку лютого очолює робочу групу у м. Белграді. Документація та опис справ ГРГУ знаходиться у м. Білостоку, ними опікуються гаупттайнзацфюрер Прокш та гаупттайнзацгельфер Бааке.

Підпис: штабсайнзацфюрер Антон.

Копії: до Управління штабу, Східного відділу; Головному відділу IV, Ратібор; ГРГУ, ГРГО, ГРГ "Центр".

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 171, арк. 241–242. Копія, нім.

07.02.1944, 6. м.

Перелік всіх перевезених з України до м. Троппау архівних і бібліотечних фондів.

Зокрема, згадується про 10 ящиків з книгами Крайової бібліотеки (м. Київ): Р. 1 – Р. 2 (рукописи); Ст. 1 – Ст. 2 (стародруки); Муз. 2 (музичні видання); Иск. 1 (видання з мистецтва, частково рукописні матеріали); КНИГ. 1 (україніка з так званого книгосховища). Усі матеріали розміщені в сховищі Рейхсархіву в м. Троппау.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 1, арк. 1; спр. 3, арк. 96; спр. 8, арк. 112–113 (рукоп.), 114–115 (ориг.). Копії, рукоп., нім.

10.02.1944, м. Ціхенау.

КУАБМ. Відділення Крайової бібліотеки – керівнику КУАБМ, директору державних архівів д-ру Вінтеру, м. Троппау.

Повідомлення (повторне) про надсилання звіту за грудень 1943 р. і січень 1944 р. [зокрема, щодо розміщення евакуйованого культурного майна].

Підпис: Пфайффер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 294. Копія, нім.

10.02.1944, м. Троппау.

КУАБМ.

Схема справ та розподілу кореспонденції: бюджет, касові операції, загальне управління, наукові питання тощо.

За групами архівів, бібліотек, музеїв – окрема схема. Стосовно групи бібліотек – пункт VIII:

1. Бібліотечні справи в цілому. Зошити 1, 2 (арк. 93).

2. Крайові бібліотеки; А. Київ, 1) загальне; 2) фонди; 3) використання; 4) поточні звіти. Б. Дніпропетровськ.

3. Народні бібліотеки (Відділення КБК у м. Ціхенау), громадські бібліотеки для фольксдойче.

4. Бібліотеки у районах оперативних дій і тилу, військові бібліотеки (відповідальний – уповноважений шефа військових бібліотек).

5. Бібліотеки в генеральних округах – м. Луцьк (додаток А – м. Кам'янець-Подільський), міста Житомир, Київ, Миколаїв, Дніпропетровськ, Крим (м. Мелітополь).

Схема справ Крайової бібліотеки (арк. 96).

1. Листування “Центральної бібліотеки” з РКУ.

2. Листування з КУАБМ.

3. ОРР.

4. Окружні бібліотеки.

5. Різна кореспонденція (установи рейху та Головного управління бібліотек Генерал-губернаторства щодо книгообміну).

6. Звіти про діяльність.

7. Німецька бібліотека у м. Лейпцигу.

8. Фірма Герхарда Тренкле (Мюнхен-Планегг).

9. Фірма Гаррасовіца (м. Лейпциг).

10. Книготорговельна фірма Лоренца (м. Лейпциг)

11. Абонементні справи.

12. Списки забороненої та дозволеної літератури.

13. Видавництво Академії наук (м. Київ).

14. Листи, виставки тощо.

Додаток: Управління Київського університету.

Підпис: Вінтер.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 88–96; спр. 27, арк. 63–71. Копія, нім.

11.02.1944, м. Ціхенау.

КУАБМ. Відділення Крайової бібліотеки – КУАБМ, м. Троппау.

Звіт за січень 1944 р. [07.01–31.01.1944 р.]

Зазначається про розміщення культурних цінностей, зокрема, у м. Кенігсберзі. Бібліотеку Інституту краєзнавства розміщено у орендованому приміщенні, де знаходиться також і український персонал.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 295–295 зв. Копія, нім.

16.02.1944, м. Троппау.

[КУАБМ] – Окружному шкільному відділу, директору бібліотеки В. Пфайфферу у м. Ціхенау.

Подяка за звіти за грудень 1943 р. і січень 1944 р. та про відпустку
В: Пфайффера.

Підпис: Г. Вінтер.

ЩДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 7, арк. 293. Копія, нім.

21. 03.1944, м. Берлін.

ОРР.

Матеріали щодо реорганізації Управління штабу.

Управління містить 4 головних відділи:

Головний відділ I – штабсайдзюерер Ребок;

Головний відділ II – оберштабсайдзюерер д-р Вілль;

Головний відділ III – штабсайдзюерер Цьольфель;

Головний відділ IV – оберштабсайдзюерер д-р Вундер.

Підпис: штабсайдзюерер Цьольфель.

ЩДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 141, арк. 116 зв. Друк., нім.

16.06.– 02.09.1944, міста Троппау, Лейпциг, Берлін, Білосток.

РКУ, КУАБМ; Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца.

Листування з приводу боргу фірми Отто Гаррасовіца за книжки, надіслані із КБК в 1943 р., перелік рахунків. Уточнення взаєморозрахунків за надіслану та отриману літературу, підготовлені Бенцінгом. Фірмі надіслано книжок на суму 1651,15 рейхсмарок, отримано на суму 1281,27 рейхсмарок. Борг становить 369,88 рейхсмарок. Фірма висловлює незгоду з розрахунками Бенцінга від 04.12.1942 р., але визнає зазначений борг. Повідомлення про те, що фірма постраждала від повітряних нальотів: знищено усі запаси книжок і документи.

ЩДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 18, арк. 1–1 зв., 22–24. Ориг. копії, нім., 3 док.

[Не пізніше 11.05.1944 р.], м. Київ.

Г. Вінтер. Службовий щоденник за 1944 р. (останній запис від 11.05.1944 р.). Містить 254 записи, серед них власноручні записи Вінтера – до № 190, останній запис Вінтера датований 19.02.1944 р. Далі записи продовжують Байнс та інші.

ЩДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 27, арк. 163–165 зв. Рукоп., нім.

**ОСНОВНІ НАПРЯМИ
НАЦИСТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ
В ДОКУМЕНТАХ.
ДОКУМЕНТАЛЬНА ПУБЛІКАЦІЯ
АРХІВНИХ ДЖЕРЕЛ**

Документи, представлені до публікації, зберігаються у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України: Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга (ф. 3676) та рейхскомісара України (ф. 3206). Вони висвітлюють основні принципи та складові нацистської діяльності щодо огляду, опису, аналізу стану бібліотечних, архівних та музейних фондів України, організації опрацювання і вивезення книжкових колекцій та зібрань на різних етапах окупації.

Перший період – осінь 1941 – зима 1942 рр. – характеризувався безсистемним вивезенням книжок підрозділами різних відомств, передусім, військовими, що викликало проведення Оперативним штабом та Рейхскомісаріатом реєстрації і обстеження закладів культури та науки, в тому числі бібліотек, архівів, музеїв. Спеціальні експерти, уповноважені різними відомствами, проводили оцінку цінності книжкових фондів, можливостей їхнього використання з політичною метою (зокрема для пропаганди та вивчення більшовизму), наукових досліджень у різних галузях знання, економіки, культури. У цей період було визначено принципи співпраці Рейхсміністерства окупованих східних областей та Рейхскомісаріату України в галузі обліку та вивезення фондів, розроблено принципи та організаційні засади поповнення книжкових фондів Бібліотеки Вищої школи за рахунок книжкових зібрань України.

На другому етапі, що починається від березня 1942 р. і продовжується до кінця 1942 р., вивезення фондів набуває організованого характеру. Для запобігання несанкціонованому пограбуванню фондів рейхскомісар України оголошує, що бібліотеки знаходяться під його особистою охороною, забороняє порушувати цілісність фондів бібліотек, архівів та книгосховищ або їхній розподіл та безсистемне розпорошення. Вивезення літератури здійснюється лише Оперативним штабом рейхсляйтера Розенберга, утворюється Центр обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях, а також Крайове управління архівами, бібліотеками, музеями, яке очолює Г. Вінтер. Розгортається діяльність робочих груп Оперативного штабу, визначена література, що підлягає конфіскації та вивезенню, а також та, яка залишається в Україні,

відпрацьована система випереджуючого опрацювання книжок та періодики, що підлягають вивезенню до бібліотеки Вищої школи, Східної бібліотеки Розенберга при Оперативному штабі та Інституту вивчення єврейського питання.

Паралельно в Києві створюється Центральна бібліотека рейхскомісара України, яку очолює відомий бібліотекар та книгознавець Й. Бенцінг (6 червня 1942 р.). Київська міська публічна бібліотека, закрита для відвідувань, набуває значення центрального пункту регулювання вивезення фондів з України Оперативним штабом. Розгортається підготовка до відкриття масових бібліотек, проводиться ревізія фондів на предмет ідеологічної відповідності політиці рейху.

Останній період – зима – осінь 1943 р. – характеризується планомірною діяльністю Головної робочої групи України Оперативного штабу і масштабним вивезенням колекцій, зібрань. Рейхсміністерство окупованих східних областей набуває абсолютної монополії прав на всю літературу, конфісковану на території України. Йому передаються книжкові колекції, вивезені зондеркомандою Кюнсберга. Майже до остаточного звільнення території України від окупантів відбувається відправлення ешелонів з бібліотечними, архівними та музейними фондами.

Отже, основні аспекти нацистської діяльності представлені в приміщеннях у цьому розділі документах, які систематизовані за хронологічним принципом, оригіналам надається перевага. Більшість документів надрукована на папіросному папері, переважна кількість копій передана під копірку, тому цифрові копії відтворені з різною якістю відображення. Оскільки публікація документів має допоміжний характер, і основна інформація міститься в "Анотованому покажчику", а також спеціальних статтях першого розділу "Дослідження та огляди", документи коментуються лише у разі відсутності інформації у попередніх розділах.

- № 1. Звіти уповноваженого з нагляду за бібліотеками і книжковими фондами при Штабі командуючого сухоподільними військами тилу південних областей оберлейтенанта д-ра Шміца щодо попереднього огляду бібліотек, архівів та музеїв міст Бердичева, Житомира, Києва. 5 листопада 1941 р., м. Полтава 596
- № 2. [Доповідна записка] д-ра фон Франке, представника групи "Наука" Головної робочої групи України Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга – рейхскомісару України [Еріху Коху] про стан бібліотечних фондів м. Києва, необхідність вирішення питання про долю бібліотечних фондів і взяття під охорону бібліотек м. Києва. 10 листопада 1941 р., м. Київ 608
- № 3. Пропозиція керівника Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга штабсфюрера Утікаля заступнику рейхскомісара України регірунгспрезиденту д-ру Даргелю (м. Рівне) щодо можливості утворення при РКУ служби з представників штабу, 17 листопада 1941 р., м. Берлін-Шарлоттенбург 614
- № 4. Памятка щодо поповнення книжкових фондів Центральної бібліотеки Вищої школи (м. Берлін). Тільки для службового користування. 19 грудня 1941 р., м. Берлін 618
- № 5. Витяг зі звіту проф. д-ра Плотнікова про роботу Президії Української Академії наук від 15 жовтня 1941 р. до 1 лютого 1942 р. і передачу Генералкомісаріату м. Києва академічних установ і бібліотек. Після 1 лютого 1942 р., м. Київ 626
- № 6–8. Зразки бланків розпоряджень та посвідчень Оперативного штабу щодо конфіскації та закриття приміщень інститутів, бібліотек та інших культурних закладів. [Лютий 1942 р., м. Київ] 628
- № 9. Телеграма рейхсміністра окупованих східних областей Розенберга рейхскомісару України гауляйтеру Еріху Коху (м. Рівне) щодо вивезення командою Кюнсберга з Києва юдаїки та гебраїки. 10 лютого 1942 р., м. Берлін 632
- № 10. Телеграма рейхскомісару [України] Е. Коху про дозвіл Східного міністерства на вивезення Атеїстичної бібліотеки та колекції з Києво-Печерської лаври. 15 березня 1942 р., м. Берлін 634
- № 11. Наказ рейхскомісара України Еріха Коха про взяття під охорону українських бібліотек та архівів і заборону порушувати їхню цілісність. 26 березня 1942 р., м. Рівне. 636
- № 12. Директива рейхсміністра окупованих східних областей Розенберга про створення Центру обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях. 27 квітня 1942 р., м. Берлін 640
- № 13. Витяг з загальної довідки щодо діяльності [робочої групи "Західна Україна" Головної робочої групи України Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга] за період від 4 листопада 1941 р. до 30 квітня 1942 р. [1 травня 1942 р.], м. Київ 642

- № 14. Постанова рейхскомісара України Е. Коха про організацію Ценної бібліотеки рейхскомісара України і призначення Й. Бенцінга її керівником. 6 червня 1942 р., м. Рівне..... 666
- № 15. Список книг і плакатів, експонованих на виставці, підготовленій для рехсляйтера Розенберга з фондів робочої групи "Київ" у зв'язку із його перебуванням у Київській міській публічній бібліотеці. 6 червня 1942 р., м. Київ..... 668
- № 16. Звіт співробітника Інституту вивчення єврейського питання д-ра Поля про попередній огляд юдаїки та гебраїки з фондів Подільської філії Бібліотеки Академії наук УРСР у м. Києві. 28 червня 1942 р., м. Київ 676
- № 17. Клопотання керівника робочої групи "Західна Україна" [Рудольфа] щодо дозволу на перевезення єврейських книжкових фондів з Києва до Інституту вивчення єврейського питання (м. Франкфурт-на-Майні). 3 липня 1942 р., м. Київ 680
- № 18. Інструктивні матеріали робочої групи "Харків" ГРГУ Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга щодо перегляду бібліотечних фондів для підготовки відкриття масових бібліотек. 23 вересня 1942 р., м. Харків..... 684
- № 19. Лист Відділу обліку та планування ГРГУ Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга Інституту вивчення єврейського питання (м. Франкфурт-на-Майні) про відправлення книжкової колекції гебраїки та юдаїки з м. Києва. 25 вересня 1942 р., м. Київ 688
- № 20. Клопотання керівника робочої групи "Київ" Оперативного штабу Рудольфа до РКУ про додаткове вивезення з Подолу єврейської літератури (м. Рівне). 3 жовтня 1942 р., м. Київ 690
- № 21. Інструктивний матеріал Відділу обліку та планування [Головної робочої групи України] Оперативного штабу про значення Східної бібліотеки Розенберга як збірного бібліотечного пункту всіх книжкових фондів, взятих на облік (надісланий до робочих груп Харкова з відділеннями у містах Дніпропетровську та Сімферополі, зв'язкового пункту у м. Херсоні, опорного пункту у м. Ростові та зондеркоманди "Кавказ"). 12 жовтня 1942 р., м. Київ. 692
- № 22. Пропозиції Східного відділу Управління Оперативного штабу Розенберга групі письменства Головного відділу Рейхсміністерства окупованих східних областей стосовно завдань Штабу з вилучення з фондів бібліотек забороненої літератури. 22 грудня 1942 р., м. Берлін-Шарлоттенбург..... 698
- № 23. Лист керівника Головної робочої групи України штабс-айнзацфюрера Антона головнокомандуючому вермахту в Україні, Шефунтенданту (м. Полтава). 28 грудня 1942 р., м. Київ 704
- № 24. Річний звіт [представника Зондерштабу бібліотек Вищої школи] д-ра Нея за 1942 р. та за період від 1 листопада 1941 до 31 грудня 1942 рр. 5 січня 1943 р., м. Рига..... 706

- № 25. Протокол про передачу представникам Рейхсміністерства окупованих східних областей книг і матеріалів, конфіскованих зондеркомандою Міністерства закордонних справ (група Кюнсберга) на окупованих східних територіях. 3 лютого 1943 р., м. Берлін 716
- № 26. Звіт-довідка заступника керівника Відділу обліку та контролю Управління Оперативного штабу відповідального групи "Східна бібліотека" Герберта Ломмача щодо започаткування і розбудови Східної бібліотеки Розенберга [20 квітня 1943, м. Берлін] 722
- № 27. Лист Відділу обліку Головної робочої групи України Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга до Інституту вивчення єврейського питання (м. Франкфурт-на-Майні) відносно гебраїки та юдаїки з Подолу (м. Київ). 29 травня 1943 р., м. Київ 76
- № 28. Правила прийому книг до допоміжних книгосховищ Східної бібліотеки (м. Берлін), підготовлені Відділом обліку Головної робочої групи України Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга. 30 червня 1943 р., м. Київ 762
- № 29. Звіт про діяльність від 3 до 9 жовтня 1943 р. команди, що залишилася в ар'єргарді Головної робочої групи України Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга 10 жовтня 1943 р., м. Київ. 766
- № 30. Перелік фондів та актові книги, вивезені з України та Польщі і розміщені в Рейхсархіві (м. Троппау). 7 лютого 1944р., м. Троппау 774

Eingegangen:
 5. NOV. 1941
 Beantw.:
 Ert.:

Abschrift.

Karten 21003/31/33 D1
 21005/40
 H. u., den 10.9.1941.

V/2/30

Bericht Nr. 1

II/2
 II/2

6341/72

des Betreuers für Bibliotheken und Buchgut beim Stabe des
 Bfh.rückw.H.Geb.Süd.

Mi

a) Angegliedert an die röm.-kathol. Kathedrale von B e r d i t -
 s o h e w und in ihren Nebengebäuden befinden sich ein Archiv,
 eine Bibliothek und ein Museum. Alle drei Institute werden von
 einem Direktor geleitet; für die Bibliothek ist außerdem eine
 ausgebildete Bibliothekarin vorhanden.

Die Archivalien sind administrativen und politischen Inhalte und
 s.T. geschichtlich bedeutsam! Sie sind gut untergebracht und ge-
 sichert.

Die Bibliothek enthält zur Hauptsache religiöse Bücher, Rabbinica
 und naturwissenschaftliche Werke. Ihr Wert besteht jedoch in
 einer größeren Zahl französischer Literaturwerke des 16.-19. Jahr-
 hunderte, darunter wertvolle alte Ausgaben. Vorhanden sind weiter-
 hin wenige deutsche, italienische, englische, spanische und rus-
 sischkommunistische Werke.

Die Bibliothek war in zwei RMuseen untergebracht, deren Decke in-
 folge der Kriegshandlungen beschädigt war und Regenwasser durch-
 ließ. Die Überführung in trockenere und sichere RMusee wurde veran-
 laßt.

Der Bücherbestand beträgt schätzungsweise 6-8000 Bände. Einiges
 scheint schon verschleppt zu sein.

Der Direktor und die Bibliothekarin wurden als vorläufige Ver-
 walter eingesetzt und für die Unterhaltung des Archivs und der
 Bibliothek verantwortlich gemacht. Sie erhielten schriftliche
 Vollmachten. Ihre Namen wurden der Ortskommandantur mitgeteilt.

Das Museum enthielt religiöse Kunst und Naturalien, hauptsäch-
 lich ausgestopfte Tiere. Beim Brand der Kathedrale ist es zum
 Teil verbrannt; der Rest ist weitgehend geplündert und verwüstet.

Durch den Brand wurde auch das B a l s a c - Zimmer vollständig
 zerstört. Es enthielt u.a. Bücher und Gegenstände aus dem Besitze
 Honoré de Balzac, der von 1847-51 in Verchowina, einem Gute sei-

Копія

Б.м., 10.9. 1941

Звіт № 1

уповноваженого з нагляду за бібліотеками і книжковими фондами при Штабі командуючого сухоподольними військами тилу південних областей

- а). У м. Бердичеві архів, бібліотека і музей містяться у римсько-католицькому соборі та приміщеннях, що знаходяться поряд з ним. Ці установи очолює один директор, крім того, в бібліотеці є компетентна бібліотекарка.

Архівні матеріали за змістом мають адміністративно-політичний і частково історичний характер. Вони вдало розміщені і добре захищені.

Фонди бібліотеки складаються, головне, з релігійних та природознавчих книг і рабініки. Цінністю бібліотеки є також велика кількість французьких літературних видань XVI–XIX ст., серед яких – цінні стародруки. Крім того, є незначна кількість творів комуністичного змісту німецькою, італійською, англійською, іспанською та російською мовами.

Бібліотека розміщена у двох приміщеннях, стеля яких, пошкоджена під час воєнних дій, протікала під час дощу. Було наказано перевезти бібліотеку до сухого і безпечного приміщення.

Фонд бібліотеки налічує приблизно 6–8 тис. видань, частина яких, здається, вже розікрадена.

Директор і бібліотекарка призначені тимчасово і несуть відповідальність за підтримання порядку в архіві та бібліотеці. Вони отримали письмові повноваження, їхні прізвища зареєстровані у гарнізонній комендатурі.

У музеї представлене релігійне мистецтво та предмети природознавчих колекцій, головне, чучела тварин. Під час пожежі у соборі частина експонатів згоріла, інша – значною мірою розікрадена та спаплюжена.

105

ner Frau, der polnischen Gräfin Hanska, letzte. VOM

Das Innere der Kathedrale ist ausgebraut. Damit ist auch die Orgel verbrannt, die von Friedrich Chopin komponiert und gespielt wurde.

- b) Die Bibliothek des hiesigen Gymnasiums, das für das deutsche Militär-Lazarett benötigt wurde, fand ich im Hofe des Gymnasiums in einem zerfallenen Schuppen vor. Sachverständige Hände hatten die Schulbücher und wissenschaftlichen Werke an einer Seite aufgestellt. Die zahlreichen kommunistischen Bücher lagen in großer Masse umher und sind zum großen Teil durch Mäuse verdorben. Ich veranlaßte, daß der Ortskommandant den Bürgermeister und den Gymnasialdirektor aufforderte, den nichtkommunistischen Teil in trockene Räume des Gymnasiums zu überführen. Der kommunistische Teil bleibt im Schuppen verschlossen und kann als unvorwertbar angesehen werden.

Bericht Nr. 2.

Schitomir.

- a) Das Stadtarchiv von Schitomir ist zur Hauptsache im Archivgebäude, Reichstraße 25, untergebracht. Es enthält Verwaltungs-, politische und Gerichtsakten. Es ist zum Teil in Unordnung geraten durch vorübergehende Umräumung, veranlaßt durch einquartierte deutsche Truppen. Anscheinend fehlt nichts.

Zwei vorläufige Nebenstellen des Archive befinden sich in Neben Gebäuden der der Katholischen Kirche in der Cathedralstraße. Der Inhalt ist derselbe, jedoch hier vermischt mit kommunistischem Material, und mit archivalisch wertlosem Bestand. Ich veranlaßte, dass letzterer ausgeschieden und vernichtet wird. Das kommunistische Material, s.T. aus Büchern bestehend, wird gleichfalls ausgesondert und unter Verschluss genommen. Der Rest der Akten wird mit dem Hauptarchiv vereinigt, dessen Räume einwandfrei sind.

Der Direktor des Archive ist in seinem Amte bestätigt und für die Unterhaltung und Ausdehnung verantwortlich gemacht worden. Er erhielt eine schriftliche Vollmacht und sein Name wurde der Ortskommandantur mitgeteilt.

- b) Die Bibliothek des Landwirtschaftlichen Instituts in der Boulevardstr. 11 befindet sich in ihrem alten Räume im trockenen Keller des Instituts. Das Institut ist von einem Stabe belegt. Die Bestände

Пожежею також повністю зруйновано "Кімнату Бальзака". Серед іншого в ній були книги з бібліотеки Оноре де Бальзака, який у 1847–1851 рр. жив у Верховні, у маєтку своєї дружини, польської графині Ганської. Внутрішня частина собору вигоріла, згорів також орган, який настроював і на якому грав Фридерік Шопен.

Бібліотеку місцевої гімназії, яка використана для німецького військового лазарету, я знайшов у дворі гімназії у розваленому сараї. Компетентні працівники відокремили шкільні підручники і наукові твори, численні книги комуністичного змісту валялися навкруги, більшість було пошкоджено вологою. Я дав розпорядження, щоб комендант гарнізону запропонував бургомістру та директору гімназії перенести літературу некомуністичного змісту до сухого приміщення гімназії. Частина книг комуністичного змісту залишається у сараї як така, що не має цінності.

Звіт № 2.

м. Житомир.

- а). Архів м. Житомира розміщений, головне, у приміщенні архіву (Рейхштрассе, 25) і складається з адміністративних, політичних та судових документів. Вони частково не упорядковані, що пов'язано з тимчасовим переміщенням у зв'язку з розквартируванням німецьких військових частин. Цілком ймовірно, що нічого не втрачено.

Дві тимчасові філії архіву знаходяться у приміщеннях, розташованих поряд з католицькою церквою на вул. Соборній. Зміст архівів аналогічний, проте тут вони змішані з комуністичним матеріалом та архівним фондом, що не має цінності. Я дав розпорядження, щоб останній був вилучений і знищений. Комуністичний матеріал, який складається частково з книг, також має бути вилучений і засекречений. Залишок документів буде об'єднаний з Головним архівом, приміщення якого знаходяться у чудовому стані.

Директор архіву затверджений на своїй посаді і несе відповідальність за підтримання порядку і відбір літератури. Він от-

2

haben durch Einquartierung etwas gelitten.

Es wurde dafür Sorge getragen, daß die Bibliothek in Zukunft unbehelligt bleibt unter Leitung des Direktors des landwirtschaftlichen Instituts. Er erhielt eine Vollmacht und wurde der Ortskommandantur namhaft gemacht.

- c) Im Hause der ukrainischer Miliz, v. Reichensaustr. 15, befindet sich eine kommunistisch-propagandistische Bücherei. Auf meine Veranlassung wurde sie von dem deutschen Ausbildungsoffizier der Miliz gesichert und verschlossen.
- d) In der Puschkinstr. 32 in Schitomir befindet sich die Ukrainische Bezirksbücherei. Sie ist halb wissenschaftliche und halb Volksbücherei. Die Bücher stehen an alten Plätze. Zwischen ihnen ist eine deutsche Einheit untergebracht. Auf diese Weise sind die Bücher teilweise an gewisse Stellen gestapelt worden. Nach Besprechung mit dem Einheitsführer wurde es ermöglicht, daß 2 frühere Bibliothekarinnen der Bücherei ihre Arbeit der Ordnung und Sicherung aufnehmen können. Dann auch hier befinden sich wie üblich kommunistische Sachen unter der Fachliteratur. Das kommunistische Material wird ausgesondert und verschlossen. Die Bibliothekarinnen erhielten Vollmachten und wurden der Ortskommandantur namhaft gemacht.
- e) Die Bibliothek des Museums von Schitomir, Lermontowstrasse, ist gut erhalten und in den Räumen des Museums untergebracht. Sie enthält hauptsächlich historische Literatur, besonders Lokalgeschichte, darüberhinaus viele wertvolle alte Drucke, u.a. 3 Inkunabeln, 9 Elzevir und Drucke des 16. Jahrhunderts. Die Bibliothekarin wurde in ihrem Amte bestätigt und wird das kommunistische Material ausscheiden und verschließen. Sie erhielt eine Vollmacht und wurde der Ortskommandantur namhaft gemacht.
- f) Die Bibliothek der Technischen Schule in der Puschkinstr. 47 hat eine Anzahl Bücher und ihre Kataloge infolge des Krieges verloren. Sie ist in der Schule gut untergebracht und enthält außer den für den Schulbetrieb bestimmten Büchern die Werke der russischen Klassiker. Die Bibliothekarin wird das kommunistische Material ausscheiden und verschließen. Sie wurde bestätigt, bevollmächtigt und der Ortskommandantur namhaft gemacht.
- g) Im Hause der Feldkommandantur 197, dem früheren Hause der Roten Armee, v. Reichensaustr. 14-16, befindet sich eine Armeebücherei mittleren Umfangs, die außer militärischer Fachliteratur-Geschichte, russische schöne Literatur, Mathematik, Naturwissenschaft und die unvermeidliche kommunistischen Größen enthält. Die Bücherei ist durch

римав письмове повноваження і зареєстрований у гарнізонній комендатурі.

- b). Бібліотека Сільськогосподарського інституту (вул. Бульварна, 11) знаходиться в старому приміщенні – в сухому підвалі Інституту. Інститут зайнятий штабом. Фонди незначною мірою постраждали від розквартирування військових частин.
- c). У Будинку української міліції (фон Рейхенауштрассе, 15) знаходиться комуністично-пропагандистська бібліотека. За моїм розпорядженням вона взята під охорону та знаходиться під контролем німецького офіцера-інструктора.
- d). На вул. Пушкінській, 32 знаходиться Українська обласна бібліотека – напівнаукова, напівпублічна. Книги розміщені на старих місцях, що не відповідає німецьким правилам розстановки, у зв'язку з чим вони частково переставлені. Після консультацій зі спеціалістом стало можливим, щоб дві колишні бібліотекарки відновили свою роботу з упорядкування і збереження фондів. Тут, серед фахової літератури, також знаходяться комуністичні видання, які будуть вилучені і засекречені. Бібліотекарі отримали повноваження і зареєстровані в гарнізонній комендатурі.
- e). Бібліотека Житомирського музею (вул. Лермонтова) добре збереглася і розміщена у музейних приміщеннях. До складу її фондів входить, головне, історична література, особливо історія краю, а також багато цінних стародруків, зокрема – 3 інкунабула, 9 ельзевірів та друкованих книг XVI ст. Бібліотекарка затверджена на своїй посаді і має вилучати та засекречувати комуністичний матеріал. Вона одержала повноваження та зареєстрована у гарнізонній комендатурі.
- f). У Бібліотеці Технічної школи (вул. Пушкінська, 47) внаслідок воєнних дій зникла частина книжок і каталоги. Бібліотека має добре приміщення, крім підручників, у її фондах є твори російських класиків. Бібліотекарка буде вилучати і засекречувати комуністичний матеріал. Вона затверджена на своїй посаді, отримала повноваження та зареєстрована у гарнізонній комендатурі.

20

Die Stapelung teilweise in Unordnung geraten. Eine Ordnung und Ausscheidung des kommunistischen Teils ist bereits durch einen Offizier d. der Feldkommandantur in Angriff genommen.

- h) Das Pädagogische Archiv, d.h. die Bibliothek des Lehrerseminars, wird augenblicklich aus ihrem alten Heim in der Adolf-Hitler-Str.40, das als Lazarett verwendet wird, in das neue Seminargebäude in der Reichstr.167 überführt. Sie ist die größte Bibliothek von Schitomir und zählt mehrere 10 000 Bände. Genauere Schätzung ist unmöglich, da sich alles im Umzug und in Stapeln aufgeschichtet befindet.

Die Bücherei enthält die für den Schulzweck erforderlichen Bände, darüberhinaus ältere französische und spanische Werke.

Der Bibliothekar wurde verpflichtet, mit Ausweis versehen und sein Name der Ortskommandantur mitgeteilt. Er scheidet die kommunistische Literatur aus und verschließt sie.

- i) Endlich wären noch einige kleinere Bücherlager zu erwähnen, die Behörden- und Verwaltungsbüchereien darstellen. Die Gebietsverwaltung wurde ermächtigt, sie wieder in ihre Obhut zurückzunehmen.

Es handelt sich um die Agronomie-Bücherei in der Adolf-Hitler-Str.18, die Industrie-Bücherei in der Adolf-Hitlerstr.41, um Archivmaterial, das die Bolschewiken verschleppen wollten, aber schon im Bahnhofsgebäude zurücklassen mußten und schließlich um Akten der Industrieverwaltung, die in der Petersburgerstr.49 lagerten. Leider waren von diesen letztgenannten Akten infolge übereifer national denkender Stellen die wichtigsten schon dem Feuer überliefert. Es handelt sich um Aufzeichnungen und Pläne über Schürungen, Bohrungen und Fund von Kaolin im Raume von Schitomir. Auch bei deutschen Stellen besteht leider vielfach die Anschauung, daß das kommunistische Material so bald wie möglich zu vernichten sei. Meine Richtlinien dagegen sprechen nur von Betreuung (gemeint ist wohl auch Verschließung) des kommunistischen Materials.

Ich möchte mir die Anregung gestatten, einen Erlaß an alle zuständigen Stellen ergehen zu lassen, des Inhalts, daß das nicht benötigte Material - z.B. überall vorhandene Werke von Lenin, Stalin, Marx, Engels usw. - für die Papierfabriken bereitgehalten bzw. gesammelt wird.

- g). У будинку Польової комендатури 197 (фон Рейхенауштрассе, 14–16) (колишній Будинок Червоної Армії) знаходиться військова бібліотека середнього масштабу, в якій, крім спеціальної військової літератури, є видання з історії, російської художньої літератури, математики, природничих наук та обов'язкової комуністичної літератури. Фонди бібліотеки через нагромадження книжок частково розпорошені. Упорядкування і вилучення комуністичних видань розпочато [під контролем] офіцера польової служби комендатури.
- h). Педагогічний архів, тобто бібліотека Учительського інституту, із старого приміщення (Адольф-Гітлер-штрассе, 16), яке нині використовується під лазарет, незабаром буде перевезений до нового будинку (Рейхсштрассе, 167). Це – найбільша бібліотека Житомира, що налічує понад 10 тис. томів. Точний підрахунок неможливий, тому що для переїзду література складається у стоси. У бібліотеці є фонди, необхідні для потреб школи, а також старі французькі та іспанські видання. Бібліотекарка прийнята на роботу, їй видане посвідчення, а прізвище зареєстроване у гарнізонній комендатурі. Вона вилучає і засекречує комуністичну літературу.
- i). Слід також згадати про деякі невеликі книгосховища, зокрема відомчі та адміністративні бібліотеки. Обласне управління отримало повноваження взяти їх знову під свій захист. Йдеться про Агрономічну бібліотеку (Адольф-Гітлер-штрассе, 18), Індустріальну бібліотеку (Адольф-Гітлер-штрассе, 41), про архівний матеріал, який більшовики намагалися вивезти, але були змушені залишити у приміщенні вокзалу, і, наприкінці, про складовані документи Промислового управління (Петербург-герштрассе, 49). На жаль, значна кількість останніх була спалена через надзвичайну завзятість націоналістських установ (зокрема, йдеться про схему та плани прокладання шурфів, бурових свердловин та родовищ каоліну в районі м. Житомира). У німецьких установах, на жаль, часто побутує переконання, що комуністичний матеріал вимагає негайного знищення.

K i e w .

3

- a) Die Universitäts-Bibliothek von Kiew in der Korolenka 58 befindet sich unversehrt in ihrem alten Heim. Dasselbe gilt von den verschiedenen Fakultätsbibliotheken. Nach Mitteilung ihres derzeitigen Leiters, W.K. Magerowski, wurden die wertvollen alten Drucke u. Handschriften 1926 nach der Akademie-Bibliothek und dem Pädagogischen Institut überführt. Der Rest der Kostbarkeiten wurde zu Beginn dieses Krieges in Richtung Ufa verfrachtet. Gesamtzahl der Bände von Haupt- und Fakultätsbibliotheken laut Mitteilung Magerowskis: etwa 500 000 Bände.

Der Leiter wurde in seinem Amte bestätigt, mit Vollmacht ausgestattet und der Feldkommandantur anhaft gemacht. Die Bibliotheksangestellten erhielten Anweisung, die sie zum Betreten des Gebäudes berechnigten, in dem s.Z. noch eine Polizei-Formation untergebracht ist.

- b) Im Südhof desselben Gebäudes befindet sich unter der gleichen Leitung die Wissenschaftliche Medizinische Bibliothek. Zwei ihrer Magazine liegen in der Puschkinstr. Nr. 7 und Theatralstr. Nr. 3. Alle zusammen umfassen etwa 250 000 Bände. Die Bestände sind unversehrt. Der Leiter und seine Mitarbeiter wurden wie bei a) ausgerüstet.

- c) Die Bibliothek der Ukrainischen Akademie der Wissenschaften befindet sich

- 1) in der Korolenka 58 a,
- 2) im Podol, Nabereschnaja- Nikolskaja 2,
- 3) in der Wladimir-Kathedrale,
- 4) in der Sophien-Kathedrale (Zeitungen) und
- 5) in der Schewtschenka (Bul.) 14 (Archäologie und Orientalia).

Teilweise sind die Bestände, ganz besonders bei 5) durch Einquartierung durcheinander geraten. Gesamtbestand laut Mitteilung etwa 4.000.000 Bände. Die Inkunabeln und Handschriften wurden wie bei der Univer-Bibl. nach Ufa verladen, sollen aber nach anderweitiger Mitteilung nur bis Dnjepropetrowsk gelangt sein. Der Hausverwalter und zwei Bibliothekare wurden mit Vollmachten versehen und der Feldkommandantur anhaft gemacht. Zeitweise war die Akademie-Bibliothek durch eine Sonderkommission des Auswärtigen Amtes gesperrt.

- d) Im Bezirk des Lavra-Klosters liegt die Staatl.-Ukrainische Historische Bibliothek, die frühere Bibliothek des Metropolitens Flavian, mit etwa 120 000 Bänden und 60 000 Broschüren. Zu Beginn des Ostfeldzuges wurden die wertvollsten Bestände nach Cha kow gebracht. Die Bestände selbst sind gut untergebracht und gesichert. Durch vorübergehende Einquartierung ist eine gewisse Unordnung entstanden. In den Räumen

м. Київ.

а). Університетська бібліотека у м. Києві (вул. Короленка, 58) залишилася непошкодженою у своєму старому приміщенні, так само, як і численні факультетські бібліотеки. За словами її тодішнього керівника В.К. Магеровського, цінні стародруки та рукописи були передані у 1926 р. Бібліотеці Академії наук і Педагогічному інституту. Решту цінних видань на початку війни вивезли у напрямку до Уфи. Загальний фонд головної та факультетських бібліотек, за словами В.К. Магеровського, становить приблизно 500 тис. томів.

Керівник був затверджений у своїй посаді, отримав повноваження і був зареєстрований у польовій комендатурі. Бібліотечні працівники одержали посвідчення, які давали їм право входу до приміщення, в якому на той період ще знаходилося поліцейське формування.

б). У південному дворіку того ж приміщення знаходиться Наукова медична бібліотека, яку очолює той самий керівник. Два книгосховища цієї бібліотеки знаходяться по вул. Пушкінській, 7 і вул. Театральній, 3. Їхній загальний фонд становить приблизно 250 тис. томів. Керівник і співробітники оформлені так, як зазначено у пункті А.

с). Бібліотека Української Академії наук знаходиться:

1) на вул. Короленка, 58 а;

2) на Подолі, вул. Набережно-Микільська, 2;

3) у Володимирському соборі;

4) у Софійському соборі (газети);

5) на б-рі Шевченка, 14 (видання з археології та орієнталістики).

Частково фонди, особливо зазначені у п. 5, через розквартирування військових були розпорошені. Загальний фонд, згідно з отриманими відомостями, становить приблизно 4 млн. томів. Інкунабули та рукописи, як і в Університетській бібліотеці, відправлені до Уфи, проте за іншими повідомленнями, були доставлені лише до Дніпропетровська. Деякий час Бібліотека Академії наук була зайнята зондеркомандою Міністерства закордонних справ.

д). У Лаврському монастирі знаходиться Українська державна історична бібліотека (колишня бібліотека митрополита Флавіана), фонд якої становить приблизно 120 тис. томів та 60 тис. брошур. На початку східної кампанії найбільш цінні фонди були вивезені

20

ist außerdem noch die Büchersammlung des Fürsten . untergeleitet.
Die Bibliothek wurde bereits durch den Verbindungsoffizier des Reichs-
ministers für die Besetzten Ostgebiete gesichert. Die Bibliothekarin
wurde von derselben Dienststelle bevollmächtigt.

- e) Gleichfalls im Bezirk des Lavra-Klosters befindet sich die Antireligiöse Bibliothek nebst dem gleichnamigen Museum. Sie zählt weniger als 1000 Bände. Die Ordnung ist ungestört. Die Sammlung wurde durch den Beauftragten der Heeresarchive bereits verschlossen.
- f) Im Mittelhof des Universitätsgebäudes, Korolenka 58, befindet sich an zwei Stellen die Bibliothek des Ersten Medizinischen Institutes. Ein Magazin liegt auf dem Bul. Schewtschenka 13. Schließlich sind noch 30 000 Bände in der Fundamental-Bücherei, die zur Univ. Bibl. gehört, untergebracht. Alle Teile zusammen umfassen etwa 100 000 Bände, die Bücherien für einzelnen Lehrstühle nicht gerechnet. Die Bibliothek leidet außerordentlich an Platzmangel. Gesehen davon ist die Unterbringung gut. Etwa 6000 Bände wurden bei Kriegsbeginn nach Charkow geschafft. Die Bibliothekarin erhielt eine Vollmacht und wurde der Feldkommandantur namhaft gemacht.
- g) Die Bibliothek des Pädagogischen Instituts auf dem Bul. Schewtschenka 24 ist bereits von der Wehrmacht verschlossen und gesichert. Ein Betreten des Gebäudes und der Bibliotheksräume war unmöglich. Die Bibliothekarin war nicht aufzutreiben.

gez. Dr. Schmitz
Oberleutnant.

до Харкова. Фонди у хорошому стані і захищені, проте через розквартирування військових виник деякий безпорядок. У приміщенні знаходиться також книжкова колекція князя []. Бібліотека вже охороняється офіцером-зв'язківцем Рейхсміністерства окупованих східних областей. Бібліотекарка отримала повноваження від цієї установи.

- e). На території Лаврського монастиря знаходиться також антирелігійна бібліотека (поблизу від Антирелігійного музею). Вона налічує близько 1 тис. томів, порядок в ній не порушений. Колекція вже взята під контроль уповноваженим військових архівів.
- f). У середньому дворіку університетського приміщення (вул. Короленка, 58) знаходиться у двох місцях Бібліотека Першого медичного інституту. Третє книгосховище знаходиться на б-рі Шевченка, 13. Ще 30 тис. томів розміщені у фундаментальній бібліотеці, яка належить Університетській бібліотеці. Всі вони разом налічують приблизно 100 тис. томів, не враховуючи бібліотек окремих факультетів. У бібліотеці відчувається надзвичайна недостатність місця, проте, незважаючи на це, фонди розміщені добре. Близько 6 тис. томів на початку війни було відправлено до Харкова. Бібліотекарка одержала повноваження і зареєстрована у польовій комендатурі.
- g). Бібліотека Педагогічного інституту (б-р Шевченка, 24) вже взята під контроль і охороняється вермахтом. Вхід до будівлі і бібліотечного приміщення неможливий. Бібліотекаря немає.

Д-р Шміц¹,
оберлейтенант.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп.1., спр 1, арк. 1 зв.-3 зв. Копії, нім.
Опубл.: "Пам'ятки...", 2003, т. 4, арк. 50-52.

¹ Д-р Вернер Шміц мав повноваження від Пруської державної бібліотеки стосовно оцінки стану бібліотек, музеїв та архівів одним з перших в Україні, оскільки просувався разом з групою армій "Південь".

204 (29)
Rui.

An den
Herrn Reichskommissar
f. d. Ukraine
R o w n o

Bei Aufnahme der Arbeiten der Gruppe Wissenschaft des Einsatzstabes Rosenberg f. d. bes. Ostgebiete ergab sich folgender Sachverhalt:

1. Der Bericht des Pg. Seiboth an den G.K. mit Vorschlägen für die Sicherung und Sperrung der Kiewer Bibliotheken vom 27. 10. 1941, lag durch Herrn Landrat Ackmann vor.
2. Veranlasst ist von seiten des G.K. bzw. dessen Stellvertreter zur Sicherstellung bzw. Sperrung der Bibliotheken u.ä. nichts worden.
3. Die Sicherstellung bzw. "Durcharbeitung" bestimmter Bestände wird nach Aussagen des stellv. G. K. von verschiedenen Gruppen willkürlich ohne eine bestimmte Lenkung durchgeführt.

Es bestehen etwa folgende Gruppen:

- a) Auswärtiges Amt
Leitung SS. Sturmabf. Leg. Rat von Künsberg.
Gruppe etwa 50 Mann stark, die seit den ersten Tagen der Besetzung Bestände abtransportiert.
Örtliche Leitung Ustf. Paulsen.
- b) Arbeitsgruppe des R.K. mit geologisch-technischen-praktischen Aufträgen, die Fortsetzung von Institutsarbeiten betreffend. Leitung Baurat Dressler
- c) Dr. Dr. Koch, dem vom R.K. keine Arbeitsmöglichkeiten gegeben wurden, da er angeblich national-ukrainischen Tendenzen zugänglich war.
- d) Prof. Dr. P.H. Seraphim, Greifswald, der mit Wehrmachtberechtigungsschein am 8. 11. vom G.K. die Erlaubnis zum Abtransport bestimmter Bücherbestände erlangen wollte.

Auf Grund des Sachverhaltes fand eine Rücksprache mit der Arbeitsgruppe des A.A. von Künsberg statt.
Sie ergab, dass

1. schon seit den ersten Tagen der Besetzung von Kiew der Abtransport von Bücherbeständen i.A. verschiedener Abteilungen des A.A. läuft.
2. Der Auftrag dazu ist vom A.A. erteilt worden. Die Berechtigung zum Abtransport entnimmt die Arbeitsgruppe der Tatsache, dass sie durch Entminung usw.

Київ, 10.11.1941

м. Рівне

До pana рейхскомісара України

Рівне

На початку діяльності групи "Наука" Оперативного штабу Розенберга стан справ був такий:

1. Звіт Зайбота з пропозиціями щодо збереження та закриття київських бібліотек був переданий генералкомісару 27.10.1941 р. через ландрата Аккмана.
2. З боку генералкомісара або його заступника ніяких розпоряджень щодо взяття під контроль або закриття бібліотек не було.
3. Взяття під контроль або "опрацювання" певних фондів, за висловлюванням заступника генералкомісара, проводилося різними групами самовільно, без визначеного керівництва.

Існують такі групи:

- a). Міністерство закордонних справ.
Ке рівництво СС. Штурмбанфюрер, радник посольства фон Кюнсберг. Група, яка з перших днів окупації вивозила фонди, складалася з 50 осіб. Керівництво на місцях – унтерштурмфюрер Паульсен.
- b). Робоча група рейхскомісара України з практичними завданнями в галузі геологічної техніки для продовження інститутських робіт. Керівник – баурат Дресслер.
- c). Д-р. Д-р. Кох, якому рейхскомісар не дає можливості працювати, зважаючи на його прихильність до національно-українських тенденцій.
- d). Проф., д-р П.Г. Серафім з Грейфсвальда, який з повноваженнями від вермахту 08.11.1941 р. прагнув отримати від генералкомісара дозвіл на вивезення деяких книжкових фондів.

На основі аналізу стану справ велися переговори з робочою групою Міністерства закордонних справ, зокрема фон Кюнсбергом, щодо існуючого стану справ. У результаті цього з'ясувалося, що

1. Вже від перших днів окупації Києва здійснюється вивезення книжкових фондів різними відділами Міністерства закордонних справ.
2. Доручення для цього одержано від Міністерства закордонних справ. Повноваження на вивезення додавало упевненості робочій

zur Rettung der Bücherbestände beigetragen hat.

3. Der Einsatzstab unter Pg. Seiboth hat den Abtransport nicht verhindern können.
4. Nachdem das A.A. seine Interessen wahrgenommen hatte, soll die Universitätsbibliothek von Pg. Seiboth übernommen worden sein.
5. Für die weitere Arbeit der Arbeitsgruppe des A.A. bestehen Voraussetzungen in Charkow und Odessa.

Die Durchführung ergangener Weisungen des Reichsministers über den Einsatzstab setzt folgende Tatsachen voraus:

1. Über den R.K. bzw. seinen Stellvertreter müsste die absolute Schliessung aller Bibliotheken erwirkt und der Abtransport verboten werden, um so mehr, da Dienststellen des R.K. schon jetzt aus den Bibliotheken bestimmte Unterlagen zur Wiederaufnahme bzw. als Grundlage wichtiger Arbeiten z.B. Stromregulierung und Wasserbauamt des Dnjepw u.ä. brauchen.
2. Grundsätzlich zu entscheiden ist die Frage, ob Verbleib oder Abtransport der Bibliotheksbestände.

Für einen Verbleib sprechen:

- a) Die unmittelbare Nutzbarmachung und Erschliessung sowohl für Belange des Reiches und Reichskommissars wie für alle anderen interessierten Stellen mit Hilfe der hier eingearbeiteten Fachkräfte.
- b) Eine Zerreissung der Bestände wird vermieden.

Gegen einen Verbleib sprechen:

- a) Die Möglichkeit der Zerstörung bei eventuell zu erwartenden Unruhen.

I. Praktische Vorschläge zur Nutzbarmachung der wissenschaftlichen Einrichtungen der Ukraine bei ihrem Verbleib am derzeitigen Standort.

1. Alle wissenschaftlichen Einrichtungen (Bibliotheken, Institute u.ä.) sind auf Befehl des R.K. ab sofort zu schliessen und durch Polizeikräfte zu bewachen.
2. Jeder Abtransport ist auf Anordnung des R.M.f.d.bes. Ostgebiete verboten.
3. Eine zeitliche Entnahme bzw. Ausleihe findet nur mit besonderer Genehmigung des R.K. bzw. des von ihm beauftragten "Einsatzstabes f.d.bes. Ostgebiete" statt.
4. Die örtliche Bearbeitung und Benutzung wird gleichzeitig vom Einsatzstab überwacht.

II. Praktische Vorschläge im Falle eines Abtransportes.

1. Ein infrage kommender Abtransport müsste für bestimmte Sachgebiete geschlossen bleiben.

- групі в тому, що вона через розмінування та інші заходи сприяє рятуванню культурних цінностей.
3. Оперативний штаб під керівництвом Зайбота не міг запобігти вивезенню.
 4. Після того, як Міністерство закордонних справ задовольнило свої інтереси, Університетська бібліотека повинна бути передана Зайботу.
 5. Для подальшої діяльності робочої групи Міністерства закордонних справ є передові загони у Харкові та Одесі.

Для виконання вказівок рейхсміністра Оперативний штаб пропонує:

1. Рейхскомісар або його заступник повинні домагатися повного закриття всіх бібліотек та заборони їхнього вивезення, тим більше, що вже зараз установи рейхскомісара потребують від бібліотек певної документації для відновлення або як базу для важливих робіт, наприклад, регулювання рік чи гідротехнічної служби Дніпра тощо.
2. Повинно бути принципово вирішене питання – залишати або вивозити бібліотечні фонди.

Підставами для залишення є:

- а) Безпосереднє їхнє використання та освоєння як для інтересів рейху і рейхскомісара, так і для всіх інших зацікавлених установ за допомогою залучених до роботи працівників.
- б) Уникнення розпорошення фондів.

Підстави проти залишення:

- а) можливість їхнього знищення при очікуваних безпорядках.

I. Практичні пропозиції для використання наукових установ України при умові їхнього залишення на нинішніх місцях.

1. Всі наукові установи (бібліотеки, інститути тощо) за наказом рейхскомісара слід негайно закрити і охороняти за допомогою поліції.
2. За розпорядженням рейхсміністра окупованих східних областей усіляке вивезення є забороненим.
3. Тимчасове вилучення або видача на абонемент здійснюються лише зі спеціального дозволу рейхскомісара або уповноваженого ним Оперативного штабу для окупованих східних областей.
4. Опрацювання на місцях та використання буде одночасно контролюватися Оперативним штабом.

II. Практичні пропозиції у разі вивезення.

1. Кожна передбачена відправка повинна лишатися не розпорошеною для відповідної галузі знань.

2. Die Beauftragung der Gruppe Künsberg des A.A. ist aus P praktischen Gründen vorzuschlagen.
3. Um die Interessen des Reichsleiters Rosenberg und des Reichskommissars zu vertreten, ist die Angliederung des Einsatzstabes Rosenberg, Gruppe Wissenschaft, an die Gruppe Künsberg des A.A. durch Vereinbarung zwischen dem R.M. f. d. bes. Ostgebiete und dem R.M. des Auswärtigen herbeizuführen.

A. Rosenberg

H. v. Rosenberg

2. З практичних міркувань рекомендувати надати повноваження групі Кюнсберга Міністерства закордонних справ.
3. Для захисту інтересів рейхсляйтера Розенберга та рейхскомісара здійснити приєднання групи "Наука" Оперативного штабу до групи Кюнсберга Міністерства закордонних справ через домовленість між Рейхміністерством окупованих східних областей і Рейхсміністерством закордонних справ.

(Підпис нерозбірливо).

Д-р фон Франке.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр., 4, арк. 202–204. Копії, нім.

Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

Reichsleitung

204

Verwaltungsbüro der NSDAP
München, Arzbeistr. 10
BRIEFANSCHRIFT: MÜNCHEN 33
Fernruf: Oberstadt 5798 — Fernschleife 11931
Fernschleife: München 33219

Zentralorgan der Partei:
„VÖLKISCHER BEOBTACHTER“
Verlag: München, Thierschstraße 11, Fernruf: 2312
Belle SV 61, Zimmerstraße 61, Fernruf 11602
Schulbuchhandlung: München, Schellingstr. 10, Fernruf 2640
Belle SV 61, Zimmerstraße 61, Fernruf 11602

Der Beauftragte des Führers für die
Überwachung der gesamten geistigen
und weltanschaulichen Schulung und
Erziehung der NSDAP

Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg
für die besetzten Gebiete
Berlin ID 35, Margaretenstraße 18
Telefon: 21 18 98

Der Stabsführer

An den

Stellvertreter des Reichskommissars für die Ukraine
Regierungspräsident Pg. Dr. D a r g e l

R o w n o
- - - - -

Berlin, Mariottenberg 2, Bismarckstr. 1
am 17. November 1941

Fernruf: Sammel-Nr. 34 00 18, Nachruf: 34 07 15
Fernschleife: Berlin 1761 70

Durch Kurier

Handwritten notes and signatures:
- "L. A. H. W. 12" (written vertically)
- "U/S" (written vertically)
- "B. S. N. (H.N.)" (written diagonally)
- "M. H." (written vertically)
- "H. H. H." (written vertically)

Sehr geehrter Parteigenosse Dargel!

Durch den Gauamtsleiter Pg. Franz S e i b o t h , der im Rahmen meines Einsatzstabes zum Leiter der Hauptarbeitsgruppe Ukraine bestätigt worden ist, sind Sie bereits über unsere Aufträge und Pläne unterrichtet. Auf Grund der allgemeinen Verhältnisse wird es notwendig, die Arbeit des Einsatzstabes nach Möglichkeit schon während der Dauer der Militärverwaltung durchzuführen, um bei Übernahme durch die Zivilverwaltung schon gewisse Voraussetzungen geschaffen zu haben. Pg. Seiboth wird deshalb entgegen dem ursprünglichen Plan, den Dienstsitz seiner Hauptarbeitsgruppe bis auf weiteres nicht am Dienstsitz des Reichskommissars aufschlagen. Er wird vielmehr alles daran setzen, möglichst schnell in den Gebieten die Arbeit zu beginnen, wo die kulturellen und wissenschaftlichen Einrichtungen in Gefahr sind. Sein Plan geht, wie er Ihnen bereits mitgeteilt hat, dahin, sich zunächst nach Nikolajew und von dort aus weiter ostwärts zu begeben. Ich darf in diesem Zusammenhang nochmals kurz darauf hinweisen, dass es

Handwritten note:
Kronaußl.
Spitz

Оперативний штаб
рейхсляйтера Розенберга
для окупованих областей
Берлін W 35, Маргаретенштрассе, 18

м. Берлін-Шарлоттенбург, 2
Бісмаркштрассе, 1
17 листопада 1941

Керівник штабу

до
заступника рейхскомісара України
регірунгспрезидента партайгеноссе
д-ра Даргеля
Рівне

Вельмишановний пане Даргель!

Через гауамтсляйтера Франца Зайбота, який у межах мого Оперативного штабу затверджений керівником Головної робочої групи України, Ви вже поінформовані про наші повноваження і плани. Враховуючи загальні обставини, необхідно здійснювати роботи Оперативного штабу, по можливості, під час військового управління, щоб при зайнятті [території] цивільним управлінням були вже створені певні передумови. Тому Зайбот, всупереч попередньому плану, місцем розташування своєї Головної робочої групи обрав не місцезнаходження рейхскомісара. Він буде все робити, щоб якнайшвидше розпочати свою діяльність в областях, де культурні і наукові установи знаходяться в небезпеці. Його план полягає в тому, як він вже Вас повідомляв, щоб спочатку вирушити до м. Миколаєва, а звідти – на Схід. У зв'язку з цим хочу ще раз стисло повторити, що завданням Оперативного штабу є взяття під контроль всіх культурних цінностей і захист їх від крадіжок, знищення, вивезення тощо.

Оперативний штаб має підготувати огляд наявних культурних цінностей з тим, щоб рейхскомісар, за домовленістю з рейхсміністром окупованих східних областей, мав можливість визначити, як повинні бути використані ці культурні цінності у межах німецької відбудовчої діяльності. Передусім необхідно через роботу Оперативного штабу запобігати тому, щоб неконтрольованими установами вивозилося цінне культурне майно, науково-дослідний матеріал, бібліотеки, архіви тощо без встановлення того, що і де колись знаходилося або ще знаходиться.

Бажанням рейхсміністра окупованих східних областей є те, щоб Оперативний штаб, до деякої міри, був передовою командою культурного підрозділу, яка результати [своєї] роботи для наступної обробки буде

Aufgabe des Einsatzstabes ist, sich um die Sicherstellung aller Kulturgüter zu bemühen und sie vor Diebstählen, Zerstörungen, Abtransport usw. zu schützen. Der Einsatzstab soll ferner einen Überblick schaffen, was an Kulturgütern vorhanden ist, damit der Reichskommissar in Übereinkunft mit dem Reichsminister für die besetzten Ostgebiete bestimmen kann, in welcher Weise ein Einsatz dieser Kulturgüter im Rahmen der deutschen Aufbauarbeit erfolgen soll. Es muss vor allem durch die Tätigkeit des Einsatzstabes vermieden werden, dass wertvolle Kulturgüter, wissenschaftliches Forschungsmaterial, Bibliotheken, Archive usw. von unkontrollierbaren Stellen abtransportiert werden, ohne, dass jemals festgestellt worden ist, was vorhanden war oder noch vorhanden ist.

Der Wunsch des Reichsministers für die besetzten Ostgebiete ist es, dass der Einsatzstab gewissermassen ein Vorkommando der Kulturabteilung darstellt, das die Arbeitsergebnisse zur weiteren Verarbeitung den deutschen Dienststellen zur Verfügung stellt. Darüber hinaus soll durch den Einsatzstab ermöglicht werden, anhand von ordnungsgemässen Unterlagenmaterial eine wahrheitsgetreue geschichtliche Darstellung der Entwicklung des Ostraumes und damit auch des Bolschewismus zu geben.

Obwohl Gauamtsleiter Seiboth als Leiter der Hauptarbeitsgruppe Ukraine sich nach der Süd-Ost-Ukraine begibt, halte ich es doch aus allgemeinen Gründen für notwendig, dass eine Dienststelle meines Einsatzstabes mit zwei bis drei Mitarbeitern in Rowno errichtet wird. Sie haben die Möglichkeit, die Parteigenossen meiner dortigen Dienststelle in allen Fragen, die die kulturellen, wissenschaftlichen oder sonstigen Dinge betreffen, heranzuholen, zu informieren und gegebenenfalls zu beauftragen, bestimmte Aufträge auf diesem Gebiet durchzuführen.

Ich glaube, dass diese Lösung im Interesse der Arbeit zweckmässig ist und auch von Ihnen anerkannt wird. Über die Erfahrungen, die in dieser Richtung gesammelt werden, hoffe ich mich Ende November oder Anfang Dezember persönlich mit Ihnen in Rowno aussprechen zu können.

Heil Hitler!

(Utikal)

надавати у розпорядження німецьких установ. Крім того, потрібно через Оперативний штаб за допомогою відповідних матеріалів зробити можливою підготовку правдивого історичного відображення розвитку східного простору, а одночасно з тим – і більшовизму.

Незважаючи на те, що гауамтслайтер Зайбот як керівник Головної робочої групи України вирушив на південний схід України, я вважаю за необхідне, щоб у м. Рівному була створена служба мого Оперативного штабу у складі двох-трьох співробітників. Вони будуть мати можливість інформувати мої місцеві служби з усіх питань, пов'язаних з культурними, науковими або іншими справами, а в разі необхідності – надавати повноваження виконувати певні доручення у цій галузі.

Я вірю, що таке рішення в інтересах роботи є доцільним і буде також схвалене Вами. Наслідки, які в цьому напрямі будуть досягнуті, сподіваюсь, ми матимемо можливість обговорити особисто у м. Рівному наприкінці листопада або на початку грудня.

Хайль Гітлер!

(Печатка ОРР)

Утікаль

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5., спр. 4., арк. 207–208. Ориг., нім.

Merkblatt zur Anschaffungspolitik
der Zentralbibliothek der Hohen Schule.

(Nur für den internen Gebrauch.)

Vorbemerkung.

Die zentrale Leitidee, welche unsere Anschaffungspolitik bestimmen muss, kann etwa so formuliert werden:

Die germanisch-deutsche Kontinuität mit ihrer Verwurzelung im indogermanisch-arischen Raum. Ihre Erscheinungsformen, ihre Auswirkung, ihre Auseinandersetzung mit artähnlichem und artfremdem Volkstum. Unter diesem Leitsatz ergeben sich praktisch folgende Sammelfächer für die Zentralbibliothek:

Die Kerngebiete.

- I. Biologie. Anthropologie (Erblehre, Rassenkunde, Erbgene, Physiologie und Morphologie der Menschen, Tier- und Pflanzenbiologie, soweit für Erb- und Rassenkunde notwendig).
Randgebiet u.a. S.B.: Aus der Landwirtschaft die Tiermacht
soweit Hilfswissenschaft zu I.
- II. Vorgeschichte mit Hilfswissenschaften (Paläobotanik, Paläozoologie für die Umweltkunde unserer Vorfahren).
- III. Geschichte, Altertumskunde (soweit nicht II in wesentlicher also klass. Archäologie). Insbesondere deutsche Geschichte mit Randgebieten und Hilfswissenschaften: Genealogie, Heraldik, soweit wichtig für Symbolforschung. Münzkunde als rassenkundliches Porträtmaterial. Geopolitik, Grenz- und Auslandsdeutschum, Sozialgeschichte und Volkswirtschaft. (bes. Wirtschaftsgeschichte) Klass. Archäologie in besonderer Bindung an die Leitidee
- IV. Indogermanistik, einschliesslich Iranologie und Indologie. Germanenkunde, Germanistik, der Norden.

Beispiel für Randgebiete:

1. Vergleichende Sprachwissenschaft.
2. Orientalistik.
3. Germanenrechte aus der Rechtswissenschaft.

Пам'ятка стосовно політики
поповнення Центральної бібліотеки Вищої школи
(Тільки для службового користування)

Попереднє зауваження

Основні напрями, на яких ґрунтується наша політика комплектування, можуть бути сформульовані так: германо-німецька постійна присутність з укорінюванням у індогермано-арійському просторі, її форми виникнення, вплив, зіткнення зі спорідненими та чужорідними народностями. За таким принципом формуються практично всі нижчезазначені галузі науки для Центральної бібліотеки.

Основні галузі:

- I. Біологія, антропологія (вчення про спадковість, расова теорія, гігієна спадковості, фізіологія і морфологія людини, наскільки це необхідно для спадковості та расової теорії).
Суміжна галузь з сільського господарства – тваринництво як допоміжна наука до пункту I.
- II. Прадавня історія з допоміжними науками (палеоботаніка, палеозоологія для вивчення зовнішнього середовища наших предків).
- III. Історія і археологія, особливо німецька історія, з суміжними та допоміжними науками: генеалогією, геральдиком, наскільки це має значення для дослідження символіки, нумізматику як ілюстративним матеріалом для расової теорії. Геополітика, німці, які живуть у прикордонних областях, та етнічні німці, соціальна історія і народне господарство (особливо, історія господарства).
- IV. Індogerманістика, включаючи іранологію та індологію, германознавство, германістика, нордизм.
Суміжні галузі:
 1. порівняльне мовознавство;
 2. орієнталістика;
 3. германське право (з правознавства).

- V. Volkskunde, bes. deutsche Volkskunde mit Randgebieten: Medizin (Volksheilkunde), Zoologie und Botanik, (Tiere und Pflanzen in Beziehung zur Volkskunde); aus der Geschichte der Landwirtschaft: Bäuerliche Rechts- und Wirtschaftsordnung, deutsches Bauerntum; Rechtswissenschaft (deutsche Rechtsaltertümer).
- VI. Philosophie, Psychologie, Pädagogik mit Randgebieten, ua.: Geschichte der Medizin (s.B. Paracelsus), Psychiatrie, Astronomie (Kosmologie), Sport und Feierygestaltung.
- VII. Religionswissenschaft (einschl. christl. Theologie unter Ausschluß des rein pastoralen Schrifttums und der unübersehbaren reinen Erbauungsliteratur,)Politische Kirche. Berührungspunkte zur Astrologie und Astronomie, Archäologie, Volkskunde usw.
- VIII. Kunst im gesamten Umpfange: bildende Künste, Dichtung, Musik, Theater, Film und Funk. (Ausgenommen Belletristik ab etwa 1880, hier nur das seitgeschichtlich Bedeutsame.)
- IX. Allgemeine Wissenschaftskunde, Geschichte der Wissenschaften, Methodik, allgemeine Nachschlagewerke, Enzyklopädien, allgem. Biographien, die allgemein wissenschaftlichen Zeitschriften.
- X. Nationalsozialismus. Geschichte der Partei und ihrer Gliederungen usw., natsos. Weltanschauung mit allen ihren Teilgebieten als umfassende einheitliche Bindung der Einzelergebnisse der Forschung für die praktische Gestaltung des Lebens.
- XI. Die grossen gegnerischen Mächte des Nationalsozialismus, Politik, (politische Tagesliteratur, soweit sie Wert als Geschichtsquelle beanspruchen kann.
- XII. Buch- und Bibliothekswesen, bibliographischer Apparat.

- V. Народна творчість, особливо німецька, з суміжними галузями: медицина (народна медицина, зоологія, ботаніка, тварини, рослини, їхній зв'язок з народознавством). З історії сільського господарства: право та економіка в сільському господарстві, німецьке селянство, правознавство (німецьке давнє право).
- VI. Філософія, психологія, педагогіка з суміжними галузями (історія медицини (напр., Paracelsus), астрономія (космологія), психіатрія, спорт та організація дозвілля).
- VII. Релігієзнавство (включаючи християнську теологію, за винятком явно пасторальної та великої кількості повчальної літератури). Політика церкви. Точки зіткнення з астрологією та астрономією.
- VIII. Мистецтво у повному обсязі: образотворче мистецтво, поетична творчість, музика, театр, кіно і радіомовлення.
- IX. Загальне наукознавство, історія науки, методика, загальні довідники, енциклопедії, загальні біографії, загальнонаукові журнали.
- X. Націонал-соціалізм. Історія партії, її підрозділів тощо, націонал-соціалістичний світогляд з усіма відгалуженнями як всеохоплююча єдина організація, результат дослідження для практичного втілення в життя.
- XI. Великі держави, ворожі націонал-соціалізму.
- XII. Книгознавство та бібліотекознавство, бібліографічний апарат.

Die Randgebiete und entlegenen Wissensgebiete in ihrer Beziehung zur Leitidee (soweit noch nicht unter I - III genannt.)

1. Allgemeine Naturwissenschaften. Die grossen Nachschlagewerke und Zeitschriftenreihen, allgemeine Orientierungsmöglichkeiten für den Benutzer.
2. Aus Zoologie und Botanik, die für den Benutzer zur allgemeinen Orientierung dienende Literatur, z.B. Tier- und Pflanzenschutz. Geschichte der Waldlandschaft als Umweltkunde der Vorfahren, Staatenbildung der Tiere sind Beispiele für Berührungspunkte mit Kerngebieten. (Abstammungslehre in ihrer Berührung mit Rassenproblemen.)
3. Paläontologie und Geologie (Geschichte der Erde als Material zum Weltbild).
4. Aus Physik und Technik allgemeine Orientierungsmittel für die Benutzung. Wichtige Spezialgebiete: Angewandte Photographie in der Wissenschaft, Astrophysik als Beitrag zur Weltbildkunde, Philosophie der Technik (Mensch und Maschine!). Gerade auf technischem Gebiet wird das Orientierungsbedürfnis der Benutzer^{zu} berücksichtigen sein, auch wenn Technik als solche weder Forschungs-, noch Lehr- und Schulungsgebiet der Hohen Schule ist.
5. Mathematik, angewandte Mathematik (Berührungspunkte zwischen Mathematik und Philosophie, Descartes, Leibniz's). Allgem. Orientierungsmöglichkeit für den Benutzer.
6. Medizin. Berührungspunkte: Erbpathologie und Biologie, Geschichte der Medizin. Arbeitsphysiologie. Benutzungspolitisch gesehen: Orientierungsmittel für Ärzte und Medizinstudenten unter den Dozenten und Hörern der Hohen Schule
7. Erdkunde in ihrem mannigfachen Berührungspunkten mit Geschichte, Wirtschaftsgeschichte, Völkerkunde usw. Kartenlehre, Atlanten.
8. Rechts- und Staatswissenschaften in mannigfacher Überschnüpfung; Rechtsphilosophie, Staatsphilosophie, Rechtsbrüche,

Суміжні галузі й віддалені наукові галузі в їхньому зв'язку та провідною ідеєю (не названі ще у п. I – XII).

1. Загальні природничі науки. Великі довідники та журнальні серії, загальна можливість орієнтування для користувача.
2. Зоологія і ботаніка для користувача з метою загального орієнтування у довідковій літературі; тваринництво і рослинництво, історія лісового ландшафту, утворення популяцій тварин.
3. Палеонтологія та геологія (історія Землі як матеріал для світогляду).
4. Фізика і техніка (філософія техніки) – загальна можливість орієнтування для користувача. Важлива спеціальна галузь: прикладна фотографія в науці. Астрофізика як внесок до будови Всесвіту.
5. Математика, прикладна математика (точки зіткнення між математикою та філософією) – для загальної можливості орієнтування користувача.
6. Медицина. Точки зіткнення – спадкова патологія і біологія, історія медицини, фізіологія праці, передбачені для користувача: засіб орієнтування для лікарів, студентів-медиків, викладачів та слухачів Вищої школи.
7. Географія з її різними точками зіткнення з історією, історією господарства, народознавством, картографією; атласи.
8. Науки про державу та право, різноманітні перехрещення, крім вже названих – філософії права, філософії держави, правових норм, вчення про державу (вчення про націонал-соціалістичну державу відноситься до основної галузі націонал-соціалізму, головне, як допоміжна галузь для історії, історії культури і народної творчості).
9. Воєнна наука, історія війни у її зв'язку з історією взагалі, історія суходольних військ (локальна та спеціально зброшурована література не потрібна). Щодо воєнної

Staatslehre (Lehre vom nat.-soz. Staat gehört zum Kerngebiet Nationalsozialismus). Im wesentlichen als Hilfsgebiet für Geschichte, Kulturgeschichte und Volkakunde.

9. Wehrwissenschaft, Kriegsgeschichte, Heeresgeschichte in ihren Zusammenhängen mit der Geschichte überhaupt. Die lokale und speziell gebundene Literatur ist entbehrlich. Jedoch kommt aus dem speziellen Fachschriften^{tum} der Wehrwissenschaft z.B. in Betracht: Wehrpolitische Erziehung, Wehrpsychologie.

Schlussbemerkung.

Ist die thematische Wahl entschieden, gilt als weiteres Kriterium für die Anschaffung der wissenschaftliche Wert eines Werkes der wissenschaftlichen Literatur. Auch diese Regel gilt nicht ohne Ausnahme.

Für die Anschaffung alles nicht wissenschaftlichen oder pseudowissenschaftlichen Schrifttums gilt als Vermaßstab sein gemeinschaftbildender Einfluss oder das Interesse, welches es als Zeitsignatur beanspruchen darf.

Dieses Merkblatt dient nur dem internen Anstaltsgebrauch und dem Orientierungsbedürfnis des Sonderstabes EHS. Die Vertreter des Sonderstabes EHS sind mir dafür verantwortlich, daß das Merkblatt nur für den Dienstgebrauch der Hauptarbeitsgruppen und der Arbeitsgruppe des Einsatzstabes E R. verwendet wird.

науки з її спеціальною фаховою літературою, то потрібні, напр.: воєнна освіта, воєнна психологія.

Підсумок

Після тематичного відбору наступним критерієм для придбання є наукова цінність літератури. Це правило також має винятки.

При придбанні всієї не наукової чи псевдонаукової літератури принципом відбору є її загальноосвітній вплив або інтерес, який вона становить як визначник свого часу.

Ця пам'ятка призначена лише для внутрішнього службового користування та для потреб орієнтації зондерштабу БВШ¹. Представники зондерштабу БВШ несуть переді мною відповідальність за те, щоб пам'ятка була використана тільки для службового користування головних робочих груп та робочої групи Оперативного штабу р. Р.²

Підпис нерозбірливо

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 136, арк. 222–225. Копії, нім.
Опубл.: "Пам'ятки...", 2003, т. 4, арк. 52–54.

¹ Бібліотеки Вищої школи.

² Рейхсляйтера Розенберга.

Aussugsweise Abschrift.

B e r i c h t

- - - - -

Über die Arbeit des Präsidiums der Ukrainischen Akademie
der Wissenschaften vom 15.10.1941 bis zum 1.2.1942.

Auf Anordnung des Leiters Gruppe Wissenschaft Herrn Dr. von
Franqué wurden folgende Institute dem Generalkommissariat am
6.1.1942 übergeben und zwar:

1. botanisches Institut,
2. zoologisches Institut,
3. chemisches Institut,
4. biochemisches Institut,
5. chemisch-technologisches Institut,
6. Institut für Physik,
7. hydrobiologisches Institut,
8. hydrologisches Institut,
9. mineralogisches Institut,
10. Bergbauinstitut
11. Institut für Baumechanik
12. geologisches Institut

Die übrigen Institute, und zwar:

Institut für Mathematik,
Institut für Elektroschweißung,
Institut für Ökonomie, Geographie und Statistik,
Institut für Geschichte der Ukraine,
Institut für Sprachkunde,
Institut für Literatur und Folklore

wurden abgewickelt und die sich in diesen Instituten befindenden
Bücher der Zentralbibliothek übergeben.

ges. Professor-Doktor Plotnikow.

Копія витягу

Звіт

про роботу Президії Української академії наук
від 15.10. 1941 до 1.2.1942

За наказом керівника групи "Наука" пана д-ра фон Франке 6.1.1942 р.
були передані Генералкомісаріату нижчезазначені інститути, а саме:

1. Інститут ботаніки,
2. Інститут зоології,
3. Інститут хімії,
4. Інститут біохімії,
5. Хіміко-технологічний інститут,
6. Інститут фізики,
7. Інститут гідробіології,
8. Інститут гідрології,
9. Інститут мінералогії,
10. Інститут гірничої справи,
11. Інститут будівельної механіки,
12. Інститут геології.

Інші інститути, а саме:

Інститут математики,
Інститут електрозварювання,
Інститут економіки, географії та статистики,
Інститут історії України,
Інститут мовознавства,
Інститут літератури та фольклору

– були ліквідовані, а їхні книжкові фонди передані до Центральної бібліотеки.

Професор, д-р Плотніков

Abschrift.

Name: Institut:
Dienststellung:..... Anschrift:
Privatanschrift:

Ich nehme zur Kenntnis:

1.) Das Institut ist bis auf Widerruf

durch den Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg für die besetzten Gebiete, Hauptarbeitsgruppe Ukraine, Kiew, Boulevard Schewtschenko 8, für jedermann gesperrt.

Es ist verboten, Personen ohne ordentlichen Ausweis des Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg f.d.bes.Gebiete, Hauptarbeitsgruppe Ukraine, in die Räume des Instituts einzulassen. Ausnahme gilt nur für das Personal.

- 2.) Es ist verboten, Bücher oder Gegenstände zu entnehmen oder zu verleihen. Zur Entnahme sind allein die Beauftragten des Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg für die bes. Gebiete, Hauptarbeitsgruppe Ukraine, berechtigt.
- 3.) Jeder Angestellte des Instituts ist verpflichtet, die Sammlungen durch Herbeischaffung verschleppten oder verliehenen Institutsgutes zu vervollständigen, zu ordnen und entsprechend zu sichern.
- 4.) Nicht mit Ausweis versehene Personen, die das Institut betreten wollen, sind an den Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg für die bes.Gebiete, Hauptarbeitsgruppe Ukraine, in Kiew, Boulevard Schewtschenko 8, zu verweisen.
- 5.) Für die Einhaltung dieser Anordnung durch mich und alle Angestellten des Instituts bin ich allein voll verantwortlich, Nichtbeachtung gilt als Sabotage.

Kiew, am

.....
Unterschrift

Копія.

Прізвище: _____

Інститут: _____

Посада: _____

Приватна адреса: _____

Адреса: _____

Я беру до відання:

- 1.) Інститут до особливого розпорядження Оперативним штабом рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей, Головна робоча група України, Київ, б-р Шевченка, 8

для всіх зачинений.

Забороняється впускати до Інституту осіб без постійних посвідчень Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей, Головна робоча група України. Виняток існує тільки для персоналу.

- 2.) Забороняється вилучати чи брати у тимчасове користування книги або інші предмети. Вилучення мають право здійснювати лише уповноважені Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей, Головна робоча група України.
- 3.) Кожен службовець Інституту зобов'язаний поповнювати, упорядковувати і відповідно охороняти колекції через поповнення вилученого або взятого на тимчасове користування інститутського майна.
- 4.) Особи, які не мають посвідчень, але бажають відвідати Інститут, повинні звертатися до Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей, Головна робоча група України, у Києві, б-р Шевченка, 8.
- 5.) За додержання цього розпорядження мною і всіма службовцями Інституту повну відповідальність несую я один. Недодержання розцінюється, як саботаж.

Київ, _____

_____ Підпис

**EINSATZSTAB REICHSLEITER ROSENBERG
FÜR DIE BESETZTEN GEBIETE
HAUPTARBEITSGRUPPE U K R A I N E**

**Beschlagnahmt und sichergestellt im Auftrage des Reichs-
ministers für die besetzten Ostgebiete**

Betreten des Gebäudes und Entfernen des Siegels ist verboten!

(Siegel)

gez. Seiboth
Gauamtsleiter

Kiew, am

B e s c h e i n i g u n g .

Das Institut ist von der Hauptarbeits-
gruppe Ukraine des Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg für die
besetzten Gebiete bis auf Widerruf gesperrt worden.

Herr, Frau, Fräulein ist beauftragt, nieman-
den das Institut betreten zu lassen und Entnahmen und Ver-
leihungen von Beständen des Instituts zu verhindern. Betreten
des Instituts oder Entleihungen und Entnahmen von Beständen
des Instituts sind nur mit Zustimmung der Hauptarbeitsgruppe
Ukraine des Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg für die be-
setzten Gebiete, Dienst sitz: K i e w , Boulevard Schewtschenko 4
gestattet.

**Der Leiter der Hauptarbeitsgruppe
U k r a i n e**

gez. Seiboth
Gauamtsleiter

№ 7

Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга
для окупованих областей
Головна робоча група України

Конфісковано і взято під охорону за дорученням рейхсміністра окупа-
них східних областей.

Вхід до приміщення і зривання печатки заборонено.

(Печатка)

Зайбот,
гауамтсляйтер

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5., спр. 4, арк. 26. Копія, нім.

№ 8

Київ,

Посвідчення.

Інститут закритий Головною робочою групою України
Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей
до особливого розпорядження.

Герр, фрау, фройляйнуповноважений нікого до
Інституту не впускати, а також запобігати вилученню і запозиченню у
тимчасове користування фондів Інституту. Вхід до Інституту, вилучення
або передача у тимчасове користування фондів Інституту дозволяється
тільки за згодою Головної робочої групи України Оперативного штабу
рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей, місце дислокації: Київ,
б-р Шевченка, 8.

Керівник Головної робочої групи України
Зайбот,
гауамтсляйтер

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5., спр. 4, арк. 22. Копія, нім.

Telegraphisch Fernschreiben Funktelegraph Blinkspruch

Nachrichtenstelle Nr.

Verfönder:

1798

an	Tag	Zeit	durch	Stelle
----	-----	------	-------	--------

Vermerke:

Weggenommen oder aufgenommen

Von	Tag	Zeit	durch
<i>M/V</i>	<i>11. II</i>	<i>11.15</i>	<i>d. j. r. f.</i>

Reichskommissar für die Ukraine

11. FEB 1942

Nr. *T. Am*

Abgang

+++ RM FDBO 075 10.2.42 1900-

Absendende Stelle

Tag:

Zeit:

AN DEN REICHSKOMMISSAR FUER DIE UKRAINE

Dringlichkeit:

GAULEITER ERICH KOCH ROWNO, LEITORT

LEMBERG ROEM 2 --

MIT SCHREIBEN VOM 3.10.41 HABE ICH MEINEN EINSATZSTAB MIT DER SICHERSTELLUNG VON KULTURGUETERN IN DER UKRAINE BEAUFTRAGT. ICH ERHALTE HEUTE DIE NACHRICHT, DASS DAS SONDERKOMMANDO KUEHNSBERG DES AUSWAERTIGEN AMTES DIE ABSICHT HAT, DIE IN KIEW BEFINDLICHE BUECHEREI MIT JUDAICA UND HABRAICA MITTELS LASTKRAFTWAGEN ABZUTRANSPORTIEREN. ICH BITTE SCHNELLSTENS DARAUF HINZUWIRKEN, DASS DIESER ABTRANSPORT VERHINDERT UND DASS DAS MATERIAL MEINEM EINSATZSTAB UEBERGEHEN WIRD. DIE TAEITIGKEIT DES SONDERKOMMANDOS IST IM BEREICH DER ZIVILVERWALTUNG BIS AUF WEITERES ZU VERBIETEN. DESGLEICHEN IST JEGLICHER ABTRANSPORT VON KULTURGUETERN, WISSENSCHAFTLICHEN ARCHIVEN, BIBLIOTHEKEN USW. FUER ALLE STELLEN ZU VERBIETEN. DIE BEARBEITUNG ERFOLGT EINZIG

UND ALLEIN DURCH DEN EINSATZSTAB. ENTSPRECHENDE BRIEFLICHE ANWEISUNG FOLGT --

GEZ. ROSENBERG, REICHSMINISTER FUER DIE BESTZTEN

OSTGEBIETE +++

post. f. d. O. r. v.

Empfänger:
S. D. R.: *Roh*

Берлін, 10.02.1942

+++RM FDBO 075 10.2.42 1900

До рейхскомісара України
гауляйтера Еріха Коха, Рівне

Листом від 03.10.1941 р. я надав повноваження моєму Оперативному штабу стосовно конфіскації культурних цінностей в Україні. Сьогодні я отримав повідомлення, що зондеркоманда Кюнсберга Міністерства закордонних справ має намір вивезти вантажними машинами бібліотеку з юдаїкою та гебраїкою, яка знаходиться у м. Києві.

Я прошу негайно заборонити таке вивезення, а матеріал передати моєму Оперативному штабу. Діяльність зондеркоманди на території цивільного управління заборонити, так само заборонити всіляке вивезення культурних цінностей, наукових архівів, бібліотек тощо всіма іншими службами. Опрацювання здійснюється лише через Оперативний штаб. Відповідні письмові вказівки будуть надіслані.

Рейхсміністр окупованих східних областей Розенберг

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5., спр. 4, арк. 608–608 зв. (на телеграфному бланку).
Завірені копії, нім.

Deutsche Post Osten

№ 038

638 BERLIN T + 1016 33/31 14 1550 = GEPR HATBLN

244

Empfänger:
 Typ: Monat: Jahr: Zeit:
 von: durch:
 Amt: *Row 70*
 Urspr: *W 100*

REICHSKOMMISSAR ROWNO =

und Ha

Tag: *15*
 durch: *15. MRZ 1940*
 Nr. *12*

FUER GENERALKOMMISSAR KIEW GENEHMIGUNG ZUM ABTRANSPORT DES
 GOTTLOSENMATERIALS AUS DER KIEWER LAVRA VOM REICHSMINISTER
 GRUND SAETZLICH ERTEILT . GEGEN ABTRANSPORT KEINE BEDENKEN
 SOWEIT TRANSPORTMITTEL BEI BEKANNTER ANGESPANNTER LAGE
 VERFUEGBAR = OSTMINISTERIUM +++

Берлін, 15 березня 1942
Рейхскомісару,
Відділ II а,
Рівне

Генералкомісару м. Києва наданий принциповий дозвіл рейхсміністра на вивезення атеїстичного матеріалу з Київської лаври. Щодо транспортування сумніву немає. Це стане можливим, коли при теперішньому напруженому становищі будуть у наявності транспортні засоби.

Східне міністерство.

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5., спр. 4., арк. 277, Ориг., нім.

Der Reichskommissar fuer die Ukraine
- I Arch. / I Bus. -

Rowno, den 26.5.1942

1.) An alle Abteilungen.

2.) An die Herren Generalkommissare in Brest,
Kiew,
Shtomir,
Nikolajew,
Dnjepropetrowak

(mit Ueberdrucken fuer die unterstellten Gebietskommissare).

Betreff: Sicherstellung ukrainischer Buechereien.

Es ist die Feststellung gemacht worden, dass vielfach aus den in den ukrainischen Staedten, insbesondere in Kiew, vorhandenen Bibliotheken, Archiven und Buecherein von zahlreichen im ukrainischen Raum eingesetzten Dienststellen, von Dienststellen aus dem Altreich und auch von einzelnen Abteilungen meiner Dienststelle nicht unbedeutende Bestaende an Buecher abgeholt wurden. Abgesehen davon, dass die Wehrmacht einen verstaendlichen dringenden Bedarf fuer bestimmte sowjetische Veroeffentlichungen hat und diesem notwendigen Verlangen stattzugeben ist, ist es nicht ungaengig und aus Greunden der spaeteren zweckmaessigen Verwendung unsutraeglich, dass die Geschlossenheit der vorhandenen Bibliotheken, Archive und Buecherein im ukrainischen Raum durch Sonderaktionen aufgeteilt oder unsystematisch zersplittert werden.

Da alle im ukrainischen Raum vorhandenen Bibliotheken, Archive und Buechereien -vorbehaeltlich einer spaeteren anderweitigen Regelung- als fuer den Reichskommissar fuer die Ukraine beschlagnahmt gelten, ordne ich hiermit an:

- 1.) Bibliotheken, Archive, Buechereien im ukrainischen Raum sind nach ihrem augenblicklichen Stand als geschlossene Einheit zu belassen.
- 2.) Die Entnahme von Buecherbestaenden zwecks Ueberfuhrung an eine andere Dienststelle oder an eine Abteilung meiner Dienststelle kann nur durch meine besondere schriftliche Genehmigung erfolgen. Eine Ausnahme bilden die von den

- 1). До всіх відділів [РКУ].
- 2). До генералкомісарів у містах Бресті,
Києві,
Житомирі,
Миколаєві,
Дніпропетровську
(з передрукуванням для підпорядкованих гебітскомісарів).

Відн.: Конфіскація українських бібліотек.

Було встановлено, що неодноразово з українських міст, особливо з м. Києва, численними службами, які діють в Україні, службами з старого рейху, а також окремими відділами мого відомства з наявних бібліотек, архівів та книгосховищ було забрано велику кількість книжкових фондів. Враховуючи те, що вермахт має нагальну потребу у деяких радянських публікаціях, і ці необхідні вимоги потрібно задовольняти для подальшого їхнього використання, недоцільно і не вигідно порушувати цілісність фондів діючих в Україні бібліотек, архівів та книгосховищ або їхній розподіл та безсистемне розпорощення.

У зв'язку з тим, що всі бібліотеки, архіви та книгосховища, які знаходяться на українській території, призначені для наступного іншого урегулювання – конфіскації для рейхскомісара України, я наказую:

- 1.) Бібліотеки, архіви, книгосховища на території України за їхнім сьгоднішнім станом слід залишати неподільними.
- 2.) Вилучення книжкових фондів з метою передачі їх до інших установ або відділу мого відомства може здійснюватися лише за моїм спеціальним письмовим дозволом. Виняток становлять у невідкладних випадках запити компетентних установ вермахту на військово-географічні або подібні публікації.
- 3.) Турбуватися про відповідне збереження наявних бібліотек, архівів та книгосховищ.

eustaendigen Wehrmachtsstellen in dringenden Faellen be-
noetigten wehrgeographischen oder aehnlichen Vorseffentli-
chungen.

- 3.) Fuer eine entsprechende Sicherung der vorhandenen Biblio-
theken, Archive und Buechereien ist Sorge zu tragen.

Zusatz: An alle Abteilungen,

Alle Abteilungen meiner Dienststelle teilen bis zum
1. Mai 1942 I Arch. bei der Hauptabteilung I mit, in
welcher Zahl und aus welchen Buechereien der Ukraine
Buecher bereits geholt wurden und welches Sachgebiet
diese Buecher betreffen.

In Vertretung
gez. v. Fedelstädt
Landeshauptmann

Fuer die Richtigkeit

f. Müller
Angestellte.

Доповнення: До всіх відділів:

Всі відділи мого відомства повинні до 1 травня 1942 р. повідомити Відділ I Aгch. при Головному відділі I, у якій кількості і з яких бібліотек України книги вже вивезені і до яких галузей знань ці книги відносяться.

заступник
ландесгауптман
фон Ведельштедт

За правильність :
Е. Мюллер,
службовець

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 80–80 зв. (завірена копія).

A b s c h r i f tRMfdbO
II 1 c 654

Berlin, den 27. April 42

An

- a) den Herrn Reichskommissar für das Ostland, R i g a
 b) den Herrn Reichskommissar für die Ukraine, R o w n o

Betr.: Errichtung einer Zentralstelle zur Erfassung und Bergung von Kulturgütern in den besetzten Ostgebieten.

Im Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete wird für beschränkte Dauer als Sonderreferat innerhalb der Hauptabteilung I (Politik) eine "Zentralstelle zur Erfassung und Bergung von Kulturgütern in den besetzten Ostgebieten" errichtet. Zum Leiter der Zentralstelle bestimme ich den Stabsführer des "Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg für die besetzten Ostgebiete", Parteigenossen Utikal. Dieser ist dem Leiter der Hauptabteilung I unmittelbar unterstellt und führt seine Dienstgeschäfte nebenamtlich.

Der Zentralstelle obliegt die Gesamtplanung aller Arbeiten, die sich mit der Erfassung und Bergung von Kulturgütern in den besetzten Ostgebieten befassen und die Überwachung der hierzu getroffenen Maßnahmen.

Sie befaßt sich abgesehen von Ausnahmefällen, in denen die Sicherung gefährdeter Kulturgüter besonders dringlich ist, grundsätzlich nicht selbst mit der Bergung von Kulturgütern, sondern bedient sich zur Durchführung der Erfassungs- und Bergungsmaßnahmen des "Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg für die besetzten Gebiete", der seine Tätigkeit wie bisher in engem Einvernehmen mit den zuständigen nachgeordneten Behörden der zivilen Verwaltung ausübt.

Bei den Reichskommissaren wird in der Hauptabteilung II (Politik) für beschränkte Dauer ein Sonderreferat für die Erfassung und Bergung von Kulturgütern geschaffen, dessen Leitung dem zuständigen Leiter der Hauptarbeitsgruppe des "Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg für die besetzten Gebiete" zu übertragen ist. Der Leiter dieses Sonderreferats ist dem Leiter der Hauptabteilung II unmittelbar unterstellt.

gez. Rosenberg.

Die Richtigkeit der Abschrift
wird bescheinigt:

(Handwritten signature)
(Wendnagel)

SA-Obersturmbannführer

Копія

Рейхсміністр окупованих
східних областей
II 1 с 654

Берлін, 27 квітня 42

- а) до пана рейхскомісара Остланду, Рига.
- б) до пана рейхскомісара України, Рівне.

Відн.: Утворення Центру обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях

У Рейхсміністерстві окупованих східних областей на обмежений термін, як спеціальний відділ Головного відділу I (Політика), буде утворено "Центр обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях". Керівником Центру я призначаю штабсфюрера Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей Утікаля. Він підпорядковується безпосередньо керівнику Головного відділу I, а свої службові справи виконує за сумісництвом.

Центру доручено займатися загальним плануванням всіх робіт, пов'язаних з обліком та збереженням культурних цінностей в окупованих східних областях, і здійснювати контроль над заходами, пов'язаними з цим. Власне Центр, в основному, не займається збереженням культурних цінностей, крім невідкладних, надзвичайних випадків, коли збереженню культурних цінностей загрожує небезпека, а використовує для проведення заходів з обліку та збереження Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей, який свою діяльність, як і дотепер, виконує у тісній співпраці з компетентними, підпорядкованими мені відомствами цивільного управління.

При рейхскомісарах буде створений на обмежений термін в Головному Відділі II (Політика) Спеціальний відділ для обліку та збереження культурних цінностей Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга для окупованих областей, керівництво яким передається керівнику Головної робочої групи. Керівник цього Спеціального відділу безпосередньо підпорядковується керівнику Головного відділу II.

Розенберг

Правильність копії
засвідчується

Венднагель,
СА-оберштурмбанфюрер

Arbeitsgruppe West-Ukraine.

Dienstorts: Kiew, Boulevard Schewtschenko 8

Organisation: (Personalstand vom 30.4.1942.)

Arbeitsgruppenleiter: Pg. Herbert Clausberg
ab 1.5. Hans-Joachim Rudolph

Mitarbeiter: Pg. Georg Anton
Erich Zöllffel
Friedrich Schüller
Dr. Martin Granzin (f. Archivwesen)
William Pischke

Sekretärin: Ruth Clausberg

Verwaltung: Hellmut Müller

Schreibkraft: Ursula Schuls

Hilfskraft: Herbert Koch

Sonderstab Wissenschaft: Pg. Ernst Lange
Pg. Rudolf Prokech

Sonderstab Vorgeschichte: Dr. Paul Grimm
Prof. Dr. Rudolf Stampfuß
Dr. Walter Modrijan

Sonderstab Bildende Kunst: Otto Klein

Schreibkraft: Angelika Mayer

Fahrbereitschaft: Otto Supper
Gerhard Schindler
Christian Zöhner

2 volkdeutsche Dolmetscherinnen

5 Übersetzer

Nach Verlegung der MAG an einen anderen Dienstorts am 4.11.1941 wurde vom MAG-Leiter Pg. Seiboth der Pg. Clausberg zum Leiter der neu zu bildenden Arbeitsgruppe West-Ukraine mit dem Sitz in Kiew bestimmt. Infolge technischer und personeller Schwierigkeiten konnte die Arbeit jedoch zunächst nicht in vollem Umfang aufgenommen werden. Der Arbeitsgruppenleiter mußte selbst Mitte November nach Berlin reisen, um dort die erforderlichen Voraussetzungen für die Weiterarbeit in Kiew zu schaffen. (Zusammenstellung eines Mitarbeiterstabes u.s.w.) Während seiner Abwesenheit übernahm die Vertretung Dr. von Franqué, der als

Робоча група "Західна Україна"

Місце розташування: м. Київ, б-р Шевченка, 8.

Організація: соборний склад (за станом на 30.4.1942 р)

керівник групи : партайгеноссе Герберт Клаусберг, від 1.5. –
Ганс-Йоахим Рудольф;

співробітники: Георг Антон,
Еріх Цьольфель,
Фрідріх Шюллер,
д-р Мартін Гранцін (архівознавство),
Вільям Пішке;

секретар: Рут Клаусберг,

управління: Гельмут Мюллер,

друкарка : Урсула Шульц,

підсобний працівник : Герберт Кох,

зондерштаб "Наука" : Ернст Ланге, партайгеноссе
Рудольф Прокш,

зондерштаб "Прадавня історія": д-р Пауль Грімм, проф.,
д-р Рудольф Штампфус,
д-р Вальтер Модріян.

зондерштаб "Образотворче мистецтво" : Отто Кляйн,
друкарка – Ангеліка Майєр,

готовність до транспортування: водії : Отто Зуппер,
Герхард Шіндлер,
Христіан Цьонер,

2 перекладачки фольксдойче,

5 перекладачів.

Після передислокації Головної робочої групи на інше місце розташування керівник Головної робочої групи партайгеноссе Зайбот 04.11.1941 р. призначив Клаусберга керівником новоствореної групи "Західна Україна", яка розташувалася у м. Києві. Внаслідок технічних і особистих труднощів робота спочатку не виконувалася в повному обсязі. Керівник робочої групи був вимушений сам у середині листопада поїхати до м. Берліна, щоб одержати там необхідні вказівки стосовно подальшої роботи у м. Києві (підбір штабу співробітників тощо). Під час відрядження його заступником був д-р фон Франке, який прибув до Києва, як співробітник зондерштабу "Наука". Внаслідок транспортних труднощів, пов'язаних з різдвяними святами,

Mitarbeiter für den Sonderstab Wissenschaft in Kiew eingetroffen war. Bedingt durch die Reiseschwierigkeiten über die Weihnachtszeit trafen die meisten Mitarbeiter erst am 20.1.42 in Kiew ein. Zu dieser Zeit begann die eigentliche Arbeit, während in der Zwischenzeit nur Planungs- und Sicherungsarbeiten geleistet worden waren.

Die Hauptsachgebiete der Arbeitsgruppe werden durch folgende Gruppen dargestellt:

Einsatzgruppe zur Durchführung des Hauptauftrages,
Einsatzgruppe Gottlosmuseum,
Archivwesen,
Sonderstab Wissenschaft,
Sonderstab Vorgeschichte,
Sonderstab Bildende Kunst.

Entsprechend der kulturellen Bedeutung der Stadt Kiew befindet sich dort eine große Zahl umfangreicher Bibliotheken. Mit wenigen Ausnahmen jedoch waren diese in einem denkbar schlechten Zustand, lediglich die Bibliothek der Akademie der Wissenschaften wies eine sorgfältige und fachmännische Führung auf. Die Kriegsschäden an den Bibliotheken sind recht erheblich. Aus fast allen Anstalten hatten die Sowjets die wertvollsten Bestände mitgenommen. Besonders großen Schaden erlitt die Bibliothek der Akademie der Wissenschaften, deren gesamte Handschriftenbestände und älteren Drucke fortgeschafft wurden oder in der Übergangszeit verloren gegangen sind. Die in den Bibliotheken derzeit vorhandenen Bücherbestände lassen sich auf 8 - 10 Millionen Bücher schätzen. Dabei sind Privatbibliotheken nicht gerechnet, ebenso nicht das Buchgut, das im Akademieverlage und in zahlreichen Buchhandlungen lagert und das Zeitungsmagazin in der Sophienkirche.

Die vordringlichste Arbeit war daher die Versiegelung der Bibliotheken zwecks Durchführung von Bestandsaufnahmen. Zu diesem Zweck war es notwendig, das noch vorhandene Fachpersonal zusammenzuhalten und in diese Arbeit einzubauen. Von den ca 700 Arbeitskräften der Kiewer Bibliotheken konnte nur ein Bruchteil weiterbeschäftigt werden, der Großteil bestand aus Juden und Bolschewisten, die aus Kiew geflohen sind. Auf Ver-

переважна кількість співробітників прибула до м. Києва лише 20.01.1942 р., тоді робота фактично і розпочалася (в перехідний час проводилися лише роботи з планування та збереження).

Основні напрями діяльності робочої групи визначалися наявністю таких груп:

Оперативна група для виконання основного завдання,

Оперативна група Антирелігійного музею,

Архівознавство,

Зондерштаб "Наука",

Зондерштаб "Прадавня історія",

Зондерштаб "Образотворче мистецтво".

Відповідно до значення м. Києва як культурного центру в ньому знаходилася значна кількість великих бібліотек. За невеликим винятком вони були у поганому стані, лише у Бібліотеці Академії наук відчувалося ретельне фахове керівництво. Пошкодження у бібліотеках під час воєнних дій досить значні. Майже з усіх установ більшовики вивезли найбільш цінні фонди. Найбільше постраждала Бібліотека Академії наук, звідки були вивезені всі рукописні фонди та стародруки, частину яких в перехідний період було втрачено. Зараз книжкові фонди [київських] бібліотек налічують близько 8–10 млн. видань. При цьому не враховуються приватні бібліотеки, книжне майно, яке знаходиться у академічному видавництві та численних книгарнях, а також газетне сховище у Софійському соборі.

Першорядним завданням було опечатування бібліотек для проведення інвентаризації їхніх фондів. Для цього було необхідно зібрати наявний персонал фахівців та підключити його до цієї роботи. З приблизно 700 працівників київських бібліотек до роботи могла приступити лише незначна частина, тому що переважна більшість співробітників складалася з євреїв та більшовиків, які покинули м. Київ. За розпорядженням д-ра фон Франке наукові бібліотеки були передані до відання Генерал-комісаріату, спеціаліст-бібліотекознавець при робочій групі "Західна Україна" д-р Бенцінг² від 01.03.1942 р. перейшов на службу до Генералкомісаріату.

Особливий інтерес для нашої роботи становлять два зібрання юдаїки, одне з яких налічує близько 75 тис. томів, друге – близько 5 тис. томів. Обидві бібліотеки у найближчий час повинні бути опрацьовані спеціалістами з Інституту вивчення єврейського питання. Не менший

anlassung von Dr. von Franqué wurden die wissenschaftlichen Bibliotheken ins Generalkommissariat überführt, der Fachbearbeiter für das Bibliothekswesen bei der Arbeitsgruppe West-Ukraine, Dr. Bensing, mit Wirkung vom 1.3.42 in die Dienste des Generalkommissariats übernommen.

Von besonderem Interesse für unsere Arbeit sind 2 Judaica-Sammlungen, von denen die eine ca 75.000 Bände, die andere etwa 5.000 Bände umfaßt. Beide Bibliotheken sollen im Laufe der nächsten Zeit durch Fachkräfte des Instituts zur Erforschung der Judenfrage bearbeitet werden. Von nicht mindermem Interesse sind die Gottlosenbüchereien der Lawra und die Bücherei der Jugendwandererzentrale, beides kleinere Bibliotheken, die zur Verarbeitung in die Räume der Arbeitsgruppe überführt wurden. Gleichfalls gesichert und zum Abtransport vorgesehen ist die religiöse Abteilung der Bücherbestände in der Wladimir-Kathedrale und die kommunistische Zentralbücherei.

Die Tätigkeit der der Arbeitsgruppe zur Verfügung stehenden Wissenschaftler erstreckte sich auf die Untersuchung der wissenschaftlichen Institute und ihre Forschungsmethoden. Während sich der Leiter der Gruppe Wissenschaft bei der Hauptarbeitsgruppe Ukraine, Pg. Hans Braun, als erster Bearbeiter dieser Frage mehr den vorbereitenden Aufgaben widmete, konnte der Sachbearbeiter bei der Arbeitsgruppe sich bereits mit den politischen Fragen und der aus ihnen resultierenden Bedeutung befassen.

Das vor dem Kriege recht reiche Wissenschaftsleben in Kiew erfuhr durch den Krieg teils durch die Zerstörung einzelner Institute, teils durch Flucht und Verschleppung verschiedener Wissenschaftler durch die Sowjets eine jühe Unterbrechung. Soweit die Institute nicht für die Aufgaben der deutschen Wehrmacht geöffnet werden konnten, wurde die Schließung verfügt, die dort tätigen noch anwesenden Wissenschaftler wurden s.F. nach dem Reich vermittelt, s.F. in deutschen Dienststellen beschäftigt. Nur ein geringer Teil blieb in den Instituten.

Die umfangreichen Funde und Sicherstellungen im Lawra-Kloster machten ein noch intensiveres Bearbeiten dieses wichtigen ukrainischen Kultursentrums erforderlich. Um das vorhan-

інтерес становлять невеликі "бібліотека безбожників" лаври і бібліотека Центру молодіжного туризму, які перевезені для опрацювання у приміщення робочої групи. Одночасно взято під контроль і призначено для вивезення релігійний відділ з книжкових фондів у Володимирському соборі; Центральна комуністична бібліотека².

Діяльність науковців, які були у розпорядженні робочої групи, спрямовувалася на обстеження наукових установ та вивчення їхніх методів досліджень. У той час, як керівник групи "Наука" при Головній робочій групі України д-р Ганс Браун, як перший розробник цього питання переважну частину часу присвячував підготовчій роботі, спеціаліст при робочій групі вже мав можливість зайнятися [конкретними] політичними питаннями, які мали значення для нашої діяльності.

Досить жваве довоєнне наукове життя у м. Києві відчутно постраждало під час війни як через ліквідацію окремих інститутів, так і через евакуацію і вивезення більшовиками деяких науковців. Оскільки інститути не могли бути використаними для виконання завдань німецького вермахту, було розпорядження їх ліквідувати, а працюючі там науковці були частково вивезені до рейху, частково зайняті у німецьких установах. Лише невелика кількість залишилася в інститутах.

Численні знахідки та конфіскації у Лаврському монастирі вимагали більш інтенсивного опрацювання матеріалів цього важливого українського культурного центру. Для того, щоб знайдений матеріал не зазнав ще більших втрат, до цієї роботи потрібно було підключити всіх працівників, які були у нашому розпорядженні. Разом з великою колекцією гравюр з воєнної історії (зброя та уніформи) з кольоровими розписами від руки і цінними книгами був конфіскований і перевезений до службового приміщення революційний архів, який налічував близько 2 тис. газетних документів. Були конфісковані найбільш цінні ікони та мідні тарілки, речі з радянського життя в галузі мистецтва, а також численне облачення та інший культовий одяг, цілком вірогідно, з всесвітньо відомої Школи вишивки у лаврі. Ми вже зверталися до Управління штабу відносно експерта з цього питання. Через ці термінові роботи у Лаврі планомірна на дослідницька робота в залишених інститутах не могла проводитися.

Спеціальне завдання полягало у зображенні спасіння Музею безбожників у Лаврі. Щоб одержати уявлення щодо первісного стану і мати можливість надіслати до рейху найбільш точну картину експозиції [у цьому

dene Material nicht noch weiterer Vernichtung preiszugeben, mußten alle verfügbaren Kräfte in diese Arbeit eingeschaltet werden. Neben umfangreichen Sammlungen handkolorierter Stiche der Wehr- und Kriegsgeschichte (Waffen- und Uniformkunde) und wertvollen Büchern wurde ein Revolutionsarchiv mit etwa 2.000 Zeitungsdokumenten sichergestellt und in die Dienststelle überführt. Wertvollste Ikone, Kupferplatten und Beiträge aus dem sowjetischen Kunstleben sowie Hunderte von Meßgewändern und sonstigen kultischen Gewändern, wahrscheinlich aus der weltberühmten Stickereischule der Lawra, wurden sichergestellt. Um Abstellung eines Stickereisachverständigen wurde bereits bei der Stabführung gebeten. Infolge dieser vordringlichen Arbeiten auf der Lawra konnte eine planmäßige Forschungsarbeit in den vorhandenen Instituten noch nicht durchgeführt werden.

Eine besondere Aufgabe stellte die Bergung des Gottlosenmuseums in der Lawra dar. Um einen Überblick über den Urzustand der Ausstellung zu gewinnen und auch um ein möglichst naturgetreues Bild dieser Ausstellung im Reiche geben zu können, wurden sämtliche Ausstellungsräume fotografiert. Bei den Bergungsarbeiten, die unter den schwierigsten Verhältnissen bei oft über 30 Grad Frost in den durch die Sprengung der Kathedrale in Mitleidenschaft gezogenen Räumen und unter größten Transportschwierigkeiten vorgenommen wurden, konnten zeichnerische Grundrisse des Museums, Planungsunterlagen, gedruckte Führer für das ganze "Museumsstädtchen Lawra" mit Einzelheiten über das Gottlosenmuseum und wertvolle Handschriften sichergestellt werden. Unter Leitung von Pg. Anton wurden in der Dienststelle sämtliche Stücke katalogisiert, Bilder- und Schrifttafeln übersetzt und zur Verpackung bereitgestellt. Auf Grund der Vereinbarung zwischen der Stabführung und dem Reichsministerium für Volksaufklärung und Propaganda ist der Abtransport des Gottlosenmuseums durch eine Ortseinsatzkolonne des Propagandaministeriums bereits durchgeführt.

Wie in den Bibliotheken, ist auch in den Archiven noch zahlreiches und wertvollstes Material vorhanden, trotzdem die Bolschewisten in etwa 200 Kisten Akten zu den Jahren 1914 - 1935 aus dem Hauptarchiv und 2 Kisten, vermutlich älteste Urkunden

музеї], всі приміщення виставки були сфотографовані. Під час охоронних робіт, які проводилися в дуже важких умовах, часто у 30-градусний мороз, у приміщеннях, які постраждали від вибуху, і великих ускладненнях, пов'язаних з транспортуванням, ми мали можливість конфіскувати креслярські плани музею, планову документацію і друкований загальний путівник "Музейне містечко Лавра" з подробицями про Антирелігійний музей, а також цінні рукописні листи. Під керівництвом партайгеноссе Антона все це було закаталогізовано, перекладено та підготовлено до відправлення. На основі домовленості між Управлінням штабу і Рейхсміністерством народної освіти та пропаганди вивезення Антирелігійного музею вже здійснено за допомогою Гарнізонної оперативної колони Міністерства пропаганди.[...]

zogen und s.Bt. unseres Arbeitsbeginns bedeckte 20 - 30 cm hoher Schnee Fußboden und Ausstellungsstücke. Bei der damals herrschenden starken Kälte (30 und mehr Grad) mußten die Arbeiten durchgeführt werden, wenn die einzelnen Ausstellungsstücke nicht völlig der Vernichtung preisgegeben sein sollten. In mühseliger Arbeit wurde zunächst der frühere Zustand der Ausstellung wieder hergestellt (verschiedene Bilder waren von den Wänden gefallen, die Glasscheiben s.T. zerschlagen u.s.w.), die Räume wurden fotografiert und erst dann konnte mit den der Arbeitsgruppe zur Verfügung stehenden beschränkten Transportmitteln der Abtransport des Materials in die Dienststelle begonnen werden. Unter der Leitung des Pg. Anton wurden sämtliche Stücke, es handelte sich um etwa 1500, katalogisiert, Texte übersetzt und am Material ersichtlich angebracht. Das Textmaterial wurde in 3 Parallelmappen angelegt. Gegen Ende März waren diese Arbeiten so weit abgeschlossen, daß gemäß Auftrag der Stabsführung der Abtransport durch eine Ortseinsatzkolonne des Propagandaministeriums eingeleitet werden konnte.

Dem Gottlosenmuseum angeschlossen war eine Bücherei des Gottlosenverbandes, in der sich u.a. auch Anweisungen für die interne Arbeit dieses Verbandes (Vorträge, Entwürfe u.s.w.) befanden. Bei den Bergungsarbeiten konnten zeichnerische Grundrisse des Museums, Planungsunterlagen, gedruckte Führer für das ganze "Museumstädtchen Lawra" mit Einzelheiten über das Gottlosenmuseum und 35 Handschriften an das Kloster aus den Jahren 1684 bis 1805 (u.a. von Zar Peter I.) sichergestellt und in die Dienststelle überführt werden. Von besonderem Interesse ist eine Schewtschenko-Ausstellung - "Schewtschenko als Dichter und Athäist" - in diesem Gebäude, die gleichfalls in unsere Dienststelle überführt wurde.

Mit der Bergung des umfangreichen Materials dieses Gottlosenmuseums in Kiew wird zweifellos ein lebendiges Bild bolschewistischer Methoden gegeben. Die Bearbeitung des Materials wurde von dem Gesichtspunkten getragen, der Heimat ein einwandfreies Bild des ursprünglichen Zustandes dieser Ausstellung zu geben. Im Zusammenwirken aller Mitarbeiter der Arbeitsgruppe West-Ukraine wurde diese Aufgabe restlos erfüllt.

... До Музею безбожників відносилася бібліотека "Союзу безбожників", в якій знаходились також інструктивні матеріали для внутрішньої роботи цього об'єднання (доповіді, проекти тощо). При рятувальних роботах ми мали можливість конфіскувати і перевезти до службового приміщення креслярські плани музею, планову документацію, друкований путівник для всього "Музейного містечка Лаври" з подробицями про музей "безбожників", а також 35 рукописних листів до монастиря з 1684 до 1805 рр. (у т.ч. царя Петра I). Особливий інтерес у цьому приміщенні представляла виставка присвячена Шевченку — "Шевченко як поет та атеїст", яка була перевезена також до службового приміщення.

Спасіння численного матеріалу цього Музею "безбожників" у Києві дасть, без сумніву, чітке уявлення про більшовицькі порядки. Опрацювання матеріалу проводилося таким чином, щоб надіслати на батьківщину бездоганні фотознімки цієї виставки у первісному стані. Завдяки взаємодії всіх співробітників робочої групи "Західна Україна" це за вдання було повністю виконано.

Weitere Einsatzstellen im Lawra-Kloster:

1.) Die historische Bibliothek der Lawra.

Diese Bibliothek bestand aus ca 180.000 Bänden, in der Hauptsache historischen Inhalts. Stark vertreten war allerdings auch religiöse Literatur (40.000 Bände), darunter viele Bücher in lateinischer, polnischer und deutscher Sprache, die in West- und Mitteleuropa erschienen sind. Die Bücherei enthält u.a. auch wertvolle Privatsammlungen, z.B. die des Metropoliten Flavian (20.000 Bücher vornehmlich religiöser Art), des Generals Petotski, eines Kiewer Kaufmanns und Bibliophilen Maklakaeff u.a. Hervorzuheben sind noch die zahlreichen älteren Werke wie Bibeln, Evangelien, Psalterien u.s.w. aus dem 16. und 17. Jahrhundert. Die Bestände dieser Bibliothek wurden zur Sicherstellung und weiteren Bearbeitung in das Gebäude der ehemaligen Bücherei des Zentralkomitees der kommunistischen Partei überführt.

In zwei weiteren Räumen wurden 419 Bibeln (darunter viele aus dem 16. und 17. Jahrhundert) und mehrere 100 Stück kirchlicher Kleinkunst festgestellt, die in die Dienststelle des Einsatzstabes überführt wurden.

2.) Gemäldemagazin in der Lawra.

Die Bestände des Gemäldemagazins wurden zunächst nur einer groben Sichtung unterzogen. Dabei wurde festgestellt, daß neben Bildern rein kirchlichen Inhalts auch solche aus der zaristischen und aus der bolschewistischen Zeit vorhanden sind. Auch Plastiken aus verschiedenstem Material wurden vorgefunden und sichergestellt. In einem Kellergeschoß, das als Magazin für kirchliche Malerei und kirchliche Bildkunst eingerichtet war, wurden rund 510 ältere, wertvolle Ikonen (14. bis 18. Jahrhundert) Baupläne im Mappen aus den Jahren 1740 bis zur Revolution und 11 große (5 x 3 x 2 Meter) Regale mit Gemälden allgemein kirchlicher Motive sowie ein Schrank mit 9 Laden und ein Schrank mit 18 Laden alter Drucke und Stiche festgestellt. Das in diesem Magazin untergebrachte Kulturgut ist durchlaufend nummeriert und übersteigt die Zahl 9.000. Die wertvollsten Ikonen wurden allerdings durch die Bolschewisten verschleppt. Unter den aufgefundenen Stücken befinden sich jedoch immer noch eine

Інші оперативні пункти у Лаврському монастирі:

Історична бібліотека лаври. Фонд цієї бібліотеки налічував близько 180 тис. томів, переважно історичного змісту. Добре була представлена також релігійна література (40 тис. томів), серед якої є багато книжок латинською, польською та німецькою мовами, надрукованих у Західній та Центральній Європі. У бібліотеці є цінні приватні зібрання, наприклад, колекція митрополита Флавіана (20 тис. книг переважно релігійного змісту), генерала Потоцького, київського купця та бібліофіла Маклакова та ін. Зберігаються також численні стародруки – Біблії, Євангелія, псалтирі та інші раритети XVI–XVII ст. Конфісковані фонди для подальшого опрацювання перевезені до приміщення колишньої Бібліотеки Центрального комітету комуністичної партії².

У двох інших приміщеннях [на території лаври] збереглося 419 Біблій (серед них велика кількість XVI та XVII ст.) і понад 100 од. церковних мініатюр, які були перевезені до службового приміщення Оперативного штабу.[...]

Bibliothek der Akademie der Wissenschaften.

Die Bibliothek weist heute einen Bestand von ca 2 Millionen Büchern auf. Sie wurde im Jahre 1918 gegründet und erhielt seit 1925 alle in der Sowjetunion erschienenen Bücher als Pflichtexemplar in je einem Exemplar, von den in der Ukraine erschienenen in je 2 Exemplaren. Den Grundstock dieser Bibliothek bildete die alte Universitätsbibliothek mit ihren ca 500.000 Bänden. Ihr Hauptaufgabengebiet war das Sammeln aller die Ukraine betreffenden Schriften. Im Laufe der letzten Jahre wurden zahlreiche Kloster- und Kirchenbibliotheken wie auch zahlreiche Stadt- und Privatbibliotheken in sie eingegliedert. So z.B. die Bibliothek des Museums von Shtomir mit 150.000 Bänden, die wissenschaftlichen Bibliotheken der geistlichen Akademie mit 150.000 Bänden, die Bibliothek des Kollegiums von Galagan mit 20.000 Bänden u.a.m. Der Bibliothek der Akademie der Wissenschaften sind 3 große Nebenmagazine angeschlossen.

Das erste in der Wladimirkirche weist einen Bestand von ca 950.000 Büchern auf, wovon nur etwa 50.000 bearbeitet sind. Hier sind ferner ungefähr 250.000 - 300.000 Zeitschriften, davon vielleicht die Hälfte älteren Datums, untergebracht. Unter den vorhandenen Buchbeständen befinden sich gute Bestände älterer französischer, deutscher, englischer, polnischer, lateinischer und griechischer Literatur. Auch russische und ukrainische Werke des 15. bis 18. Jahrhunderts sind in großer Zahl vorhanden. Erwähnt sei hier noch die Plakatsammlung, vorwiegend aus der Sowjetzeit. Die gesamte religiöse Literatur wurde für eine Übersiedlung nach der geistlichen Akademie in Podol aus diesen Beständen ausgesondert.

Ein großer Teil der hier lagernden Bestände ist von den Russen nach Aussagen der dort arbeitenden Bibliothekare überhaupt nicht erfasst. So sind z.B. die Zeitungen nur in losen Haufen aufeinandergeworfen worden. Nach unseren Anordnungen werden nun alle diese losen Mengen Materials sortiert und in Verzeichnissen aufgenommen, sodaß heute bereits ein genauer Überblick über die in diesem Magazin vorhandenen Bestände erreicht ist.

Das zweite Nebenmagazin der Bibliothek der Akademie der Wissenschaften ist in der geistlichen Akademie in Podol unter-

Бібліотека Академії наук.

Фонди бібліотеки налічують зараз приблизно 2 млн. книг. Вона була утворена у 1918 р. і, починаючи від 1923 р., одержувала по одному примірнику всіх надрукованих у Радянському Союзі книг (як обов'язковий примірник), а надрукованих в Україні – у двох. Основу цієї бібліотеки складала стара Університетська бібліотека з фондом у 500 тис. томів. Її головним завданням було збирання всіх видань, які мали відношення до України. Упродовж останніх років до неї були приєднані численні монастирські, церковні, а також міські та приватні бібліотеки. Наприклад, бібліотека Житомирського музею з 150 тис. томів, наукові бібліотеки Духовної академії (150 тис. томів), бібліотека Колегії Галагана (20 тис. томів) і т.д. У Бібліотеки Академії наук є три великі філії.

Перша, у Володимирському соборі, має фонд, що налічує приблизно 950 тис. книг, з яких опрацьовано лише 50 тис. Крім того, тут є приблизно 250–300 тис. журналів, половина яких за давні роки. Серед книг є цінні фонди французької, німецької, англійської, польської, латинської та грецької літератури за давні роки. У великій кількості зберігаються розійські та українські твори XV–XVIII ст., а також зібрання плакатів, переважно радянського часу. Уся релігійна література з цих фондів вилучена і перевезена до Духовної академії на Подолі.

Переважна частина фондів, що тут знаходяться, за висловленням бібліотекарів, які там працюють, взагалі не облікована. Так, наприклад, розпорошені газети нагромаджені у великих купах. Відповідно до наших вказівок вся ця неупорядкована маса матеріалу буде посортована і занесена на списки так, що вже зараз ми матимемо точний перелік наявних тут фондів.

Друга філія Бібліотеки Академії наук знаходиться у Духовній академії на Подолі. Найбільш цінний матеріал цього книгосховища налічує приблизно 840 тис. томів, серед них – дуже цінне зібрання юдаїки, приблизно 250–300 томів гебраїки, семітики, антисемітики, на ідиш тощо. Ймовірно, що ця колекція юдаїки найбільша і найцінніша у Західній Росії. Крім цієї літератури, тут зберігаються великі зібрання французької (близько 60 тис. томів), німецької, англійської, польської літератури і,

gebracht. Das Außerst wertvolle Material dieses Magazins besteht aus ungefähr 840.000 Bänden, darunter einer sehr guten Sammlung Judaica, ungefähr 250 - 300 Bände Hebraika, Seritika, Antisemitika, Jiddika u.s.f.; die Judaicabibliothek ist vielleicht die größte und wertvollste dieser Art Westeuropas. Außer dieser Literatur befinden sich hier noch große Sammlungen französischer, ca. 60.000 Bände deutscher, englischer, polnischer und besonders von diesen eine Abteilung religiöser Literatur. Neben diesem umfangreichen Buchmaterial sind in diesem Magazin auch zahlreiche wertvolle Drucke und Spezialsammlungen russischer und ukrainischer Bibliophilen untergebracht.

Das dritte Nebenzmagazin der Bibliothek der Akademie der Wissenschaften ist das Zeitungsmagazin in der Sophienkirche. Es enthält etwa 5.800.000 einzelne Zeitungszahlen; davon sind etwa 2.500.000 Zeitungen bearbeitet, 2 Millionen sind un bearbeitet. Sämtliche Zeitungsbestände sind bis auf geringe ältere Bestände ungebunden und liegen, soweit sie un bearbeitet sind, in losen Haufen durcheinander. Die bearbeiteten Zeitungen sind gebündelt in Regalen untergebracht. Die Zeitungsbestände umfassen die Zeit von 1800 bis heute.

Außer den angeführten Beständen sind in diesem Magazin noch etwa 350.000 Flugblätter aller Art und etwa 1 Million Doubletten untergebracht. Die Bearbeitung dieses Materials durch ukrainische Fachkräfte nach unseren Anweisungen macht nur sehr langsam Fortschritte, weil die Sortierarbeiten äußerst zeitraubend sind.

Großen Schaden erlitt diese Bibliothek durch die systematische Ansonderung und den Abtransport der wertvollsten Buchbestände durch die Sowjets, die bereits Anfang Juni 1941 begonnen wurde. In Mehr als 1200 Kisten wurde wertvollstes Material nach Ufa gebracht und zwar

- alle westeuropäischen Inkunabeln, im ganzen 525,
- alle westeuropäischen Drucke des 16. Jahrhunderts,
- 4/5 des Bestandes der Handschriftensammlungen,
- alle wertvollen älteren Drucke, in besonderen restlos
- alle russischen und ukrainischen Drucke des 16. Jahrhunderts und der größte Teil des 17. Jahrhunderts.

окремо від них, Відділ релігійної літератури. Поряд з цим значним за обсягом книжковим матеріалом розміщені також численні цінні друковані видання, спеціальні колекції російських та українських бібліофілів.

Третьою філією Бібліотеки Академії наук є газетне сховище у Софійському соборі. В ньому зберігається близько 5 млн. 800 тис. окремих номерів газет, серед них приблизно 2 млн. 500 тис. опрацьованих і 2 млн. неопрацьованих. Всі газетні фонди а також невелика кількість газет за мибулі роки не оправлені, тому що вони не опрацьовані і лежать розпорошені у купах. Опрацьовані газети зв'язані у пачки і розміщені на полицях. Газетні фонди охоплюють період від 1800 року і до цього часу.

Крім названих фондів, у цьому сховищі є ще приблизно 350 тис. різноманітних листівок і приблизно 1 млн. дублетів. Опрацювання цього матеріалу українськими бібліотекарями за нашими вказівками проходить повільно, тому що сортувальні роботи займають дуже багато часу.

Великої шкоди зазнала ця бібліотека через систематичне вилучення і вивезення найбільш цінних книжкових фондів більшовиками, яке було розпочато вже на початку червня 1941 р.

У більш ніж 1 тис. 200 ящиках найбільш цінний матеріал було вивезено до Уфи, а саме:

усі західноєвропейські інкунабули, всього 525;

усі західноєвропейські друковані видання XVI ст.;

4/5 фонду рукописних зібрань;

усі цінні стародруки, повністю;

усі російські та українські друковані видання XVI ст. і більшу частину XVII ст.

Крім цих цінних фондів, були вивезені спеціальні колекції Яблоновських, Лазаревських, Міклашевських, Хрептовичів, частина колекції Бібікова, колекція Софійського собору, польська королівська бібліотека, бібліотека Університету та Академії у Вільні.

З нової літератури був вивезений весь картографічний матеріал, найбільш цінні фонди з довідкового відділу, кабінетів бібліографії та бібліотекознавства, мистецтва, музичного (у тому числі відома колекція

Außer diesen wertvollen Beständen wurden die Spezialsammlungen von Jablonowski, Lesarewski, Miklaschewski, Chrebtowitsch, ein Teil der Kollektion von Ibikoff, die Sophiäre Klosterkollektion, die königlich polnische Bibliothek, die Bibliothek der Universität und Akademie von Wilna u.ä. abtransportiert.

Von der neueren Literatur ist das gesamte kartographische Material, die wertvollsten Bestände aus der Ankerabteilung, den Kabinetten der Bibliographie, des Bibliothekswesens, der Kunst, der Musik, darunter die berühmte Sammlung Rasomowski und die Lissienko-Originalpartituren, ukrainische Zeitungen des Bürgerkrieges u.ä.ä. fortgeschafft. Das Material, das in diesen 1200 Kisten nach Ufa gebracht wurde, dürfte insgesamt zu 150.000 - 200.000 Bände betragen.

Auf dem Hof der Bibliothek wurden kurz vor der Einnahme der Stadt durch deutsche Truppen ca 100.000 Bände, darunter die sogenannte Geheimabteilung, die u.ä. deutsches nationalsozialistisches Schriftgut und militärgeographische Beschreibungen, das gesamte wehrwirtschaftliche Schrifttum und das gesamte statistische Material enthielt, verbrannt.

Aus diesen Maßnahmen geht hervor, daß die Bolschewisten schon bereits vor Beginn der Kampfhandlungen mit dem Abtransport des wertvollsten Buchmaterials nach Sibirien begannen und daß alle durch die erfolgte große Umfangung noch zurückgebliebenen Bestände, die für uns von Wert sein konnten, verbrannt wurden. Das in dieser Bibliothek vorhandene Material ist jedoch noch so reichhaltig, daß alle mit der Erfüllung unseres Auftrages zusammenhängenden Fragen allein von Kiew aus erledigt werden könnten.

In der Akademiebibliothek arbeitete ungefähr 2 Monate lang eine Gruppe Dr. Paulson, die ihr größere Bestände aus den Magazinen, in der Hauptsache ökonomisch-statistische, geographische und ethnographische Literatur entnahm. Wieviel und um welche Spezialliteratur es sich außerdem noch handelt, konnte nicht mehr festgestellt werden, da Unterlagen hierüber nicht zurückgelassen wurden.

Universitätsbibliothek.

Die Bibliothek wurde genau vor 100 Jahren mit der Universität Kiew gegründet. Im Jahre 1918 verlor sie ihren Hauptbestand,

Розумовських, оригінали партитур Лисенка), українські газети часів громадянської війни. Матеріал, надісланий до м. Уфи у 1 тис. 200 ящиках, можливо, налічував приблизно 150–200 тис. томів.

У дворі бібліотеки, незадовго до зайняття німецькими військами м. Києва, було спалено 100 тис. томів, у тому числі так званий спецфонд, німецька націонал-соціалістична література, військово-географічні описи, вся військово-економічна та статистична література.

Ці заходи свідчать про те, що більшовики вже перед початком воєнних дій розпочали вивезення найбільш цінного матеріалу до Сибіру, але, враховуючи великий обсяг фондів, що залишалися і які для нас могли мати цінність, частину їх було спалено. Проте матеріал, який знаходиться у цій бібліотеці, настільки багатий, що всі пов'язані з нашим дорученням питання могли бути вирішені лише в одному м. Києві.

Приблизно два місяці в академічній бібліотеці працювала група д-ра Паульсена, яка вивезла значну кількість літератури з її книгосховищ, головне економіко-статистичну, географічну та етнографічну. Кількість і галузі знань вивезеної літератури не встановлено, тому що не залишилося ніякої документації.

Університетська бібліотека.

Бібліотека була створена одночасно з Київським університетом понад 100 років тому. У 1918 р. вона втратила свій основний фонд, передавши приблизно 500 тис. видань до Бібліотеки Академії наук. Зараз бібліотека складається з основного відділу, який охоплює всі наукові дисципліни (140 тис. томів), відділу періодичної літератури (приблизно 250 тис. журналів і газет), студентської бібліотеки (приблизно 250 тис. підручників і довідників та окремих кабінетів з спеціальною літературою (приблизно 100 тис. томів). Загалом Університетська бібліотека має фонд, який налічує приблизно 700 тис. томів, серед яких є численними дублети, передусім 120 тис. підручників. З цієї бібліотеки більшовики вивезли, як встановлено за одержаними даними, 1495 стародруків XVII–XVIII ст. та 1151 книгу, переважно з питань географії.

etwa 500.000 Bände an die Akademiebibliothek. Heute besteht sie nur noch aus der Fundamentalabteilung (140.000 Bände), die alle Wissenschaftsdisciplinen umfaßt, aus der Abteilung für periodische Literatur (ca 250.000 Zeitschriften und Zeitungen), der Studentenbibliothek (ca 250.000 Lehr- und Handbücher) und den einzelnen Kabinetten mit Spezialliteratur (ca 100.000 Bände). Zusammen weist also die Universitätsbibliothek heute einen Bestand von ca 700.000 Bänden auf, worunter sich allerdings zahlreiche Doubletten, vor allem 120.000 Mehrbücher befinden.

Aus dieser Bibliothek verschleppten die Bolschewisten, wie an Hand der vorgefundenen Aufstellungen festgestellt werden konnte, 1495 alte Brucke des 17. und 18. Jahrhunderts und 1151 Bücher vorwiegend geographischer Art.

Die medizinische Zentralbücherei.

Diese Bibliothek umfaßt heute noch ca 200.000 Bände. Unter diesen ist, wenn auch lückenhaft, die ausländische medizinische Literatur zahlreich vertreten. Ferner befinden sich auch darunter zahlreiche deutsche Zeitschriften und Monographien älteren und neueren Datums. Zu dieser Bibliothek kommen noch etwa 40.000 Bände, die an 4 verschiedenen Stellen der Stadt untergebracht waren. Erwähnt sei, daß sich unter diesen etwa 26.000 Bände älteres Fachschrifttum s.f. in lateinischer, griechischer und deutscher Sprache aus dem 16. bis 18. Jahrhundert befindet. Die Bibliothek enthält ferner noch eine Reihe maschinenschriftlicher medizinischer Dissertationen in russischer und ukrainischer Sprache.

Technische Bibliothek.

Die Bibliothek hat heute noch den Bestand von 250. - 350.000 Bänden vorwiegend technischer Literatur und viele ausländische Fachzeitschriften. Durch Übernahme der Bibliothek des Aviatibinstitutes wurden diese Bestände noch mit gutem Material ergänzt.

Bücherei des Zentralkomitees der kommunistischen Partei.

Diese Bibliothek war dem Charakter nach eine öffentliche oder Stadtbibliothek. Unter den Sowjets führte sie den Titel "VKP" (russ. komm. Parteibibliothek), später wurde sie "VKP-Biblio-

Центральна медична бібліотека.

Фонди цієї бібліотеки зараз налічують приблизно 200 тис. томів, серед них велику частку становить медична іноземна література (з лакунами). Є також численні німецькі журнали і монографії за минулі та сучасні роки. Цій бібліотеці належать також близько 40 тис. томів, розміщених у 4-х різних книгосховищах міста, у т.ч. приблизно 26 тис. томів фахової літератури XVI–XVIII ст. Крім того, у цій бібліотеці є ряд надрукованих на машинці дисертацій російською та українською мовами.

Технічна бібліотека.

Фонди бібліотеки зараз налічують 250–300 тис. томів переважно технічної літератури і велику кількість спеціальних іноземних журналів. Завдяки передачі бібліотеці фондів Авіаційного інституту її фонди поповнились цінним матеріалом.

Бібліотека Центрального комітету комуністичної партії.

Ця бібліотека – типу публічної чи міської. При більшовиках вона мала назву “WKP” (Російська комуністична бібліотека), а трохи пізніше “WKP-Bibliothek”. Вона налічує приблизно 300 тис. томів, з яких понад 100 тис. од. складала політична і пропагандистська література. Значними є також фонди іноземної літератури (німецькі, французькі, англійські книги) і колекція більшовицьких та дореволюційних газет. У цій бібліотеці уперше були виявлені книги розстріляних більшовиків (троцькісти та інші революціонери) у спеціальному секретному відділі (приблизно від 3 до 5 тис.). Опрацювання цих фондів розглядається, як найбільш термінове завдання, тому що вони, ймовірно, мають матеріал, який потрібен для нашої дослідницької роботи у галузі політики. Разом з цією бібліотекою будуть опрацьовані:

- a) бібліотека Союзу безбожників,
- b) бібліотека Центру молодіжного туризму,
- c) бібліотека Театрального музею,

які знаходились у Лаврському монастирі і були перевезені до неї. Крім того, тут зберігаються 84 ящики з книгами, які на початку німецько-радянської

thek" genannt. Sie umfaßt ca 300.000 Bände, wovon allein mehr als 100.000 politische Bücher und Propagandaliteratur sind. Bedeutend sind auch die Bestände an nichtrussischen Werken (deutsche, französische, englische Bücher) und eine Sammlung bolschewistischer und verbolschewistischer Zeitungen. In dieser Bibliothek konnten erstmals Bücher liquidierter Bolschewisten (Trotzkisten und anderen Revolutionären) in einer gesicherten Geheimabteilung festgestellt werden (ca 3000 bis 5000 Bände). Die Bearbeitung dieser Bestände wird als vordringlichste Aufgabe betrachtet, weil sie wahrscheinlich all das Material enthält, das wir für unsere Forschungsarbeit auf politischem Gebiet benötigen. Gemeinsam mit dieser Bibliothek werden

- a) die Bücherei des Gottlosenverbandes,
- b) die Bücherei der Jugendwandererzentrale,
- c) die Bücherei des Theatermuseums,

die in Lawrakloster geborgen und in diese Bücherei überführt wurden, bearbeitet. Außerdem werden hier 84 Kisten mit Büchern aufbewahrt, die nach Ausbruch des deutsch-sowjetischen Krieges aus der Leningrader Öffentlichen Bücherei an die historische Bücherei der Lawra geschickt und dort in einem besonderen Raum versteckt aufbewahrt wurden.

Wie andere Bibliotheken, so weist auch dieses Institut eine gute Sammlung älterer Drucke aus dem 17. und 18. Jahrhundert, darunter auch fremdsprachige, russische und ukrainische schöne Literatur in Original und Übersetzung auf.

Neben diesen großen Bibliotheken besitzt Kiew auch noch eine Anzahl Institutsbibliotheken und zwar

- die Bibliothek des Polytechnikums mit 500.000 Bänden,
- die Bibliothek des Pädagogischen Instituts mit ca 100.000 Bänden darunter zahlreiche Zeitschriften. (Aus den Beständen dieser Bibliothek wurde ein großer Teil von Büchern nach Ufa entführt, ein noch größerer Teil auf dem Hofe verbrannt.)
- die Juristenbücherei mit 30 - 40.000 Bänden,
- die Bibliothek des landwirtschaftlichen Instituts mit ca 200.000 Bänden,
- die Bibliothek des geographischen Instituts, deren beste Bestände nach Ufa abtransportiert wurden.

Außer diesen unterstehen der Akademie der Wissenschaften 23

війни були надіслані з Ленінградської публічної бібліотеки до Історичної бібліотеки лаври і зберігалися там у спеціальному приміщенні.

Як і в інших бібліотеках, у цій є значне зібрання стародруків XVII–XVIII ст., а також оригінали та бібліотеці є переклади художньої літератури як іноземними, так і російською та українською мовами.

Поряд з цими великими бібліотеками у м. Києві існує також ряд інститутських бібліотек, а саме

бібліотека Політехнічного інституту (фонд 500 тис. томів);

бібліотека Педагогічного інституту (фонд 100 тис. томів), у тому числі численні журнали. (З фондів цієї бібліотеки велика кількість книжок була відправлена до Уфи, а ще більша частина – спалена у дворі).

юридична бібліотека – фонд 30–40 тис. томів;

бібліотека Сільськогосподарського інституту – фонд 200 тис. томів.

бібліотека Географічного інституту, найбільш цінні фонди якої були вивезені до Уфи.

Крім них, Академії наук підпорядковуються 23 наукових інститути, які майже всі мають бібліотеки з фондами по 10–30 тис. томів спеціальної літератури.

Всі ці фонди з метою здійснення централізованого опрацювання будуть перевезені до книгосховища Бібліотеки Академії наук.

Стосовно відправки цінних книжкових фондів до міст Харкова та Уфи, то це потребує ще уточнення місцезнаходження останньої партії книг, евакуація якої проходила безпосередньо перед оточенням м. Києва. Два вагони з книгами були залишені на вокзалі і згоріли. Інша партія повинна була відправлятися пароплавом до м. Дніпропетровська, і, вірогідніше за все затонула, у р. Дніпрі, у крайньому разі могла дістатися лише до м. Дніпропетровська. Незважаючи на намагання робочої групи “Східна Україна” знайти відомості про місцезнаходження цих книг у Дніпропетровську, – про них нічого не відомо. Існує припущення, що весь транспорт затонув.

Наведені цифри книжкових фондів у бібліотеках у всіх випадках ґрунтуються на висловлюваннях керівників бібліотек. Проте вони повністю

wissenschaftliche Institute, die fast alle mit Bibliotheken von 10 - 30.000 Bänden Fachliteratur ausgestattet sind.

Alle diese Bestände sollen zwecks Ermöglichung einer zentralen Bearbeitung in ein Magazin der Bibliothek der Akademie der Wissenschaften überführt werden.

Zum Abtransport der wertvollen Bücherbestände nach Charkow und Ufa konnte noch festgestellt werden, daß der letzte Büchertransport nach Ufa, der knapp vor schliessung des um Kiew gezogenen Gürtels erfolgte, s.T. verunglückte. 2 Waggon mit Büchern blieben bereits am Bahnhof stehen und verbrannten. Andere Teile, die per Schiff nach Dnjepropetrowsk gehen sollten, sollen im Dnjepr versunken, höchstens jedoch nur bis Dnjepropetrowsk gelangt sein. Trotz eifrigster Bemühungen der Arbeitsgruppe Ost-Ukraine konnten keinerlei Erfahrungen über den Verbleib dieser Bücher in Dnjepropetrowsk gemacht werden. Es besteht daher die Annahme zu Recht, daß der gesamte Transport im Dnjepr versunken ist.

Die angeführten Zahlen der Buchbestände in den Büchereien stützten sich in allen Fällen auf die Aussagen der Bibliotheksleiter. Sie dürften aber der Wirklichkeit doch recht nahe kommen, da bei den großen uneingebundenen Bücherbeständen, z.B. zahlreiche Sonderdrucke, kleine Broschüren und einzelne Zeitschriftennummern, als eine Bucheinheit gezählt werden, ganz im Gegensatz zu der deutschen Praxis, die bei Zeitschriften die ganzen Jahrgänge als Einheit oder die kleinen Drucke häufig als Sammelband zusammenfaßt.

Zentralarchiv der alten Akten, Kiew.

Das Archiv wurde im Jahre 1854 auf Veranlassung der Kiewer "Kommission für Untersuchung der alten Akten" gegründet und ist heute noch mit der Universität verbunden, wo es auch in einem großen Raum des oberen Stockwerkes untergebracht ist. Bereits vor 1925 begann man mit der Drucklegung eines Inventars, insbesondere der Aktenbücher. Eine systematische Bearbeitung läßt sich jedoch erst nach diesem Jahre feststellen.

Das Zentralarchiv kann als ein nationalukrainisches Zentralarchiv angesehen werden, es ist auch zugleich das besterhaltendste. Da es dem Bolschewieten nur möglich war, aus diesem Archiv nur

не відповідають дійсності, тому що через велику кількість розпорошених книжкових фондів, наприклад, численні відбитки, маленькі брошури та окремі номери журналів рахуються окремими одиницями. Напроти, у німецькій практиці за одну одиницю рахується річний комплект, а маленькі видання об'єднуються.[...]

Зайбот

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1., спр., 52 арк. 60–74. Копія, нім.

¹ Йозеф Бенцінг (1904–1981) — бібліотечний радник, видатний книгознавець, спеціаліст у галузі бібліотечної справи. У 1933–1945 рр. — науковий співробітник Пруської державної бібліотеки і одночасно від кінця 1941 р. до лютого 1942 р. — співробітник робочої групи “Західна Україна” Оперативного штабу Розенберга. Від 1 березня 1942 р. працював у складі Генералкомісаріату м. Києва, керівник відділу II (“Політика”), опікувався науковими бібліотеками м. Києва. Від 20 січня до 5 червня 1942 р. — керівник БАН. Від 6 червня 1942 р. — керівник Центральної бібліотеки рейхскомісара України; від 1 березня 1943 р. — керівник групи бібліотек Крайового управління архівами, бібліотеками та музеями, директор Крайової бібліотеки. У 1946–1966 рр. працював у бібліотеці Університету у м. Майнці, дослідник у галузі історії німецької книги, зокрема, книгодрукування XVI ст. Заклав теоретичні підвалини для зведеного каталогу німецькомовного друку XVI ст. Під час роботи директором БАН, Центральної і Крайової бібліотеки у м. Києві прагнув зберегти, організувати та поповнити бібліотечний фонд.

² Нині — Національна парламентська бібліотека України, м. Київ.

Der Reichskommissar für die
Ukraine

Rowno, den 6. Juni 1942.

- II 1 -**B e s c h l u ß .****Betrifft:** Errichtung einer Zentralbücherei des Reichskommissars in K i e w .

- - - -

Nachdem die Sowjets vielerorts in der Ukraine wissenschaftliche Bestände vernichtet oder entführt haben, und zudem durch deutsche Dienststellen in erheblichem Umfange weitere im Interesse des Landesaufbaues wichtige Materialien beschlagnahmt und ins Reich geschafft worden sind, ordne ich an:

- 1.) die Errichtung einer mir unmittelbar unterstellten Zentralbücherei des Reichskommissars mit dem Sitz in K i e w .
- 2.) als Grundlage dienen die Bücherbestände der ehemaligen Akademie der Wissenschaften und der ehemaligen Universität einschließlich ihrer Nebenmagazine. Die Einbeziehung weiterer Bibliotheken des Landes bleibt vorbehalten.
- 3.) Zur Sicherung der Grundbestände der neuen Bücherei dürfen von dieser künftig nur Dublettenbestände abgegeben werden.
- 4.) zum Leiter der Zentralbücherei bestelle ich den Bibliotheksrat Dr. Josef B e n s i n g in K i e w .

An die
Herren Generalkommissare

in Shtomir
Brest-Litowsk
Kiew
Hihflajew
Dnjepropetrowsk

und an Herrn Dr. B e n s i n g

in K i e w

Abchrift vorstehenden Beschlusses übersende ich mit der Bitte um Kenntnisnahme und Beachtung.

ges. K o o

Beglaubigt

Leiter.

Рейхскомісар України
- П і -

Рівне, 6 червня 1942 р.

Постанова

Відн.: Утворення Центральної бібліотеки
рейхскомісара України у Києві.

Після того, як більшовиками у багатьох містах України знищені або евакуйовані наукові фонди, а німецькими установами в інтересах відбудови країни у значній кількості конфісковані і вивезені до рейху інші важливі матеріали, я наказую:

- 1.) утворити Центральну бібліотеку рейхскомісара, яка буде мені безпосередньо підпорядкована з місцем розташування у м. Києві;
- 2.) основою слугуватимуть книжкові фонди колишньої Академії наук і колишнього Університету, включаючи їхні філії; допускається можливість приєднання інших бібліотек країни;
- 3.) для збереження основних фондів нової бібліотеки надалі будуть видаватися тільки дублети;
- 4.) керівником Центральної бібліотеки я призначаю бібліотечного радника д-ра Й. Бенцінга у Києві.

До панів генералкомісарів
у Житомирі
Брест-Литовському
Києві
Миколаєві
Дніпропетровську
та до пана д-ра Бенціга
у Києві.

Я передаю копію вищезазначеної постанови з проханням ознайомлення та прийняття до уваги.

Кох

(Печатка)

Завірено:
Підпис нерозбірливо
урядовий інспектор

Liste von Büchern und Plakaten
für die Ausstellung für Reichsleiter Rosenberg am 22. 43
aus den Beständen der Arbeitsgruppe Kiew.

I. B ü c h e r .

A. Vorbolschewistische Literatur.

a. Historische Bibliothek Lawra.

- 1) "Beschreibung Kiews" von Nikolai Sakriewski, Moskau 1868.

Es handelt sich hierbei um ein sogenanntes Autorexemplar mit eigenhändiger Korrektur des Verfassers für die beabsichtigte zweite Auflage. Sakriewski ist einer der bedeutendsten Historiker, der über Kiew geschrieben hat. Das Werk ist in russischer Sprache.

- 2) "Unglück durch zu grossen Verstand", Lustspiel von A.S.Gribojedow. Ausgabe 1915, Petersburg, in russischer Sprache.

Es handelt sich hierbei um eine reich illustrierte Prachtausgabe des bekannten russischen Dichters.

- 3) "Die toten Seelen" von Gogol, Petersburg 1900, in russischer Spr. Prachtausgabe des bekannten Romans.

- 4) "Kriegsgeschichten aus den Jahren 1812-1813" oder "Darstellungen und Schilderungen aus den Feldzügen der Franzosen und verbündeten Truppen" Breslau 1814 in deutscher Sprache.

Diese 4 Bücher befanden sich vor der bolschewistischen Revolution im Besitz des zaristischen Generalmajors Potozki. Dieser hatte seine Bücher der Historischen Bibliothek der Lawra versprochen für die Zeit nach seinem Tode. Der Direktor der Historischen Bibliothek übergab den Generalmajor der GPU, um schneller zu seinen Büchern zu kommen.

b. Bibliothek des Erzbischofs Flavian, von uns aufgefunden in der Historischen Bibliothek der Lawra.

- 1) "Sophienkathedrale in Kiew", Altertümer des russischen Reiches. Herausgegeben von der kaiserlich-russischen archäologischen Gesellschaft. Ausgabe in russischer Sprache vom Ende des 19. Jahrhunderts.

Die Prachtausgabe enthält wertvolle Zeichnungen und farbige Illustrationen der Fresken und Mosaiken aus der Sophienkathedrale.

- 2) "Die russische Volkskunst", herausgegeben von der Hauptverwaltung für Landwirtschaft, Petersburg 1914, in russischer Sprache.

Das Werk enthält in sehr schönen farbigen Bildern Trachten, Teppiche, Gobelins, Spielzeug, Holzarbeiten, Bauernstuben, Inneneinrichtungen und Schmitzereien aus allen Gebieten der russischen Volkskunst.

Список книг і плакатів
з фондів робочої групи "Київ"
до виставки для рейхсляйтера Розенберга

2.2.43

I. Книги.

A. Дорадянська література.

а. Історична бібліотека лаври

- 1) "Описание Киева" Миколи Закревського. Москва, 1868.
Мова йде про так званий авторський примірник з власноручною коректурою автора для передбачуваного другого видання. Закревський є одним з найбільш відомих істориків, який писав про Київ. Твір російською мовою.
- 2) "Горе от ума". Комедія О.С. Грибоедова. Видання 1915 р. Петербург. Російською мовою. Це – розкішно ілюстроване видання російського поета.
- 3) "Мертвые души" Гоголя. Петербург, 1900. Російською мовою. Розкішне видання відомого роману.
- 4) "Kriegsgeschichten aus den Jahren 1812 – 1813 oder "Darstellungen und Schilderungen aus den Feldzügen der Franzosen und verbündeten Truppen". Breslau, 1814. Німецькою мовою.

Ці 4 книги до більшовицької революції були власністю царського генерал-майора Потоцького. Він заповів після смерті передати його книги Історичній бібліотеці лаври. Директор Історичної бібліотеки, щоб скоріше заволодіти його книгами, передав генерал-майора до ДПУ.

б. Бібліотека митрополита Флавіана, знайдена в Історичній бібліотеці лаври.

- 1) "Софийский собор в Киеве". Старожитності російської держави. Видано Російським Імператорським археологічним товариством наприкінці XIX ст.
Розкішне видання з цінними описами і кольоровими ілюстраціями фресок і мозаїк Софійського собору.
- 2) "Русское народное искусство", видане Головним управлінням сільського господарства. Петербург, 1914. Російською мовою.
Видання вміщує чудові кольорові малюнки костюмів, килимів,

c. Aus verschiedenen Kiewer Beständen.

- 1) "Alte Baudenkmäler aus den westlichen Gebieten Russlands" von Batjuschki, in russischer Sprache, Petersburg 1868.
Das grosse Werk enthält Lagepläne und grosse farbige Wiedergaben alter russischer Kirchen, Klöster und Burgen.
- 2) "Beschreibung der Krönung des Zaren Alexanders des III." 1883 in russischer Sprache.
Prachtwerk mit grossen farbigen Bildern und der Beschreibung von den Krönungsfeierlichkeiten.

d. Aus der staatlichen Universitäts-Bibliothek in Woronech.

- 1) "Sittenlehre der heiligen Schrift", 2. Teil von Johann Lorenz Mosheim, Helmstadt 1754, in deutscher Sprache.
- 2) "Das Leben und die Taten Peters des Grossen", mit einem Zusatz von einer kurzen geographischen und politischen Geschichte des russischen Reiches, in russischer Sprache. Petersburg 1774.
- 3) "Tatsachen der freien Künste" (Ergebnisse aus Medizin, Philosophie Geschichte usw.) von Janus Gruterus. III. Teil, herausgegeben in Frankfurt 1604, in lateinischer Sprache.
- 4) "Trachten der Ritter, vor allem bei Turnieren", in französischer Sprache. Das Jahr der Herausgabe ist nicht festzustellen, etwa im 17. Jahrhundert.
Das Buch enthält farbige Wiedergaben von Aufzügen, Trachten und Rüstungen der Ritter, vor allem bei Hoffesten und Turnieren.
- 5) Beschreibung von Säugetieren mit Farbdrucken in Grossformat, in französischer Sprache, herausgegeben um 1825.

e. Aus der Universitätsbibliothek Dorpat.

- 1) "Die Anfänge der Buchdruckerkunst in Bild und Schrift" von Weigel und Zestermann, 2. Band, Leipzig 1866.
Prachtausgabe mit vielen Reproduktionen alter Drucke, in deutscher Sprache.
- 2) "Jahresbericht der Geschichtswissenschaft" im Auftrage der historischen Gesellschaft zu Berlin. 5. Jahrgang, Berlin 1886, in deutscher Sprache.
- 3) "Geldstücke des römischen Kaiserreiches". Antike Münzenkunde, Paris 1875, in französischer Sprache.

B. J u d a i k a u n d H e b r a i k a.

a. Jüdische Bibliothek in Kiew-Podol.

- 1) "Die Organisation unterirdischer Druckereien" von Linzer, erschienen in Charkow in bolschewistischer Zeit.
Schilderung der unterirdischen Druckerarbeit während des Aufstandes 1905 in jüdischer Sprache.
- 2) Altes hebräisches Buch mit dem Zensurvermerk des päpstlichen Zensors auf der Schlussseite des Buches: Geprüft durch mich Notarius Franziskus 1685.

гобеленів, іграшок, виробів з дерева, сільських хат, хатнього вжитку, різьб'яних виробів з усіх галузей російського народного мистецтва.

с) З різних київських фондів.

- 1) "Памятники русской старины в западных губерниях России" Батюшкова. Петербург, 1868. Російською мовою.
Видання вміщує плани і великі кольорові репродукції стародавніх російських церков, монастирів та замків.
- 2) "Описание коронации царя Александра III", 1883, російською мовою.
Розкішне видання з великими кольоровими ілюстраціями та описом коронаційних торжеств.

d) З Державної університетської бібліотеки у Воронежі.

- 1) "Sittenlehre der heiligen Schrift. 2 Teil von Johann Lorenz. Mosheim. Helmstadt 1754. Німецькою мовою.
- 2) "Жизнь и деяния Петра Великого" с приложением краткой политической и географической истории Государства Российского". Петербург, 1774. Російською мовою.
- 3) "Tatsachen der freien Künste" (Успіхи медицини, філософії, історії і т.п.) Януса Грутеруса. Част. III. Франкфурт, 1604 р. Латинською мовою.
- 4) "Костюми лицарів, переважно на турнірах". Французькою мовою.
Рік видання не встановлений, приблизно XVII ст. Книга вміщує кольорові репродукції, вбрання, костюми, спорядження лицарів, передусім на придворних святах та турнірах.
- 5) "Опис ссавців" з кольоровими ілюстраціями великого формату. 1825 р. Французькою мовою.

e. З Університетської бібліотеки у Дерпті.

- 1) "Die Anfänge der Buchdruckerkunst in Bild und Schrift" von Weigel und Zestermann, Band 2. Leipzig, 1866
Розкішне видання з численними репродукціями стародруків. Німецькою мовою.
- 2) "Jahresbericht der Geschichtswissenschaft" за дорученням Історичного товариства у Берліні. 5-й рік видання. Берлін, 1886. Німецькою мовою.
- 3) "Монети Римської імперії". Антична нумізматика. Париж, 1875. Французькою мовою.

В. Юдаїка та гебраїка

a) Єврейська бібліотека в Києві на Подолі.

- 1) "Організація нелегальних друкарень" Лінцера. Видано у Харкові у радянський час.
Опис нелегальної друкарської роботи під час повстання 1905 р. Єврейською мовою.

- 3) Hebräisches Gebetsbuch der Karaimen, gedruckt in Jilna 1895.
- 4) "Midrasch Talpiot", eine Talmudausgabe, herausgegeben in Warschau 1875 in hebräischer Sprache.
- 5) Vierteljahresschrift "Wissenschaft und Revolution", Kiew, Verlag der ukrainischen wissenschaftlichen Akademie 1935, in jiddischer Sprache.
- 6) "Buch des Bundes", Wien 1797, in hebräischer Sprache, mit deutschsprachiger Zensurbemerkung von 1799 auf der ersten Seite.
- 7) "Altjüdische Denkmäler aus der Krim" von Abraham Firkowitsch, herausgegeben Petersburg 1876, in deutscher Sprache.

b. Aus der Karl-Marx-Bibliothek, Rostow.

- 1) Jüdische Holzschnitte von Judowin. Herausgegeben von der Verwaltung für darstellende Kunst, Leningrad 1941.

C. Bolschewistische Literatur.

a. Von den Bolschewisten verbotene Bücher
Aufgefunden in der Stadtbibliothek in Kiew.

(sogenannte Trozkisten-Bücherei oder Spez.-Fonds)

- 1) "Über den schädlichen Einfluss der Juden auf die Wirtschaft Russlands" und "das Ausaugensystem der Juden", von Marcelle Grinewitsch, Petersburg 1876, in russischer Sprache.
Dieses Buch war besonders streng sekretiert. Selbst viele Parteimitglieder durften es nicht in die Hand nehmen.
- 2) "Ist unser Staat ein Proletarierstaat?", Verfasser Alypow, 1927, in russischer Sprache.
Das Buch wurde verboten, weil man so eine Frage in der Sowjet-Union gar nicht stellen darf.
- 3) "Der Einzelmensch und die Gestapo" von Georg Born, Moskau 1937 in russischer Sprache.
Das Buch wurde von einem Emigranten verfasst, der aus Deutschland nach Russland gekommen war und unmittelbar nach Erscheinen des Buches als angeblicher deutscher Spion von der GPU verhaftet wurde.
- 4) "Das faschistische Deutschland bereitet zum Kriege vor" von A. Wilentschuk, Moskau 1935, in russischer Sprache.
Dieses Buch wurde nach Abschluss des deutsch-russischen Paktes 1939 sekretiert.
- 5) "Faschismus ist der Feind der Völker" von Efinow. Herausgegeben 1937 in Moskau in russischer Sprache.
Das Buch wurde ebenfalls nach Abschluss des deutsch-russischen Paktes sekretiert.

- 2) Стародрук єврейською мовою з цензурними позначками папського цензора на останній сторінці книги: "Перевірено мною – нотаріус Францискус 1685".
- 3) Давньоєврейський молитовник караїмів. Вільно, 1895.
- 4.) "Midrasch Talpiot", талмуд. Варшава, 1875. Єврейською мовою.
- 5) Квартальник "Wissenschaft und Revolution". Київ, вид-во Української Академії наук, 1935. Єврейською мовою.
- 6) "Buch des Bundes". Відень, 1797. Єврейською мовою з цензурними позначками німецькою мовою від 1799 р. на першій сторінці.
- 7) "Давньоєврейські пам'ятки Криму" Абраама Фірковича. Петербург, 1876. Німецькою мовою.

б) З Бібліотеки ім. Карла Маркса у Ростові.

- 1) Єврейські гравюри на дереві Юдовина. Видано Управлінням образотворчого мистецтва. Ленінград, 1941.

С. Більшовицька література

а) З більшовицьких заборонених книг, знайдених у Київській міській бібліотечі (так звана "троцькістська бібліотека", або спецфонд).

- 1) "О вредном влиянии евреев на экономику России и вымогательская система евреев" Марселя Гриневича. Петербург, 1876. Російською мовою. Ця книга була засекречена особливо суворо. Навіть не всі члени партії могли її одержати.
- 2) "Является ли наше государство пролетарским?" Автор Алыпов, 1927. Російською мовою.
Книга була заборонена тому, що навіть ставити таке питання у Радянському Союзі було неможливо.
- 3) "Личность и гестапо" Георга Борна. Москва, 1937. Російською мовою.
Книга була написана емігрантом, який прибув з Німеччини до Росії і зразу ж після появи книги був заарештований ДПУ як уявний німецький шпигун.
- 4) "Фашистская Германия готовится к войне" А. Виленчука. Москва, 1935. Російською мовою.
Ця книга після підписання німецько-радянського пакту 1939 р. була засекречена.
- 5) "Фашизм – враг народов" Єфимова. Москва, 1937. Російською мовою.
Книга була засекречена також після підписання німецько-радянського пакту.

b. Ausgesprochen bolschewistische Literatur aus der Karl-Marx-Bibliothek in Rostow.

- 1) "Die Rote Armee". Propagandawerk über die Rote Armee. Herausgegeben in russischer Sprache in Moskau 1938.
- 2) "Gemüse- und Obstzucht der subtropischen Kultur". Farbige Tafeln mit Text in russischer Sprache. Herausgegeben vom Kommissariat für Landwirtschaft, Moskau 1941.

c. Bolschewistische Literatur aus verschiedenen Kiewer Büchereien, von uns beschlagnahmt in der Stadtbibliothek Kiew.

- 1) "Karikaturen im Dienste der Verteidigung der UdSSR", herausgegeben von Efinow, Moskau 1931. (russ. Sprache).
- 2) "Wladimir Majakowski", Zeichnungen und Karikaturen. Illustrationen zu seinen Dichtungen. Herausgegeben von Golubenzew 1941 in Leningrad. (russ. Sprache)
- 3) D. Moor, Karikaturen. Herausgegeben von Kaufmann 1937.
- 4) "Führende Persönlichkeiten der kommunistischen Internationale in charakteristischen Porträts" Verlag der kommunistischen Internationale, Petersburg 1920.
- 5) "Altrussische Miniaturen". Herausgeber Wladimirow und Georgiewski. Verleger: Akademia 1933.
Es handelt sich um eine bolschewistische Neuansgabe altrussischer Miniaturmalereien in einzelnen Farbtafeln.

II. Plakate.

A. Aus der jüdischen Bibliothek in Kiew-Podol.

7 Plakate in jüdischer Sprache aus Uruguay, welche die jüdisch-kommunistische Propaganda in Süd-Amerika beweisen.

B. 6 bolschewistische Plakate, herausgegeben während dieses Krieges, aufgefunden in Rostow.

b) Більшовицька література з Бібліотеки ім. Карла Маркса у Ростові.

- 1) „Красная Армия”. Пропагандистський твір про Червону Армію. Москва, 1938. Російською мовою.
- 2) „Овощеводство и плодоводство субтропических культур”. Кольорові таблиці з текстом. Видано [Народним] Комісаріатом сільського господарства. Москва, 1941. Російською мовою.

c) Більшовицька література з різних київських бібліотек, конфіскована нами у Міській бібліотеці Києва.

- 1) „Карикатура на службе защиты СССР” Єфімова. Москва, 1931. Російською мовою.
- 2) „Владимир Маяковский.” Малюнки і карикатури. Ілюстрації до його віршів. Видано Голубенцовим. Ленінград, 1941. Російською мовою.
- 3) Моор Д. „Карикатуры”. Видано Кауфманом, 1937.
- 4) „Керівники і видатні діячі у характерних портретах”. Вид-во Комуністичного Інтернаціоналу. Петербург, 1920.
- 5) „Древнерусские миниатюры”. Видавці Владимиров і Георгієвський. Видавець „Академия”, 1933.

Мова йде про нове більшовицьке видання стародавнього російського мініатюрного живопису на окремих кольорових дошках.

II. Плакати.

A. З Єврейської бібліотеки у Києві на Подолі.

7 плакатів єврейською мовою з Уругваю, які свідчать про єврейсько-комуністичну пропаганду у Південній Америці.

Б. 6 більшовицьких плакатів, виданих під час цієї війни, знайдених у Ростові.

ЦДАВО України, ф., 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 485–488. Ориг., нім.

Kiew, den 28. 6. 1942

62

B e r i c h t

Über die vorläufige Sichtung der Judaica und Hebraica
in Kiew.

Am 27. Juni 1942 wurden die an 2 Sammelstellen gelagerten Bestände der Judaica und Hebraica einer Sichtung unterzogen.

1. Im ehemaligen geistlichen Seminar in Podol befinden sich

a) ca. 50 000 Bände Judaica und Hebraica, die seinerzeit von den Bolschewisten zusammengetragen, karteimäßig erfaßt und in Regalen aufgestellt wurden. Es handelt sich bei den Judaica vorwiegend um deutschsprachige Literatur zur Judenfrage. Stichproben am vorhandenen Zettelkatalog ergaben, daß es sich bei dieser Sammlung der 50 000 Judaica und Hebraica um wertvolles Material handelt, das geschlossen nach Frankfurt a. Main überführt werden kann. Der Abtransport erfordert ca. 250 Kisten (1 m x 0,50 m x 0,50 m).

b) ca 25 000 Bände Hebraica, die ebenfalls von den Bolschewisten hier zusammengetragen wurden und ohne Ordnung auf zwei großen Bücherstapeln aufgehäuft sind. Es wird vorgeschlagen, diese Bestände durch jüdische Hilfskräfte, die hebräisch verstehen, vorordnen zu lassen, und zwar nach folgenden Gruppen: 1. Allgem. hebr. Literatur des 15. - 18. Jahrh.; 2. allgem. hebr. Literatur des 19. Jahrh.; 3. allgem. hebr. Literatur des 20. Jahrh.; 4. Bibelausgaben; 5. Bibelkommentare; 6. Mischna¹ und Kommentare; 7. Talmudausgaben und Talmudkommentare; 8. Maimonides, Mischna tora; 9. Schu²chan aruch- Ausgaben und Kommentare; 10. Gebetsliteratur; 11. Zeitschriften und Zeitungen; 12. Jiddisch; 13. Handschriften.

Nach erfolgter Vorordnung kann in einem schnellen Arbeitsvorgang die endgültige Sichtung dieses Materials gelegentlich eines späteren Besuches in Kiew vorgenommen werden. Es ist zu erwarten, daß von den 25 000 Bänden ca 8 000-10 000 Bände für Frankfurt a.M. zu

Звіт

щодо попереднього огляду юдаїки і гебраїки у Києві

27 червня були оглянуті розміщені у двох книгосховищах фонди юдаїки та гебраїки.

I. У колишній Духовній семінарії (академії) на Подолі знаходяться:

а) приблизно 50 тис. томів юдаїки та гебраїки, зібраних свого часу більшовиками, закаталогізованих і розставлених на полицях. Стосовно юдаїки, то, передусім, це німецькомовна література з єврейського питання. Вибіркова перевірка наявного карткового каталогу виявила, що у цьому 50-тисячному зібранні є цінний матеріал, який може бути повністю відправлений до Франкфурта-на-Майні. Для транспортування потрібно приблизно 250 ящиків (1 м x 0,5 м x 0,5 м);

б) приблизно 25 тис. томів гебраїки, звезені також більшовиками, складені у розпорошеному стані у двох великих стосах. Було запропоновано упорядкувати ці фонди за допомогою єврейських працівників, які володіють гебраїкою за такими групами: 1. Загальна єврейська література XV–XVIII ст.; 2. Загальна єврейська література XIX ст.; 3. Загальна єврейська література XX ст.; 4. Біблії; 5. Коментарі до Біблії; 6. Мішна та коментар; 7. Талмуди та коментарі до талмудів; 8. Maimonides, Mischne Tora; 9. Schulchan aruch – видання та коментарі; 10. Молитовники; 11. Журнали та газети; 12. Ідиш; 13. Рукописи. Після попереднього прискороеного упорядкування остаточний перегляд цього матеріалу буде проведено при наступному приїзді до Києва.

Можна очікувати, що з 25 тис. томів приблизно 8–10 тис. будуть збережені для Франкфурта-на-Майні, а решта – здані в макулатуру. Для транспортування потрібно 60 ящиків

behalten sind und die übrigen Bände als Makulatur ausscheiden. Zum Abtransport werden ca 60 Kisten in der obengenannten Größe benötigt.

Die jüdischen Hilfskräfte werden von mir über die Stabsführung von der Gestapo in Berlin angefordert und in Kiew für die Dauer der Arbeit kaserniert.

2. In der ehemaligen Zentral-jüdischen Bücherei in der Estrada lagern außer sehr wenigen Judaica ca 30 000 Hebraica (einige 100 Werke in hebräischer Sprache; sonst nur jiddisch-sowjetische Literatur, vorwiegend aus der Buchproduktion in Kiew, die 45% der gesamten jiddisch-sowjetischen Buchproduktion umfaßt; ferner eine wertvolle und umfangreiche Sammlung gebundener Zeitungsjahrgänge). Der Zettelkatalog der Hebraica wird s.Zt. durch ukrainische Hilfskräfte geordnet. Unter Auscheidung der wenigen Dubletten (die immer beim 1. Exemplar stehen; mehr als 5 Exemplare kommen nicht in Betracht) kann der Abtransport dieser sehr aufschlußreichen Sammlung der jiddisch-sowjetischen Literatur in ca 60 Kisten obiger Größe erfolgen.

Aufs Ganze gesehen stellen die in Kiew gesammelten und für Frankfurt a.M. in Frage kommenden ca 90 000 Bände Judaica und Hebraica (2/3 Hebraica) eine wertvolle Ergänzung der bisher im Osten gesichteten jüdischen Bestände dar.

(Dr. Pohl)

зазначеного розміру. Єврейські працівники будуть викликані мною через Управління штабу з гестапо у Берліні і будуть знаходитися у Києві на казарменому стані на весь час роботи.

2. У колишній Центральній єврейській бібліотеці на "Естраді", крім дуже незначної кількості юдаїки, є близько 30 тис. гебраїки (лише 100 книжок давньоєврейською мовою, а решта – тільки єврейська радянська література на ідиш, переважно з книжкової продукції Києва, яка охоплювала 45 % усієї єврейської радянської продукції, а також цінне і велике зібрання газетних зшитків за багато років). Картковий каталог гебраїки буде зараз упорядковуватися українськими працівниками. Після вилучення незначної кількості дублетів (які завжди знаходяться при першому примірнику; більше 5 примірників не враховується) відправка цієї дуже цінної колекції єврейської радянської літератури може бути здійснена приблизно у 60 ящиках зазначеного розміру.

Разом у Києві для відправки до Франкфурта-на-Майні налічується приблизно 90 тис. юдаїки та гебраїки (2/3 гебраїки), які є цінним доповненням до оглянутих до цього часу на Сході єврейських фондів.

Д-р Поль

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 50 а, арк. 10–11. Ориг., нім.

Der Reichskommissar.

Zentralstelle zur Erfassung
und Bergung von Kulturgütern
in den besetzten Ostgebieten

Kiew, am 3. Juli 1942.
R/R. -35-

Betr.: Antrag der Arbeitsgruppe Westukraine im Einsatzstab
Reichsleiter Rosenberg zwecks Abtransport von Judaica
und Hebraica.

Die Arbeitsgruppe Westukraine stellt den Antrag, zwei
Büchereien aus Kiew geschlossen in das Institut zur Erforschung
der Judenfragen in Frankfurt am Main zu überführen. Es handelt
sich um :

1. die ehemalige zentral-jüdische Bücherei in der Estrada
mit ca. 40 000 Hebraica ,
2. die in Regalen befindlichen und karteimässig erfassten
50 000 Bände Judaica und Hebraica im ehemaligen geist-
lichen Seminar in Podol.

Zu den beiden Büchereien ist folgendes zu bemerken :

1. Hier handelt es sich fast ausschliesslich um Werke in
jiddischer Sprache, und zwar um jiddisch-sowjetisches Buchmaterial.
Diese gesamten Buchbestände haben keinerlei Wert für eine in der
Ukraine neu zu eröffnende Bibliothek. Sie dienen einzig und allein
der Erforschung des Bolschewismus und der Judenfrage. Einige
hundert Werke sind in hebräischer Sprache geschrieben. Dazu kommt
noch eine für die Erforschung der Judenfrage ausserordentlich
wertvolle und umfangreiche Sammlung gebundener Zeitungsjahrgänge
in jiddischer Sprache.

2. Bei den Judaica-Bänden handelt es sich vorwiegend um
deutschsprachige Literatur zur Judenfrage. Rückfragen beim
Institut zur Erforschung der Judenfragen ergaben, dass diese
deutschsprachigen Bände fast ausnahmslos beim Reichsinstitut noch
nicht vorhanden sind und dort dringend gebraucht werden.
Die Hebraica sind zum allergrössten Teil in hebräischer Sprache
geschrieben. Beide Bestände, ca. 50 000 Bände, wurden seinerzeit
von den Bolschewisten zusammengetragen, karteimässig erfasst und
in Regalen aufgestellt.

Рейхскомісар
Центр обліку та збереження
культурних цінностей в
окупованих східних областях

Київ, 3 липня 1942
R/R

Відн.: Клопотання робочої групи "Західна Україна" Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга щодо вивезення юдаїки та гебраїки

Робоча група "Західна Україна" вносить пропозицію щодо перевезення з Києва у повному обсязі до Інституту вивчення єврейського питання двох бібліотек. Мова йде про:

1. Колишню Центральну бібліотеку на "Естраді" з приблизно 40000 гебраїки,
2. 50000 упорядкованих та запакованих томів гебраїки та юдаїки, що розміщені на полицях в колишній Духовній семінарії на Подолі.

Відносно цих двох бібліотек потрібно зауважити таке:

1. Тут йдеться майже виключно про єврейськомовні твори, зокрема, єврейсько-радянський книжковий матеріал. Всі ці книжкові фонди не становлять цінності для жодної бібліотеки, які будуть знову відкриті на Україні. Вони слугують виключно для вивчення більшовизму та єврейського питання. Декілька сотень томів – це видання давньоєврейською мовою. Крім того, для вивчення єврейського питання є ще надзвичайно цінне та велике зібрання єврейських газетних зшитків за багато років.

2. У зібранні юдаїки йдеться переважно про німецькомовну літературу з єврейського питання. Консультації з Інститутом вивчення єврейського питання виявили, що цих німецькомовних видань поки що в Імперському інституті немає і вони будуть там цілеспрямовано використані. Гебраїка у своїй переважній частині – це твори давньоєврейською мовою. Обидва фонди, приблизно 50000 томів, були свого часу зібрані більшовиками, закаталогізовані і розміщені на полицях.

3185

Diese Bücher kommen ebenfalls nie mehr für eine Freizube in der Ukraine infrage, sondern können nur einer Aufgabe dienen : der Erforschung der Judenfrage.

Es bestehen daher vonseiten der Zentralstelle zur Erfassung und Bergung von Kulturgütern in den besetzten Ostgebieten keine Bedenken, die beiden genannten jüdischen Buchbestände in das Reichsinstitut zur Erforschung der Judenfragen zu überführen.

Rudolph

(Rudolph)

Leiter des Sonderreferates.

Ці книги, без сумніву, не підлягатимуть вільній видачі на Україні, проте можуть слугувати лише одному завданню: вивченню єврейського питання.

З боку Центру обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях не існує сумніву щодо передачі двох названих єврейських бібліотек до Імперського інституту для вивчення єврейського питання.

Рудольф,
керівник спеціального відділу

ЩДОВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк. 318–318 зв. Ориг., нім.

Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg
Hauptarbeitsgruppe Ukraine
Arbeitsgruppe Charkow

Charkow, den 23.3.1942
Ra.

(A. Harko) l. n. p. 1

Grundsätze für die Revision ukrainischer Bibliotheken.

1. Die Öffnung der Bibliotheken soll nicht vor Durchführung der Revision erfolgen. Die Revision dient der Feststellung von Bestand und Verlust und zur Absonderung unerwünschten Schrifttums wie auch zur Vernichtung unwesentlicher Literatur.
2. Abgesondert werden marxistische und bolschewistische Literatur und Werke jüdischer Autoren (z.B. Heine, Scholem-Aleich, Feuchtwanger), jüdischer Musiker (z.B. Mendelssohn, Dunaevskij) und jüdischer Künstler.
Als bolschewistisch anzusehen ist vor allem die politische Literatur von 1917 bis jetzt wie auch die revolutionäre Propagandaliteratur vor und während des Weltkrieges. (Hierunter fällt in den meisten Bibliotheken die Abt. Marxismus-Leninismus und alles, was nach der Dezimalklassifikation unter 335 und den angeschlossenen Buchstaben KI, KP, K, P usw. steht.)
3. Von der Absonderung nicht betroffen ist rein wissenschaftliche Literatur, auch wenn sie von Angehörigen der Kommunistischen Partei verfasst ist (z.B. Mitschurin, Lyssenko). So wird ein grosser Teil von Werken und Zeitschriften der Naturwissenschaften, Technik, Sprachwissenschaft, Archäologie, Akademiewissenschaften, Statistiken, Landkarten u.a. freigegeben sein, während dem geisteswissenschaftlichen Schrifttum aus Geschichte, Philosophie, Pädagogik, Ökonomie u.a. genauere Aufmerksamkeit geschenkt werden muss.
4. Die schöne Literatur nach 1917 ist mit grosser Vorsicht zu behandeln. Bei ihrer Aussonderung ist der Grad ihres ideologischen (bolschewistischen) Gehalts ausschlaggebend. So muss Scholochow "Neuland unterm Pflug" ohne Zweifel abgesondert werden, da es eine Verherrlichung der bolschewistischen Landwirtschaft darstellt, aber auch weniger tendenziöse Werke wie Scholochows "Der stille Don" und "Meine Familie" von Pflaumer sind zu sekretieren. Dagegen kann man harmlose Schilderungen des allgemeinen Lebens, wie wir sie in den meisten Erzählungen von Soschachtenko finden, freigeben. Ebenso sind historische Darstellungen wie etwa A. Tolstoj "Peterl" erlaubt.
5. Notenausgaben mit bolschewistischem Text, z.B. Märsche und Lieder der Traktorenführer, Pioniere und Soldaten sind zu sekretieren.
6. Ebenso sind Kunstbücher, deren Darstellungen sowjetische Tendenz haben, abzusondern.
7. Bei dem antireligiösen Schrifttum wird nur die bolschewistische antireligiöse Propagandaliteratur abgesondert, nicht etwa philosophische Werke antikirchlichen Charakters.
8. In Volksbibliotheken mit Leihverkehr müssen die Ausgaben der ukrainischen und russischen Klassiker auf tendenziöse Vorreden geprüft werden. Sollte eine Vorrede zu bolschewistisch gefärbt sein, so sind diese Blätter aus den Exemplaren zu entfernen, die für den öffentlichen Leihverkehr bestimmt sind. Das Gleiche gilt von Bildern Lenins, Stalins und anderer bolschewistischer Personen, die derartigen Werken vorangesetzt sind.
9. Die Absonderung erfolgt durch unsere Kennzeichnung auf dem Titelblatt des Buches (Stempel: Sekretiert. Nevidacta) und möglichst auch auf dem Rücken des Einbandes. Ebenso werden die Katalogkarten gekennzeichnet.
10. Die gekennzeichneten Bücher bleiben auf ihrem Platz im Magazin stehen. Wie weit abgesonderte Literatur (etwa Marxismus-Leninismus zur Vernichtung abtransportiert wird, wird für jede Bibliothek gesondert durch die Verwaltung bestimmt. ./.

Оперативний штаб рейхсляйтера
 Розенберга
 Головна робоча група України
 Робоча група "Харків"

Харків, 23 вересня 1942
 Ра

Основні положення для ревізії українських бібліотек

1. Відкриття бібліотек не повинно відбутися до проведення їхньої ревізії. Основна мета ревізії – встановлення стану і втрат фондів, вилучення небажаної, а також знищення малоцінної літератури.
2. Вилучаються: марксистська і більшовицька література, твори єврейських письменників та поетів (напр., Гейне, Шолом-Алейхем, Фейхтвангер), єврейських музикантів (напр., Мендельсон, Дунаєвський) та єврейських художників.
 Більшовицькою вважається, передусім, політична література від 1917 р. до теперішнього часу, а також революційна пропагандистська література до і під час світової війни. (У більшості бібліотек цей матеріал відноситься до розділу "Марксизм-ленінізм" і до того, що відповідно до десятичної класифікації знаходиться у розділі 335 та за буквами КІ, КР, К, Р тощо).
3. Не вилучається наукова література, навіть якщо її авторами є члени Комуністичної партії (напр., Мічурин, Лисенко). Вільно видаватиметься значна частина книг і журналів з природничих наук, техніки, мовознавства, археології, академічних видань, статистики, карт місцевостей тощо. Проте в той же час повинна приділятися велика увага суспільно-науковій літературі з питань історії, філософії, педагогіки, економіки тощо.
4. З художньою літературою після 1917 р. необхідно поводитися з великою обережністю. При її вилученні вирішальним є ступінь її ідеологічного (більшовицького) змісту. Так, "Підняту цілину" М. Шолохова потрібно, без сумніву, вилучати, тому що вона прославляє більшовицьке сільське господарство, менш тенденційні твори, такі, як "Тихий Дон" М. Шолохова та "Моя родина" О. Пфлаумера, потребують також засекречення. Натомість можна рекомендувати для користування нешкідливі описи життя, які ми знаходимо в оповіданнях Зощенка. Дозволені також історичні твори, наприклад, "Петро I" О. Толстого.
5. Вилучаються нотні видання з більшовицьким текстом, наприклад, марші і пісні трактористів, піонерів та солдатів.
6. Вилучаються також твори мистецтва, оформлення яких має радянську тенденційність.
7. Стосовно антирелігійних творів, то вилучається лише антирелігійна пропагандистська література, а не філософські твори антирелігійного характеру.

-
11. Was in den Bibliotheken als wertloses Schrifttum anzusehen ist, wird in erster Linie durch den Bibliothekar in Hinblick auf die Aufgaben seiner Bibliothek entschieden. Es wird sich hierbei hauptsächlich um einzelne Nummern von Zeitschriften und Zeitungen handeln, die keinen Jahrgang ausmachen und sonst nicht in der Bibliothek gesammelt werden. Ferner gehört in diese Rubrik die ephemere Propagandaliteratur, mit der die russischen Bibliotheken überlastet sind. Unter Umständen treten auch Doublettenbestände und Schulbücher zu der zu vernichtenden Literatur.
 12. Der Bibliothekar trifft seine Entscheidungen nach bestem Wissen und Gewissen.

8. У публічних бібліотеках, які мають абонемент, видання українських та російських класиків будуть перевірені на предмет тенденційності передмови. Якщо передмова має більшовицьке забарвлення, то з примірників видань, призначених для громадського абонементу, ці аркуші потрібно видаляти. Те ж само стосується портретів Леніна, Сталіна та інших більшовицьких діячів.
9. На титульній сторінці вилученої книги робиться зовнішня позначка (штемпель: Sekretiert. Не видається) і, по можливості, також на задньому боці книги. Так само позначаються і картки.
10. Книги з позначками залишаються у книгосховищі на своєму місці. Терміни вивезення для знищення вилученої літератури (марксизм-ленінізм) визначаються Управлінням [штабу] для кожної бібліотеки окремо.
11. У бібліотеках питання щодо літератури, яка не має цінності, вирішується, у першу чергу, власне бібліотекарем з урахуванням завдань бібліотеки. Тут йдеться, головне, про окремі номери журналів і газет, пропагандистську літературу, якою російські бібліотеки перенасичені. В залежності від обставин знищуються також дублетні фонди та шкільні підручники.
12. Бібліотекар виносить рішення відповідно до своїх знань та своєї совісті.

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 46, арк. 2-2 зв., 3. Копія, нім.

**EINSATZSTAB REICHSLEITER ROSENBERG
FÜR DIE BESATZTEN GEBIETE
HAUPTARBEITSGRUPPE UKRAINE**

153

Kiew, den 25. September 1942.
Z/Re. 165/42.

An den
Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg
- Stabeführung -
Berlin-Charlottenburg 2.
Bismarckstr. 1.

Reg. Nr.	7-1.10.42
Nr.	9983
gegeben	<i>[Signature]</i>
an Abt.	<i>[Signature]</i>
Abgabe	NZ
w.v.	NZ

Am 24.9.42 sind rd. 45.000 Bände Hebraica und Judaica der Estrada-Bücherei in Kiew nach dem Institut für Erforschung der Judenfrage in Frankfurt/M. abgesandt worden.

Heil Hitler!
Leiter der
Hauptarbeitsgruppe Ukraine

(Anton)

Оперативний штаб
рейхсляйтера Розенберга
Головна робоча група України
Відділ обліку та планування

Київ, 25 вересня 1942
Z/Re. 165/42

До Оперативного штабу Розенберга
– Управління штабу –
Берлін-Шарлоттенбург
Бісмаркштр., 1

24.9.42 з бібліотеки “Естрада” у Києві були відправлені до Інституту вивчення єврейського питання у Франфуркті-на-Майні приблизно 45.000 томів гебраїки та юдаїки.

(Печатка)

Хайль Гітлер!
Керівник Головної робочої групи
Антон

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 42, арк. 156. Ориг., копія, нім.

Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg
für die besetzten Gebiete
Hauptarbeitsgruppe Ukraine
Arbeitsgruppe Kiew

Kiew, am 3. Oktober 1942.
R/R.

An das
Reichskommissariat, Abt. II 1
R o w n o

Reichskommissar
für die Ukraine
Emp: 8 OKI 192
Nr. 111

Betr.: Antrag zwecks weiteren Abtransportes von
Judaica und Hebraica.

Das Institut zur Erforschung der Judenfragen
in Frankfurt am Main fordert uns auf, nachdem wir die
erste Judaica- und Hebraica- Sendung dorthin abgeschickt
haben, ihm nun auch noch den Rest der in Podol liegenden
jüdischen Literatur zu übersignen.

2
4

Ich stelle daher aufgrund des Führererlasses
vom 1. März 1942 den Antrag auf Genehmigung des Abtrans-
portes :

- 1.) der restlichen 250 000 Judaica- und Hebraica-
Bände im ehemaligen geistlichen Seminar in
Podol. auch
(Es handelt sich dabei/um die gesamten nicht-
kartelmässig erfassten Bestände !)
- 2.) der 5 000 Bände des ehemaligen jüdischen
Konseratoriums in Kiew, gelagert in Hause
des jüdischen Schulverlages.
- 3.) der zu 1. u. 2. gehörenden jüdischen Karteien.

Handwritten notes:
1. K. Vor
Handpostamt
für Ansuchen
für Grundstücke, genehmigt
Abhandlung ist die genehmigt
halten, die dem folgenden
Antragstellung eingereicht ist. Hauptamt mit für Anw. Kiew.

Der Leiter der Arbeitsgruppe
Kiew

Rudolph.
(Rudolph)

Handwritten: 14. 23/10

Оперативний штаб рейхсляйтера
Розенберга для окупованих областей
Головна робоча група України
Робоча група "Київ"

Київ, 3 жовтня 1942
R/R

До Рейхскомісаріату, Відділ II і
Рівне

Відн: Клопотання щодо наступного вивезення юдаїки та гебраїки

Інститут вивчення єврейського питання у Франкфурті-на-Майні звернувся з проханням після того, як ми надіслали йому першу партію юдаїки та гебраїки, передати також залишок єврейської літератури з Подолу¹.

Тому я вношу пропозицію на підставі наказу фюрера від 1 березня 1942 р. дати дозвіл на вивезення:

- 1.) залишених 250 тис. томів юдаїки та гебраїки в колишній Духовній семінарії (академії) на Подолі (при цьому також мова йде про незакаталогізовані фонди);
- 2.) 5 тис. томів колишньої Єврейської консерваторії у Києві, розміщених у приміщенні Єврейського шкільного видавництва;
- 3.) єврейських картотек, що відносяться до пунктів 1 та 2.

(Печатка)

Керівник робочої групи
"Київ"
Рудольф

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 4, арк.329. Ориг. з рукоп. позначками та штампом про надходження до рейхскомісара від 8 жовтня 1942 р., нім.

¹ Мається на увазі приміщення колишньої Київської духовної академії, де зберігалися фонди скасованих радянською владою церковних та монастирських колекцій та зібрань, частина зібрання юдаїки та гебраїки, які належали Бібліотечі Академії наук УРСР. Зберігалися у будинку колишньої КДА, переданому Бібліотечі АН і розташованому на Подолі.

Abt. Erfassung und Planung.

Kiew, den 12.10.42.
W/Re. 263/42.

An die Arbeitsgruppen Charkow mit Aussenstelle Dnjepr und ~~Simferopol,~~
 an die Verbindungsstelle Cherson und
 an die Stützpunkte Rostow und Sk. Kaukasus.

Eingegangen:

15. OKT. 1942

Besucht: 4
Erl: 1 22Betrifft: Bucherfassung.

Vorgang: Dienstreisebericht über Teilnahme an der Arbeitstagung der Stabsführung - Referat Osten - in Riga am 29.9.42.

Zu 1) —

zu 2) Ostbücherei Rosenberg.

Das Wesen der Ostbücherei Rosenberg wurde wie folgt dargestellt:

Die Ostbücherei Rosenberg ist der Sammelpunkt aller vom Einsatzstab und den Sonderstäben erfassten Buchbestände.
Die Aufgabe besteht darin:1) den noch unsehnlichen Bestand auf einen wissenschaftlich voll einsatzfähigen Stand einer das wesentliche bolschewistische und vorbolschewistische Schrifttum umfassenden Bücherei zu bringen, die den im Kriegseinsatz und für den Osteinsatz interessierten Stellen Arbeitsforschungsmaterial ausleiht,

2) Das Material zu sammeln und vorläufig aufzustellen, das für die spätere Arbeit der Hohen Schule und der NSDAP nach dem Kriege diesen Stellen zugeleitet wird,

3) wissenschaftlichen Einrichtungen usw., die für ihre Arbeit dauernd Exemplare russischen Schrifttums gebrauchen, Doublettenbestände zu verschaffen.

Zu 3) Besonders wichtige Buchbestände.

Als besonders wichtige Buchbestände wurden bezeichnet:

a) das Schrifttum seit Kriegsbeginn. Die in die neu eroberten Gebiete hinausgehenden Sonderkommandos haben dieses Schrifttum so schnell wie möglich der Stabsführung zuzuleiten. Falls dieses Schrifttum als besonders wichtig erkannt wird, braucht es in den Hauptarbeitsgruppen nicht verkartet zu werden.

b) Atlanten, Statistiken, geographische Werke, geologische Werke, Wörterbücher, Nachschlagewerke, landeskundliche Werke, Vorgesichte, Volkskunde, Kunst, Erziehung, antireligiöses Schrifttum.Zu 4) Besonders wichtige Einsatzorte.

Als besonders wichtig wurde die Arbeit in Kiew, Charkow und Minsk hervorgehoben.

5) Arbeitsgang.

Der bisher durchgeführte Arbeitsgang wurde grundsätzlich beibehalten. Danach findet die Übersetzungs- und Verkartungsarbeit sowie die Vervielfältigung der Karteizettel bei den Hauptarbeitsgruppen statt.

Die Buchbestände gehen von den Arbeitsgruppen direkt nach Berlin, nachdem durch Übersendung von Kisten an die Hauptarbeitsgruppe der Bestand kontrolliert worden ist.

[Головна робоча група України]
Відділ обліку та планування

Київ, 12.10. 1942
W/Re. 263/42

До робочих груп Харкова з філіями у Дніпропетровську та Сімферополі до зв'язкового пункту у м. Херсоні і до опорного пункту у м. Ростові та зондеркоманди "Кавказ"

Відн.: Облік книг

Службовий звіт щодо участі у робочій нараді Східного відділу Управління штабу в Ризі 29.09.1942 р.

До п. 1).----

До п. 2). Суть Східної бібліотеки Розенберга визначена так:

Східна бібліотека Розенберга є збірним пунктом всіх книжкових фондів, взятих на облік Оперативним штабом та зондерштабами; її завдання полягає у тому, щоб:

- 1) ще не упорядкований важливий фонд більшовицької та дореволюційної літератури опрацювати до сприятливого для роботи стану на належному науковому рівні у рамках окремих бібліотек, які будуть надавати матеріал для організацій, зацікавлених у період бойових дій проблемами Сходу;
- 2) збирати матеріал і попередньо встановити, що буде надіслано для наступної роботи Вищої школи та НСДАП після війни;
- 3) науковим установам і т.п., які потребують для своєї роботи примірники російських видань на довгий час, передавати дублети.

До п. 3). Найбільш важливі книжкові фонди.

Особливо важливими книжковими фондами вважаються:

- a) література, видана після початку війни. Зондеркоманди, що діють у нових захоплених районах, повинні якнайшвидше передавати цей матеріал до Управління штабу. У разі, коли ця література визнана особливо важливою, здійснювати каталогізацію у головних робочих групах немає потреби;
- b) атласи, статистичні дані, географічні та геологічні праці, словники, довідники, краєзнавчі праці, прадавня історія, етнографія, мистецтво, освіта, антирелігійна література.

До п. 4). Найбільш важливі оперативні пункти.

Особливо важливою була робота у Києві, Харкові та Мінську.

5). Робочий процес.

Робочий процес, здійснюваний до цього часу, в основному зберігається. Відповідно до цього роботи з перекладу, каталогізації та розмноження карток виконуються головними робочими групами. Книжкові фонди з робочих груп надсилаються безпосередньо до Берліна, після чого фонд перевіряється шляхом передачі списків до Головної робочої групи.

До цього часу діє нижчезазначена система:

Bisher arbeitet dies System wie folgt:

Reval: Übersendung der Kartei über Wehrwesen und Wissenschaft zur Kontrolle nach Riga. Übernahme der übrigen Bestände auf Listen ohne Übersetzung, Übersendung nach Riga.

Minsk: Buchlisten mit russischen Titeln nach Riga.

Charkow: Übersendung der Originalkartei nach Kiew

Dnjepropetjowsk und Simferopol: haben die dort vorhandenen Bestände nach Einzelsachgebieten geordnet. Die Überprüfung dieser Bestände wird baldmöglichst durch die Hauptarbeitsgruppe Ukraine durchgeführt.

Zu 6.) Karteien.

An Karteien werden benötigt:

a) Ostbücherei Rosenberg 3 (1 Sachkartei, 1 alphabetische Kartei, 1 Standortkartei)

b) 1 Karteizettel wird in das Buch eingeklebt.

c) --

Zu 7) Kennzeichnung der Buchbestände.

Nach dem Muster der Hohen Schule, die ihre Bestände mit H.Sch. zeichnet, sind Bestände, die für andere Instanzen nach Genehmigung der Auswertung Berlin vorgesehen sind, zu kennzeichnen. Die Art der Kennzeichnung ist bei der Stabsführung, Abt. Auswertung, zu erfragen.

Zu 8) Buchbestände in nicht russischer Sprache.

Für die Sicherung der Buchbestände in nicht russischer Sprache gelten die nachstehend aufgeführten Signaturen:

D 1, D 2, D 3 usw.	für deutsche Bücher
R 1, R 2, R 3 "	" russische Bücher
Le 1, Le 2, Le 3 usw.	" lettische Bücher
Li 1, Li 2, Li 3, "	" litauische Bücher
Es 1, Es 2, Es 3, "	" estnische Bücher
En 1, En 2, En 3 "	" englische Bücher
P 1, P 2, P 3 "	" polnische Bücher
F 1, F 2, F 3 "	" französische Bücher
W 1, W 2, W 3 "	" weisseruthenische Bücher
U 1, U 2, U 3, "	" ukrainische Bücher
V 1, V 2, V 3, "	" sonstige andere Sprachen
Z 1, Z 2, Z 3 "	" Zeitungen u. Zeitschriften

Die Bestände in lettischer Sprache sollten baldmöglichst nach Berlin überführt werden. Vorerst ist 1 Exemplar der Kartei an die OWR zur Absendung zu bringen.

Von den Beständen in deutscher Sprache gehen

a) die Judaica nach Frankfurt

b) die Bolschewistica in 1 Exemplar nach Berlin.

c) die Emigrantenliteratur in 1 Exemplar nach Berlin.

d) allgemeines deutsches Schrifttum über Russland und

e) baltisches Schrifttum verbleiben vorläufig nach in Riga.

Die Hauptarbeitsgruppe Ukraine, Abt. Erfassung und Planung hat die Aufgabe, die ukrainischen Buchbestände innerhalb der anderen russischen Bestände zu erfassen. Es ist daher seitens der Hauptarbeitsgruppe vorgesehen, aus einer Zentralbücherei (voraussichtl. Charkow), die über Pflichtexemplare verfügt, die ukrainischen Bestände geschlossen herauszunehmen,

9) RUSSISCHEN Bibliographien.

Die Hauptarbeitsgruppen haben besonders auf die Zusammenstellung von Bibliographien Wert zu legen. Die Angehörigen von Sonderstäben sind um Listen der Buchbestände zu bitten, die sie für ihre Gebiete zusammenge-

Ревель: передача для контролю картотеки з питань воєнної справи та науки до Риги. Складання списків на решту фондів без перекладу, пересилання до Риги.

Мінськ: [надсилання] списків книг з російськими назвами до Риги.

Харків: пересилання картотеки оригіналів до Києва.

Дніпропетровськ та Сімферополь: фонди, які там знаходяться, упорядковуються за окремими галузями знань. Перевірка цих фондів проводиться в стислі терміни Головною робочою групою України.

До п. 6). Картотеки.

Картотеки потрібні:

а) Східній бібліотеці Розенберга – 3 (1 предметна, 1 алфавітна, 1 топографічна);

б) 1 картка вклеюється у книгу.

с) --

До п. 7). Позначення книжкових фондів.

За зразком Вищої школи, яка для своїх фондів має позначку "H.Sch.", фонди для інших організацій мають позначення, отримані після дозволу Відділу використання. Про конкретний вид позначення потрібно довідатися у Відділі використання Управління штабу.

До п. 8). Книжкові фонди не російською мовою.

Для збереження книжкових фондів не російською мовою діють нижченаведені сигнатури:

D 1, D 2, D 3 usw.	– для німецьких книг
R 1, R 2, R 3 “	– для російських книг
Le 1, Le 2, Le 3 usw.	– для латиських книг
Li 1, Li 2, Li 3, “	– для литовських книг
Es 1, Es 2, Es 3, “	– для естонських книг
En 1, En 2, En 3, “	– для англійських книг
P 1, P 2, P 3 “	– для польських книг
F 1, F 2, F 3 “	– для французьких книг
W 1, W 2, W 3 “	– для білоруських книг
U 1, U 2, U 3 “	– для українських книг
V 1, V 2, V 3 “	– іншими мовами
Z 1, Z 2, Z 3 “	– газети та журнали.

Фонди латинською мовою повинні бути якнайшвидше перевезені до Берліна. Передусім, 1 примірник картотеки надсилається до Східної бібліотеки.

З фондів німецькою мовою надсилаються:

а) юдаїка до Франкфурта-[на-Майні];

б) більшовистика в одному примірнику до Берліна;

в) емігрантська література в одному примірнику до Берліна;

г) німецька література про Росію загального змісту та балтійська література поки що попередньо залишаються у Ризі.

Відділ обліку та планування Головної робочої групи України має своїм завданням облікувати українські книжкові фонди окремо від інших російських фондів. У зв'язку з цим Головною робочою групою України передбачено вилучити з однієї центральної бібліотеки (вірогідно, у Харкові), яка має обов'язковий примірник, повністю українські фонди.

stellt haben. Diese Listen werden innerhalb der Organisation des Einsatzstabes verteilt, um die betreffenden Buchbestände mit den benötigten Doubletten sicherzustellen.

Über die Herstellung der Bibliographien erhalten die Arbeitsgruppen und Stützpunkte noch gesondert Anweisungen.

Zu 10) Buchbestände für Sonderstäbe.

Bücherwünsche der Sonderstäbe sind an die Auswertung in Berlin zu richten. Die gewünschten Buchbestände gehen durch die allgemeine Buchaufnahme. Nach dem Muster der Hohen Schule, die ihre Bestände mit H.Sch. zeichnet, sind Bestände, die für andere Dienststellen nach Genehmigung der Auswertung vorgesehen sind, zu kennzeichnen. Die Art der Kennzeichnung ist mit der Stabsführung, Abt. Auswertung zu vereinbaren.

Zu 11) Doubletten.

Da noch nicht festzustellen ist, welche Dienststellen später mit sowjetischem russischem Schrifttum zu versorgen sind, wurde auf die Bedeutung der Doubletten besonders hingewiesen. Im allgemeinen sollen von dem beschlagnahmten Schrifttum in jeder Arbeitsgruppe bis zu 10 Doubletten aufbewahrt werden. Es ist besonders darauf zu achten, dass die Nummerierung der Doubletten einheitlich geschieht.

Für die Feststellung, ob es sich um Doubletten handelt, ist insbesondere der Vergleich mit der Seitenzahl des Originalbandes wichtig.

Zu 12.) Zeitschriften.

Als Ziel der Zeitschriftenerfassung wurde festgestellt:

- a) Von jeder Zeitschrift soll 1 Belegheft vorhanden sein.
- b) Anhand der von Pg. Reichardt aufgestellten Bibliographie werden die für den Einst-zetab wichtigen Zeitschriften unter Angliederung an die Ostbücherei Rosenberg erfasst.
- c) Die nötigen Doublettenbestände müssen ebenfalls erstellt werden.
- d) Die Zeitschriften, die nicht vom Einsatzstab an die Ostbücherei angegliedert werden, müssen für die Arbeit der Wissenschaftler nachgewiesen werden können.

Als Hauptorte der Zeitschriften-Erfassung haben zu gelten:

- a) Kiew. Kiew bestimmt die zukünftige Nummerierung der Zeitschriften und Doubletten. Es gilt als Mittelpunkt für die Zeitschriftenerfassung. Kiew beginnt mit der Nummer 701. Die Ziffern bis 700 sind von Riga belegt. Riga hat umgehend ein Exemplar der Karteizettel der bisher erfassten Zeitschriften an Kiew abzugeben. Die Zeitschriftenbearbeitung findet in Kiew in der Wladimir-Kathedrale und in der Kirowa statt.
- b) - Arbeitsgruppe Simferopol erhält wegen der Bearbeitung der Zeitschriften bestände gesondert Anweisung.
- c) ---

Der Leiter der Abt.
Erfassung und Planung

1.V.

(Webendocfer)

До п. 9). Бібліографія.

Головні робочі групи надають особливого значення укладанню бібліографій. Прохання до представників зондерштабів передати списки книжних фондів, які вони уклали для своїх галузей. Ці списки будуть розподілені між відділеннями Оперативного штабу для того, щоб брати під контроль відповідні книжкові фонди з необхідними дублетами. Щодо підготовки бібліографій, то робочі групи та опорні пункти одержать додаткові вказівки.

До п. 10). Книжкові фонди для зондерштабів.

Запити зондерштабів на книги потрібно надсилати до Відділу використання Управління штабу у Берліні. Замовлені книжкові фонди опрацьовуються за загальними правилами.

На зразок Вищої школи, яка для своїх фондів має позначення "H.Sch.", потрібно також робити позначки на фондах, призначених для інших організацій за дозволом Відділу використання. Вид позначення потрібно узгоджувати з Відділом використання Управління штабу.

До п. 11). Дублети.

У зв'язку з тим, що ще не встановлено, які організації надалі будуть опікуватися радянською російською літературою, особлива увага приділяється дублетам. Взагалі, у кожній робочій групі потрібно зберігати до 10 примірників конфіскованої літератури. Необхідно звернути увагу на те, щоб нумерація дублетів здійснювалася уніфіковано. Для визначення дублетності особливо важливим є порівняння кількості сторінок з оригіналом.

До п. 12). Журнали.

Кінцева мета обліку журналів:

- a) мати по одному випуску кожного журналу;
- b) за допомогою бібліографії, укладеної партайгеноссе Рейхардтом, брати на облік важливі для Оперативного штабу журнали шляхом передачі до Східної бібліотеки Розенберга;
- c) встановити норму необхідних дублетних фондів;
- d) журнали, які не будуть передані Оперативним штабом до Східної бібліотеки, можуть бути використані для роботи науковців.

a) Головним місцем обліку журналів є Київ. Київ визначає наступну нумерацію журналів та дублетів. Він є центром обліку журналів. Київ починає від номера 701, цифри до 700 зайняті Ригою. Рига повинна терміново передати до Києва один примірник карткового каталогу журналів, облікованих до цього часу.

Опрацювання журналів проводиться у Києві, у Володимирському соборі і Кірова-бібліотеці.

- b) --
Робоча група "Сімферополь" одержує для опрацювання журнальних фондів окрему вказівку.

c) ----

Керівник Відділу обліку та планування
Заступник
Вебендюрфер

Abschrift.

Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg
für die besetzten Gebiete.

Berlin-Charlottenburg 2,
Bismarckstr.1, Ruf; 34 00 18
III/Dr.W/De
22. Dezember 1942.

Stabeführung
Referat Osten

An das
Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete
Hauptabteilung I 6, Gruppe Schrifttum,

B e r l i n

Leibnizstr. 49/53.

Bezug: ohne

Betr.:

In seinem Erlaß vom 1.3.1942 bezeichnet der Führer die Bekämpfung der Juden, Freimaurer und der mit ihnen verbündeten weltanschaulichen Gegner des Nationalsozialismus als kriegsnotwendige Aufgabe und beauftragt daher den Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg, in Bibliotheken, Archiven usw. Material für die weltanschaulichen Aufgaben der NSDAP., insbesondere für die späteren wissenschaftlichen Forschungsarbeiten der Hohen Schule, beschlagnahmen zu lassen.

Die Büchereien im Osten nach jüdisch-bolschewistischer Literatur sorgfältig durchzusehen und, soweit es für die genannten Ziele notwendig ist, beschlagnahmen zu lassen, ist damit die erste Aufgabe des Einsatzstabes. Diese Aufgabe erweitert sich aber dahin, derartige Literatur überhaupt aus den dortigen Büchereien ausscheiden, um sie der Bevölkerung aus der Hand zu nehmen und damit eine weitere Beeinflussung des Bolschewismus zu verhindern.

Der Einsatzstab führt diese Aufgaben seit Beginn seiner Tätigkeit durch. Ihre Durchführung erfordert bedeutende Arbeit, ein geschultes Personal und eine durchgebildete Arbeitsmethode, um die verschiedenen Arbeitsgänge in Übereinstimmung zu bringen und so einfach wie möglich zu gestalten. Im allgemeinen sind die Büchereien in den besetzten Ostgebieten in großer Unordnung. Waren vorher schon bedeutende u. aufgearbeitete Bestände vorhanden, so haben die Kriegereignisse fast überall den Büchereien sehr großen Schaden gebracht und die Unordnung außerordentlich gesteigert.

Durch die Verbringung der Bestände in andere Räume sind diese gänzlich durcheinander gekommen. Die Kataloge sind, soweit vorhanden, meist unvollständig. Die Aussonderung des bolschewistischen Materials ist deshalb recht schwierig. Die politische und propagandistische Literatur ist im allgemeinen leicht kenntlich, deshalb auch unschwer auszusondern. Es ist aber festzustellen, daß der Bolschewismus das Gesicht aller Büchereien nach seiner Art gestaltet hat. Die Literatur aus zaristischer Zeit wurde nach Möglichkeit zurückgedrängt, teilweise entfernt. An ihrer Stelle füllte der Bolschewismus die Büchereien mit einer Masse neuen Materials. Werke von und über Revolutionäre aller Völker und Zeiten und über die Vertreter der französischen Aufklärung finden wir in Mengen in allen Bibliotheken. Außerdem wurden vom Bolschewismus

Копія

Оперативний штаб рейхсляйтера
Розенберга для окупованих
областей

Берлін-Шарлоттенбург, 2
Бісмаркштрассе, 1
III/Dr.W/De
22.12.1942

Управління штабу
Східний відділ

до Рейхсміністерства окупованих
східних областей
Головний відділ I 6, Група писемності

Берлін

Лейбніцштр., 49/53.

Осн.: безВідн.:

У своєму наказі від 01.03.1942 р. фюрер визначив боротьбу проти євреїв, масонів та пов'язаних з ними світоглядних противників націонал-соціалізму як військово необхідне завдання і уповноважив Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга конфісковувати у бібліотеках, архівах та інших закладах матеріал для світоглядних завдань НСДАП, особливо для наступних науково-дослідницьких праць Вищої школи.

Першим завданням Оперативного штабу є ретельний перегляд у бібліотеках на Сході єврейсько-більшовицької літератури і, наскільки це необхідно для зазначених цілей, конфіскація. Проте це завдання розширюється, подібну літературу взагалі потрібно вилучати з місцевих бібліотек для запобігання подальшому впливу більшовизму, щоб нею не користувалося населення.

Оперативний штаб виконує це завдання від самого початку своєї діяльності. Таке виконання потребує значних зусиль, кваліфікованого персоналу і удосконалення методів роботи для того, щоб узгоджувати всі робочі процеси і, по можливості, їх спрощувати. Взагалі бібліотеки в окупованих східних областях знаходяться у великому безладі. Якщо раніше фонди були значними та упорядкованими, то в результаті воєнних дій бібліотекам завдано великої шкоди, і безлад надзвичайно зріс.

Внаслідок перевезень фондів до інших приміщень вони були повністю переплутані. Каталоги, якщо вони є, неповні. Тому вилучення більшовицького матеріалу є досить складним процесом. Щодо політичної та пропагандистської літератури взагалі, то її легко відрізнити від іншої і тому не

z.B. eine große Anzahl neuer Ausgaben von Dichtern, Philosophen, Pädagogen (in russischer Sprache) herausgebracht; in Einleitungen und Begleitnoten zu diesen Ausgaben wurden die Männer dur haus vom bolschewistischen Standpunkt aus betrachtet, in bolschewistische Beleuchtung gerückt, möglichst als Wegbereiter des Bolschewismus hingestellt. Wenn z.B. in einer Aristoteles-Ausgabe dieser als "Ideologe der Sklavenhalterklasse" und möglichst als Materialist hingestellt wird, so ist das nicht aristotelische, sondern bolschewistische Philosophie. Das Volk sollte alles durch die bolschewistische Brille sehen. Infolgedessen muß nicht nur sehr viel aus den Büchereien entfernt werden, die Durchsicht muß auch sehr genau, oft Buch für Buch, vorgenommen werden.

Für diese Arbeit hat der Einsatzstab folgende Richtlinien aufgestellt:

- 1) Die Bestände der Büchereien werden geschieden in solche, die bis 1917 und solche, die nach 1917 erschienen sind.
- 2) Die zaristische Literatur (bis 1917) kann den einheimischen Büchereien in allgemeinen belassen werden.
- 3) Die Bolschewistische Literatur (nach 1917) fällt unter den Führererlaß und ist beschlagnahmefähig. Sie ist aus den Beständen auszuschneiden und zunächst in verschließbaren Räumen nach Möglichkeit geordnet aufzustellen.
- 4) Nach 1917 erschienene Schriften über Technik, Naturwissenschaft, Medizin und Kunst, die rein sachlich gehalten sind, können den Büchereien gelassen werden (Prüfung der Einleitungen).
- 5) Bei Ausgaben älterer und nichtrussischer Schriftsteller und bei anderen Werken, gegen die an sich keine Bedenken bestehen, genügt es unter Umständen, Einleitungen, Lebensbeschreibungen und andere bolschewistische Zutaten herauszutrennen.
- 6) In der Abteilung Religion können die religiösen, kirchenkritischen Werke verbleiben; die Propaganda für die Gottlosenbewegung wird entfernt.
- 7.) Alle Werke, die für die Wehrmacht oder sonstige kriegswichtige Zwecke von Bedeutung sind, müssen zur Verfügung gestellt werden.
- 8) Von dem ausgeschiedenen Material wird der Teil, der für deutsche Bibliotheken nicht benötigt wird, als überflüssig markiert.

Weitere Arbeitsmethoden hat der Einsatzstab für die vielfach verwickelte technische Seite der Arbeit ausgebildet (Listensanfertigung, Vergleich der Bestände der einzelnen Bibliotheken, Büchertransport u.a.)

Die Schwierigkeit aller dieser Aufgaben läßt es als dringend erwünscht erscheinen, daß die gesamte Arbeit von geschultem Personal einheitlich nach bestimmten Richtlinien durchgeführt wird, um ein genügendes und gesichertes Ergebnis an allen Punkten zu erreichen. Dazu wäre notwendig, ihre Leitung und Überwachung an einer Stelle zu vereinigen. Als solche einheitliche Stelle käme

важко вилучати. Слід констатувати, що робота у всіх бібліотеках здійснювалася за більшовицькими принципами. Література часів царизму була, по можливості, витіснена на задній план, частково вилучена. Замість неї більшовики заповнили бібліотеки новим матеріалом. Праці революціонерів, про революціонерів всіх народів і часів і про представників французького просвітництва ми знаходимо у великій кількості у всіх бібліотеках. Крім того, більшовиками видана, наприклад, велика кількість нових видань поетів, філософів, педагогів (російською мовою); у вступках та примітках до цих видань всі вони розглядаються з більшовицької точки зору, у більшовицькому висвітленні і, по можливості, як більшовицькі новатори. Коли, наприклад, в одному виданні Арістотеля він був представлений і як "ідеолог робовласницького класу", і як матеріаліст, то це є не арістотелівська, а більшовицька філософія. Народ повинен був все бачити через більшовицькі окуляри. З цієї причини з бібліотек слід не лише вилучити багато літератури, а провести дуже ретельний її перегляд.

Для цієї роботи Оперативний штаб розробив нижчезазначені правила:

- 1) фонди бібліотек розподіляються на такі, що були видані до 1917 р., і такі, що опубліковані після 1917 р.;
- 2) література часів царизму (до 1917 р.) взагалі може бути залишена у місцевих бібліотеках;
- 3) більшовицька література (після 1917 р.) підпадає під наказ фюрера, і її потрібно конфісковувати. Вона вилучається з фондів і потім зберігається, по можливості, в упорядкованому стані у закритих приміщеннях;
- 4) література з питань техніки, природознавства, медицини, мистецтва, власне фахового змісту, опублікована після 1917 р., може бути залишена у бібліотеках (потрібна перевірка передмов);
- 5) у творах письменників за минулі роки, а також виданнях неросійських письменників і в інших працях, які не викликають сумніву, достатньо, в залежності від обставин, вилучити вступи, описи життя та інші більшовицькі доповнення;
- 6) у розділі "Релігія" можуть залишатися релігійні, церковні праці, пропаганда за антирелігійність вилучається;
- 7) всі праці, які мають значення для вермахту або інших важливих воєнних цілей, повинні передаватися у їхнє розпорядження;
- 8) частина вилученого матеріалу, що не буде використана німецькими бібліотеками, передається як непотрібна у макулатуру.

Для спрощення виконання деяких технічних моментів робіт Оперативний штаб удосконалив методику нижчезазначених процесів (підготовка списків, порівняння фондів окремих бібліотек, перевезення книг тощо).

Враховуючи складність усіх цих завдань, було б дуже бажано, щоб вся робота здійснювалася уніфіковано, кваліфікованим персоналом, згідно з певними правилами для досягнення по всіх пунктах [пропозицій]

der Einsatzstab deswegen in Betracht, da er bereits eine durchgebildete Methode und ein eingearbeitetes Personal besitzt. Vor allem aber wäre er die zuständige Stelle, da ihm der größte Teil dieser Arbeiten durch den erwähnten Führererlaß übertragen ist und es ihm dadurch unter allen Umständen obliegt, die geschilderten Arbeiten auszuführen. Da der Einsatzstab außerdem bereits sowohl im Gebiet des Ostministeriums wie im Operationsgebiet des Heeres diese Arbeit geleistet hat, wird vorgeschlagen, ihm im gesamten Gebiet des Ostministeriums mit der Überwachung der genannten Aufgaben zu betrauen. Soweit Arbeitskräfte des Ostministeriums an dieser Arbeit beteiligt bleiben, schlägt der Einsatzstab vor, daß diese nach den oben aufgeführten Richtlinien arbeiten.

In den unter Zivilverwaltung gestellten Ostgebieten dürften nur einige wenige Büchereien bestimmt werden, die bolschewistisches Schrifttum für Forschungszwecke in verschlossenen Räumen behalten dürfen, während dieses Schrifttum im übrigen aus diesem Gebiet ins Reich überführt wird, soweit es nicht der Rohstoffverwertung zugeführt wird.

Ich bitte daher, die in der Anlage beigelegten "Grundsätze zur Behandlung des unerwünschten Schrifttums" als Erlaß des Ostministeriums möglichst bald in Kraft zu setzen. Vom Einsatzstab mit dem OKW WPR geführte Verhandlungen führten zu dem Ergebnis, daß das OKW, falls das Ostministerium diese Richtlinien für verbindlich erklärt, dieselben ebenfalls für die nicht unter Zivilverwaltung gestellten Gebiete verfügen wird. Eine baldige Inkraftsetzung dieser Bestimmungen würde es ermöglichen, daß bald in größerem Umfange Büchereien geöffnet werden könnten, um dem starken Lesebedürfnis der Bevölkerung, das aus propagandistischen Gründen befriedigt werden müßte, nachzukommen.

Ich füge ferner einen Entwurf über einen Erlaß an die Reichskommissare bei, in dem den Herren Reichskommissaren eine Anregung gegeben wird, was mit dem ausgesonderten Schrifttum zu geschehen hat.

Heil Hitler!

Stempel.

gez. Dr. Will

Stabeinsatzführer.

задовільного та гарантованого результату. Тому необхідно, щоб керівництво та контроль були об'єднані в одному і тому ж самому місці. Таким місцем міг би стати Оперативний штаб, тому що він уже володіє удосконаленими методиками роботи та досвідченим персоналом. Передусім він був компетентним центром, оскільки йому, відповідно до згаданого наказу фюрера, доручено проведення найбільшої частини цих робіт, і внаслідок цього він зобов'язаний при всіх обставинах зазначені роботи виконувати. Оскільки ці роботи Оперативним штабом вже проводяться як в області Східного міністерства, так і в районах військових операцій, вноситься пропозиція доручити йому контроль над цими роботами на всій території Східного міністерства. У зв'язку з тим, що співробітники Східного міністерства будуть продовжувати цю роботу, Оперативний штаб пропонує, щоб вони працювали за вищенаведеними правилами.

У східних областях визначені лише деякі бібліотеки, підпорядковані цивільному управлінню, які мають право зберігати у закритих приміщеннях більшовицьку літературу для дослідницьких цілей, а частина цієї літератури, у разі, коли вона не утилізується, надсилається до рейху.

У зв'язку з цим, я прошу якнайшвидше затвердити "Основні положення опрацювання небажаної літератури", які додаються як наказ Східного міністерства. У результаті проведених Оперативним штабом разом з Вищим командуванням вермахту переговорів була досягнута згода, що, коли Східне міністерство оголосить ці правила обов'язковими, Вище командування вермахту буде використовувати їх також для районів, які не знаходяться на території цивільного управління. Термінове затвердження цих правил дало б можливість у найближчий час задовольнити велику потребу населення у читанні, чого воно було позбавлене з пропагандистських причин.

Я додаю далі проект наказу для рейхскомісарів, в якому їм надано рекомендації, як потрібно поводитися з вилученою літературою.

Хайль Гітлер!
Д-р Вілль,
штабсайнзацфюрер

172

EINSATZSTAB REICHSLEITER ROSENBERG
FÜR DIE BESATZTEN GEBIETE
HAUPTARBEITSGRUPPE UKRAINE

Kiew, den 28.12.42
493

An den
Herrn Wehrmachtbefehlshaber Ukraine
- Chefintendant -
Poltawa

263/2

Betr.: Sonderkommando Reichsleiter Rosenberg
Bezug: Schreiben vom November 1942
Aks. 11c G I (org.)

Die Sonderkommandos des Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg im Gebiet des Reichskommissariats Ukraine haben ihren Dienstsitz in Kiew und Dnjepropetrowak. Im Gebiete der Militärverwaltung befinden sich Dienststellen in Simferopol und Charkow. Die Höchststärke dieser vier Dienststellen beträgt ca. 100 Mitarbeiter.

Darüber hinaus sind zzt. kleine Sonderkommandos in Rostow und Krasnodar eingesetzt.

Zur Rücksprache über alle schwebenden Fragen, die sich auf Grund des Erlasses OKH Gen St d H/gen Qu Az. Abt.K.Verw. Nr. II/11 564/42 vom 30.9.1942. ergeben, bittet der Unterszeichnete um Angabe eines Termines ~~xxxx~~ zwischen dem 5. bis 15. Januar 1943.

Der Leiter der Hauptarbeitsgruppe Ukraine

(Anton)
Stabeinsatzführer

Київ, 28.12.1942

Оперативний штаб рейхсляйтера
Розенберга для окупованих областей
Головна робоча група України

До пана командуючого вермахтом
на Україні
— Головний інтендант—

Полтава

Відн.: Зондеркоманди рейхсляйтера Розенберга

Стосов.: Лист від листопада 1942

Akz. 11c C I (org.).

Зондеркоманди Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга на території Рейхскомісаріату України мають свої службові пункти у Києві та Дніпропетровську. У районі військового управління службові пункти знаходяться у Сімферополі і Харкові. Чисельність цих чотирьох служб становить приблизно 100 співробітників. Крім того, зараз діють невеликі зондеркоманди у Ростові та Краснодарі.

Для консультацій щодо всіх невирішених питань, пов'язаних з наказом генерального штабу вищого командування сухопутних військ L H/Gen. Qu Az. Abt. K. Verw. N II/11 564/42 від 30.09.1942 р., нижчепідписаний просить надати термін від 5 до 15 січня 1943 р.

Керівник Головної робочої групи України
Антон,
штабсайдзацфюрер

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 52, арк. 132. Копія, нім.

Einsetzungsbefehl Reichsleiter
Koblenberg.

Hauptarbeitsgruppe Ostland.
Sonderstab Bibliothek der
Hohen Schule.

Riga, d. 5. I. 1943.

6.1.43
344

auf

J a h r e s b e r i c h t
für das Jahr 1942.

Original an den Leiter des Sonderstabes Bibliothek d.H.S. (zugleich Arbeitsbericht für den Zeitabschnitt vom 1. Nov. 1941 bis zum 31. Dez. 1942)

I. Durchschlag an die Stabsführung.

II. Durchschlag an den Leiter der Hauptarbeitsgruppe Ostland.

Mein bisheriger Arbeitseinsatz im Sonderstab Bibliothek der Hohen Schule hat gedauert 14 Monate, vom 1. Nov. 1941 bis zum 31. Dez. 1942. Von dieser Zeit war ich unges. 8 Monate der Hauptarbeitsgruppe Ostland zugewiesen und 6 Monate der Hauptarbeitsgruppe Ukraine. Im Ostlande verlief meine Einsatzzeit hauptsächlich in Riga mit kurzfristigen Fahrten nach Reval, Dorpat, Kaunas, Vilna und Minsk. In der Ukraine verlief meine Arbeit in Kiew, mit Fahrten nach Kurek und Harkow.

Der größte Teil der Arbeit des Sonderstabes geschah im Rahmen und im engsten Zusammenhange mit der allgemeinen Tätigkeit des Einsatzstabes, ein kleiner Teil verlief unabhängig davon.

A. Im Rahmen der allgemeinen Tätigkeit der Hauptarbeitsgruppen bestand die Arbeit des Sonderstabes:

1. In der allgemeinen Sachberatung und Anleitung in bibliothekarisch-technischen Fragen;
2. In der Erfassung und Abschätzung von Bibliotheken und Bücherbeständen;
3. In der Auswahl von Büchern für die Ost-Bibliothek und für die Zentralbibliothek der Hohen Schule

I. Im Rahmen der allgemeinen Sachberatung hat der Sonderstab im November 1941 in Riga die erste Anleitung zur Vernetzung der Bücherbestände gegeben (die Form der vereinfachten Titelaufnahme, die Transcription des russischen Textes, Korrektur der Titelübersetzung), längere Zeit mitgeholfen beim alphabetischen und systematischen Einordnen der Titelsätze (in Riga und Reval, Frl. Juppe). Zugleich wurden vom Sonderstab zusammengestellt die ersten provisorischen Richtlinien zur einheitlichen Bearbeitung der Bücherbestände in allen Arbeitsgruppen des Einsatzstabes im Ostlande und der Ukraine. Dieselbe Arbeit wurde von mir in Kiew fortgesetzt während der Sommermonate, als die Vernetzung der Bücherbestände und die Erfassung und Abschätzung von wissenschaftlichen und politischen Standpunkten wurde in erster Linie an denjenigen Bibliotheken und Bücherbeständen durchgeführt, die von den Arbeitsgruppen sicher-

Оперативний штаб рейхсляйтера
 Розенберга
 Головна робоча група Остланду
 Зондерштаб бібліотек Вищої школи

Рига, 5.1.1943

Річний звіт за 1942 рік
 (одночасно робочий звіт за період
 від 1 листопада 1941 до 31 грудня 1942).

Оригінал до керівника
 зондерштабу бібліотек
 Вищої школи
 I копія до управління штабу
 II копія до керівника робочої
 групи Остланду

Моя дотеперішня оперативна робота у зондерштабі бібліотек Вищої школи тривала 14 місяців, від 1 листопада 1941 р. до 31 грудня 1942 р., 8 місяців у підпорядкуванні Головної робочої групи Остланду і 6 місяців – Головної робочої групи України. В Остланді моя оперативна робота проходила, головне, у Ризі з короткочасними поїздками до міст Ревель, Дерпт, Ковно, Вільно та Мінськ. На Україні – у Києві, з поїздками до Курська та Харкова.

Переважна частина роботи зондерштабу проводилася у рамках і дуже тісному зв'язку із загальною діяльністю Оперативного штабу, а незначна – незалежно від нього.

А. У рамках загальної діяльності головних робочих груп робота зондерштабу полягала у:

- 1) загальних фахових консультаціях і вказівках з питань бібліотечної практики;
- 2) обліку та оцінці бібліотек і книжкових фондів;
- 3) відборі книг для Східної бібліотеки та до Центральної бібліотеки Вищої школи.

1. У межах загальних фахових консультацій зондерштаб у листопаді 1941 р. у Ризі підготував першу інструкцію для каталогізації книжкових фондів (форма спрощеного опису назви, транскрипція російського тексту, коректура перекладу назви); тривалий час при упорядкуванні алфавітного та систематичного каталогів допомогала у Ризі та Ревелі фройляйн Юппе. Одночасно зондерштабом були підготовлені перші тимчасові правила для уніфікованого опрацювання книжкових фондів у всіх робочих групах Оперативного штабу Остланду та України. Така ж само робота була продовжена мною у Києві у літні місяці, коли почалася каталогізація книг.

waren, bzw. zur Sicherstellung auf Grund der Erfassung vorgelegt wurden. Zu diesem Zweck wurden von mir durchsichtet Bestände:

in Riga aus verschiedenen Schulen, Vereinen (z. B. Jüdischer Verein), Bücherlagern (in der Matthiasstr.), Sowjetischen Behörden (in der Bismarckstr.), aus kleinen Städten abtransportierte Büchereibesätze (am Plattenberggring), Bestände ehem. estnischen Wehrmachtseinheiten u. a.

in Kauen - verschiedene Bestände im ehem. jüdischen Verein;

in Winsk - die Bibliothek der Parteischule;

in Ilna - Bestände aus verschiedenen Synagogen und jüdischen Organisationen;

in Reval Bücher aus der ehem. sowjet-russischen Gesellschaft, aus Privatbesitz (z. B. Gense) und einigen Behörden;

in Kiew - die Bibliotheken des Theaterns, der Propagandistenschule, des Gottlosenverbandes, aus dem Lawra-Kloster (Flavian, Potocki u. a.), des jüdischen Vereins (aus der "Estrada"), 84 Kisten aus Leningrad, der Kriegsschule und der Reichsbahndirektion;

in Harkow - die staatliche Korolenko-Bibliothek und die Bestände der ukrainischen Bücherkammer;

in Kursk - aus Koronesch abtransportierte Bestände.

Die genannten Bibliotheken wurden entweder im Rahmen der Bearbeitung und Auslese von Büchern für verschiedene Zwecke Buch für Buch durchgesehen oder nur provisorisch erfasst und einem Aktenvermerk begutachtet. Eine Sonderaufgabe im Rahmen der Erfassung verschiedener Bücherbestände war das Feststellen der Bücher der Universität Dorpat, die 1916 nach Koronesch evakuiert waren und Grund des Art. XII §. 4 des Friedensvertrages zwischen Estland und der Sowjet-Union sollten zurückgegeben werden. Nach 14 verschiedenen Stempeln konnten ung. 10.000 Bände der Univ. Dorpat festgestellt und zum Abtransportieren nach Kiew bereitgestellt werden.

3. Der weit größte Teil meiner Zeit und Arbeitskraft gehörte der Auslese von Büchern, die abgeordnet wurden zur Beförderung ins Reich, später für die Ost-Bibliothek, bzw. zur späteren Beantragung für die ZBHS. Da anfangs nähere Richtlinien zum Komplettieren einer zentralen Ost-Bibliothek fehlten, konnte die Arbeit nicht genügend einheitlich und systematisch durchgeführt werden. Es wurde möglichst jegliches russische Schrifttum, das nicht direkt als Makulatur bezeichnet werden konnte, aufgehoben und zur Bearbeitung genommen. Besonders war ich aber bemüht dasjenige Schrifttum zu finden, was bei der administrativen Verwaltung und wirtschaftlichen Auswertung des Landes von Nutzen sein konnte oder das von einigen staatlichen Behörden bereits verlangt wurde.

Da dagegen die Auslese für die ZBHS, bzw. eine Beantragung für dieselbe betrifft, so konnte diese Arbeit einheitlich und systematisch durchgeführt werden, da von

2. Облік та оцінка фондів з наукової та політичної точок зору проводилися передусім у тих бібліотеках і книгосховищах, які були вже конфісковані робочими групами або були призначені на конфіскацію на основі проведеного обліку. З цією метою мною було переглянуто такі фонди:

у Ризі – різних шкіл, об'єднань (наприклад, Єврейське об'єднання), книжкових складів (на Маттіасштр.), радянських установ (на Бісмаркштр.); книжкових фондів, перевезених з невеликих міст (на Плеттенбергрінг), фондів колишніх естонських підрозділів вермахту тощо.

у Ковно – різних фондів колишніх єврейських об'єднань;

у Мінську – Бібліотеки партійної школи;

у Вільні – фонди синагог та єврейських організацій;

у Ревелі – книги з колишнього радянсько-російського посольства; приватних зібрань, (напр. Геннса) та деяких установ;

у Києві – бібліотеки Театрального музею, Школи пропагандистів, Союзу безбожників, Лаврського монастиря¹ (зібрання Флавіана², Потоцького³ та ін.), Єврейського об'єднання (з "Естради")⁴, 84 ящики з Ленінграда, військової школи та Імперської дирекції залізниць;

у Харкові – Державної бібліотеки ім. Короленка та фонду Української Книжкової Палати;

у Курську – фонди, перевезені з Воронежа.

Зазначені бібліотеки були ретельно переглянуті як з метою опрацювання та відбору книг для різних цілей, так і для тимчасового обліку лише із занесенням до акту. Спеціальним завданням у межах обліку різних книжкових фондів було визначення книг Дерптського університету, які у 1916 р. були вивезені до Воронежа і на підставі статті XII п. 4 мирного договору між Естонією та Радянським Союзом повинні були бути повернені. Після проходження через 14 різних інстанцій визначено приблизно 10 тис. томів з Дерптського університету, які були підготовлені для відправки до Києва.

3. Найбільше мого власного часу і часу працівників займав відбір книг, вилучених для відправки до рейху, потім – для Східної бібліотеки та для наступної пропозиції Центральній бібліотеці Вищої школи. Оскільки спочатку не було інструкцій для комплектування Центральної Східної бібліотеки, робота проводилася недостатньо уніфіковано та систематично. По можливості, відбиралася для опрацювання література, яка, на перший погляд, не визначалася як макулатура. Я намагався, головним чином, знаходити ту літературу, яка могла бути корисною для адміністративного управління та економічного використання країни або яка вже була замовлена деякими державними установами.

Напроти, стосовно відбору або пропозиції книг для Центральної бібліотеки Вищої школи, то ця робота проводилася уніфіковано та систематично, тому що заздалегідь були підготовлені відповідні

vornherein bestimmte Richtlinien zur Erschließung politischer Vorlagen. Im Rahmen dieser Richtlinien hatte ich mir zum Grundsatz genommen, dass es nicht auf eine möglichst große Zahl von Bänden und Bänden ankommt, sondern nur darauf, dass das ausgewählte Schrifttum wirklich eine vielseitige und gründliche Unterlage zur Erfassung des russischen Ostraumes in Land und Volk, in Natur und Leben bieten kann. Der gewaltige Entscheidungskampf im Osten hat es mit sich gebracht, dass dieses Land in seiner Gegenwart und Vergangenheit einen viel wichtigeren Platz in der Interessensphäre der deutschen Politik und daher auch in der deutschen wissenschaftlichen Forschung eingenommen hat, als es bis jetzt der Fall war. Nur ein oberflächlicher Blick in die Sandlungen dieses Ostraumes genügen, um von der Schicksalhaftigkeit dieses Raumes für Europa und das ganze Indogermanentum überzeugt zu werden. Der gegenwärtige Kampf steht trotz seiner Einzigartigkeit nicht allein da, sondern ist Krönung einer Jahrtausende alten Auseinandersetzung zwischen dem nordrussisch vorbestimmten Indogermanentum und den Fremdkräften der östlichen Steppen. Eine vielseitige Erfassung der Formen und Unterlagen dieses Kampfes kann erzielt werden durch Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte des Landes mit allen ihren Randgebieten, besonders der Vor- und Frühgeschichte, der Volks- und Völkerkunde, sämtlicher Äußerungen des geistigen Lebens, der Religion, der Kunst, der Literatur, der politischen und weltanschaulichen Sandlungen, der wirtschaftlichen und kulturellen Entwicklung und zuletzt auch des gegenwärtigen Zustandes der Länder und Völker des Ostraumes. Die Standortwerke zu diesem Studium bin ich bemüht gewesen zusammenzubringen.

Von 38.000 russischen Büchern, die in den Arbeitsgruppen des Ostlandes und der Ukraine geordnet und vernetzt sind, habe ich für die ZBHS vorgemerkt: für Ostlande 6184 Werke, in der Ukraine (Kiew) 3356. Von ung.

1200 Zeitschriften, die in Kiew komplettiert werden, bin für die ZBHS beansprucht 157, darunter einige mit ung. 500 Nummern (Bänden). Ausserdem sind von den Arbeitsgruppen bearbeitet auch nichtrussische Bücher, von denen ich in Kiew 280 Werke ausgewählt habe, die sich ausschließlich auf Russland und Polen beziehen. Einige Kisten mit ung. ebenso vielen ungeordneten nichtrussischen (hps. estnischen) Büchern wurden unmittelbar an die ZBHS gesandt.

Unabhängig von diesen in den Arbeitsgruppen des Einsatzstabes geordneten und zur Erfassung des Ostraumes dienenden Büchern wurden für die ZBHS ausgewählt noch ung. 7500 Bände alte Drucke in verschiedenen Sprachen, die aus Seronesch-Kurek nach Kiew abtransportiert wurden und sich gegenwärtig dort befinden.

інструкції відносно політики її комплектування. Основним положенням цих інструкцій був принцип відбору не власне якнайбільшої кількості літератури, а лише тієї, в якій дійсно містилися різносторонні та ґрунтовні матеріали, що мали слугувати розумінню російського східного простору – його краю та народу, природи та життя. Вирішальна боротьба на Сході підтвердила, що цей край у своєму минулому та сучасності посідає більш важливе місце у сфері інтересів німецької політики, а також у німецьких наукових дослідженнях, ніж це було колись. Навіть поверхового погляду на перетворення у східному просторі досить, щоб переконатися у доленосному значенні цього краю для Європи та всього індогерманізму. Нинішня боротьба, незважаючи на свою винятковість, є вершиною тисячолітніх дискусій між раніш визначеним нордично-расовим індогерманізмом та чужорідними силами східних степів. Різностороннє розуміння форм та підстав цієї боротьби може бути досягнуте лише завдяки дослідженням в галузі історії краю та всіх її суміжних галузей, особливо давньої та правдавньої історії, народного мистецтва та етнографії, всіх проявів духовного життя, релігії, мистецтва, літератури, політичних та світоглядних перетворень, економічного та культурного розвитку і, нарешті, сучасного стану країн та народів східного простору. Типові видання для таких досліджень я й був уповноважений збирати для Центральної бібліотеки Вищої школи.

З 38 тис. російських книг, упорядкованих і закаталогізованих у робочих групах Остланду та України для Центральної бібліотеки Вищої школи, я відібрав: в Остланді – 6184 видання, в Україні (Київ) – 3354. Приблизно з 1200 журналів, укомплектованих у Києві для Центральної бібліотеки Вищої школи, відібрано 157, серед них деякі налічували приблизно 500 номерів (томів). Крім того, робочими групами опрацьовані також неросійські книги, серед яких я відібрав у Києві 280 томів, які мали відношення винятково до Росії або Польщі. Декілька ящиків з неупорядкованими неросійськими (головне, естонськими) книгами були надіслані до Центральної бібліотеки Вищої школи безпосередньо з Риги. Незалежно від них, у робочих групах Оперативного штабу упорядковані книги, які сприяють більш повному розумінню східного простору; для Центральної бібліотеки Вищої школи були відібрані ще 7500 томів стародруків різними мовами, які були перевезені з Воронежа–Курська до Києва, де вони зараз і знаходяться.

В. Незалежно від загальної діяльності робочих груп Оперативного штабу, робота зондерштабу бібліотек Вищої школи полягала в:

- 1) огляді найбільш значних бібліотек Оперативного штабу;
- 2) обліку та опрацюванні рукописних зібрань цих бібліотек;
- 3) обміні дублетами та публікаціями.

B. Unabhängig von der allgemeinen Tätigkeit der Arbeitsgruppen des Einsatzstabes bestand die Arbeit des Sonderstabes Bibliothek der Hohen Schule in der

- 1) Besichtigung der größten Bibliotheken des Einsatzlandes;
- 2) Erfassung und Bearbeitung der Handschriftensammlungen dieser Bibliotheken;
- 3) Austauschaktion von Dubletten und Publikationen.

I. Von Bibliotheken, die nicht vom Einsatzstabe sichergestellt oder beschlagnahmt waren, wurden besucht und nach ihrem Beständen und ihrem bibliothekarisch-technischen Zustande erfasst folgende Bibliotheken:

in R i g a die Landesbibliothek Lettlands mit allen ihren Zweigstellen (die ehem. Bibl. der Gesellschaft für Geschichte und Altertumskunde, die Reste der ehem. Stadtbibl. Riga, die Miksinische Bibl. und die Dublettenabteilung der Landesbibl.), die Universitätsbibl. Lettlands und die ehem. Bibl. des Außenministeriums in Riga;

in R e v e l - die ehem. Staatsbibliothek Lettlands und die Bibl. der Estländischen Literarischen Gesellschaft;

in K a u n a - die Universitätsbibl. Litauens;

in W i l n a - die Universitätsbibl. Litua und die Bibl. der Akademie der Wissenschaften (ehem. Frublewski-B.)

in K i e w - die Bibl. der Akademie der Wissenschaften

in M i n s k - staatliche Lenin-Bibl. und die Bibl. der weisruthenischen Akad. der Wissenschaften;

in K u r s k - die Stadtzentralbibliothek.

in D e r p a t - die Univ.-Bibl. und die Nationalbibliothek

Die Ergebnisse dieser Besichtigungen sind niedergelegt in entsprechende Karteikarten und Wochenberichten.

2. Alle genannten Bibliotheken besitzen Handschriften, die größten und reichsten befanden sich in der Stadtbibl. Riga, der Univ.-Bibl. Litua und der Ukrainischen Akad. der Wissensch. in Kiew. Für die ZBHS waren aber fast alle Handschriftensammlungen belanglos. Deshalb wurden Zettelverzeichnisse angefertigt nur von Handschriften der Stadtbibl. Riga und der Bibl. der Estländischen Literarischen Ges. Dieses aus 1000 Zetteln bestehende Verzeichnis enthält ausschließlich Handschriften, die sich auf die Geschichte des Baltikums, bzw. des Deutschtums in Baltikum beziehen und deshalb für deutsche Forscher von Interesse sein könnten.

3. Von den Dublettenansammlungen der genannten Bibliotheken wurde die Baltica-Steilung der Landesbibliothek Lettlands besonders bearbeitet. Diese Abteilung enthält einige Werke in sehr vielen Exemplaren. Der Sonderstab hatte die Möglichkeit diese Abteilung zu durchsichten und ein Verzeichnis von Baltica-Werken aufzustellen, die er als Austauschexemplare für die ZBHS beanspruchte. Dieselbe Arbeit wurde an den Dubletten der ehem. Bibl. der Ges. für Geschichte und Altertumskunde in Riga und in der Bibl. der Estländischen Literarischen Gesellschaft in Reval fortgesetzt. Das alphabetisch geordnete Zettelverzeichnis enthält 1200 Titel. Leider ist es bis jetzt nicht gelungen die ausgewählten Werke für die ZBHS zu erhalten. Dabei dürfte aber dieses Schrifttum, das

1. У бібліотеках, які не було обстежено, взято під контроль або конфісковано Оперативним штабом, був зафіксований їхній бібліотечно-технічний стан і обліковані фонди, зокрема:

- у Ризі – Крайової бібліотеки Латвії з усіма її філіями (колишня бібліотека Історико-археологічного товариства), залишки колишньої Ризької міської бібліотеки, [Медичної бібліотеки], Дублетний відділ Крайової бібліотеки, Університетської бібліотеки і колишньої бібліотеки Міністерства закордонних справ у Ризі;
- у Р е в е л і – колишньої Державної бібліотеки Естонії і бібліотеки Естонського літературного товариства;
- у К о в н і – Університетської бібліотеки Литви;
- у В і л ь н і – Вільнюської університетської бібліотеки і Бібліотеки Академії наук (колишня бібліотека ім. Врублевського);
- у К и є в і – Бібліотеки Академії наук;
- у М і н с ь к у – Державної бібліотеки ім. Леніна і Бібліотеки Білоруської Академії наук;
- у К у р с ь к у – Центральної міської бібліотеки;
- у Д е р п т і – Університетської і Національної бібліотек.

Результати цих обстежень зафіксовані у відповідних картотеках та тижневих звітах.

2. Всі названі бібліотеки мають рукописи, найбільші і найбагатші фонди яких знаходяться у Ризькій міській бібліотеці, Вільнюській університетській бібліотеці та Українській Академії наук у Києві. Майже всі відібрані для Центральної бібліотеки Вищої школи рукописні колекції були незначними за змістом. Тому спочатку підготували карткові покажчики тільки з рукописів Ризької міської бібліотеки і Бібліотеки Естонського літературного товариства. Цей перелік, який складається з 1000 карток, містить винятково рукописи, які пов'язані з історією Балтики або німецькою нацією у Балтиці, і тому становить інтерес для німецьких дослідників.

3. З дублетних зібрань зазначених бібліотек відділ Балтики Крайової бібліотеки Латвії був опрацьований особливо прискіпливо. Цей відділ має деякі твори у дуже великій кількості примірників. Зондерштаб підготував список літератури, яка має відношення до Балтики і використовується для обміну Центральної бібліотеки Вищої школи. Така ж сама робота з дублетами була продовжена у колишній бібліотеці Історично-археологічного товариства у Ризі та у бібліотеці Естонського літературного товариства у Ревелі. Алфавітний картковий перелік містить 1253 назви. На жаль, до цього часу не пощастило одержати відібрані видання для Центральної бібліотеки Вищої школи. Цієї літератури, в якій йдеться про різностороннє життя Балтики – північно-східної твердині та поборника німецької нації у Європі, – немає як у Східній бібліотеці, так і в Центральній

das Leben des Baltikums, des nordöstlichen Pfeilers und Verkümpfers des Deutschtums in Europa allseitig behandeln weder in der Ost-Bibliothek noch in der ZBHS fehlen. Früher oder später müssten Lücke gefunden werden, diese Lücke zu füllen. Vorläufig hat aber das zusammengestellte Zettelverzeichnis nur eine bibliographische Bedeutung.

Wohl aber ist es gelungen in der Form einer Austauschaktion, wenn auch ohne Gegengabe, Publikationen verschiedener Hochschulen und Akademien für die ZBHS zu erwerben. An erster Stelle steht hier die Universität Dorpat, die 46 Pakete mit ihren Publikationen an die ZBHS geschickt hat, ihr folgt die Ukrainische Akademie der Wissenschaften mit 155 Einheiten, sodann die Universität Kauen mit 70 Bänden. Kleinere Sammlungen sind von der Bibl. des ehem. Auswärtigen Ministeriums und des Denkmalrates Lettlands erhalten worden. Vorarbeiten sind getroffen zum Erhalten von Veröffentlichungen der Universität Vilna und der weiseruthenischen Akad. der Wissenschaften.

Wenn der Sonderstab im Osten grössere Ankäufe in Antiquariaten machen konnte, so musste diese Tätigkeit in Osten wegbleiben, da hier Antiquariate entweder vollständig fehlten oder nichts zu bieten hatten. Nur in Dorpat gelang es ein Verzeichnis von vorhandenen Baltica-Verken zusammenzustellen, die Verhandlungen über den Ankauf derselben sind aber noch nicht beendet.

J. Vey.

бібліотеці Вищої школи. Раніше чи пізніше, а треба знайти шляхи для заповнення цих прогалів. Попередньо підготовлений картковий перелік має значення лише як бібліографія.

В той же час пощастило придбати для Центральної бібліотеки Вищої школи публікації різних вищих учбових закладів та академій шляхом обміну, навіть без відповідної віддачі. На першому місці тут знаходиться Університет у Дерпті, який надіслав до Центральної бібліотеки Вищої школи 46 пакетів зі своїми публікаціями, далі Українська Академія наук – 155 од., Університет у Ковно – 70 томів. Невеликі зібрання надійшли від колишнього Міністерства закордонних справ та Служби з охорони пам'яток Латвії; проведені підготовчі роботи по одержанню публікацій Університету у Вільні та Білоруської Академії наук.

Навіть якби зондерштаб мав можливість здійснювати великі закупівлі антикваріату, то на Сході таку діяльність потрібно було б полишити, тому що тут антикваріат відсутній повністю або не містить нічого цікавого. Тільки у Дерпті пощастило укласти показчик наявних творів про Балтику, переговори про їхнє придбання ще не закінчені.

Д-р Г. Ней

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 136, арк. 237–241. Копія, нім.

¹ Лаврський монастир був закритий радянською владою. На його території знаходилися приміщення та різні фонди Лаврського історико-культурного музею-заповідника, Державної історичної бібліотеки та інших установ культури, бібліотечні та музейні фонди яких стали об'єктом вивезення до Німеччини.

² Флавіан (Городецький Микола Миколайович), митрополит Київський і Галицький (1840–1915). Начальник православної місії в Пекіні, від 1885 р. – єпископ аксайський, тоді ж – єпископ Люблінський, від 1891 р. – єпископ Варшавський і Холмський, від 1892 р. – архієпископ, від 1898 р. – екзарх Грузії, від 1901 р. – архієпископ харківський, від 1903 до 1915 рр. – митрополит Київський. Його особиста бібліотека переважно була колекцією літератури релігійного характеру, однак містила й значну кількість світських видань з історії та літератури.

³ Потоцький Павло Платонович (1857–1938), генерал артилерії, культурний діяч, колекціонер. Закінчив Михайловське артилерійське училище у Петербурзі та Артилерійську академію, брав участь у турецькій 1877–1878 рр., у японській 1904–1905 рр. і у Першій світовій війнах. Мав наукові праці з військової історії. У 1918 р. привіз свою надзвичайно цінну музейну колекцію з Петербурга на батьківщину, в Україну. Бібліотека (понад 5 тис. томів) складалася переважно з праць з військової історії, збірки гравюр, лубків, образотворчих матеріалів тощо.

⁴ Центральна єврейська бібліотека ім. Вінчевського (Ліле Бенціон Новахович, 1856–1932, єврейський письменник). Перед Першою світовою війною розміщувалася у хоральній синагозі. Після 1926 р. будівлю синагоги було передано до Бюро естради, музики і цирку, однак бібліотека залишилася в тому ж приміщенні. Під час Другої світової війни отримала у нацистів скорочену робочу назву "Естрада".

Niederschrift

Über die Abgabe der in Berlin, Hardenbergstrasse 29 a, lagernden Buch- und Materialbestände an das Ministerium für die besetzten Ostgebiete.

Gemäss Weisung des Herrn Reichsminister des Auswärtigen werden die Bestände des von ehemaligen "Sonderkommando des Auswärtigen Amtes" an im Osten sichergestellten Büchern und dem sonstigen in den nachfolgenden Ziffern 1 bis 13 aufgeführten Material dem Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete zu Händen des beauftragten Einsatzstabes Reichsleiter Rosenberg für die besetzten Gebiete" übergeben.

Die Bücher und das sonstige Material wurden vom ehemaligen "Sonderkommando des Auswärtigen Amtes" sofort nach Besetzung der betreffenden Orte im unmittelbaren Kampfgebiet sichergestellt und zwar dort, wo die Vernichtung der Funde durch Feindeinwirkung, Witterungsverhältnisse oder unsachgemässe Behandlung zu befürchten stand. Die Sicherstellung wurde jeweils mit Wissen und Zustimmung der zuständigen Armeoberkommandos durchgeführt. Die Bestände stammen aus den Zarenenschlössern vor Petersburg, aus Kiew und aus Charkow. Die Zarenenschlösser vor Petersburg lagen seinerzeit unter Feindbeschluss und sind inzwischen fast restlos zerstört. In Kiew und Charkow waren die Gebäude, aus denen die Bestände geborgen werden konnten, entweder unterminiert oder aber sonst durch Sabotage und dergleichen gefährdet, sodass die vorsorgliche Sicherstellung geboten war.

Die Bestände des zu übergebenden Materials von 40.000 Stücken, verteilen sich wie folgt:

1.) Bücherei des Schlosses Pawlowk (Bestände waren in dem inzwischen zerstörten Schloss völlig ungesichert)	11.200 Bände
2.) Bücherei des Schlosses Gatschi a (Reste einer ungesicherten Bibliothek, die bereits zum Teil ausgeplündert war)	16.000 "
3.) Buchbestände aus Kiew (Wertvolle, alte Werke aus der Lavra- und Vladimir-Kathedrale; erstere inzwischen gesprengt)	4.200 "
	<hr/>
	31.400 Bände

Протокол

про передачу Міністерства окупованих східних областей
книжкових фондів і матеріалів, які знаходяться
у Берліні, Гандербергштарасе, 29 а

Відповідно до директиви рейхсміністра закордонних справ, фонди колишньої зондеркоманди Міністерства закордонних справ, які складаються з конфіскованих на Сході книг та інших матеріалів, зазначених у наступних позиціях 1–18, будуть передані Рейхсміністерству окупованих східних областей, особисто уповноваженому Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга.

Книги та інший матеріал були конфісковані відразу ж після зайняття відповідних пунктів безпосередньо у районі військових операцій, там, де їм загрожувало знищення через ворожі обстріли, погодні умови або неналежне зберігання. Конфіскація проводилася з відома та за згодою компетентних армійських команд. Фонди походили з царських палаців під Петербургом, з міст Києва та Харкова. Царські палаци під Петербургом знаходилися раніше під вогнем противника і були майже повністю зруйновані. У Києві та Харкові приміщення, звідки фонди могли бути врятованими, були заміновані, або їм загрожував саботаж, і тому завбачлива конфіскація була необхідною.

Фонди, що передавалися у кількості 40 тис. од., розподілялися так:

1.) бібліотека палацу у Павловську (фонди у зруйнованому палаці були зовсім не захищені)	11200 томів
2.) бібліотека палацу у Гатчині (залишки незахищеної бібліотеки, яка вже частково була розікрадена)	16000 —"
3.) книжкові фонди з Києва (цінні стародруки з лаври та Володимирського собору, перша була взірвана ¹)	4200 —"
	<hr/>
	31400 томів

5

	31.400 Bände
4.) Restbestände an russischen Büchern (weniger wertvolle Bestände aus der Wladimir-Kathedrale in Kiew)	1.120 "
5.) Quellen zur russischen Geschichte (aus verschiedenen, zum Teil aufgelösten Instituten in Kiew)	720 "
6.) Sowjetische Enzyklopädien (aus Kiew und Charkow)	190 "
7.) Russische kriegsgeschichtliche Werke (vor allem aus der Wladimir-Kathedrale)	380 "
8.) Bibliothek medizinischer Werke (aus verschiedenen medizinischen Instituten in Kiew und Charkow, bereits an den Beauftragten für die Gesundheitsführung im Ostministerium weitergeleitet.)	190 "
9.) Literatur über Balkan und Ukraine (aus Kiewer und Charkower Instituten)	300 "
10.) Darstellungen zur russischen Geschichte (Gleiche Quellen wie zu 9.)	140 "
11.) Politische Literatur (aus dem unterminierten Lenin-Museum in Kiew u.a.)	1.010 "
12.) Bibliothek von in der UdSSR verbotenen Büchern (aus der Korolenko-Bibliothek in Charkow)	3.520 "
13.) Nachschlagewerke über Völkerrecht (aus Kiew)	50 "
14.) Literatur über Religions- und Erziehungsfragen (gleiche Quelle wie zu 11)	190 "
15.) Historische Waffen und Fahnen (aus dem zerstörten Lavra-Closter in Kiew)	150 "
16.) Kunstblätter (aus den zerstörten Zarsenschlössern)	571
17.) Filme	20
18.) Schallplatten	49
	<hr/>
	40.000 Bände
	<hr/>

4.) залишки фондів російських книг (менш цінні фонди з Володимирського собору у Києві)	1120 томів
5.) джерела до російської історії (з різних, частково ліквідованих інститутів у Києві)	720 —"—
6.) радянські енциклопедії (з Києва та Харкова)	190 —"—
7.) російські військово-історичні праці (передусім з Володимирського собору)	380 —"—
8.) бібліотека медичних видань (з різних медичних інститутів у Києві та Харкові, вже передана уповноваженому Східного міністерства з питань охорони здоров'я)	190 —"—
9.) література про Балкани та Україну (з київських та харківських інститутів)	300 —"—
10.) матеріали до російської історії (те ж саме джерело, що до п. 9)	140 —"—
11.) політична література (із замінованого Музею Леніна у Києві тощо)	1010 —"—
12.) бібліотека заборонених у СРСР книжок (з Бібліотеки ім. Короленка у Харкові)	3520 —"—
13.) довідники з питань міжнародного права (з Києва);	50 —"—
14.) література з питань релігії та освіти (те ж саме джерело, що до п. 11)	190 —"—
15.) історична зброя та прапори (із зруйнованого Лаврського монастиря у Києві)	150
16.) гравюри (естампи, репродукції) (із зруйнованого Царського палацу ¹ у Києві)	571
17.) фільми	20
18.) платівки	49

40000 томів

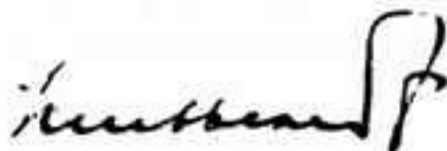
Kleinere Abweichungen von den angegebenen Bestandssahlen bleiben vorbehalten.

Das Ministerium für die besetzten Ostgebiete wird bis zum 1. März 1943 erklären, an welchem Material es interessiert ist.

Berlin, den 3. Februar 1943

Für das Auswärtige Amt:

Für das Reichministerium für die
besetzten Ostgebiete:

Für das ehemalige Sonderkommando
des Auswärtigen Amtes:

Можливі невеликі відхилення від наведених цифр. Міністерству окупованих східних областей до 1 березня 1943 р. необхідно повідомити, в одержанні яких матеріалів воно зацікавлене.

3 лютого 1943 р., м. Берлін.

За Міністерство
закордонних справ

За Рейхміністерство окупованих
східних областей

Кюнсберг

(Підпис нерозбірливо)

За колишню зондеркоманду
Міністерства закордонних справ.

(Підпис нерозбірливо)

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 2, спр. 1, арк. 4–6. Копії, нім.

¹ Мається на увазі Маріїнський палац у Києві.

Vorbemerkungen:

Die Ostbücherei Rosenberg in Berlin, Gertraudenstr. (Rudolph Hertzog) ist heute für eine ganze Reihe von Dienststellen ein fester Begriff geworden. Die Benutzung steigt immer mehr an. Verschiedene Erwägungen lassen es angebracht erscheinen, wegen eines weiteren Ausbaues und wegen der Festsetzung der endgültigen Bestimmung der Ostbücherei Rosenberg einen Überblick über ihre Entwicklung und ihren derzeitigen Stand zu geben. Dieser Überblick kann nicht die einzelnen vielfachen Schwierigkeiten und Anordnungen umfassen, die nötig waren, um innerhalb eines Jahres rd. 80.000 Titel zu verkarten, zu übersetzen und in die entsprechenden Karteien einzuordnen. Auch das Transportproblem kann in seiner Schwierigkeit nicht dargestellt werden. Der vorliegende Bericht soll nur bezwecken, daß eine Übersicht über die Ostbücherei als wohl bisher umfassendste Auskunftsmöglichkeit für den Ostraum gegeben wird.

Передмова:

Східна бібліотека Розенберга у Берліні, на Гертрауденштрассе, (Рудольф Герцог), нині вже є сталим поняттям для значного ряду установ. Її використовуваниість постійно зростає. Різні міркування стосовно подальшої розбудови і остаточного призначення Східної бібліотеки роблять доречним огляд її розвитку та нинішнього стану. Цей огляд не може дати уявлення про всі ті численні труднощі та заходи, прийняті для їхнього подолання, які були необхідні для каталогізації, перекладу та упорядкування 80000 назв видань протягом одного року. Також неможливо описати труднощі з транспортом. Метою даного повідомлення є лише огляд Східної бібліотеки як найбільшого на сьогодні довідкового апарату щодо Східного простору.

I. Die Entwicklung der Ostbücherei Rosenberg.

1) Der Auftrag.

Den Anlaß zur Erfassung des bolschewistischen Schrifttums bildeten die dem Einsatzstab gegebenen Aufträge zur Sicherung und Erfassung des Materials der weltanschaulichen Gegner. Als Nahziel galt die Erfüllung des Wunsches der Z.B.H.S., einen Grundstock des wichtigsten Schrifttums für die Kenntnis des Ostraums und des Bolschewismus zu besitzen.

Die Bucherfassung des Einsatzstabes stand im Osten insofern unter einem ungünstigen Stern, als sie in dem außerordentlich strengen Winter 1941/42 begann und für eine solche Arbeit weder Erfahrungen noch die notwendigen Mitarbeiter vorhanden waren, wenn man die verschiedenartigen und weit voneinander gelegenen Einsatzstellen von Reval bis zur Krim berücksichtigt.

2) Die Arbeit im Ostland.

Der Hauptarbeitsgruppe Ostland wurde von der Z.B.H.S. als Sachverständiger Dr. N e y zugewiesen. Bei Eintreffen von Dr. Ney verfügte die Dienststelle Riga bereits über erhebliche Massen von bolschewistischem Schrifttum, das in völlig ungeordnetem Zustand abgeliefert wurde. Es konnte sich bei diesem Schrifttum naturgemäß nur um Bestände handeln, welche die Bolschewisten in dem einen Jahre ihrer Besatzungszeit in die Baltischen Staaten gebracht hatten. In Riga hatten sie große Sammlager errichtet, so daß mengenmäßig und auch dem Inhalt nach das vorhandene Material überraschend groß war. Die in Lettland verarbeiteten Buchbestände überschreiten ~~eine Million bei weitem~~. Es handelt sich hier um das Schrifttum der letzten Jahre, das uns besonders interessierte, da es uns im Jahre 1942 vor allem

I. Розбудова Східної бібліотеки Розенберга.

1) Доручення.

Приводом для збирання більшовицької літератури стали завдання Оперативного штабу щодо збереження та обліку матеріалів ідеологічних противників. Первісною метою було бажання ЦБВШ мати фонд найважливішої літератури щодо Східного простору та більшовизму.

Облік книг на Сході розпочався Оперативним штабом у несприятливих обставинах надзвичайно суворої зими 1941–1942 рр., коли для такої роботи ще не було ані досвіду, ані фахівців та беручи до уваги далеко розташовані один від одного місця обліку – від Ревеля до Криму.

2) Робота в Остланді¹.

ЦБВШ призначила своїм експертом у Головній робочій групі Остланду д-ра Нея. На час прибуття д-ра Нея штаб у Ризі вже мав у своєму розпорядженні значну кількість більшовицької літератури, яка була повністю неупорядкована. Під цією літературою, звичайно, малися на увазі лише фонди, ввезені більшовиками до держав Балтії у період їхньої однорічної окупації. У Ризі було створене велике книгосховище, яке вражало кількістю та різноманітністю матеріалу. Опрацьовані у Латвії книжкові фонди перевищують [3]² млн. Йдеться про літературу останніх років, що особливо нас цікавила, оскільки саме у 1942 р. було вирішено визначити загальне уявлення про обсяг і характер більшовицької літератури.

darauf ankam, überhaupt erst einmal einen Überblick über Umfang und Art des bolschewistischen Schrifttums zu gewinnen.

Es entwickelte sich nun folgende Aufnahmemethode: Aus den großen Beständen in den Kellerräumen wurde jedes anfallende Buch kurz aufgenommen und laufend numeriert.

Genaue Anweisung dazu stellte Dr. Ney, der damals der Bibliotheksbeauftragte für den Einsatzstab war, im Februar 1942 auf. Diese Anweisung faßte folgendes zusammen:

- 1) Die Buchaufstellung wird nach Sprachen geschieden. Jede Sprachengruppe wird bei der Numerierung durch einen davorgestellten Buchstaben gekennzeichnet.
- 2) Innerhalb der einzelnen Sprachen erfolgt die Buchaufstellung nach der laufenden Nummer.
- 3) Die Bestände, die für die Hohe Schule vorgesehen sind, werden von der Hohen Schule besonders gekennzeichnet. (Durch Anbringung eines Stempels).

Die von Dr. Ney ausgearbeiteten Grundsätze wurden im März 1942 auch der Hauptarbeitsgruppe Ukraine zugeleitet, [die sie aber nicht in der ursprünglichen Form weitergegeben hat. Ebensowenig ließ sich damals eine Einheit in der Größe der Karteizettel erzielen, da die Ukraine große Papierankäufe durchgeführt hatte und aus dem in der Ukraine vorhandenen Papiermangel das wissenschaftliche Format als nicht praktisch abgelehnt wurde]

In Riga ergab die Vielfältigkeit des Bestandes, der durch die Beschlagnahme eines großen Propagandalagers außerordentlich anwuchs, die Notwendigkeit der Aufstellung einer Sachkartei. Diese systematische Kartei bildete das Steckenpferd aller Büchereisachverständigen, bis sie schließlich die Form der heutigen Sachkartei annahm. Bei der systematischen Kartei muß aber immer wieder darauf hingewiesen werden, daß es sich hier um eine behelfsmäßige Maßnahme für Kriegszwecke handelt, die auf das Aufgabengebiet des Einsatzstabes zugeschnitten sind. Grundsätzliche Änderungen nach anderen bibliographischen Grundsätzen anzubringen, ist unzweckmäßig und veranlaßt immer nur eine bedeutende Umstellung in

Відтоді була розроблена така методика опису: кожна книга з великих фондів у підвальних приміщеннях спрощено описувалася та поточно нумерувалася.

Докладну інструкцію щодо цього у лютому 1942 р. розробив д-р Ней, тодішній уповноважений у справах бібліотек при Оперативному штабі. Цією інструкцією передбачалося таке:

- 1) книжки розподілялися за мовами; кожна мовна група при нумеруванні позначалася буквою, яка ставилася попереду;
- 2) усередині мовної групи книги розміщувалися за поточними номерами;
- 3) фонди, що призначалися для Вищої школи, мали особливу позначку (штемпель).

Розроблені д-ром Неєм основні положення були надіслані у березні 1942 р. до Головної робочої групи України, [яких вона в їхній первісній формі не дотримувалася. Ще менше однастайності тоді було відносно розміру каталожних карток, оскільки Україна закупила багато паперу, а через його нестачу на Україні науковий формат було відхилено, як непрактичний]³.

Різноманітність фонду у Ризі, який надзвичайно збільшився за рахунок конфіскації великого сховища пропагандистської літератури, спричинила до створення предметної картотеки. Ця систематична картотека⁴ була величезною проблемою для всіх бібліотечних експертів до того часу, поки вони нарешті не виробили нинішню форму предметної картотеки. Згадуючи про систематичну картотеку, слід пам'ятати, що йдеться про тимчасовий засіб, який слугує воєнним цілям, якими обґрунтовуються і завдання Оперативного штабу. Недоцільно вносити кардинальні зміни за іншими бібліографічними принципами, вони призведуть лише до значної перебудови діяльності окремих робочих груп.

den einzelnen Hauptarbeitsgruppen, ohne daß dabei eine wesentlich größere Ergiebigkeit herauskommt.

Im Mai 1942 wurde bei einem Bestand von 15 000 Titeln dann die Überführung der Rigaer Bücherei nach Berlin beschlossen. Der Bücherei wurde der Titel gegeben "Ostbücherei Rosenberg". Die Bücherei enthielt das gesamte in Riga aufgenommene bolschewistische Schrifttum. Innerhalb dieser Bestände sind die Bestände, die die Hohe Schule beansprucht, (etwa 5000 Titel) durch einen besonderen Stempel gekennzeichnet.

Die einzelnen Arbeitsgruppen der Hauptarbeitsgruppe Ostland verfügten nun aber ebenfalls über größere bolschewistische Buchbestände. Während diese Bestände in Litauen ziemlich gering waren und erst nach der Übernahme der Arbeitsgruppe durch Pg. Sporckert stark anschwellen, gingen sie besonders in Minsk in die Hunderttausende, während Smolensk einen Bestand von etwa 90 000 Bänden aufwies.

Die Zusammenarbeit mit Riga wurde in der Form erzielt, daß die einzelnen Arbeitsgruppen russische Listen aufstellten und diese Riga zuleiteten. Riga überprüfte dann anhand des Alphabetischen Katalogs, ob die betreffenden Bestände schon vorhanden waren. Die Verkartung und Numerierung der noch nicht vorhandenen neuen Bestände erfolgte in Riga. Die einzelne Unterteilung und Zuweisung von Nummerngruppen wurde Riga überlassen. Im ganzen wurde Riga die Zifferngruppe 1 - 50 000 zugewiesen.

Die Aufnahme der Buchtitel in Listen zeigte [anhand eines deshalb mit Riga geführten Schriftwechsels] daß die schon vorhandenen Buchbestände zwischen 8 - 20 % schwankten. Um eine zu starke Aufnahme schon vorhandener Buchtitel zu vermeiden, führte Minsk eine provisorische Kartei ~~mit~~ mit russischen Titeln der bereits in Minsk verkarteten Bücher ein.

3) Die Ergänzung der Ostbücherei Rosenberg in der Ukraine.

Im Mai 1942 wurde der Anschluß der Bucherfassung in der Ukraine an das System der Ostbücherei durchgeführt.

In der Ukraine waren seit dem Herbst 1941 Buch-

У травні 1942 р. було вирішено перевезти Ризьку бібліотеку з фондом у 15 тис. назв до Берліна. Бібліотека отримала назву "Східна бібліотека Розенберга". Бібліотека включала всю більшовицьку літературу, взяту на облік у Ризі. Серед цих фондів є такі, що призначені для Вищої школи (бл. 5 тис. назв), вони позначені спеціальним штампелем.

Проте деякі робочі групи Головної робочої групи Остланду мали у своєму розпорядженні більші за обсягом фонди більшовицької літератури. Так, у той період, коли ці фонди у Литві були ще досить незначними і значно збільшилися лише після призначення керівником робочої групи партайгеноссе Споркета, у Мінську вони вже досягали сотні тисяч, а у Смоленську – бл. 90 тис. томів.

Співробітництво з Ригою відбувалося через надсилання туди списків російської літератури, що укладалися окремими робочими групами. Далі у Ризі за допомогою алфавітного каталогу перевірялася наявність цієї літератури у фондах. Каталогізація і нумерування відсутніх фондів здійснювалися у Ризі. Розподіл і визначення номерних груп було залишено за Ригою. Загалом для Риги була визначена номерна група 1 – 50000.

Укладання списків книжок показало [завдяки листуванню, яке спеціально для цього здійснювалося з Ригою]⁵, що кількість дублетів становить від 8 до 20 %. Щоб уникнути повторного опису вже наявних книг, Мінськом було запроваджено тимчасову картотеку російських назв, що були закаталогізовані там на той час.

3) Розширення Східної бібліотеки Розенберга в Україні.

У травні 1942 р. до системи обліку книг Східної бібліотеки приєдналася Україна.

В Україні з осені 1941 р. облік книжок проводився у Києві, Дніпропетровську, Херсоні і Сімферополі. Хоча між

erfassungsstellen in Kiew, Dnjepropetrowsk, ~~Merson~~ und Simforopel tätig. Zwischen diesen Stellen bestand zwar eine lockere Absprache, trotzdem wurden wegen des Fehlens einer einheitlichen Alphabetischen Zentralkartei in den verschiedenen Stellen im großen und ganzen dieselben Titel aufgenommen. Andererseits erfaßte die Ukraine Bestände, die für unsere Arbeit nur am Rande interessierten, wie z.B. reines Berufs- und Fachschrifttum.

Es wurde zunächst veranlaßt, daß eine Abschrift des Zentralkatalogs von Riga nach Kiew gelangte. Dadurch wurde verhindert, daß Buchbestände doppelt unter anderen Nummern nach Berlin gelangten. Die selbständigen Erfassungen der einzelnen Arbeitsgruppen wurden abgestoppt, was zum Teil nicht ganz einfach war. Weiter wurde der Einsatz einer besonderen Arbeitsgruppe in Charkow veranlaßt. Die Abordnung Dr. Ney's nach Kiew wurde ebenfalls durchgeführt.

Als Ziel der Arbeit in der Ukraine galt: Die systematische Ergänzung der Ostbücherei auf allen wichtigen Gebieten.

Der anfangs begonnene Versuch, durch Zusammenstellung von eigenen Bibliographien einzelne Gebiete zu ergänzen hat im ganzen ^{fast} für die historischen Wissenschaften und auf dem Gebiet des Sozialwesens einen Erfolg gebracht, da die dafür angesetzten Sachbearbeiter leider nur kurze Zeit zur Verfügung standen bzw. anderweitig eingesetzt wurden.

Als mit Dr. Thomson ein zweiter sprachkundiger bibliothekarischer Mitarbeiter zur Verfügung stand, wurde in Charkow eine umfassende Ergänzung der einzelnen Sachgebiete durchgeführt. Aus dem Systematischen Katalog der Korolenko-Bücherei wurden durch russische Fachgelehrte die einzelnen Sachgebiete bearbeitet und das wichtigste Schrifttum herausgezogen. Mit 25 000 Titeln, die diese Arbeit erbrachte, konnte die Ergänzung der Ostbücherei als vorerst abgeschlossen gelten. Leider wurden bei der vorübergehenden Einnahme von Charkow die 25 000 ausgesuchten Titel von den Bolschewisten mit voller Absicht vernichtet, während die große Korolenko-Bücherei

ними й існувала деяка домовленість, проте через відсутність єдиної центральної алфавітної картотеки у різних центрах відбиралися ті ж самі назви. З іншого боку, в Україні бралися на облік фонди, які для нашої роботи мали лише незначний інтерес, наприклад, суто технічна і спеціальна література.

Спочатку було вирішено надіслати копію центрального каталогу з Риги до Києва. Завдяки цьому була виключена можливість надходження до Берліна дублетних примірників під іншими номерами. Самостійний облік, який здійснювали окремі робочі групи, було припинено, хоча це й супроводжувалося певними труднощами. Згодом спеціальну робочу групу створили у Харкові, а до Києва було відряджено д-ра Нея.

Метою роботи в Україні було систематичне поповнення Східної бібліотеки літературою з усіх важливих галузей знань.

Початкова спроба укладання власних бібліографій з окремих галузей у цілому була успішною, [зокрема] ⁶ для історичних і соціальних наук, оскільки працювали тут фахівці, які, на жаль, надавалися у розпорядження лише на нетривалий час, тому що переводилися на іншу роботу.

Коли д-ру Томсону на допомогу було надано другого бібліотекаря із знанням мови, у Харкові значно поповнилися окремі розділи. Завдяки систематичному каталогу Бібліотеки ім. Короленка російські фахівці опрацювали літературу з окремих галузей знань і відібрали найбільш важливу. За результатами цієї роботи виявлено 25 тис. назв, що дало можливість вважати поповнення Східної бібліотеки попередньо завершеним. На жаль, під час тимчасового захоплення Харкова 25 тис. виявлених нами видань були навмисно знищені більшовиками, тоді як велика Бібліотека ім. Короленка вціліла.

erhalten blieb.

Es mußte nunmehr ein neuer Versuch unternommen werden, die einzelnen Bestände der Ostbücherei Rosenberg systematisch zu ergänzen. Bevor auf diese Arbeit eingegangen wird, soll einmal der bisherige Bestand dargelegt werden und andererseits sollen die Hauptschwierigkeiten geschildert werden, die der Zusammenstellung einer solchen Bücherei auf verschiedenen Gebieten entgegenstehen.

4) Der Bestand der Ostbücherei am 15. April 1943.

Die Ostbücherei Rosenberg zerfällt in folgende Hauptabteilungen:

a) Bestände in russischer Sprache.

Für die Bestände in russischer Sprache sind zugewiesen worden:

der Hauptarbeitsgruppe Ostland die Nr. 1 - 50 000
und ab 150 001,

der Hauptarbeitsgruppe Ukraine die Nr. Gruppe 50 001 -
150 000.

Von diesen Nummerngruppen sind bisher in Berlin

1 - 24 000 aus Riga, (18 000 - 19 000 aus Kauen),

38 000 - 37 000 aus Riga,

49 000 - 50 000 aus Nowgorod,

50 001 - 53 000 aus Kiew,

70 000 - 78 000 aus Kiew.

Die Nummerngruppen 40 000 - 41 000 wurden in Berlin verkartet. Insgesamt enthält die Ostbücherei Rosenberg im russischen Hauptmagazin demnach rd. 40 000 Titel.

An verkarteten Beständen stehen weiter zur Verfügung in Minsk die Nummern 24 000 - etwa 32 000, in Kiew die Nummern 90 000 - 97 000.

Da außerdem noch kleinere Bestände anderer Zifferngruppen in Arbeit sind, verfügt die Ostbücherei z.Zt. im russischen Hauptmagazin über rd. 60 000 erfaßte und zur Ausleihe bereitstehende russische Titel.

An Bänden bedeutet dies etwa 70 000 Bände.

An anderen Beständen sind der Ostbücherei noch angeschlossen

Після цього необхідно було знову систематично поповнювати окремі фонди Східної бібліотеки Розенберга. Перед тим, як розпочати цю роботу, ми спочатку визначилися з наявним фондом, а вже згодом були усунені основні труднощі в різних галузях, що стояли на шляху створення такої бібліотеки.

4) Фонд Східної бібліотеки на 15 квітня 1943 р.

Східна бібліотека Розенберга складається з таких головних відділів:

а) Російськомовні фонди.

До російськомовних відносяться фонди з такими номерними групами:

Головної робочої групи Остланду № 1 – 50000 та від 150001,

Головної робочої групи України № 50001 – 150000.

З цих номерних груп у Берліні на цей час знаходяться:

1 – 24000 з Риги,

18000 – 19000 з Каунаса,

35000 – 37000 з Риги,

49000 – 50000 з Новгорода,

50000 – 53000 з Києва,

70000 – 78000 з Києва.

Номерні групи 40000 – 41000 закаталогізовані у Берліні.

Згідно з цим Східна бібліотека Розенберга налічує у головному російському книгосховищі приблизно 40 тис. назв.

До закаталогізованих фондів додаються ще номери 24000 – прибл. 32000 у Мінську; 90000 – 97000 у Києві.

Оскільки у роботі, крім того, знаходяться менші фонди інших номерних груп, Східна бібліотека нині має у своєму розпорядженні в російському головному фонді понад 60 тис. назв російських книжок, облікованих і готових для використання через абонемент.

- 1) eine Verbotsbücherei der Bolschewisten mit 6000 Titeln,
- 2) die Bücherei eines Gottlosenverbandes mit 3000 Titeln.

Unter Zusammenfassung aller dieser Gruppen kann festgestellt werden, daß innerhalb eines Jahres 70 000 Titel übersetzt und verkartet worden sind.

Die genannten 70 000 Titel sind in ihrem Bestand, ihrer Bedeutung, ihrer Herkunft sehr verschieden. Während die aus Riga kommenden Bestände (etwa die Zahlengruppen 1 - 40 000) zu 90 % aus bolschewistischem Schrifttum bestehen, handelt es sich bei der Zifferngruppe 49 000 - 50 000 (Nowgorod), 50 000 - 53 000 (Kiew), 70 000 - 78 000 (Flavianische Bücherei in Kiew) um überwiegend vorbolschewistisches Schrifttum, zum Teil um sehr wertvolle Bestände aus dem 18. Jahrhundert. Die Nummerngruppe 40 000 - 41 000 umfaßt das der Stabsführung direkt zugesandte Schrifttum des jetzigen Krieges, während die Nummerngruppe 90 000 - 98 000 vor allem technisches Schrifttum enthält.

- b) Für eine Sonderabteilung besteht eine Sammlung der sowjetrussischen Nachschlagewerke. Die Ostbücherei besitzt gegenwärtig die wichtigsten Nachschlagewerke in mehreren Exemplaren. Der Bestand an Bänden beträgt hier etwa 2000.
- c) An die Ostbücherei ist eine Zeitschriftenabteilung angeschlossen worden.

Die Zeitschriftenabteilung hat folgenden Aufbauplan:

- 1) Zusammenstellung einer beschreibenden Bibliographie aller sowjetrussischen Zeitschriften, unter gleichzeitiger Sammlung von je einem Belegexemplar. Die Ostbücherei besitzt hier mehrere Hundert Einzelbeschreibungen von Zeitschriften sowie etwa 3000 Belegexemplare.
- 2) Die Aufstellung der etwa 400 wichtigsten Zeitschriften in geschlossenen Jahrgängen. Als Stichjahr ist vorläufig 1928 angenommen worden, jedoch wird wegen der Raum-

У кількісному відношенні це складає прибл. 70 тис. томів.

З інших фондів до Східної бібліотеки також відносяться:

- 1) збірка більшовицької забороненої літератури – 6 тис. назв;
- 2) бібліотека “Союзу войовничих безбожників” – 3 тис. назв.

Як висновок, можна стверджувати, що протягом одного року перекладено і закаталогізовано 70 тис. назв книжок.

Згадані 70000⁷ назв дуже різні за своїм складом, значенням та походженням. Якщо фонди, що надійшли з Риги (прибл. номерні групи 1 – 40000) складаються на 90 % з більшовицької літератури, то номерні групи 49000 – 50000 (Новгород), 50000 – 53000 (Київ), 70000 – 78000 (Флавіанівська бібліотека з Києва) – це переважно добільшовицька література, частина з якої є дуже цінними фондами XVIII ст. Номерна група 40000 – 41000 включає літературу стосовно нинішньої війни, вона відправлена безпосередньо до Управління штабу, а номерна група 90000 – 98000 – це, головне, технічна література.

б) у спеціальному відділі зберігається колекція російських радянських довідників. Нині Східна бібліотека має у своєму розпорядженні у великій кількості найважливіші довідники – приблизно 2 тис. томів.

с) до Східної бібліотеки приєднано журнальний відділ.

Журнальний відділ має такий план розбудови:

- 1) укладання бібліографії всіх радянських російських журналів з одночасним збиранням по одному обов'язковому примірнику. Східна бібліотека має декілька сотень окремих описів журналів та прибл. 3 тис. обов'язкових примірників;
- 2) формування повних комплектів 400 найбільш важливих журналів. Відправним роком попередньо взято 1928-й, хоча через відсутність приміщення буде

frage wahrscheinlich das Jahr 1935 für etwa 300 Zeitschriften gewählt werden müssen und nur die wichtigsten können bis 1928 gesammelt werden.

An geschlossenen Jahrgängen sind bei den wichtigsten Zeitschriften vorhanden die Jahrgänge 1939, 1940 und 1941 sowie eine Sammlung von Zeitschriften aus Simferopol, die mehrere Tausend Exemplare umfaßt. Die Zeitschriftensammlung aus Simferopol ist mit Karteizetteln ~~für einen alphabetischen und einen Sachkatalog~~ versehen, der gegenwärtig geordnet wird.

d) Bestände in nicht-russischer Sprache.

Neben den Beständen in russischer Sprache enthält die Ostbücherei eine Reihe kleinerer Spezialbüchereien in nicht-russischer Sprache. Diese Bestände gliedern sich in folgende Sonderbüchereien auf:

1) Die Estland-Bücherei.

Die Estland-Bücherei enthält eine einzigartige Sammlung von allen estnischer Sprache gedruckten bolschewistischen Werken. Sie ist gegenwärtig in Riga aufgestellt.

2) Die Lettland-Bücherei.

Die Lettland-Bücherei umfaßt etwa 4000 Werke, die einmal das bolschewistische Schrifttum, andererseits wichtiges kulturelles und politisches Schrifttum der Litauen umfaßt. Sie ist gegenwärtig in der Ostbücherei in Berlin in Aufstellung begriffen.

3) Die Litauen-Bücherei.

Die Litauen-Bücherei befindet sich ebenfalls in Berlin, enthält allerdings nur wenig Schrifttum des Bolschewismus.

4) Die Weißruthenien-Bücherei.

Die Weißruthenien-Bücherei umfaßt etwa 4000 Titel, enthält allerdings auch Werke in nichtslawischen Sprachen. Sie ist in doppelter Ausfertigung gedacht, einmal für den Generalkommissar, einmal für den Einsatzstab. Ihre Aufstellung ist gegenwärtig in Minsk.

можливим взяти приблизно 300 журналів за 1935 р. і лише найважливіші будуть збиратися до 1928 р. включно.

Є повні комплекти найважливіших журналів за 1939, 1940 та 1941 рр., а також збірку журналів з Сімферополя, яка налічує багато тисяч примірників. Ця збірка має картковий каталог, що нині упорядковується.

d). Неросійськомовні фонди.

Поряд з російськомовними фондами Східна бібліотека має у своєму розпорядженні ряд менших спеціальних збірок іншими мовами. Ці фонди розподіляються за такими спеціальними збірками:

1) Естонська збірка.

Естонська книжна збірка – це єдине у своєму роді зібрання всіх друківаних більшовицьких творів естонською мовою. Поки що вона знаходиться у Ризі.

2) Латвійська збірка.

Латвійська книжна збірка охоплює прибіл. 4 тис. примірників, серед яких, з одного боку, – більшовицька література, а з іншого – важлива література щодо культури і політики [Латвії]⁸. Нині вона розміщується у Східній бібліотеці в Берліні.

3) Литовська збірка.

Литовська книжна збірка знаходиться також у Берліні, має лише незначну кількість більшовицької літератури.

4) Білоруська збірка.

Білоруська книжна збірка налічує приблизно 4 тис. назв, містить також іншомовну літературу. Передбачалося комплектувати її двома примірниками: один для генералкомісара, інший для Оперативного штабу. Нині вона формується у Мінську.

5) Die ukrainische Bücherei.

Die ukrainischen Bestände sind bisher in den russischen enthalten und zwar sind sie in der Nummerierung durch ein U. gekennzeichnet (also U. 53.700). Da die Nachfrage nach ihnen aber sehr stark geworden ist und eine Verstreuung über das gesamte Gebiet der russischen Bestände nicht zweckmäßig erscheint, werden sie herausgenommen und gesondert aufgestellt.

Die Nummerierung dieser Bestände und aller sich aus der Umstellung ergebenden Fragen müssen bei der Tagung am 15. April in Berlin besprochen werden. Eine Vorbesprechung dazu findet bereits Anfang April in Kiew statt.

6) Sowjetbestände in westeuropäischen Sprachen.

Die Sowjet-Union hat in verschiedenen Staatsverlagen eine rege Tätigkeit im Druck von Propagandawerken in fremden Sprachen entfaltet. Diese Werke werden geschlossen in einer Bibliothek zusammengefaßt. Eine Unterteilung nach Sprachen ist unzweckmäßig, da es sich zum größten Teil um dieselben Werke handelt. (Lenin, Stalin, Marx, Engels, usw.).

Einen besonderen Bestandteil bilden hier die aus Litauen übermittelten Werke in deutscher Sprache aus dem Kauener-Staatsverlag. Die Bücherei wird gegenwärtig in Berlin aufgestellt, soweit sich ihre Bestände nicht noch in Riga befinden.

Die in den westslawischen Sprachen (polnisch, tschechisch) verfaßten und in der Sowjet-Union erschienenen Werke finden hier ebenfalls Aufstellung.

7) Bestände in westeuropäischen Sprachen über die Sowjet-Union.

Von der Hauptarbeitsgruppe Frankreich kommen in zunehmender Anzahl Buchbestände (vor allem in französischer Sprache) über die Sowjet-Union. Ebenso bringt die Erfassung in Berlin solche Bestände zu Tage. Sie werden ebenfalls in einer besonderen Abteilung in Berlin zusammengefaßt.

- e) Die bisher angeführten Bestände der Ostbücherei sind bereits geordnet und ausleihfähig, mit Ausnahme eines großen Teiles des Zeitschriftenbestandes. Inzwischen sind durch die Kriegereignisse bzw. durch die Über-

5) Українська збірка.

Українські фонди до цього часу знаходяться серед російських, щоправда, при нумерації позначаються буквою "U" (напр., U.53.700). Проте у зв'язку з тим, що попит на них дуже зростає, і розпорошення їх серед російських книжок⁹ є недоцільним, вони будуть вилучені і розміщені окремо.

Нумерування цих фондів, а також всі питання, пов'язані з їхнім переміщенням, потрібно обговорити на нараді у Берліні 15 квітня. Попередні переговори щодо цього пройдуть на початку квітня у Києві.

6) Радянські фонди західноєвропейськими мовами.

Радянський Союз активно друкував у різних державних видавництвах пропагандистську літературу іноземними мовами. Ці твори будуть укомплектовані в бібліотеці як окрема збірка. Розподіляти їх за мовами недоцільно, тому що йдеться переважно про одні й ті ж твори (Леніна, Сталіна, Маркса, Енгельса та ін.).

Особливу частину складають в ній передані з Литви німецькомовні твори Каунаського державного видавництва. Сьогодні збірка формується у Берліні, оскільки її фонди у Ризі ще не знаходяться. Збірка також включає твори західнослов'янськими мовами (польською, чеською), написані та видані в Радянському Союзі.

7) Фонди західноєвропейськими мовами про Радянський Союз.

Від Головної робочої групи Франції надходить все більше книжкових фондів про Радянський Союз (передусім, французькою мовою). Подібні фонди також виявляються при обліку у Берліні, де вони будуть об'єднані в окремий відділ.

е) перевезені фонди Східної бібліотеки є упорядкованими і підготовленими для видачі через абонемент, за винятком

nahme von Beständen anderer Dienststellen noch größere Bestände eingegangen, die noch geordnet werden müssen. Es handelt sich dabei

- 1) um etwa 5000 - 10 000 einzelne Zeitschriften, die teils aus Dnjepropetrowsk, teils vom Kommando Künsberg, vom Geographischen Dienst und anderen Dienststellen angeliefert worden sind
- 2) um zahlreiche Buchbestände und zwar:
 - a) etwa 7000 Bände vom Kommando Künsberg,
 - b) etwa 6000 Bände vom Geographischen Dienst,
 - c) etwa 10 000 Bände aus Dnjepropetrowsk,
 - d) etwa 1000 Bände russischer Emigranten-Literatur aus Paris,
 - e) mehrere Hundert Bände, die vom Oberkommando der Wehrmacht übersandt worden sind,
 - f) mehrere Hundert Bände, die von einzelnen Arbeitsgruppen auf Grund von Anforderungen oder aus eigener Initiative eingesandt wurden;
 - g) außerdem besitzt die Ostbücherei aus der Arbeit des Sonderstabes Ost im Westen über 1000 Kisten, die den Bestand von großen Emigranten-Büchereien in Paris enthalten. [*angeführt 3er u. 4er Bde*]

II. Die Schwierigkeiten beim Aufbau der Ostbücherei.

1) Schwierigkeiten aus dem Auftrag.

Der Auftrag des Einsatzstabes bedeutet die Heranschaffung von Material über die weltanschaulichen Gegner. Die Ostbücherei hat demnach das Gebiet des Bolschewismus zu erfassen. Hier wiederum ergibt sich die Frage, ob man zu bearbeiten hat

- a) den geistigen Ursprung des Bolschewismus, oder
- b) den geistigen Ursprung und die jetzige Gesamtauswirkung des Bolschewismus in der Sowjet-Union.

Bei der bisher vorhandenen außerordentlich geringen Kenntnis des Bolschewismus im Osten mußte die zweite Fassung ~~des geistigen Ursprungs~~ ^{des geistigen Ursprungs} und die jetzige Gesamtauswirkung des Bolschewismus in der Sowjet-Union als Grundlage genommen werden.

Für eine solche Gesamterfassung wiederum standen

значної частини журнального фонду. Між тим, у результаті воєнних подій та отримання літератури від інших установ надійшли ще більші фонди, що також потребують упорядкування. Йдеться про:

- 1) приблизно 5000 – 10000 журнальних примірників, що надійшли з Дніпропетровська, від команди Кюнсберга, Географічної служби та інших установ;
- 2) численні книжкові фонди, а саме:
 - a) при бл. 7000 од. від команди Кюнсберга;
 - b) при бл. 6000 од. від Географічної служби;
 - c) при бл. 10000 од. з Дніпропетровська;
 - d) при бл. 1000 од. російської емігрантської літератури з Парижа;
 - e) багато сотень томів, надісланих Верховним командуванням вермахту;
 - f) багато сотень томів, надісланих окремими робочими групами, за вимогою або власною ініціативою;
 - g) крім того, Східна бібліотека має у своєму розпорядженні понад 1000 ящиків літератури значних емігрантських бібліотек з Парижа [при бл. 300000 томів]¹⁰, що були відібрані в результаті діяльності зондерштабу "Ост" на Заході.

II. Труднощі розбудови Східної бібліотеки.

1) Труднощі завдання.

Завдання Оперативного штабу полягає у придбанні літератури про ідеологічних противників. Відповідно до цього Східна бібліотека має включати розділ більшовизму. При цьому знову виникає питання, чи потрібно опрацювати

- a) ідейне походження більшовиїв чи
- b) ідейне походження та наслідки загального впливу більшовизму в Радянському Союзі.

При надзвичайно обмежених знаннях стосовно більшовизму на Сході, які ми мали донині, за основу потрібно

nun aber Fachkräfte nur in außerordentlich geringem Maße zur Verfügung. Die bibliothekarischen Fachkräfte, die wir besitzen, sind meist durch keine starke politische Schule gegangen. Die Ausbildung, die sie erhalten haben, beschränkt sich auf die geisteswissenschaftlichen Fächer. Dies bringt nun gerade bei einer Erfassung des Bolschewismus die Schwierigkeit mit sich, daß die im Bolschewismus vorherrschenden wirtschaftlichen, industriellen und technischen Probleme von unseren Sachbearbeitern als nebensächlich betrachtet, während die für die materialistische Auffassung des Bolschewismus nicht grundlegenden ideellen und geistigen Fächer eine sehr starke Bevorzugung finden. Die von unseren Sachbearbeitern getroffene Auswahl beschränkt sich deshalb meist auf ein Teilgebiet der Wissenschaft, das innerhalb des Bolschewismus selbst nicht als entscheidend betrachtet werden kann. Bei der Zusammenstellung der Ostbücherei bzw. überhaupt der bolschewistischen Bestände ergab sich so im Anfang eine Vernachlässigung der praktischen Gebiete.

Der Einsatzstab begegnete dieser einseitigen Auswahl durch eine möglichst weitgehende Erfassung sämtlicher Gebiete des Bolschewismus.

2) Schwierigkeiten in der politischen Bewertung *der Bücher*
Bewertung des Materials.

Ähnliche Schwierigkeiten wie die unter 1) genannten tauchten bei der Auswahl des Materials auf, wenn es sich um die politische Einsatzfähigkeit des Schrifttums handelte. Bei der Bewertung der Ostbücherei muß davon ausgegangen werden, daß die Ostbücherei ^{politischen} einem Zweck dient, nicht aber eines Antiquariat oder eine Schatzkammer von bibliophilen Beständen ist. Auch hier muß leider festgestellt werden, daß manchmal nicht die politische Einsatzfähigkeit des Buches, sondern das Alter für die Auswahl bestimmend war.

Eine Überprüfung der von verschiedenen Stellen hereingekommenen Bestände ergab, daß die Buchbestände vor 1850 einen zu großen Umfang eingenommen haben. Es wird die nächste Aufgabe sein, diese Buchbestände zu verpacken und der Hochschule zuzusenden. In Zukunft wird eine zeitliche Abgrenzung für die Aufnahme von Büchern in das

було взяти іншу тезу [.....]¹¹ ідейне походження та наслідки загального впливу більшовизму в Радянському Союзі.

Проте, з іншого боку, для такого докладного обліку знову надзвичайно бракувало фахівців. Бібліотечні фахівці, яких ми мали у своєму розпорядженні, у більшості своїй не отримали інтенсивну політичну школу. Освіта, яку вони одержали, обмежувалася гуманітарними спеціальностями. Саме це при обліку більшовицької літератури породжує труднощі, тому що превалюючі проблеми більшовизму – економічні, промислові і технічні – нашими спеціалістами розглядалися, як другорядні, тоді як для матеріалістичного розуміння більшовизму велику перевагу надавалася саме світоглядним та гуманітарним предметам, які не є основоположними.

Оперативний штаб комплектував цей односторонній вибір по можливості найширшим обліком всіх галузей більшовизму.

2) Труднощі політичної оцінки [матеріалу]¹².

Зазначені труднощі, викладені у п. 1, з'являлися при відборі матеріалу, коли йшлося про можливість політичного використання літератури. При оцінці Східної бібліотеки необхідно виходити з того, що вона слугує [політичним]¹³ цілям, а не є сховищем антикваріату або бібліофільських фондів. На жаль, також і тут потрібно констатувати, що іноді вирішальним для відбору було не політичне значення книги, а її датування.

Перевірка фондів, що надійшли з різних місць, виявила, що у переважній більшості відібраними є книжкові фонди до 1850 р. Наступним завданням стане пакування цих книжок та відправлення їх до Вищої школи. У майбутньому при занесенні книжок до каталогу головного книгосховища необхідно ввести обмеження на дату видання.

3) Труднощі кількісного обмеження.

При розбудові Східної бібліотеки наявною є така суто людська слабкість, як бажання зібрати якомога більше. Ця

Hauptmagazin notwendig sein.

3) Schwierigkeiten bei der zahlenmäßigen Begrenzung.

Bei der Zusammenstellung der Ostbücherei zeigt sich eine allgemeine menschliche Schwäche, nämlich der Wunsch, möglichst viel zu sammeln. Dieser übermäßige Sammeleifer führt nun leider dazu, daß zwar hohe Zahlen erreicht werden, die Güte der Auswahl aber stark leidet und außerdem jede Unterbringungsmöglichkeit auf die Dauer unmöglich wird.

Als Titeltzahl ist für die Ostbücherei ein Bestand zwischen 60 000 und 80 000 Titeln angegeben worden. Jedem vernünftigen Bearbeiter muß ein solcher Bestand als ausreichend erscheinen und ich glaube nicht, daß wir sonst noch über ein einzelnes Land in so kurzer Zeit eine derartige Bücherei im Reich zusammengestellt finden.

Leider läßt sich hier immer wieder feststellen, daß zwar immer wieder darauf gedrungen wird, möglichst viel zu sammeln, daß aber dann wenig Leute gefunden werden, die die einzelnen Gebiete wirklich sinngemäß bearbeiten. Die Ostbücherei scheint mir bereits jetzt derartig viel Material zu enthalten, daß eine ganze Reihe von politischen und für die geistige Kriegsführung wichtige Arbeiten gemacht werden können. Jedenfalls entnimmt z.B. die Wehrmacht sehr viel Schrifttum aus den Beständen, ebenso die Organisation Todt, die wirtschaftlichen Institute und andere Forschungsinstitute. Umfangreicher als dies Material ist politisches Material in weitestem Ausmaße. Dies wird aber gerade von Stellen, die immer wieder gern den Bolschewismus bearbeiten möchten, nicht ausgenutzt. Es ist deshalb nicht einzusehen, warum der Bestand der Ostbücherei immer erweitert werden soll, wenn das bisher vorhandene Material nicht in genügendem Maße ausgenutzt wird.

4) Die Schwierigkeiten bei der Auswahl der Ergänzungsstellen.

Die Erfassungsarbeit im Osten konnte sich leider im größten Teil ihrer Arbeit nicht auf eine vollständige und mit vollständigen Karteien versehene Bücherei stützen. Im Ostland waren solche Büchereien nicht vorhanden.

надмірна старанність призводить, на жаль, до того, що хоча й отримуються великі кількісні показники, дуже страждає якість відбору та, крім того, виникає на тривалий час проблема розміщення.

Стосовно кількості то для Східної бібліотеки вона коливається між 60000 та 80000 назв. Кожний твердо мислячий працівник повинен вважати такий фонд достатнім, і я не вірю, що у рейху знайдеться ще одна подібна бібліотека про окрему країну, зібрана за такий короткий час.

На жаль, маємо констатувати, що завжди наполягається на тому, щоб збирати якомога більше, хоча у такому випадку знайдеться небагато людей, які дійсно змістовно опрацьовуватимуть окремі розділи. Мені здається, що Східна бібліотека вже тепер має багато матеріалу, на основі якого можна укладати праці, важливі для політичної та ідеологічної боротьби. В усякому разі, дуже багато літератури з фондів беруть, наприклад, вермахт, Організація Тодт, економічні та інші дослідні інститути. Ще більшим за обсягом є політичний матеріал. Проте він не використовується інститутами, які займаються дослідженням більшовизму. Тому незрозуміло, чому фонди Східної бібліотеки повинні постійно зростати, коли наявний нині матеріал не використовується достатньою мірою.

4) Труднощі вибору джерел поповнення.

Робота з обліку книжок на Сході не могла, на жаль, у переважній своїй частині спиратися на цілісну бібліотеку з упорядкованими картотеками. В Остланді таких бібліотек не було.

У Мінську збірка була не упорядкована і, крім того, вважалася власністю цивільного управління. Книжкові фонди, які там знаходилися, були повністю розпорошені.

У Смоленську також зберігалися лише неупорядковані фонди.

In Minsk war die Bücherei in Unordnung und galt außerdem als Eigentum der Zivilverwaltung. Die sonst dort vorhandenen Buchbestände waren völlig ungeordnet.

In Smolensk waren ebenfalls nur ungeordnete Buchbestände vorhanden.

In Kiew erhielt der Einsatzstab eine Stadtbücherei mit 226 000 Bänden zugewiesen, bei denen er aber auch nur für das bolschewistische Schrifttum, nicht aber für das vorbolschewistische, eine freie Verfügungsmöglichkeit hat. Diese Bücherei besitzt geordnete Kataloge.

In Charkow bestand bis zum Herbst 1942 keine Arbeitsgruppe. Die dort begonnene Arbeit in den geordneten Beständen wurde durch die Kriegereignisse zunichte gemacht.

In Dnjepropetrowsk und Cherson wurden die vorhandenen Arbeitsmöglichkeiten in geordneten Büchereien bis zum Juni 1942 durch verfehlte Arbeitsanweisungen zunichte gemacht.

In Simferopol wurde das bolschewistische Schrifttum ausgeschieden und wird von uns bearbeitet, allerdings sind die Karteien nicht in Ordnung.

Eine Erschwerung von Ausnutzung geschlossener Büchereien bestand in der strikten Anweisung, die dem Einsatzstab gegeben war, geschlossene Büchereien nicht anzutasten. Wenn von vornherein mit der Zivilverwaltung der Ukraine die Freigabe einer geschlossenen Bücherei hätte erwirkt werden können, wäre uns die Arbeit bedeutend erleichtert worden.

Gegenwärtig ist, wie später dargestellt wird, nunmehr die Hauptarbeit nach dem Scheitern der Arbeit in Charkow auf die mit geordneten Buch- und Katalog-Beständen versehene Kirowa-Bibliothek in Kiew gelegt worden.

5) Schwierigkeiten aus der Zielsetzung der Ostbücherei.

Der Plan, eine Ostbücherei in Berlin aufzubauen, bestand von der Stabsführung aus gesehen, im Anfang nicht. Die Hereinnahme der Buchbestände aus Riga erfolgte unter dem Gesichtspunkt, während des Krieges die gesammelten Buchbestände, die in keiner anderen Dienststelle in einer solchen geordneten Form vorliegen, allen in-

У Києві Оперативний штаб одержав міську бібліотеку з фондом у 226000 томів і мав право розпоряджатися лише більшовицькою, а не добільшовицькою літературою. Ця бібліотека має упорядковані каталоги.

У Харкові до осені 1942 р. робочої групи не існувало. Розпочата там в упорядкованих фондах робота була зведена нанівець через воєнні дії.

У Дніпропетровську та Херсоні можливість роботи в упорядкованих бібліотеках до червня 1942 р. через помилки не були використані.

У Сімферополі більшовицька література нами виділена і буде опрацьовуватися, незважаючи на неупорядкованість картотек.

Використання закритих бібліотек ускладнювалося категоричним розпорядженням, отриманим Оперативним штабом, – закриті бібліотеки не порушувати. Якби від самого початку було досягнуто домовленість з цивільним управлінням України про доступ до будь-якої закритої бібліотеки, наша робота була б значно полегшеною.

Нині головна робота після провалу її у Харкові перенесена до Бібліотеки Кірова у Києві, де є упорядковані книжкові фонди і каталоги, про що йтиметься далі.

5) Труднощі мети Східної бібліотеки.

Управління штабу спочатку не планувало утворювати Східну бібліотеку у Берліні. Перевезення книжкових фондів з Риги було здійснено з тією метою, щоб під час війни зробити доступними для всіх зацікавлених установ зібрані книжкові фонди, яких у такому упорядкованому стані не мала жодна організація. Після закінчення війни фонди мають бути розподілені, тобто переважна їхня частина буде передана до Вищої школи.

Для такої роботи є достатньою кількістю приміщень і персоналу. У випадку, коли Східна бібліотека залишиться

teressierten Stellen zugänglich zu machen. Nach Kriegsende sollen die Bestände aufgeteilt, d.h. zum allergrößten Teil an die Hohe Schule gehen.

Für diese Arbeit reichen Raum und Personal aus. Sollte dagegen die Ostbücherei als eine dauernde Einrichtung bestehen bleiben, so müßten von vornherein wesentlich andere räumliche und personelle Voraussetzungen geschaffen werden. In der gegenwärtigen Entwicklungsstufe leidet natürlich der Aufbau der Ostbücherei unter der ungeklärten Frage, ob sie eine dauernde oder eine vorübergehende Einrichtung bleiben wird.

6) Schwierigkeiten aus dem Kriegseinsatz der Ostbücherei.

Der Kriegseinsatz des Einsatzstabes bringt es mit sich, daß zahlreiche Buchbestände technischer, industrieller und militärischer Art aufgenommen werden müssen, die für eine jetzige Bearbeitung die größte Rolle spielen, die aber im späteren Bestand der Ostbücherei keine Existenzberechtigung mehr haben werden, da sie entweder veraltet oder für die wissenschaftliche Forschung unwesentlich sind. Die Aufnahme dieser Bestände, die beim militärischen Schrifttum etwa 4000 Titel umfassen, bedeutet natürlich eine einseitige Ausweitung, die aber gegenwärtig die wesentliche Bedeutung der Ostbücherei ausmacht.

7) Schwierigkeiten aus den Wünschen der Sonderstäbe.

Besonders im Anfang der Arbeit versuchte jeder Sonderstab, sich eine eigene Bücherei zusammenzustellen. In einem Falle ist dieser Wunsch ausdrücklich berücksichtigt worden, nämlich bei der Zusammenstellung der großen Gottlosenbücherei des Gottlosenverbandes in Kiew. Im allgemeinen wurden aber die sonst gewünschten Bestände in die allgemeine Sammelmethode aufgenommen. Die Wünsche, die die Sonderstäbe haben, können aus dem jetzigen Bestand zum größten Teil erfüllt werden. Da zwischen den einzelnen Sonderstäben immer wieder Überschneidungen bestehen, ist durch die von uns durchgeführte Methode der einheitlichen Zusammenfassung die beste Garantie für die Befriedigung aller Wünsche gegeben.

сталою установою, то насамперед потрібно здійснити суттєво інші заходи стосовно приміщень і персоналу. На нинішньому етапі, поки не вирішено питання про те, буде Східна бібліотека сталою установою чи тимчасовою, її розбудова, безперечно, утруднюється.

6) Труднощі від використання Східної бібліотеки у воєнних цілях.

Використання Оперативного штабу у воєнних цілях призводить до того, що потрібно збирати книжкові фонди з технічної, промислової та воєнної тематики, які нині відіграють найзначнішу роль, але у майбутньому фонді Східної бібліотеки втрачатимуть право на зберігання тому, що стануть застарілими або не суттєвими для наукового дослідження. Включення фондів воєнної літератури, що налічують прибіл. 4000 назв, означає, звичайно, одностороннє збільшення, яке на даний момент визначає важливість Східної бібліотеки.

7) Труднощі бажань зондерштабів.

Кожний зондерштаб, особливо на початку роботи, намагався створити власну бібліотеку. В деяких випадках це бажання може бути, без сумніву, доцільним, як, наприклад, при комплектуванні великої бібліотеки антирелігійної літератури "Союзу безбожників" у Києві. Взагалі інші бажані фонди були включені за загальною методикою відбору. Бажання зондерштабів можуть бути задоволені у переважній більшості з існуючого фонду. У зв'язку з тим, що інтереси окремих зондерштабів завжди перетинаються, введена нами методика уніфікованого обліку фондів є найкращою гарантією для задоволення всіх бажань.

III. Після огляду сучасного стану розбудови фонду та характеристики основних труднощів я хотів би висвітлити питання майбутньої розбудови і розміщення Східної бібліотеки. Заходи, що розглядаються нижче, спричинені припиненням

Nach dieser Darstellung der bisherigen Entwicklung des gegenwärtigen Bestandes und der Schilderung einer der grundsätzlichen Schwierigkeiten möchte ich nun auf den zukünftigen Ausbau und die Ergänzung der Ostbücherei eingehen. Die im folgenden geschilderten Maßnahmen sind einmal notwendig geworden durch den Anfall der Arbeit in Charkow sowie durch die immer mehr anschwellende Masse des in unserem eingefahrenen Arbeitsvorgang anfallenden Schrifttums.

Gelegentlich verschiedener Dienstbesprechungen in Kiew wurde am 6.4.1943 ein Arbeitsplan für die Ergänzung der Ostbücherei aufgestellt, der folgende Hauptpunkte enthält:

1) Umfang der Ostbücherei Rosenberg.

Die Ostbücherei Rosenberg umfaßt das zum Verständnis des Bolschewismus und der russischen nachrevolutionären Zustände dienende grundlegende Schrifttum mit besonderer Berücksichtigung der politischen, weltanschaulichen, kulturellen, sozialen und wirtschaftlichen Gebiete.

Darüber hinaus wird die Literatur auch der vorbolschewistischen Zeit insoweit eingestellt, als sie eine allgemeine Kenntnis der geographischen, politischen, kulturellen und wirtschaftlichen Gegebenheiten des Ost- raumes bietet.

Die Gebiete der Technik, Naturwissenschaften, Industrie, Medizin, sowie der einzelnen Berufe werden nur soweit berücksichtigt, als sie speziell russische oder bolschewistische Besonderheiten darstellen oder zur Kenntnis der allgemeinen Lage und Entwicklung notwendig sind.

2) Die Ostbücherei Rosenberg wird von Kiew aus durch Dr. Thomson systematisch ergänzt. Grundlage der Ergänzung ist die Kirowa-Bibliothek mit 159 000 Titeln (226 000 Bänden).

3) Umfang der Ergänzung aus der Kirowa-Bibliothek.

Aus der Kirowa-Bibliothek sind die 15 000 wichtigsten Titel herauszuziehen und nach Vergleich mit den bisher schon vorhandenen Beständen anhand des Alphabetischen Katalogs der laufenden Numerierung der Ostbü-

роботи у Харкові, а також все більш зростаючою кількістю літератури, що постійно з'являється у нашому звичному робочому процесі.

У зв'язку з проведенням у Києві ряду службових нарад був представлений 6.04.1943 р. робочий план щодо розширення Східної бібліотеки, який складається з таких основних пунктів.

1) Обсяг Східної бібліотеки Розенберга.

Східна бібліотека Розенберга, створена для розуміння більшовизму та російського пореволюційного становища, містить, в першу чергу, основну літературу з ідеологічних, культурних, соціальних та економічних галузей знань.

Крім того, представлена така дорадянська література, яка містить загальні відомості про географічні, політичні, культурні та економічні особливості Східного простору.

Технічні, природничі, промислові та медичні галузі знань, а також окремі спеціальності беруться до уваги лише в тому випадку, якщо вони висвітлюють специфічні особливості Росії або особливості, необхідні для розуміння її загального становища та розвитку.

2) Східна бібліотека Розенберга систематично поповнюється у Києві під керівництвом д-ра Томсона. Основою для поповнення є Бібліотека Кірова, фонд якої становить 159000 назв (226000 одиниць).

3) Обсяг поповнення з Бібліотеки ім. Кірова.

З Бібліотеки Кірова потрібно відібрати 15 тис. назв найважливіших видань, і після звірки з уже наявними фондами за допомогою алфавітного каталогу приєднати до поточного нумерування Східної бібліотеки Розенберга. Нові фонди увійдуть у номерну групу 53000 – 70000.

Першочергово слід опрацювати такі відділи:

Статистика

Національне питання

Аграрне питання

cherei Rosenberg anzuschließen. Die neuen Bestände werden zwischen der Zahl 53 000 und 70 000 eingeschoben.

Folgende Abteilungen sind vordringlich zu bearbeiten:

Statistik,
Nationalitätenfrage,
Agrarfrage,
Staat und Verwaltung,
Wehrwesen,
Sozialwesen, Frauenfrage,
Kulturorganisation und Bildungswesen,
Geographie,
Biographie,
Bibliographie,
Antireligiöse Propaganda,
Geologie.

4) Heranziehung der anderen Ergänzungsstellen im Osten.

Die weitere Ergänzung der Ostbücherei erfolgt durch Suchlisten, die von einheimischen Fachkräften angefertigt werden und die das diesen bekannte wichtigste Schrifttum der einzelnen Fachgebiete enthalten. Die Suchlisten werden von Kiew aus an die Ergänzungsstellen Minsk, Simferopol, Charkow und Riga geschickt.

5) Vorarbeit der Ergänzungsstellen.

Die örtlichen Ergänzungsstellen haben sich besonders dem Bestande von Bibliotheken von Hochschulen und Akademien zu widmen. Das bei ihnen vorhandene Schrifttum ist nach Ausscheidung der Makulatur nach Sprachen, und innerhalb der russischen Sprache und ukrainischen Sprache nach den Unterabteilungen des Sachkataloges der Ostbücherei zu gliedern.

Bei Eintreffen der Suchlisten ist der vorhandene Bestand schnellstens durchzusehen. Die Suchliste ist weiter zu geben. (Der Einzelvorgang der Weitergabe der Suchliste ist in der Arbeitsanweisung noch genauer dargestellt, seine Darstellung würde hier aber zu weit führen).

Die gefundenen Bücher gehen nach Berlin, die Titelübersetzung findet in Kiew statt.

6) Anfarbeitung der bisher vorhandenen Listen.

Da die Ergänzung notgedrungen an eine Stelle nach Kiew zentral gelegt wird und hier die größte Masse von neuen Beständen hereinkommt, ist die Übersendung der bisher in Riga befindlichen Buchlisten nach Kiew notwendig. Ebenso müssen die in Berlin vorhandenen unverkarteten

Держава та управління
Військова справа
Соціальне забезпечення, жіноче питання
Організація культури та освіта
Географія
Біографія
Бібліографія
Антирелігійна пропаганда
Геологія.

4) Залучення інших центрів комплектування на Сході.

Подальше комплектування Східної бібліотеки здійснюється за допомогою пошукових списків, що готуються місцевими фахівцями і включають найважливішу відому їм літературу з окремих галузей. Пошукові списки розсилаються з Києва до центрів комплектування у Мінську, Сімферополі, Харкові і Ризі.

5) Попередня робота центрів комплектування.

Місцеві центри комплектування виявляють особливий інтерес до бібліотек вищих шкіл та академій. Література, яка в них залишилася після вилучення макулатури, розподіляється за мовами, а в межах російської та української мов – за підрозділами предметного каталогу Східної бібліотеки.

При надходженні пошукових списків якнайшвидше переглядається наявний фонд. Пошуковий список слід передати далі. (Власне процес наступної передачі пошукового списку докладніше описаний у робочій інструкції. Опис його зайняв би багато місця).

Знайдені книжки надсилаються до Берліна, переклад назв відбувається у Києві.

6) Опрацювання вже наявних списків.

У зв'язку з тим, що комплектування має здійснюватися централізовано в одному місці – Києві, куди надходитиме велика кількість нових фондів, стає необхідним надсилання

Bestände in Buchlisten aufgenommen und nach Kiew zur Kontrolle geschickt werden. Die Gefahr der Annahme von Dublettenbeständen ist damit auf das Mindestmaß zurückgedrängt.

7) Erweiterte Magazine der Ostbücherei.

Die Ostbücherei Rosenberg enthält mit dieser Arbeit ein Hauptmagazin in Berlin aus 80 000 Titeln einschl. der aus der Kirowa-Bibliothek herausgezogenen Bestände.

Die Bibliothek der Kirowa in Kiew enthält nun aber über die 15 000 herauszuziehenden Titel hinaus Schrifttum des Bolschewismus, das zwar nicht für eine sofortige Aufstellung in Berlin, wohl aber für eine ergänzende Bearbeitung wichtig sein kann. Um diese Bestände zu erfassen, wird die Anlegung eines erweiterten Magazines in Kiew durchgeführt.

Das erweiterte Magazin in Kiew enthält die Titel an bolschewistischem Schrifttum, die nicht in die Auswahl für die Ostbücherei in Berlin aufgenommen sind. Es gibt zum Beispiel über einzelne Maler und Dichter 50 - 100 Einzelschriften. Davon genügen in der Ostbücherei einige Hauptwerke. Das erweiterte Magazin in Kiew enthält dagegen das Gesamtschrifttum. Die Titelzahl wird etwa 60 000 betragen. Karteizettel sind allmählich anzulegen und der Ostbücherei in Berlin zuzuführen. Da gegenwärtig die Verkartungskräfte besetzt sind, werden laufend die einzelnen Gebiete zahlenmäßig nach Berlin gemeldet, so daß z.B. einem Geschichtler angegeben werden kann, Zahl und Titel der in Berlin vorhandenen Werke, sowie die Zahl der in Kiew über sein Sachgebiet vorhandener Titel.

Sollten in Berlin später die geeigneten Räume vorhanden sein, wird das erweiterte Magazin in Kiew der Berliner Bücherei angeschlossen.

8) Dublettenbestände.

An Dublettenbeständen sind die Dublettenlager in Riga mit etwa 100 000 Titeln und in Kiew mit gegenwärtig 20 000 Titeln anzugeben.

9) Fachbibliotheken.

Für Spezialisten, denen das in der Ostbücherei

списків книжок з Риги до Києва. Так само необхідно незака-
талогізовані, наявні у Берліні фонди включити до списків і
надіслати для перевірки до Києва. Завдяки цьому загроза
приймання дублетних фондів зменшується до мінімуму.

7) Допоміжні книгосховища Східної бібліотеки.

Східна бібліотека Розенберга завдяки цій роботі має
головне книгосховище кількістю 80 тис. назв, включаючи
фонди Бібліотеки Кірова, у Берліні.

Бібліотека Кірова у Києві має понад 15000 назв
більшовицької літератури, яку потрібно вилучити, але яка
не потрібна для негайного розміщення у Берліні, проте мо-
же бути важливою для додаткового опрацювання. Для
обліку цих фондів у Києві започатковано створення
допоміжного книгосховища.

Допоміжне книгосховище у Києві містить більшо-
вицьку літературу, яка не буде відібрана для Східної біб-
ліотеки у Берліні. Наприклад, про окремих художників і
поетів написано 50–100 окремих видань. Для Східної
бібліотеки достатньо мати окремі головні твори. Проте
допоміжне книгосховище у Києві вміщує всі твори. Кіль-
кість назв сягатиме приблизно 60000. Каталожні картки
готуються поступово і надсилаються до Східної бібліотеки
в Берліні. У зв'язку з теперішньою зайнятістю катало-
гізаторів відомості про поточне поповнення літературою з
окремих галузей знань будуть передаватися до Берліна
кількісно, так, наприклад, істориком можуть надаватися
відомості щодо кількості і назв наявних творів у Берліні, а
також кількість назв творів з його тематики, які є у Києві.

Коли в Берліні з часом з'являться відповідні при-
міщення, допоміжне книгосховище у Києві буде приє-
днаним до берлінського книгосховища.

8) Дублетні фонди.

До дублетних фондів відносяться дублетне
книгосховище у Ризі з прибл. 100 тис. назв і в Києві з
наявними нині 20 тис. назв.

vorhandene Material nicht genügt, werden anhand der Einsatzstellenkartei die entsprechenden Fachbüchereien nachgewiesen.

10) Für die Zeitschriften ist ein ähnlicher Plan gegeben, und zwar:

- a) Aufstellung aller Zeitschriften in einem Exemplar in Berlin,
- b) Aufstellung der 400 wichtigsten Zeitschriften in vollständigen Jahrgängen ab 1928 in Berlin,
- c) Aufstellung eines erweiterten Magazins in Kiew mit möglichst allen Zeitschriften und in möglichster Vollständigkeit.

Gegenwärtiger Bestand: 2300 Titel, davon 1850 russische Titel.

Der unter III. aufgeführte Arbeitsplan für die Ostbücherei ist für die Ukraine, vor allem durch die Einsetzung von Dr. Thomson praktisch bereits in Arbeit. Er bedingt für die Hauptarbeitsgruppen Ostland und Mitte eine sehr starke Zusammenarbeit mit der Zentralstelle in Kiew. Es muß überhaupt bei der ganzen Bucherfassung und der Ergänzung der Ostbücherei klar sein, daß irgendwelche Grenzen von Hauptarbeitsgruppen hier nicht bestehen können. Die gesamte Arbeit muß sich der Zentralstelle in Kiew angliedern.

Einzelne Punkte werden dabei noch einer genauen Besprechung bedürfen. Eine straffe und vollständige Durchführung und Umstellung auf die Zentralstelle Kiew scheint mir aber besser zu sein, als ein immer größeres Anschwellen der Buchbestände und als die Tatsache, daß zwar die Arbeitskräfte voll beschäftigt sind und die Aufnahmestellen laufen, daß wir aber am Schluß statt einer zwar zahlenmäßig beschränkten aber doch arbeitsfähigen Bücherei ein großes Büchergrab bekommen. Soweit sich überblicken läßt, kann die Ostbücherei bis zum Beginn des Winters zu einem vorläufigen Abschluß gelangen.

Auch innerhalb der Ostbücherei in Berlin muß eine Generalbereinigung der Bestände erfolgen. Es ist aber anzunehmen, daß dann ein voll arbeitsfähiger Apparat mit dem wesentlichen Schrifttum vorhanden ist, der sowohl der

9) Спеціальні бібліотеки.

Спеціалісти, яких не задовольняє наявний у Східній бібліотеці матеріал, зможуть отримати інформацію про відповідні спеціалізовані бібліотеки з картотеки інших центрів комплектування.

10) Для журналів діє подібний план, а саме:

- a) наявність всіх журналів в одному примірнику у Берліні;
- b) наявність у Берліні 400 повних комплектів найважливіших журналів, починаючи від 1928 р.;
- c) наявність у допоміжному книгосховищі у Києві по можливості всіх журналів і з найбільшою повнотою.

Наведений у пункті III робочий план для Східної бібліотеки, завдяки призначенню на посаду доктора Томсона, на Україні практично почав уже виконуватися. Він забезпечує тісне співробітництво головних робочих груп Остланду і Центру з центральною службою у Києві. Взагалі при загальному обліку книжок і комплектуванні Східної бібліотеки потрібно чітко уяснити, що ніякі кордони між головними робочими групами тут не можуть існувати. Уся робота повинна бути підпорядкована центру комплектування у Києві.

Проте окремі пункти плану ще потребують уточнення. Суворе і повне його використання та передислокація до центру у Києві здаються мені кращими, ніж все зростаюче накопичення книжкових фондів, і – як факт – цілковита зайнятість робочої сили та пунктів прийому, проте в результаті ми одержимо не велику книжкову могилу, а кількісно обмежену, аде дієздатну бібліотеку. Наскільки можливо прогнозувати, – попередня розбудова Східної бібліотеки до початку зими буде завершена.

Серед фондів Східної бібліотеки в Берліні необхідно також здійснити генеральне очищення фондів. Можна стверджувати, що тоді існуватиме дієздатна установа з

Hohen Schule, den Ämtern des Hauses, dem Ostministerium,
sowie allen anderen Dienststellen von Wehrmacht, Partei
und Staat als Auskunftsstelle über den Osten dienen kann.

A handwritten signature in black ink, consisting of a large, stylized initial 'L' followed by a series of connected, somewhat illegible letters. The signature is written in a cursive style.

(Lommatzsch)

основною літературою, яка зможе слугувати як Вищій школі, Оперативному штабу, Східному міністерству, так і всім підрозділам вермахту, партії і держави, як довідковий апарат щодо Сходу.

Ломмач

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 231, арк. 128–146. Копія, нім.

¹ Остланд – мається на увазі Головна робоча група Остланду Оперативного штабу.

² Від руки дописана зверху цифра “3”.

³ В оригіналі ця частина тексту взята в квадратні дужки, проставлені від руки.

⁴ Автор документа вважає систематичну і предметну картотеку одним і тим самим поняттям.

⁵ В оригіналі ця частина тексту взята в квадратні дужки, написані від руки.

⁶ В оригіналі від руки нерозбірливо дописано слово, що за змістом перекладається, як “зокрема”.

⁷ Автор довідки сам собі суперечить. Тут має бути 70000 примірників, оскільки вище він наводить іншу кількість назв – 60000.

⁸ В оригіналі помлково написано “Литви”.

⁹ Слово “книжок” домислюється за контекстом

¹⁰ дописано від руки [приблизно 300000 томів].

¹¹ Від руки незрозуміло дописане слово.

¹² Слово “матеріалу” дописане від руки.

¹³ Слово “політичним” дописане від руки.

Kiew, den 29. 5. 1943
Schü/Bl

aw *z*

Der Hauptarbeitsgruppenleiter
Abteilung Erfassung

An das
Institut zur Erforschung der Judenfrage
Frankfurt a/M

Str.: Hebraica und Judaica aus Podol.

An 28.5.1943 wurde hier ein Waggon mit der Bezeichnung
"Karlsruhe 32.545"
unter der Fahrtennummer 06.350.395 nach Frankfurt a./M. Haupt-
Bahnhof verladen.

Er enthält:

- 1.) Die sortierten Bestände der Judaica und Hebraica aus Podol,
laut Bericht von Dr. Pohl vom 24.10.1942,
- 2.) etw. 6.000 Bände Bücher, Zeitschriften und Noten aus dem
jüdischen Konservatorium in Kiew, Pawlowakaja 2.

Infolge Mangels an Packmaterial mußten die Bestände lose ver-
laden werden. An den Enden des Waggons sind die Bestände aus
Podol gestapelt, in der Mitte die aus dem jüdischen Conserva-
torium.

Heil Hitler!

I.A.

[Signature]
(Schüller)

Obereinsatzführer

Київ, 29.5.1943.
Sch/H 1

Керівник Головної робочої групи
Відділ обліку

До Інституту вивчення єврейського питання

Франкфурт-на-Майне а/М

Відн.: Гебраїка та юдаїка з Подолу.

28.05.1943 р. до Головного вокзалу у Франкфурті-на-Майні був відправлений вагон з позначкою "Karlsruhe" 32.545, рейс 06.350.395.

У ньому містилися:

- 1) сортовані фонди юдаїки та гебраїки з Подолу (відповідно до звіту д-ра Поля від 24.10.1942 р.);
- 2) приблизно 6 тис. томів книг, журналів і нот з Єврейської консерваторії у Києві, Павлівська, 2.

Через нестачу пакувального матеріалу фонди були відправлені в розпорошеному стані. По краях вагону складені фонди з Подолу, а у центрі – фонди з Єврейської консерваторії.

Хайль Гітлер!

За дорученням,
Шюллер,
оберайнзацфюрер

Einsatzstab RR
 Hauptarbeitsgruppe Ukraine
 Abteilung Erfassung

Kiew, den 30. Juni 1943

Original an Stabsführung IIc
 1. Durchschlag an Stabsführung IIb
 2. Durchschlag HAG Ukraine Abtg. I.

Regeln für die Aufnahme von Büchern
in die Ergänzungsmagazine.

Die Ergänzungsmagazine vereinigen die vom KRR sichergestellten Buchbestände, die in der OBR-Berlin aus Raumangel keine Aufnahme finden können, deren Erhaltung aber wegen ihres Wertes für eine zukünftige Forschung geboten erscheint.

Um eine Anhäufung von unnützen Büchern in den Ergänzungsmagazinen zu vermeiden, werden folgende Richtlinien für die Aufnahme gegeben:

I. Aufgenommen werden unbedingt:

- 1) Veröffentlichungen der Akademien, Hochschulen, wissenschaftlichen Institute und gelehrten Gesellschaften (Trudy, Zapiski, Nauchnoschtschenija, Jeshegodniki etc.), sowohl der vor- als auch der nachrevolutionären Zeit (vor und nach 1918).
- 2) Quellenmaterial jeglicher Art (Dokumente) ohne Zeitgrenze.
- 3) Alles wissenschaftliche Schrifttum der Gebiete: Medizin, Naturwissenschaften, Technik (im weitesten Sinne), Land- und Forstwissenschaft, Mathematik, soweit nicht veraltet. (Diese Gebiete sind in der OBR-Berlin nur in enger Auswahl vertreten).
- 4) Archäologie (alles).
- 5) Kunst (alles, auch Ausstellungskataloge!)
- 6) Gute Klassikerausgaben, auch aus der Zeit vor 1918.
- 7) Nachschlagewerke (seit etwa 1880)

II. Mit Auswahl aufgenommen wird vorrevolutionäres Schrifttum folgender Gebiete:

- 1) Politische Geschichte
- 2) Innenpolitik (besonders Nationalitätenfrage und Kolonisation)
- 3) Wirtschaftsgeschichte
- 4) Kulturgeschichte
- 5) Erd- und Völkerkunde
- 6) Rechtsgeschichte
- 7) Literaturgeschichte

Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга
Головна робоча група України
Відділ обліку

Київ, 30 червня 1943

Оригінал до Управління штабу, Відділ II с

1. Копія до Управління штабу, Відділ II б

2. Копія до Головної робочої групи України, Відділ I

Правила для прийому книг
у допоміжних книгосховищах

У допоміжних книгосховищах концентруються конфісковані Оперативним штабом Розенберга книжкові фонди, що за браком місця не можуть бути прийняті до Східної бібліотеки (Берлін), проте їхнє збереження, враховуючи їхню цінність, є необхідним для подальших досліджень.

Для уникнення накопичення непотрібних книг пропонуються такі правила прийому.

I. Обов'язково беруться:

- 1) Публікації академій наук, вищих шкіл, наукових інститутів і вчених товариств (праці, записки, повідомлення, щорічники тощо) як дореволюційні, так і пореволюційного часу (до і після 1918 р.).
- 2) Усі першоджерела (документи) без обмеження у роках.
- 3) Усі наукові праці у галузі медицини, природничих наук, техніки (у широкому розумінні), сільського та лісового господарства, математики (якщо вони не втратили актуальності). (Ці галузі у Східній бібліотеці (Берлін) представлені в незначній кількості).
- 4) Археологія (все).
- 5) Мистецтво (все, включаючи каталоги виставок).
- 6) Добре оздоблені видання класиків, також і до 1918 р.
- 7) Довідники (приблизно від 1880 р.).

II. Вибірково беруться дореволюційні видання з таких галузей:

- 1) Історія політики.
- 2) Внутрішня політика (передусім національне питання та колонізація).
- 3) Історія господарства.
- 4) Історія культури.
- 5) Географія та етнографія.
- 6) Історія права.

- 8) Kriegsgeschichte
- 9) Religionsgeschichte
- 10) Juden-und Freimaurer-Literatur

Die Auswahl beschränkt sich auf nahhabende wissenschaftliche Werke, die noch aktuelle Bedeutung haben (Zeitgrenze etwa 1890).

III. Nicht aufgenommen werden:

- 1) Schulbücher
- 2) Marx-Engels-Lenin-Stalinsausgaben
- 3) Broschüren populären Inhalts, sofern sie nicht von politischer Bedeutung sind.

Der Aufnahme unterliegen auch alle Werke, die in den Augen der Leiter der Buchsammelager genügend Wert besitzen, um der Vernichtung entzogen zu werden, so vor allem besonders schöne Buchausgaben, künstlerisch illustrierte Werke, Bücher mit wertvollen Einbänden, alte Drucke (16.-18. Jahrh.), Handschriften usw.
Zeitschriften in engerem Sinne sind der Zeitschriftenabteilung zuzuführen.

D. K.

(Schüller)
Obereinsatzführer

- 7) Історія літератури.
- 8) Воєнна історія.
- 9) Історія релігії.
- 10) Література про євреїв та масонів.

Вибір обмежується науковою літературою, яка ще не втратила актуального значення (приблизно від 1890 р.).

III. Не беруться:

1. Шкільні підручники.
2. Твори Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна.
3. Брошури популярного змісту, якщо вони не мають політичного значення.

Беруться також всі видання, які, на думку керівника Книжного збірного сховища, мають достатню цінність, щоб не бути знищеними; це, передусім, добре ілюстровані видання, книги у коштовних обкладинках, стародруки (XVI–XVIII ст.), рукописи тощо.

Журнали передаються до Журнального відділу.

Заступник
Шюллер,
оберайнзацфюрер

ЦДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 31, арк. 145–146. Копія, нім.

Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg
Hauptarbeitsgruppe Ukraine
Kiew/Ukraine

Kiew, den 10. Oktober 1943

Nachkommando

Tätigkeitsbericht
 für die Zeit vom 3. bis 9. Oktober 1943.

Original an die Stabsführung
 Durchschlag an die HAG. Ukraine.

Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg	
Eing. 15. 10. 43	
an	
Ko.	
Ant.	22. 10. 43

1. Personalbestand:

OEF. Schüller, OEF. Wöhl, Prof. Stampfuß, Oschaf. Spatz, OEH. Hareuter
 4 einheimische Hilfskräfte.

Am 7. 10. trafen, durch Reg.-Dir. Habig zum Einsatzstab RR. in Marsch
 gesetzt, hier ein Bildstellenleiter S t a u f e r

Bibliotheksdir. P f e i f e r

Fachlehrer P a u l s,

die mit Spezialaufträgen der Zivilverwaltung für Evakuierungsaufgaben,
 insbesondere von Lehrmitteln, versehen waren. Sie wurden auf ihre
 Bitte in unserer Wohnung (Dienststelle) aufgenommen und an unsere
 Verpflegung angeschlossen.

Am 9. 10. erschienen Dr. Winter, Dr. Benzing und Dr. Beinz, um noch
 Abtransporte aus den Archiven und Bibliotheken durchzuführen. Sie
 wohnen und essen beim Generalkommissar.

2. Sicherstellungen:

Die noch nicht erfaßten Objekte der "Liste der zu sichernden Archive,
 Bibliotheken und Museen" wurden aufgesucht und durch Anbringung des
 Plakats des Kampfkommandanten gesichert. Durch Kontrollen wurde die
 Wirksamkeit der Sicherung überprüft, aufgebrochene Türen wieder ge-
 schlossen und zerschlagene Fenster mit Sperrholzplatten vernagelt.
 Z.B. war die Oper, das päd. Institut und das Landesinstitut für Vor-
 und Frühgeschichte mehrmals erbrochen worden. Plünderungen in größ-
 rem Umfange sind bisher nur im Ukr. Museum vorgekommen (siehe be-
 sonderen Bericht). Das Zarenschlösschen ist völlig ausgeräumt worden
 und nicht mehr verschließbar, so daß Sicherungsmaßnahmen dort zweck-
 los sind. Die Sicherungsmaßnahmen werden in enger Zusammenarbeit mit
 dem Io der 75. I.D., dem Io der Stadtkommandantur und dem Io des VII.
 AK. durchgeführt, die uns durch Herausgabe von Befehlen, Strafmaß-
 nahmen bei Plünderungen, Einrichtung von Streifen und Stellen von
 Posten unterstützten.

In einem evakuierten Gebäude wurde von uns ein größerer Posten Nach-
 richtengeräte, besonders Verstärkerrohren, sichergestellt und der 75.
 I.D. übergeben.

Оперативний штаб рейхсляйтера Розенберга
Головна робоча група України
Київ/Україна

Київ, 10 жовтня 1943

Команда, що залишилась в ар'єргарді

Звіт про діяльність
від 3 до 9 жовтня 1943.

Оригінал до Управління штабу
Копія до Головної робочої групи України.

1. Особовий склад:

оберайнзацфюрер Шюллер, оберайнзацфюрер Вьоль, проф. Штампус, [обершарффюрер] Шпатц, оберайнзацгельфер Гаройтер, 4 місцевих співробітники.

7.10. зі спеціальними дорученнями регірунгсдиректора Габіга до Оперативного штабу рейхсляйтера Розенберга прибули керівник

Лабораторії наочних приладів Штауфер,
директор бібліотеки Пфайфер,
викладач Паульс,

які мали спеціальні завдання Цивільного управління щодо вивезення, головне, навчальних посібників. На їхнє прохання, вони були прийняті у нашому приміщенні (службовому) і підключені до нашого харчового постачання.

9.10 з'явилися д-р Вінтер¹, д-р Бенцінг і д-р Байнс для проведення додаткових транспортувань з архівів і бібліотек. Вони жили і харчувалися у генералкомісара.

2. Взяття під охорону.

Були виявлені ще не обліковані об'єкти відповідно до "Списку архівів, бібліотек та музеїв, які підлягають охороні" ("Liste der zu sichernden Archive, Bibliotheken und Museen") і взяті під охорону (через вивішування плакату з оголошенням військового коменданта). Перевірено ефективність збереження, вирвані двері знову зачиняються, розбиті вікна заколочені фанерою (наприклад, Оперний театр, Педагогічний інститут та Крайовий інститут давньої та прадавньої історії багато разів зламувалися). Грабіжництво у великих розмірах мало місце лише в Українському музеї (див. окремий звіт). Царський палац повністю спустошений, більше не зачиняється, і тому охорона там недоцільна.

Охоронні заходи проводяться у тісній співпраці з підрозділами I с 75 дивізіону, I с Миської комендатури та підрозділом I с VII артилерійської

195

3. Abtransporte.

Im Zuge der Räumungsaktion wurden bisher verladen

vom Einsatzstab allein	2 Waggons
von Prof. Stampfuß	2 "
von beiden gemeinsam	<u>4 "</u>
	8 Waggons.

In diesen Waggons wurde abtransportiert.

- das gesamte für den Versand vorgesehene und bereitgestellte Material des Einsatzstabes,
- das gesamte Material des vorgesehentlichen Museums bis auf die Magazinbestände;
- das transportable Material aus der Sophienkathedrale,
- der größte Teil des volkskundlichen Materials aus dem Ukr. Museum.

Für den Abtransport vorbereitet werden noch

- das politische Photo-Kinoarchiv aus der Proresnaja,
- das Ergänzungs Magazin der OBR. aus der Kirowbibliothek
- und eine Auswahl aus den Restbeständen des Ukr. Museums.

Dr Winter erklärte sich mit der Evakuierung der Bestände des Ukr. Museums durch den Einsatzstab in Verbindung mit Prof. Stampfuß einverstanden.

Die Abtransporte sind durch die unmittelbare Nähe der HKL. erschwert, aber nicht unmöglich gemacht. Eine planmäßige Beschießung der Stadt hat noch nicht eingesetzt, ebensowenig größere Angriffe aus der Luft. Die Waggonbeschaffung macht jetzt kaum noch Schwierigkeiten. Bei der Stellung von LKWs. haben wir bei militärischen Dienststellen immer Unterstützung gefunden. Die größte Schwierigkeit ist die Beschaffung von Arbeitskräften zum Verladen. Die Hauptarbeit dabei haben immer die Angehörigen des Nachkommandes selbst leisten müssen.

4. Hauggemeinschaft.

Die starke Verkleinerung der Dienststelle und die besonderen Verhältnisse in der Kampfzone bringen von selbst ein engeres Aneinanderücken mit sich. Alle Angehörigen des Wachkos. haben willig die sich aus der Lage ergebenden Aufgaben, die Mehrarbeit, besonders am Sonntag, und die ungewohnten Anstrengungen beim Verladen auf sich genommen. Die Zusammenarbeit mit Prof. Stampfuß ist eng und kameradschaftlich. Auch die 3 Männer von der Zivilverwaltung haben sich gut in die Kameradschaft eingefügt.

Für eine Übersiedlung aus der bisherigen Dienststelle in die nicht evakuierten Stadtteile besteht zur Zeit keine Veranlassung.

команди, які підтримують нас тим, що видають накази, виконують штрафні заходи стосовно грабіжників, встановлюють патрулі і пости.

* В одному залишеному будинку ми конфіскували великий поштовий телеграфний прилад, зокрема підсилювачі, які були передані 75 дивізіону.

3. Вивезення.

Під час проведення акції з евакуації до цього часу відправлено:

власне Оперативним штабом	2 вагони;
професором Штампусом	2 –"–
загальними зусиллями	<u>4 –"–</u>
разом	8 вагонів

Відправлено :

- а) весь призначений і підготовлений для вивезення матеріал Оперативного штабу;
- б) весь матеріал Музею прадавньої історії, включаючи фонди книгосховища;
- в) транспортабельний матеріал з Софійського собору;
- г) більшу частину етнографічного матеріалу з Українського музею.

Для вивезення ще підготовлено:

- політичний фото-кіноархів з Прорізної;
- допоміжне книгосховище Східної бібліотеки з Кірова-бібліотеки та дещо з залишків фондів Українського музею.

Д-р Вінтер висловив згоду на евакуацію Оперативним штабом спільно з проф. Штампусом фондів Українського музею.

Транспортування ускладнюється через безпосередню близькість [воєнних дій], але не робить їх неможливими. Планомірного обстрілу міста ще немає, повітряні нальоти також не часті.

Виникають ще труднощі з придбанням вагонів, в отриманні вантажних машин ми знайшли підтримку у військових установах. Найважче розшукувати робочу силу для вантажних робіт, головну роботу при цьому завжди виконують самі представники команди.

4. Колектив.

Значне скорочення чисельності співробітників та особливості роботи у забороненій зоні сприяли більш тісним взаємним контактам. Всі представники залишеної команди добровільно, виходячи із важливості завдань, виконували додаткову роботу, особливо у неділю, і незвичні труднощі при транспортуванні брали на себе.

Співпраця з проф. Штампусом стала більш тісною та дружньою, налагодились також товариські контакти з трьома представниками Цивільного управління. Для переселення з теперішнього службового приміщення в неевакуйовану частину міста зараз немає приводу.

Da eine Zuteilung von Fleisch an Selbstverpfleger nicht mehr erfolgt, muß das Mittagessen jetzt aus einem für die Reichsdeutschen eingerichteten Kasino in der Brest-Litowsk-Chaussee geholt werden.

5. Zusammenarbeit mit anderen Dienststellen.

Das Verhältnis zum Stadtkommissar ist nach wie vor gespannt. Die Arbeit des Einsatzstabes ist diesen Herren offenbar äußerst unerwünscht. Am 8. 10. erschien in der Dienststelle ein Beauftragter des Stadtkommissars und erklärte die Beschlagnahme unserer Wagen. ~~XXXXXXXXXXXX~~, (Siehe besonderen Bericht). Auf Grund unserer Bescheinigungen von der 75. I.D. und vom Stadt- und Kampfkommandanten habe ich die Herausgabe der Wagen verweigert. Die Spannungen scheinen besonders von Prof. Mansfeld, dem Beauftragten des Stadtkommissars für die Evakuierung der wissenschaftl. Institute usw. auszugehen. Die gegenseitigen Aufgaben des Einsatzstabes und des Prof. Mansfeld sind in einem Befehl des Kampfkommandanten vom 28. 9. klar abgegrenzt. Wie mir Dr. Mommsen, ein Mitarbeiter des Prof. M., berichtete, soll dieser aber einen anderslautenden Auftrag des Kampfkommandanten besitzen, der ihm Vollmacht auch über die vom Einsatzstab betreuten kulturellen Einrichtungen gibt. Prof. M. ist jetzt nach Rowno gefahren, um sich eine Generalvollmacht zu erwirken. Er sieht offenbar in der Evakuierung eine reine Prestigefrage. Die Arbeiten des Einsatzstabes werden jedoch durch Querschüsse von dieser Seite nicht berührt.

Um so erfreulicher ist das Verhältnis zu den Dienststellen der Wehrmacht. Der Räumungsdiktator, Oberstlt. Bischof, hat uns gebeten, noch möglichst lange dazubleiben und abzutransportieren, was nur irgend möglich ist. Er hat uns dabei auch seine Unterstützung zugesagt, auch in der augenblicklich sehr schwierigen Frage der Treibstoffversorgung.

Der Ic des Stadt- und Kampfkommandanten, Obltnt. Kallenbach, unterstützt die Tätigkeit des Einsatzstabes in jeder Weise, ebenso der Ic der 75. I.D., Rittmeister von Hagen.

Auch mit dem Ic. des VII. AK., Hptm. Gudden, wurde die Verbindung aufgenommen. Er verspricht erneut, für den Anschluß des Einsatzstabes an das Wehrmachtfernsprechnet zu sorgen. Bisher ist dieser Anschluß aber noch nicht erfolgt.

Ein besonders gutes Verhältnis besteht zum I. Btl. I.R. 202, dessen Stab in der Kirowbibliothek sitzt. Der Kdr. Hptm. Bandel unterstützt uns in jeder Weise, durch Stellung von Wagen und Arbeitskräften, durch Verhinderung von Plünderungen, sogar durch Stellung von Posten am Ukr. Museum.

У зв'язку з тим, що більше не існує видачі м'яса на пайок, обід тепер мусимо приносити з казино для рейхсдойче з Брест-Литовського шосе.

5. Співробітництво з іншими службовими установами.

Відношення до штадткомісара, як і раніше, напружене. Робота Оперативного штабу для цих людей явно небажана. 8.10 у службовому приміщенні з'явився уповноважений штадткомісара з заявою про конфіскацію нашого вагону (див. окремий звіт). Завдяки нашим посвідченням від 75 дивізіону та від міського та військового коменданта вагон вдалося відстояти.

Особливо неприязне відношення з боку проф. Мансфельда, уповноваженого штадткомісара з евакуації наукових інститутів тощо. Завдання Оперативного штабу і професора Мансфельда чітко розмежовані у наказі військового коменданта від 28.09. Як мене повідомив д-р Моммсен, співробітник проф. Мансфельда, останній одержав інше доручення військового коменданта, яке надавало йому також повноваження стосовно культурних установ, якими опікувався Оперативний штаб.

Професор Мансфельд зараз виїхав до Рівного, щоб виклопотати генеральне повноваження. Він, очевидно, бачить в евакуації питання суто престижне.

Проте роботи Оперативного штабу від протидій з тієї сторони не постраждають.

Більш доброзичливим є відношення до службових установ вермахту. Керівник евакуаційних робіт оберстлейтенант Бішоф попросив нас залишатися тут якнайдовше і вивозити все, що тільки можливо. При цьому він обіцяв нам також свою підтримку в такому нині складному питанні, як постачання пального. Відділ I с міського і військового коменданта, оберлейтенант Калленбах, а також відділ I с 75 дивізіону, рйтмайстер фон Гаген, всіляко підтримують діяльність Оперативного штабу.

Налагоджено також контакт з Відділом I с VII артилерійської команди, гауптман Гудден. Він пообіцяв знову потурбуватися про підключення Оперативного штабу до телефонної мережі вермахту. Проте до цього часу такого підключення ще не здійснено.

Особливо добрі взаємини існують з батальйоном 202 полку, штаб якого знаходиться у Кірова-бібліотеці. Командир цього батальйону гауптман Бандель підтримує нас у всьому, доставляючи вагони і робочу силу, захищаючи від грабіжництв, і навіть виділив постового в Українському музеї.

6. Опікування над військовими.

Наскільки дозволяють роботи, які повинні бути виконані, команда також опікується над військовими.

Оберайнзацфюрер Шюллер провів дві екскурсії у Софійський собор, одну – з офіцерами штабу 75 дивізіону, другу – з офіцерами та рядовим

100

6. Wehrbetreuung.

Soweit es die zu bewältigenden Arbeiten gestatten, stellt sich das Nachkommando auch in den Dienst der Wehrbetreuung. OEF. Schüller führte 2 Führungen in der Sophienkathedrale durch, eine mit Offizieren vom Stabe der 75. I.D., die andere mit Offizieren und Mannschaften vom I.R. 202. Vor den gleichen Kreisen hielt Prof. Stampfuß je einen Vortrag über die Geschichte der Ukraine mit besonderer Betonung der Vorgeschichte. Im Anschluß an den Vortrag bei der 75. ID ergab sich eine ausgedehnte und für beide Teile sehr anregende Aussprache mit dem Divisionskdr. Generalleutnant Beukemann. Dieser gab der Hoffnung Ausdruck, daß dieses Beisammensein mit Angehörigen des Einsatzstabes nicht das letzte gewesen sein möge. Er äußerte den Wunsch, ein Exemplar des Athoswerkes zu besitzen. Ich lege die Anforderung dem Bericht bei.

Schüller

7. Planungen, Anregungen usw.

Nach Durchführung der unter 3) genannten, in Bearbeitung befindlichen Aufgaben, die Mitte nächster Woche beendet sein wird, ist die Tätigkeit des Nachkommandos im wesentlichen beendet. Eine dauernde Sicherung der kulturellen Einrichtungen ist mit den Kräften des Einsatzstabes nicht möglich. Immer wieder werden Türen und Fenster erbrochen und Plünderungen in mehr oder weniger großem Umfange festgestellt. Auch die Wehrmacht kann eine Sicherung nicht garantieren, da ihr zur regelmäßigen Bewachung die Kräfte fehlen. Da in den nächsten Tagen die völlige Evakuierung der Stadt zu erwarten ist, halte ich die Voraussetzungen für die Belassung eines Restkommandos auf längere Zeit nicht mehr für gegeben.

Schüller

(Schüller)

Obereinsatzführer.

складом 202 полку. Перед ними же виступив проф. Штампфус – по одній доповіді про історію України, з особливим акцентом на прадавню.

* Після закінчення доповіді для 75 дивізіону відбулася тривала і для обох сторін захоплююча бесіда з командиром дивізіону генерал-лейтенантом Бойкеманом, який висловив сподівання, що така зустріч з представниками Оперативного штабу може бути не останньою. Він висловив бажання придбати один примірник книги про Афон (вимога додається до звіту).

7. Планування, ініціативи тощо.

Після виконання завдань, зазначених у пункті 3, які завершаться наприкінці наступного тижня, діяльність команди буде в основному закінчена. Тривале збереження закладів культури силами Оперативного штабу неможливе. Знову будуть розбиті двері та вікна, і продовжиться розкрадання у більших чи менших розмірах. Вермахт також не може гарантувати збереження, тому що у нього для регулярної охорони немає можливості. У зв'язку з тим, що у найближчі дні очікується повна евакуація міста, я висловлюю думку, що залишення команди на більш тривалий термін є недоцільним.

(Печатка)

Шюллер,
оберайнзацфюрер

ЩДАВО України, ф. 3676, оп. 1, спр. 51, арк. 69–70 зв. Ориг., нім.

¹ Георг Вінтер (1895–1961) – відомий архівіст. У 1914–1918 рр. брав участь у Першій світовій війні. У 1921 р. закінчив Берлінський університет за спеціальністю історія та германістика. У 1922 р. здав іспити з архівної справи. Від 1927 р. – радник державних архівів у Секретному державному архіві у м. Берліні – Далемі. У 1939 р. призваний до армії. Воював у Польщі у чині капітана. Від 1940 р. працює у Франції у групі захисту архівів при Управлінні штабу військового командування у Франції. У жовтні 1941 р. за дорученням комісара із захисту архівів направляється на східний фронт у розпорядження командування тилу групи армій "Південь". Від 16 грудня 1942 р. (Постанова РКУ від 7 грудня 1942 р.) очолює Крайове управління архівами, бібліотеками та музеями (до лютого 1944 р.). У 1944–1945 рр. працював референтом при Архівному управлінні Пруського державного міністерства у м. Берліні. Повернувся до секретного державного архіву у Далемі. Був звільнений за звинуваченням у нацистській діяльності, емігрував до Західної Німеччини. Від 1946 р. продовжував працювати в архівній галузі. У 1952 – 1960 рр. – директор федерального архіву ФРН.

Zusammenstellungüber die aus der Ukraine nach Troppau überführtenBestände.

I. Mit dem vom Angestellten A. Holts begleiteten Waggon wurden nach Troppau geschickt (16. November 1943):

- a) 20 Kisten A 1 - A 20 mit Aktenbüchern (Magdeburger Recht!)
aus dem Archiv alter Akten in Kiew
- b) .. Pakete (ohne Zählung) Aktenbücher desgl.
- e) 58 Kartons Aktenbücher von Kremnits, ebenfalls aus dem Archiv alter Akten in Kiew
- d) 10 Kisten mit Bibliotheksgut aus der Landesbibliothek Kiew:
P 1 - P 2	Handschriften
Ot 1 - Ot 5	Alte Drucks
My ²	Musikalien
EcK 1	Kunstaussgaben (und ein Teil der Handschriften),
KHNG 1	Ukrainika (aus dem sog. Büchermagazin)

Sämtlich gelagert im Aktenbunker des Reichsarchivs Troppau.

II. Mit dem über Königsberg gegangenen Kunsttransport (Bibl.Rat Dr. Bensing) kamen nach Troppau (11. Dezember 1943 Anfang Januar 1944):

- 22 Kisten F 1 - F 22 mit Akten- und Grodbüchern (s.F. arg verstümmelt) aus dem Archiv alter Akten in Kiew

Lagern im Aktenbunker des Reichsarchivs Troppau.

III. Bei unserer Übersiedlung von Kamenez-Podolak wurden nach Troppau mitgenommen (4. Januar 1944)

a)	17 Kisten	P 1 - P 17	Archiv d. Familie Potocki	)
b)	7 "	Z 1 - Z 7	" " Zamojski	) aus dem
c)	2 "	F 1 - F 2	Aktenbücher	) Archiv
d)	1 "	Sep	Archiv d. Familie Sapieha	) alter
e)	1 "	Gi	" " Gishicki u.	) Akten
f)	1 "	La	Lawra-Urkunden (vom Einsatzstab RR erhalten)	) in Kiew

29 Kisten

I A Prof. Binflock

Перелік
фондів, вивезених з України
до Троппау.

I. З супроводжуючим вагон службовцем А. Гольцем до Троппау були відправлені (16 листопада 1943 р.):

- a) 20 ящиків А1-А20 з актовими книгами (магдебурзьке право) з Архіву давніх актів у Києві;
- b) .. пакети (без підрахунку) – так само актові книги;
- c) 58 картонок – актові книги з Кременця, а також з Архіву давніх актів у Києві;
- d) 10 ящиків з бібліотечним майном з Крайової бібліотеки у Києві:

Р.1 – Р.2	Рукописи
Ст.1 – Ст.5	Стародруки
Муз. 2	Ноти
Иск. 1	Видання з мистецтва (і, частково, рукописи)
Книг. 1	Україніка (з так званого книгосховища).

Все розміщено у сховищі Рейхсархіву Троппау.

II. До Троппау через Кенісберг разом з транспортом, що містив матеріали з мистецтва, надійшли (11 грудня 1943 р. – початок січня 1944 р.), супроводжуючий – бібліотечний радник д-р Бенцінг:

22 ящики Т1 – Т22 – з актовими та гродськими книгами (частково сильно пошкоджені) з Архіву давніх актів у Києві.

Розміщені у сховищі Рейхсархіву Троппау.

III. При нашому переїзді з Кам'янця-Подільського були взяті з собою (4 січня 1944 р.):

- a) 17 ящиків Р1-Р17 – архів родини Потоцьких)
- b) 7 “ Z1-Z7 – “ Замойських)
- c) 2 “ Т1-Т2 – актові книги) Все з Архіву
- d) 1 “ Sap – архів родини Сапег;) давніх актів
- e) 1 “ Gі – архів родини Гіжицьких і) у Києві
- актові книги)
- f) 1 “ LA – документи з лаври (одержано)
- від Оперативного штабу Розенберга)

29 ящиків

a) Bände Opis Rumjanzow (Ukrain. Landesaufnahme XVIII Jh.), aus dem Archiv alter Akten in Kiew

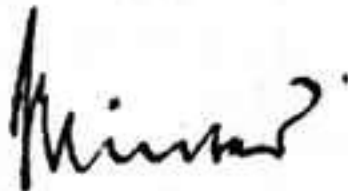
essentlich gelagert im Depot des RA. Troppau, Bahring 23.

IV. Aus dem Bezirksarchiv Lusk gingen beim Reichsarchiv Troppau Anfang Dezember 1943 ein:

44 Kisten Archivalien Warschauer Provenienz (Poln. Finanzministerium, Innenministerium, Ministerpräsidium u.a.)
- weiterzuleiten an das Archivamt Warschau -

Lagern im Aktenbunker des Reichsarchivs Troppau.

Troppau, 7. Februar 1944.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Kinnar' or similar, written in a cursive style.

g) томи Опису Румянцевих (українська топографія XVIII ст.) з Архіву давніх актів у Києві.

*Все розміщено у сховищі Рейхсархіву Троппау, Bahnring 23.

IV. З Крайового архіву Луцька до Рейхсархіву Троппау на початку грудня 1943 р. надійшли :

44 ящики архівних матеріалів варшавського походження (Польське міністерство фінансів, Міністерство внутрішніх справ, Кабінет міністрів тощо) – які далі будуть направлені до Архівної служби у Варшаві.

Розміщено у сховищі Рейхсархіву Троппау.

Троппау, 7 лютого 1944.

Вінтер

ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 8, арк. 114–115. Ориг., нім.

ПОКАЖЧИКИ

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Аакке (Aakke) 512
Абб Густав (Абб Юустав) 190, 251, 252, 372, 398, 470
Аккман (Ackmann) 222, 609
Акуленко В. 38
Александров 374, 375
Александрова О. 37, 38, 59
Алыпов 673
Андерсен Г.-Х. 526
Андрієвський О. 484
Андрієнко Л. 37, 38, 60
Андрусяк М. 90, 225, 227, 240
Анна Іоаннівна 260
Антон Георг (Anton Georg) 69, 81, 122, 124, 167, 221, 222, 250, 256, 260, 268, 270, 271, 277, 317, 318, 320, 322, 324, 325, 328, 332, 334, 338, 342–344, 353, 355, 357, 359, 363, 367, 381, 397, 422, 429, 432, 433, 436, 445, 446, 450, 453, 454, 465, 470, 471, 475, 476, 490, 494, 501, 503, 507, 517, 524, 527, 528, 533, 535, 536, 539, 549, 553, 569–571, 574, 575, 578–581, 583, 643, 689, 705
Антонович М. 528, 529
Арістотель 701
Арнім (Arnim) 391, 521, 522

Баакс Марго (Baake Margot) 585
Бабак 496
Багазія В.П. 85, 90, 101, 102, 208, 209, 220, 224, 232
Багговут 523
Байльке (Beilke) 295
Байнс (Beins) 309, 434, 466, 485, 495, 496, 498, 499, 512, 541, 545, 549, 552, 559, 572, 580, 582, 587, 767
Байов А. 315
Бальзак Оноре де 190, 197, 198, 599
Бангерт Йозеф (Bangert Josef) 275
Бандель (Bandel) 573, 771
Баранова З.С. 204
Барвенюк 338
Бартольд В. 362
Батшафт (Batschaft) 309
Батюшков 671
Бауер Т. (Bauer Th.) 521
Бауман (Baumann) 62
Безбородько 542
Белов 469
Бенкер Георг (Bencker Georg) 323, 330, 331, 355, 376
Бенцінг Йозеф (Benzing Josef) 73–77, 81, 82, 94, 96, 104, 126–128, 155, 158, 160, 183–186, 198, 242–245, 247, 248, 251–253, 256–272, 275, 276, 278, 281–283, 288, 289, 291, 293–297, 299, 304, 306, 307, 309, 312, 314–320, 324, 327, 329, 333–336, 339, 345, 346, 348, 349, 352, 354, 355, 358, 359, 365, 366, 371, 372, 374–379, 382, 384–387, 389–391, 397, 398, 402, 404, 406, 410, 413, 418, 419, 424, 425, 427, 428, 434–439, 441–445, 450, 455, 456, 458–460, 462, 463, 465, 466, 470, 471, 473–475, 478, 483–488, 491, 494, 495, 497, 503, 506, 510–512, 517, 519–522, 525, 526, 528, 529, 531–536, 540–543, 545, 550–552, 554, 559, 561, 564, 569, 572, 575, 576, 579, 581, 582, 587, 645, 663, 667, 767, 775
Берент Генріх (Baerent Heinrich) 524
Берндт (Berndt) 560
Бібіков 66, 103, 316, 323, 330, 331, 657
Бізюкін Д.Д. 413

- Білефельд Герберт (Bielefeld Herbert) 283
- Білецький О.І. 217
- Білик 157
- Білоусов 226
- Більницька О. 38
- Біттепаш (Bitterasch) 338
- Бішоф (Bischof) 573, 771
- Богомолець О.О. 80
- Бойдуник 222
- Бойє Хрістель (Boye Christel) 539
- Бойкеман 773
- Бойцов М. 43
- Бомгард (Bomhard) 406
- Борман М. (Bormann M.) 152
- Борн Георг (Born) 546, 673
- Борнеман (Bornemann) 98, 310
- Боряк Г.В. 36, 38, 40, 59, 60
- Боссе (Busse) 271
- Браун Ганс (Braun Hans) 154, 156, 157, 159–161, 210, 242, 243, 261, 275, 346, 647
- Брауне Йоганнес (Braune Johannes) 334, 476, 479
- Бретгауер Карл (Brethauer Karl) 284, 288, 290, 291, 304, 305
- Бровкін А. 37, 38
- Бродовська О. 302, 314, 325, 355, 409, 427
- Бройтігам Отто (Bräutigam Otto) 310
- Брокгауз 414, 555
- Брюшвайлер Г. (Brüschweiler G.) 346
- Будяк 96, 234, 267, 270
- Буріш (Burisch) 382, 428, 559, 566
- Буссе (Busse) 349, 404
- Бухарін 365
- Бьотнер Гельмут (Böttner Helmut) 256, 260
- Бюнау фон (Bünau von) 294, 297, 309, 349
- Бюрау (Bürau) 317
- Вагнер Оскар (Wagner Oskar) 219, 223, 339
- Вайдман (Weidmann) 390
- Вайльбах Бруно (Weilbach Bruno) 443
- Вайссер Отто (Weisser Otto) 167, 476, 481
- Вальке Фердінанд (Walke Ferdinand) 283
- Василенко М. 21
- Василь Великий 20
- Васильєва Т. 43
- Вебендюрфер Фріц (Webendoerfer Fritz) 323, 339–342, 347, 350–352, 359, 367, 369, 373, 377, 391, 395, 401, 411, 414, 420, 423, 427, 430, 432, 435, 436, 451, 452, 454, 463, 473, 697
- Ведельштедт фон (Wedelstädt von) 62, 223, 240, 263, 285, 293, 639
- Величківський М.І. 84, 85, 222
- Венгеров 521
- Венднагель Оскар (Wendnagel Oskar) 159, 318, 359, 441, 455, 494, 641
- Вернадський В. 21
- Виленчук А. 673
- Винниченко В. 21, 441
- Вишневецькі 15
- Вігандт (Wiegandt) 304, 531
- Вілль (Will) 457
- Вілль Герберт (Will Herbert) 166, 290, 305, 309, 334, 359, 380, 381, 403, 466, 467, 474, 587, 703
- Вінтер Георг (Winter Georg) 77, 78, 82, 123, 149, 160, 185, 186, 236, 272, 290, 309, 315, 337, 359, 370, 378, 379, 384, 389, 390, 396, 397, 402, 403, 406, 416, 417, 419, 424–426, 434–436, 438, 439, 441–443, 445, 454, 457–461, 463, 465, 466, 469, 475, 478, 479, 481, 484, 486–489, 500, 502, 505–513, 517–521, 525–528, 531, 532, 534, 540, 541, 545, 546, 563, 564, 566, 569–572, 574–576, 578–582, 584–587, 767, 773, 777
- Вірник Д. 484
- Віттрам (Wittram) 411
- Владимиров 675
- Волканович В.Д. 227, 269
- Волобуєв Т.Г. 224
- Волоколамський Й. 474
- Волошина О. 551
- Воробей М. 37, 60
- Воронцови 15
- Врублевська В. 37, 38
- Вундер Герд (Wunder Gerd) 165, 323, 325–327, 329, 359, 377, 379, 389, 403, 407, 411, 415, 416, 440, 446, 469, 472, 477, 479, 482, 492, 516, 523, 543, 570, 574, 587

- Вуттке (Wuttke) 240
 Вьоль Ріхард (Wöhl Richard) 158, 356,
 * 373, 453, 571, 577, 767
- Габіг (Habig) 290, 297, 309, 315, 327, 328,
 336, 337, 358, 371, 378, 379, 384,
 389, 402, 417, 438, 439, 442, 445,
 446, 466, 475, 499, 506, 509, 510,
 512, 519, 530, 561, 570, 572, 577, 767
- Гагарін Ростислав (Gagarin Rostislav) 283
 Гаген фон (Hagen von) 571, 771
 Гайндорф Гельмут (Heindorf Helmut) 210,
 223, 275
- Галаган Павло 15
 Гальтерман (Haltermann) 246
 Ганська 559
 Гапченко П.Б. 60
 Гаройтер Фріц (Hareuter Fritz) 271, 571,
 577, 767
- Гаррасовіц Отто (Harrassowitz Otto) 75,
 186, 282, 328, 329, 350, 358, 371,
 376, 386, 449, 464, 483, 526, 533, 579,
 586, 587
- Гартереггер (Harteregger) 254
 Гартунг Ульріке (Hartung Ulrike) 39
 Гейдріх Рейнгард (Heydrich Reinhard) 414
 Гейне 336, 685
 Гельбінг Ебергард (Helbing Eberhard) 407,
 457
- Ген фон (Hehn von) 23, 67
 Генніке (Hennike) 518
 Генне (Henne) 560
 Геннінгсен (Henningsen) 506
 Георгієвський 675
 Геппенер М.В. 40, 80, 82, 186, 220, 225,
 257, 272, 295, 399, 445, 455, 457, 488,
 495, 559, 560, 563, 564, 569, 571
- Герінг Герман (Göring Hermann) 152, 204
 Герлінгхаус (Herlinghaus) 253
 Герман Ільзе (Hermann Ilse) 210, 275
 Герцог Рудольф 723
 Гесс (Hess) 152
 Гессе Георг (Hesse Georg) 201
 Гете 74, 526
 Гиржев 574
 Гіба Т.П. 88, 221, 322, 333, 525, 559
 Гіжницькі 583
 Гіляров С.О. 98, 455, 457
- Гімальдінова В.В. 37, 59
 Гімпель (Himpel) 160, 438
 Гірш Артур (Hirsch Artur) 283
 Гітлер А. 24, 61, 62, 67, 70, 85, 163, 165,
 177, 183, 185, 190, 254, 300, 310,
 339, 490
- Говоров 266
 Гоголь М. 542, 669
 Гойбель (Heubel) 457
 Головка А. 80, 244
 Голубенцов 675
 Гольц Адальберт (Holtz Adalbert) 564,
 578, 775
- Гольцварт Ірене (Holzwarth Irene) 474
 Городиський Зенон 85
 Горохолінська І.Д. 88, 93, 206, 212, 218,
 221, 230, 246, 247, 579, 581
- Гоппе Губерт (Hoppe Hubert) 293
 Горячова 338
 Гофман (Hoffmann) 519
 Гофштейн Д.Н. 244
 Гохштейн (Hochstein) 244, 437
 Гохштеттер (Hochstätter) 348
 Гош (Gosch) 190
 Граве Д.А. 393
 Грайєвич 338
 Гранцін Мартін (Granzin Martin) 73, 127,
 198, 256, 277, 425, 457, 643
- Грассман Арнольд (Grassmann Arnold)
 202
- Гренцер А. (Grenzer A.) 115, 272
 Грецько 495
 Грибоєдов О.С. 669
 Гриневич Марсель 673
 Гриценко Г.П. 559
 Грімм 295
 Грімм Пауль (Grimm Paul) 277, 643
 Грімстед Патриція Кеннеді 26, 39, 40,
 43, 48, 59, 103, 114, 115, 137, 150
- Грінченко Б. 483
 Гріссдорф Гаррі (Griessdorf Harry)
 Громан (Gromann) 463, 491, 508
 Гроте Вальтер (Grothe Walter) 24, 70, 129,
 213, 244
- Грузинський О.С. 242, 374
 Грутерус Янус 671
 Грушевський М. 528
 Грюнберг фон (Grünberg von) 294, 346

- Губерґріц Макс Мойсейович 215, 258, 271
 Губчак О. 202
 Гудден 771
 Гуммерт Вернер (Gummert Werner) 447, 483, 493
 Гутенберг Й. (Gutenberg J.) 385
 Гуффанти (Guffanti) 424
 Гюліх В. (Hüllich W.) 497
 Гюлле Вернер (Hülle Werner) 577, 581
 Гюнтер (Günther) 531, 532
 Гюттіґ Вернер (Hüttig Werner) 528, 559
 Гьодль фон (Hödl von) 23, 67
- Давидоф Ольга (Davydoff Olga) 420
 Дайхгольц Карл (Deichholz Karl) 516, 524, 550, 562, 566
 Дарґель Пауль (Dargel Paul) 62, 221, 222, 317, 342, 370, 417, 439, 455, 615
 Дар'ян 520, 564, 569, 571
 Дзюбенко К.К. 80, 229, 237, 244, 259, 267, 281, 292, 302, 304, 314, 318, 325, 342, 414, 500
 Деккерт (Deckert) 550
 Деттман (Dettmann) 336, 345
 Діда 338
 Діркс (Dirks) 530
 Діттман (Dittmann) 316
 Діаконенко Г. 529
 Дойхлер Густав (Deuchler Gustav) 159, 374, 450
 Долинський О.В. 49, 59
 Дорошенко Д. 21, 387, 469
 Дорошенко Міліца 551
 Дреслер 609
 Друмбль (Drumbl) 410
 Дубик М.Г. 43, 59
 Дубина 89, 206, 209, 211, 215–218, 220
 Дубровіна Л.А. 37, 38, 44, 46–48, 59, 60
 Дубровський 162
 Дунаєвський І. 336, 685
 Дьольґер (Dölger) 479, 492
 Дьорнберг (Dörnberg) 66
- Ебелінґ (Ebeling) 198, 339, 352, 407
 Еберлінґ (Eberling) 373
 Егіді (Egidy) 349, 390
 Енгельбах (Engelbach) 363, 407
 Енгельс 504, 739, 765
- Епштейн 270
 Ернст (Ernst) 457
 Ефрон 414, 555
- Єфімов 673, 675
 Єфременюк П.О. 90, 211, 227, 229, 232, 252
 Єфремов С. 21
- Завітневич 94, 231
 Зайбольд (Seibold) 239
 Зайбот Франц (Seiboth Franz) 69, 89, 121, 156, 159, 192, 197, 204–206, 209, 210, 213, 215, 216, 218, 219, 221–223, 243, 245, 248, 251, 252, 259, 263, 270, 272, 275, 609, 611, 615, 617, 631, 643, 663
 Закревський Микола 669
 Замойські 583
 Заукен фон (Saucken von) 258, 509
 Зворський С.Л. 47, 60
 Зданевич Б.І. 80, 385
 Зіблер Бернгард (Siebler Bernhard) 159, 365, 366, 524, 544
 Зоммер (Sommer) 508
 Зоценко В. 685
 Зуппер Отто 643
- Іоанн Златоуст 20
- Йогансен (Johanssen) 89, 157, 210, 211, 215, 274, 386
 Йонас (Jonas) 223, 256, 262, 277, 288, 293, 308, 309
 Йорданський Н.Б. 405
- Кабен Франц (Kaben Franz) 287, 359
 Кавалерідзе І.П. 89, 211
 Каленбах 771
 Кандауров П. 560
 Карассек Альфред (Karassek Alfred) 291
 Кароль Якоб (Karol Jakob) 271
 Карпінська 231
 Каубіш (Kaubisch) 545
 Кауфман 675
 Кашеварова Н.Г. 44, 149
 Кашенко 20
 Квіцерау (Quitzerau) 72, 238, 239, 242
 Кейтель Вільгельм (Keitel Wilhelm) 152

- Кіль (Kiehl) 269
 Кінцлен (Kinzen) 239
 Кіров 412
 Кіссель-Кісселевський фон Сергіус (Kissel-Kisselewski von Sergius) 375
 Кістяківська 338, 366
 Клаусберг Герберт (Clausberg Herbert) 158, 210, 223, 231, 262, 263, 277, 278, 323, 346, 348, 415, 643, 647
 Клаусберг Рут (Clausberg Ruth) 277, 643
 Клот Мая фон (Klot Maya von) 294
 Кляйн Адольф (Klein Adolf) 158, 162
 Кляйн Отто (Klein Otto) 278, 643
 Кнац (Knatz) 284
 Кнох Бернгардт (Knoch Bernhardt)
 Коваленко 260
 Коваль М.В. 42, 47, 151
 Ковач Г. 37, 38, 60
 Кодеріш Вальтер (Koderisch Walter) 466
 Козак (Kosack) 64, 65
 Коленко 424
 Колоколов 262
 Кондратьєв У. 497
 Кольба Симон 237
 Комаровські М. 39
 Копиленко 244
 Коржаков О.Г. 443
 Корнієнко А. 37, 59
 Коровицький І.І. 65, 304
 Королевич Н.Ф. 37, 59
 Короленко В.Г. 455, 456, 466, 479
 Косинка 473
 Кот С. 38
 Котенко Г.Я. 204
 Кох Ганс (Koch Hans) 85
 Кох Герберт (Koch Herbert) 277, 643
 Кох Еріх (Koch Erich) 49, 62, 68, 72, 84, 85, 86, 96, 119, 126, 180, 183, 185, 193, 198, 200, 205, 217, 222, 248–250, 274, 289, 332, 382, 494, 609, 633, 667
 Кравченко 574
 Кравчук 211, 229
 Краллерт В. (Krallert B.) 64
 Кран Ганс (Krahn Hans) 296
 Краус Вільгельм (Kraus Wilhelm) 579, 584
 Крилов М.М. 80
 Кримський А.Ю. 21, 184, 229, 418, 419
 Крипченко 225
 Крузе (Cruse) 210, 386
 Крузе Ліза (Kruse Lisa) 275
 Крукенберг (Krukenberg) 62
 Круліг (Krulig) 284
 Крулік (Krulik) 166
 Крупницький Б. 472
 Крупська Л. 221
 Крушельницька Л. 48
 Крушеван 20
 Крюгер Георг (Krüger Georg) 265
 Кузела 376
 Кулік 256, 338
 Кульженко 455, 457, 564, 569, 574
 Куріг Євмарія (Kurig Evamaria) 284
 Курцвайль Франц (Kurzweil Franz) 357, 368, 373, 391, 397, 409, 423, 425, 429, 446, 462, 481, 502, 508, 529, 547, 552, 576, 577
 Куткін Б. 540
 Куценко 346
 Кучера Ганс (Kutchera Hans) 525
 Кьолер Мельхіор (Melchior Köhler) 201
 Кьопнік (Koenpnick) 545
 Кьорнер (Körner) 377
 Кюнсберг Ебергард (Künsberg Eberhard) 22, 23, 39, 60, 63–65, 67, 70, 89, 125, 126, 130, 134, 149, 183, 185, 187, 196–198, 241, 248–250, 257, 264, 316, 323, 325, 330, 331, 376, 411, 421, 422, 570
 Кюнсберг фон 609, 613, 633, 721, 741
 Кюстгардт (Küsthardt) 578, 581
 Лазаревські 657
 Лазаренко Ю. 60
 Ламмерс Ганс-Генріх (Lammers Hans-Heinrich) 120, 303
 Лампе Вальтер фон (Lampe Walter von) 431
 Ланге (Lange) 158
 Ланге Ернст (Lange Ernst) 161, 277, 346, 643
 Лангенбухер (Langenbucher) 319
 Лангкопф Герман (Langkopf Hermann) 407, 440, 445, 446, 453
 Лангнер Йоганн (Langner Johann) 331
 Латке Вальтер (Latzke Walther) 540, 559, 561, 564, 569, 574, 579
 Ле Іван 80

- Левицький О.І. 522
 Ленін 291–293, 412, 504, 687
 Леріх Рудольф (Lerich Rudolf) 313
 Лизенгович 574
 Липський В.І. 392
 Лисенко 100, 227, 657, 685
 Лисенко О.М. 98
 Лисенко Т.Д. 336
 Лисенко-Масляникова К. 267
 Лібен (Lieben) 64
 Лінцер 671
 Ліпе Бенціон Новахович 715
 Лобуцький 90, 208, 227
 Лоевська 338
 Лозе Гінріх (Lohse Hinrich) 119
 Ломмач Герберт (Ломматзсцг Герберт)
 131, 134, 163, 165, 168, 191, 303, 306,
 320, 329, 344, 347, 349–351, 359, 361,
 362, 367, 397, 407, 415, 419, 422, 425,
 431, 433, 446–449, 453, 454, 458, 459,
 470, 472, 473, 476–478, 480, 482, 491,
 494, 497, 498, 514, 517, 518, 527, 533,
 535, 568, 574, 759
 Лоренц А. (Lorenz A.) 75, 186, 531, 586
 Лосієвський І.Я. 38, 47, 60, 133
 Лотоцька А.Т. 257
 Луканін Лідія 485
 Луначарський А.Б. 405
 Луцький О. 48
 Львов І.М. 522
 Любченко 443
 Лютер (Luther) 64
 Ляйббрандт Георг (Leibbrandt Georg) 61,
 269

 Маас Вальтер (Maass Walter) 283, 375, 376
 Магеровський В.К. 88, 93, 206, 220, 221,
 225, 230, 238, 246, 266, 316, 408,
 409, 423, 426, 559
 Магунія Вальдемар (Magunia Waldemar)
 96, 249, 294, 297, 326, 327, 492, 494
 Мазурицький О. 45
 Майер (Манер) 165, 366, 487, 500
 Майер Ангеліка (Mayer Angelika) 278, 643
 Майнінгер (Meininger) 561
 Макаренко М. 535
 Маклаков 71, 279, 653
 Маковська Н.М. 59
 Максименко 162
 Максименко П. 82
 Максименко Ф.П. 221, 224, 266, 566
 Малауцький Альфред (Malautzky Alfred)
 500
 Малишко А. 80
 Малолєтова Н.І. 37, 44, 46, 47, 59, 60
 Манн Томас 257
 Мансфельд (Mansfeld) 82, 123, 473, 527,
 569, 570, 573, 575, 771
 Маркардт (Marquardt) 250
 Марківська (Марковська) Т.М. 29, 37, 47,
 88, 92, 95, 214, 221, 222, 228, 234,
 245, 266, 277, 286, 301, 311, 320, 324,
 356, 357, 370, 408, 431, 455, 473
 Маркс 504, 739, 765
 Мароль Генріх (Marol Heinrich) 393
 Мартиненко Ю.М. 211
 Масленков Леонід Олександрович 285,
 473, 508
 Масловський Д. 315
 Масляникова К. (Лисенко-Масляни-
 кова) 214
 Матвіюв М. 48
 Маттес В. (Mattes W.) 581
 Маурер (Maurer) 455
 Машенко В. 420
 Маюженко 455
 Медлер (Medler) 296
 Мейер (Meyer) 309, 331, 527
 Мельник А. 102
 Мендельсон 336, 685
 Метіле (Metile) 495, 496
 Мещерський 20
 Мешков Д.Н. 42, 59
 Мироненко А. 38
 Михайличенко О.Б. 214
 Михайловський 392
 Михасько 219
 Міклашевські 657
 Мікошевські 15
 Мільве-Шрєоден, фон дер (Milve-Schrö-
 den von der) 474, 503
 Мілюков 506
 Мірчук І. 166, 371
 Міхенфельдер (Michenfelder) 289, 290
 Мічурін 336, 685
 Мішулін 518

- Міяковський В.В. 98, 225, 457, 528, 564
 Мнішки 15
 Модріян Вальтер (Modrijan Walter) 198, 277, 583, 643
 Моргилевський І.В. 98
 Мордвінов В. 420
 Мошинський 15
 Мус (Muhs) 207
 Мухов Ганс (Muchov Hans) 575
 Мюке Густав (Mücke Gustav) 574
 Мюлен фон цур (Mühlen von zur) 284, 288
 Мюллер Вольфганг (Müller Wolfgang) 82, 166, 283, 346, 358, 411, 425, 500, 575
 Мюллер Гельмут (Müller Helmut) 277, 643
 Мюллер Е. 639
 Мюллер Н. (Müller N.) 39
 Мюнх (Münch) 339, 352
- Нагель Отто (Nagel Otto) 275
 Назаревський О.О. 80, 220
 Наконечна 376
 Натуш 165
 Недкін 262
 Ней Готліб (Ney Gottlieb) 129, 130, 286, 287, 291, 301, 305, 308, 315, 325, 333, 336, 337, 341, 344, 347, 354, 355, 363, 365, 382, 437, 535, 725, 727, 731
 Нерлінг Отто (Nerling Otto) 359
 Новицька М.О. 220, 226, 316, 390
 Новицький М.М. 217
 Нойгебауер (Neugebauer) 419
 Нойферт Е. (Neufert E.) 428
- Огієнко 387
 Оглоблин О.П. 85, 86, 97–99, 159, 182, 207–209, 211, 220, 310, 339, 340, 395, 396
 Одарченко 295, 296
 Окіншевич Л.О. 89, 211, 216, 217, 220, 227, 395, 396
 Оксіюк М.Ф. 220, 231, 234
 Олександр III 671
 Олесь О. 21
 Ольжич-Кандиба О. 84, 85
 Онищенко О.С. 13, 46, 48, 60
 Опперман (Oppermann) 373
- Остроградський 225
 Отт (Отт) 390
- Павловський 405, 411
 Пальцо (Paltzo) 62, 213, 243, 248, 263, 353, 358, 378, 465
 Пантелеймон 101
 Панч Петро 80, 100, 240
 Папіровий Л. Г. 294
 Пасторська П.А. 566
 Паульс (Pauls) 572, 767
 Паульсен 181, 226, 236, 241, 247, 248, 609, 659
 Пацак (Patzak) 23, 64, 323, 331
 Пель Ріхард (Pehl Richard) 577
 Петерсен (Petersen) 418
 Петлюра 91
 Петренко 301
 Петро I 65, 279, 651
 Петров М. 21
 Петрова 338
 Пилипенко Р.О. 88, 209
 Пірсон Елізабет (Pirson Elizabeth) 96, 164, 339, 364, 367, 368, 373, 382, 411, 412, 423, 431, 450, 462, 464, 466, 483, 535, 536, 539, 542, 544, 546, 547, 550, 553–555, 561, 562, 565, 567
 Піскорська Н.В. 88, 94, 207, 221, 230, 239, 247, 316, 341, 395, 423, 457
 Піч Еріх (Pietsch Erich) 283, 375, 376, 395
 Пішке Вільям (Pischke William) 277, 643
 Платонов 166
 Плахтій 47
 Плевако М.А. 217
 Плетньов Д. 550
 Плотніков В.О. 225, 266, 627
 Повстенко О.І. 98
 Полішвайко Володимир 207–209, 211
 Полонська-Василенко Н.Д. 98, 220, 457
 Полулях О.І. 22, 65, 73, 88, 90, 91, 99–101, 181, 205, 221, 228, 231, 235, 236, 244, 299, 304, 321, 356, 357
 Поль Йоганнес (Pohl Johannes) 73, 127–129, 162, 298, 302, 308, 352, 438, 480, 521, 679, 761
 Понятовський Станіслав Август 15
 Попов П.М. 80, 225

- Потоцький Павло Платонович 71, 279, 583, 669, 715
- Потоцькі 384
- Приходько М. 260
- Пришвін 441
- Прідік (Pridik) 290, 307
- Пріцак Омелян 166
- Прокопович 20
- Прокш Рудольф (Proksch Rudolf) 124, 158, 164–166, 277, 281, 448, 476, 491, 495, 576, 585, 643
- Прюссман (Prüssmann) 64
- Пфайффер Віллі (Pfeiffer Willi) 243, 261, 369, 512, 572, 577, 580, 582, 583, 585–587, 767
- Пфлаумер О. 685
- Радегозе Вернер (Radehose Werner) 407, 469
- Радзивілли 168
- Райзер (Reiser) 346
- Райхе Елен (Reiche Ellen) 210
- Рашба О.Я. 93, 238
- Ребель (Rebel) 253
- Ребок Вальтер (Rehbock Walther) 587
- Редліх (Redlich) 422, 532, 544–546, 555
- Рейнгардт (Reinhardt) 247, 250, 274
- Рейхардт Вальдемар (Reichardt Waldemar) 307, 315, 326, 350, 359, 361, 364, 367, 407, 414, 436, 459, 470, 480, 500, 575, 576, 697
- Рейхенау 22, 63
- Рейхенау фон (Reichenau von) 22, 63
- Ремолі (Remoli) 581
- Рибак Натан 80, 100, 240
- Рилєєв 443
- Рильський Максим 80, 244
- Римаренко Є.Г. 204
- Ріббентроп (Ribbentrop) 64
- Рісс (Riess) 450
- Ріц Георг (Rietz Georg) 323, 331
- Рогач І. 85, 86
- Розенберг Альфред (Rosenberg Alfred) 22, 24, 25, 43, 44, 46, 49, 61, 67, 70, 72, 74, 77, 96, 103, 114–122, 125, 126, 129–131, 136–138, 148, 149, 152, 153, 155, 164, 165, 178, 180, 183, 185, 187–190, 192, 198, 204, 205, 207, 210, 217, 219, 241, 248–250, 254, 268, 270, 273, 277, 283, 310, 330, 341, 343, 349, 386, 440, 492, 494, 498, 507, 517, 549, 609, 613, 615, 625, 629, 631, 633, 641, 665, 669, 681, 685, 689, 691, 699, 705, 707, 717, 773, 767, 775
- Розенберг М. 413, 414
- Розенгауер (Rosenhauer) 262
- Розенфельдер Карл (Rosenfelder Karl) 209, 210, 224, 284, 291, 294, 304, 447
- Розумовські 657
- Романенко-Араджионі Х. 267
- Ромкопф Е. (Romkopf E.) 386
- Рубаум Пауль (Ruhbaum Paul) 575
- Рудницький Я. 180, 350, 376, 389
- Рудольф Ганс-Йоахим (Rudolph Hans-Joachim) 159, 161, 166, 204, 210, 223, 243, 261, 277, 290, 302, 304, 305, 307, 308, 317, 318, 344, 345, 348, 358, 359, 365, 366, 374, 396, 425, 443, 455, 457, 465, 469, 483, 490, 528, 575, 643, 683, 691
- Рунге Л. (Runge L.) 61
- Рунте (Runte) 286
- Рьок Ганс (Röck Hans) 341, 364
- Рьомміх Євгенія (Römmich Eugenie) 480
- Рюдт фон (Rüdt von) 303
- Рюст Г. (Rüst G.) 470, 471
- Сапєги 583
- Себта Т.М. 42, 59, 114, 150
- Серафім П.Г. 609
- Скляренко Семен 80
- Сколауде Бруно (Skolaude Bruno) 267, 275, 281, 286, 446
- Скорописс-Йолтуховський Александер (Skoropyss-Joltuchowsky Alexander) 553
- Скрябін К. 391, 392
- Словацький Ю. (Slowacki J.)
- Соловійов Володимир 20
- Солодовник І.В. 99, 299, 356, 460
- Сосюра Володимир 80
- Сохань О.В. 38, 59
- Сталін 165, 504, 739, 765
- Стебницький П. 21
- Стебун І.І. 100

- Строганов О. 15
 Суворов 20
 Сулятицький С. 85
- Тагієв 317
 Тардов 244
 Тарнавський В.П. 86, 89, 93, 205, 206, 208, 211, 212, 214–218, 220, 221, 224, 226, 229, 233, 234, 252
 Тацька Д. 37
 Теліга О. 86, 100, 233
 Тер-Симонян 256
 Тимченко Е. 483
 Тихоненко 225
 Тичина Павло 80, 100, 240, 244
 Тищенко 563, 574
 Тіле (Thiele) 161
 Тільке (Thielke) 318
 Тіссен Клаус (Tissen Claus) 201
 Тітов Й.К. 257, 260
 Ткачук 574
 Толстой 74, 526
 Толстой О. 685
 Томсон Гаррі (Thomson Harry) 78, 82, 129, 159, 161, 189, 193, 196–198, 304, 307, 308, 352, 353, 359, 411, 421, 422, 432, 440, 444, 446–449, 469, 470, 476, 478, 483, 493, 500, 504, 509, 523, 533, 539, 549, 555, 561, 562, 565, 567, 568, 574, 575, 580, 581, 751
 Томський 365
 Топачевська В.В. 221
 Торрес (Torges) 257, 288
 Тренкле Герхард (Trenkle Gerhard) 75, 184, 186, 366, 367, 376, 386, 404, 445, 484, 486, 505, 506, 532, 533, 554, 581, 584, 586
 Троцький 365
 Трубецкой 420
 Тургенев 74, 526
- Унгляйх (Ungleich) 401
 Усенко 244
 Утікаль Герхард (Utikal Gerhard) 68, 119, 159, 163, 165, 205, 206, 213, 219, 221, 222, 227, 243, 244, 270, 273, 283, 289, 316–318, 359, 407, 415, 492, 494, 517, 570, 617, 641
- Ушаков 416
 Фавре (Favre) 406
 Фадеева 338
 Фалькевич Л. (Falkewitsch L.) 222, 307, 315, 374, 375, 438, 473, 497, 520, 551, 569, 571
 Федоров Іван Опанасович 87, 204
 Федорова 338
 Федорук О. 37
 Фейхтвангер Л. 336, 685
 Фефер І. 244
 Фіркович Абраам 673
 Флавіан (Городецький Микола Миколайович) 71, 101, 206, 279, 305, 410, 605
 Фогель (Vogel) 500
 Фоігт (Voigt) 384, 385
 Фольшвайлер (Follschweiler) 303, 362, 406, 527, 529
 Форостівський Л.І. 84, 97
 Фрайтаг Г. (Freitag H.) 115
 Франк (Frank) 62, 158, 290
 Франке Еріх (Franke Erich) 283
 Франке Отто фон (Franqué Otto von) 70, 92, 94, 157, 158, 218, 224, 228, 230, 236, 237, 239, 240, 242, 246, 247, 266, 278, 288, 375, 613, 627, 643, 645
 Франта (Franta) 442
 Францискус 671
 Фройнд Лотар (Freund Lothar) 243, 261
 Фрорайх Вернер фон (Froreich Werner von) 202
 Фукс Рейнгардт (Fuchs Reinhardt) 336, 345, 426, 446, 456, 460, 463, 481, 482, 529, 536, 543, 547, 549, 552, 565
 Фьорстер (Förster) 350, 395
- Хіміч Л.М. 559
 Холодний М.Г. 80
 Хомар 574
 Хрептовичі 657
- Цайс Фрідріх (Zeiss Friedrich) 272, 288, 296, 407, 412, 484, 523
 Цьольфель Еріх (Zölffel Erich) 165, 256, 270, 275–277, 286, 288, 291, 298, 301, 308, 317, 318, 323, 326, 333, 335, 340–343, 346, 352, 362, 407, 584, 643

- Цьонер Христіан 643
Чамберлен Г.С. 420
Чекалов 214
- Шагінян М. 473
Шайберт (Scheibert) 293, 329, 379
Шайдт (Scheidt) 305
Шахматов 479
Швайгер (Schweiger) 306
Шварц Вільгельм (Schwartz Wilhelm) 418, 427, 428
Шварц-Бостуніч Грегор (Schwarz-Bostunisch Gregor) 183, 184, 418
Шевченко Т.Г. 102, 218, 241, 279, 284, 534
Шевчук А.Й. 151
Шелухін Сергій 80
Шелхорн 262
Шидер (Schieder) 498
Шиманяк (Szymaniak) 241
Шіллер Ф. 74, 526
Шільдер 15
Шіндлер Герхард 643
Шлаен 238
Шлоттерер Г. (Schlotterer H.) 62
Шматько М.К. 382
Шмідель (Schmiedel) 323, 331
Шмідт Герберт (Schmidt Herbert) 23, 92, 159, 210, 228, 243, 261, 318, 359, 476
Шміц Вернер (Schmitz Werner) 23, 67, 204, 217, 225, 607
Шмукер (Schmucker) 254, 256, 257, 262, 270, 283, 487, 555
Шок Макс (Schock Max) 340
Шолом-Алейхем 336, 685
Шолохов М. 337, 685
Шпац Франц (Spatz Franz) 571, 577, 767
Шпеер Альберт (Speer Albert) 424, 425
Шпілевич В.В. 224
Шрайбер (Schreiber) 245, 249, 250
Штайнер Франц (Steiner Franz) 385
Штайнман (Steinmann) 312, 315
- Штампфус Рудольф (Stampfuss Rudolf) 275, 277, 571–573, 577, 643, 767, 769, 771
Штарке Фріц (Starke Fritz) 161, 438, 499, 500
Штрауфер (Staufer) 572, 767
Шрена К.Т. 86, 88–90, 157, 166, 208, 211, 220, 221, 227, 391, 576
Штольц (Stolzt) 255
Штрёзе (Ströse) 240, 255, 259, 262, 263, 265, 283, 288, 291–293, 311, 312
Штумп (Stumpp) 290
Шульгін 20
Шульц Урсула (Schulz Ursula) 277, 643
Шьобель (Schöbel) 39
Шюллер Фрідріх (Schüller Friedrich) 78, 277, 286, 308, 313, 409, 411, 462–464, 467–469, 472, 474, 476–478, 480–482, 486–489, 491, 493, 496, 500–504, 507, 509, 513, 517, 518, 521, 523, 524, 526, 533, 539, 544, 545, 547–552, 555, 559, 562, 563, 567, 570, 571, 573, 574, 576, 577, 643, 761, 765, 767, 771, 773
Шютце Ф. (Schütze F.) 62
- Юдіна 246, 247, 355
Юппе 707
Юргенс (Jürgens) 334
- Яблоновські 15, 657
Ягодинський І. 348, 349
Якимзова 338
Яковенко М.М. 40
Яковлева Л.В. 151
Якс Арнольд (Jaks Arnold) 203
Яновський М.Ф. 225
Яновський Ю.І. 80, 100, 240, 244
Янтке (Jantke) 299
Ясинський М.І. 100, 219, 226, 233, 234

Географічний покажчик

- Австрія, держава 38, 180, 239, 240, 409
Аграм (Загреб), місто (Хорватія) 184, 509, 510
Алупка, місто (Україна) 191
Анненгейм, місто (Австрія) 24, 26, 70, 129, 130, 429, 452, 468, 549, 551, 558, 567
Амстердам, місто (Голландія) 48, 149
Баварія, історико-географічна область (Німеччина) 138
Балкани, гірський масив 412, 719
Бамберг, місто (Німеччина) 138
Батієва гора, історична місцевість м. Києва (Україна) 459
Бахчисарай, місто (Україна) 196
Бельгія, держава 115, 121, 152, 194, 362
Бендери, місто (Молдова) 62
Бердичів, місто (Україна) 23, 186, 190, 217, 525, 597
Берлін, місто (Німеччина) 24–26, 44, 49, 64–66, 68–70, 73, 76, 82, 125, 129, 131, 133, 135, 136, 149, 150, 154, 163, 165–167, 169, 187–190, 195–197, 199, 200, 203, 204, 206, 213, 217, 219, 223, 224, 227, 233, 239, 241, 242, 244, 248, 249, 293, 294, 296, 298, 303, 304, 306, 309, 310, 315, 319, 320, 323, 327–331, 333, 334, 339, 344, 349, 350, 352, 360–362, 364, 366, 367, 371–373, 375, 376, 379, 380–382, 390, 391, 394–396, 398, 400, 401, 403–405, 407, 411–415, 420, 421, 424, 427–429, 432, 436, 437, 443, 447–449, 451–454, 456, 457, 459, 461, 465, 467, 468, 470–474, 477–479, 481, 482, 490, 496, 499, 501, 503–506, 510, 514–516, 518, 521, 522, 527, 535, 539, 543, 556–559, 561, 569, 576, 581, 587, 615, 633, 635, 641, 643, 671, 679, 693, 695, 697, 699, 717, 719, 721, 723, 727, 731, 733, 737, 739, 747, 753, 755, 757, 763, 773
Берлін-Вільмерсдорф, район Берліна (Німеччина) 430
Берлін-Далем, район Берліна (Німеччина) 773
Берлін-Целендорф, район Берліна (Німеччина) 82, 575
Берлін-Шарлоттенбург, район Берліна (Німеччина) 210, 221, 239, 243, 304–307, 315, 316, 318, 320, 322–326, 328, 329, 331, 334, 338, 344, 345, 347, 349, 351, 353, 355, 356, 358, 362, 377, 380, 381, 386, 389, 391, 396, 397, 411, 415, 416, 420, 422, 424, 425, 427, 428, 431, 432, 435, 436, 440, 443, 446, 451, 454, 455, 457, 459, 465, 466–476, 478–482, 484, 488, 491–494, 496, 498, 500, 501, 503, 507, 509, 517, 518, 520, 523, 524, 527, 528, 532, 533, 535, 543–545, 547–550, 555, 563, 569–571, 574, 575, 615, 689, 699
Белград, місто (Сербія і Чорногорія) 153, 167, 585
Білорусія, держава 41, 43, 152, 183, 404, 419, 440
Білоруська РСР 27
Білосток, місто (Польща) 123, 124, 166, 544, 584, 585, 587
Благодачне, містечко (Україна) 327
Богемія (Чехія), держава 154
Бориспіль, місто (Україна) 202

- Бреслау (Вроцлав), місто (Польща) 30, 220, 315, 455, 528
- Брест-Литовський (Брест), місто (Білорусія) 185, 200, 207, 327, 637, 667, 669
- Брюссель, місто (Бельгія) 195
- Брянськ, місто (Росія) 153
- Буг, річка 185
- Буковина, історико-географічна область (Україна) 15
- Бухарест, місто (Румунія) 27, 105
- Варшава, місто (Польща) 30, 66, 166, 232, 398, 427, 519, 560, 673, 777
- Васильків, місто (Україна) 202
- Вашингтон, місто (США) 26, 149
- Верховня, історико-географічна область (Польща) 599, 673
- Відень, місто (Австрія) 465
- Вільно (Вільнюс), місто (Литва) 131, 162, 163, 213, 347, 476, 489, 657, 673, 707, 709, 713, 715
- Вінницька область (Україна) 62
- Вінниця, місто (Україна) 160, 162, 327, 485, 566
- Вісбаден, місто (Німеччина) 27
- Вітебськ, місто (Білорусія) 153, 163
- Владикавказ (Орджонікідзе), місто (Росія) 272
- Волга, річка 64
- Володимир-Волинський, місто (Україна) 248, 327
- Волинь, історико-географічна область (Україна) 62, 182, 201, 306, 311, 312
- Воронеж, місто (Росія) 134, 176, 190, 198, 344, 365, 368, 369, 384, 437, 671, 709, 711
- Ворошиловград (Луганськ), місто (Україна) 198
- Гадяч, місто (Україна) 202
- Галичина, історико-географічна область (Україна) 15, 62
- Гамбург, місто (Німеччина) 375, 450
- Ганновер, місто (Німеччина) 535
- Гатчина, місто (Росія) 323, 717
- Голландія (Нідерланди), держава 115, 116, 121, 125, 149, 153, 194, 195
- Голосієве, історична місцевість м. Києва (Україна) 71, 74, 379, 402
- Гомель, місто (Білорусія) 168
- Горохів, місто (Україна) 283
- Грац, місто (Австрія) 558
- Греція, держава 195
- Грефенгайнхен, місто (Німеччина) 385
- Грузія, держава 715
- Гюстєбізе, містечко (Німеччина) 582
- Далекий Схід, економіко-географічний район (Росія) 411
- Данія, держава 153
- Дерпт (Тарту), місто (Естонія) 175, 195, 213, 368, 399, 426, 430, 437, 452, 671, 707, 713, 715
- Дніпро, річка 84, 123, 424, 425, 611, 663
- Дніпропетровськ, місто (Україна) 19, 25, 62, 69, 121, 122, 132, 134, 154, 156, 159–161, 164, 168, 192, 193, 196, 198, 199, 201, 219, 307, 309, 327, 341, 343, 347, 351, 360, 382, 389, 394, 414, 426, 430, 431, 461, 475, 478, 479, 490, 492, 499, 500, 502, 505, 530, 531, 540, 556, 577, 585, 586, 637, 663, 667, 693, 695, 705, 729, 741, 747
- Дніпропетровська область (Україна) 49
- Дон, річка 64
- Донбас (Донецький басейн), індустріальний регіон (Україна) 64, 202
- Донецьк (Сталіно), місто (Україна) 134
- Донецька область (Україна) 190
- Дрезден, місто (Німеччина) 550
- Дрогобицька область (Україна) 62
- Дрогобич, місто (Україна) 576
- Дубно, місто (Україна) 248
- Дунаєвець, місто (Україна) 248
- Дюссельдорф, місто (Німеччина) 403, 437
- Естонія, держава 154, 156, 709, 713
- Єрусалим, місто (Ізраїль) 26
- Європа, континент 36, 40, 114, 117, 198, 348, 569, 715
- Житомир, місто (Україна) 17, 19, 23, 62,

- 65, 85, 160–162, 182, 186, 201, 202, 207, 223, 248, 303, 327, 389, 426, 502, 531, 540, 586, 599, 603, 637, 667
- Запоріжжя, місто (Україна) 198, 475, 478
- Звенигородка, місто (Україна) 418, 419, 559
- Західна Німеччина 773
- Західна Європа 71, 114, 120, 653
- Західна Росія 655
- Західна Україна 121, 202
- Зонтгофен, місто (Німеччина) 197, 198, 508, 516
- Ізмаїльська (Одеська) область (Україна) 62
- Ізяслав (у документі Заслав), місто (Україна) 303
- Іран, держава 64
- Італія, держава 154, 195
- Кавказ, історико-географічна область (Росія) 213, 244, 347, 359
- Казань, місто (Росія) 348
- Кам'янець-Подільський, місто (Україна) 17, 82, 160, 162, 182, 184, 185, 200, 485, 510, 511, 518, 519, 551, 554, 559–561, 564, 566, 569, 570, 574, 577–582, 584, 586, 775
- Канів, місто (Україна) 520, 534
- Карінтія, історико-географічна область (Австрія) 129, 130, 558
- Карлсруе, місто (Німеччина) 427
- Катеринослав, місто (Росія) 17
- Катовіце, місто (Польща) 26
- Каунас (Ковно), місто (Литва) 131, 213, 347, 419, 707, 709, 713, 715, 733
- Кенігсберг (Калінінград), місто (Росія) 183, 203, 223, 232, 239, 248, 249, 334, 346, 350, 353, 366, 377, 409, 413, 420, 486, 510–512, 555, 581, 582, 775
- Керч, місто (Україна) 134
- Київ, місто (Україна) 15–17, 19, 23–25, 28, 30, 38, 42, 44, 46, 47, 49, 51, 53, 59–65, 69, 70–73, 77, 79, 80, 82–88, 90, 94, 96, 97–99, 101, 102, 105, 121, 122–128, 130–134, 136, 137, 149, 153–159, 161–165, 167, 168, 176, 180, 183–190, 193, 195–198, 201–203, 205–249, 293–328, 331–375, 377, 378, 381–386, 388–391, 393–404, 406–503, 505–510, 512–514, 517–537, 539–557, 559–571, 573–577, 579–587, 605, 609, 629, 631, 633, 635, 637, 643, 645, 647, 651, 657, 659, 661, 665, 667, 669, 671, 675, 677, 679, 681, 689, 691, 693, 695, 697, 705, 707, 709, 711, 713, 717, 719, 721, 729, 731, 733, 735, 739, 747, 749, 751, 753, 755, 757, 761, 763, 767, 775, 777
- Київська область (Україна) 46, 49, 53, 61
- Київський округ, адміністративна територія (Україна) 418, 559
- Китаєво, історична місцевість м. Києва (Україна) 322
- Кіль, місто (Німеччина) 497
- Кіровоград, місто (Україна) 190, 198, 327, 540
- Клагенфурт, місто (Німеччина) 368, 399
- Кобленць, місто (Німеччина) 40, 41, 44, 49, 149, 150
- Кобрин, місто (Білорусія) 248, 312
- Ковель, місто (Україна) 200
- Козятин, місто (Україна) 511
- Коростень, місто (Україна) 327
- Корсунь (Корсунь-Шевченківський), місто (Україна) 202, 520, 534
- Костопіль, місто (Україна) 248
- Краків, місто (Польща) 27, 105, 124, 232, 387, 398, 424, 470, 518, 519, 552, 553, 576–578, 583
- Краснодар, місто (Росія) 134, 163, 382, 705
- Кранштедт, місто (Польща) 167
- Кременець, місто (Україна) 162, 518–520, 578
- Кременчук, місто (Україна) 202
- Кривий Ріг, місто (Україна) 124, 198, 578, 583
- Крим, адміністративно-територіальна одиниця (Автономна Республіка Крим) (Україна) 23, 25, 64, 69,

- 121, 122, 154, 161, 167, 461, 507, 525, 531, 581, 586
- Курськ, місто (Росія) 134, 176, 187, 190, 198, 344, 347, 351, 354, 355, 365, 368, 384, 437, 673, 707, 709, 711, 713, 725
- Латвія, держава 360, 713, 715, 725, 737
- Лейпциг, місто (Німеччина) 153, 186, 195, 197, 303, 318, 328, 358, 371, 376, 386, 449, 464, 472, 483, 526, 533, 586, 587
- Ленінград (Санкт-Петербург, Петербург), місто (Росія) 126, 349, 384, 471, 669, 671, 673, 675, 709, 715, 717
- Литва, держава 713, 729, 739, 759
- Літин, селище міського типу (Україна) 303
- Львів, місто (Україна) 14–16, 23, 30, 48, 62, 64, 225, 237, 371, 372, 386–388
- Львівська область (Україна) 62
- Лохвиця, місто (Україна) 466
- Луцьк, місто (Україна) 185, 201, 306, 311, 327, 382, 389, 426, 439, 502, 531, 576, 586
- Люблін, місто (Польща) 232
- Любомль, місто (Україна) 248
- Люксембург, держава 115
- Магдебург, місто (Німеччина) 162
- Майнц, місто (Німеччина) 665
- Марбург, місто (Німеччина) 27
- Маріуполь, місто (Україна) 163
- Мелітополь, місто (Україна) 69, 382, 525, 531, 586
- Миколаїв, місто (Україна) 62, 69, 122, 134, 158, 176, 200, 219, 222, 223, 248, 373, 382, 389, 426, 475, 478, 479, 502, 531, 540, 543, 581, 586, 615, 637, 667
- Миколаївська область (Україна) 62
- Мінськ, місто (Білорусія) 131, 132, 137, 153, 163, 167, 168, 189, 195, 196, 213, 360, 361, 419, 429, 449, 457, 466, 468, 476, 477, 479, 493, 496, 500, 505, 515, 517, 533, 537, 556, 563, 693, 695, 707, 709, 713, 729, 733, 737, 745, 753
- Могильов, місто (Білорусія) 168
- Моравія, історична місцевість (Чехія) 154
- Моршин, місто (Україна) 123, 136, 167, 575, 577, 579–581, 583, 584
- Москва, місто (Росія) 26, 30, 38, 44, 49–51, 85, 103, 105, 125, 149, 150, 349, 471, 669, 673, 675
- Мурманська область (Росія) 64
- Мюнхен, місто (Німеччина) 26, 27, 41, 366, 376, 386, 445, 462, 479, 484, 492, 505, 532, 554, 586
- Найденбург, місто (Німеччина) 576
- Ніжин, місто (Україна) 541, 542
- Німеччина, держава 26, 28, 31, 36, 38, 41, 44, 45, 47, 49–53, 60–63, 65, 67, 68, 73–75, 79, 82, 83, 87, 98, 103, 105, 114–116, 119, 124, 137, 138, 150, 152–154, 167, 176, 180–182, 186, 188–193, 197, 198, 203, 204, 210, 239, 240, 245, 334, 353, 357, 372, 409, 412, 416, 429, 479, 486, 492, 503, 526, 536, 544, 549, 673
- Нова Белица, місто (Білорусія) 168
- Новгород, місто (Росія) 131, 733, 735
- Нью-Йорк, місто (США) 26, 149, 150
- Одеса, місто (Україна) 15, 17, 21, 23, 64–66, 69, 160, 161, 167, 213, 611
- Одеська область (Україна) 62, 188
- Ольденбург, місто (Німеччина) 376
- Остланд (Прибалтика), історико-географічна область (Литва, Латвія, Естонія) 69, 119, 121, 131, 152, 153, 183, 185, 194–196, 213, 244, 249, 344, 371, 419, 440, 466, 474, 493, 500, 501, 503, 563, 641, 707, 711, 725, 729, 733, 745, 757, 759
- Оффенбах, місто (Німеччина) 27, 28
- Павловськ, місто (Росія) 176, 717
- Палех, місто (Росія) 95
- Париж, місто (Франція) 69, 149, 154, 461, 671, 741
- Пекін, місто (Китай) 715
- Південна Америка 675
- Південна Росія 134

- Південна Україна 69, 121, 122, 202
- Південний Схід 124
- Південно-Західна Європа 121
- Північна Франція 121, 194
- Пінськ, місто (Білорусія) 541
- Поділ, історична місцевість м. Києва (Україна) 62, 65, 73, 79, 81, 85, 99, 126–129, 157, 182, 191, 201, 242, 243, 248, 298, 302, 303, 308, 312, 335, 345, 352, 353, 363, 368, 372, 394, 395, 399, 408, 413, 429, 451, 480, 488, 505, 507, 513, 516, 521, 529, 539, 558, 566, 605, 655, 671, 675, 677, 681, 691, 761
- Поділля – історико-географічна область (Україна) 306, 311, 312, 344
- Познань, місто (Польща) 411, 422, 424, 567
- Полтава, місто (Україна) 190, 217, 306, 367, 381, 382, 401, 495, 705
- Польща, держава 26, 27, 30, 38, 47, 51, 62, 105, 138, 233, 316, 424, 484, 526, 553, 773
- Потсдам, місто (Німеччина) 185, 461, 584
- Правобережжя, історико-географічна область (Україна) 90
- Прага, місто (Чехія) 414, 450
- Прибалтика (Балтика), історико-географічна область (Литва, Латвія, Естонія) 152, 194, 713, 715
- Проскурів (Хмельницький), місто (Україна) 162, 248, 485
- Пруссія, історико-географічна область (Німеччина) 576
- Радянський Союз, держава 43, 45, 115, 117, 119, 121, 131, 137, 138, 202, 242, 655, 673, 709, 739, 741
- Ратібор, місто (Польща) 26, 69, 125, 135–137, 166–168, 178, 544, 553, 567, 570, 573, 574, 576, 577, 579, 581, 583, 585
- Ревель (Таллін), місто (Естонія) 131, 168, 175, 213, 360, 419, 476, 489, 695, 707, 709, 713, 725
- Рига, місто (Латвія) 25, 64, 69, 131, 163, 165, 167, 168, 176, 188, 189, 197, 213, 296, 323, 326, 330, 331, 347, 348, 360, 361, 366, 367, 371, 383, 394, 400, 415, 419, 420, 429, 432, 436, 440, 449, 452, 455, 457, 461, 466, 468, 472, 476, 479, 482, 493, 500, 505, 515, 518, 524, 533, 537, 556, 563, 568, 641, 693, 695, 697, 707, 709, 711, 713, 725, 727, 729, 731, 733, 735, 737, 747, 753, 755
- Рівне, місто (Україна) 62, 162, 180, 185, 200, 202, 207, 209, 212, 217–219, 221–223, 232, 238–241, 245, 248, 249, 292–297, 299, 302, 306–309, 311, 316, 317, 326–329, 332, 334–337, 342, 344, 349, 350, 352, 353, 358, 359, 367, 370, 371, 377–379, 382, 384, 389, 397, 401, 403, 410, 416, 418, 438, 439, 441, 442, 445, 458–461, 465, 467, 474, 483, 486, 492, 496, 499, 509, 510, 512, 518, 519, 545, 546, 559, 560, 569, 576, 578, 580, 582, 609, 615, 617, 633, 635, 637, 641, 667, 691, 771
- Російська імперія, держава 14–17
- Російська федерація, держава 45, 52, 103
- Росія, держава 26, 30, 41, 43, 45, 69, 122, 124, 137, 154, 162, 319, 422, 484, 486, 514, 523, 533, 556, 671, 673, 695, 751
- Ростов (Ростов-на-Дону), місто (Росія) 134, 187, 188, 326, 347, 364, 382, 392, 433, 673, 675, 693, 705
- Румунія, держава 26, 27, 47, 51, 52, 62, 105
- Рьоссель, місто (Німеччина) 105
- Середній Дніпро, назва території (Україна) 534
- Сибір, історико-географічна область (Росія) 411, 659
- Сілезія, історико-географічна область (Польща) 161
- Сімеїз, містечко (Україна) 161
- Сімферополь, місто (Україна) 121, 122, 124, 132, 134, 154, 158–161, 168, 187–189, 193, 196, 197, 326, 341,

- 343, 347, 351, 360, 361, 367, 382, 394, 414, 430, 432, 433, 449, 477, 481, 490, 492, 503, 505, 515, 537, 538, 540, 548, 556, 557, 577, 578, 583, 693, 695, 705, 729, 737, 747, 753
- Славута, місто (Україна) 303
- Словаччина, держава 38, 51
- Смоленськ, місто (Росія) 163, 168, 315, 360, 361, 457, 493, 505, 729, 745
- СРСР, держава 13, 21, 25, 26, 28, 36, 39, 41, 51, 52, 66, 69, 75, 159, 162, 166, 197, 202, 236, 302, 361, 492, 495, 675, 719
- Станіславська (Івано-Франківська) область (Україна) 62
- Старокостянтинів, місто (Україна) 303, 327
- Стенфорд, місто (США) 149
- Східна Галичина 15
- Східна Європа 41, 71, 114, 115, 653
- Східна Україна 69, 122
- Східні області 309, 310, 333, 347, 373, 419, 631, 641
- США, держава 26, 30, 36, 38, 41, 43, 103, 150, 151, 631
- Таврія (Крим), історико-географічна область (Україна) 62
- Таганрог, місто (Росія) 163
- Танценберг, містечко (Австрія) 24, 70, 103, 129
- Ташкент, місто (Узбекистан) 362
- Тернопільська область (Україна) 62
- Трансністрія, окрема адміністративна одиниця України часів окупації 397
- Троппау (Опава), місто (Чехія) 82, 103, 182, 184, 518, 519, 578–580, 582–587, 775, 777
- Трускавець, місто (Україна) 123, 191, 571, 573–577
- Тюбінген, місто (Німеччина) 506
- Угорщина, держава 26
- Ужгород, місто (Україна) 104
- Україна, держава 13–15, 17–21, 23, 24, 26–32, 37–43, 45–53, 59–64, 67–70, 72–74, 76–78, 81, 83–85, 87, 95–97, 103, 114, 119–126, 128, 130, 131, 133, 134, 136, 151–154, 156, 162, 165, 167, 169, 177, 179–185, 189–191, 193–203, 207–209, 212, 213, 217–224, 233, 237–242, 244, 245, 249, 292, 294–297, 299, 300, 302–304, 306, 307, 309, 311, 312, 316, 317, 326, 327, 329, 332, 334–336, 342, 344, 345, 349, 350, 353, 354, 359–361, 363, 364, 367, 368, 370, 371, 373, 377, 379–383, 389, 391, 396, 397, 401, 403, 412, 429, 439, 441, 460, 466, 474, 481, 484, 486, 492, 493, 494, 496, 499, 503, 506, 508, 509, 529, 531, 546, 551, 558, 569, 573, 581, 585, 607, 609, 611, 615, 617, 629, 631, 633, 637, 639, 641, 647, 655, 667, 681, 683, 685, 689, 691, 693, 695, 705, 707, 711, 715, 719, 721, 727, 729, 731, 733, 747, 757, 763, 767, 771, 775
- Урал, історико-географічна область (Росія) 64
- УРСР, республіка 14, 27–29, 47, 50, 138, 150, 231, 235, 236
- Уругвай, держава 675
- Уфа, місто (Росія) 65, 605, 657, 663
- Фінляндія, держава 137
- Фрайбург, місто (Німеччина) 220, 230
- Франкфурт-на-Майні (Франкфурт), місто (Німеччина) 24, 26, 70, 81, 103, 114, 118, 122, 125, 128, 153, 162, 191, 292, 298, 302, 303, 308, 317, 327, 335, 338, 352, 353, 373, 399, 401, 480, 482, 491, 516, 520, 521, 529, 671, 677, 679, 689, 691, 695, 761
- Франція, держава 115, 121, 152, 153, 195, 346, 431, 739, 773
- Фрауенберг, місто (Чехія) 124
- ФРН, держава 41, 773
- Харків, місто (Україна) 17, 19, 23, 25, 42, 60, 64, 65, 69, 121, 122, 129, 132, 133, 136, 154, 159, 160, 162, 163, 176, 187–189, 191–193, 196–199, 213, 223, 235, 325, 326, 328, 332.

336, 341, 342, 345, 347, 348, 351,
359, 360, 363, 368, 381, 384–386,
394, 399, 400, 411, 412, 415, 422,
429, 430, 433, 441, 446, 447, 449,
453, 455, 457, 461, 465, 475, 477,
479, 489, 490, 492, 493, 503, 505,
515, 524, 537, 540, 544, 545, 556,
567, 568, 607, 611, 663, 671, 685,
693, 695, 697, 705, 707, 709, 717,
719, 731, 747, 751, 753

Харківська область (Україна) 49

Херсон, місто (Україна) 69, 121, 122,
134, 154, 155, 159–161, 183, 187,
189, 190, 193, 199, 308, 341, 343,
347, 352, 356, 373, 377, 401–403,
440, 453, 475, 501, 543, 556, 558,
693, 729, 747

Царське Село, місто (Росія) 330, 331

Центральна Європа 653

Центральна Росія 213, 244

Ціхенау, місто (Німеччина) 577, 580,
582, 583, 586

Черкаси, місто (Україна) 495

Чернівецька область (Україна) 62

Чернігів, місто (Україна) 62, 69, 160,
369

Чернігівська область (Україна) 90

Чернігівщина, територія Чернігівської
області (Україна) 420

Чехія, держава 38, 51, 103, 409, 484, 526

Чехословаччина, держава 26, 47

Шепетівка, місто (Україна) 248, 303

Штафельштайн, містечко (Німеччина)
138

Югославія (Сербія і Чорногорія), дер-
жава 195

Показчик бібліотек

1. Бібліотеки установ та відомств

- Академічна бібліотека (див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)
- Антирелігійна бібліотека (див.: Бібліотека Союзу воєвничих безбожників в Антирелігійному музеї в КПЛ (Музейне містечко в Києво-Печерській лаврі)
- Баварська державна бібліотека (м. Мюнхен, Німеччина) 367, 386, 445, 494, 506, 533, 554
- БАН (див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)
- Бібіковська бібліотека (див.: Бібліотека Бібікова *приватна*)
- Бібліотека Авіаінституту 247
- Бібліотека Академії наук (див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)
- Бібліотека АН (див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)
- Бібліотека безбожників (див.: Бібліотеки Союзу воєвничих безбожників в Антирелігійному музеї в КПЛ (Музейне містечко в Києво-Печерській лаврі)
- Бібліотека Богданівського району (м. Київ) 221
- Бібліотека Будинку агітаторів (див.: Бібліотека Будинку агітації та пропаганди)
- Бібліотека Будинку агітації та пропаганди 244
- Бібліотека Будинку агітаторів 276
- Бібліотека пропагандистів 247
- Бібліотека у будинку на вул. Хрещатик, 5 (м. Київ) 222, 275
- Бібліотека Школи червоних пропагандистів 384
- Бібліотека Будинку вчених (м. Київ, вул. Пушкінська, 32; вул. Підвальна, 3) 322, 456
- Бібліотека об'єднання вчених 435
- Бібліотека Будинку єврейської культури (м. Київ, вул. Левашівська, 18) 243
- Бібліотека Будівельного технікуму (м. Київ, вул. Велика Васильківська, 23) 226
- Бібліотека Будинку Червоної армії 372
- Бібліотека видавництва "Преса України" (м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 24) 524
- Бібліотека Вищої школи (м. Анненгейм, м. Клагенфурт) (див. Центральна бібліотека Вищої школи)
- Бібліотека Військової академії (м. Київ) 364
- Бібліотека Військової школи 337, 384
- Бібліотека Волинського музею (у Подільській філії БАН УРСР) 235
- Бібліотека Географічного інституту 280
- Бібліотека Державного музею українського образотворчого мистецтва 322
- Бібліотека Музею українського мистецтва 322
- Бібліотека Українського музею (м. Київ) 569, 572, 573, 577
- Бібліотека Дерптського університету
- Університетська бібліотека у Дерпті 344, 365, 368, 394, 413, 426, 429, 430, 437, 452

- Бібліотека для дітей і дорослих (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
- Бібліотека Духовної академії на Подолі (див.: Бібліотека Київської духовної академії)
- Бібліотека "Естради" (Естрада) (див.: Центральна єврейська бібліотека ім. Вінчевського у приміщенні "Естради-вар'єте" (м. Київ)
- Бібліотека Єврейської консерваторії (м. Київ, вул. Павлівська 2) 298
- Бібліотека ім. ВКП(б) (див.: Національна парламентська бібліотека України)
- Бібліотека Інституту гідрології та рибного господарства (м. Київ, вул. Володимирська, 44) 322
- Бібліотека Інституту дослідження обробки шкіри (м. Київ, вул. Паркова, 11) 495, 496
- Бібліотека Інституту економіки (м. Київ, вул. Новопавлівська, 2) 322
- Бібліотека Інституту захисту рослин (м. Київ, вул. Володимирська, 55) 322
- Бібліотека Інституту землеробства (м. Київ, вул. Тимофіївська, 12) 322
- Бібліотека Інституту краєзнавства та господарчих досліджень 294, 297, 349, 371, 374, 377, 489, 586
- Бібліотека Інституту металотехніки (м. Київ, Брест-Литовське шосе, 39) (див. Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету "Київський політехнічний інститут")
- Бібліотека Інституту науково-судової експертизи (м. Київ, вул. Володимирська, 15) 322
- Бібліотека Інституту палива (м. Київ, вул. Велика Житомирська, 19) 322
- Бібліотека Інституту підвищення кваліфікації інженерів легкої промисловості 247
- Бібліотека Інституту плідівництва (м. Київ, Китаєво) 322
- Бібліотека Інституту селекції (м. Київ, вул. Енгельса, 20) 322
- Бібліотека Інституту сільськогосподарської ботаніки (м. Київ, вул. Гімназична, 9) 322
- Бібліотека Інституту удосконалення сільського господарства (м. Київ, вул. Велика Васильківська, 23) 226
- Бібліотека Інституту удосконалення лікарів 246
- Бібліотека Інституту хімічної технології (м. Київ, вул. Володимирська, 55) 322
- Бібліотека Історичного музею 279
- Бібліотека Кам'янець-Подільського музею 576
- Бібліотека Київського державного університету (див.: Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка)
- Бібліотека Київського університету (див.: Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка)
- Бібліотека Київської духовної академії (КДА, у складі БАН УРСР) 303, 305, 317, 372, 408, 429
- Бібліотека Духовної академії на Подолі 303
- Бібліотека колишньої Духовної академії 317
- Бібліотека Кірова (див.: Національна парламентська бібліотека України)
- Бібліотека Клінічної лікарні (м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 2) 322
- Бібліотека колишнього Держплану (див.: Бібліотека у висотному будинку на вул. Кірова, 23)
- Бібліотека колишнього Політехнічного інституту (див.: Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету "Київський політехнічний інститут")
- Бібліотека колишньої Духовної академії (див.: Бібліотека Київської духовної академії)
- Бібліотека Короленка (див.: Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка)

"Бібліотека Кюнсберга" 421, 422

Бібліотека Музею безбожників у лаврі
(див.: Бібліотека Союзу воєвничих безбожників в Антирелігійному музеї в КПЛ (Музейне містечко в Києво-Печерській лаврі)

Бібліотека Музею Т.Г. Шевченка
(м. Київ, вул. Фундуклівська, 52)
218, 241, 322

Бібліотека Музею українського мистецтва (м. Київ, вул. Олександрівська, 39) (див.: Бібліотека Державного музею українського образотворчого мистецтва)

Бібліотека на вул. Володимирській
(Короленка), 46 (м. Київ) (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)

Бібліотека на вул. Кірова, 23 (м. Київ)
(див.: Бібліотека у висотному будинку на вул. Кірова, 23 (м. Київ)

Бібліотека на Естраді (див.: Центральна єврейська бібліотека ім. Вінчевського у приміщенні "Естрада-вар'єте")

Бібліотека Наркомату внутрішніх справ
(м. Київ, вул. Володимирська, 37)
222, 419

Бібліотека Наркомату освіти (м. Київ,
б-р Шевченка, 14) 226

Бібліотека Національної спілки письменників України
Бібліотека Спілки українських письменників 233

Бібліотека об'єднання вчених (м. Київ,
вул. Підвальна, 3) (див.: Бібліотека Будинку вчених)

Бібліотека Політехнічного інституту
(див.: Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету "Київський політехнічний інститут")

Бібліотека при Окружному архіві
Кам'янця-Подільського 551

Бібліотека Союзу безбожників (див.: Бібліотека Союзу воєвничих безбожників в Антирелігійному музеї в КПЛ (Музейне містечко в Києво-Печерській лаврі)

Бібліотека Спілки українських письменників (бібліотека існувала в Києві в 1941-1942 рр.) (див.: Бібліотека Національної спілки письменників України)

Бібліотека Театрального музею (м. Київ, вул. Пироговська, 9) 241, 276, 280, 322, 384

Бібліотека у будинку на вул. Хрещатик, 5 (м. Київ) (див.: Бібліотека Будинку агітації та пропаганди)

Бібліотека у висотному будинку на вул. Кірова, 23 (м. Київ)

Бібліотека колишнього Держплану 222, 225, 258

Бібліотека на вул. Кірова, 23
(м. Київ) 264, 265, 291

Бібліотека у приміщенні "Естрада-вар'єте" (див.: Центральна єврейська бібліотека ім. Вінчевського у приміщенні "Естрада-вар'єте")

Бібліотека УАН (див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)

Бібліотека Українського музею (м. Київ) (див.: Бібліотека Державного музею українського образотворчого мистецтва)

Бібліотека Української Академії наук
(див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)

Бібліотека Університету у м. Майнці,
Німеччина 322

Бібліотека Херсонського педагогічного інституту 356

Бібліотека Хімічного інституту (м. Київ,
вул. Володимирська, 54 а) 322

Бібліотека Центру комуністичного об'єднання молодіжного туризму 279

Бібліотека Центру молодіжного туризму 276, 278, 280

Бібліотека Центру молодіжного туризму (див.: Бібліотека Центру комуністичного об'єднання молодіжного туризму)

Бібліотека Чеської Академії наук
(м. Прага, Чехія) 350, 450

Бібліотека Школи червоних пропаган-

- дистів (див.: Бібліотека Будинку агітації та пропаганди)
- Бібліотеки династії російських царів Романових із родових палаців (м. Царське Село, Гатчина, Павловськ) (див.: Царські бібліотеки)
- Бібліотеки для громад фольксдойче 433, 478
- Бібліотеки для німців 239, 409, 486
- Бібліотеки райкомів партії (м. Київ) (див.: Партійні бібліотеки)
- Бібліотеки у Бердичеві 217
- Бібліотеки у Дніпропетровську 475, 499, 531, 586
- Бібліотеки у Житомирі 217, 531, 586
- Бібліотеки у Запоріжжі 475
- Бібліотеки у Кам'янці-Подільському 586
- Бібліотеки у Кіровограді 540
- Бібліотеки у Криму (Мелітополь) 531, 586
- Бібліотеки у Луцьку 531, 586
- Бібліотеки у Миколаєві 475, 531, 586
- Бібліотеки у Херсоні 281, 475
- Бібліотеки [Києво-Печерської] лаври (див.: Державна історична бібліотека України)
- Бібліотеки Союзу воєвничих безбожників та Антирелігійного музею в КПЛ (Музейне містечко в Києво-Печерській лаврі)
- Антирелігійна бібліотека 278
- Бібліотека безбожників 372, 448, 461, 464, 467, 468, 477, 478, 492
- Бібліотека Музею безбожників у лаврі 276, 291
- Бібліотека Союзу безбожників 279, 280, 384, 449, 457
- Об'єднана бібліотека Союзу воєвничих безбожників та його музею 291, 294, 299
- Військові бібліотеки РКУ (м. Київ вул. Суворова, 2) 406, 433
- Воронезька бібліотека (м. Воронеж, Росія) (Воронезькі бібліотечні фонди, вивезені з бібліотек м. Воронежа) 362, 363
- Державна бібліотека (м. Берлін) (див.: Пруська державна бібліотека)
- Державна бібліотека (м. Варшава) 398, 519
- Державна бібліотека (м. Краків) 274, 398, 519
- Державна дитяча бібліотека (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
- Державна історична бібліотека України
- Бібліотека [Києво-Печерської] лаври 209, 210, 235, 236, 251, 291
- Історична бібліотека 206, 218, 264, 276, 279, 288, 308, 313
- Історична бібліотека в лаврі 216, 265, 272, 336, 410
- Лаврська бібліотека 319
- Наукова історична бібліотека 229, 230
- Науково-історична бібліотека 212, 221, 229, 233, 234, 245, 247, 321
- Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук (м. Київ, вул. Героїв оборони, 10)
- Сільськогосподарська бібліотека (м. Київ, Голосієве) 264, 379, 402, 403, 508
- Бібліотека сільськогосподарського крайового дослідницького центру 507
- Державна науково-медична бібліотека України
- Київська державна науково-медична бібліотека 206
- Медична бібліотека 235, 236, 251, 268, 324, 408, 566
- Медичний відділ ЦБРУ 268, 316, 423
- Науково-медична бібліотека 204, 206, 212, 221, 225, 229, 230, 233, 234, 238, 246, 266, 316, 322
- Центральна медична бібліотека 236, 264, 280
- Державна науково-технічна бібліотека України
- Мала технічна і авіаційна бібліотека 408, 566

- Науково-технічна бібліотека 207, 212, 216, 221, 229, 230, 233–236, 238, 247, 251, 268, 316, 321, 341
 Спеціальна технічна бібліотека 236
 Технічна бібліотека 280
 Технічний відділ ЦБРУ 268, 316, 423
 Дитяча бібліотека (Див.: Київська міська бібліотека для дітей і дорослих)
 Допоміжне книгосховище I Східної бібліотеки (див.: Національна парламентська бібліотека України)
 Допоміжне книгосховище II Східної бібліотеки (див.: Східна бібліотека у м. Рига)
 Єврейські бібліотеки (маються на увазі Єврейські фонди БАН з Подолу, переважно фонди юдаїки та гебраїки, що зберігалися перед окупацією у Подільській філії БАН УРСР. Юдаїка була перевезена з КПЛ на вул. Ірининську, до приміщень середньої школи № 57) 241, 255, 257, 258, 308
 Зібрання юдаїки у БАН 242, 243, 248, 249, 256, 257, 297, 298, 516
 Невеличке зібрання на вул. Малій Васильківській, 25 (м. Київ) 257
 Юдаїка та гебраїка 249, 250, 297, 298
 Житомирська міська бібліотека 540
 Зібрання юдаїки у БАН (див.: Єврейські бібліотеки)
 Історична бібліотека (див.: Державна історична бібліотека України)
 Історична бібліотека в лаврі (див.: Державна історична бібліотека України)
 Київська бібліотека для дорослих і дітей (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
 Київська державна дитяча бібліотека (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
 Київська державна науково-медична бібліотека (див.: Державна науково-медична бібліотека України)
 Київська дитяча бібліотека (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
 Київська міська бібліотека (див.: Національна парламентська бібліотека України)
 Київська міська бібліотека для дітей та дорослих (знаходилася на вул. Короленка (Володимирській), 46. Донині не збереглася) 229, 264
 Бібліотека на вул. Володимирській (Короленка), 46 (м. Київ) 324, 354, 456
 Державна дитяча бібліотека 229
 Дитяча бібліотека 264, 288
 Київська дитяча бібліотека 221
 Київська міська бібліотека для дорослих і дітей 320, 321
 Міська бібліотека для дітей і дорослих 333, 525, 546
 Міська дитяча бібліотека 322, 333
 Міська публічна бібліотека для дорослих 212
 Київська міська публічна бібліотека (див.: Національна парламентська бібліотека України)
 Київська міська центральна бібліотека (див.: Національна парламентська бібліотека України)
 Київська публічна бібліотека для дітей (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
 Кірова-бібліотека (див.: Національна парламентська бібліотека України)
 Книжкове зібрання Гоголіани (зберігалося у складі БАН УРСР) 542
 Крайова бібліотека (м. Київ) (див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)
 Лаврська бібліотека (див.: Державна історична бібліотека України)

- Ленінградська публічна бібліотека (див. Російська національна бібліотека) 280
- Львівська державна бібліотека 386, 387, 388, 389
- Мала технічна і авіаційна бібліотека (див.: Державна науково-технічна бібліотека України)
- Медична бібліотека (див.: Державна науково-медична бібліотека України)
- Медичний відділ ЦБРУ (див.: Державна науково-медична бібліотека України)
- Міська бібліотека для дітей і дорослих (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
- Міська бібліотека (див.: Національна парламентська бібліотека України)
- Міська бібліотека на вул. Кірова, 14 б (м. Київ) (див.: Національна парламентська бібліотека України)
- Міська громадська бібліотека (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
- Міська дитяча бібліотека (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
- Міська публічна бібліотека (див.: Національна парламентська бібліотека України)
- Міська публічна бібліотека для дітей (див.: Київська міська бібліотека для дітей та дорослих)
- Міська центральна бібліотека (див.: Національна парламентська бібліотека України)
- Наукова бібліотека АН (Див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)
- Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка
- Бібліотека Київського державного університету 226, 292
- Бібліотека Київського університету 292, 542
- Бібліотека університету 238, 322
- Університетська бібліотека 216, 220, 225, 235, 236, 238, 242, 251, 264, 265, 266, 268, 280, 316, 408, 566
- Університетський відділ ЦБРУ 268, 292, 316, 423
- Наукова історична бібліотека (див.: Державна історична бібліотека України)
- Науково-історична бібліотека (див.: Державна історична бібліотека України)
- Науково-медична бібліотека (див.: Державна науково-медична бібліотека України)
- Науково-технічна бібліотека (див.: Державна науково-технічна бібліотека України)
- Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету "Київський політехнічний інститут" (м. Київ)
- Бібліотека Інституту металотехніки 294, 295, 322
- Бібліотека колишнього Політехнічного інституту 417, 438, 575
- Бібліотека Політехнічного інституту 264, 280, 566
- Технічна бібліотека (м. Київ, Брест-Литовське шосе, 39) 264, 408, 428, 461, 566
- Технічний відділ КБК (м. Київ, Брест-Литовське шосе, 39) 417, 438
- Національна бібліотека (див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)
- Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
- Академічна бібліотека 275, 293
- Бібліотека Академії наук (БАН, Бібліотека АН) 204, 205, 212–219, 221, 222, 224, 226, 228, 229, 231, 233–238, 240, 242, 243, 244, 247, 251, 258, 262–265, 267, 278, 280.

- 281, 285, 302, 307, 309, 311, 321, 322, 335, 440, 460, 542
- Бібліотека Української Академії наук (Бібліотека УАН) 204, 205, 219, 235, 236, 238, 245
- Крайова бібліотека 253, 296, 303, 323, 375, 388, 404, 405, 408, 410, 417, 426–428, 434–439, 443–445, 449, 450, 455, 456, 458, 459–461, 463, 471, 480, 481, 484–488, 493–495, 497, 499, 502, 505, 508–513, 515, 517, 520–522, 524–526, 528–535, 543–545, 552, 554, 559, 561, 563, 564, 566, 569, 566, 575, 579, 580, 581–583, 585–587
- Наукова бібліотека АН 240
- Центральна бібліотека рейхкомісара України 253, 255, 263, 268, 282, 289, 293, 297, 300, 303, 307, 314, 315, 324, 328, 329, 334, 335, 336, 346, 348, 358, 359, 365, 366, 371, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 384, 385, 386, 387, 389, 390, 391, 392, 395, 398, 404, 408, 409, 410, 414, 417, 418, 421, 423, 424, 438
- Національна парламентська бібліотека України
- Бібліотека ім. ВКП(б) 279, 280, 338, 529
- Бібліотека Кірова (Кірова бібліотека) 338, 341, 346, 363, 368, 369, 383, 394, 412, 429, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 454, 468, 472, 475, 481, 482, 487, 488, 489, 492, 513–515, 517, 518, 535, 536, 537, 539, 544, 547, 551, 555, 556, 562, 567, 572, 573
- Київська міська бібліотека 220, 221, 229, 233, 234, 252, 261, 266, 320, 324, 360, 400, 453, 551, 568
- Київська міська публічна бібліотека 214, 216, 254, 264, 269, 276, 285, 300, 301, 305, 321, 328, 340, 342, 356, 370, 413, 423, 453, 455, 460, 462, 466, 484, 485, 491, 494
- Київська міська центральна бібліотека 422
- Київська публічна бібліотека 228, 285
- Міська бібліотека 210, 216, 222, 287, 308, 326, 347, 348, 364, 368, 400, 410, 429, 430, 431, 435, 456, 457, 465, 473, 483, 486, 489, 490, 513, 515, 525, 526, 527, 536–539, 542, 543, 545, 546, 552, 553, 554, 556, 557, 558, 568, 573
- Міська бібліотека на вул. Кірова, 14 б 276, 369, 394
- Міська публічна бібліотека 372, 429, 430, 431, 452, 473
- Публічна міська бібліотека 399, 413, 420
- Східна бібліотека у м. Києві (допоміжне книгосховище І) 330, 482, 565
- Центральна бібліотека 287, 292, 295, 297, 301, 306, 307, 309, 314, 315, 317, 335, 340, 346, 349, 365, 366, 372, 377, 379, 383, 384, 398, 402, 410, 428, 430, 435, 439, 450, 462, 464, 466, 483, 490, 524, 532, 535, 536, 542, 547, 550, 553, 554, 558, 561, 564, 565, 586
- Центральна бібліотека на вул. Кірова, 14 305
- Центральна бібліотека ім. ВКП (б) 278
- Центральна бібліотека Кірова 288, 364, 412, 430, 548, 551, 558
- Центральна бібліотека ОРР у м. Києві 326, 527, 535, 536, 542, 561
- Невеличке зібрання на вул. Малій Васильківській, 25 (м. Київ) (див.: Єврейські бібліотеки)
- Німецька бібліотека (Лейпциг, Німеччина) 586
- Об'єднана бібліотека Союзу воєвничих безбожників та його музею (див.: Бібліотека Союзу воєвничих безбожників в Антираелігійному музеї в КПЛ (Музейне містечко в Києво-Печерській лаврі) 224
- Ортодоксальна (Православна) бібліотека у Володимирському соборі (м. Київ)(у приміщенні Володи-

мирського собору містилися фонди концентрації Бібліотеки Академії наук УРСР, в тому числі релігійної літератури та газет) 224, 248, 294, 355, 394, 400

Партійні бібліотеки (Бібліотеки райкомів партії м. Києва) 216

Полтавська міська бібліотека 496

Пруська державна бібліотека (м. Берлін, Німеччина) 391, 392, 454, 465, 521, 522, 532, 533, 561

Державна бібліотека 242

Публічна міська бібліотека (див.: Національна парламентська бібліотека України)

Російська національна бібліотека
Ленінградська публічна бібліотека 280

Російські військові бібліотеки 303

Саксонська земельна бібліотека (м. Дрезден, Німеччина) 550

Сільськогосподарська бібліотека (м. Київ, Голосієве) (див. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української Академії аграрних наук)

Софійський собор (у приміщенні собору знаходився газетний відділ Бібліотеки Академії наук УРСР) 216, 224, 235, 264, 278, 408, 410, 566, 572, 573, 575

Спеціальна технічна бібліотека (див.: Державна науково-технічна бібліотека України)

Спеціальні бібліотеки різних установ (див.: Бібліотека у висотному будинку по вул. Кірова, 23 (м. Київ)

Східна бібліотека Розенберга (Східна бібліотека, (м. Берлін, Німеччина) 287, 304, 308, 313, 319, 330, 341, 347, 357, 363, 372, 394, 411, 413–415, 420–422, 425, 426, 429, 430, 432, 435, 444, 447, 448, 449, 451, 452, 453, 454, 457, 459, 461, 464,

465, 466, 467, 470, 473, 476, 477, 478, 480, 482, 484, 489, 490, 493, 497, 498, 501, 503–505, 509, 514, 515, 517, 523, 524, 527, 532, 535–537, 539, 542–545, 547–551, 553–558, 560, 568, 570, 572, 573, 577, 581, 583, 584

Східна бібліотека у м. Рига (Ризька філія розглядалася як допоміжне книгосховище II Східної бібліотеки Розенберга у м. Берліні) 330, 482

Східна бібліотека (м. Ратібор) (Відділення Східної бібліотеки Розенберга у м. Берліні) 580, 581

Східна бібліотека у м. Києві (філія) (Київська філія розглядалася як допоміжне книгосховище I Східної бібліотеки Розенберга у м. Берліні) (див.: Національна парламентська бібліотека України)

Технічна бібліотека (див.: Державна науково-технічна бібліотека України)

Технічна бібліотека (м. Київ, Брест-Литовське шосе, 39) (див.: Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету "Київський політехнічний інститут")

Технічний відділ КБК (м. Київ, Брест-Литовське шосе, 39) (див.: Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету "Київський політехнічний інститут")

Технічний відділ ЦБРУ (див.: Державна науково-технічна бібліотека України)

"Троцькістська бібліотека" – Спецфонд нинішньої Національної парламентської бібліотеки України 288, 305, 308, 320, 325, 328, 350, 362, 364, 372, 400, 410, 426, 449, 461, 468, 473, 527

Університетська бібліотека (див.: Наукова бібліотека ім. М. Максимомо-

- веча Київського національного університету імені Тараса Шевченка)
- Університетська бібліотека. Ветеринарно-медичний відділ (м. Берлін, Німеччина) 398
- Університетська бібліотека у м. Дерпті (див.: Бібліотека Дерптського університету)
- Університетська бібліотека у м. Тюбінгені 506
- Університетський відділ ЦБРУ (див.: Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка)
- Флавіанівська бібліотека (див.: Бібліотека митрополита Київського і Галицького Флавіана приватна)
- Харківська державна бібліотека (див. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка)
- Харківська наукова бібліотека ім. Короленка (див.: Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка)
- Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка
Бібліотека Короленка 328, 412, 421, 442, 456, 466, 479, 548
Харківська державна бібліотека 332, 334
Харківська наукова бібліотека ім. Короленка 455
- Царські бібліотеки
Бібліотеки династії російських царів Романових із родових палаців (м. Царське Село, Гатчина, Павловськ) 323, 330
- Центральна бібліотека (див.: Національна парламентська бібліотека України)
- Центральна бібліотека в Полтаві 306
- Центральна бібліотека Вищої школи в Танценберзі 316
- Центральна бібліотека Вищої школи (м. Берлін, Німеччина) 233, 277, 304, 308, 314, 315, 316, 330, 333, 354, 400, 432, 457, 465, 558
- Бібліотека Вищої школи (м. Анненгейм, Австрія; м. Клагенфурт, Німеччина) 213, 287, 313, 316, 336, 337
- Центральна бібліотека ім. ВКП(б) (див.: Національна парламентська бібліотека України)
- Центральна бібліотека Кірова (див. Національна парламентська бібліотека України)
- Центральна бібліотека ОРР у Києві (див.: Національна парламентська бібліотека України) 342
- Центральна бібліотека рейхскомісара України (див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)
- Центральна бібліотека у Києві (див.: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)
- Центральна державна бібліотека (м. Херсон) 281
- Центральна дослідна сільськогосподарська бібліотека (див.: Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української Академії аграрних наук)
- Центральна єврейська бібліотека (див.: Центральна єврейська бібліотека ім. Вінчевського у приміщенні "Естрада-вар'єте")
- Центральна єврейська бібліотека ім. Вінчевського у приміщенні "Естрада-вар'єте" (м. Київ)
Бібліотека "Естради" (Естрада) 288, 298, 302, 317, 335, 336, 347, 372
Бібліотека у приміщенні "Естради" 301
Бібліотека на "Естраді" 276, 298, 302, 303, 317, 335, 336
Центральна єврейська бібліотека 298
Центральна єврейська бібліотека на "Естраді" 302, 303, 336, 384

Центральна єврейська бібліотека на "Естраді" (див.: Центральна єврейська бібліотека ім. Вінчевського у приміщенні "Естрада-вар'єте", м. Київ)

Центральна медична бібліотека (див.: Державна науково-медична бібліотека України)

Центральна сільськогосподарська бібліотека (м. Київ, Голосієве) (див.: Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української Академії аграрних наук)

Центральні сільськогосподарські бібліотеки у Києві та Херсоні 377, 378, 402, 403

Центральне книгосховище ГРГУ на вул. Прорізній (м. Київ) 369, 400, 414, 565

Юдаїка та гебраїка (див.: Єврейські бібліотеки)

Юридична бібліотека (м. Київ, вул. Короленка, 15) 264, 280

2. Приватні бібліотеки

Бібліотека Бібікова (БАН УРСР до війни) 316, 323, 330, 331

Бібліотека Білецького О.І. (м. Київ, вул. Кузнечна, 4, кв. 32) 217

Бібліотека Білоусова С.М. (Директор інституту історії, вул. Фундуклівська, 66/25) 226

Бібліотека Головка А.О. 244

Бібліотека Гофштейна Д.Н. 244

Бібліотека Губергрица (м. Київ, вул. Саксаганського, 38) 215, 258

Бібліотека Епштейна (м. Київ, вул. Караваєвська, 13/5) 270, 271

Бібліотека Іконникова В.С. 235

Бібліотека Копиленка О.І. 244

Бібліотека Кримського А.Ю. (м. Київ, вул. Покровська, вул. Малопадвальна, 3) 229, 419

Бібліотека Лисенка, секретаря ЦК КП(б)У 227

Бібліотека Маклакова (Державна історична бібліотека на території Києво-Печерської лаври) 279

Бібліотека митрополита Київського і Галицького Флавіана (Державна історична бібліотека на території Києво-Печерської лаври) 206, 305, 410

Флавіанівська бібліотека 369, 384, 394, 400, 414, 426, 430

Бібліотека Новицького М.М. (колишнє помешкання проф. М.А. Плевака) 217

Бібліотека Панча П.Й. 240

Бібліотека Плевака М.А. (м. Київ, вул. Малопадвальна, 12, кв. 8) 217

Бібліотека Потоцьких (Державна історична бібліотека на території Києво-Печерської лаври) 279, 384

Бібліотека Рибак Н.С. 240

Бібліотека Рильського М.Т. 244

Бібліотека Тардова М.С. 244

Бібліотека Тичини П.Г. 240, 244

Бібліотека Усенка П.М. 244

Бібліотека Фефера І.С. 244

Бібліотека Шварца-Бостунича Грегора 418

Бібліотека Яновського Ю.І. 240, 244

Показчик установ

- Авіаінститут (м. Київ, Україна) 247
Академія мистецтв (м. Київ, Україна) 237
Академія наук [УРСР] (Українська академія наук) (м. Київ, Україна) 225, 237, 238, 240, 241, 246, 247, 261, 280, 289, 385
Антирелігійний музей (Музей безбожників) (м. Київ, Києво-Печерська лавра, Україна) 213, 224, 276, 279, 284, 291
Архів Одеського загсу (Україна) 290
Архів стародавніх документів при Університеті (м. Київ, Україна) 227
Архівна служба Варшави (Польща) 232
Архівна Українська Управа (м. Київ, Україна) 224, 225
- Банк у Кракові (Польща) 232
Ботанічно-мікробіологічний інститут і Ботанічний сад Вищої технічної школи (м. Карлсруе, Німеччина) 427, 428
Будинок агітації та пропаганди (Будинок агітації по вул. Хрещатик, 5, Школа пропагандистів, Школа червоних пропагандистів) (м. Київ, Україна) 244, 275, 276, 285, 300, 384, 552
Будинок вчених (Об'єднання вчених) (м. Київ, вул. Пушкінська, 32; вул. Підвальна, 3, Україна) 322, 435, 456
Будинок єврейської культури (м. Київ, вул. Левашівська, 18, Україна) 243
Будинок письменників (м. Київ, вул. Фундуклівська, 68, Україна) 244
- Будинок Червоної Армії (м. Київ, Україна) 372
Будівельний технікум (м. Київ, вул. Велика Васильківська, 23, Україна) 226
- Видавництво Академії наук [УРСР] (м. Київ, вул. Терещенківська, 2, Україна) 259, 261, 268, 282, 285, 333, 345, 353, 354, 366, 371, 379, 387, 388, 402, 424, 426, 461, 505, 506, 531, 586
Видавництво Біржевого об'єднання німецької книготорговлі (м. Лейпциг, Німеччина) 318
Видавництво "Воєнгіз" (м. Київ, Україна) 209
Видавництво "Геррозес" (м. Гrefенгайн-ніхен, Німеччина) 385
Видавництво "Gmelins Handbuch der organischen Chemie" (м. Берлін, Німеччина) 395
Видавництво "КОГИЗ" (м. Київ, Україна) 209
Видавництво "Культура" (м. Київ, Україна) 209
Видавництво "Malik-Verlag" (м. Берлін, Німеччина) 526
Видавництво "Преса України" (колишнє РАТАУ) (м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 24, Україна) 524
Видавництво "Просвіта" (м. Київ, Україна) 209
Видавництво "Рух" (м. Київ, Україна) 209
Видавництво "Січ" (м. Київ, Україна) 209
Видавництво "Сяйво" (м. Київ, Україна) 209

- Видавництво Франца Штайнера (колишнє видавництво "Геррозес") (м. Гrefенгайнхен, Німеччина) 385
- Видавництво "Час" (м. Київ, Україна) 209
- Вища школа (м. Анненгейм, Австрія) 429, 452, 549, 551, 558, 565, 567
- Вища школа (м. Берлін, Німеччина) 213, 265, 277, 305, 308, 313, 333, 336, 337, 341, 347, 352, 354, 355, 362, 363, 365, 369, 373, 383, 394, 400, 413, 414, 425, 426, 430, 486, 573
- Вища школа (м. Клагенфурт, Німеччина) 363, 368, 399
- Військова академія (м. Київ, Україна) 364
- Військова школа (м. Київ, Україна) 337, 384
- Військовий музей (м. Берлін, Німеччина) 521
- Військовий музей (м. Прага, Чехія) 269
- Військово-картографічна та геодезична служба (м. Берлін, Німеччина) 414
- Володимирський собор (м. Київ, Україна) 207, 208, 216, 224, 235, 241, 248, 255, 257, 263, 276, 278, 288, 294, 305, 308, 323, 326, 333, 355, 360, 363, 365, 369, 372, 394, 400, 408, 412, 414, 463, 464, 469, 479, 491, 507-509, 512, 513, 521, 534, 538, 539, 541, 545, 546, 558
- Гамбурзький інститут світового господарства (м. Гамбург, Німеччина) 376
- Ганзейський університет (м. Гамбург, Німеччина) 450
- Генеральна будівельна інспекція (м. Берлін, Німеччина) 428
- Генеральна транспортна дирекція (м. Варшава, Польща) 560
- Географічна служба (м. Берлін, Німеччина) 570
- Географічний інститут (м. Київ, Україна) 280
- Головне управління бібліотек Головного відділу науки та освіти Генерал-губернаторства (м. Краків, Польща) 398, 470, 519, 586
- Головне управління МТС (м. Київ, Україна) 253
- Головний відділ пропаганди Генерал-губернаторства (Відділ писемності і народознавства у м. Кракові) (Польща) 552
- Господарчий інститут східних держав (м. Кенігсберг, Німеччина) 256, 283, 366, 377, 383, 420, 486, 555
- Державний науковий інститут при Університеті ім. Альберта (м. Кенігсберг, Німеччина) 346
- Держполітвидав (м. Київ, Україна) 238
- Дертський університет (Університет у м. Дертті) (Естонія) 344, 365, 368, 394, 413, 426, 429, 430, 437, 452
- Єврейська консерваторія (м. Київ, вул. Павлівська, 2, Україна) 298, 344, 480, 521, 529
- Єврейське шкільне видавництво (Шкільне видавництво) (м. Київ, Україна) 298, 344, 363, 368, 372, 394, 429
- Земельний музей у (м. Ганновер, Німеччина) 535
- Імперське відомство книгообміну німецьких бібліотек (м. Берлін, Німеччина) 334
- Імперське міністерство (Рейхсміністерство) народної освіти і пропаганди (Міністерство виховання та народної освіти) (м. Берлін, Німеччина) 252, 319
- Імперський архів (Рейхсархів) Троппау (Чехія) 579, 580, 584
- Імперський архів (Рейхсархів) (м. Потсдам, Німеччина) 461, 584
- Інститут біохімії (м. Київ, Україна) 379
- Інститут вивчення єврейського питання (Відділення вищої школи у м. Франкфурт-на-Майні, Єврейський інститут) (Німеччина) 242,

- 265, 298, 302, 303, 317, 322, 323, 327, 335, 338, 353, 372, 373, 399, 401, 480, 482, 490, 520, 521, 529, 538
- Інститут всесвітнього господарства при Університеті у м. Кілі (Німеччина) 497
- Інститут Гейдріха (м. Прага, Чехія) 414
- Інститут гідрології та рибного господарства (м. Київ, вул. Володимирська, 44, Україна) 322
- Інститут Гмеліна (м. Берлін, Німеччина) 375, 376
- Інститут дослідження обробки шкіри (м. Київ, Україна) 495, 496
- Інститут економіки (м. Київ, вул. Новопавлівська, 2, Україна) 322
- Інститут захисту рослин (м. Київ, вул. Володимирська, 55, Україна) 322
- Інститут* землеробства (м. Київ, вул. Тимофіївська, 12, Україна) 322
- Інститут літератури (м. Київ, вул. Володимирська, 55, Україна) 217
- Інститут Маркса, Енгельса, Леніна (м. Київ, Україна) 233
- Інститут науково-судової експертизи (м. Київ, вул. Володимирська, 15, Україна) 322
- Інститут німецького народознавства (біля м. Грацу, Австрія) 558
- Інститут палива (м. Київ, вул. Велика Житомирська, 19, Україна) 322
- Інститут підвищення кваліфікації інженерів легкої промисловості (м. Київ, вул. Костьольна, 5, Україна) 247
- Інститут плідництва (сел. Китаєво, м. Київ, Україна) 322
- Інститут селекції (м. Київ, вул. Енгельса, 20, Україна) 322
- Інститут сільськогосподарської ботаніки (м. Київ, вул. Гімназична, 9, Україна) 322
- Інститут Східної Європи (м. Бреслау, Польща) 528
- Інститут удосконалення лікарів (м. Київ, Україна) 246
- Інститут удосконалення сільського господарства (м. Київ, вул. Велика Васильківська, 23, Україна) 226
- Інститут хімічної технології (м. Київ, вул. Володимирська, 55, Україна) 322
- Історичний музей (м. Київ, Україна) 279
- Історичний семінар (м. Познань, Польща) 411
- Кам'янець-Подільський музей (Україна) 576
- [Києво-Печерська] лавра (Україна) 209, 210, 213, 224, 235, 236, 246, 258, 259, 260, 265, 272, 276, 279, 291, 305, 328, 345, 495, 521
- Київська духовна академія (Духовна академія на Подолі) (Україна) 242, 264, 298, 302, 303, 305, 317, 353, 372, 408, 429, 521, 529, 545, 558, 566, 575
- Київське народне видавництво (Україна) 257, 260
- Київський державний університет (Київський університет, Університет у Києві) (м. Київ, вул. Володимирська, 58, Україна) 210, 220, 221, 226, 237, 238, 240, 241, 242, 262, 289, 366, 436, 461, 485, 520, 531, 534, 542, 575, 586
- Київський педагогічний інститут (Київський учительський інститут) (м. Київ, 6-р Шевченка, 24, Україна) 225, 232, 259, 280, 377, 491, 508, 513, 530, 534, 566, 572, 575
- Київський політехнічний інститут (м. Київ, 6-р Шевченка, 24, Україна) 237, 280, 290, 294, 295, 322, 417, 428, 508, 566, 575
- Книгарня (м. Київ, вул. Васильківська, 25, Україна) 313
- Книгарня Видавництва АН (м. Київ, вул. Фундукліївська, 12, Україна) 257, 259, 268
- Книгарня "Книгокультторгу" (м. Київ, вул. Хрещатик, 10, Україна) 313, 423
- Книгарня Літфонду письменників

- (м. Київ, вул. Володимирська, 46, Україна) 220
- Книгарня Спілки українських письменників (м. Київ, вул. Володимирська, 46, Україна) 220
- Книговидавнича фірма Гердер & К* (м. Фрайбург / Брейсгау, Німеччина) 220
- Книгокультторг (м. Київ, вул. Васильківська, 11, Україна) 209, 313, 414, 497, 498
- Книготорговельна та антикварна фірма Е. Ромкопфа (м. Лейпциг, Німеччина) 385
- Книготорговельна та антикварна фірма Отто Гаррасовіца (м. Лейпциг, Німеччина) 282, 328, 350, 358, 371, 376, 385, 389, 449, 483, 526, 533, 579, 586, 587
- Книготорговельна фірма Герхарда Тренкле (м. Мюнхен, Німеччина) 366, 376, 385, 404, 445, 462, 483, 505, 532, 554, 581, 584, 586
- Книготорговельне університетське видавництво і антикваріат А. Лоренца (м. Лейпциг, Німеччина) 303, 531, 586
- Книжкова база (м. Київ, вул. Хрещатик, 10, Україна) 430
- Книжкова база (м. Київ, Подол, Гостинний ряд, 34, Україна) 313
- Книжкова база (м. Київ, вул. Саксаганського, 44, Україна) 313
- Книжковий склад (м. Київ, вул. Прорізна, 26а, Україна) 500
- Концерн "Farbenindustrie" (м. Берлін, Німеччина) 414
- Крайове товариство управління господарством України (м. Рівне, Україна) 560
- Крайовий архів (м. Київ, Україна) 417, 433
- Крайовий інститут ветеринарних досліджень (м. Київ, Україна) 442
- Крайовий інститут господарчих досліджень та краєзнавства (Інститут краєзнавства, Інститут господарчих досліджень та краєзнавства, Інсти-
- тут краєзнавства та господарчих досліджень) (м. Київ, вул. Новопавлівська, 2; м. Канів, Україна) 294, 297, 349, 371, 374, 377, 489, 490, 520, 566
- Крайовий інститут прадавньої та давньої історії (м. Київ, Україна) 527, 572
- Крайовий музей (м. Київ, Україна) 417
- Крайовий центр сільськогосподарських досліджень (Київський сільськогосподарський центр, Сільськогосподарський крайовий дослідницький центр, Сільськогосподарський дослідницький центр) (м. Київ, Україна) 402, 473, 507, 539
- Кременецький ліцей (Україна) 519
- Культторг (московська філія) (м. Київ, Україна) 209
- Лаврський монастир (Києво-Печерський монастир) (м. Київ, Україна) 230, 245, 260, 308, 412
- Маріїнський палац у Києві (Царський палац) (Україна) 412, 572
- Міністерство закордонних справ (м. Берлін, Німеччина) 216, 241, 255, 258, 290, 291, 316, 328, 401, 404, 412, 421, 509, 510
- Міністерство культури (м. Берлін, Німеччина) 251
- Міністерство пропаганди (м. Берлін, Німеччина) 284, 290, 385
- Музей-Архів переходової доби (м. Київ, Олександрівська площа, 8, Україна) 304, 310, 339, 340
- Музей західноєвропейського мистецтва (м. Київ, Терещенківська, 15, Україна) 259, 542
- Музей Леніна (м. Київ, Володимирська, 57, Україна) 292, 293, 412
- Музей прадавньої історії (м. Київ, Україна) 569, 573, 577
- Музей російського мистецтва (м. Київ, вул. Терещенківська, 9, Україна) 259

- Музей українського мистецтва (Український музей у Києві) (м. Київ, вул. Олександрівська, 39, Україна) 322, 553, 569, 572, 573, 574, 577
- Музей Т.Г. Шевченка (м. Київ, вул. Фундуклівська, 52, Україна) 218, 241, 322
- Народний комісаріат внутрішніх справ [УРСР] (м. Київ, Україна) 226, 419
- Народний комісаріат освіти [УРСР] (м. Київ, Україна) 226
- Наукове товариство ім. Шевченка (м. Львів, Україна) 387, 388
- Науково-дослідний інститут педагогіки (м. Київ, Україна) 415
- Ніжинська гімназія (Україна) 542
- Німецька служба книгообміну з закордоном (м. Берлін, Німеччина) 404, 405
- "Нове українське слово" (редакція газети) (м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 26, Україна) 391
- Організація Тодта (через посередництво Генеральної будівельної інспекції) (м. Берлін, Німеччина) 428
- Обсерваторія [астрономічна] (м. Київ, Україна) 237
- Об'єднання німецьких металургів (м. Дюссельдорф, Німеччина) 437, 438
- Окружний архів Кам'янця-Подільського (Україна) 551
- Окружний шкільний відділ (м. Ціхенау, Німеччина) 580, 582, 583, 586
- Оперний театр (м. Київ, Україна) 572
- Палац піонерів (м. Київ, Україна) 233
- Педагогічний інститут (м. Херсон, Україна) 356
- Промкооперація (м. Київ, Україна) 431
- Російське національне книговидавництво і книготорговля (м. Берлін, Німеччина) 522
- Сільськогосподарський інститут (м. Київ, Україна) 280
- Софійський архітектурний музей (м. Київ, Україна) 577
- Софійський собор (м. Київ, Україна) 216, 224, 235, 264, 278, 408, 410, 566, 572, 573, 575
- Союз войовничих безбожників (Союз безбожників) (м. Київ, Україна) 276, 279, 280, 291, 294, 384, 449, 457
- Спілка українських письменників (Спілка письменників) (м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 3, Україна) 220, 233
- Театральний музей (м. Київ, Україна) 241, 276, 280, 322, 384
- Технічна Вища школа (м. Львів, Україна) 371
- Транспортна фірма "Schenker & C" (м. Лейпциг, Німеччина) 394, 510
- Українська Книжкова Палата (Книжкова палата) (м. Київ, Україна) 224, 314, 434
- Укоопкнигокультторг (м. Київ, Україна) 209
- Українське видавництво (м. Краків, Польща) 387, 553
- Українське видавництво (м. Львів, Україна) 387, 388
- Українське товариство обліку та використання старих матеріалів й утилю (м. Київ, Україна) 497
- Укркниготорг (м. Київ, Україна) 209
- Укркультторг (м. Київ, Україна) 209
- Університет ім. Альберта (м. Кенігсберг, Німеччина) 346
- Університет (м. Майнц, Німеччина) 322
- Університет (м. Мюнхен, Німеччина) 479
- Управління держзалізниць (Головна дирекція південних залізниць) (м. Київ, Україна) 336, 337, 384
- Фірма "Werkdienst Holland" (м. Берлін, Німеччина) 510, 511, 512

Харківський музей мистецтв (Україна)
573

Хімічний інститут (м. Київ, вул. Володимирська, 54а, Україна) 322, 382

Центр молодіжного туризму (м. Київ, Україна) 276, 278-280

Центр німецького закордонного бібліотекознавства (м. Берлін, Німеччина) 396, 397

Центр обліку та збереження культурних цінностей в окупованих східних областях (м. Берлін, Німеччина) 273, 283, 289, 290, 307, 390, 440, 474

Центр тваринництва (м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 22, Україна) 498

Центральний [історичний] архів (Київський головний архів) (м. Київ, Україна) 225, 257

Центральна будівельна служба військово-повітряних сил (м. Берлін, Німеччина) 543

Школи ім. Адольфа Гітлера (м. Зонгофен, Німеччина) 490, 508, 516

Наукове видання

**БІБЛІОТЕКИ КИЄВА
В ПЕРІОД
НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ
(1941–1943)**

**Дослідження. Анотований покажчик.
Публікації документів**

Затверджено до друку Вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Філологічна редакція
Н. М. Зубкової

Бібліографічна редакція
С. Г. Даневича

Оригінал-макет
С. Г. Даневича, О. М. Гальченко

Покажчики підготувала
М. Л. Скирта

Підп. до друку 22.06.04. Формат 70x100/16. Офс. друк. Папір офс. № 1.
Ум. друк. арк. 50,87. Обл.-вид. арк. 37,04. Тираж 500 пр. Зам. 12.

Друкарня Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 03039,
Київ-39, просп. 40-річчя Жовтня, 3.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06 2003 р.